

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

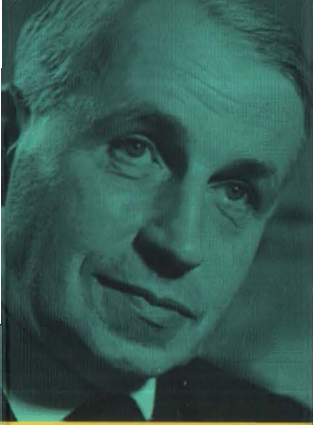
RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

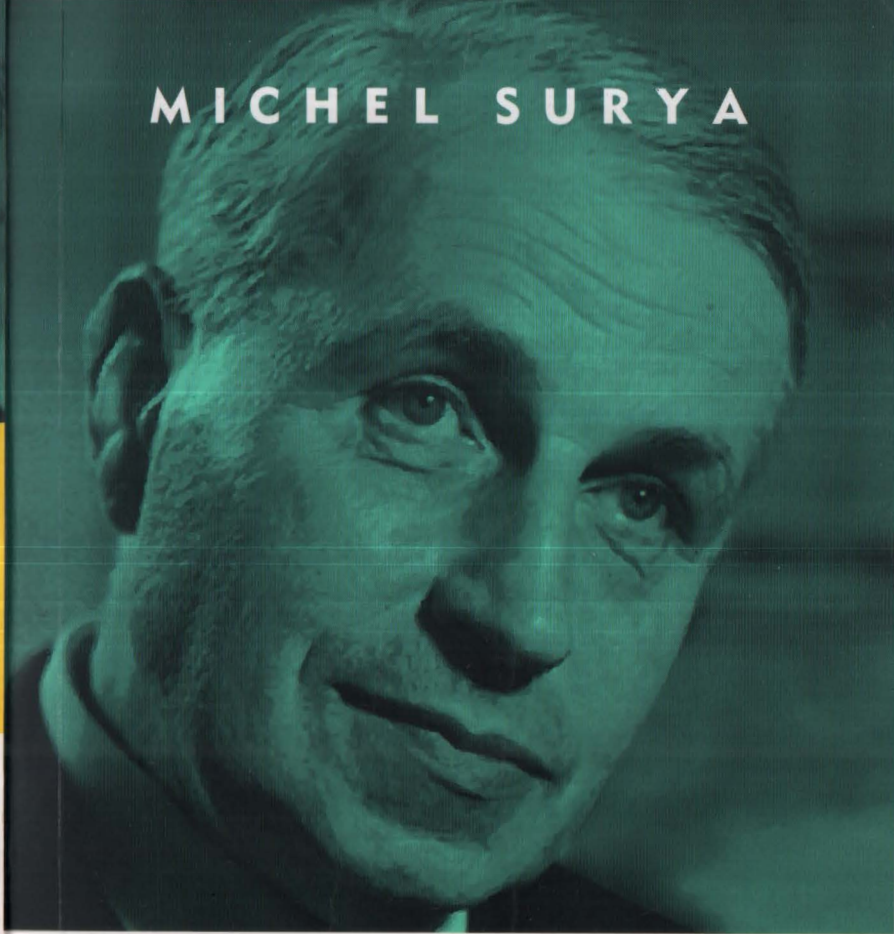
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

MICHEL SURYA

MICHEL
SURYA

-
ÖLÜM
UĞRAŞI

GEORGES
BATAILLE

- ÖLÜM UĞRAŞI -

GEORGES
BATAILLE

ALFA®

ALFA® BİYOGRAFI

GEORGES BATAILLE

MICHEL SURYA

Fransız yazar, filozof ve Georges Bataille uzmanı olan Michel Surya 1954 yılında doğmuştur. Kurucusu olduğu *Lignes* dergisinin aynı zamanda yöneticisidir. Birçok öykü ve roman yazmıştır. Eserlerinden bazıları şunlardır: *L'Éternel Retour: roman*, *Lignes & Manifeste*, *L'Impasse*, *La Révolution rêvée*.

IŞIK ERGÜDEN

1960, İstanbul doğumlu. Kitap çevirmeni. Ayrıca *Sessizliğin Anarşisi*, *Hapishane Çağı*, *Kurgusuz ve Yaşanmamış* adlı matbu kitaplarla, *Sözler*, *Yazılar*, *Sorular* adlı e-kitabın yazarı...

Georges Bataille

© 2013, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Georges Bataille, la mort à l'œuvre

© 1992, Editions Gallimard, Paris

Kitabın Türkçe yayım hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak

Genel Müdür Vedat Bayrak

Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu

Kitap Editörü İrem Özhamaratlı

Kapak Tasarımı Adnan Elmasoğlu

Sayfa Tasarımı Zuhul Turan

ISBN 978-605-171-432-5

1. Basım: Ocak 2017

Baskı ve Cilt

Melisa Matbaacılık

Çiftçavuzlar Yolu Acar Sanayi Sitesi No: 8 Bayrampaşa-İstanbul

Tel: 0(212) 674 97 23 Faks: 0(212) 674 97 29

Sertifika no: 12088

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

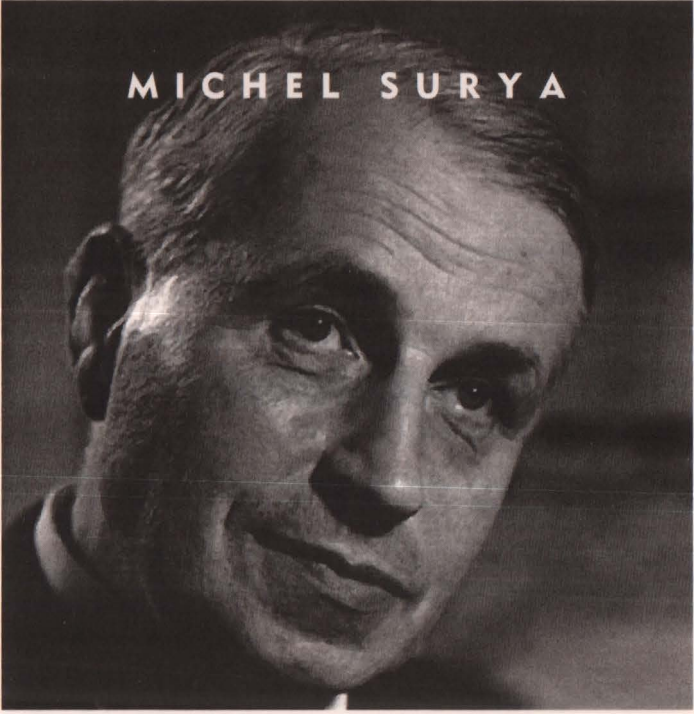
Alemdar Mahallesi Ticarethane Sokak No: 15 34410 Cağaloğlu-İstanbul

Tel: 0(212) 511 53 03 (pbx) Faks: 0(212) 519 33 00

www.alfakitap.com - info@alfakitap.com

Sertifika No: 10905

MICHEL SURYA

GEORGES BATAILLE

-ÖLÜM UĞRAŞI-

Çeviren
IŞIK ERGÜDEN

ALFA | BİYOGRAFİ

**“Ölüm, en korkunç şeydir ve ölüm uğraşını
sürdürmek en fazla gücü gerektirir.”**

F. G. W. HEGEL

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	9

I

Başlangıçta Ölüm Vardı	13
“Dünyayı Altüst Etmeli, Dünyayı Kesinlikle Altüst Etmeli”	29
“Her Şeyi Yıldırım Yönetir”	32
<i>Ave Caesar</i>	39
“Bir Ceset Gibi Yere Serilmiş”	43
Beden Okulunda	46
“Çatık Kaşlar, Açık Renk Gözler”	51
Hengâme ve Geri Çekilme.....	54
Dünyaların Dibi	57
<i>La Emoción</i>	59
Meçhul Bir Kadına Mektuplar	68
“Siz Göçmenlerin Denize Açılması Gerektiğinde”	77
Neşeli Sinik	82
<i>“Tristi Est Anima Mea Usque Ad Mortem”</i>	84

II

“Uyuşuk Maurras” ve “Bir Ayağı Çukurda Moskova”	95
Manyetik Alan.....	100

“Sefihliğin Uçurumvari Cesetliğı”	116
Filozof ve Sefih	120
“Adımı Silmek İçin Yazıyorum”	123
<i>Yüz Parça İşkencesi</i>	129
Torcy Rahibi.....	132
<i>Triunfo De La Muerte</i>	137
Göz İş Başında	147
“İdealizmle Vaktimi Harcayamam!”	152
Eşek Tepmesi	157
“Kokuşmuş Filozof”	170
İğdiş Edilmiş Aslan.....	176
“Gerçeküstücülüğün Gizli Özentileri”	181
Melek ve Hayvan (I).....	188
“İnsan, Kendisinde Eksik Olandır”	191
“Dehşetli Arzulanan ve Müstehcen Bir Cinsellik”	204

III

“Gözü İlk Açılan Biri”	209
Demokratik Komünist Çevre.....	219
Devlet: Derin Keder ve Bahtsızlık.....	225
“Dişleri Dökülmüş Moruklar ve Suretler Dünyası”	231
“Mezbahalık Sığır Gibi, Tek Darbede”	240
Tarih ve Amaçları; Tarihin Sonu	246
Hayvan Başlı Dergi: <i>Minotaure</i>	251
“Dipsiz Uçurumun Azizesi”	257
Beklenmedik Olaylar ve Kehanet	270
Tersyüz Olmuş Gökyüzü	275
“Ya Devrimci Saldırı Ya Da Ölüm”	287
Melek ve Çirkin (II)	300
Contre-Attaque’tan <i>Acéphale</i> ’e: André Masson	303
“Her Şey Bizi Mahveden Ölümü Davet Eder”	308
Gösterişli Boğa Güreşi.....	335
Kutsal Sosyoloji.....	345
<i>Vivan Le Femmine, Viva Il Buon Vino,</i> <i>Sostegno E Gloria D’umanita.</i>	360

IV

Şans.....	371
“Ben Savaşın Ta Kendisiyim”.....	374
“Geleceğin Cahili Olmayı Seviyorum”	382
Savaşın Dışkuları: Göç, Tahliye.....	393
<i>Nobodaddy</i>	396
Edwarda: İlahi Paçavralar	402
“Tanrı’nın İğrençliği Derler Bana”	408
Dostlar Topluluğu	410
İmkânsızın Ortaklığından İmkânsız Ortaklığa	417
Marie’ye Yapılan Duyuru	420
Mide Bulandırıcı Şiirsel Duygusallık	426
“Hafifmeşrep” Felsefe	435
“Hem Sistem Gerekir Hem De Aşırılık”	446
Yaşlılar Yurdunda Felsefe	455
Şans İlmihali.....	468

V

“Leş Kokulu ve Çaresiz Bir Öfke Olasılığı”.....	473
Faşizmin Son Mabedi	480
Bataille’ın “Politikaları”	486
<i>Il Salto Mortale</i>	497
Tarihin Laneti	502
İkiz İmparatorluğu.....	512
Vézelay’dan Carpentas’a.....	523
Ortak Gerekliklik	535
Melek ve Hayvan (III)	539
Kesintiye Uğrayan Kesintisizlik	549
<i>Non Serviam</i>	556
Bir Hiper-Ahlak: Sadece Kaygı Sevgisi Adına	562
Ahlaki Kötülük	564
Egemen İnsan	577
“Azizeler”in İlmihali.....	582
Yararlıının Köleliği	589
Lanetli Beden	594
Mutsuzluğun Ötesinde	600

<i>Felix Culpa</i>	605
Evrensel Tarih	609
Gemi Azıya Alma	613
Gülmekten Ölmek ve Ölmekten Gülmek.....	624
İnsanları Ne Ölçüde Ürpertirse	
Ürpertsin Her Şeyi Düşünün.....	630
“Tanrı: Feydeau Tarzı Bir Durum Komedi”	634
“Günün Birinde Bu Canlı Dünya	
Benim Ölü Ağzımda Çoğalacak”	640
Sonda Tamamlanmamışlık Vardı.....	643
 Sonsöz.....	 647
EK: “Atalarım Köylü mü?”	649
Teşekkür	655
Kaynakça	657
A. Bataille’ın Eserlerinin Kaynakçası.....	657
B. Georges Bataille Hakkında	
Yazılan Eserlerin Kaynakçası	663
Dizin	675

ÖNSÖZ

8 Temmuz 1962’de bir insan öldü. Vézelay tepesindeki küçük bir mezarlığa gömüldü. Sade ve ehemmiyetsiz mezar taşının üzerinde şunlar yazılıdır:

GEORGES BATAILLE

1897-1962

Ölü bir yazardan geriye bir mezar taşının üzerindeki adı, iki tarih ve kitapları kalır. Kendisi genellikle kitaplarının altında silinir. Kimi zaman kitaplar da yok olur. Sağlığında, Georges Bataille’ı hiçbir şey tamamen silemedi; yine de kitaplarından birazcık daha fazla tanındı. Bugün ise kitapları en dikkate değer kitaplar arasında yer almaktadır. Aynı zamanda en fazla skandal yaratan eserlerdendir.

Bataille sağlığında skandal yarattı, çünkü erotizm hakkında, karanlık, açığa çıkarıcı bir hakikati dile getirdi. Çünkü ölüm hakkında da genellikle –korkudan ya da beylik laflardan dolayı– susulan şeyi söyledi: Ölüm Bataille’ı büyüledi. Ölü Georges Bataille da hâlâ büyümektedir.

Üzerine suskunluk perdesi indirilmiş bir insan hakkındaki biyografi, onun eserinin büyüleyiciliğinin sırrını arar.

MICHEL SURYA

10

Bu sırrı kuşkusuz yakalayamayız. Bir biyografinin hakikati, bu sırra zaman zaman ne kadar yakın olsa da, sonunda sırrı elinden kaçırmasıdır, mezar taşıyla birlikte bir kez daha düştüğü sessizliğe mahkûm olmasıdır. Bu hem hassas hem de yürek paralayıcı bir hakikattir.

“Bir kız giysisini nasıl çıkarırsa ben de öyle düşünüyorum. Giysiden tamamen kurtulduğunda, düşünce artık utanmaz, müstehcenliğin ta kendisidir.”

G. BATAILLE

“Yazı güçsüzdür: İnsan yaşamının kendine bir dış görünüm oluşturduğunu ve ancak sefihliğin ona hakikat kazandırdığını yeterince iğrençlikle söyleyebilmek için bir fahişenin yüzüne ve çıplaklığına sahip olmak gerekir ki bu eksiktir.”

G. BATAILLE

“Düşünürken ya da konuşurken ölümü dikkate alma alışkanlığımız yok, ama ölüm bizi kesintiye uğratacaktır. Kölece hakikat arayışını hep sürdüremem. Bütün sorular sonuçta cevapsız kalacaktır ve ben öyle gizleneceğim ki sessizliği dayatacağım. Bu görevi başkaları devralsa da, onlar da daha fazlasını yapamayacaktır, ölüm nasıl benim sözümü kestiye onlarınkini de kesecektir.”

G. BATAILLE

I

BAŞLANGIÇTA ÖLÜM VARDI¹

“**B**ana ‘gebe kalınması’¹’nı düşündüğümde, yani *var olmama* (*var olmak*, yani varlığımın sadece var olduğu değil, ad konularak diğerlerinden ayrıldığı) yol açan süreyi dikkate aldığım da, içimdeki varlığın *geçiciliğini* fark ediyorum. Ölümün zorunluluğu karşısındaki o klasik geçicilik değil, yeni ve daha derin bir geçicilik, var olma konusunda sahip olduğum pek az şansa (başka bir varlığın değil benim varlığımın doğma şansına) dayalı geçicilik.”²

İnsan sadece ölümlü değildir (böyle olsaydı ontolojisi daha az “karanlık,” daha az komik olurdu), dahası olasılık dışıdır. Var olma “şansı” –yani bir başkası değil olduğu şey olmanın sonsuz küçük olasılığı– onu bambaşka bir varlık yapacak ya da –neden olmasın?– yarınsız bırakacak her türlü kaymayla ölçülebilir. İnsanın olduğu (ya da olması vaat edildiği) *ben*’in var olmamak için de bir o kadar “ihtimali” –üstelik kıyaslanamayacak kadar çok– vardı. Dölleyenlerin erotik birleşmesi –bunu daha sonra bizzat Bataille

¹ Kitabın sonundaki soykütüğüyle ilgili “Atalarım köylü mü?” bölümüne bakılabilir. *Bkz. Ekler.*

OC VI, 444.

belirtecektir– 225 trilyon olasılık arasında tek bir var olma bileşimi meydana getirir.¹ Zar atılmıştır! Saf hiçlik (Bataille de da böyle demez miydi?) her gebe kalmadan son derece daha baskın bir olasılıktır: Doğmamış olma olasılığı *sonsuzca* ihtimal dahilindedir.² Onun tesadüfen ortaya çıktığı hiçlik sonsuzdur (Bataille bunu açıkça söyleyecektir: Sadece kendisi vardır. Sadece o hiçlikten sökülüp alınmıştır. *Bütün* diğerleri, o olmadıkları ölçüde, hiçtirler; o, olabileceğini hayal etmenin mümkün olduğu her bakımdan diğerlerinden ayrılır; kelimenin tam anlamıyla sonsuz bir olasılık). Ve bu varlığın geçiciliği sınırsız olmakla birlikte, o, bu hiçliği reddederek onun içinde varlık sürdürecektir.

1961 yılında –ölümünden bir yıl önce– Georges Bataille haftalık *L'Express* dergisine bir söyleşi verir: İlk kez, kendi adına doğru ilerler –ya da ilerlemeye başlar. Gençken takma adlar altında yazmasına yol açan koşulları ilk kez üstlenir –ya da üstlenmeye çok yakın durur. Artık onu *Gözün Öyküsü*'nün (Lord Auch) ve *Küçük*'ün (Louis Trente) yazarından hiçbir şey ayırmayacaktır. Bu iki kitapta, göreceğimiz gibi, anılarının hakikatinden söz etmeye çalışır. Fakat kendi maskesini çıkartırken, yakınlarının da maskesini çıkartıyordu; kendi adını hiç çekincesiz yeniden üstlenirken, babasının maskesini düşürüyordu. Yine de Bataille'ın bu söyleşide nihayet kendi maskesini düşürdüğünü söylemek biraz erken olur. *Gözün Öyküsü*'nün ve *Küçük*'ün (bunlar o dönemde ancak yakın çevrede biliniyordu) yazarı olduğunu söylememiştir: Bunu yapsaydı maskeler elbette düşmüş olurdu. Söyleşinin ve makalenin yazarı Madeleine Chapsal onun hakkında en fazla şunu söyleyebilmiştir: “Yüreğin unuttuğu” mekânları ve anları aramaya elbette hiç ara vermeyen Bataille, her zaman hayattadır. Üstelik, kökenleri hakkında önemsiz olma-

¹ OC VI, 445.

Babasının hastalığı dikkate alındığında, elli yaşından sonra “gebe kalınmış” bu çocuğun “düşeceği”ne pek kuşku yoktur.

yan bilgiler vermeye hazırdır: Frengi olan babası felçti ve delirir, annesi de akıl sağlığını yitirir.”

Oldukça gücendirici tepkiler gecikmeden gelir. Georges Bataille’ın ağabeyi Martial, Georges’un savlarını reddetti.¹ Elbette, babaları Joseph-Aristide Bataille’ın delirdiğini kanıtlayan bir olgu yoktur. Bunu iddia edenler, Lord Auch ile Louis Trente’tır –Bataille’ın takma adları. Georges Bataille bu söyleşiyle bunu doğrulamıştır. Martial ise yalanlamıştır. Hangisine inanmalı? Biri ödlele miydi, yoksa diğeri heycanla abartmış mıydı? Söz konusu olayların cereyan edişinden elli yıl sonra, onlara dehşet salmış olan kişinin ölümünden kırk beş yıl sonra, iki kardeş de aynı ölçüde samimidir. İkisi için de bu olgular ıştırıp vericidir.

Çünkü dehşetin köklerinin –yarım yüzyıl geçmiş olduğunu tekrarlayarak bu dehşetin gücünü daha iyi ölçebiliriz– derinlerde olduğu söylenebilir. Burada sessiz kalınmış bir şey olduğu kesindir. Bataille’ın susmamış olması onun suçu mudur? Bu, en azından, Martial’ın ona yönelttiği suçlamadır. O, kederli bir gurur duyuyormuş gibi, “Ben [...] kimsenin görmediğini gördüm. [...] Bütün bunlar benimle birlikte yok olacak,” dediği yerde, Georges karşılık verir: “Kendimi, kimliksiz ifade ederek buradan çekip çıkarmaktan başka çare bulamadım [...] bulduğum yol, her şeye rağmen, bulabileceğim en iyi yoldu.” Her iki durumda da, öyle bir dehşet vardı ki, ya tamamen susulmalıydı ya da bir maskeyle de olsa, ürkütmek pahasına, dile getirilmeliydi. Her iki durumda da, bedel ağırdı ve ikisi de harcanacaktı.

İşin tuhafı, farklılıkları ne olursa olsun, ifşa ettikleri ya da bastırdıkları şey ne olursa olsun, yetişkin birinin, yaşlı

¹ Martial Bataille 31 Mart 1961 tarihinde kardeşine yazdığı bir mektupta açıkça şunu söyler: “Gayet iyi biliyorsun ki babamız öldüğünde deli değildi, annemiz ölmeden önce aklını yitirmemişti.” Joseph-Aristide Bataille öldüğünde deli miydi, kimse bunu bilmiyor. Bu ölümün tanığı yoktur. Annelerine gelince, onun ölmeden önce aklını yitirdiğinden Georges Bataille hiç bahsetmedi: Tek söylediği, eşinin öldüğü dönemde aklını yitirdiğidir.

bile olsa, bir çocukluğu toprağa gömebilecek gibi gözüken bir dehşete şahitliğin itirafıdır. Her ne kadar çatışsalar da, bunu itiraf etmekte aniden hemfikir olurlar; bu öyle uzun süre ertelenmiş bir itirafıdır ki –ve paradoksların en küçüğü bu değildir–, kısa süreli ve heyecan verici mektuplaşmalarında, bu yıkıcı dehşetin şiddetli görüntülerine çocukken sahip olmanın imkânsız ayrıcalığını bir türlü paylaşamıyor gibidirler. Martial babalarının deli olmadığını, annelerinin de delirmediğini her ne kadar itiraz ederek belirtse de, daha az ağır olmayan şu konuda teslim olur: “Anne babamızın yanında geçirdiğim günler sadece üzüntü ve umutsuzluk verdi. Hayal edilebilir bir şey değil bu, çünkü ben senin görmediğini, kimsenin görmediğini gördüm. Kimsenin bilmediği ama varlığından asla kuşku duyulmayan olaylar. Tek başıma bunlara şahit olmaya çalıştım ve her zaman tek şahit olmayı arzuladım. Bütün bunlar benimle birlikte yok olacak.”

Dehşeti ölçmek kadar yersiz ya da gülünç bir şey olmaz. Ve bu iki adam da –ikisi de yorgun ve hastadır– bunu kuşkusuz arzulamıyordu. Birinin hiçlik vaat ettiği yerde, diğeri belki de bir yarayı gösterir gibi bunu göstermeye hazırdır: Georges Bataille’ın bunların hepsini açıkça ifşa edeceğini göreceğiz. Bu yara, muhtemelen, eserin başladığı (bunun nasıl olduğunu söyleyeceğim) ve belki de istemeden geri döndüğü en canlı yaradır.

Martial Bataille sessizliğini sonuna kadar sürdürmüştür.¹ Dolayısıyla sadece Georges Bataille’ın söylediğine bakarak değerlendirmede bulunabiliriz. O ise büyük bir dehşetten söz eder (zaten başka bir şey hiç söylemiş midir?):

¹ Martial Bataille gerçekten de 1967 yılındaki ölümüne dek sessizliğini korudu. Bu sessizlik onun en derin arzusu gibi görünüyordu (Ağabeyine şunu yazdı: “Bana daha fazla hiçbir şeyden bahsetmelerini istemiyorum”). 1963 yılında *Küçük*’ün ve 1966 yılında *Gözün Öyküsü*’nün yayımlanmasıyla yeniden yaralandığı kesindir. 1961 yılında ailesine yazdığı bir mektupta kardeşinin şeytan olduğunu söylemekte tereddüt etmez.

“Sana şunu söyleyebilirim ki, söz konusu olan şeyden, ömür boyu sakatlanarak çıktım. [...] Elli yıl önce olup biten şey beni hâlâ titretiyor.”¹

Anılar eksik değildir. Ama yine de bunlarda kendine özgü bir yan vardır: Şaşırtıcı biçimde benzerdir. Öylesine aynıdır, öyle derinden, öyle takınaklı bir şekilde aynırırlar ki, babasını seyreden bu çocuğun da delirip delirmediğini düşünmeden edemeyiz. (Gerçekten de deliren sadece o muydu? Yoksa deliliği babasına haksız yere mi atfetmişti? Yoksa bu babanın deliliği mi çocuğun zihnini sakatlamıştı? Georges Bataille’ın bakışı kuşkusuz sanrılarla doludur, fakat asla delirmemiştir.)

Joseph-Aristide Bataille edebiyattaki “babaların” en önemlisi değildir; en az tuhaf olanı da değildir. Zaten onunla ilgili pek az kesin şey bilinmektedir; öyle az ki, bu sessizliğin –deyim yerindeyse– kısmen kasıtlı olduğuna kuşku yoktur. Baba Bataille Ariège’deki Gajan’da doğmuştur. Burada uzun süre yaşamamış olduğu tahmin edilmektedir. Daha küçük bir çocukken, annesinin memleketine dönmüştür: Tam olarak belirtmek gerekirse, La Garandie. Bu sessiz, sakın köyü daha ilerde Bataille da keşfedecek ve bir tür yalın ürküntüyle tasvir edecektir: “Bir kraterin yamacına, ağaçsız, kilisesiz inşa edilmiş ve şeytani bir manzaranın içine basitçe yığılmış evler.”²

Joseph-Aristide Bataille, Marie-Antoinette Tournadre’la karşılaşp evlendiğinde çok genç değildir: Otuz beş yaşındadır (kendine eş olarak alacağı kadının ablasıyla kendi ağabeyi evlendikten yirmi iki ay sonra evlenmiş olması, bu evliliğin ilk evlilikten kaynaklandığını kuşkuya yer bırakma-

¹ Martial Bataille’a mektup müsveddesi, 1961 (Nisan ya da Mayıs).

² OC V, 534, *Le coupable*, dipnotlar. Bu tanımın, ne kadar kısa olsa da, iki şeyi ortaya koyduğu görülecektir: Kilisenin yokluğu (Bataille’ın eserlerinde kiliselerin aşırı bolluğunu bununla karşılaştırmadan edemeyiz); dengesizliklerinin dayanaklarından biri yapacağı, sonra da oldukça sistematik bir şekilde, ölümün kaygısına ve büyüleyiciliğine bağlayacağı krater.

yacak şekilde göstermektedir). Daha önce neler yapmıştı? Tıp öğrenimine başlamıştır (içlerinde hekim bulunmayan bu ailenin ilk hekimi olacaktı); ama öğrenimini tamamlamaz. Bunun yerine, devlet bürokrasisine girer ve memur olur: Sırasıyla, lise muhasebecisi,¹ Melun hapishanesinde görevli (Bataille'ın ömrü boyunca hapishanelere karşı besleyeceği şiddetli tiksintinin kökeni burada yatıyor olabilir mi?),² ardından da posta müdürü olur. Hastalığı ortaya çıktığında bu görevde bulunuyordu.

Joseph-Aristide Bataille ikinci oğlu Georges doğduğunda kırk dört yaşındadır ve çoktan güçten düşmüştür: Frengi (kuşkusuz iki çocuğunun doğumu, yani 1890 ile 1897 arasında kendini göstermişti)³ bütünüyle onu etkilemeden önce, gözlerinden (daha doğru bir ifadeyle, görmekten) yoksun bırakmıştı. Georges Bataille dış dünyadan ilk kez tecrit olmuş bir adamdan, kör birinden “mutlak anlamda kör” doğdu. Daha kötüsü: Onu dölleyen bu adam oldu.⁴ Hastalık onu çocuk sahibi olmaktan caydırmamış mıydı? Caydırmamış gözüküyor: 10 Eylül 1897'de Georges Bataille doğdu.

Üç yıl sonra hastalık gerilememişti. Joseph-Aristide Bataille uzuvlarını kullanamaz hale geldi: “Ben doğduğumda

¹ Jean-Barbe adında bir lise. Ama hangi şehirde?

² Hapishaneye düşmanca referanslar Bataille'ın eserinde bolca bulunur. En açık ifadelerden biri elbet bu değildir: “Pencere uç noktadır: Uç kaygısı, bir cezaevi idaresinin önemsiz iradesiyle girer bir hapishanenin karanlığına.”

Ya da ilk oğlunun doğumundan önce. Gerçekten de omurilik erimesi hastalığının yayılmasından itibaren sekiz ila on beş yıl arasında belirtilerini gösterir.

Babası hakkında yalan yanlış birçok şey söylendi. Georges Bataille'ın 1918-1919'da Paris'teki okul arkadaşı André Masson (Bataille'ın yakın dostlarından biri olan ressam André Masson'un gerçek adaşı), Bataille'ın babasının genç yaşta öldüğünü –ki bu doğru değildir– ve hekim olduğunu –bu da doğru değildir– söyler. Çoğu zaman tekrarlanan bu hata, Masson'dan çok (André Masson'un iyi niyetinden elbette kuşku duyulmaz), genç Bataille'ın kendi soykütüğünü “düzeltmek” ve belki de soylulaştırmak istemiş olmasından kaynaklanır (André Masson, Notice nécrologique, *Bulletin de la bibliothèque de l'École des Chartes* no 122, 1964).

babam tamamen felçti, beni döllediğinde kördü; ben doğduktan kısa süre sonra, uğursuz hastalığı onu koltuğuna çiviledi.”¹ Joseph-Aristide Bataille’ın on beş yıllık ömrü kalmıştı; sadece ona değil, yakınlarına da eziyet çektiren on beş yıl: Georges’un ve Martial’in, her birinin kendi tarzında, eziyet çektiğini kabul ettikleri bir eş ve ikisinin de büyüdüğü bir on beş yıl.

Bataille bir Hristiyanın böyle bir kaderi seçilmişlik olarak görebileceğinin farkındadır: “Babam, hem kör hem de felçlidir.” Bu durumun o kadar farkındadır ki, buna anlık olarak inandığına kuşku yoktur. Ama yine de bunu bir kader olarak görmeyi tercih etmiştir (bir tür amaçsız seçim kader değil midir?): “Bunca dehşet senin alınyazındır!”

Böyle bir kader ancak hayal edilebilir: Gözlerini faltaşı gibi açarak, gözleri kapalı bir erkeğe bakan bir çocuk. Bir erkek mi? Georges’un babasını gerçekten bir erkek olarak düşündüğü kesin değildir (fakat onun yerinde hangi çocuk olsa aynı kuşkuya kapılırdı).

Bir erkekten –*hele hele* bir babadan– daha belirgin bir şekilde, münzevi bir sofuyu, “gönülsüz bir çileci”yi ya da “tikinti verici bir çileci”yi hatırlatır. Kendi babasından söz ederken, itiraf etmesi onun için ne kadar güç olsa da, onu bir insandan ziyade hayvana yakın hatırlar: hastalık, çılgınlıklar... ve bedensel işlevler. Bu sonuncular neden? Onun ölü gözlerini bu işlevlerden daha iyi sergileyen hiçbir şey olmadığından mı (gözler ölüyken oldukları kadar asla sergilenebilir)? “[...] en tuhafı kesinlikle işerken bakışıydı. Hiçbir şey görmediğinden, gözbebekleri gözkapasının altında, yukarıya, boşluğa yöneliyordu. Özellikle işerken böyle oluyordu.”² Ölü gözler yine de gözdü ve kendileri görmediğinden canlı gözlerden daha ustalıkla bir şekilde bakışı üzerlerine çekerler, yüzün ortasında bir deliğe (bir yarık mı demeli?) işaret ettiklerinden, burada yüz öyle tuhaf bir tür güç edi-

¹ OC I, 75, *Histoire de l'œil*.

² A.g.e., 76.

nir ki, işeme organından daha çıplak bir hakikat olur. “İri iri, hep çok açık gözleri vardı, yanında da bir kartal gagası. İşerken bu iri gözler neredeyse bembeyaz oluyor, şaşkınlık verici bir kendini bırakmışlık ve sapkınlık ifade ediyordu.”¹ Boşluğa ya da uçuşuma açılmış bu gözler, yaşayanların gözlerinden daha gerçek olan bu gözlerin hakikati, bir “deli”nin ya da bir azizin gözlerindeki hakikatti (kişi eğer “kader”i seçerse, “deli;” “seçilmişliği” seçerse, “aziz”): Bir çocuk bu gözlerin büyüleyiciliğinden kendini koruyabilir mi?

Georges Bataille, onun işemesini (bir koltukta otururken küçük bir lazımlığa), (lazımlığa işediğinden) çıkartıyor olması gereken gürültüyü, kokuyu, hatta işeme organını pek hatırlamaz –en azından, pek hatırlamadığını söyler–; bunlardan ziyade, kendi gecesinin karanlığında, idrarını fışkırtırken, içine işediği şeyi arayan gözün beyazını hatırlar: Kocaman açılmış göz, ölü bacaklar arasındaki canlı organın müstehcenliğini ele geçirmiş gibidir. Çocuk nezdinde, bu gözün müstehcen olduğuna hiç kuşku yoktur (kendinden hoşnut olmak dışında, her şeydir; görüleceği gibi, erotizmden takınaklı şekilde bahseden Bataille farklı davranmayacaktır: Erotizmin hakikati bedenlerin hakikatinden ziyade, birbirlerine sarıldıkları hiçliğin hakikatidir).

Babanın körlüğü zaman zaman bulaşıcı olabilmiştir. Sanki olayların akışı içinde hâkim olan görmeme emrine uyuyormuş gibi, babasının görmediği şeyi çocuk da görmez: “Babam alacakaranlıkta duruyordu, çünkü ışık yakmanın onun için bir anlamı yoktu. Eğer başka kimse yoksa, lamba yakılmıyordu ve ben, çok derin bir bitkinlik ve hatta tiksinti içinde orada durduğumu hatırlıyorum.”²

¹ A.g.e. Bu başlangıç sert kaçabilir. Bu alıntıyı yaparak, skandal arzusuna boyun eğmekle falan suçlanabilirim. Bununla birlikte doğru ya da kurmaca olsa da (bu soruyu ilerde soracağım), bu “anılar” eser için kaçınılmazdır. Bunlar o denli kaçınılmazdır ki, eğer gözardı edilirlse, bütün anlam elimizden uçabilir.

Georges Bataille, radyo konuşması, 1959. Aynı söyleşide, “Babanız bildiniz bileli hep kör müydü?” sorusuna Bataille, kestirme-

Ama bu aynı zamanda bir görme buyruğu olmalıydı (başka türlü olamazdı): Körlüğünün ondan gizlediği şeyi onun için görmek ve körlüğün ondan sakladığı şeye yem olarak, onu kendi kendine görmek. Bunun üzerinde düşünmemiz gerekir: 1900 yılında (Georges o sırada üç yaşındadır) bu adam, gözlerinin onu yerleştirdiği gecenin içine adım atacak halde bile değildi.¹

Bataille'in tanımladığı semptomların tam da hastalığa özgü olduğuna kuşku yoktur: Bıçak gibi saplanan acılar ("ağızından hayvani çığlıklar çıkartıyordu"), derinden gelen krizler, duyuusal refleksleri, üreme ve dışkılama sistemlerini de etkileyen hareket kasları, duyu organları ve sindirim sistemi sorunları ("örneğin küloduna yaptığı oluyordu").² Bataille'in söylediği her şey frengi semptomlarını doğrulamaktadır.

Yine de itiraf abartılı değil midir? Ya da abartı çocuğun ne ölçüde bunaldığının ifadesi olamaz mı? Genellikle babanın kendini unutmadaki katlanılmazlıkla orantılı bir bunalma. Bataille'in bu "açık saçık" ayrıntıları anıştırmadaki ısrarının sadece ve sadece provokasyon olduğuna inanmak düşüncesizlik olur. Durum bundan daha ciddidir. Joseph-Aristide Bataille çocuğun gözleri karşısında... ve yardım ça-

den, "Evet, her zaman!" cevabını verir. Bataille çocukluk dönemini açıklamaya ne denli eğilimli olsa da, burada sadece babasının körlüğünden söz eder, "deliliği" asla söz konusu edilmemiştir.

Genel felç, frenginin geç (ya da üçüncü) evresinin nörolojik tezahürlerinden biridir. Terimin güncel anlamındaki felcin semptomlarından ayırmak gereken semptomları, psikopatolojik rahatsızlıklarla birlikte ya da ayrı görülen Demans'a (Martial bu demansı inkâr etmektedir) doğru bir evrim gösterir ve hasta yatalak durumdadır. Omurilik erimesi, gelişiminin üçüncü evresine erişmiş arsız frenginin bir komplikasyonudur. Bu durumda lezyonlar ilişkin arka kökleri ve arka kordonları düzeyinde yer alır. Omurilik erimesi genellikle başka nörolojik (körlük, genel felç) ya da nöroloji-dışı (aort frengisi) tezahürlerle birlikte görülür.

Dışkılama ve genital rahatsızlıklar da temel refleks mekanizmalarındaki rahatsızlıklardan kaynaklanır: İktidarsızlık genel rastlanan durumdur; idrardaki tezahürleri ise, genellikle işeme hissinin yokluğunu içerir.

ğırırken, onun hiç bu kadar *aşağısında* olmamıştır: “Felçli kör yatağından iniyordu [...] güçlkle iniyordu (ben yardım ediyordum).”¹ Çocuğun onu “güçlkle” yataktan çekerek oturttuğu lazımlıkta, “genellikle başında pamuklu bir tak-keyle (kırçıl, bakımsız bir sakalı, kocaman kartal burnu ve sabit bir şekilde boşluğa bakan kocaman çukur gözleri vardı)”² oturağın sunma iddiasında olduğu rahatlıkta, sa-katın (görmediğinden, çoğu zaman üzerine doğru dürüst yerleştiremediği bir örtü yardımıyla) ihtiyatla ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmasında, aslında herkesin (oğlunun; fakat körken döllediği bir oğulun gözlerinin *her şeyi* görebileceğini varsayabilir elbette) gözü önünde hiç rahatsız olmadan karşıladığı bu ihtiyaçlarında, gözlerini devirerek *dışkıları-nı* lazımlığa bırakırken sunduğu “küçük düşürücü kendini bırakma” gösterisinde,³ Georges Bataille, kendi gecesinden çıkan çocuğa sunabileceği bir “hayvan” görüntüsünden, mekânın –bir tuzak gibi– iki kez üzerine kapandığı bir “hayvan”ın görüntüsünden başka bir şeyi olmayan bir in-sanın gösterisini hatırlar.

Georges Bataille bu adamı sevdi. Bu sevginin merha-mete hiçbir borcu olmadığını ekleme gereği hissetmeden bunu basitçe ifade etti. Eğer merhamete yer olsaydı, kuşku-suz annesine merhamet duyardı; tersine, “annelerine âşık erkek çocukların çoğundan farklı olarak, ben bu babaya âşıktım.”⁴ Bu aşk on dört yaşına kadar sürdü. Bir hayatın, her zaman –kuşkusuz– bu kadar karanlık olmayan on dört yılı (durumun daha da kötüye gittiğini hayal etmek için her neden var); bununla birlikte ara sıra da olsa, örnek olacak biçimde trajik olmadığı dönemde bile en azından kasvetli ve ağırbaşlı olan bir hayat (Martial çocukluğunun sadece

¹ OC III, 60, *Le petit*.

² A.g.e.

³ Bunu *da* söylememek mümkün değildir; doğru olsa da olmasa da tekrar ediyorum. Sonraki birçok metnin bu ilk takınak etrafında nasıl düzenleneceği ve yapılanacağı görülecektir.

OCI, 75, *Histoire de l'œil*.

“üzüntü ve hayal kırıklığı” olduğunu söylememiş miydi?). On dört yaşında –neden, bilmiyoruz– bu aşkın yerini nefret alır; “derin ve bilinçdışı bir nefret.”¹ Ne olduğu bilinmiyor (Bataille bir şey demez); çocuğun, ne kadar korkunç olsa da, o zamana dek “sevilmeye değer” kabul ettiği kişinin, aniden ergen tarafından neden nefret edilesi görüldüğünü bilmiyoruz. Fakat bu, o dönemde anıştırdığı karanlık ve acımasız bir nefrettir: “İnsanın bildiği en korkunç ıstıraplar arasında yer aldığı söylenen frengi ağrılarıyla sürekli attığı acı çığlıklarından müphem bir haz almaya o dönem başlamıştım.”² Onun tam sakatlığının onu sık sık mahkûm ettiği pislik ve kokuşma hali de [...], sandığım kadar hoş gitmeyecek bir şey olmaktan uzaktı. Diğer yandan, tiksinti vericilerin şahı olan bu varlığa en kökten karşı görüş ve tutumları her konuda benimsiyordum.”³ On dört yaş: Ergenlik Georges Bataille’ı babasından uzaklaştırır. “Seçilmiş biri” (“[...] hem kör hem de felçli olan aynı kişi”), “dışlanan biri” olur. Bu adam, tiksinti verici tarzı içinde, Tanrı’ydı (bir kez daha Tanrı olacaktır; göreceğimiz gibi: Terk edilip, ihanete uğradığında); o artık “tikinti vericilerin şahı”dır. Kuşkusuz temelde hiçbir şey değişmemiştir; yine de her şey, öngörülebileceği gibi, daha kötüye gitmektedir. Georges Bataille (on dört yaşındadır) babasının ilk delilik emarelerinin bu 1911 yılında görüldüğü kanısındadır; Martial’e göre ise bu emareler asla görülmemiştir. (Frenginin gelişiminin üçüncü evresinde bunamaya yol açtığı bilinmektedir; 1911 yılında Martial Bataille’in askere gitmek üzere aile ocağını terk etmesine birkaç ay kaldığını ve ancak savaşın bitiminde geri

¹ *A.g.e.*

² Frenginin şiddetli ağrıları, yoğunlukları değişse de, zaman ve mekân içinde yerlerinin kusursuz belli olmasıyla ayırt edilirler: Ani, kısa, şimşek gibi his, kusursuzca bir noktaya yerleşir (hançer saplanması çok toplu iğne batması). Aynı his aynı noktada nispi bir düzenlilikle tekrarlanır, birkaç saniyeden birkaç dakikaya kadar uzanarak, saatlere ya da günlere yayılan krizler oluşur.

A.g.e., 76.

döneceğini belirtmek gerekir; dolayısıyla izinli olarak geldiği kısa dönemler hariç, babasının son yıllarını bilmediği kuşku götürmez). Muhtemelen, kalıcı, sabit bir delilikten ziyade, krizler söz konusudur: “Bir gece, annem ve ben,¹ frengilinin odasında kelimenin tam anlamıyla uluyarak bağırdığı ateşli söylevlerle uyandık: Aniden delirmişti.” Bu tür sahnelerin daha önce meydana gelmediğine işaret eden hiçbir şey yoksa da yine de ergende, “katı bir terbiyenin moral bozucu etkileri”ni yok etmesiyle farklıdır.² Bu sahne, açıkça ve ilk kez cinsellikle ilgili olmasıyla diğerlerinden ayrılır. Hiç gecikmeden gelen doktor, hastanın eşiyle bir an yalnız kalınca, “kör bunak” ona şöyle bağıracaktı: “Söyle bakalım, doktor, karımı sıkıymeyi ne zaman bitireceksin!”³ Bu sahnenin şiddetle cinsel karakteri birçok açıdan kayda değerdir: Bataille’a bu sahnenin dengini her vesileyle bulma ihtiyacı esinler. *Gözün Hikâyesi*’nin buna kanıt olduğunu söyler; başka öyküler de –tahmin edeceğimiz gibi– sırası geldiğinde buna kanıt oluşturacaktır.

Bu delilik Bataille’a göre bulaşıcı olmalıdır: Marie-Antoinette Bataille’ın da aklını yitirdiğini söyler. Bu bir “delilik”-ten ziyade, akıl sağlığının geçici,⁴ ama kayda değer bir şekilde yitirilmesidir. Gerçekten de Georges Bataille’ın çocukluğuna dair yazdığı iki anlatıda,⁵ annesi Marie-Antoinette’in aklını yitirışıyle ortaya çıkışı anlamlıdır. Dahası, Bataille’ın bundan, sistematik olarak, en berbat şekilde söz etmekten hiç vazgeçmemesi de anlamlıdır. (Bu, provokasyon mudur, yoksa, eleştirildiği gibi, kayıtsızlık mıdır? Yoksa, ona göre, sadece en kötü doğru olduğundan mıdır? Çocukluğunun

¹ Bataille’ın ifadesinde ağabeyi yoktur.

² A.g.e., 77.

³ A.g.e.

⁴ Görüleceği gibi, Marie-Antoinette Bataille kocasının ölümünden sonra on beş yıl daha yaşamıştır. Bu on beş yılın çoğunu oğulları Georges ve Martial’le birlikte geçirmiştir. Bu dramların ardından, aklını yitirdiği hiç söz konusu olmamıştır.

Gözün Öyküsü: Örtüşmeler başlıklı sonsöz ve *Küçük: W.-C.* başlıklı bölüm.

anlatıları kurmaca anlatılarına hakim olacak aynı yasalara itaat eder: Sadece en kötü olan hakikati söyler.)

Joseph-Aristide Bataille –anlaşılacağı gibi– söz konusu iki anlatıda temel bir yer işgal etmektedir.¹ Fakat şu ana dek karısına dair hiçbir şey yoktur! Gerçekten de Georges Bataille’ın babasına karşı sadece nefret hissettiğini söylediği an annesi ortaya çıkar. Ortaya çıkarken de aniden “delirir” (Bataille annesini de sadece hasta ve kaçık olarak hatırlar –en azından, tek tarif ettiği budur). Bunun ardından, “deli” annenin belirişi, babaya vaat edilmiş ölümün maskesi düşmüş ikizi olarak, annenin intiharına bağlı kaygıyı da beraberinde getirir (babanın canlı bir cesede dönüşmesine kendi öncelenmiş ölümünü eklemesi bir tür şantaj değil midir?).

Delilik ve intihar bu iki anlatının (*Örtüşmeler* ve *W.-C.*) önemini bambaşka bir kutba taşır: Annelik kutbudur bu. Babanın aşırı varlığı aniden azalmaz, fakat buna, olayları olabilecekleri şeye –en kötüye– iterek dramatik bir şekilde cevap veren üçüncü bir kişi eklenmiştir. Fakat bu “delilik” ne içeriyordu? Marie-Antoinette Bataille aylarca melankolik bir şekilde yaşamıştır; “saçma lanetlenme ve felaket fikirleri”nin² musallat olduğu bir melankolidir bu. (Bataille, annesinin aklını yitirmesine neden olanın, kendi annesinin onun karşısında iğrenç bir olay yaratması olduğunu belirtir.)³ Bataille’a inanacak olursak, bu kimi zaman şiddete dönüşen bir melankoliydi ve Bataille annesinin saldırmasından korkuyordu. Annesine karşı sabrını yitirdiğinde, sille tokat birbirlerine giriyorlardı ve annesine vuruyordu.

Bu melankoli (manik-depresif, diye belirtir) Georges öyle güçlüydü ki, annesi iki kez intihara kalkışmıştı. İlk teşebbüs başarısız kalır: “[...] onu evin tavan arasında *asılı*

¹ Bkz. önceki dipnot.

² A.g.e.

Marie-Antoinette Bataille’ın annesi, yani Georges’un si Anne Tournadre’in o dönemde hayatta olduğu doğrudur; 15 Nisan 1916’da ölmüştür. Bu sahne, onun oturduğu Riom’da ya da kızının yanında kaldığı Reims’te cereyan etmiş olabilir.

buldular.”¹ İkinci teşebbüsten de kendi iradesiyle vazgeçmiş gözükmektedir:

“Kısa süre sonra tekrar ortadan kayboldu. Bu kez geceydi; küçük bir dere boyunca, kendini suya atmayı deneyebileceği her yerde bitmek bilmez bir şekilde onu aradım. Bataklıklar boyunca karanlıkta hiç durmadan koştum ve sonunda onu gördüm: *Beline kadar ıslanmıştı, eteğinden sular sızıyordu, fakat kış ortasında buz tutmuş, yeterince derin olmayan sudan kendi kendine çıkmıştı.*”²

Bataille’in çocukluğuna dair söylediklerinin sahiciliği (tüm diğer anlattıklarından daha fazla) elbette sorgulanabilir. Bütün bu anlatılar öyle düzenlenmiştir ki, bunların kurmaca olduğunu hiç tereddütsüz söyleyebiliriz. Bir insanın kendi anne babasından bu terimlerle söz etmesi ne sık rastlanan ne de kabul edilebilir bir şeydir.

Bunlar hakkındaki kuşku uzun süre başarılı olmuştur: Bataille’in doğru söylediğine emin olamayız. En azından, Bataille’den başka güvencemiz yoktur: “‘Örtüşmeler’i okuyan bazı kişiler, anlatının kurmaca niteliğinden kuşkuya düştüler. ‘Önsöz’ gibi, ‘Örtüşmeler’ de kelimesi kelimesine doğrudur: R. köyünden birçok kişi bu malzemeyi doğrular...”³ Belki de, ağabeyinin şikâyet ettiği gibi, böyle bir hakareti asla gerektirmeyen şeyi karartmak, kirletmek hoşuna gitmişti. Belki de, hiçbir şey doğrulaması da, sadece kendisine ait, sadece kendi kafa karışıklığına bağlı sanrıları aktarmıştı (Martial bunu söylemek istemişti). Yine de bir iki ayrıntı hariç, Bataille’in doğru söylediği neredeyse

¹ A.g.e., 77.

² A.g.e., 78. Muhtemelen bu sahne Riom-ès-Montagnes’da geçmiştir. En azından, Bataille daha sonra bunu söyleyecektir. Bu ayrıntının önem taşıdığı görülecektir: Eğer böyleyse, Reims’e gitmenin öncesinde, 1914-1915 kışında cereyan etmiş olmalıdır. OC III, 60. R. köyü: kuşkusuz Riom’dur (-ès-Montagnes). “Örtüşmeler,” gördüğümüz gibi, *Gözün Öyküsü*’nün sonsözüdür.

kesindir. Bir iki ayrıntı; ama muhtemelen önemli. Örneğin bu babanın, durumuna acılarına rağmen, aynı zamanda şefkatli de olabilmesi mümkündür. Fakat bir sakatın, bir kaçığın (küçük bir çocuğu tutabilmek için ellerini *körce* uzatan birinin) şefkati de ürkütücü değil midir? Gerçekten de Joseph-Aristide Bataille'ın frengili olduğu bir gerçektir. Bu hastalığın son evresine varmış olduğu (hastalığın başı ile sonu arasında yaklaşık yirmi yıl geçmiştir) ve hastalığa bağlı semptomların en şiddetlilerinden mustarip olduğu gerçektir. Aklını en azından anlık olarak yitirdiği (hemen hemen) bir gerçektir (akıl hastalığı teşhisi bu hastalığa çok sık eşlik ettiğinden, bu konuda da Georges Bataille'ın doğru söylüyor olma ihtimali vardır). Annesinin yaklaşık yirmi yıl boyunca büyük bir korku içinde, nazıkçe, sabırla yaşadığı, taşkınlıktan ziyade tevekkül gösterdiği, ama sonunda onun da akıl sağlığını yitirdiği, delirdiği de bir gerçektir (bunun fazlasıyla ihtimal dahilinde olduğu söylenebilir). Kuşkusuz Bataille doğruyu söylemiştir; bu öyle bir doğrudur ki, ne kadar şaşırtıcı olsa da, belki de *her şeyi* söylememiştir. Çok yakın birkaç arkadaşına, hâlâ kötü olanı –daha fazla bir şey söylemeden– itiraf etmiş olabilir. Kötü olan, sakat ve deli bu babadır; kötü olan, kendi cehennem azabını yaşayacak denli ona bağlı bu annedir (onun da sonunda aklını yitirmesi o kadar inanılmaz mıdır?); kötü olan, temel unsurlarını görmüş olsalar bile her koşulda onları aşan bir dramın güçsüz şahidi olmuş bu iki çocuktur; bu drama tahammül edebilmek için birbirlerine destek olamayacak kadar farklı yaş ve karakterde iki çocuk. Bu iki çocuğun da tanıklığı güvenilir değildir. Georges Bataille'ınkini biliyoruz: Olayları kuşkuya açık bırakmaktan hoşlanmayacak kadar karanlık ve saldırgan biriydi o. Kısa ve çelişik olsa da, ağabeyinin iki mektubunun tanıklığı da artık elimizde: Ömrü boyunca en titiz sessizliğe uymuş, Georges Bataille'ın bu duruma dair utanç verici ya da skandal yaratıcı bir şey yapmasını asla kabul etmemiş birinin tanıklığı; onun tanıklığı da, çekinceli

olmakla birlikte, kuşkuya hiç yer vermemektedir. Bu tanıklık geç gelir: Söz konusu olaylardan elli yıl sonra. Her ikisi de yorgun, yaşlanmış bu adamların itiraf ettiği şeyin ne kadar bunaltıcı olduğunu gördük. Daha da bunaltıcısı, belki de, bunu itiraf etmek için, ikisinin de birbiri ardına ölmeye yakın olmayı beklemiş olmalarıdır.

Kırk yıl önce (1922) yazılmış bir mektup da başka bir şey söylemiyor, üslubu da çok farklı değil. Aynı belli belirsiz kızgınlık orada da kendini gösterir; bundan söz etmeyi kabullenmede görülen aynı güçlük ile bunu yapmaktan alınan aynı belirgin haz, hem itirafa iterken hem de engeller (Bataille her şeyi söylemedi. Hatta söylenebilecek olanla söylenemeyecek olanı oldukça bilinçli ve teatral bir şekilde değerlendirdiği bile fark edilir); bu hem sert hem de ılımlı bir itiraftır. Genç bir kıza yazılmış bir mektuptur bu (bu kızla ileride tekrar karşılaşacağız). Bataille'in "zirzoplukları"nı deliliğe atfederek onu beceriksizce kışkırtmıştır (fakat bu telaşın yapmacık olduğu, bu itirafa bahane olduğu hissedilir):

"Taşkınlıklarım ya da zirzopluklarım delilik olarak görüldüğünde (ya da ben böyle görüldüğümü sandığımda) öfkeden kuduruyorum. Bu noktada alingan olmamı kolayca anlayabilirsiniz. [...] Gerçek deliliğe dair kişisel bir deneyimim var ve bunun güç olduğunu size itiraf etmeliyim, çünkü *babamın ve annemin art arda delirdiğini gördüm ben*. Bunu derken, size beni anlamanızı sağlayacak önemli bir imkân sunuyorum; üstelik de gayet yaralayıcı bir şekilde. Fakat bu sadece bir eğilimdir, çünkü babamın aklını yitirmesine yol açan şey ona verilen morfin oldu. Annemin hangi koşullarda hastalandığını, durumun trajikliği nedeniyle size anlatmamamı mazur görürsünüz. Sadece şunu ekleyebilirim ki, bu bahtsızlıklar zinciri öyle içler acısı bir şekilde birbirini izledi ki bunları yaşayan çoğu insan katlanamazdı."¹

¹ Matmazel C'ye mektup. Altını ben çizdim.

Bu itiraf, önce babasının ardından da annesinin, ikisinin birden delirdiğini doğrulasa da, nedenlere ilişkin yalan söylemekte (morfin) ve inkâr etmektedir (frengi); keza Bataille'ın "içler acısı bahtsızlıklar zinciri" diye adlandırdığı şeyin hangi koşullarda meydana geldiğini gizlemektedir.

“DÜNYAYI ALTÜST ETMELİ, DÜNYAYI KESİNLİKLE ALTÜST ETMELİ”

Joseph-Aristide ile Marie-Antoinette Bataille'ın tam olarak ne zaman Reims'e (Faubourg-Cérès Sokağı, 65 ter; Reims'te başka evleri olmadı) yerleştikleri bilinmemektedir. 1899'da mı? 1900'de mi? Muhtemelen daha ileri bir tarihte değil. Oraya neden yerleştikleri de bilinmemektedir: Orada hiçbir ailevi bağları yoktu; olsa olsa idari bir atama olabilir; Joseph-Aristide Bataille postane müdürüydü.¹ Neden ne olursa olsun, Georges Bataille çocukluğunu ve ilköğrenimini Reims'te geçirmiştir.

Çocukluğu hakkında pek az şey biliniyor: Anne babasını yakından ilgilendirmeyenler dışındaki anıları enderdir (en azından o pek azını aktarmıştır). Oyun ya da arkadaşlık anısı yoktur. Çocukluğunu saflığa ya da olağan dışılığa bağlayan hiçbir şey yoktur. Şehir bile sanayi mimarisi, “uğursuz bir şekilde pis gökyüzü ile boyama ve iplik atölyelerinin bulunduğu mahallelerin leş gibi kokan çamurlu toprağı arasındaki” fabrika bacalarıyla ürkütücüdür. Babasının derin ıstırabına (bunun neden olduğu korku ve tiksintiye) bağlamadığı tek bir anısı yoktur. Yatılı okuduğu lisede sıkılarak, kendini yaralamaktan zevk aldığını söylediğinde de durum kuşkusuz budur: “Dolmakalemimi elime almıştım, sıkılı yumruğumla onu bir bıçak gibi tutarak, sol elimin

¹ Reims belediyesindeki ölüm kaydı bu meslek sıfatıyla yapılmıştır.

üzerine ve ön koluma çelik uçla vurup duruyordum... Sadece görmek için, dahası: *Acıya karşı kendimi sertleştirmek istiyordum.*"¹

Yine de daha ciddi, daha "marazi" bir durum vardı (ailenin çektiklerine eşlik eden dehşetin takınak olması ölçüsünde "marazi"). Bataille elbette asla açıkça yazmamıştı ama babasının ona müstehcen şekilde sırnaştığına (ensestvari ve oğlancılığa; hatta daha sonra "tecavüz" den bile söz edecekti) uzun süre ikna olmuştu. Bu hadiseler Reims'deki evin mahzeninde cereyan etmiş olmalıydı: "Piranesi'vari"² dar ve uzun bir merdivenle inilen gerçek bir mahzen. Asla unutmadığı, tekrarlanan ve kalıcı fare ve örümcek korkusu da buna eşlik ediyordu. İhtiyatlı bir adla *Düş* diye adlandırdığı bir metninde, en fazla, babasının "zehirli ve kör bir gülümsemeyle, müstehcen ellerini uzattığı"nı söyleyecektir ("bu anı bana en korkunç anılardan biri gibi gelmektedir").³ Çocukken babasının "uygunsuz" davranışlarına maruz kaldığına uzun süre, ileri yaşlarına dek inanmıştır ("Bu, babamın, gençken, bana karşı acımasız bir şeyi zevkle yapmak istediğini hatırlatmaktadır"). Bu fikri, yıllar sonra, sakat babasının Reims'deki evin mahzenine inmesinin mümkün olmadığını rasyonel olarak kabul ettiğinde terk etti; dolayısıyla fiilen hangi yoldan olursa olsun orada ondan yararlanmış olması mümkün değildir. Dolayısıyla eğer Bataille mahzene inmişse, tek başına ve sadece kendi korkularıyla birlikte inmiştir. Bununla birlikte sakat adamın ona yönelik

¹ Bu metnin hiçbir zaman otobiyografik olarak sunulmadığı doğrudur. Tersine, bir öyküde (*Göğün Mavis'i*) yer alır. Dolayısıyla bunu doğru kabul etmek sadece bir tahmin olsa da, yine de gerçeğe yakın bir tahmindir (OC III, 454, *Le bleu du ciel*).

OC V, 555, *Le coupable*, notlar.

OC II, 10. *Düş*. "[...] Sıklıkla ve kaygıyla tekrarlanan bu çocuk düşünde mahzene iniliyor. Bu düş, 14 Temmuz havai fişegine eşlik ediyor –ölüm yıldızı. Babamla birlikte mahzene indiğim anısı, en geride kalmış anım kuşkusuz. Yanlış bir anı mı? Babam kördü, yine de mahzene gidiyor olmalıydı; iki buçuk, üç yaşında ona rehberlik edebiliyordum." (OC V, 555).

her şefkatli hareketinin Bataille'a "uygunsuz" ve "müstehcen" geldiğine de kuşku yoktur. Böylesine "sinir bozucu" bir durumda bulunan çocuğun düzgün bir oğulluk ilişkisi kurması beklenemez.

Okul hayatına dair pek az şey söyler. Kötü bir öğrenci olduğu üzerinde ısrarla durur. Tembel olmakla neredeyse övünür: "[...] Sınıfta, hatta bütün lisede en uyuşuk bendim."¹ Tembel ve küstah: "[...] günün birinde, şanslı bir küstahlıktan destek aldığım, bütün dünyayı altüst etmeliyim, dünyayı kesinlikle altüst etmeliyim."² En küçük yaştan orta bire dek öğrenimini Reims Lisesinde görür.³ Başlangıçta değilse de, muhtemelen yatılıdır.⁴ Bataille'ın yatılı olduğunu saptamak ilginçtir, çünkü kendi talebiyle yatılı olur. Daha ileride iddia edeceği gibi, hiç kuşkusuz, ailesiyle fazla yakın ilişkide olmamak için bunu talep etmiştir. Nedenleri tam olarak bilinmese de, Ocak 1913'te (on altı yaşındadır), dolayısıyla öğrenim yılı sürerken, liseye dönmemeye karar verir. Buna karar mı vermiştir, yoksa kendi söylediği gibi, "pratikte" kapıya mı konmuştur? Her ikisini de iddia etmiştir. Ocak 1913'ten yaza kadar uzun bir avarelik dönemi olur ve Reims kurlarında bisikletle gezintiler yapar.

Eylül 1913'te okul açılırken, kendi talebiyle, Reims'ten onlarca kilometre uzaktaki Épernay Lisesine yatılı olarak kayıt olur. İlk bitirme sınavına orada girer ve Haziran 1914'te diploma alır.

¹ OC V, 210, *Méthode de méditation*. Arts dergisindeki bir makalede Marcel Bisiaux paylama şeklindeki şu tuhaf versiyonu aktarır: "En tembel kim? Sen!" "En rezil kim? Sen!"

OC III, 455, *Le bleu du ciel*.

O dönemde Reims'teki tek lise, bugün bulunduğu sokaktan adını alan Georges-Clemenceau Lisesidir. Bataille'dan önce Paul Fort bu lisenin öğrencisi olmuştu. Bataille'dan sonra ise, René Daumal, Roger Gilbert-Lecomte ve Bataille'ın dostu olmuş Roger Caillois burada okumuştur. Lisenin adının Roger Caillois olması da bir dönem söz konusu edilmişti.

Bataille'ın Reims Lisesindeki öğrenim durumu hakkında kesin bilgi sahibi olmak, arşivleri 1915 bombardımanı sırasında yandığından ne yazık ki imkânsızdır.

“HER ŞEYİ YILDIRIM YÖNETİR”¹

32

Olası bütün yıllar arasında 1914, Bataille’ın hayatını öyküleştirilmeye hizmet edecek kadar net bir şekilde semboliktir. O zamana dek bir dram olan şey tam da bu tarihte trajedi halini aldı; hem babasının hem de kendisinin, trajik sonuçlarıyla birlikte, dramatik bir kaderi olacaktı.

1914 yılında üç olay meydana gelir (fakat dördüncü bir olayın bunlara bambaşka bir görünüm katacağını göreceğiz). Bataille bunları gençliğinin en önemli unsurları arasında sayar. İlki, “bu dünyadaki işinin yazmak olduğunu, özellikle de paradoksal bir felsefe oluşturmak olduğunu” keşfetmesidir. Bu o kadar basit miydi? Öyle gözüküyor. Gerçekten de bu kanaate nasıl vardığını bilmediğimiz gibi (bunu anlamamızı sağlayacak hiçbir şey yoktur), böyle bir keşfi öne alınış olmasından da haklı olarak kuşkuya kapılabiliriz: Bataille’ın felsefi eserler yazmayı daha o zamandan düşünmüş olınası gerçekten de kuşku vericidir; düşünmüş olsa bile bunun paradoksal bir felsefe biçiminde olması daha da kuşku vericidir. Kuşku vericidir, çünkü aynı yıl (bu ikili ve eşzamanlı tarihlemeyi Bataille’ın kendisi vermektedir) Katolik olur.

Babasının hiç rahatlamadan acı çekiyor olmasının onun üzerinde örnek bir etkisi olmuştur. İçinde bulunduğu dehşetin bir anlamı olduğuna inanmaması ve hiçbir Tanrı’nın onu yatıştırıramaması da etkili olmuştur. Bataille, on yedi yaşında, bu dehşete bir anlam vermek ister. Babasının reddettiği desteğe (babası dinsiz, annesi de ilgisizdi), bu büyük üzüntüden bıkan Bataille başvurur. Bu noktaya hangi yollardan geldiği, birinin yardım edip etmediği bilinmemektedir. 1914 yılında Tanrı’yı keşfeder ve dine döner. (Bu nedenle, aynı dönemde felsefe yazmaya, dahası paradoksal bir felsefe yazmaya girişmeyi hayal etmiş olınası kuşku uyandırıcıdır. *A priori*, vahiy felsefeden uzak tutar. *A fortiori*, heterodoks bir felse-

¹ Herokleitos.

feyse...) Dine dönüşü konusunda kuşku yoktur; Bataille 1914 yazında kardinal Luçon'un Reims Katedralindeki sabah ayinlerine, kardinal papa seçimine katılmak için Roma'ya gidene dek katılır (ilk kitabı *Notre-Dame de Rheims*'de bunu belirtir). Ve yine 1914 yazında, muhtemelen o katedralde, vaftiz olur.¹ Fakat kardinal Luçon'un ayinlerinin hangi koşullarda yapıldığını, özellikle kimlere hitap ettiğini (Reims'te konaklayan ordulara), dolayısıyla bu ani dine girmenin hangi bağlamda cereyan ettiğini de belirtmek gerekir (bu bağlamın dine girmeyi ille de yönlendirdiğini ya da haklı çıkardığını hayal etmemeli). 3 Ağustos 1914'te Almanya Fransa'ya savaş ilan etti. Öncesinde, Alman birliklerinin geçişine izin vermesi için Belçika'ya (tarafsızlığına rağmen) uyarıda bulunulmuştu. 7 Ağustosta Charleroi, 23'ünde Namur Almanların eline geçti. Saldırı bu iki şehirde örgütlendi ve Meuse Vadisinden, Charleville ve Rethel'den geçerek bir süre sonra Reims'in kapılarına dayandı. 5 Eylülde, işgalci topçu bataryalarını Marne'in merkezine yedi kilometre mesafedeki Mesneaux'da konuşlandırdığında, Reims anında açık şehir ilan edildi. Bu, şehri kuşatanlara muhtemelen yeterli olmamıştır. İstilacılar (XII. Sakson birliği) uyarıda bulunmadan ateş açtı. Bombardımanların sadece ilk gününde 60 kişi öldü, 140 kişi yaralandı. 5-12 Eylül arası, bu kısa ama bitmek bilmeyen hafta boyunca, Champagne-Ardenne bölgesinin başkenti bombardıman altında kaldı ve yağmalandı; neredeyse tamamen yıkıldı.²

Fakat 4 ya da 5 Eylül 1914'ten itibaren Georges Bataille artık Reims'de değildir. Sivil halkın büyük bölümü gibi şehri

¹ Kendisi hakkında şöyle der: "[...] '14 Ağustosta resmen dine döndü."

Reims Katedrali, muhtemelen içindeki Fransız yaralıları nedeniyle özellikle hedef olmuştur. 1914 yılının Eylül ayındaki tek bir günde bombardımanlar nedeniyle bu yaralıların on beşi ölmüştür. 24 Eylül 1914 - 5 Ekim 1918 arasında Notre-Dame de Reims üzerine düşen obüs sayısı 245 olarak tahmin edilmiştir (Mgr Landrieux, *La cathédrale de Reims, un crime allemand*, 1919).

terk etmiştir. Bu tahliye, sadece dramatik olmakla kalsaydı (o dönemde dram bütün Reimslileri ve ağustos ayının başından beri Reims'e sığınmış olan civar nüfusu kapsamaktadır), özellikle trajik bir durum eşlik etmeseydi belki de pek az dikkat çekerd. Tahliye emrine Georges Bataille ile annesinin ağustos ayı sonunda uyduklarına kuşku yoktur (Martial o sırada cephedeydi); ateşe ve yıkıma mahkûm bu şehrin toprağına sakatlığı yüzünden çivilenmiş babasını -annesini de kocasını- artlarında bırakmak pahasına bunu yaparlar. Bu ayrılığın hangi koşullarda gerçekleştiği karanlıkta kalacaktır. Muhtemelen Joseph-Aristide Bataille buna razı olmuştur. Ailesinin kaderiyle ilgili bir aile babası olarak, onlara gitmelerini buyurmuş olması da muhtemeldir (Riom-ès-Montagnes'a gittiler).

Bununla birlikte Georges Bataille'ın bu yola çıkışı bir terk ediş olarak yaşadığına kuşku yoktur (nedenleri ne olursa olsun, bundan kaçınmak ne kadar imkânsız olsa da, gerçekten de bir terk ediştir).

Sakatlıklarının korkunç tuzağına iki kere düşmüş olan Joseph-Aristide Bataille'ın üzerine şimdi de üçüncü bir felaket çökmüştü: Yıkıma mahkûm olduğu her halinden belli olan şehirlerin en hüznüsünde tam bir yalnızlık. Onu sakat ve deli biri yapmış olan kader şimdi de mutlak trajedinin yeni bir düzeyine sıçramıştı. Kendi ailesinin kaderine terk ettiği, dış dünyadan iki kez yoksun kalmış, ayakları bağlı, gözleri sabit bir şekilde boşluğa bakan, bir hizmetçi kadından başka yardımcısı olmayan bir adam, sanki onu taklit eder gibi sakatlanmış bir şehirde kendi sonunun dehşetine *tek başına* karşı koymak zorunda kalmıştı (savaşın sonu olan 5 Ağustos 1918 tarihinde Reims 857 gün fiili bombardıman altında kalmış olacaktı).

Ne karısı ne de oğlu onu bir daha canlı görecektir. On beş ay sonra, Kasım 1915'te, onun ölmek üzere olduğunu öğrendiklerinde, "odaya raptedilmiş bir tabut"¹ bulacak-

¹ OC III, 60, *Le petit*. Bataille aynı olayları bir başka öyküsünde hafifçe farklı bir versiyonda anlatır. Babasının öldüğünü öğren-

lardır. Çocukluğunun olayları arasında bu kuşkusuz temel önemdedir: “6 Kasım 1915’te [...] Alman hatlarından dört ya da beş kilometre uzakta, babam terk edilmiş halde öldü.”¹ Ergen Bataille’in her yaptığını önceleyen bir tür kaderin babasını, annesini ve kendisini mahkûm etmek üzere birleşmesi yetmemiş, dahası, ömür boyu kurtulamayacağı bir suçluluk duygusuna neden olan bir konuma da düşürmüştü. Yapabileceği azıcık şeyi ıskalamaktan suçluydu: *Görmek*, sona varana dek *görmek*. *A fortiori* suçluydu, çünkü günahkârdı: “Terk etme”nin (Reims’ten ayrılmayı ve babadan ayrılığı böyle adlandıralım, çünkü Bataille’in kullandığı kelime budur), Katolikliğe geçişle ve ilk borçlanmayla kesinlikle zamandaş (bir ay, hatta birkaç gün içinde) olduğu hatırlanmalıdır; vaftiz olan Georges, hem içine doğmuş olduğu “günahın” kefareтини ödüyor hem de bunu *kabulleniyordu*. Dinsiz olduğundan o zamana kadar “günahı” bilmeyen Georges bu günahın nüfuzu altına giriyordu.

Tıpkı Bataille’in anlamaya çalıştığı gibi, biz de bunu anlamaya çalışmalıyız. Bu ölüm bir “aziz”in (seçilmiş birinin) ya da bir delinin (bir “kader mahkûmunun”) ölümü değil, bir tanrının ölümüdür. Onun terk edilişi, bununla boy ölçüşebilir oranlardadır: “Yeryüzünde ya da gökyüzünde hiç kimse can çekişen babamın kaygısını paylaşmadı,” diye yazacaktır.² Terk edilen ve ihanete uğrayan tanrı, Bataille’in hayal edemeyeceği kadar gülünç ve çıplaktır: “Babamı terk ettim, yalnız, kör, felçli, deli, acıyla çılgılık atıp debelenirken, patlak bir koltuğa mıhlanmış halde bıraktım.”³ Bataille Hıristiyanlığa henüz geçmişken, bunu Hıristiyanca ifade etmemek olmaz (kendisi de bunu kabul ederdi): Petrus ustasını üç kez inkâr etmişken, o da babasını üç kez reddetmişti.

meleri üzerine onu gömmek için annesiyle birlikte Reims’e geri dönmüşlerdir (OC V, 505).

A.g.e.

A.g.e, 61.

OC V, 504, *Le coupable*, notlar.

İlki, kaçma gerekçeleri ne olursa olsun (ve elbette bunlar üstesinden gelinebilir gerekçeler değildi), Reims'te onu yalnız bırakarak. İkincisi sonunun ne kadar yakın olduğunu bilmesine rağmen onun yanına gitmeyerek (annesinin “deliliği”ne boyun eğerek; Marie-Antoinette Bataille'ın aklını yitirmelerinin ve intihar teşebbüslerinin kocasının Reims'te tek başına geçirdiği on beş ayla zamandaş olduğuna, kendi kendini cezalandırma çılgınlığı olduğuna kuşku yoktur elbet. Ama aynı zamanda şiddetli bir düşmanlık ve oğlu ile kendisinin yeniden onun yanına gideceklerinden duyduğu şiddetli korku). Üçüncü ret daha semboliktir: Yardıma koşan bir tanrının, Hristiyanların teselli edici Tanrı'sının dinine geçerek reddeder. Bataille bunu güçlü biçimde belirtir: Babası dinsiz yaşadı, dinsiz öldü. Böyle olması tesadüfe bağlı olsa da, Bataille'ın dine geçmesi (ve göreceğimiz gibi, bunun sürmesi) denen şeyin tam olarak babasını Reims'te bıraktıkları döneme denk düşmesi önemsiz değildi. Sakat ve “deli” adamın hiçbir yardım olmadan yaşamaya meyilli olduğu şeyi (ve bunu başarmak için nasıl bir güç gerekir!), ergen, bir papaza içini açarak (“Günah çıkarmadan bir hafta geçirdiğim olmuyordu,” dedi o dönemde kendisi hakkında), ikâme bir tanrının dibinde yaşadı. Bu trajik tanrının inatçı yazgısının hakkından gelmeyi, elbette ancak yüce gönüllü Tanrı, Hristiyanların bağışlayıcı Tanrı'sı haklı olarak iddia edebilirdi. Böyle bir kaderin tamamen karanlıkta kalmamasını sadece o sağlayabilecek kadar güçlüydü. Bunu Bataille'ın babasını üçüncü kez terk edişini görmek abartı olmaz, çünkü kendi de bunu söyleyecektir: “Benim dindarlığım bir firar teşebbüsüydü. Kaderi aldatmak için her şeyi göze almıştım. Babamı terk ettim.”¹ Babası ise kaderden kaçmamıştır. Kör, sakat, “deli” haliyle, bedeli ne kadar dehşet dolu olsa da, hiç çekincesiz *Evet* demiştir. Onu terk etmemek, gözlerini kocaman açıp ona dikmek (kör babasının buyruğu da bunu yapması değil miydi?), sadece bu *Evet* demek olurdu;

¹ OC III, 61, *Le petit*.

bir papazın ve kurtarıcı bir tanrının yanında diz çökmek ise derinden *Hayır* demektir. İlki, kör olan, kimsenin görmediği ve Tanrı'nın gizlediği şeyi gördü. İkincisi -dîn, "gözün açılması" değil midir?— kendini kasıtlı olarak kör etti. Georges Bataille'in bu açıkgöz Tanrı'dan kopması uzun zaman aldı (göreceğimiz gibi, kendi söylediğinden daha uzun zaman); zararsız ama trajik bir tanrı olan babanın onu gözlerini açmaya mecbur kıldığı hakikati kabul etmesinden çok sonra mümkün oldu bu: Ölümün hakikati gecenin hakikatidir, kör kişi bunu *önceden* bilir.

Şunu anlamak gerekir: Georges Bataille asla *ateist* olmamışsa (en azından, ateizmin onun için bir sorun olmaması anlamında asla olmamışsa), bunun nedeni Tanrı'nın olmaması ya da Tanrı'nın ölmüş olması hiç değildir; Tanrı'dan daha güçlü bir şey olduğu içindir: Daha güçlüdür, çünkü kördür ("Görmek benim sakatlığım, Tanrı da kendi sakatlığı içinde kördür"), kör ve delidir. Joseph-Aristide Bataille, kendi tarzında, Tanrı'nın "deliliği" idi. Buna tek başına karşı koydu: Kör adamın uçurumla yakaran karşı karşıyalığı; üstelik felçli bir kör kendini bu uçuruma bile atamaz. Bataille bu tanrının eksiksiz desteğini aldığını ve bu kaderin onun için ne kadar kaçınılmaz olduğunu, daha sonra, en azından iki kez belirtti (daha fazla belirttiği de görülecektir): "Kim zaman terk edilerek öleceğimi hayal ederim, hatta yaşarken güçsüz ve tek başıma kalacağımı düşünürüm. Babamın kaderinden neden kaçınayım ki?"¹ Ve: "Bugün sınırsızca 'kör' olduğumu biliyorum, babam gibi 'terk edilmiş' biriyim yeryüzünde."²

İmkânsız³ bir Silenos hakikati değildir (Silenos tahammül edilemez bir *Hayır*'a mahkûm edilirken, Bataille imkânsız

¹ A.g.e.

² A.g.e.

³ Eğer saçma bir şekilde, Georges Bataille'in eseri ve düşüncesi üç dört sözcüğe indirgenebilirse, *imkânsız* hiç kuşkusuz bunlardan biri olacaktır. Bataille'in kitaplarından birinin adı olmasaydı, bu kitabın adı olabilirdi.

bir *Evet*'e mahkûndur);¹ bu Diyonizyak bir hakıktır, "bir Bakhüs hakikati"dir: alev almış gözlerin hakikati.

"Kendi alinyazısıyla karşılaşan bir insanın öncelikle geriye kaçması doğaldır."² Joseph-Aristide Bataille'ı boş gözlerle çıırılçılak bırakan şey, ölümdür. Ergen Bataille'ın geriye kaçması doğaldı. Tıpkı bir gün geri dönmesinin kaçınılmaz olması gibi. Terk edişten en derin uyuma, reddedışten en büyük boyun eğmeye doğru olağanüstü bir geri dönüşle, Joseph-Aristide'in *bilmesini* sağlamış olan şey, paradoksal bir şekilde, *görmemesidir* (oğlu, "ölü gözlerin fark ettiklerini [...] gördüm ben"³ demeyecek midir?); Georges ise, bilmek için ("kör ölecek kadar [...] bilinçli olmaya" kararlı), artık görmeyeyim diye yakaracaktır: "Çabalarımı gören Tanrı, kör gözlerinin gecesini ver bana."⁴ Şunu da söyler: "Sonun-

¹ "Antikçağ efsanesine göre, Kral Midas uzun süre boyunca ormanda Dionysos'un dostu yaşlı Silenos'u kovalar ama bir türlü yakalayamaz. Nihayet onu ele geçirmeyi başardığında, kral ona, insanın her şeye tercih edebileceği ve en çok değer verebileceği şeyin ne olduğunu sorar. Hiç kumildamadan, inatçı bir şekilde duran yarı-tanrı susar ve sonunda, kendisini mağlup edenin zorlamasıyla, bir kahkaha atar ve ağzından şu sözler dökülür: 'Fani ve aşağılık soy, tesadüfün ve kederin çocuğu, asla bilmemenin senin için daha hayırlı olacağı şeyi ortaya dökmeye beni neden zorluyorsun? En tercih edilesi şey, senin için imkânsızdır: Doğmamış olmak, var olmamak, hiç olmak. Ama bundan sonra arzu edebileceğin en iyi şey ise, erkenden ölmektir'" (F. Nietzsche, *L'origine de la tragédie ou Hellénisme et pessimisme*).

OC V, 505, *Le coupable*, notlar. Geri çekilme, Katolikliğe geçişle somutlaşmış olmalıdır.

OC V, 447.

Freudcu analizin burada hiç kullanılmamış olması, mevcut durumda işe yararlığından kuşku duyulmasındandır. Freud'un peşi sıra, "düşlerin, fantazmaların ve mitlerin incelenmesi bize gözlerden kaygılanmanın, kör olma korkusunun, hadım edilme korkusunun sık rastlanan bir ikâmesi olduğunu öğretir" (*Essais de psychanalyse appliquée, L'inquiétante étrangeté*) demek pek işe yaramaz. Bataille'ın, daha iyi anlayabilmek için kendisini kör etsin diye Tanrı'ya yalvarmasından ("gözlerimin oyulması arzusu yakamı hiç bırakmıyor! Kör olarak [...], görebilirim"), hadım edilmekten çekinmek yerine,... daha iyi sevmek için, daha iyi *Evet* demek için, bilinçsizce, bunu arzuladığı sonucunu mu çıkarma-

da, fersiz gözlerle her şeyi görmek gerekir, Tanrı olmak gerekir, yoksa yok olup gitmenin, hiçbir şey bilmemenin ne olduğunu bilemeyiz.”¹ Hristiyanların Tanrı’sının ardından, Joseph-Aristide Bataille’ın olduğu şeyin, hayali bir şekilde, dua ettiği ve yakardığı şey olduğuna hiç kuşku yoktur. Onun için dua eden, yakaran Georges Bataille, ölmüş babasının yanında kalmakta ayak diriyordu; Hegelci buyruğa, bunu öğrenmesinden çok önce boyun eğmişti: “Tin, olumsuzun yüzüne bakmayı ve onun yakınında kalmayı bilen güçtür yalnızca.”²

AVE CAESAR

Joseph-Aristide Bataille 6 Kasım 1915’te sabahın sekizinde, Reims’deki Faubourg-Cérès Sokağı 69 numarada öldü.³ Eylül 1914’ten beri Georges Bataille Riom-ès-Montagnes’da, annesiyle birlikte, anne tarafından büyükanne ve büyükbabasının evinde (onlarla birlikte) yaşamaktadır. Büyükanne si Anne Tournadre kısa süre sonra, 15 Nisan 1916’da, büyükbabası Antoine Tournadre ise çok daha sonra, 16 Ocak 1923’te ölür.

Bataille Riom-ès-Montagnes’da dindar bir hayat sürer. Babasının Reims’te yalnız kaldığı süreyi (ve ötesini), anne-

liyiz? Burada, Freudcu mantıktan çok, onun Doxa’sının [kanaat] bu mantığı dönüştürebileceği şey işin içindedir. Yine de bu tür yorumları göze alanlar için, Bataille’ın ileri sürdüğü şeyi hatırlamak gereksiz olmaz: Aşırı doymuş ve hiçbir işe yaramayan hadım edilme kompleksi yerine Prometheus kompleksi konmalıdır. Şunu da eklemeli: “Çünkü dilim dilim kesilme korkusu içinde kanlı sonu kışkırtmaya çalışan çocuk, asla erkeklik yokluğunun kanıtını vermez: Tersine, bir güç fazlalığı ve bir dehşet krizi, onu dünyada var olan en keskin şeye, yani güneş ışıltısına doğru körcesine fırlatıp atar” (OC II, 45).

OC V, 177, *L’expérience intérieure*.

Hegel, *Phénoménologie de l’Esprit*.

Ailenin tanımadığı iki kişi tarafından belediyeye ölüm ilanı verilmiştir.

sinin zihinsel bulanıklığa mahkûm olduğu süreyi (muhtemelen annesi, kocasının –Kasım 1915’te– ve kendi annesinin –Nisan 1916– ölümünün ardından iyileşmiştir), Georges Bataille öğrenimle, gezerek ve oyunla geçirdi. Eğitim alanında, Bataille ikinci bitirme sınavına (felsefede) mektupla hazırlandı ve Haziran 1915’te bu sınavı geçti. Gezintide: Bisikletle Riom’un kuzeybatısındaki Châteauneuf’e; güneydoğuda Apchon Şatosu harabelerine; güneyde, eski bir volkanın kalıntıları olan Cantal dağlarına, ortaçağ kalıntılarını muhtemelen sıklıkla ziyaret ettiği Salers’e gitti.¹ Oyun olarak ise avlanıyor ve balık avlıyordu. (Bataille’i genç bir delikanlıyken sadece kendini ibadete vermiş, günlerini dua etmekle ve meditasyonla geçiren biri olarak hayal etmekten kaçınmak gerekir. Hatta onu, ergenliğin zevklerine karşılık vermeyi beceremediğinden bunlardan uzak duran cılız ya da sıska bir genç olarak da görmemeli. O dönemde ona dair sahip olduğumuz ender tanıklıklar, tersine, onu, mükemmel olmasa da, en iyi dostlarıyla –Angrémyler, Delteiller– rekabet edebilen biri olarak göstermektedir. Avlanmayı sevdiği biliniyor, balık da avlıyordu. Hem de en sportif biçimde: çıplak elle, nehirlerdeki alabalıkları avlıyordu. Tenis de oynuyordu.)

Yine de zamanının büyük bölümünü ibadete ayırmaktadır. Çocukluktaki ve ergenlikteki en yakın arkadaşlarından biri olan Georges Delteil’in tanıklığı en azından buna inanmamıza imkân tanımaktadır.²

“Yirmi yaşında, bizim Auvergne’deki dağlarda,³ bir aziz hayatı sürüyor, kendine bir çalışma ve meditasyon di-

¹ Georges Bataille Auvergne manzaralarına bağlılığını defalarca belirtir.

Muhtemelen Reims’te yaşamakta, yazlarını Riom-ès-Montagnes’da geçirmektedir. Dolayısıyla Georges Delteil’le dostluğu 1914 öncesine uzanmaktadır.

Kuşkusuz yirmi yaşında; fakat on yedi ve on sekiz yaşında da. Bataille Riom-ès-Montagnes’daki bütün dönemi boyunca Katolik ve hatta dindardı.

siplini dayatıyordu. [...] Sade, güzel bir evde, kasabanın merkezinde, eski Roma Kilisesinin iki adımı ötesinde bulunan büyükbabasının evinde yaşıyordu. Bir gece o kilisede kapalı kalmıştı. Dualarına ya da düşüncelerine dalıp giderek, kilise kapıcısının ağır kapıları kapattığını işitmemişti.”¹

1914 Ağustosunda Reimsli bir papazın önünde diz çökmüş olması, yaşamına hâkim olmaya devam etmektedir ve uzun süre de devam edecektir. Bataille’in bu diz çöküşün ve onun belirlediği bağışlamanın mutlaklığına inandığına kuşku yoktur. Ona göre, babasının ve annesinin deliliklerinin, bu iki “deliliğin” onu yaşamaya mecbur ettiği amansız mutlaklığa sadece bu faaliyet karşılık verebilirdi. On yedi ile yirmi üç yaş arasında onu örnek bir genç erkek olarak –ahlakı, saygı ve hürmeti örnekti– gösterebiliriz (daha uzun süre bariz bir şekilde böyle kalacağı görülecektir). İnancı ona ilk kitabını 1918’de yazdırır. Kendisi kadar dindar bir kitaptır bu: *Notre-Dame de Rheims*. Muhtemelen doktor olmayı istedikten sonra, inancı onu papaz olmayı düşünmeye yöneltmişti. Yakın kuzeni, on yaş büyüğü Victor Bataille, dul annesinin tıp öğrenimini karşılayacak imkânlara sahip olmadığını ona kabul ettirerek caydırmış olmalıdır. Bataille da felsefe öğrenimine girişmemiş olmasını gerekçelendirirken bunu ileri sürecektir.² Dolayısıyla geriye kutsal buyruklar kalır: keşişlik ya da papazlık. Hangi biçimde olursa olsun (onun tercihi yine de keşiş olma yönündeydi), Bataille’in kendini Tanrı’ya adama projesini yıllarca beslediğine kuşku yoktur. 1917 Sonbaharında başlayıp 1918 Yazında sona eren bir yılı papaz okulunda geçirmesi de bunu doğrulamaktadır.³ Savaş

¹ Georges Delteil, “Georges Bataille à Riom-ès-Montagnes,” *Critique*, no 195-196, Ağustos-Eylül 1963.

O dönemdeki ilgi alanlarının merkezinde felsefenin bulunduğu pek kesin değildir. O dönemde ilgisinin teolojiye yönelik olması daha muhtemel gözükmektedir.

Saint-Flour piskoposluğunda.

bitince papaz okulunda kalmadı (neden kalmadığını bilmiyoruz), ama Paris'te École des Chartes'a yazıldı.

Papaz okuluna gitmeden önce askere alındı: Oldukça kısa süreli bu askerlik döneminde cepheye gönderilmedi. Birçok yakın arkadaşından farklı olarak, savaş hakkında kısa ve neredeyse soyut bir deneyime sahipti: "Koşullar beni hiç savaşmak zorunda bırakmadı..."¹

O, "hasta bir asker[di], daha yaşlı yaralı ve hastaların arasında, vaat edilmiş cehennemi hayal ediyordu. Yaşamum, aralarında yaşadığım askerlerinki gibi uzak, ama yine de hastane yatakları arasında mevcut bir tür kıyametin içine kapalı gibi geliyordu."²

Cepheye gitmedi; yine de gitme imkânı muhtemelen olmuştu. Çağrılıydı gideceğini, daha sonra söyleyecektir; ama bunun nedeni, savaştan zevk alması değil, kaygı doruğuna eriştiğinde, buna cevap vermek gerektiğindendi.³

1916 Ocağında askere alınarak, Ocak 1917'de Ri-om-ès-Montagnes'a geri döndü. Sağlık nedeniyle terhis edilmişti ("ciddi hasta düştüğümünden, Ocak 1917'de çürüğe çıkarılmıştım" diyecektir kendisi hakkında; Birinci Dünya Savaşı, onun ilk kez ciğer hastalığına yakalanmasıyla ilintilidir). Ekim 1918'de Paris'teydi, papaz okulunu bırakmıştı, ama *Notre-Dame de Rheims* yazılmış ve yayımlanmıştı. 8 Kasım 1918 tarihli bakanlık kararıyla École des Chartes'in birinci sınıfına kabul edildi.

¹ OC VII, 523.

² A.g.e., 524. Bataille yirmi beş yıl sonra yazdığı bu satırlarda, her yere yayıldığını gördüğü büyük laflar ve büyük ilkeler karşısında duyduğu tiksintiyi ekler. 1918 yılında yazdığı *Notre-Dame de Rheims* durumun böyle olmadığını kanıtlamaktadır: Orada, aynı kelime ve ilkeleri kullanmaktan tiksiniyor (ya da büyük oranda tiksiniyor).

Hasta asker olarak geçirdiği bu günlerde *Ave Caesar* adlı bir günlük tuttuğunu belirtir. Bu günlük muhtemelen korunmamıştır.

“BİR CESET GİBİ YERE SERİLMİŞ”

Notre-Dame de Rheims'i Bataille'ın yazdığı kitaplar arasında saymak doğru olur mu? Belki olmaz. Kişisel anlatısı açısından bir önemi vardır; ama edebi önemi hiç yoktur (şunu kabul etmeliyiz: Bataille'da erken bir dehanın izi yoktur). Bu kitap kişisel anlatısı açısından ve esasen biyografik bakımdan önem taşır: Georges Bataille'ın gençliği üzerine¹ ve Hristiyan inançlarının gücü² –bu güç kimi zaman gülünç de olsa (bu kitap hakkında ömrü boyunca tam bir sessizliği korumuş olduğundan, kuşkusuz kendisi de böyle değerlendirmiştir)– konusunda olası tanıklıkların en kesini, en eminidir.

Saflık mı? Sofuluk mu? Gülünçlük mü? Bu kitap yine de tuhaf biçimde önemlidir: İnançtan ziyade, bu inancı bastırmaya çalışır. Gerçekten de bu kitap genç Bataille'ın (yirmi yaşında) onu yazarken iddia ettiği gibi okunabilir: Haute-Auvergne gençlerine dini savunan bir hitabet olarak. Ateş ve kül zamanlarında, umudun yankısı olmak ve ışığı ortaya çıkarmak istemiş olmalıdır. “Barbarlar”ın saldırdığı ve yıktığı *Notre-Dame de Rheims* (burada savaş ve herkesi etkileyen umut vardır, ama onun hikâyesi de vardır: Orada Katolik olmamış mıydı?), dinsizliğin sonunu istediği sembolik dünya hakkında yüksek sesle ve açık seçik konuşuyordu; ama hâlâ ayakta durarak, aynı zamanda ve özellikle, buraya tamamen nüfuz etmiş olan İncanın, Kilisenin ve Fransa'nın ruhunun hakkından hiçbir şeyin –ne dinsizin ne

¹ Görüleceği gibi; 1919 ve 1922 yıllarına tarihlenen birkaç mektupla birlikte. Bataille'ın gençlik şiirleri de olmalıdır. Kuzeni Marie-Louis'e ait kâğıtlar arasında tek bir şiiri bulunabilmiştir: *Yaşlıların Alınları*. Yayımlanmamıştır ve kuşkusuz böylesi daha iyidir. “Nalınlar” ve “çalı çırpılar,” “kırıksıklık” ve “çoraklık,” “gür” ve “pürüzlü” gibi kafiyelerle dolu şiirler okumanın ne önemi olabilir?

Bu kitabın varlığını, yazarının ölümünden sonra, Bataille'ın sınıf arkadaşı André Masson aracılığıyla öğreniyoruz. Dolayısıyla yetişkinlik dönemindeki dostları arasında bu kitabın varlığını tek bilen o olmalıdır. Kitabın bir kopyasını bulan ise Jean Bruno'dur.

de gücün- gelemeyeceğini de söylüyordu. Notre-Dame de Reims'in ışığı çok eski zamanlardan kalmadır; tazeliğini de hâlâ korumaktadır.

Bu kitabı tersten, tersinden okumak da mümkündür (bu da ona varsayımsal olduğu kadar paradoksal bir önem verme avantajını sunar); söylediği şeyden ziyade sustuğu şey için, imkânsız "hakikat"inden satır satır sızan şey için de okunabilir: Alevlerin kavurmasına mahkûm olan Reims'te babasını tek başına ve muhtemelen can çekişir halde bırakmanın Bataille için nasıl bir dram olduğu bilinmektedir. Oysa, bütünüyle Reims'e, en yüksek ve en gururlu binasına adanmış bu kitap bu dram hakkında inatla bir şey dememektedir. Tek kelime yoktur. Haysiyetinden soyunmuş o sevilen adam hakkında, harap edilmiş o "tanrı"dan, o "deli"den, üstelik de yalnız bırakılmışken, hiç söz edilmez! Bu baba tamamen silinmiştir. Onun "kurban edilmesi" üzerinde kurulmuş bir sessizliğin imkânsız bedeliyle, tamamen silinmiştir (Reims'ten katedral harap edilmeye başlamadan önce ayrılmış olan Bataille, katedralin delik deşik edildiğini ve bir moloz yığına dönüştüğünü bu şehre kısa süreliğine -özellikle de ölmüş babasını gömmek için- dönüşü sayesinde gördüğünden, bu sessizlik daha da tuhaf ve anlaşılmazdır). Bu bedel imkânsızdır, çünkü Bataille'in bunu bertaraf etmek için gösterdiği çaba ne olursa olsun, derindeki kuruntusunun kesinliği gibi dirilmektedir. Paradoksal bir şekilde, masumiyetini oraya gizlemiştir. Böylece Reims Katedrali, yangına teslim edilerek, bu sergilenemeyen tanrının muzaffer bir ikamesi olur.¹ Bu ihtiyatsız bir düşünce

¹ Kurban etme ve şehitlik. Denis Hollier *La prise de la Concorde. Essais sur Georges Bataille* (Gallimard) adlı güzel kitabında Émile Mâle'in *Nouvelle Étude sur la cathédrale de Reims* metninden alıntı yapar: "Reims Katedralini aldığı son yaralardan sonra gördüm: Bir şehir hayaletinin ortasındaki bir kilise hayaleti... Derin yaralarla kaplı, çıplak kemiklerini gösteren yanmış katedral başlangıçta korkutuyordu. ... Ama bir süre sonra, diğer duyguları unutturan bir his büyüyordu: müşfik ve derin bir hürmet. Katedral, işkence-

midir? Gerçekten de yüceltici nitelemelerle dolu bu metinde, şu kabul ortaya çıktığında bunu nasıl hayal etmeyiz?: “Aramızda çok fazla acı ve karanlık var ve buradaki her şey bir ölünün gölgesinde büyüyor” ya da şu diğer kabul, bambaşka bir şekilde açık ve kafa karıştırıcıdır: “Onu [katedrali] Tanrı’nın bize bıraktığı en yüksek ve en olağanüstü teselli olarak görüyorum ve o var oldukça, harabe halinde bile olsa, bize, uğrunda öleceğimiz *bir annenin*¹ varlık sürdüreceği kanısındayım.”

Bu neredeyse hiçbir şey söylemezken, her şeyi de söyler: Terk etme: “Alman ordusuyla birlikte, ani bir taşkınlık içinde, kimileri göç ederken, diğerleri istila yaşadı [...];” anneler (kendi annesi) delirdi: “[...] kadınlar deliriyordu, çünkü kaçarlarken çocuklarından ayrılmışlardı” (Bataille babasına geri dönmek istediğinde annesi de onu neredeyse yitirmeyecek miydi? O an mı “deli” olmuştu?); annesiyle kalma kararını alışı: “[...] uğruna ölecek bir anne kalmıştı bize,” ama özellikle körlük: “[...] yaşamın ısıltılı dengesi parçalandı, çünkü gözleri hararetle alevlerin yansılarından yanmayan kimse yok.” Alevlerin kurbanı olmuş ve yıkıma mahkûn bu şehrin tuzağına düşmüş insanı, diğerleri gibi bir mahkûn yapması söz konusu olamaz; tersine, yangın, bu şehri ve orada yaşayanları körlük kaderine mahkûn etmiştir. Hitabin, bilinçdışı bir saygı ve hürmet içerisinde, susturma iddiasında olduğu şeye geri dönmeyeceğinden hâlâ çekiniyorsa, katedralin, ne kadar şanlı, eski ve tazeliğini koruyor olsa da, aniden –ama yoğun bir şekilde– insanileştiği şu iki alıntıyı eklemek yeter: “Hayat vermeye son vermişti;” “bir ceset gibi yere serilmiş yatıyordu.”

lerden geçmiş ama cellatlarının işini bitiremediği bir şehide benziyordu. O da çile çekmişti: Güzelliğine artık azizliği de eklenmişti.” Yeniden yayımlandığı yer *Art et artistes du Moyen Âge*, Flammari-
on.

Altını ben çizdim.

BEDEN OKULUNDA

46

Sofu, coşkulu biri olan Bataille'ın o dönemde sofusu ve coşkulu bir literatürü okuması şaşırtıcı değildir. Bu okuma öncelikle onun entelektüel gelişimini –bu gelişimin ne ölçüde heterodoks olduğunu gördük; Bataille resmi eğitim almış bir filozof değildir– etkilemiştir. Öncelikle de bilgilendirici kitapları okumuştur. Sonradan ne okursa okusun –görüleceği gibi: Proust, Dostoyevski, Nietzsche– bunları, sofuluk ve coşkuyla Tanrı'yı “okuduktan” sonra (*aynı şekilde okuyarak da denebilir*) okuduğu gerçeğini hiçbir şey değiştiremez (ve silemez).

Bu nedenle, sınıf arkadaşı ve dostu André Masson'un verdiği bilgi değerlidir: 1918-1919 yıllarında Bataille Remy de Gourmont'un *Le latin mystique*'ini [*Mistik Latin*] inatla okur (o dönemde “başucu kitabı”dır). *Le latin mystique*, sofusu ortaçağın en ünlü şahsiyetlerinden bazalarına atfedilen çetrefil, sert, şiddetli ve muhteşem metinlerden oluşmaktadır. Bunlarda dini övgüler eksik değildir; hatta eserin temeli budur. Fakat bizim dikkatimizi çeken şey bu değildir. İnançsızların, teni iğrenç olduğu için değil (böyle olsaydı gözardı etmek yeterli olurdu), ürkütücü olduğu için reddetmesini (“kuşku yok ki, teni küçümsemek temelde Hristiyanca” demektedir Remy de Gourmont) amaçlamaktadırlar (amaçları, tuhaf bir şekilde, takınaklı olarak aynıdır). Böylece gerçek bir demonoloji ortaya atar. Azizlerin ve vaizlerin anlattığı haliyle ten bir marazdan, acıdan başka bir şey değildir; bunlardan kurtulduğunda bile çürümeye mahkûm kalır (ve bu da tenin nasıl bütünüyle ve doğası gereği Tanrı'ya düşman olduğunu göstermeye yeterlidir). Hristiyan ten kuşkusuz kirlidir; kesinlikle fani bir tendir. Hem fanidir hem de faniliğe mahkûmdur: çünkü asla yeterince ölmez. Tanrı, başlangıçta kendisine karşı işlenmiş günahtan doğmuş olduğu için onu bağışladığından, ten asla yeterince acımasızca ölmüş olmaz: “Bu teni öldürelim [...] o, günahın

doğurduğu ölümle bizi nasıl öldürmüştü biz de onu öyle öldürelim” der aziz Jean Climaque. Dolayısıyla teşhir etmek de asla yeterli olmaz. Tenin, cezalandırıcı şiddetli bir retorik etkisiyle, kendini mahkûm etmesine izin verilmiştir en fazla: Ölümlü olması yetmez –bu onun kaderidir yalnızca–, bu mahkûmiyetle yetinmesi yetmez: onu bütün arzusuyla çağırması da gerekir.

Remy de Gourmont’un derlediği din adamı yazarlar (mistikten ziyade, Evanjelisttirler) teni en ateşli küçümseyenler arasında yer alırlar. Bunların en acımasız (bugün olsa en çılgını derdik: cinli biri gibi acımasızdır) Odon de Cluny’dir: Remy de Gourmont onun hakkında, “hüzünlü ve büyük biri” der, “dili öyle küstahtır ki karşısındaki insanını beti benzi atıp bayılır.”¹ (Fakat tenin bu değersizleştirilmesine, ne kadar çok açlığın, altüst oluşun, doğal afetin, her türden vahşetin yol açmış olabileceği gözardı edilemez):

“Bedenin güzelliği bütünüyle tenin içindedir. Gerçekten de insanlar derinin altında ne olduğunu görebilselerdi, Béotie’nin vaşağı gibi gözleriyle içeriye görebilme yetenekleri olsaydı, kadınları görmek bile midelerini bulandırır: Bu dişi zarafeti, pislik, kan, usare, safradan başka bir şey değildir. Burun deliklerinin, boğazın, karnın neleri gizlediğine bakın: Her tarafta pislik. Kusmuğa ya da gübreye parmak ucuyla bile dokunmaktan tiksinen bizler, basit bir dışkı çuvalını kollarımız arasında sıkmayı nasıl arzulayabiliriz!”²

Tene dokunmaktan tiksınmayı haklı bulabiliriz, çünkü ten ne kadar güzel olsa da, özünde çürümeye öylesine mahkûmdur ki, sarılsak ve sevsek bile zaten çürüktür. Aziz Bernard bunu

¹ Bataille bu dilden olduğu kadar söylediğinden de büyülenmiştir: André Masson bunu belirtir: “Sözel arayışlara tutkun ve klasik cümle yapılarını küçümseyen [Bataille] Latinceden Fransızcaya geçişteki o yarı-barbar kelimelerden hoşlanıyordu.” Odon de Cluny, *Collationnes*, II. Kitap. Odon ya da Odes de Cluny (aziz), 879-942. Saint-Benoît tarikatının ikinci reformcusu.

ifade eder: “Uzun uzun iç çekişler ve sert hıçkırıklar arasında, bütün acılar ve bütün korkular arasında öleceğini düşün [...] vücudun, soluklaşmış ve dehşet içinde, kanlı irin ve pis kokular içinde, kurda ve kurtların yiyeceğine dönüşecek.”

Çünkü en kötüsü tenin fani olması değil, cinsellikli olmasıdır: Tamamen Hristiyan bir tasım yoluyla, ilahiyat, tenin cinsellikli olduğu için fani olduğunu çok erken söylemekte tereddüt etmedi. Sorun Bataille’ın bu tasımı paylaşmış paylaşmadığı değildir (eserinin büyük ölçüde bu türden benzerlikler üzerinde inşa edildiği kesindir). Sorun, bu tasımın dehşet verici ve örnek oluşturucu amaçlarla aynı dönemde ortaya çıkması ve *ölümden* –kötülük ve şeytan– başka bir şey olamayacak kötülük halini almış teni ahlakken yargılama iddiasında bulunmasıdır. Vaizler, tene demonolojik bir bakış konusunda hemfikirdirler: Ten sadece fani olmakla kalmaz, öldürücüdür de ve sadece Tanrı bizi bundan kurtarabilir. Fakat tenle ilişki, bu Tanrı’nın çarmıha gerilerek ödemeye çalıştığı kefarete hakarettir. İnsanın kurtuluşuna engel olan şey bu cinselleşmedir – başka deyişle, kilise dilinde, kadındır. İnsanı bir dinsiz yapan odur; Tanrı’nın lütfunu tanımamasını sağlayan odur. Bu dengesiz Evanjelistlerin, kadın teninin ne kadar kalles ve sinsi olduğunu ve erkeğin ona duyduğu arzusun ne kadar ölümcül olduğunu anlatacak sertlikte kelimeleri yoktur; kadın ölüm olduğundan, sinsi bir şeytandır. Ne kadar tiksindiriciyse o kadar arzu edilir, ne kadar şeytaniyse o kadar güzeldir. Canterburyli Anselme’in öfkeyle söylediği budur: “Kadın hiçbir şey karşısında geri çekilmez, her şeyi yapmasına izin verildiğini düşünür. Taşkın şehvetinin can attığı her şeyi yapmaya cesaret eder; korku ve mütevazılık, her şey onun geçici heveslerine boyun eğer. En kutsal yasaları, bütün yeminleri küçümser: İster utanç verici olsun, ister acımasız, haz aldığı sürece mutludur.”¹

¹ Anselme de Cantorbery, *Le latin mystique*, 267, *De Contemptu Mundi*.

Georges Bataille'ın uzun yıllar benimsediği inancından geriye tek bir şey kalmışsa (birçok şeyin kaldığını göreceğiz), o da şudur: Teni asla sevedim; en azından onu, asla tiksinti duymadan hayal etmedim; tenin ne tür bir ölüme mahkûm olduğunu –onunla birleşenin de mahkûm olduğunu– asla görmemezlik etmedim. Kendini arzularına bunca özgür, bunca hoşgörülü (sefahate sürüklenerek) teslim etmişse, bunun esinlediği korkunun da en azından güzelliğine denk olduğunu daima bilmıştır. Ve eğer ten, Tanrı çığırkanlarının –durumdan yararlanmaya çalışırken– göstermeye çalıştıkları kadar pis ve kirli olmasa da, her şeyin ötesinde, arzulanılır olarak kalır: Ten ne kadar pis ve ne kadar kirliyse, bize, Tanrı'nın başka bir güzellik, çürümez bir ideal güzellik vaat edecek şekilde onun arkasında olmadığını, Tanrı'nın öldüğünü o denli trajik bir şekilde söyler. Ve ten ne kadar pisse Tanrı da o ölçüde ölmüştür: Ne kadar kirliyse, o denli güzeldir.

Fakat Bataille'ı etkileyen ve inançlı biri olma nedenlerinden daha uzun süre varlığını sürdürecektir olan şey sadece bu değildir. 1919 yılında "iyi örnek oluşturucu" bulduğu şey –şehit hikâyeleri–, yıllar sonra (1925'te) yeniden ortaya çıkacak, onun gözünde her türlü din savunusundan bağımsız anlam taşıyabilecek şekilde dirilecektir: Salt dehşetin büyüleyiciliği. Remy de Gourmont'un uzun uzun alıntı yaptığı Don Ruinar, Hristiyan şehitlerin katlandığı acımasız işkencelerin neler olabildiğini titizlikle, hoşgörüsüyle (belki de büyük bir zevkle) tasvir eder (çektikleri korkunç eziyetler, vücutlarına ne kadar az değer verdiklerini, örnek oluşturacak şekilde ifade eder; vücutları öyle değersizdir ki, Tanrı'ya şanlı bir şekilde kurban edilemeyecek tek bir parçası bile yoktur); *ungulae*'lerin –demir turnaklar–, dişli kısıkaçları olan kerpetenlerin tenlerini sıkıştırarak nasıl iz bıraktığını; *unci*'ler, yani uzun sopaların ucuna saplanmış bir tür çengeller aracılığıyla "kırbacların böğürlerinde açtığı geniş yarıklardan iç organların [...] sökülüp çıkarıldığını" ve pe-

ctines, yani demir taraklar aracılığıyla, “Gazzeli Theia’nın parça parça edilmiş karnunun, deriden koparılmış kanlı bir tüy gibi” tarandığını büyük bir hitabet gücüyle anlatır.

Bambaşka nedenlerle olsa da, göreceğimiz gibi, en kanlı işkencelerden birinin (Çinlilerin *Yüz Parça* işkencesi) yaklaşık kırk yıl büyüleyeceği Bataille’in, Hıristiyanların işkencelerinin anlatıldığı öykülerden daha o dönemde büyülenmemiş olması mümkün değildir. Burada, daha ilerde göreceği şeyin tersini görmüş olması mümkündür, hatta fazlasıyla muhtemeldir: 1919 yılında, sevgisi işkence kurbanlarına bir lütuf olacağından, uğrunda kendilerini vecd halinde feda ettikleri bir Tanrı’nın ölçüsüz alicenaplığı; 1925 yılında ise Tanrı’nın yokluğu, maruz kalınan dehşetin mutlaklığı kadar mutlak olan bir yokluk, dehşetin çağırdığı yerde olduğu kadar başka hiçbir yerde hissedilir olmayan bir yokluk (fakat artık hiçbir şeyin haklı çıkarmadığı böyle bir dehşetin de aynı ölçüde “vecd yaratıcı” olduğu görülecektir).

Böyle bir okuma, büyülenmiş bir okuma (André Masson’un *Le latin mystique*’in Bataille’in “başucu kitabı” olduğunu belirttiğini unutmayalım) genç bir Hıristiyanda sık rastlanan bir durum değil diye bu okumanın karanlık ve “dengesiz” niteliğine takılıp kalmamalıyız. Bataille’in Hıristiyanlığı sadece kurtarıcı bir Hıristiyanlık değildir. Eğer kurtuluş arasaydı, kuşkusuz iyi örnek oluşturan, fakat tesselli niteliği baskın çıkan (ki bu tür kitaplar eksik değildir) okumalara yönelirdi. Tersine, çocukluğunun korkularla geçtiğini artık bildiğimiz, her yıl biraz daha içler acısı bir şekilde çürüyen bir tenin seyrine güçsüz ve altüst olmuş bir şekilde şahitlik ettiğini bildiğimiz Bataille, tene en şiddetli ve en acımasız kaderi biçen metinleri meditasyon diye seçer. Demek ki onun Hıristiyanlığı, beş yıl önce olabileceği ve kendisinin de açıkladığı gibi, tam bir kaçış (kaytarma) değildir.

“ÇATIK KAŞLAR, AÇIK RENK GÖZLER”

Bataille Paris'teki ilk yılında dindar ve püriten olsa da, teni bu denli (Odon de Cluny'nin buyurduğu kadar) gözden düşürüp hâlâ iffetli kaldığı kuşkuludur. Kuzini ve sırdaşı Marie-Louise'e hitaben yazdığı sayısız mektuptan, daha o dönemde, çocukluk arkadaşlarından biri olan Marie Delteil'e güçlü bir şekilde vurulduğu biliniyor. Bu aşkın ilk olmadığını tahmin etsek de, elbette Bataille'in gözünde önem taşıyan ilk aşk olarak kalacaktır.

Bunu inkâr etmeseydi, burada şaşırtıcı hiçbir şey olmayacaktı sonuçta, yirmi iki yaşındaydı. Çünkü ilk tutkulu heyecanlarını kuzininin dikkatine inkâr biçiminde taşımıştır; hem inkâr hem de pişmanlık: “Bu yıl yaşadığım deneyimler beni her türlü kuşkudan yeterince uzaklaştırmaktadır. *Hayatımı yaşamak istiyorum ve bunu nasıl yapacağımı biliyorum.* Şu son birkaç ayda gösterdiğim ödleklikten kurtulmalıyım ve hoşla gitmek için yaltaklanacak kadar aşağılık tutku bahanelerine hoşgörü göstermeye son vermeliyim.”¹ Bataille tenin günahkâr olduğunu elbette söylemez, fakat onu rahatsız eden şey, tene gösterdiği özen ve dikkatin onu kendisinden ve olması gerekenden uzaklaştırdığıdır: “Altı ay boyunca kendimi aptalca unutmaktan yorgun düştüm. Beni tekrar eski fikirlerimle, eski projelerimle bulacaksın [diye uyarmaktadır kuzini].”² Her yaptığı yargılanmalıdır. Kimi eğilimlerini teşhir ettiği açıktır. Kendine karşı bu kadar acımasız olmasına yol açan da bu eğilimlerdir: “Sana söylediğim gibi, insandan kaçarak etrafıma sınırlar çekmeye devam ediyorum. Kendimi bir serada gibi geliştiriyorum, beni tanıyamayacaksın. Hırsız ve kırıncı biri olduğum konusunda seni uyaranım.”

Fakat aşkı ve teni bütünüyle kötülemez. Paris'te tanıdığı aşkın (ama belki de orada birçok aşkı olmuştur)³ onu

¹ Georges Bataille'ın Marie-Louise Bataille'a mektubu, 9 Ağustos 1919, Riom-ès-Montagnes.

A.g.e.

Bataille bu mektuplarda bunu ima eder.

olması gerekenden uzaklaştırdığını düşünmüşse de, Ri-om'da bir çocukluk arkadaşıyla yaşadığı bir başka aşk onu bu olması gerekene yakınlaştırır; en azından kendi ileri sürdüğü şey budur. Aşklarını nasıl ve ne zaman ilan ettiklerini bilmiyoruz. Georges Bataille'ın Marie Delteil'i uzun süredir tanıdığına kuşku yoktur (en eski arkadaşı Georges Delteil'in kız kardeşi ve annesinin doktorunun kızıdır): Bu nedenle mi genellikle çocukluk aşkı diye adlandırılır? Ya da belirgin biçimde geç mi ilan edilmiştir? Ne var ki, 1919 yılında onunla evlenmeye kesin olarak karar vermiştir ve bunu kuzinine kesin bir şekilde –neredeyse küstahça– duyurur:

“Öncelikle, Tanrı izin verirse, Marie Delteil'le evleneceğim. Bunu irademin bir eylemi olarak kabul et, boş bir ayartılma değildir bu. Üstelik benim nasıl baştan çıktığımı da sen biliyorsun. Bu sadece benim irademin sonucudur ve eğer, kendime tamamen hâkim olduğum bu tutum senin hoşuna gitmemişse, beni henüz sevmek istediğim gibi sevmiyorsun demektir.” [...]

“Sanırım, bu kadar güçlü bir istek karşısında, seven birine ilgisiz kalamazsın ve bu istekte, dostluğun bizi ortaklaştırdığı bir hayat yolunda bana rehberlik eden bütün ışığı görmeni isterim; keza, büyük olma iddiasındaki biri yeterince sevmeyi bilmelidir.”

Tanrı izin verdi mi? Vermedi. Bu evliliği istemeyenin, Tanrı'dan çok genç kızın ailesi olduğu tahmin edilebilir. Bunun nedenini anlamak için, Bataille'ın yirmi iki yaşında nasıl biri olduğunu görmek gerekir. *Gözün Öyküsü*'nün anlatıcısında, skandala varana dek sefahate batmış Bataille'ın otobiyografik figürünü görmek isteyenler, Bataille'ın o dönemki halinden uzaktırlar, fazlasıyla uzaktırlar: Düzgün (“Onu tüm sadakatimle seviyorum...”) ve vicdanı rahatsız olacak denli geleneklere saygılı biridir – “Ne var ki bu açıdan bir anlamda tek bir umudum bile yoktur, çünkü o gerçekten de

gayet itaatkâr bir kızdır ve zaten onu ancak ailesinin onayıyla kabul edebilirim.”¹

Dolayısıyla Georges Bataille genç kızla izdivacı ailesinden talep etmiştir ve onlar da, sonuçta öngörülebileceği gibi, bunu reddetmişlerdir. Delikanlıya dair kuşkuları olduğundan değil (Georges Delteil o dönemde Georges Bataille’in Riom-ès-Montagnes’daki ününü hatırlatır: Örnek gösterilen ve istikbal vaat eden bir genç),² fakat iki aile birbirini gayet iyi tanıdığından, böyle bir birleşme ihtimali üzerinde bir “hayalet”in dolaşmaması mümkün değildir: Frengili, kör, sakat ve... deli Joseph-Aristide Bataille’in hayaleti mi? Bu evliliği “kesinlikle imkânsız” kabul etmesi gerektiği Marie’ye derhal bildirilir; Georges Bataille da bu duruma aşırı şaşırılmış gözükmez: “Sonuçta, hiç hayal kurmuyorum, evliliğimin sakıncaları olduğunu biliyorum, yani belki de, sağlıksız bir çocuğa sahip olma ihtimalim herkesten daha fazladır; dolayısıyla reddedilmemi yeterince anlayabiliyorum, ama bunu daha erken yapmalıydılar.”³

Bu olay kimi yorumları beraberinde getirir: İlki –en az sembolik olanı da bu değildir–, ölmüş bile olsa, Joseph-Aristide Bataille’in oğlunun yaşamı üzerinde –oğulun kaçmaya çalıştığı– etkisinin sürmesidir. Georges Bataille’ı kendisiyle barıştıracak olan (bunu iddia etmektedir), kendinde tanıdığı ve teşhir ettiği eğilimlerden koruyacak olan bu evliliği, dört yıldır ölü olan babası imkânsız kıldığından, artık iyiliği kötülükten ayırt edemez ve tanımlayamaz, keza bunlarla ilişkide arzusunun ne anlama geldiğini bilemez halledir: “[...] Hayatım bana belirsiz ve karanlık geldiğinden, ne diyeceğimi bilemiyorum.”

Öyle belirsiz ve öyle karanlıktır ki, Bataille intihar etmeyi düşünmüştür (ve elbette hayatındaki birkaç kezden biridir bu; belki de kendini gerçekten aşağılanmış hissettiği tek kez budur): “Seve seve intihar ederim.” İntihar oldukça

¹ 29 Ekim 1919 tarihli mektup.

² A.g.e.

A.g.e.

şüphelidir. Aynı mektupta, mektubun diğer kısımlarından farklı olarak, nasıl bir insan olmaya başladığını hissettiren iki, üç şey söyler, olayların artık kaçamayacağı bir hal alacağını kendi de hissetmektedir: “Kendimden neden kaygı duyayım? Çatık kaşlarım ve görmek için uygun açık renk gözlerim olduğu sürece,¹ gökyüzünün harika bir mavi ya da uğursuz bir gri olmasının benim için bir önemi yoktur, çünkü olabilecek tek gerçek şey, yüzümün yeterince güçlü olmasıdır. Başıma neler gelebileceğini ise bilmiyorum, çünkü zavallı başını her türlü macera vaat eden ne olduğunu bilmediğim yığınla şeyi uzun süredir taşıyor.”²

Kasım başında Bataille École des Chartes’ın ikinci yılı için Paris’e geri döndü. Aşkı ne kadar “dürüst” olsa da, muhtemelen tek bir aşk yaşamamıştır (ama kuşkusuz “eski fikirleri”yle, “eski projeleri”yle yeniden bağ kurmasını sağlayacak nitelikte olan tek aşk ona buymuş gibi gelmiş olmalıdır): “Yine de ister istemez bir başkasını sevmeye devam ettim, oysa belki de onunla aramda bitirilecek on günlük tatilden başka bir engel yoktu.”³

HENGÂME VE GERİ ÇEKİLME

École des Chartes’taki ilk yılından birincilikle çıkan Bataille, orada, kendisinin hiç belirtmediği şu olay hariç, özel önem taşıyan bir şey olmadan ikinci bir yıl geçirir: Annesi, yeni öğrenim yılıyla birlikte, ekim ayı başında Paris’e yerleşir ve Rennes Sokağı 85 numaradaki evi, iki oğlu, Georges ve Martial’la paylaşır. Bu ikinci yılda öncekinden daha az mı çalışmıştır (kendisi hep birinci olduğunu söylemesine rağmen, dönemi üçüncülükle bitirmiştir)? Önemli olan bu değil, ama laik yaşamla dinsel yaşam arasında giderek

¹ Babasının ona nasıl bir *görme* yükümlülüğü hatırlattığını düşünmemek mümkün mü?

Belirtilen mektup.

A.g.e.

daha belirgin biçimde tereddüt geçirdiğinin görülmesidir. Öğrenimi de bu tereddüdü doğruluyor gibi gelebilir: Bu öğrenim onu sivil bir kariyere yöneltmiyor muydu? Yine de hâlâ papaz olmayı düşündüğüne kuşku yoktur (gerçekten de, “1920’ye kadar, günah çıkarmadan geçirdiğim bir hafta ender olmuştur” derken doğru söylediği kuşkusuzdur). Tereddüt, bugün tahmin edilebileceği gibi, daha taban tabana zıt noktalarda görülmektedir. İlk kutup, tamamen kendini geri çekmek olmalıydı: Onu cezbeden şey, papazlıktan ziyade keşişlikti. Karşı kutupta ise, capcanlı bir dağılma, en uzaklara, tercihen Doğuya yolculuklardan oluşan bir hayat vardı. Sonunda istikbalin ona, manastırlardan olduğu kadar minarelerden de uzak, yerleşik bir hayat vaat ettiği görülse de, bu iki eğilimden ikincisinin baskın çıkması muhtemeldir. Ama en azından iki yıl, 1920 yazından 1922 yazına (daha kesin olarak 1924-1925’e kadar) Bataille Paris’i terk etme ve “mümkün olduğunca yeni yerler görme” şeklindeki oldukça Rimbaud’cu bir çağrıya uyma fikrine bütünüyle bağlı kalacaktır. Kuzini Marie-Louise’e bir mektup¹ bu konuda hiç kuşkuya yer vermez: “Şunu belirtmeliyim ki, zihnim özellikle 23 Ağustos 1920’de Doğuya gitme fikriyle tamamen meşguldü; o dönemde içimde öylesine belirgin bir yolculuk arzusu duyuyordum ki, bir ay sonra Amerika’da bir öğretmenlik görevine talip oldum” (yani 1920 Eylülünün sonunda). Bu göreve kabul edilmez. Fakat aynı ay, Londra’da öğrenim için (British Museum’da; bundan tekrar söz etme fırsatı bulacağım) kaldıktan sonra, çok kısa süreliğine de olsa (Bataille, iki ya da üç gün, der), Wight Adasının kuzeydoğu sahilindeki Quarr Abbey Manastırında kalma fırsatı bulması da gayet ilginçtir. Bu kalış tesadüfi olamaz. Fakat bunu British Museum’daki araştırmalarına da borçlu değildi; dolayısıyla bunu örgütlemiş olmalıydı. Eğer örgütlemişse, mümkün olduğunca uzaklara

¹ Kesin tarihlenmemiştir. Fakat Madrid’ten gönderildiğinden, 1922 Şubatı ile Temmuz arasında yazılmış olmalıdır.

gitme arzusunu içinde çok güçlü hissediyor olsa da, oldukça tefekküre dayalı bir yoldan buna bir son verme imkânını da dışlamamasındandı. Manastırda kalışına dair yaptığı tek açıklama, sanki hayal gücünün vaat ettiği “maceralar”a karşı kendini kesinlikle korumalıymış gibi, huzuru, içe dalmayı öne çıkarmaktadır: “[...] Deniz kenarında, yumuşak ay ışığı altında, çamlarla çevrili bir ev; ayinlerin güzelliğine bağlı ay ışığı [...] burada dünyadan elini eteğini çekmeyi hissediyordum; kendimi, hengameden uzakta, manastır duvarları içinde hayal ediyordum; bir an için kendimi keşiş olarak ve paramparça olup dağılmış yaşamdan kurtulmuş biri olarak gözümde canlandırıyordum...”¹

İki yana çekiliyordu: Bir tarafta, dünyanın hengamesinin –nihayet– ertelenmesi; diğer yanda, bu hengamenin kendisi; daha kesin bir ifadeyle, bunun içine tamamen gömülme. İki yıl sonra, Madrid’te de hiçbir şey değişmeyecektir; hatta kendini şaşırtıcı biçimde aynı kelimelerle ifade edecektir: “Kendi küçük hayatımızda gerçekten ciddiye alınabilecek tek şey, bu hareketlilik; ben bu hareketliliği biraz ötelersem şahsen mutlu olurum” (o dönemde Tibet’i düşünmektedir). O sırada, hengame inzivaya çekilmeye baskın mı çıkmıştı? Muhtemelen. Fakat mantıken çıkarsanabileceği gibi, inancını yitirmiş miydi? Bu terk edişi 1920’ye tarihleyerek, kendisinin de sık sık söylediği budur. Fakat durumun hiç de böyle olmadığını göreceğiz. Olsa olsa, 1920 yılında tefekküre dayalı bir inziva fikrinden kopmuştur.

Olsa olsa, bu iki çekimden –yolculuk etme ya da inzivaya çekilme– ilki baskın çıkmıştır. Ama bunu kesin kılan bir şey yoktur: Öğrenimine paralel olarak, bu iki uç olasılık arasında tereddüt etmeye devam etmiş olması gerçeğe daha yakındır. Ta ki sonunda –söylediğim gibi– hayat onun için bir orta çözümü seçene dek: Münzevi bir hayattan ziyade dağılmayı tercih eden bir çözüm; fakat yıllarca hayalini kurduğu uzun yolculuklardan hiçbirine çıkamaz.

¹ OCV, 72.

DÜNYALARIN DİBİ

Bu iki olasılık arasında, 1920 yılında, Bataille'ın tereddüt ettiği tercihler arasında belirleyici etkisi olacak bir keşif ortaya çıkar. Uzun vadeli etkileri bakımından da, Bataille'ın eserlerinin başından sonuna dek bütünleyici kalacağından, eserlerinden ayrılamaz olduğu ve bu eserleri –tahrif etmeden– açıklayıcı anahtarlardan biri olarak görülebilir. Bu anahtar, *gülmek*'tir.

British Museum'da araştırma yapmak için Londra'da kalırken (Londra onun eserlerinde defalarca belirecektir), Henri Bergson'la tanışma fırsatı buldu. Tanıştığı ilk filozof, felsefenin sorunu ve niteliği sorusunu kendine sormasına belli ki ilk yol açan filozof. Bergson'dan 1920 yılında hiçbir şey okumamış olduğunu Bataille gizlemez (fakat başka hiçbir filozoftan da bir şey okumamış olması ihtimal dahilindedir). Bu karşılaşmanın öncülü olarak, *Gülme*'yi okur –telaşla elbette, fakat kitap kısadır. Bu okuma bir hayal kırıklığıdır: “*Gülme*, tıpkı filozofun kişiliği gibi beni hayal kırıklığına uğrattı.” (Ekler: “Daha o dönemde, aşırılığa eğilimim vardı;” sorgulamaya açık bu cümle, en azından, erken bir ifadedir.) Bataille aynı zamanda gülmenin özünü keşfettiği için bu bir hayal kırıklığıdır (bunu, Bergson sayesinde mi, yoksa Bergson'a rağmen mi keşfettiği sorusunu sorabiliriz). Sorun, Bergson'un ele aldığından başka türlü ele alınmayı hak etmektedir. Kişi ve kitap ne kadar hayal kırıklığı yaratmış olsa da, Bataille'ın zihni açılır: *Gülmek*, temeldir; dünyaların dibini ortaya koymaktadır. Gülmenin bir anahtar olduğunu derhal hisseder; kişi gülmenin tamamen hâkimiyeti altına girilebileceği gibi, bu muammayı çözerek, her şeyi çözebilir. İhtiyatlı ve “filozof” Bergson'un “yararlı ve makul bilgi”yi, “deliliği içinde yöntemli” bilgiyi gördüğü yerde; sadece “ruhun gayet sakin, gayet bütünlüklü yüzeyi”nden doğabileceğini iddia ettiği, “saf zekâ”nın “kalbin anlık anestezisi”ni¹

Henri Bergson, *Œuvres complètes, Le rire*, 387-389, PUF, 1963.

gerektirdiğini ileri sürdüğü yerde; Bataille, her açıdan tam tersini görür: Dünyaların dibinin bilgisi içine hem ruhun hem kalbin akıldışı batışı. Bataille'a göre, gülmek komikten kesinlikle farklıdır (komik, Bataille'ı alay konusu olmak dışında asla ilgilendirmez) ve Tanrı'ya denk olmaktır. Dolayısıyla dehşetli bir sarsıntıdır; en ciddi türden!

Gülmek de, Tanrı gibi, ahlaklı olmak değildir; Hıristiyanlık gibi, o da bir vahiydir. Ve bu, onun gözündeki, Bergson'un hatasıdır (Hıristiyanlığı bir ahlak haline getirenler gibi davranmıştır): "Bundan dolayı, şunu söyleyebiliriz ki, gülmek özellikle bu anlamda 'ahlaklı cezalandırmaktadır.' Olmamız gereken şeyi, günün birinde kuşkusuz olacağınız şeyi derhal olmaya çalışmamızı sağlar."¹ Hatta şimdiden,² Bataille'a göre, tam tersidir: Gülmek frenlenemez. Fakat -hâlâ Katolik olduğundan-, gülmek, Tanrı sayesinde, frenlenemezdir (daha sonraki yıllarda, gülmeye damgasını vuranın Tanrı'nın yokluğu olduğunu söyleyebilecektir; hatta ömrünün sonuna doğru, gülmek, "ölüm gülüşü"dür diyecektir). Çünkü bu vahiy ne kadar canlı olsa da, gülmenin, bir haçın önünde diz çöktüğü 1914 yılındaki vahyin yerini hemen aldığını sanmak yanlış olur. Şu an için ikisi bir aradadır: 1920'de Batailleci *gülmek* hâlâ Katoliktir, bunu gizlemez:

"[...] bu deneyimin başında, öz olarak, bir dogmaya uygun, çok kesin bir dini inançla hareket etmişim ve bu benim için çok önem taşıyordu: O kadar ki, davranışlarımı düşüncelerime mümkün olduğunca uyumlu kılmışım. Fakat şurası kesindir ki, gülmenin alanını mümkün olduğunca derinlemesine araştırma olanağını fark ettiğim andan itibaren, bir tür akıcı dalga olarak dogmanın bana getirdiği her şeyin parçalanması hissettiğim ilk etki oldu. Sonuçta, o andan itibaren,

¹ A.g.e., 395.

Bu "şimdiden" hakkında yanılgıya kapılmamak gerekir. Bunu sezdiği anlamına gelmektedir. Daha sonra, zaten benimsediği kimi savları özgürce geliştirecektir: İnanç savlarını.

beni bunlara bağlayan bütün inanç ve eylemlerimi sürdürmenin benim için mümkün olduğunu, fakat maruz kaldığım gülme dalgasının bu inançları bir oyuna dönüştürdüğünü hissettim. [...] Bundan böyle bunlara ancak gülmenin aştığı bir şey olarak sıkı sıkıya sarılabilirim.”¹

Böylece Bataille’ın inançlarını (hepsini: Bu inançların ne kadar Ortodoks olduğunu ve buyruklarına uymakta nasıl dikkatli olduğunu hatırlamaktan geri kalmaz) gülmenin keşfinin yarattığı baş dönmesi içinde koruyabildiği bir geçiş evresi başladı; hatta bu dönem boyunca, inançları canlanıp zenginleşti. Ancak çok sonraları (göreceğimiz gibi, 1922-1923 civarında) Bataille gülmeye bambaşka bir anlam verecektir; ölümü inkâr etme değil, olumlama anlamı. Yükseliş değil, düşüş anlamı. Ve böyle bir gülme dağıtıp yok eder kılar: Tanrı’yı bile.

LA EMOCIÓN

“İnsanlık, yaşamın boş derinliklerine İspanya’da olduğu kadar inatla hiçbir yerde eğilmemiştir.”

Bataille Paris’e geri döndüğünde École des Chartes’taki üçüncü yılına başlar. Ve 30, 31 Ocak ve 1 Şubat 1922’de bitirme tezinin savunmasını yapar: “Giriş ve notlarla birlikte bir 13. yüzyıl nazım anlatısı: *L’ordre de la Chevalerie*.” 10 Şubat tarihli kararla, arşivci ve paleografi uzmanı unvanı kazanır; döneminin ikincisidir.² Bu sıfatla Madrid’teki İs-

¹ OC VIII, 222, Conférence.

Bataille daha sonra şakayla karışık, elde etmiş olduğu birincilik derecesini *sattığını* ima edecektir. Tezi, eğitim bakanlığının dikkatine sunulmuş dört tezden biriydi: “Bay Georges Bataille da 13. yüzyılda nazım şeklinde yazılmış bir öykü üzerine hem felsefi hem tarihsel iyi bir inceleme kaleme aldı. Bu şiirin kökleriyle ilgili incelemesi özellikle dikkate değerdir ve Bay Bataille’ın bu şiirin

panya Dilleri Yüksek Öğrenim Okuluna (gelecekteki Casa Velázquez) gönderilir. Dönem birincisinin Roma'ya, ikincinin ise Madrid'e gönderilmesi gelenektir.

Madrid'te kaldığı döneme dair nitelik bakımından oldukça farklı ve geniş zaman aralığı içinde yazılmış iki kaynağa sahibiz (bunlar birbirlerine ışık tutarlar). Dolayısıyla Bataille'ın, geriye dönüp baktığında, anılarının üzerine, gençlikten ziyade olgunluk döneminin karakteristiği olan bir anlatı türü eklediğine dair kuşku duymamız için hiçbir gerekçemiz yoktur. Daha ilerde sözünü edeceği İspanya, 1922'de keşfettiği İspanya değildir; orada keşfettiğini iddia ettiği şeyin tam da orada yaşadığı şey olmadığı açıktır. Bu kaynaklardan ilki Madrid'te kalışıyla eşzamanlıdır: Kuzini Marie-Louise'e mektupları, uzun, ayrıntılı (sırdaş) mektuplardır. Mektubu gönderdiği kişiyle arasındaki akrabalık yükümlülüklerine ne kadar bağlı kalmış olsa da, içeriklerine muhtemelen güvenebiliriz. İkinci kaynak, yirmi dört yıl sonrasına aittir: Bataille'ın yönetimindeki bir yayında İspanya konusunda 1946 yılında yayınlanan bir makaledir bu.¹ Madrid'te kaldığı dönem ve aynı olaylar iki kez söz konusu edilse de, ikisinin de farklı olduğu görülecektir.

Bununla birlikte Bataille'ın 1946'da söyledi şey doğrudur: "İspanya'da birkaç ay kaldıktan sonra, başka bir ahlaki dünyada olduğunu anladım..." Bu hem kesin bir ifadedir, hem de muğlaktır, çünkü Bataille orada birkaç aydan fazla geçirmemiştir. Dolayısıyla İspanya'yı 1922'deki ilk ziyareti sırasında keşfetmişse, bu keşfin ancak en son zamanlarda olduğu fikri doğrulanır.

metnini yeniden oluşturmasını sağlayan sekiz elyazmasını sınıflandırılmasında hâlâ bazı belirsizlikler olsa da, gelecekte ondan *L'Ordre de la Chevalerie*'nin mükemmel bir baskısını haklı olarak bekleyebiliriz."

Bu yayının adı *Actualité*'dir. Sayı, *L'Espagne libre* [Özgür İspanya] sayısındır. Makalesinin adı "À propos de *Pour qui sonne le glas*"dır [Çanlar Kimin İçin Çalıyor Hakkında]. Buna daha sonra tekrar döneceğim.

İspanya'yı ciddi ve trajik bulmadan önce, İspanyol halkını tüm diğer halklardan daha kaygılı ve sıkıntılı bulmadan önce, uzun süre boyunca ilgisiz ve mütevekkil bir yalnızlık içinde kalacaktır:

"[...] Madrid'teyim, ama düşünebileceğin gibi, bir bitkinlik ya da yalnızlık içinde değil, ne bitkinlik ne de yalnızlık içeren karma bir durum içindeyim. Dahası, bu durumun hiç de hoş olmadığı ortada. Günün hiçbir anında herhangi bir kişinin yüzünü görmekten en ufak bir zevk hissetmemenden kaynaklanıyor bu. Buna hayıflanmaya gerek yok, çünkü bu yokluk ancak zaman içinde insanı bitkin düşürüyor. İnsan gülemiyor diye asla ağlamaz, ama yine de acı çeker..."¹

Dışarı çıkıp İspanyollarla birlikte olmaya hevesli ya da sabırsız hiç olmayan; –daha sonra söyleyeceği gibi– onların, farkında olmadan, "sahici bir kaygı kültürünü kendiliğinden"² miras aldıklarını hemen fark etmekten uzak olan Bataille; mektuplarında sürekli görülecek kadar önemli ve yoğun olan tek başına meditasyon deneyimlerine kendini vererek, çekingен bir hayat sürmüş gözükmektedir. Çünkü Madrid'te düzenli olarak *düş görmektedir*. Kuzinine, "yoksul insanların çoğunun bilimsel nitelikten, yöntemden yoksun bir şekilde düş görüyor olmalarından" sızlanır. "Bu, açıkçası

Georges Bataille'ın Marie-Louise Bataille'a mektubu (tarihsiz). Madrid'te kaldığı bu süre boyunca, 1922 Şubatından Temmuzuna dek üç mektup vardır. Hiçbirinde tarih yoktur. *İç Deney*'in şu bölümünün Madrid'te kaldığı döneme (en azından başlarına) gönderme yaptığı düşünülebilir: "Bugün açık seçik gördüğüm şeyi, kaygının onlara bağlı olduğunu bilmekten uzaktım [Bataille "hülyalı zevkler"den söz etmektedir]. O dönemde dört gözle beklediğim bir yolculuğun bana huzursuzluktan başka bir getirmeyeceğini, her şeyin, varlıkların ve nesnelerin bana düşman olduğunu, özellikle de kendinden emin ve artniyetli bir gerçeklikle birlikte, ücra köylerdeki boş yaşamlarını görebildiğim –bunu gören kişiyi de önemsizleştirecek denli boş– insanların bana düşman olduğunu anlayamazdım." (OC V, 131).

Actualité, L'Espagne libre, 121, Calman-Lévy, 1946.

genel bir musibettir.” Tütünü ya da esrar dumanını içine çekmenin bir yöntemi varsa –der– bir hülyaya da benzer bir şekilde dalmanın yöntemi neden olmasın? “Bu nedenle, en mütevazı koşullarda düş görmemi sağlayacak bir yöntemi sabırla icat ediyorum. [...] Bir bardak Alman birasından ya da iki kuruşluk bir kravattan daha anlamlı olmayan küçük figürlere bakarak yakıcı öpücükler ya da hoş kokulu gün batımları hayal etmek istiyorum.” Bir mektup bu yöneme dair özlü bir ifade sunar:

1. Sert tütünlü orta büyüklükte bir sigara alın.
 2. Uyuyan birinin yüzü gibi tamamen ifadesiz bir yüz takın.
 3. Sevinç duyun.
- Böylece ay ışıklı bir gecede akan dere gibi düş başlar.

Bu reçeteye iki yorum yapılabilir: İlki, aynı dönemde Paris’te gerçeküstücüler de benzer şekilde davranıyordu; René Crevel’in öncülüğünde, düş görmeyi kışkırtmaya çalışıyorlardı. İkincisi: sevinç duyma buyruğu tuhaf bir şekilde Nietzsche’yi akla getirmektedir; Madrid’te tek başına olan, hâlâ Hristiyan olan, gerçeküstücüler hakkında hiçbir şey bilmeyen, Nietzsche hakkında hiçbir şey bilmeyen Georges Bataille, hem gerçeküstücülerle hem de Nietzsche’yle ilişkili teknik ve düşünceleri farklı yollardan deneyimlemektedir.

Madrid’te *düş görmektedir* ve özellikle buradan ayrılmayı düşünmektedir. Gördüğümüz gibi, 1920 yazından beri, uzun yolculuk projeleri yapmaktadır:

“Sadece şunu hatırlatmak zorundayım ki, özellikle 23 Ağustos 1920’de [İki yıl sonra, bu kadar kesin bir tarihin belirtilmesi ne anlama gelmektedir? Hangi olayı ima etmektedir?] Doğuya gitme fikri kafamdan hiç çıkmıyordu. [...] Elbette, bu gecikmiş isteğe (yurtdışında yaşamak değil, mümkün olduğunca çok yeni ülke görmek) genel olarak karşı duracak bir şeyle o zamandan

beri asla karşılaşmadım. [...] Elbette, burada sana söylediğim şey öyle doğrudur ki, bundan tekrar söz etmek tamamen gereksiz ve özellikle imkânsız olur.”

Madrid’te –zaten yurtdışında değil midir?– başka hedefi yoktur: “En büyük zevki, projeler üzerinde çalışmak ve bunları gerçekleştirebilecek para biriktirmekten ibaret olan şu anki hayatın hakkında [bu hayatın ne coşkulu ne de perişan olduğunu gördük] sana söyleyecek pek az şeyim var.” Ve bu projelerin adı vardır: 1922’de (Madrid’te kalış süresi dolduğunda) Fas’a gitmeye karar verir: Belki Fes şehrine; özellikle de Rabat’a.¹ Daha ilerde ise Tibet’e gidecektir. Onun gözünde Tibet bütün yolculuklara en uygun sondur; “güçlük, soğuk ve yükseklik” nedeniyle der (“yolculuğu” inisiyatif olmaktan ziyade çileci kabul etmektedir) ve –muhtemelen espiyle karışık– poliandri nedeniyle diye de ekler: “[...] Gerçekten de Tibetli güzel kadınların birden çok eşi olduğunu öğrendim. Bu hoş ülkeye yaşamaya giden yolcunun bu kadar kibar alışkanlıklarla geri dönmesi ne muhteşem olur!”

Bataille ilgisiz olmadığında mutsuzdur: “Bu son günler İspanya’daki en kötü günlerim oldu” ve bir an önce terk etmek ister... Bataille Madrid’te bu halledir; en azından haftalarca.²

¹ Bu yolculuğu yapmış olması çok az ihtimal dahilindedir. 1922’de Kahire Enstitüsüne atanma talebinde bulunmayı –heyecan duymadan– düşünecektir. “Biraz Arap ve Müslüman arkeolojisi öğrendikten sonra, Kıpti sanatıyla meşgul olma” fikri kafasından geçmişti (Matmazel C.’ye mektup). Bataille’in “mesleki” gerekçelerle ikâmeti hakkında Jean-Pierre Le Boulter şu yararlı bilgileri aktarır: Eski profesörü tarafından İspanya’da bulunan ortaçağ Fransız elyazmalarını araştırma çalışması önerilmişti. Altı yeni elyazması keşfederek, bunları önceden kataloğa dahil edilmiş on beş elyazmasına ekleyecekti. Çalışmalarını –başka yerlerin arasında– “13. Yüzyıl Dini Piyesi”nin bir kopyasını çıkara-acağı Sevilla’da, ardından, J.-P. Le Boulter’ye göre Toledo katedralinin inşasının evrelerini canlandırmaya giriştiği Toledo’da yürütecektir. Birlikte çalışacağı Élie Lambert 1925 yılında *Tolède* adlı bir kitabın yazarı olacaktır. Bu kitap, tesadüf sonucu, Maurice Landrieux’nün *La cathédrale de Reims, un crime allemand*’ını basan yayınevinden

Bataille'ın daha sonra konuşmak istemeyeceği şey, keşfe-deceği İspanya'nın (çünkü hayallerinden çıkıp onunla buluşabilmeyi başarmıştır: "Şiddet ve şatafat dolu bir İspanya'yı hissetmeye başlıyorum") esasen Katolik olduğudur. "Güçlü baharatlı" lavantalar İspanya'sıdır bu. Bu lavantaların kimilerinde, "bir engizisyon işkencesinin belirgin özelliği" görülür. "Barok bir ayin objesi kadar parlak"¹ güneşin İspanya'sıdır. "Gerçekten delik deşik ve göğe doğru iyice yükselen" dağ zirvelerinin İspanya'sıdır. Nihayet Boabdil'i [XII. Muhammed] Elhamra'dan süren Katolik I. İsaabel'in İspanya'sıdır.

Madrid'ten yazılan mektuplar pek az kuşkuya yer vermektedir; Georges Bataille 1922 yılında Katoliktir; öyle kesin, öyle belirgin bir şekilde Katoliktir ki, dört yıl önce Riom-ès-Montagnes'da *Notre-Dame de Rheims*'i yazan Bataille'dan pek bir farkı yoktur. Özellikle kutsal bir mimari konusunda bu ilk kitabın -gösterişli, abartılı- üslubu burada yeniden karşımıza çıkar: "Dağa doğru bakınca, insan, Escorial'in cüssesini, kaotik ama yine de ufka doğru sonsuzca açılan kendi ortamında seyredebilir; çanlarının gürültüsü gerçek bir sarhoşluk hissine yol açar ve tuhaf bir coşku, buruk bir kaygıyla, bu görkemli mezardan, soluksuz, kırık seslerle birlikte sade ve ruhani bir yücelik yayar."²

Belli ki içinde yaşadığı hengame ortamı inancını henüz tamamen terk ettirecek gibi değildir. Tanrı, gülmeye ve dünyaya direnmektedir. Londra ancak geçici bir sarsıntı meydana getirmiştir; Hıristiyan dogma etrafında en titizlikle oluşmuş direnişleri kendisiyle birlikte ortadan kaldırmakta

(H. Laurens) çıkacaktır (Jean-Pierre Le Boulter, *Bibliothèque de l'École des Chartes*, c. 146, Ocak-Haziran 1988, Librairie Droz).

Bu ayin objesi, litürjik bir gümüş parçasıdır; müminlerin tapınması için kutsanmış ekmek konmuş kristal bir hilal bu nesnenin ortasına yerleştirilmiştir. Aynı İspanyol güneşini beş yıl sonra *Gözün Öyküsü*'nde yazacaktır: "bitkin düşüren göz kamaşması," "barsakların boşalması" ve "idrar sıvısı" gökyüzü.

"Ruhani yücelik": Beş yıl sonra, Sevilalı bir din adamından söz ederken kendince bunu yankılayan bir ifade bulacaktır: "ruhban domuz."

yetersiz kalmıştır. Bataille bu uzun mektubun sonunda bir vaatte bulunsa da, bu kuşkusuz ki hiçbir şey Tanrı'nın hakkından gelemeyeceği, tersine, Tanrı kazanacağı içindir: "Hayatımı bu türden sonsuzca tekrarlanan daralmalar arasında geçirmeyi hayal ediyorum. [...] Yüce Tanrı'nın bu gece bizim hakkımızda huzurlu bir vicdanla uyuması doğru olur."

Bataille daha ilerde, mektuplarda sadık ve sırdaş bir yankı bulan bu satırların üzerini çizerek, burada –ima edilmek dışında– yer almayan başka bir şeyi geçirecektir. Geç dönemde ortaya çıkan bir "yeniden uyarlanma"nın etkilerinin, en katışıksız sofuluğa borçlu olduğunu bildiği şeyi ortadan kaldırdığı muhakkaktır. "Günler ve geceler boyu, her dans ettiğinde bir dansözünü görmeye gittim..." 1946'da böyle söyler. Ve hayranlıkla ekler: "Esasen kaygılı bir hazzın taklidi olan dans, soluk kesen bir meydan okumayı boşa çıkartır. Bir coşku aktarır, soluksuz kalmış bir tür ölüm vahyini ve imkânsıza temas etme duygusunu iletir." Mektuplarda bu dansözden (kuşkusuz aynısıdır) daha az erotik tarzda olınasa da, daha az "coşku verici" tarzda söz eder (bu kuşkusuz Bataille'ın yazdığını bildiğimiz ilk erotik önermedir): "Zayıf ve ufak tefek vücutlu, sinirli ve şiddetli bir pantere benzeyen, doğuştan bir dansöz gördüm. Bu soydan gelen küçük bir hayvan, bana, başka herhangi bir yaratıktan daha yıkıcı bir şekilde, bir yatağa ateş düşürmeye yatkın gibi geliyor."

Fakat önemli gözüken diğer iki olaydan mektuplar hiç söz etmez (olayların bu önemi sonradan edindiğine kuşku yoktur): Biri, Granada'da¹ tanık olduğu *cante honda*² yarışması ve bir flamenko şarkıcısı olan Bermudez'in görünümüdür ("Şar-

¹ Bataille'ın İspanya'da kaldığı bu süre boyunca Miranda'ya (Bilbao'nun güneyinde), Valladolid'e ("Miranda'dan Valladolid'e İspanya gezisi, trenle bir yolculuktan ziyade kahramanca bir yürüyüşe benziyor"), Elhama'ya ziyaret ettiği Granada'ya ve *Gözün Öyküsü*'nün son bölümünün geçtiği Toledo ve Sevilla'ya gittiğini biliyoruz. İspanyolcada derin ezgi (flamenkonun özünü oluşturan makamlı, büyüleyici ezgi).

ku söyledi – daha doğrusu, sesini bir tür öfkelenendirici, yırtık, uzayan çığlık gibi ortaya attı; öyle bir çığlık ki, yok olduğunu düşündüğün an, ölü bir figanın devamında, hayal edilemez olana erişiyordu.”¹ Mektuplar bu yarışmadan hiç söz etmese de, Alfred Métraux’un tanıklığı bunun Bataille için taşıdığı “gergin” karakteri doğrular gibidir: “Öyle coşkulu anlatıyordu, çağrıştırdığı imgeler öyle güzeldi ki, kırk yıl sonra, ben bile bu şenliğe katıldığuma ikna olabilirim.”²

Yine de İspanyol şenliklerinin şiddetli “gerginlik” özelliğini en hissedilir biçimde ortaya koyan bir başka olaydır. 17 Mayıs 1922’de Bataille genç boğa güreşçisi Manolo Granero’nun Madrid arenalarında (henüz yirmi yaşında) ölümüne tanık oldu; olağanüstü biçimde sakatlanmıştı: “[...] Boğa Granero’yu yere sermiş, korkuluklara sıkıştırmıştı; boynuzlar korkuluğa üç kez var gücüyle vurdu. Üçüncü darbeye bir boynuz sağ gözü ve tüm kafayı parçaladı.”³ Bu sakatlama Bataille’i çok heyecanlandırıp büyüledi. Bu ani duygu ve büyülenme uzun sürdü; bu kez de kuşkusuz hemen anında bir büyülenme ve heyecanlanımdan ziyade, sonradan görülen türden bir duyguydu (*Gözün Öyküsü*’nün hayal mahsulü tekniğinde yerlerini bulduklarında ancak eksiksiz bir etki göstereceklerdir). Gerçekten de Bataille dehşetli olayı kişisel olarak ve doğrudan algılayamayacak kadar berbat durumdaydı: “Arenanın ters tarafındaydım ve bütün dramın ayrıntılarını ancak yayımlanan anlatılardan ya da fotoğraflardan öğrendim. [...] Zamanını tam bilemiyorum, ama arenadaki yoğun kalabalık ayağa kalktığı anda boğucu bir sessizlik çöktü; şenliğin ortasında, güneşin altında, ölümün bu teatrallik içinde sahneye girişinde, ne olduğunu bilemediğim, aşikâr, beklenen ve hoşgörülemez bir şey vardı.”⁴

¹ A.g.y., 124.

² Alfred Métraux, “Rencontre avec les ethnologues”, *Critique* no 195-196, Ağustos-Eylül 1963, 677.

OC I, 56, *Histoire de l’œil*. Bu alıntının yapıldığı bölümün adı *L’œil de Granero*’dur.

Agy., 120.

Fakat bu dehşet karşısında anlamı azalmak yerine iyice vurgulanan, bozguna uğramış şenlikten; güneşin altında, kalabalığın tevekkül içindeki, serseme dönmüş sessizliğinden neredeyse daha ağır olan bir güneşin altında patlayan ölümün bu aşikâr, beklenen ve hoşgörülemez güzelliğinden; en huzursuz haz, (bir diş gibi) kamaşmış, sinirli bir haz doğdu – bu haz, anında olsa da olmasa da, *son derece* gerçekti: “O günden sonra ne zaman boğa güreşine gitsem, kaygıdan sinirlerim iyice geriliyordu. Ama kaygı arenalara gitme arzumu hiçbir biçimde azaltmadı. Tersine, ateşli bir sabırsızlıkla birleşerek bu arzumu kızıştırdı. Huzursuzluğun genellikle en büyük hazzın sırrı olduğunu *o zaman anlamaya başladım.*”¹

Sofu Bataille ile en müphem ve yakıcı zevklerin kafasını karıştırmaya başladığı Bataille arasında; bir dansözün “bir yatağa ateş düşürmeye yatkın [...] bir panter” olarak gören Bataille ile “çok derin ve zarif kadın duyarlılığına sahip”, gerçek bir “Beatrice, çünkü az da olsa bir rahibe gibi ve gerçek bir teolojik katılıkla”² dediği bir Fransıza (ilerde sözünü edeceğimiz Matmazel C.) aşkından söz eden Bataille arasından hangisini seçmeliyiz? Madrid’te geçirdiği günlerin ve henüz genç bir delikanlı olan Bataille’in hakikati, muhtemelen bu iki zıt kutbun *hem* birinde *hem* diğerinde (ama asla *arasında* değil) yer alır. Bu zıt kutuplar 1920 yılında Londra’da kalışında ortaya çıktığını gördüğümüz kutupların aynısıdır (bu tezahürlerin tarihlenmeleri elbette semboliktir; en fazla, ağır ve uzun sürmüş bir evrime işaret

¹ Age. Altını çizen benim.

Aynı mektup şöyle devam eder: “Onu çok gerçek bir yaratık olarak da düşünmek istemiyorum. Gerçekten de duyarlı olmak istiyorum. Oysa anlaşılmaz güzel yüzüyle, bir peri gibi, insanlığı aşkın bilgisine yönelten ya da en renkli taşkınlıklarıyla bağrında sallayan kişiyi hayal gücünün zevklerinden başka türlü tanımak anlamsız olur.” Bu kişiyle mektuplaşmasından alıntılar aktarmıştım; bir sonraki bölümde de uzun uzadıya yeniden aktaracağım.

ederler. 1914'te dindar oluşu gibi aniden ve kesin bir şekilde ortaya çıktıklarını düşünmek için hiçbir gerekçe yoktur). Bataille hâlâ ateşli bir Hıristiyandır (daha ileride, o dönemde Hıristiyan olduğunu birçok biçimde gizlemiş olsa da buna kuşku yoktur), bu ateşli dindarlık *Notre-Dame de Rheims*'i yazmasına neden olan kadar naiftir. Bataille kuşkusuz bir Hıristiyandır ve tersini arzular gibi de görünmemektedir. Fakat Hıristiyanlığının ona sağlaması için dua ettiği "sonsuzca yinelenen nöbetler," İspanya'da, bambaşka olaylarla iki üç kez meydana gelmiştir. 1922 yılında "barok bir ayin objesi" gibi gördüğü Endülüs güneşi ile 1927 yılında onun yerine koyacağı "barsakların boşalması" arasına¹ Madrid arenasının ağır ölümcül güneşinin -başlangıçta gerçek, sonra yeniden kurgulanmış- anısı girmiştir.²

MEÇHUL BİR KADINA MEKTUPLAR

Kendini en fazla ortaya koyan eserler arasında yer alsada, bu eserin paradokslarından biri, birçok temel noktayı muallakta bırakmasıdır. Elbette Bataille'ı ihmalkârlıkla suçlaya-

¹ *Gözün Öyküsü*'nde.

² Madrid mektupları son bir önemli bilgi verir: "Bir roman yazmaya başladım ve işin ilginç yanı, aşağı yukarı Marcel Proust tarzında. Başka türlü nasıl yazılır bilmiyorum." Proust muhtemelen onun okuduğu ilk "çağdaş" yazar olmalıdır; önem taşıyanların ilki. Madrid'e yola çıktığı tarihte (Şubat 1922) Proust'un *Kayıp Zamanın İzinde*'sinin I. (*Swanların Tarafında*, 1913), II. (*Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde*, 1919), III. (*Guermiteslerin Tarafında*, 1920) ve IV. (*Guermiteslerin Tarafında II, Sodom ve Gomorra I*, 1921) ciltlerini yayımlanmıştı. Bataille bu ciltlerin hangisini okumuş olursa olsun, bunların Nietzsche, gerçeküstücüler, Dostoyevski, Gide, Alman felsefesi okumalarından önce geldiğini belirtmek gerekir. Kuşkusuz burada bir ilk okuma görülebilir; bunu şöyle belirtmektedir: "Benim aldığım zevkle *Kayıp Zamanın İzinde*'nin ilk ciltlerinin tarif ettiği zevkler arasında bir bağ kurduğumu hatırlıyorum. Fakat o dönemde Marcel Proust'a dair eksik, yüzeysel bir fikrim vardı [*Bulunan Zaman* henüz yayımlanmamıştı] ve genç olduğumdan, henüz safça zafer olasılıkları hayal ediyordum."

mayız, çünkü bu eser –buna ikna olmak gerekir– sadece tesadüfen ya da ilaveten otobiyografiktir. Üç ya da dört unsuru aydınlatırken, bir o kadarını da gölgede bırakır; yine de aydınlattıklarının onun gözünde ikincilerden daha önemli olduğu sonucunu çıkartamayız. Hiç kuşku yok ki daha incelikli ve daha az bağıntılı bir oyun burada işin içindedir (Bataille’ı ancak bağıntısız şekilde okumak ve hakkında konuşmak mümkündür). Otobiyografik olarak sunulan (ya da böyle olduğu varsayılan) tasvirler bile hiç ihtiyatsız kabul edilebilecek kadar doğru değildir. Örneğin: “Yirmi yaşında bir kakhaha dalgasının beni sürükleyip götürdüğünü söyledim. [...] Sanki ışıkla dans ediyor gibiydim. Aynı zamanda kendimi özgür bir duyumsallığın zevklerine bıraktım. Dünya ona gülenden ender olarak daha iyi güler.”¹

Bataille’ın yirmi yaşında bir kakhaha dalgasına kapılmadığı kesindir. Böyle olamaz, çünkü kendisinin –defalarca belirttiği gibi, *gülmeyi* (onun anladığını gördüğümüz anlamda) ancak 1920’de, yani yirmi üç yaşında keşfetmiş olabilir. Daha kesin olan bir başka neden daha vardır: Terhis olduğu ve Saint-Flour papaz okuluna girdiği yıl olan 1917’de yirmi yaşındaydı (çok sofu bir metin olan *Notre-Dame de Rheims*’i yazmaya çalışıyordu) ve o dönemde, ışık ve duyumsallık onun dünyasını asla duyumsallaştırmamış ve kakhahayla doldurmamıştı, sofuydu, tefekkür peşindeydi, püritendi ve bilindiği gibi, hâlâ kendini Tanrı’ya adama arzusundaydı.² Basit bir hata mı bu, yoksa (yirmi yaşın söylemek istediği gibi) bir basitleştirme mi? Bataille’ın Katolikliği terk ettiği dönemi zaman içinde iyice gerilere itme kaygısını burada görmek mümkündür. Katoliklikten utanç mı duymaktadır? Belirsiz olsa da, bu imkânsız değildir. Her ne olursa olsun, kimi zaman bu terk edişi en geç yirmi yaşına tarihlerken,

OC VI, 82, *Nietzsche Üzerine*.

Bataille’ın savıyla çocukluk arkadaşı Georges Delteil’in tanıklığını karşı karşıya getirmek gereksiz olmayabilir: “Yirmi yaşında, bizim Auvergne’deki dağlarda, bir aziz hayatı sürüyor, kendine bir çalışma ve meditasyon disiplini dayatıyordu.”

kimi zaman yirmi üç yaşına tarihler, yakın dostlarının yanında ise yirmi dört yaşına... Madrid mektupları, –yirmi altısında değilse– ancak yirmi beşinde inancını tamamen yitirdiği konusunda pek kuşkuya yer bırakmamaktadır. Dolayısıyla Ağustos 1922’de Paris’e döndükten sonra.

Fakat Paris’teyken ne durumdadır? Hâlâ sofü mudur, yoksa her türlü dinsel eğilimden tamamen kurtulmuş mudur? Şu ihtimal dahilindedir: Madrid’te uzun süre kalmadığından, oraya dair bildiklerimizin ardında güçlü bir değişim gizlenmiş olamaz. Kuzinine mektuplarında hissedildiği gibi, sofü genç adamdan bir şeyler büyük ihtimalle kalmıştır. Paris’e de böyle geri dönmüş olmalıdır; eğilimine artık ikna olmadığı kuşkusuz bellidir (1920 yılında bu fikri terk etmiş olabileceğini gördük), fakat mektuplarının sonunda bunu hatırlatacak kadar da yakındır. İspanya’nın doğrudan bir belirleyiciliği olmadıysa da, uzun vadede belirleyici olduğuna pek az kuşku vardır. Bataille’in sonradan inanılmasını istediği gibi, Granada’daki *cante hondo* turnuvası, yani boğa güreşleri, özellikle Manolo Granero’nun ölümünü kendi gözleriyle gördüğü boğa güreşi belirleyici olmuştur. Ama yine de mektuplar bunlara hiç imada bulunmamaktadır. Bu mektuplara, bir yandan, Elhamra’nın ve Escorial’ın kutsal mimarileri egemendir. Diğer yandan, sıkıntı ve uzaklara, Doğuya yolculuk arzusu, dolayısıyla İspanya’yı terk etme arzusu egemendir. Bildiğimiz kadarıyla, 1920’de ortaya çıkan bu arzu Paris’e dönüşle birlikte yok olmamıştır. Doğu Dilleri Okuluna kaydolması da kuşkusuz bunu doğrulayan bir durum olarak görülebilir. Kendi kendine Çince, Tibetçe öğrendi (gördüğümüz gibi, Tibet’e gitmek istiyordu, çünkü bu ona olası bütün yolculuklarla bağlantılı bir doruk gibi geliyordu), Rusça öğrendi (yakında göreceğimiz gibi, Sovyetler Birliği’ne gitmese de, bu öğrenim yine de işine yarayacaktır).¹

¹ Georges Bataille birçok yabancı dil biliyordu. Çince, Rusça ve Tibetçeyi geliştirmekte çok sebat göstermediyse de, İngilizceyi (ana-

Kararsız, kaygı içinde, kendini yerme ile başkalarını iğneleme arasında, provokasyonlar ile pişmanlıklar arasında gidip gelen, sıkıntıdan çekinen ve intihar tehdidi altındaki en iyi şeylere (düzgün bir yaşam) kararlılık gösterirken en berbata (ya da böyle olduğunu düşündüğü şeye) zahmetsizce teslim olan, aşırı mütevazı ama yine de kibirli biri... Burada Matma-
zel C. diye adlandıracağım genç bir kızla, dostça olmaktansa sinsi bir âşık gibi sürdürdüğüne kuşku olmayan (fakat mektuplarda sözü edilen ilişki tamamen dostça gibidir) uzun uzun mektuplaşmalarında Bataille böyle biri olarak gözükür.¹

Bu mektupların dikkat çeken önemi, Bataille'in burada oldukça gerçeğe yakın ve samimiyetle kendini ortaya koymasıdır. Böylece bu mektuplar sayesinde, 1922 (ve Madrid'te kaldığı son dönem) ile 1924 (daha sonra bu bilgiyi destekleyecek olanların onunla karşılaştığı yıl) arasında nasıl biri olduğunu ve nasıl *sendelediğini* fark etme imkânı buluruz.

"Sendelemek" uygun kelime olmayabilir. Ani bir hareketteki sertliği ifade eder. Oysa bu mektuplar, başka şeylerin yanı sıra *geçiş* anını ertelemeye de öneme sahiptirler. Kuşkusuz *geçiş* o sırada meydana geldi. Ama ancak kısmen vuku buldu. Bu mektupları okuyunca, Bataille'in "yeni değişimi"-ni, inanç yitimini (bunun ancak tedrici bir süreç olduğunu gördük) olduğu kadar, bunun ilk belirgin etkilerini de tarihlemek mümkün olur. Bu etkiler de, karşılık olarak, bu yeni değişimi ve inanç yitimini şiddetlendirecektir. Bataille günaha kapılarak Tanrı'yı terk eder. Bunlar aynı anda olur. Dinin yasakladığı şeyi yaptıktan *sonra* dinden vazgeçmez; bunu yaparak dinden uzaklaşır. Sonunda da Tanrı'yı terk eder.

dili İngilizce olan ikinci karısı Diane Bataille'in görüşü budur), İspanyolca, Almanca ve İtalyancayı kusursuz okuyup yazıyordu. Okulda Yunanca (kendi eliyle notladığı bir Platon nüshası vardı) ve Latince okumuştur.

Ağzını sıkı tutmam gerektiğinden, bu mektupların kime gönderildiğini belirtmeyeceğim. Aslında çok da önemli değildir, çünkü bu mektuplarda ondan ziyade yazan söz konusudur ve uzun vadede, kadının sadece bir bahane (edebi bir sürecin aracı) olduğu hissedilebilir.

Bataille, günaha eğilimin ve buna teslim olmanın ne demek olduğunu açıkça anlatamazdı. Bu iki ibare bu mektuplaşmalarda görülme bile (ve görülmemeleri, zaten katedilmiş yol bakımından önemlidir), günaha olan eğilimin Bataille tarafından en azından hatanın, en fazla günahın himayesinde yaşandığı ve buna rıza gösterdiği açıktır (“günah” kelimesi kuşkusuz ne abartılıdır, ne de yersiz). Her durumda o bu kelimeyi kullanacaktır; çok daha sonraları, genç bir Katolik olduğunu gizleme tavrından uzaklaştığında, Katolikliğinin neredeyse heretik olduğunu bile ima edecektir: “Katolik inancında biriyken, azizlik yolunda olduğumu hiç düşünmedim; belki yine günah yolundaydım. Bir bileşimdi bu [...]. Ama azizliğin başat olmadığı kesindi.”¹

Çünkü Bataille, sürekli eline düştüğü korku ne kadar büyük olsa da ve hangi aldatmacalarla günahlarını affettirse de, yenik düştüğü şeyi kabullenir. Hem rıza gösterir hem de kaçır (reddeder): “Dayanılmaz duygulara sivrilmeyi asla arzulamıyorum,” “Çılgın zevkleri hiç istemiyorum.” Onu ele geçiren korkunun niteliği kuşkuya yer bırakmamaktadır: *ya* erdemli olmalıdır (“Gerçekten de erdemli olmak için kesin nedenim nedir?”) *ya da* aşırılığa rıza göstermelidir (“Sanırım özümseme yeteneklerimi abartılı biçimde aşan bir zevk söz konusu”). Kısmi önlemler olamaz. Esiri olduğu günah eğilimlerini püskürtmek için gösterdiği çabada hâlâ Hristiyanlıktan yararlanıyorsa, tene gösterilen her rızanın Hristiyanlığa ihanet edeceği sıradan anlamında değildir kuşkusuz; tenin, *aşırılığın* –giderek daha az bulunan ve şimdiden dramatikleştirilmiş– işareti hariç, kendini başka türlü günaha kaptıramayacağı anlamındadır bu.

Bu aşırılığı mektubu gönderdiği kişiye açıklar (kuşkusuz yersiz bir ısrardır bu; kadının gösterdiği güveni lekelediğini ve utanç duyarak kimi itirazlarda bulunsa da, bunlardan *haz aldığını* bilmektedir):

¹ Georges Bataille, radyo söyleşisi.

“Bir açıklamayı sizden esirgemenin de benim için güç olduğunu biliyorum [...] Bir kadın var ki onu kesinlikle bir daha görmemeliyim. Bu bir anlamda oldukça basit, çünkü onu sadece bir kez gördüm. Neden mi: Bu kadın kesinlikle bir canavar ve bununla birlikte hiç tiksiniyorum, çünkü sonuçta bu canavarlıkta oldukça muhteşem bir şey var ve özellikle, benim için, bu kadın kesinlikle güzel.¹ Belki de benim iğrenç bir hayatım olduğu sonucuna varacaksınız? Sanırım, hayır: yanılırsınız. Hatta şu an benim için tek güçlük şu ki, eğer bu kadını bir daha görmezsem, kesinlikle dünyanın en temiz insanı olarak yaşarım.”

Bu kadar patavatsızca itirafta bulunmakta şu sinsi anlam vardır: Mektuplar baştan sona, bu kadını tekrar görmemek için tek başına sahip olmadığı iradeyi bu idealleştirilmiş genç kızda aramaktadır. Yakın bir dost olarak onun görüşüne kendini bağlayarak ve onun yargısının onu aşağılayacağını önceden bilerek söz vermektedir.² Güzel olduğu kadar bir canavar da olan ve hoşgörü sınırlarını aşan (ürküttüğü için iyice aşan) hazlar aldığından güçlü bir şekilde cezbeden bu kadını bir daha görmeme sözü vermektedir. Ona rastlama riski taşıyan yere bir daha gitmemeye söz vermektedir.³

Bu sözden geri dönemeyeceğini (utanç da eklendiği için geri dönüşsüz olduğunu)⁴ belirtse de, sözüne bağlı kalma-

Bu uygunsuz itirafı çok ötelere taşımadan, Bataille'in bu kadının neden hem canavarca hem de güzel olduğunu söylememesine üzülebiliriz. Bir kelime diğerini çağırılmaktadır: günah, kaçınılmaz olarak, günah çıkarmayı beraberinde getirir. Bataille uzun süre boyunca (1920'ye kadar) ve sık sık (haftada bir kez) bu törene katlandığını söylemektedir.

“[...] Bunun tekrar başlamayacağına size söz veriyorum.”

Bunun bir genelev olduğunu düşünmek büyük bir hata olmaz. Bir fahişe dışında, “sadece bir kez gördüğü” ve hem canavarca hem de güzel hangi kadın bu kadar zevk verebilir?

Utanç ve aşağılanma. Bu mektuplarda bunları ortaya seren bolca ifade bulunmaktadır: “Davranışından utanç duysam da gayet iyi

sının da bir o kadar imkânsız olduğunu mektubu gönderdiği kişiden uzun süre gizlemez. Aynı mektupta şunu da yazar: “Genel olarak kesin kararlardan kaçınmak gerektiği kanısındayım. *Kötü zevk* diye bir şeyin de olmadığını düşünüyorum... Bir yığın ahlaksız şeyi de düşündüğümü sizden gerçekten saklayamam.”¹ Cazibe, zaten hiçbir aciliyet taşımayan bütün bu vaatlerden daha güçlüdür. (Üstü kapalı bir şekilde, “bazı mahrem samimiyet gerekçeleri” diye adlandırdığı şeyde) “kabalığa ve hayvanlığa” doğru kayna eğilimi daha güçlüdür.

Bataille’in geçirdiği ilk sarsıntı bu değildir elbet. Burada, dostlarının bile ilerde onu eleştireceği ya da en azından hayrete düşecekleri bu düzensiz cinselliğe doğru kayışı görsek de, bunun bir kez olduğuna emin olamayız. Pişmanlığın sıkıntıyı akla getirdiği bu cümleden belki de bunu çıkartabiliriz: “Eğer insan pek bol bir savurganlığı daha önce tanıdıysa, fazla pinti bir yaşamın ıstırapı gerçekten çok büyük olur.”² Onun gözünde, “düzgün yaşam,” “naif, güvenilir” dostluk, yürekten bağlı olduğu ve çabayı hak eden bir şey olsa da, düşüncelerini (“bir yığın ahlaksız şeyi”), hatta istediği ve değer verdiği şeyleri gizleyecek kadar değildir. Aniden –belki de bu mektuplarda ilk

anlarsınız ki;” “çok utanıyorum;” “Size böyle yazmak beni aşağılıyor: bir zavallı gibiyim!;” “beni nasıl da aşağılıyorsunuz!”

Altını çizen Bataille.

Bu mektuplar aynı zamanda Bataille’in edebiyata geçiş mektuplarıdır. Üslubun kaçınılmaz biçimde hissedildiği çok sayıda safça düşünce olsa da, daha ilerde onun adıyla birlikte anılacak üslubu önceleyen cümlelere ya da cümle parçalarına orada burada rastlanmaktadır. “Pek bol savurganlık” (burada pintiliğin zıddı), bu bakış açısından, Bataille’in bunu ömrü boyunca nasıl kullanacağı bilindiğinden, bundan daha çarpıcı olamazdı. Diğerleri arasında şu cümleleri de aktaracağım: “Çok zor durumdayım. Ne söyleyeceğimi bilmiyorum, ama ne istediğimi bilmediğimden değil, kelimeler –hep yalan söylediklerinden– beni kaygılandırdıkları için –belki ılımlı bir şekilde yalan söylerler, ama insanın bu ılımlılıktan nefret edip, bu hafif aldatmaca yerine var gücüyle yalana başvuracağını sanmayın.” Ve: “Duygular tektip bir hareketle canlandırılmaya son verdiklerinde, tamamen göz kamaştırıcı bir oyun oynarlar.”

kez- suçlayıcı olan Bataille, mektubu gönderdiği kişinin kuşkularına itiraz eder:

“İnsanlar benim taşkınlıklarımı deliliğe bağladığında (ya da böyle yaptıklarını hayal ettiğimde) öfkeleniyorum. [...] Saygı gösterebileceğim tek şeye karşı bir tür saygısızlık görüyorum burada. Demek istediğim, ateşli tutku, ruhsal tedirginlik ve *arzudur*. Dolayısıyla bu erdemlerin, ne ölçüde olursa olsun, nahoş bir değersizleştirmeyle açıklandığını görmek, karşısında kutsal şeylerden kabaca söz edildiğini işiten bir Katolik gibi beni biraz şoke ediyor.”¹

Bu mektupların bize taşıdığı Bataille portresi elbette çelişiktir. Artık inançlı biri olmasa da, dinsel ahlakın birçok veçhesini (temizlik, erdemlilik...) korumuştur; bu yanı yitirmesine yol açan zevklere kaysa da, korku ve pişmanlık duyar. Mektubu gönderdiği kişiyi kıskırtması, kendisini aşağılayacak sitemi ondan işitebilmek içindir; ve bu kişinin onu dobra dobra aşağılamasını istemiş ve bunu tekrarlamışsa da, kendisini daha iyi ve daha fazla sevmesi için yalvararak bunu yapmıştır. Bu tür mektupların kendisine dayattığı (karşılığında, mektupları okuyan kişiyi de mecbur kılan) dostluğu bunca istekle ve güçlü bir şekilde arzuluyorsa, yalnızlığına daha umutsuzca üzülür ve sadece o kadın bu yalnızlığı uzaktan uzağa parçalıyorsa, bu tür mektuplar ona aşırı geldiği ve bunlardan korktuğu içindir. Kendini güçlü bir şekilde ortaya koysa da (“kafam hâlâ sağlam”), birkaç satır aşağıda, ödleğ biri olduğunu gizlemez. Yalvarıp yakarıyorsa, “hem iğrenç hem de eğlenceli küçümseme imkânını” vererek bunu yapar; yaşamı ve sonunda vazgeçemeyeceği zevkleri övüyorsa, ölümün tehdidini defalarca yaşadığı içindir (“[ölüm] bir köprüde sona ermelidir”);² nazik, hatta

¹ Bataille bu bölümün ardından Matmazel C.’ye delilik hakkındaki “kişisel deneyim”ini anlatır: babasının ve annesinin delilikleri. Bataille, başka bir mektupta, gönderdiği kişiden “insanı yaşatan nedenlerin tamamen tesadüfi karakterini ve yaşamaya son ver-

aşırı saygılı davranırsa bile bencillikle böyle davrandığını bizzat kendisi kabul eder...¹

Elbette, mektup gönderilen kişinin, dostluk kisvesi altında, istemeden de olsa sırdaş olduğu ilkel bir psikanaliz hayal edilebilir (Bataille ısrarcıdır: Onu C.'ye bağlayan dostluktur; bununla birlikte C., ona bu kadar uzun, bu kadar sık yazdırtan şeyin dostluktan başkası olabileceği fikrini dışlamaz). Gerçekten de bir analizin bütün kurucu öğeleri ve –hayal edebileceğimiz gibi– Bataille'ın 1925'te kaygılı dostlarının teşviğiyle girişeceği analizin bütün öğeleri burada, en azından ana hatlarıyla mevcuttur. Bu otoportrenin, bir anlamda kendine rağmen, birçok ortak nokta sunduğu Dostoyevski'nin *Yeraltından Notlar*'ının sinir bozucu kişisi de akla gelebilir.² Nihayet, şu da hayal edilebilir (kelimenin gerçek anlamında hayal edilebilir): Kuzinine gönderdiği bir mektupta, “gerçek bir teolojik katılık”ta olduğunu hayranlıkla belirttiği Matmazel C. ile birlikte, kendisinde “teoloji” olarak ne kaldıysa ona çullanmaktadır; biraz Valmont'un Tourvel aracılığıyla kendi içinde kalan aşka saldırmaması gibi. Dolayısıyla bu mektuplarda olabilecek provokasyon şu anlama gelir: *İnançlı* biri olan kendine son verir, inancını kararlı ve azgın bir şekilde parçalar. Dolayısıyla Ağustos 1914'te başlayan dine geçiş dokuz, belki on yıl sonra kesin bir son verir.

menin tek engeli olan utangaç ve çocuksu batıl inancı” düşünmesi için rica eder. Marie Delteil'le evlenme talebi reddedildikten sonra ölme isteğini kuzinine itirafıyla birlikte, Bataille bir intihar olasılığını ikinci kez düşünür. Bu aynı zamanda bilinen son ihtimaldir. “Gerçekten de dehşet verici bir bencil olmam mümkün.”

Michel Leiris, 1924'te karşılaştığı genç Bataille'ın bu kişilikten nasıl etkilendiğini daha ileride söyleyecektir. Bu kişi (ve roman), Bataille'ın bir süre sonra karşılaşacağı Lev Shestov'u da önemli ölçüde etkilemiştir. “İnanç dönüşümü hikâyesi! Bütün edebiyat alanında daha heyecan verici önemde bir hikâye yoktur” (Lev Shestov).

“SİZ GÖÇMENLERİN DENİZE AÇILMASI GEREKTİĞİNDE”¹

77

Doğu Dilleri Okulundaki dil öğreniminin onu hazırladığı yolculukların hiçbirini yapmamış gözükmektedir. Bildiğimiz kadarıyla, yaptığı tek yolculuk, ne zaman olduğunu tam bilmesek de, onu İtalya'ya götürmüştür: Bütün ihtiyat paylarıyla birlikte, 1923'tedir. Burada anılmayı hak etmesi, muhtemelen, inancını yitirmesinden hemen sonra olmasındandır: “Hayattan aldığım zevke, İtalya'daki hazzıma –tanındığım en yumuşak ve en zarif haz– gülüyordum. Ve bu güneşli ülkede, hayatın Hristiyanlıkla nasıl oyun oynadığını, solgun keşişi *Binbir Gece Masalları*'nın prensesine nasıl çevirdiğini görmek beni güldürüyordu.”² Her ne kadar edebi düzeyde anlamak istesek de, Bataille'ın kendinden söz ettiği ortadadır; dünün “solgun keşiş”i, bugün, yaşamın lütfu sayesinde, tenselliğin davetine –*Binbir Gece Masalları*'nın prensesi– uymasını engellemek istemiş olan Hristiyanlıkla alay eder. İtalya'da Siena'ya gider. Kutsal mimari yine dikkatini çeker. Fakat bu kez Notre-Dame de Reims'ten ve Escurial'den bambaşka bir şekilde. Siena Katedralinde onu ele geçiren şey, titreme (dizlerinin titremesi) değil, kahkahadır. Dinsel bir yapı ilk kez olduğu haliyle kendini sunar: boş: “Tartışmalı bir tatta, çok renkli ve yaldızlı.” Artık içindeki hiçbir şey eğilmez ve secdeye kapanmaz. Bataille, yapının görkeminin, diz çökenlerin görkemin karşısına, sokakların, ışığın ve kadınların özgür ve dikey duyumsallığını çıkartır.

Bu yolculuğun 1923 tarihli olduğunu belirttim. Dolayısıyla dinsel “bağlılığının” sonuna damgasını vurur. Ne var ki, tam olarak olup biteni bilmiyoruz. Matmazel C.'ye hitaben mektuplar çok değerli olsa da, yazarının –aniden değil– adım adım inançtan uzaklaştığı *varsayımsal* olarak belirtilmektedir. Aslında, İspanya dönüşüyle, aralarında Michel

¹ F. Nietzsche.
OC VI, 82, *Nietzsche Üzerine*.

Leiris'in de yer aldığı ilk arkadaşlarını tanuması arasında iki yıl gibi kısa bir süre vardır. 1922 başında Bataille hâlâ sofudur, en azından Tanrı karşısında mütevacıdır. 1924 sonunda, "en sefiş hayatı" sürmektedir.¹ Bunu nasıl anlarız? Nasıl olur da Bataille, dinin buyruklarına saygılı bir gençken,² kendi içinde dindar –hatta École des Chartes'daki sınıf arkadaşı André Masson'un tarifiyle, mistik– biriyken, "batakhanelerin ve fahişelerin müdavimi" bir sefiş, içki içen, dar çevrelerde kumar oynayan biri haline bu kadar kısa sürede dönüşür?³ İnancını yitirmesi sadece kesin değil, şiddetli de gözükmemektedir. Bataille bir hali terk edip zıddını benimsemiştir. 1922'de sofü, 1924'te sefiş. Asıl sorun, bu dönüşümün tam olarak ne zaman meydana geldiğini bilmememiz değil, nasıl bu kadar kesin ve bu kadar gösterişli olabildiğini de bilmememizdir. Çünkü Leiris'in fark etmiş olması ve tanısmalarından geriye kalan ilk anının bu olduğunu bugün ileri sürmesi için, Bataille'in 1924'te göze batacak bir sefişlik içinde olması gerekir. O dönemde hovardalık üzerinde konuşulacak denli eğer değildi: Tersine, 1914-1918 kıyımının ertesinde, Paris'teki entelektüel çevrelerde, kimse kırılıp gücenmeden müsamaha gösterilen bir durumdu. Bataille örneği böyle gözükmemektedir. Onun inancı bütünlüklü ve kalıcıydı; bu inancın yitirilmesi sert (eğer ani değilse) olmuş olmalıdır. Bataille'in Madrid'te Proust'vari bir kitap yazmaya başladığı bilinmektedir; demek ki Proust'u önceden ve uzun uzun okumuştur. Proust onu dinsel dünyadan ilk uzaklaştıran olabilir. 1922'de Gide (*Yeryüzü Nimetleri ve Paludes*)⁴ ve özellikle Nietzsche (*Vakitsiz Mülâhazalar ve*

¹ Michel Leiris, yazarla söyleşi, 1986.

² "[...] sonuçta, dogmaya uygun, gayet belirgin bir dinsel inançla hareket ediyordum ve [...] bu benim için çok önemliydi, öyle ki, davranışımı, elimden geldiğince bütünlüklü olarak düşüncelerime uyduruyordum" (OC VIII, 222, Conférences).

Michel Leiris, yazarla söyleşi, 1986.

Paludes'ten Matmazel C.'ye uzun uzadıya ve hayranlıkla söz eder. Özellikle kendi yazdığı bir "şiiri" ("çok üzgün ve altüst olduğum

İyinin ve Kötünün Ötesinde)¹ geldi: bunların da onu dinden iyice uzaklaştırdığına kuşku yoktur. Nietzsche okumanın önemini (ancak 1923'te okumuş olmasına rağmen) Bataille defalarca belirtmiştir. Proust'un aşındırmaya başladığı şeyi Nietzsche temelinden yıkar. Hem de öyle şiddetle yıkar ki (kuşkusuz, fazla şiddetlidir) Bataille irkilir: "Yenilmiştim ve direniyordum."² Bu kadar altüst edici bir okumanın etkilerini azaltmaya yardımcı olabilecek her şeye ilk kez sıkı sıkı sarıldı: "Kendi yazgısıyla karşılaşan bir insanın öncelikle gerilemesi doğaldır."³ (Bataille'in nasıl gerileyebildiği gayet iyi görülür: Örneğin *Notre-Dame de Rheims*'in konusuna paralel olan ve 1918'de başlayan "iş"e devam etmek için bir dayanak noktası olarak kullanabileceği Claudel'in *Cinq grandes odes*'unu okur.)

Dolayısıyla Bataille ancak 1923'te, kendi kaderine boyun eğerek gibi Nietzsche'ye "razı oldu." Fakat razı olurken de, Nietzsche'nin yapmış olduğu deneyimi tekrarladı: "Nietzsche'nin karşılaştığı güçlüklerle -Tanrı'yı ve iyiyi ardında bırakırken, iyilik ya da Tanrı için canlarını verenlerin ateşiyle yanarak- sıram geldiğinde ben de karşılaşacağım."⁴ Bataille Hıristiyanken olduğu gibi ateşler içindedir, yanar. Fakat Nietzsche'nin ona çağrısı, henüz Nietzsche'nin bir rolü yokken, yıllar önce her şeyin (örneğin Londra'da keşfettiği *gölmek*) ona çağrısı, Tanrı'yı ve iyiliği terk etmektir: Aslın-

bir anda yazıldı") yaktığını itiraf eder; *Paludes*'i okuması (118-123. sayfalar diye belirtir), ona göre, şiiri saklamasını aniden gereksiz kılmıştı.

Bunu, Georges Bataille'in Ulusal Kütüphaneye girdiği andan itibaren izlerini ortaya çıkarmış olan Jean-Pierre Le Boulter ile Joëlle Bellec-Martini'nin sabırlı çalışması sayesinde biliyoruz (çalışmanın yayımlandığı yer: OC XII, 553-621). Georges Bataille'in kişisel kütüphanesinde yaptığım incelemeyi de buna ekleyince, 1922 ile 1924 arasındaki -ve sonraki- okumalarının gelişiminin ne olduğunu yaklaşık olarak öğrenmemiz mümkün olabilmektedir.

OC VIII, 640.

OC V, 505, *Le Coupable*, notes.

OC VI, 13, *Nietzsche Üzerine*.

da, o zamana dek savunduğu her şey. Daha önce bir haçın önünde diz çökmesine yol açan inanç değişimi kadar önemli, fakat tersinden bir inanç değişimidir bu. Bu dönüşümün sonuçlarını kuşkusuz anında ölçememiştir, ama yine de ne kadar kökten olduğunu hissedebilmiştir. Hemen fark ettiği gibi, Nietzsche sadece güç istencinin değil, (Bataille'ın dediği gibi) kötülüğün de filozofu olduğu ölçüde bu dönüşüm son derece köktendir.¹ Tanrı'nın haklı gösterdiği iyilik yerine, Nietzsche, bir eldiven gibi tersine çevrilmiş bir ahlak buyruğu olarak kötülüğü belirtir. Geride, *ölü* (ya da, ölüden ziyade, namevcut) Tanrı kalır ve onun yerine hiçbir şey konamaz: yeri boştur. Tanrı geçersiz ilan edilince, vaizlerin "falanca ya da filanca şeyi yap" demesi hiç değerindedir. Dinlemeye rıza gösterdiği tek vaaz Zerdüşt'ünkidir; Zerdüşt, Tanrı'dan daha fazla, "üstlendiği görevlere gülen bir baştan çıkartıcı"dır.² Bataille'ın 1920 yılında Londra'da –ardından Siena'da– keşfettiği gülmenin, bütün derin afetleri içinde, Tanrı tarafından asla haklı gösterilmeyeceğini, kendisinin, sadece kendisinin haklı gösterdiğini –bu kez Nietzsche sayesinde– anlamıştır:

"[...] Kahkaha konusunu mümkün olduğunca derinlemesine düşünmeye başladığım andan itibaren, ilk etki, dogmanın sunduğu her şeyin, bir tür akış içinde sürüklenip götürüldükten sonra parçalandığı hissi oldu. O an, inancımı ve buna bağlı davranışlarımı sürdürmenin oldukça mümkün olduğunu, ama üzerime çöken kahkaha dalgasının bu inançları bir oyun haline getirdiğini, inanmaya devam edebileceğim, fakat kahkahanın bana verdiği oyun dinamiğiyle aşılmış bir oyun haline getirdiğini hissettim."³

¹ Böyle bir Nietzsche yorumunun paradoksal olarak ahlaki olduğu ve Hristiyanlığa borçlu olduğu görülebilir. Bu yorum zaten değişmeyecektir.

OC VI, 107, *Nietzsche Üzerine*.

OC VIII, 222, *Conférences*.

Artık hiçbir proje, hiçbir kurtuluş ona bağlı değildir. Nietzscheci sarhoşluğun ölçüsüzlüğünü Bataille kuşkusuz Sie-na'da hissetmişti. Tanrı'yı inkâr eden Bataille (Bataille Tanrı'yı inkâr eder; fakat daha önce bütünüyle Tanrı'ya bel bağlamış biri ancak onu gerçekten, şiddetle inkâr eder), çırılçıplak bırakılmış teni tercih eder: Teni tutuşturan arzu-dan ve onu sarsan kahkahadan daha fazla hiçbir şey bunu doğrulayamaz. Sadece ten, Tanrı neyse odur: dipsiz bir uçurum. Bir anlamda, babasının bıraktığı ders budur; fakat bu kez sakat bir şey yoktur, ölümcül ya da bunaltıcı bir şey yoktur: "İşte, *benlik*: İnsanların her konuda birbirine bel bağladığı, insanın uzun çocukluğundan çıkış, uyanış."¹

Şuna geri dönmek gerekir: "Benim dindarlığım bir firar teşebbüsüydü: Ne pahasına olursa olsun, kaderden kaçınmak istemiştım, babamı terk etmişim."² 1914'teki inanç değişikliği ona *Hayır*'ı söyletti, 1923'teki "yeniden inanç değişimi" tamamen koşulsuz bir *Evet* demesini buyurur; söyleyenin dünyada bulduğu, keyiflilik, oyunculluk kadar derin bir *Evet*. Bunu vurgulamak gerekir, çünkü Bataille (kelimenin yaygın anlamıyla) ani bir dinsizlikle Hristiyanlığı terk etmez, çünkü ona atfettiği mutlaklığın yerine daha yoğun bir mutlaklık geçirir, çünkü Hristiyanca *Hayır* ne kadar mutlaksa, Nietzscheci *Evet* de o kadar mutlaktır.

Bataille bunu, çok daha sonra, ömrü boyunca Hristiyanlığı ve "Nietzscheçiliği" içinde tutacağı dar ve görünüşte paradoksal yakınlığın yol açacağı her türlü yanlış yorumun önüne geçmek için şimdiden tekrarlamanın yeri olan terimlerle söyleyecektir: "Nietzsche'nin ateizmi kendine özgü niteliktedir, Tanrı'yı *bilen*, Tanrı'yla azizlerinki gibi bir deneyim yaşamış birinin ateizmidir. [...] Nietzsche'nin öğretisinin takip edilebilmesi için önceden Hristiyanlığı özümsemek gerektiğine inanmaya yöneltir her şey."³

¹ OC VI, 13 1, *Nietzsche Üzerine*.

OC III, 61, *Le Petit*.

OC XI, 127, *Critique*.

"Atalarımız, inançları uğruna mallarını canlarını, devletlerini ve vatanlarını feda eden, eşi benzeri olmayan sadakatte Hıristiyanlardı. Biz de aynısını yapıyoruz. Neden peki? İnançsızlığımızdan mı? Her türden inançsızlıktan mı? Hayır, siz bunu çok daha iyi biliyorsunuz, dostlarım! Sizde gizli olan Evet, sizi ve çağınızı bir salgın gibi etkileyen bütün Hayır'lardan ve bütün Belki'lerden çok daha güçlüdür ve siz göçmenlerin denize açılması gerektiğinde, sizi buna *bir inanç* mecbur edecektir..."¹

Yukardaki buyruğu herkesten iyi benimsemiş olan Bataille'ı da (Nietzsche gibi) bir nihilist yapmak, paradokstur: "[...] kendisi dünyaya hiç sınırsız ve çekincesiz *Evet* demeye devam ederken, imkânsızın sınırındaki bir ifadeyi kaygıyla aramaya adanmış olan eserinin çoğu zaman azgın bir inkâr görünümüne bürünmesi eserinin çelişkilerinin en önemsizi değildir."²

NEŞELİ SİNİK

Eylül 1922'den 1924 sonuna dek Georges Bataille'ın genellikle yalnız bir genç olduğuna inanmakta haklı oluruz. En sadık dostluklarını ancak 1924 yılında kuracaktır; o dönemde sayılabilecek tek dostları, 1918'den beri sınıf arkadaşısı olan André Masson ile Bataille ayrılırken École des Chartes'a giren Alfred Métraux'dur. Bataille Alfred Métraux'ya Madrid'e gitmeden birkaç gün önce rastlamıştır. "Fiziksel olarak birbirlerine benzediklerine dair müphem bir his" onları yakınlaştırır; Fernande Schulmann'a göre³

¹ F. Nietzsche, *Güç İstenci*, § 377; akt. Bataille, *Acéphale, Nietzsche et les fascistes*, 21 Ocak 1937.

Jean Piel, "Bataille et le monde," *Critique* no 195-196, Ağustos-Eylül 1963, 722. Bu *Evet*'in bu kadar dolaysız ve bu kadar bütünlüklü olmadığı açıktır. Fakat Bataille gerçekten de bunu derhal bir kural ve bir ahlak haline getirmiştir.

Fernande Schulmann o dönemde ne Bataille'ı ne de Métraux'yu

bu öyle çarpıcı bir benzerliktir ki –“aynı boy pos, aynı simsiyah saçlar, aynı düzgün yüz hatları ve muhtemelen aynı ifade akrabalığı, yumuşaklık, tutku ve kararlılık halinin iç içe geçişi”– sık sık kardeş sanılmışlardır. İki genç adam birbirine siz diye hitap ediyordu, fakat bağları çok derindi. Birlikte, sabahın üçüyle dördünde, (Bataille’ın oturduğu) Rennes Sokağında ya da Champs-Élysées’de uzun uzun yürüyorlar ve konuşuyorlardı: Bataille Gide’den ve Nietzsche’den, Métraux ise derslerini takip ettiği Marcel Mauss’tan¹ ve arkadaşına yavaş yavaş öğrettiği öğretisinden bahsediyordu.

Sıkıntıları ve heyecanları ortaktır. Métraux’nun çekincesinin (taşradan, Vaud’dan yeni gelmiş birinin çekincesi) karşısına, Bataille, her şeye izin veren kendi sinik ahlakını çıkarıyor gibiydi (bunun, 1924’te değilse, en azından 1923’te böyle olması gerekir): “Siz bir siniksiniz, bunu göstermeye cüret edin,” diyor olmalıydı ona. Métraux’nun deyişiyile “neşeli sinik,”² Bataille’ın o dönemde çalıştığı bir roman taslağının adı değilse de temasıydı; bu sinik kişi, bir yığın maceranın ardından, sokakta yaşayan birini öldürür.

Bataille, vazgeçtiği bu romandan, Samuel Beckett’le (*Molloy*’la; sanki *Molloy*’daki kişinin hayvanlığı sokak seraserisinin hayvanlığını diriltme gücüne sahipmiş gibi) ilgili bir makalede, geç bir dönemde ve yüzeysel olarak söz eder. Bir aktarma istasyonunda tren bekleyen ergen Bataille (on beş, yirmi yaşlarında olması gerektiğini söyler; daha kesin bir bilgi yoktur), yaşlanmış bir “sokak seraserisi”yle çok uzun süre (gecenin bir bölümü boyunca) sohbet eder. Adam hayatın ona sunduğu kaderden ve bu kaderin karşısındaki genci etkilemesinden mutludur: “Onunla karşılaşmam beni

tanıdı. Dolayısıyla onun tanıklığı 1958 yılında evlendiği Alfred Métraux’nun söylediklerinden gelmektedir. “Une amitié, deux disparus,” *Esprit*, Kasım 1963, 322.

Métraux etnolog olmak için kısa süre sonra École des Chartes’tan ayrılır.

Yine aktaran: Fernande Schulmann, a.g.y.

öyle etkiledi ki, bir süre sonra, bir roman yazmaya başladım; romanda, bir adam kırsal kesimde rastladığı birini, kurbanının dolaysız hayvanlığına erişme umuduyla öldürür.”¹

Georges Bataille ve Alfred Métraux her şeyi paylaşırlar (“ayrılmaz olduk”);² “siyah ipek pijamalı, uzun altın ağızlıklı, alagarson tarzı kesilmiş saçlı, adı kötüye çıkmış, daha doğrusu kuşkulu çevrelerde dolanan...”³ hanımlar da buna dahildir. Alfred Métraux’nun tanıklığı Bataille’in “yeniden inanç değişimi” hakkında hiç kuşkuya yer vermeyen, zaman içindeki ilk tanıklıktır. Üstelik dindarlığın hiç sözünü etmediği gibi, Bataille’in yaşamına bunun tersini dahil eden ilk tanıklık. Gide, Nietzsche ve Dostoyevski okumalarının onun üzerinde ne kadar etkili olduğunu hissedilir kılan ilk tanıklık.

“TRISTI EST ANIMA MEA USQUE AD MORTEM”

Bataille felsefe eğitimi almadığını hiç saklamadı (hatta neredeyse provokatif bir şekilde bunu ısrarla vurguladı). Eğitimi –savaş zamanıydı– ona, kabataslak bir felsefi kazanım, sadece işin temellerini sağladı. Bu alanda hepitopu bir felsefe bakaloryasına ve ders kitabı olarak hazırlanmış bir kitaptan (“yeşil bez ciltli” diye hatırlar) edindiği bilgilere sahiptir. Kısmen kasti olarak (“uzman bir filozof olmamayı kasıtlı olarak arzuluyordum”), kısmen imkânı olmadığından, bakaloryayı verince, felsefe öğrenimine devam etmez. En azından kendi söylediği budur. Felsefe öğreniminden ziyade tıp öğrenimine yönelmeyi düşündüğünü hatırlaya-

¹ OC XII, 86. Bataille’in hatırladığı anıda sinizmin tüm izi kaybolmuş olsa da, muhtemelen proje aynıdır. Geride bir şey kalmamıştır.

Alfred Métraux, “Rencontre avec les ethnologues,” *Critique*, a.g.e. Fernande Schulmann, a.g.y.

Matta 26:38: “Canım ölüm derecesinde kederlidir” –çn.

biliriz; şunu da hatırlarız ki, ikisine de girişemediğinden, Saint-Flour papaz okuluna girerek teolojiye yönelir; o dönemki haline tartışmasız biçimde daha uygun olanı budur. Dolayısıyla 1922 yılında (o dönemde yirmi beş yaşındadır), Madrid dönüşünde, istisnalar –örneğin Bergson– hariç, deyim yerindeyse hiçbir filozofu okumamıştır.

Paris'te, okuyorsa da (ki hâlâ az okumaktadır), yöntemsiz okumaktadır, kimi okuyacağına tesadüfün karar vermesine izin vermektedir. Bataille okumak yerine düşünmeyi tercih etmektedir; yine de bu, tamamen düzensizliğe boyun eğen bağlantısız bir düşünmedir. Bu kadar özgür ve dağınık (fakat her türlü kavramlaştırmadan önce gelen) bir düşünme, düşünce oluşturmaya yetmez; tesadüfen edinilmiş birkaç referansın ancak zaman zaman desteklediği böyle bir düşünme güçsüz kalmaya mahkûmdur. Bataille bunu önemsemiyor değildir: "Kendimi düşünmekle sınırladım; benim embriyon halindeki düşünmemi hedeflenen sonuçtan ayıran dipsiz uçurumun ise farkındaydım."¹

Başlangıçtaki coşkusu geçince, Nietzscheci baş dönmesi onu bu güçsüzlükten onu çekip çıkarmaya elbette yeterli olmadı. Bir aracının yardımı gerekiyordu. Bu ayrıcalıklı aracı, 1922'den (ya da 1923'ten) 1925'e Lev Shestov oldu kuşkusuz.

Bataille'in daha ilerde Shestov'a kendini bağlayan şeylerden çok ayıran yanlara vurgu yapmasında şaşılacak bir şey yoktur. Yakından bakıldığında, iki adamı birleştiren şey yine de önemlidir. Bataille'i cezbeden şey –kendi deyişiyle– Shestov'un "Nietzsche'den ve Dostoyevski'den yola çıkarak" felsefe yapması değildi sadece. Gerçekten de o dönemde Bataille'in Nietzsche'yi pek az tanıdığını ve muhtemelen Dostoyevski'yi hiç tanımadığını söylemek yerinde olur. Onun tanıdığı Nietzsche, okuduklarından ne kadar altüst olsa da, aniden ortaya çıkmıştı. Muhtemelen Shestov onu kendi tarihine yeniden yerleştirmişti: ve Bataille bunu

¹ OC VIII, 562.

kabul etmekte ne kadar çekince gösterse de, bu tarih aynı zamanda felsefenin *de* tarihiydi. Nietzscheci soykütüğü –bu Shestov’un da soykütüğüydü– Bataille’in karşısına olması gerektiği gibi çıktı: Pascal, Plotinus, Tertullianus gibi isimlerden oluşmuş bir soykütük.¹ Bu yazarları, Bataille’a inancacak olursak, hiç değilse de pek az okumuştur. Shestov’a göre, Nietzsche’nin düşüncesi, inkâr etme iddiasında olduklarını bile yenerek yeniden fetheder: Bağlantısız ve referanssız bir kaostan *ex nihilo* doğmuş değildir. Bataille’ın “şiiirsel” (idealleştirici) bir Nietzsche okumasını terk etmesini sağlayanın Shestov’un etkisi olduğunu ileri sürmek hakikate kuşkusuz yakın olur.

Shestov Bataille’ın Nietzsche okumasına rehberlik etmekle kalmadı, onu Dostoyevski’yle de tanıştırdı. Ve her şey bu keşfin önemine işaret etmektedir. Genç Bataille muhtemelen “Dostoyevskici” olmuştur: Bunu düşündüren şey, yazılı ilk kitabından –W.-C.– kalan tek fragmanda büyük Rus romancıya yapılmış açık referans değildir sadece, (Dostoyevski’nin ünlü aksiyomu “hiçbir şey doğru değil”i ima eden) “her şey mubah”ı benimsediğini ileri süren Mét-
raux’nun ve Leiris’in tanıklıkları da vardır. *Yeraltından Notları* okumaya ilk olarak Leiris’i ikna eder. Yine Leiris, Bataille’ı o dönemde, “Rus edebiyatının sayısız kahramanı gibi batakhanelerin ve fahişelerin müdavimi”² olarak tas-

¹ Lev Shestov Nietzsche ve Dostoyevski’den yola çıkarak felsefe yapıyordu; Bataille onu böyle tanıtır. Onu tanıdığı dönem açısından bu doğrudur. Gerçekten de Shestov, çok sık alıntı yaptığı ve düşüncesi çok yakın olan Kierkegaard’ı daha sonra keşfetmişti. Fakat Pascal, Martin Buber, Epictetos, Tertullianus, Herakleitos, Marcion ve Plotinus’dan yola çıkarak da felsefe yapar. Ya da örneğin Hegel’e şiddetle karşı çıkar. Fakat Bataille’ı şu da etkilemiştir: Edebiyat Shestov’un gözünde felsefi bakımdan daha az saygın değildir. Onun ömrü boyunca Dostoyevski’ye nasıl önem verdiği bilinmektedir. Fakat Tolstoy, Lermontov, Rozanov, Turgenyev, Heinrich Heine, Ibsen ve Çehov’u okumuştur ve onları da biliyordu.

Michel Leiris, “De Bataille l’impossible à l’impossible *Documents*,” *Critique* no 195-196.

vir eder. *Yeraltından Notlar*'daki kişinin, "gündelik dilde 'imkânsız', gülünç ve katlanılmaz derecede tiksinti verici biri olmadaki inadıyla" Bataille'ı etkilediğini de yine Leiris ileri sürer.¹ 1924-1925 yıllarındaki Bataille'ın şu portresini yapan da odur: "İmkânsız" biri kuşkusuz; sefih olduğuna da hiç kuşku yok; nihayet, genel olarak Rus edebiyatının, özellikle Dostoyevski'nin birçok kahramanı gibi kumarbaz. Bataille kumar oynadı: çoğu zaman parayla, kimi zaman da hayatıyla: Rus ruleti.

Fakat Bataille ile Shestov arasındaki yakınlık daha derin ve daha kalıcı oldu: Lev Shestov'u Nietzsche ve Dostoyevski'de en fazla büyülen şey onların inanç değişimidir; başka deyişle, günün birinde düşüncelerinin dayanaklarından nasıl ayrılıp, artık hiçbir şeyin doğrulamayacağı bir çıplaklık riskine aniden maruz kaldığıdır onu cezbeden. Shestov bunu genel bir ifadeyle ve özünde pek ilginç olmayan bir şekilde dile getirir: "İnanç dönüşümlerinin tarihi! Bütün edebiyatta bundan daha heyecan verici bir tarih var mıdır?" Fakat Dostoyevski'nin inanç dönüşümünü daha kesin terimlerle ifade eder: "O, sadece taptığı şeyi yakmakla kalmadı; onu çamura da buladı. Eski inancından nefret etmekle yetinmiyor, onu küçümsüyordu."² Nietzsche'nin *İnsanca, Pek İnsanca*'sı hakkında da benzer şeyleri söyler. Bataille'ın aynı dönemde benzer davrandığını (kendisi bunu söylemiş midir, yoksa utangaçlığı bunu engellemiş midir?) nasıl düşünmeyiz? Bataille'ın yaşadığı inanç yitimi üzerinde Shestov'un etkisi olduğunu -her türden etki- nasıl hayal etmeyiz?

Benzerlikler elbette burada bitmez. Bataille Shestov'da bir anti-idealizm ustası buldu; hem eksiksiz hem de kesin bir anti-idealizm (bunu asla inkâr etmeyecekti). Shestov gerçekten de şunu yazmıştı: "Bahtsız fanilerin başına gelen felaketlere idealizmi de ekleyebiliriz."³ Bataille, biraz üslup

¹ A.g.e.

² Lev Shestov, *La philosophie de la tragédie. Nietzsche et Dostoïevski*, Paris, 1926, s. 5. A.g.e., s. VII.

farklılığıyla (onunki kuşkusuz daha az patetik olacaktır), aynı şeyi 1929-1930'a doğru yazacaktır. *Notre-Dame de Rheims*'in çok genç Bataille'ına olduğu gibi, Escorial'dan söz ettiği Madrid mektuplarının birindeki biraz daha yaşlı Bataille'a da dolaylı bir tür cevap olarak, mimari metaforlar bile Shestov'da şiddetle bir eleştiriye konu olur:

“Bir açıdan bakıldığında, idealizm Doğunun despotik devletlerine benzemektedir: Dışardan bakıldığında her şey göz kamaştırıcı ve sonsuza dek sürecek şekilde inşa edilmiş gibidir; ama içerisi vahşicedir. Masum gözükten bir doktrinin, kötülüğe eğilimlerinden kuşku duyulmayacak insanlar açısından korkunç bir nefret konusu olması gibi ilk bakışta anlaşılmaz gelen bu olgunun nedeni budur. İdealizmin en amansız düşmanlarının, Nietzsche ve Dostoyevski gibi aşırı idealistler olduğu ve bu son yıllarda muhteşem bir gelişme gösteren ‘psikoloji’nin idealizm örneklerinin eseri olduğu kesinlikle söylenebilir.”¹

Tanrı'ya kendini tamamen teslim etmiş, onun temsilcisi olmayı amaçlayan Bataille idealistti. Bir süre sonra idealizmin en şiddetli örneklerinden ve en dikkatli teşhircilerinden biri olacaktı: Hiçbir şekilde cezalandırmadığı utangaç idealizme şu ya da bu şekilde benzeyen hiçbir şey olmamalıydı. Yine de Shestov büyü bozumunu daha öteye götürür. Asla dönemlik çağrısı yapmaz. O, Nietzsche'den daha karanlıktır: Nietzsche'nin anti-idealizme geçişine yakın dursa da, Pascal'ın kininin kapanında tuttuğu (hayali bir) Nietzsche'ye, kendine tek bir soru soran –“Tanrım beni neden terk ettin?”–² bir Nietzsche'ye daha yakındır. *Zerdüş't*ün Nietzsche'sinin din yayma gayreti onda yoktur. Yaptığı tercihlerin

¹ A.g.e., 76. “Gençliğinde Nietzsche de bir romantik, bir hayalperestti” (A.g.e., 134). “Dostoyevski'nin inanç dönüşümlerini takip ettik. Öz olarak bu, yeraltı insanını rehabilitasyon teşebbüsüne indirgenir” (A.g.e., 133).

İsa Getsemani'de: “Tristi est anima mea usque ad mortem.”

işaret ettiği yalnızlıktan ve dehşetten vazgeçmeyi –bunu yapacak gücümüz olmasa bile– memnuniyetle öğütler: “İsteyen geriye, Kant’a dönebilir. İhtiyacınız olan şeyi, herhangi bir ‘güzelliği’ orada bulacağınızdan emin değilsiniz. Belki de canavarlıklardan ve çirkinliklerden başka bir şey yoktur.”¹

Shestov idealizme öyle bir düşmanlık duyar ki (yine de sakin, mütevekkil bir düşmanlık; onun düşüncesi asla öfkeli değildir), ruhumuz üzerinde hükümrانlık kurmak isteyen en güzel ve en çekici biçimlerin “en aşağı itkilerimiz”e karşılık verdiklerini ileri sürmekten kaçınmaz. Bataille’in da bir süre sonra tıpatıp aynı şeyi söyleyeceği görülecektir ve o dönemde Sade’a gönderme yaparak söyleyeceği şeyi Shestov Dostoyevski hakkında zaten söylemişti: “Bütün dünyada caninin ahlaki büyüklüğüne tek imrenen o oldu.”² Çünkü en kabul görmüş sözleşmelerin sertçe tersine dönüşüyle, kötülüğün ahlaki vicdana baskın geldiği iddia edilebilir. Her kötülüğün tek kaynağı olan karamsarlığın en acısından uzaklaştırabilecek tek şey olduğu konusunda bize sürekli güvence verilen “eski mutluluğun hayaleti”nden Dostoyevski’den önce kimse söz etmemiştir (ve Bataille da bunu kuşkusuz Shestov’dan öğrenmiştir).

Nietzsche’nin buyruğu –en azından Shestov’un çıkarsadığı buyruk– “Bil ya da öl!”dür. Her iki durumda da, dipsiz uçurum.³ Shestov’un nihayet rasyonellikten çıkmış bir bilincin hangi derinlikleri açtığını belirtmek için sıklıkla kullanıldığı bir kelimedir bu. Bataille da sıklıkla kullanacaktır. Tanrı ya da değil, hiçbir şey Aristoteles’in alakasız hakikat –üçüncü seçeneğin olanaksızlığı teorisi– mertebesine yükselttiği şey gibi entelektüel bakımdan kabul edilemez değildir. Shestov’u (görüleceği gibi, Bataille’ı da) tek ilgi-

¹ *A.g.e.*, 77.

A.g.e., 92.

“Kant’ın düşünmemiş olduğu bir kesin buyruk kulaklarda cınlmalıdır. Hakikatler tenimize bıçak gibi saplanmalıdır” (Léon Shestov, *a.g.e.*, 198).

lendiren, aklın cevaplamakta güçsüz kaldığını ilan ettiği sorulardır. Shestov'u sadece bu soruların ayakları altında açtığı dipsiz uçurum ilgilendirmektedir. Ahlaksız bir dünyanın dipsiz uçurumu; ahlakın yeri –Shestov bunu, Bataille'in da benzer bir şekilde söyleyeceği gibi, dolambaca sapmadan söyler– "ahır"dır. Shestov daha öteye gitmese bile bunun, Bataille'in ondan en yararlı kısmı çekip almaya yeterli olduğunu varsayabiliriz. Fakat Shestov daha da öteye gitmiştir; Bataille'in en derin düşüncesinin, kuşkusuz kendisi farkına varmadan, gelişmek için imkân bulacağı kadar uzağa gitmiştir. "Akıl, 'bu utanç verici' dediğinde insan utanmamalıdır; akıl bir şeye saçma dediğinde, hakikat belirir; kursuz bir imkânsızlığa işaret ettiği yerde, orada ve sadece orada, kesinlik bütünüyle bulunur." Bu elbette Shestov'dan değil, Tertullianus'dandır. Bataille'in Tertullianus'ı Shestov aktarmadan önce okumuş olduğu şüphelidir.

Lev Shestov'un o dönemki felsefesi trajik yazarlardan beslenir (gerçekten de sonuna dek aynı olmayacaktır). Ve tragedya felsefesini şöyle niteler: "Umutsuzluğun, deliliğin, hatta ölümün" felsefesi.¹ Fakat bu bir paradoks olabilir (eğer paradokssa, Bataille da bunu çözemeyecektir): Hristiyanlıktan duyulan tiksinti ne kadar güçlüyse, bu paradoks da o kadar güçlüdür. Tuhaf bir şekilde, kendisine zarar verenden beslenir. Shestov bunu gayet güzel ifade eder: "Tanrı imkânsız ister, sadece imkânsız ister."² Eğer Tanrı'nın istediği imkânsız ise, sanki Tanrı –umutsuz, deli ya da ölü değilse– yok gibidir. Hristiyanlıktan uzaklaştıran şey (şiddetle uzaklaştıran şey) aynı zamanda ona götürendir: Shestov'un sahip olduğu bu özelliğin de Bataille üzerinde az etkisi olmayacaktır: Nietzsche'yi Hristiyanlıkla ilişkilendirir. Onu Pascal ve Kierkegaard'dan oluşan bir üçgenin üçüncü ucu yaparak, Eski Ahit mistisizminin –örneğin İbrahim'in, fakat Eyyub'den daha umutsuz bir İbrahim'in– yabanıl, itaatsiz

¹ A.g.e., III.

² Bataille'in yazabileceği bir cümle.

mirasçısı kılar.¹ Bu Nietzsche (sonuçta, aslına pek sadık olduğu söylenemez), bu Hristiyan Nietzsche, Pascalcı bu Nietzsche (fakat Shestov'a göre, Pascal da "Nietzscheleştirilmiştir") Bataille'ın da Nietzsche'si olacaktır.² Bataille'ın Shestov'u geride bırakmasından yaklaşık otuz yıl sonra yazılmış bu cümlemin derinden Shestovcu olduğuna kuşku yoktur:

"İbrahim'in Tanrı'sı insanları buyruklara tabî kılar, fakat *tanrısallığı* buyruklara tabî kılmaz. Nietzsche'nin bakış açısı, eserlerin (ahlaki meziyetin) karşısına çıkarılan lütufta bulunmaya da daha yakındır, fakat bu doktrinler de, görünüşe bakılırsa, iyi insanların sadeliğine dayattıkları parçalanma nedeniyle daima bertaraf edilmişlerdir. Keza, genellikle gözardı edilen Nietzsche'nin ahlaksızlığında, kendi gördüğü şeyi görebiliriz: bir hiper-Hristiyanlık."³

Lev Shestov (asıl adıyla, Lev İzaakovic Schwartzmann)⁴ Fransa'ya 1920 yılında (onayladığı, şiddete yönelmemiş olsaydı onaylamaya devam edeceği) Rus Devriminden kaçarak geldi. Sarasate Sokağındaki evinde akşamları Bataille'ı sık sık kabul ediyordu; dolayısıyla iki adam arasındaki mektuplaşma çok enderdir. Bu mektuplardan biri⁵ yine de Bataille'ın Shestov'un eserine ilgisinin ne ölçüde olduğunu açıkça göstermektedir. Bu mektupta Shestov'un eseri üze-

¹ İbrahim ve Eyyub figürü Bataille'ın eserinde de ortaya çıkacaktır: Örneğin *İç Deney*'de.

Genellikle, ama her zaman değil. Ayrım ne kadar belirsiz olsa da, savaştan önceki Bataille'ın değil, savaştan sonraki Bataille'ın olacağını şimdilik söyleyebiliriz. Lev Shestov: "Pascal, iki yüzyıl sonra Nietzsche'nin kişiliğinde dirildi" (*La nuit de Gethsémani*, 51, 1923).

OC VIII, 671, *La souveraineté*'nin notları. Shestovvari ve Jansenist. 1866'da Kiev'de doğdu. Moskova Üniversitesinde hukuk öğrenimi gördü. Ardından Saint-Petersburg'a yerleşti. Bkz. Nathalie Baranoff-Shestov, *Vie de Léon Shestov*, 2 cilt, Éditions de la Différence. 24 Temmuz 1923'te. Shestov o dönemde kitaplarının tercümesi için Berlin'dedir.

rine bir inceleme (bir makale mi, yoksa bir kitap mı bilinmemektedir) hazırladığını söyler.¹ Bu çalışmanın ne kadar ilerlediğini bilmiyoruz; günümüze bir şey kalmamıştır ve üstelik Bataille da bu projeden bir daha asla söz etmemiştir (Rus filozofun etrafında toplanmış çevreye katıldığını bilen Michel Leiris'e bile). Bununla birlikte Shestov'un eseri hakkında incelemeye girişecek kadar derinleşmiş bir bilgisi olduğunu kuşkuyla yer vermeyecek şekilde belirtmektedir. Aynı zamanda bu, 1923 yılında felsefenin onu, daha ilerde söyleyeceğinden daha fazla cezbedtiğini de açıkça belirtmektedir.² Son olarak (ama en önemsizi değildir) şunu da belirtebiliriz ki, bilmediği şeyleri ona tanıtmaya meziyetine sahip olduğunu –bunun onun için asla temel olmadığını söyleyerek (“Platon okumasında bana büyük bir hassaslıkla rehberlik etti. [...] Platon hakkında bana söylediği şey benim işitmeye ihtiyaç duyduğum şeydi ve eğer ona rastlamsaydım bunu bana kim böyle söyleyebilirdi bilmiyorum”)– kabul ettiği Shestov'a yönelik dolaylı ve çelişik bir saygı ifadesi olan bu çalışma, tuhaf bir şekilde, önemli olduğunu asla tamamen itiraf etmediği bir etkinin önemine tanıklık etmektedir. Ama aynı zamanda da, paradoksal olarak, sonunda ona gerçekten borçlu kaldığı şey için onu eleştirir: Şiddet düşüncesinin öğrenimi.³ “İnsan düşüncesinin şiddeti eğer gerçekleşmezse hiçtir”⁴ ondan öğrenmiş olmalıdır (bunu kabul eder). Ama yine de Shestov onu bu şiddetten uzaklaştırdığı için ondan ayrılmak zorunda kaldığını ileri sürer.

¹ “Çalışmalarım üzerine bir inceleme yapma niyetiniz beni elbette çok ilgilendiriyor. Bu bana, bir yabancı olsam da Avrupalı bir ruha yabancı olmadığımı kanıtlıyor [...] Döndüğümde sohbet eder, birlikte çalışırız.” Lev Shestov'un Georges Bataille'a mektubu. 24 Temmuz 1923, Berlin'den gönderilmiş.

Shestov “benim felsefi incelemeler karşısında duyduğum aşırı tiksintiden telaşa kapıldı” (OC VIII, 568).

Söylediğim gibi, bu şiddet Bataille'da vardı. Fakat buna bir düşünce biçimini veren hiç kuşkusuz Shestov'du.

A.g.e.

Otuz beş yıl sonra, Bataille'in Shestov'un anısından söz ederken kullandığı kelimeler hem şefkatli bir evlat borcunun ifadesidir ("o dönemde sadece kederli bir çılgınlıkla kendini ifade etmeyi bilen benim karşımdaki sabrına hayranım")¹ hem de kuşkusuz çarpıtılmış bir borçtur. Hakikat muhtemelen çok farklıdır: Shestov umutsuz bir düşünce-nin dipsiz uçurumuna davet ediyordu. O dönemde Bataille bunu kabullenmeye hazır olmadığından iyice umutsuzdu. Sosyalizmin ilk göçmenleri arasında yer alan Shestov "iyi toplum" olduğuna inanmıyordu; daha kötüsü: eğer olursa, Tanrı'nın talep ettiği imkânsızın trajik anlamına asla yanıt veremezdi. Onun politik düşüncesi (hâlâ bir politik düşünce-si olduğuna emin olmasa da) *Yeraltından Notlar*'ın Dostoyevski'sine gönüllü olarak eğilim gösterir: "Fikirler zafer kazansın! Köylüler özgürleşsin! Adil ve merhametli mahkemeler kurulsun! Eski askerlik sistemine son verilsin! – Bütün bunlar onun ruhunu ne hafifletir ne de kendini daha mutlu hisseder. Bütün bu mutlu olaylar yerine, Rusya'nın üzerine felaketler çökmüş olsaydı, belki de kendini daha iyi hissedeceğini kendi kendine itiraf etmek zorundaydı..."² 1924 yılında ilk gerçeküstücü dostlarıyla (Leiris, Fraenkel ve Masson) karşılaşacak olan Bataille, sadece dünyanın haline rıza göstermekle kalmayan, daha kötüsü, kendi felaketine dipsiz uçurum arzusu gibi çağrı çıkaran bir düşünceye ancak derinden itiraz edebilirdi. Shestov'un tevekkülünün şiddeti, Bataille'in tevekkül göstermeme şiddetinden kuşkusuz daha az değildir.³ Bu şiddet belki de başka kuşaktan birinin

¹ A.g.e.

La philosophie de la tragédie, 37. "Yeraltı sesi, ömrü boyunca yalan söylediğini ve rol yaptığını aniden keşfeden bir insandan çıkan parçalayıcı bir dehşet ulumasıdır..." (Lev Shestov). Bataille'in eserinde de tuhaf biçimde benzer vurgular görülecektir: örneğin *Suçlu*'da.

Shestov'un bir kez daha Dostoyevski'den alıntı yapması tesadüf değildir: "İstirap içindeki insanlığa yardım etme ve bu ıstıraplı hafifletme konusundaki güçsüzlüğümüzün bilinci, ıstıraplarının kesinliğiyle birlikte, kalbimizde duyduğumuz insanlık sevgisini nefrete dönüştürebilir" (a.g.e., 110).

şiddetidir. Bir sürgünün şiddeti olduğuna kuşku yoktur. Tuhaf bir şekilde, bunun Bataille'in da şiddeti olacağını daha ilerde göreceğiz: (Bataille'in şiddetle eleştirileceği üzere) Dünyanın felaketine çağrı çıkardıktan sonra dünyanın haline tevekkül. 1925 yılında Bataille Lev Shestov'dan uzaklaşır ve bunu, nedeni olabilecek gibi gözüken bir cümleyle ifade eder: "[...] bütün kuşağım gibi Marksizme yönelmeliydim."

Shestov'un eseri üzerine öngörülen inceleme asla gerçekleşmez. Bunun yerine Bataille Teresa Beresovski-Shestov'la onun bir kitabının tercümesinde işbirliği yapmıştır: *Tolstoy ve Nietzsche'de İyilik Fikri (felsefe ve vaaz)*.¹ Bu çeviri 1925 yılında Éditions du Siècle tarafından basılır. Shestov'un Bataille üzerindeki etkisinin kalıcılığını tek saptayan kişi Pierre Klossowski olmuştur; *Acéphale* döneminde, savaştan hemen önce, onun hakkında şöyle diyecektir: "[...] o da Rusları, özellikle Shestov'u okumaya kafayı takmıştı. *Acéphale*'in bütün ateolojisi Tanrı'nın ölümünün bir ateizmde sonuçlanmadığı fikrine dayanır; Golgotha'nın kalıntısıdır bu: kesin değildir, sürmektedir."²

¹ Bataille çeviriyi ortak olarak imzalar. Yine de gerçekten çeviriye katıldığı kuşkuludur (Rusça bilgisi başlangıç düzeyini hiç aşmamıştır). Onun rolünün kitabı Fransızcaya "oturtmak"tan ibaret olduğunu düşünmek daha doğru olur. Yine de Paris'te (*Notre-Dame de Rheims*'i dışlarsak) adı bir kitabın üzerinde ilk kez görülür. Jean-Maurice Monnoyer, *Le peintre et son démon, Entretiens avec Pierre Klossowski*, 177, Flammarion, 1985. Genel olarak, Bataille'in Doğu Avrupa'yla ve daha özelde de Rusya'yla geliştirdiği tuhaf ilişki pek az fark edilmiştir. Bu konuya geri dönme fırsatı bulacağım.

II

“UYUŞUK MAURRAS” VE “BİR AYAĞI ÇUKURDA MOSKOVA”

Bataille'ın hayatının çağdaşlarınıninkiyle buluştuğu bir mihenk noktası olduğunu ileri sürmek kuşkusuz ihtiyatsızlık olur. Fakat şunu aşağı yukarı kesin olarak ifade edebiliriz: Bu buluşma 1924'te cereyan etti. Kesin olan bir şey daha var: Adım adım gerçekleşti. Gerçekten de Bataille o döneme dek politikaya hiç ilgi göstermemişti. 1924'te ne değişti? Hemen değişen bir şey yok. Yine de 1924 yılında, bir süre sonra gerçeküstücü olacak Michel Leiris ile André Masson'u ve eski dadacı Théodore Fraenkel'i tanıdı. Bu tanışmalar, onun anında politikaya belirgin bir ilgi duymasına dönüşecek bir etki yaratmadı; fakat gerçeküstücülüğün bizzat katıldığı alanların –estetik ve politika– yavaş yavaş ve çok yakından bilincine varmasını sağladı. Bataille kabul etse de etmese de (ve kuşkusuz kabul eder), gerçeküstücülüğün bu ilgi alanları onun kuşaktan herkesin temel ilgisiydi.

Ekim 1924'te (bu olayı ve bu tarihi keyfi bir mihenk noktası olarak kabul ediyorum) Anatole France öldü.¹ Sava-

¹ Ekim 1924 ve Ocak 1930. Gerçeküstücülüğün tarihinde iki nokta, tek ve aynı adla iki yergi: *Ceset*. İkincisi kaynağını Bataille'dan

sın ertesinde solun önemli vicdanlarından olan, yavaş yavaş Marksistleşen *Clarté* dergisinin kurucusu, *L'Humanité* yazarlarından France'a herkes yas tuttu: Aragon ise, ona üzülmek yerine, sırrını kendisinin bildiği o sabırsız ve sert laflarından birini ederek bu "herkes"e dikkat çekti: "Uyuşuk Maurras"tan "bir ayağı çukurda Moskova"ya dek herkes.¹ Herkes yas tuttu mu? Hayır! Bu toplu ayin gerçeküstücüleri tiksindirdi. (Gerçeküstücü olmasa da gerçeküstüçülere yakın) Pierre Drieu la Rochelle'in ve Aragon'un teşvikiyle, *Un cadavre* [Ceset] adı altında, büyük ölü'ye yönelik aceleci olduğu kadar hakaret de edici bir yergi yayımladılar.² Bir süre sonra başkaları da onlara katılacaktı. France'ın Barbusse ve Vaillant-Couturier'yle birlikte 1919'da kurduğu *Clarté* dergisi³ (ya da en azından bu derginin Jean Bernier, Marcel Fourrier, Magdeleine Marx ve Paul Vaillant-Couturier'den oluşan bir fraksiyonu) Kasım 1924'te çıkan sayısını yine Anatole France'a yönelik bir yergi olarak hazırlayarak, ne Fransız Komünist Partisini ne de Moskova'yı esirgediler. Fakat gerçeküstücü eleştiriden farklı olarak, *Clarté*'nin eleştirisi Ortodoks Marksist'ti: Fransız işçi partisinin reformist France'ın arabasına ölümünden sonra bağlanması dar anlamda devrimci bir bakış açısından tartışılıyordu. Dolayısıyla Komünist Partinin solunda aşırı bir fraksiyon ortaya çıkıyor gibiydi.

alıp Breton'u hedef gördüğünden, ilkin, yani Breton'dan kaynaklanıp Anatole France'ı hedef alanı çıkış noktası kabul ediyorum. "Hem uyuşuk Maurras'ın hem de bir ayağı çukurda Moskova'nın (ve inanılmaz bir enayilikle bizzat Paul Painlevé'nin) onurlandığı edebiyatçı bozuntusunun çok para kazanmak için tamamen iğrenç bir içgüdüyle, sonunda bu resmi eşegin tekmesini yemek için hayatını hapiste geçirmiş olan Sade'in bir öyküsüne en şerefsiz önsözlerden birini yazmış olması hoş ama!" (Aragon, *Un cadavre*).

İmzalayanlar Breton, Delteil, Drieu, Eluard, Soupault ve Aragon. *Clarté* kuruluşunda Maksim Gorki, Albert Einstein, Heinrich Mann, Bernard Shaw, Thomas Hardy, Léon Blum ve başka birçok kişinin desteğini aldı.

Farklı görüş ve ilgi alanlarından gelme insanların (kimileri militandı, kimileri entelektüel) anlık olarak bir araya gelmesi önemsiz olmasa da, bu geçici birlik (*Clarté*'den) Victor Crastre'a, "şiir ile devrim arasında bir anlaşma olasılığı" sezdirmiş olsa da, *Clarté*'nin ihmal edilemez bir kesimi (Crastre, Fourrier, ama özellikle Bernier) bu birlik üzerinde ısrarla çalışmış olsa da, öncesinde birçok olay gelişmeseydi ve herhangi bir şekilde bunu mümkün kılmasaydı, böyle bir birliğin olamayacağını söylemek yerinde olur. 1924 yılının 21 Ocak'ta Lenin öldü. Onun haleflığının hangi iç kavgalara yol açtığı bilinmektedir. Troçki'nin bu kavgadan güçsüz çıktığını da biliyoruz. Yeterince bilinmeyen şey ise, bir Fransız entelektüelinin, (kuruluş tarihi olan) 1920'den beri FKP yürütme komitesi üyesi ve 1920-1924 arasında Moskova'daki Komintern'in üç yönetim merciinde de (prezidyum, sekretarya ve yürütme komitesi) görev almış olan Boris Souvarine'in açıkça Troçki'den yana taraf tuttuğu, (tıpkı Fransa'da *Clarté*'nin muhalif fraksiyonunun -esasen Jean Bernier'nin- ve de gerçeküstücülerin yaptığı gibi) Troçkizme bağlılığından ziyade devrim ideallerine bağlılığından dolayı bunu yaptığıdır. Bunların hiçbirisi Troçkist değildi. Souvarine Troçkizme karşı defalarca itirazda bulunmuştur. Yine de Troçki'nin Fransa'daki en aktif ve en etkili destekçisi olduğu kesindir. Bernier, geçici bir süre ve belki de bulanık bir şekilde Troçkistti; tıpkı gerçeküstücülerin de uzun süre oldukları gibi. Fakat önemli olan bunların Troçkist olup olmadığı değildi; önemli olan, işçi partisi içinde ortaya çıkan ilk muhalefetle birlikte, birçok grubun bu partinin solunda yer almasıdır; başka anlaşmazlıklar ortaya çıktıkça, bir süre sonra başka isimler, başka kişiler de onlara katılacaktı.

Bu ideolojik eğilimlerde üç kişinin önemli bir rol oynadığı görüldü: Doğmakta olan gerçeküstücülüğün (birçok genç sanatçı bu harekete katılmaya can atıyordu) bütün prestijini zaten üstünde toplamış olan André Breton;

Fransız komünist entelektüellerinin en saygını, 1920'den 1924'teki ihracına dek partinin tek resmi teorik organı *Le Bulletin communiste*'in yöneticisi Boris Souvarine (Souvarine hakkında daha uzun konuşacağım) ve savaşın ertesinden itibaren aşırı solun faal şahsiyeti Jean Bernier.

Bu üç kişiyi Bataille yakından tanıyacaktı. Farklı dönemlerde Bataille'a değer vermişler ya da ondan nefret etmişlerdir. Ortak eylemlerde bulunmak için onunla birlik olmuşlar ve yüksek sesle ve güçlü biçimde duyurarak ondan ayrılmışlardır. Keza, kaderin onların kamusal ve özel yaşamlarını sıklıkla kesiştirmesi de son derece önemlidir (Bataille gibi biri için bu pek şaşırtıcıdır; Souvarine karakterinde biri için ise daha da şaşırtıcıdır) ve herkesin önünde birbirlerini teşhir etme gerekçelerine, daha az itiraf edilebilir olmasa da, en azından daha gizli gerekçeler eklenecektir. Dostluğun –ve aşkın–, onların bir gün bir araya gelmesinde, başka bir gün ayrılmasında rol oynaması bu dönemin bir değişmezidir. Bu durum, gerçeküstücülük konusunda –belki de fazlasıyla– belirtildi; Bataille'ın, Souvarine ve Bernier'nin, fikirler dışındaki şeyler yüzünden nasıl birleşip ayrıldıklarını göreceğiz.

Bernier 1924'te, sonradan asla oynamayacağı bir rolü yerine getirmiş, gerçeküstücülük ile komünizm arasında, şiir ile devrim arasında aracılık etmiştir (Francis Marmande buna “salıcılık” der). Bernier, iriyarı, atletik vücutlu ve yakışıklı biri olarak tarif edilir. On parmağında on marifet olan biri olduğu da –her zaman dostça olmasa da– söylenir. Her durumda, bir militan, yazar, siyaset, müzik ve spor yazarı olduğunu göstermiştir. Tek bir insan için fazladır bunlar; özellikle gazetecileri sevmeyen, hele zevk için bu işi yapıyorlarsa hiç sevmeyen Breton için kesinlikle fazla... Bernier'ye değer verse de, daha baştan itibaren ona güvenmemiştir. Bernier için başlangıç 1914-1918 savaşı oldu. Kendi kuşağından başkaları gibi o da bu savaştan tiksintiyle geri döndü; sadece bir ceset yığınınına dönüştüğü için değil, üste-

lik, aptalca bir ceset yığını olduğu için. Bu savaşa yol açmış olan dehşet verici “aptallık”tan vazgeçenler açıkça pasifist oldular. Bir burjuva olarak savaşa giden Bernier, bir asi olarak, “genelkurmayla ve onun beyin yıkamasıyla görülecek büyük bir hesaba dair belli belirsiz bir fikir”le geri döndü.¹ Fransa’da devrimci tavırlara sempati duyan başkalarıyla birlikte (Raymond Lefebvre, Barbusse, Vaillant-Couturier, vb), Lenin’in “emperyalist savaş” ve “sosyal-vatanseverlik” suçlamasına katılmaya hazırды. Onlarla birlikte 1917 yılında ARAC’ı (Cumhuriyetçi Eski Muharıpler Birliği) kurdu. Breton onun heveskârlığından ne kadar çekinse de, hem kendisi hem de gerçeküstücüler ondan etkilenmişlerdi. Savaş deneyimini aynı yaşta tecrübe etmişlerdi elbet. Ortak bir yanları daha vardı: Entelektüeldiler (Bernier romanlar yazıyordu ki bu devrimciler arasında sık rastlanan bir durum değildi); Marksizmin-Leninizmin temel referans metinlerini iyi biliyorlardı (fakat kuşkusuz Bernier onlardan çok daha iyi biliyordu); Drieu la Rochelle’le dostlukları da ortaktı (Bernier de –en az Aragon kadar– onunla dosttu). Gerçeküstücülerin tutumlarıyla komünistlerinkini –en azından *Clarté* grubunun (çünkü bu grup FKP’nin asla tamamen parçası olmayacaktı)– savundukları görüşleri yakınlaştırmaya yönelik Bernier’nin 1921-1924 arasında giriştiği sabırlı çalışma kuşkusuz buradan kaynaklanır. 1924 yılında, Anatole France’ın ölümü üzerine, Édouard Berth, Marcel Fourrier ve Georges Michael’le birlikte, *Clarté*’nin muhalif fraksiyonunu, 1921 yılında Moskova’daki Enternasyonal’in III. Kongresinde devrimci eylem tercihinde bulunan ve 1924 yılında Parti’nin XIII. Kongresinde Troçki’yi destekleyen fraksiyonu örgütledi. 1916 yılında Bernier’nin şiire karşı devrimi seçmesi (belki de şiirden önce devrimi, demek daha doğru olur), 1924 yılında gerçeküstücülerin tamamen farklı şiir tercihinine yakınlaşma eğilimindeydi. Jean Bernier tam bir salcı oldu.

¹ Jean Bernier, *L’amour de Laure*. Derleyen ve önsöz Dominique Raebourdin, Flammarion, s. 9, “Autobiographie.”

Çok sayıda genç entelektüelin katılacağı bağlar kurdu. Şair ve devrimci kişiliklerinin muhtemel uyumunu o mümkün kıldı; ondan önce, France, Barbusse ya da Rolland'ın temsil ettiğinden belirgin biçimde farklı bir uyumdur bu.

Souvarine ile Bernier ne kadar farklı olsa da, her ikisi de gerçeküstücülerden saygı gördüler. Bu öyle güçlü bir saygıydı ki, Breton'un ilk karısı Simone Kahn, gerçeküstücülüğün başlangıcında Breton üzerindeki en önemli politik etkinin onlardan geldiğini ileri sürmekten çekinmez. Çünkü 1924, *La Révolution surréaliste*'in [Gerçeküstücü Devrim] ilk sayısının çıktığı yıldır – Aralık ayında çıkar. 15 Ekimde *Premier manifeste du surréalisme* [Birinci Gerçeküstücülük Manifestosu] çıkmıştır. Breton'un etrafında Boiffard, Vitrac, De Chirico, Noll, Desnos, Péret, Morise, Aragon, Reverdy, Soupault, Delteil, Man Ray, Ernst, Masson ve Picasso toplanır. Gerçeküstücülük de bir riskti (özellikle bunu söylemek gerekir). Kendisi kabul etse de etmese de, Bataille'ın yakından ya da uzaktan katılabileceği bir şeydi. Gerçeküstücülüğü benimsemiş olan kişilerin çoğuyla bağ kurarak, dışardan da olsa, vaatlerini ve boşunalığını öğrenecekti. Kesin olan bir şey var: Gerçeküstücülükten asla yeterince uzak duramayacak, estetik, entelektüel ve politik buyrukları uzlaştırmak onun için de önem taşıyacaktı.

MANYETİK ALAN

Georges Bataille 1924 yılının sonunda, kendisi gibi Ulusal Kütüphanede çalışan Jacques Lavaud aracılığıyla Michel Leiris'le tanışır. Leiris'in Bataille'ı ilk tarifinde, kısa süre önce Alfred Métraux'nun belirtmiş olduğu sinizmi tekrar görürüz:

“Konformist olmayan ruhu, henüz kara mizah olarak adlandırmaya uygun görülmemiş şeyin damgasını taşıyordu. [...] Zayıf biriydi, hem romantik hem de dönemi-

nin insanı bir hali vardı, asla yitirmedığı bir zarafete (en genç haliyle elbette ve pek de ağırbaşlı denemeyecek şekilde) sahipti. [...] Bitişik ve buğulu, *gökyüzünün* bütün *mavisi*'yle dolu gözlerine, (belki haksız bir şekilde) alaycı olarak değerlendirdiğim bir kahkahanın ortaya serdiği orman hayvanlarına özgü tuhaf dış yapısı ekleniyordu.”¹

Ne “şatafatlılık” ne de “gösterişlilik,” zarif ama burjuva bir kıyafet (“Bataille’ı hep fazlasıyla burjuva giyim kuşamla tanıdım.”² “Hiç bohem bir hali yoktu”³). Bataille hiç bohem değildir, fakat o dönemin fotoğraflarında görüldüğü gibi, züppeliğe yakın bir zarafet sergiler, sinik bir züppelik.

Michel Leiris gerçeküstücü olduktan kısa süre önce onunla karşılaşır. Gerçeküstücü olmasından ziyade, inanç değişiminden söz etmek belki daha doğru olur (Leiris’in bu kelimeyi reddedeceğine pek kuşku yoktur, fakat bu Bataille’ın hissine daha yakındır): “Leiris’in tavrındaki değişimi başlangıçta belli belirsiz algıladım, fakat bunun ne anlama geldiğini çok kısa sürede kavradım: Şamatacı birinin gaddarlığından ve maharetinden yayılan ahlaki bir terör.”⁴ Aralarına bir tür sessizlik çöker. Leiris’in sürdürdüğü bu sessizlik, âşıkların kaderleri konusundaki, din değiştirenlerin ise mutlulukları konusundaki sessizliklerini düşündürür. Birbirlerine hemen bağlanırlar (fakat Bataille, yeni dostluklarına Leiris’in başlangıçta kendisi kadar önem vermediğini hisseder ki bu Leiris’e göre doğru değildir) ve bağlanır bağlanmaz da doğalarındaki bir farklılık kendini gösterir: O dönemde Leiris Bataille’dan daha “bilgili”dir: “İkimiz arasında, Leiris daha bilgi sahibiydi.”⁵

¹ Michel Leiris, “De Bataille l’impossible à l’impossible Documents,” *Critique* no 195-196, Ağustos-Eylül 1963, 685.
Michel Leiris, yazarla söyleşi, 1986.
A.g.e.
OC VIII, 166-184, *Le surréalisme au jour le jour*.
A.g.e.

Buluştuklarında birlikte geliştirdikleri fikirler, muhtemelen gelip geçici bir hedef olarak, onları bir gece Porte Saint-Denis'ye yakın sokaktaki küçük bir geneleve yöneltir. Burada, (Jacques Lavaud'yla birlikte) üçü, bir *Evet* hareketi bulurlar: "Dada gibi bir *Hayır* hareketinin sistematik olarak provoke edici inkârındaki çocuksuluktan kaçma üstünlüğüne sahip ve her şeyi daimi olarak onaylayan"¹ bir harekettir bu. Fakat (Bataille'a göre, "yeterince aptalca olmayan") Dada'yı teşhir ederken, gerçeküstücülüğün olmaya çalışacağı şeyi de önceden teşhir eden, tamamen Batailleci bu fıkirden geriye hiçbir şey kalmaz.² Dine girer gibi gerçeküstücü olan Leiris, Bataille'ı kendi yalnızlığına geri gönderir (tekrar ediyorum: Durumun tam olarak böyle olup olmadığı pek önemli değildir, ama Bataille'ın böyle hissetmesidir önemli olan). Perişan bir yalnızlık; bizzat kendi ifadesiyle: O dönemde, "ipe sapa gelmez ve tutarsız" şeylerden başkasıyla ilgilenmiyordu – "göz kamaştırıcı yaşam" arzusu hariç: "Kişisel olarak, boş bir hareketlilik mahaliydim. Hiçbir şey istemiyordum, hiçbir şey yapamıyordum. İçimde bana sessizce konuşma hakkı bile veren hiçbir şey yoktu."³

Dolayısıyla Bataille Leiris aracılığıyla gerçeküstücülükle tanışır. *A priori* dışlanmış biri için paradoksal bir bilgidir bu. Leiris'in gerçeküstücü olması –bunu Bataille'ın ısrarı üzerine ona söylemeye razı olur– harekete katılarak hiçbir kazanım sağlayamayacağına Bataille'ı daha baştan ikna eder. Acelecî, öfkeli, kıskanç bir yargı mı? Şurası gerçektir ki, belki de kendi kuşağında sadece Bataille ("o dönemin faal gençliğinde, Breton'un egemen rolünü herkes biliyordu.

¹ Michel Leiris, *a.g.e.*

² Hareketin merkezinin ve süreli yayınının bu geneleve yerleştirilmesine karar verilmişti. Bu fikir ve projenin arkası gelmemiş olsa da, bu gözardı edilemez. Göreceğimiz gibi, Bataille *Evet* demekten ya da diyebilmekten asla vazgeçmedi. Düşüncesi daha sonra ne ölçüde geliştirilmiş olsa da, daha 1924'te bütünüyle oluştuğu kesindir. Bu nokta ölene dek değişmeden kalacaktır.

OC VIII, 171.

Bataille'ın tek başına bir şahsiyet olduğu da herkesin bildiği bir şeydir")¹ gerçeküstücülük hakkında, bütün ısrarlardan daha güçlü olan oldukça net çekinceler ileri sürdü. Tahmin etmesi ve anlaması için Leiris'in ileri sürdüklerini yargılamak kullandığı kelimeler, en berbatı sezmiş birinin ancak kullanabileceği kelimelerdi: "Şamatalı bir yutturmacadan çekindim;" "Gerçeküstücülüğün yoğun atmosferinin beni felç edip boğacağını düşündüm derhal."² Gerçeküstücülük öyle bulaşıcıydı ki, Bataille, kendine müttefik bulamadığı gibi, tersine, yalnızlığa ve sessizliğe mahkûm edildiğini gördü: "Karşımda aniden otoriter bir ses tonuyla konuşan insanlar bulmuştum."³ Kargaşaya uygun çarenin ne olduğunu bilenlerin üslubu. Bataille, hem gerçeküstücülüğün uygun çare olduğuna inanmamasıyla, hem de kendi kargaşasına bir reçete olup olmadığı sorusunu cevapsız bırakmasıyla onlardan ayrılıyordu (sonunda kuşkusuz buna çare bulmanın daha iyi olup olmayacağını kendine sordu).

Birkaç ay sonra Bataille en eski dostlarının (Alfred Mét-
raux ve Michel Leiris'ten sonra) üçüncüsüyle bağ kurdu:
Théodore Fraenkel. Bataille'dan daha az toy olan -1906'dan
beri Breton'un dostuydu ve ateşli bir Dadacı olmuştu- Fra-
enkel o dönemde her hareketlilikten -gerçeküstücülük
de dahil- uzak durur. Yazmayı küçümsediğini asla gizle-
memiştir. Ondan elimizde kalan tek şey, Pierre-Albert Bi-
rot'nun (*Sic* dergisinde) yayımladığı düzmece bir Cocteau
sonesi ile bir konuşma kitabının uç uca eklenmiş cümle-
lerinden oluşan ve *Littérature* dergisinde yayımlanmış bir
şiiirdir.⁴ Bataille 1924 yılında arkadaşını, "çok sessiz bir gece

¹ André Masson, yazarla söyleşi, 1986.

² OC VIII, 171. Kuşkusuz, bunlar çok sonra yazılmıştır, fakat Breton'la kısa süre sonra giriştiği polemik, düşüncesinin daha o zamanlar böyle olabileceğine dair pek kuşku bırakmamaktadır.
A.g.e.

Michel Leiris'in belirttiği ayrıntı. Bataille'ın, genellikle Robert Desnos'a atfedilen o gayet hoş "Lettre aux médecins-chef des Asiles de fous"yu (*La Révolution surréaliste*, no 3, 15 Nisan 1925) hangi

kuşu” diye hatırlar. Bu sessizlik onları çabucak ortak kılar; unutmayalım ki, otuz yaşına dek Bataille, konuşkan ve özgür birinden ziyade, suskun ve utangaç biriydi (yine de o dönemde kendisine dair şu portreyi çizmesini engellemez: “[...] hem istikrarsız karakterli hem de yapışkan ve itkisel, tutarsız, utanma bilmeyen ve sıkıntılı”¹ biri; hep böyle olduğunu da ekler). Herhangi bir şey karşısında düşmanca olmaktan ziyade hüznü bir suskunluk, “geceye özgü, fakat en derinde gülünç bir hüznü.”² Bu ikisinin suskunluğuna bir üçüncüsü de eklenir; daha ciddi ve daha fazla baştan çıkmış birinin, bir gerçeküstücünün suskunluğudur bu. Fakat o, bir Aragon’un kibirli kendine güveninden mümkün olduğunca uzak, içlerinden en samimi olanıdır: Antonin Artaud.

Bataille ve Artaud ilk kez Pigalle Sokağındaki bir bira-hanede karşılaştılar. Sessizliklerini sadece Artaud ile Fraenkel’in bir köşeye çekilip konuşmaları bozdu. Gerçeküstücü dostlarından daha az ödleli olan Fraenkel, Bataille’la birlikte, entelektüel tercihini desteklemeye hazır olduğu gibi, “deli” Artaud’yu –Breton bir süre sonra onu “hergele” diye herkese duyuracaktır– tıbbi bakım altına almaya (Fraenkel daha o dönemde doktordu) hazır mıydı? Breton’un zıt kutbunda yer alan Artaud, gerçeküstücülüğün “deliliği”nin heyulasını yükseltir. Erdem taslayan ve ihtiyatlı (çılgınlığı aklının hâkim olabileceği sınırı asla aşmayan) Breton’a, Artaud, savundukları şeyi her birinin uygulamasında gerçeküstücülüğün iddiasının ne olması gerektiğini gösterdi. Artaud, bir anlamda, Breton’un karanlık, çökmüş yanındı. Breton’un da bunu, kendi tarzında, daha sonra kabul edecekti: “Belki de o hayatla hepimizden daha büyük bir çatışma içindeydi. [...] Deyim yerindeyse, insan eseri kurumların hiçbirini esirgemeyen bir tür öfkenin esiriydi. [...] Ne var ki bu öfke,

nedenle ona atfettiği bilinmiyor. Fraenkel, ömrü boyunca, savaştan sonra, oyun olsun diye, Georges Bataille’la bir sonne-düello hariç, hiçbir şey yazmamış olmalıdır (Diane Bataille’la söyleşi).

OC VIII, 177.

A.g.e., 178.

sahip olduğu şaşırtıcı bulaşıcı güçle, gerçeküstücü yaklaşımı derinden etkiledi.”¹ Bataille ise Artaud’yu, Breton’un aksine, öfkeli den ziyade sakin ve bitkin gördü: “Gülmüyordu, asla çocuksu değildi ve az konuşsa da, ciddi sessizliğinde ve korkunç huzursuzluğunda duygusal yönden konuşkan bir yan vardı.”² Artaud ve Bataille birbirlerini iyi tanıyacak fırsat bulamadılar. Yetmişli yılların başından itibaren ikisinin adının oldukça mekanik bir şekilde yakınlaştırılması bizi yanıltmamalıdır: İkisinin de eserlerinin, ölümlerinden sonra, yüzyılın en dikkate değer eserleri arasında taşıdığı önemin ifadesidir bu; fakat sağlıklarında aralarında ve eserleri arasında –uzaktan hariç– hiçbir ilişki ya da yakınlık yoktu. Ustalıkla Breton’un bilgiççe düzenlediği “şamatalı yutturmaca”nın karşısına Artaud öyle bir gölge çıkartır ki, Bataille de, eserlerinin ilk döneminde bunu kendi gölgesi sanmış olmalıydı. Şimdi de hâlâ böyledir; Antonin Artaud’nun kapatıldığı dönemde Bataille şunu yazdı: “Gölgemin dövüldüğünü ya da ayaklar altında çiğnendiğini hissetmiştim.”³

La Révolution surréaliste’in ilk sayıları farklı köken ve görüşlerden insanları André Breton’un (*Birinci Manifesto*’nun Breton’u) etrafında birleştirdi. *L’Œuf dur* dergisinden gelen Gérard Rosenthal’ın (Francis Gérard denir), Mathias Lübeck’in ve Jacques-André Boiffard’ın durumu budur. Keza, *Aventure* dergisinden gelen Georges Limbour, Jacques Baron ve Max Morise’in durumu da budur. Bunların hiçbiri 1924’ten önce gerçeküstücü değildi.

Bir başka grup, bu kez amorf yapılı, lideri ya da dergisi olmayan, doktrinsiz ve ideolojisiz bir grup da (aslında bir gruptan ziyade, estetik ve insani yakınlıkların kendiliğinden somutluk kazanması) bir süre sonra *La Révolution surréaliste*’e katıldı: Genellikle Blomet Sokağı Grubu diye adlandırılan bu grubun merkezinde bir ressam vardır:

¹ André Breton, *Entretiens*, 112, Gallimard, 1969. OC VIII, 179. A.g.e., 180.

André Masson.¹ Masson 1922'den beri Blomet Sokağı 45 numaradadır. Daha ilerde, Michel Leiris'in "virane haliyle fazlasıyla Dostoyevskivari"² diyeceği bu atölyede dostları buluşmaktadır. Bunların ilki Roland Tual, ikincisi ise Max Jacob'dur. Jacob önce Antonin Artaud'yu, ardından Juan Miró'yu André Masson'a misafir etmiştir. Miró da yakındaki bir atölyeyi tutar. Bir süre sonra Jean Dubuffet ile Georges Limbour da Max Jacob aracılığıyla atölyeye gelirler. Roland Tual aracılığıyla gelen Michel Leiris burada "geliştirici bir çevre" bulduğunu söyler. Armand Salacrou da düzenli bir şekilde atölyeye gelirken, Gertrude Stein ile Ernest Hemingway ara sıra uğrarlar.

Görüldüğü gibi, Breton ile Masson karşılaştıktan (ve anlaştıktan; onlar kusursuzca ve hemen anlaşmışlardır) sonra, kısmen *La Révolution surréaliste*'e katılan bir grup, hâlâ gayriresmi de olsa, oluşmuştur. Tual, Artaud, Miró, Limbour ve Leiris bu katılanlar arasındadır; doğmakta olan gerçeküstücü gruba katılmayı tercih etmişlerse de, daha baştan hizip oluşturmışlardır (Breton bunu hissetmiş midir?). André Masson'un etrafında, Blomet Sokağında ruhsal bir bağımsızlıktan ve ahlaki özgürlükten gerçekten yararlanmış olduklarından, içlerinden bazıları, büyülenme geçince, bu bağımsızlığı ve özgürlüğü bir daha uzun süre bulamaya-

¹ Bu öyküde André Masson adında ortaya çıkan ikinci kişidir bu. Kütüphaneci olan ilki de Bataille'ın "Parisli" dostlarının en eskisidir; Bataille gibi o da 1918-1922 arasında École des Chartres'ta öğrenciydi; daha sonra Fransız arşivlerinde müfettiş oldu. Ortak meslekleri ve dostlukları onların ilişkide kalmasını sağladı. İkincisi ressam André Masson'dur. Ocak 1896'da Oise'da doğan bu Masson çocukluğunun bir bölümünü Brüksel'de geçirdi, 1912'de oradan ayrılarak Paris'e yerleşti. 1914-1918 savaşıdan çok şiddetli etkilenen (Somme saldırısı ve Chemin des Dames'dan ağır yaralı döner) André Masson savaş karşısında gelecekteki eserlerinde önem taşıyacak bir tiksinti duyar. 1924 yılında Bataille'la karşılaştı. Bataille'ın kurduğu iki ya da üç önemli dostluğundan biri olarak kaldığından, ömürleri boyunca aralarındaki bağ korunmuştur.

Michel Leiris, *Critique*, a.g.e., 687.

caktır. André Masson bunu gizlemez: Blomet Sokağı doğal heterodoksisiyle Fontaine Sokağına baskın çıkmıştır. Breton'un büyüleme yeteneğinden elbette kuşkuya düşemeyiz: O olmasa kuşkusuz ifade edemeyecekleri hedefleri herkesin onayına (ve katılımına) sunma yeteneğinden de kuşkuya düşemeyiz. O dönemde öfkeyi ve tutkuyu bir araya getirmeyi kimse ondan daha iyi bilemezdi. Sorun, bu uzlaşmanın bedeli olarak onlara ne ödetecek olduğuydu. Herkesin heyecan duyarak onaylamasına sunduğu hedef ne kadar belirliyse, bu hedefe erişmenin yolları da –ki bunları herkesi kapsayan bir koşul haline getirmiştir– o kadar kesindir. Masson, çok daha sonraları bu kararlılığın içinde demiurgosvari değilse de dinsel bir heves görmekte tereddüt etmeyecektir. Fakat dostları ve kendisi bunu o dönemde hissettiler mi? Bunu hissetmiş olsalar bile –neredeyse– hepsinin tek bir kişiymiş gibi gruba katılması için, grupla aralarında birden çok ortak nokta olmalıydı. Masson'un ve çevresindeki Breton'u, hedeflerini ve bu hedeflere erişmek için kullandığı yöntemleri yargulamalarındaki sertlik ve ciddiyet sonradan geçmişe dönük ifade edilmiş olabilir. Büyük ihtimalle 1924 yılında herkes bu coşkuyla katılmıştı. Masson kendisini ve dostlarını "potansiyel bölücü" olarak, Blomet Sokağını da "nifak yuvası" olarak görüyorsa, bu, adım adım öne çıkacak iki nedenledir. İlki, Blomet Sokağı Breton'un asla hoşgörü göstermeyeceği kadar özgürdü: Cinsel bakımdan özgür (Masson daha o dönemde erotik bir ressam olarak tanınıyordu), içki içmekte ve afyon kullanmakta özgür; Breton'un şiddetle yasakladığı her şey. Breton'dan uzakta, ona sadakatlerini ne şekilde açıklasalar da, Blomet Sokağında önceki gibi yaşamaya devam edilmiştir. İkinci neden daha entelektüeldir: Masson ile Breton'un görüşleri Nietzsche ve Dostoyevski konusunda temelden ayrılıyordu. Masson bunlardan büyülenirken, Breton nefret ediyordu¹

¹ "En nefret ettiğim şey" diyecekti André Breton (André Masson, *Entretiens avec Georges Charbonnier*, Paris, Juillard, 1958).

(yine de Blomet Sokağında okunup da Fontaine Sokağında okunmayan sadece onlar değildi; Alman romantikleri, Ruslar –elbette Tolstoy, muhtemelen Lev Shestov– ve Elizabeth dönemi yazarları da bunlar arasındaydı).

Fakat daha ciddi ve görüleceği gibi daha önemli bir neden de vardı. Hedefler konusunda hemfikirdiler, fakat araçlar konusunda pek değil; özellikle de hayati bir araç (öyle hayatiydi ki, gerçeküstücülüğün hedeflerinden biri olmaktan uzak değildi) konusunda: Ahlak. Masson'un ısrarla belirttiği gibi, Blomet Sokağında ahlak sorunu asla gündeme gelmemiştir. Ne kendisi ne de herhangi bir yakını, içlerinden birini ya da herhangi bir sanatçıyı eserinden başka şey yüzünden yargılamıştır. Eğer eser hayranlık vericiyse, yaratıcısı da ister istemez hayranlık vericidir. Breton'un görüşü böyle değildi. O bir yaratıcıya hayranlık duymak için, eserinin hayranlık verici olması kadar kendisinin de ahlaken eleştirilemez olmasını istiyordu (örneğin Breton Rimbaud'yu Masson'un yanında ahlaken gözden düşürmeye kalkışmıştır). Blomet Sokağındakiler böyle bir uzlaşmazlığın ne tür dertler açabileceğini hissettiler mi acaba?¹

Pek öyle gözükmüyor: İttifak 1924 İlkbaharında gerçekleşti. Aşağı yukarı aynı dönemde Blomet Sokağı grubu Château Sokağı grubuyla bağ kurdu. Burada da, "kesinleşmiş" bir gruptan söz etmektense, bir "mekân"dan söz etmek yerinde olur. Yaygın olarak Château Sokağı diye adlandırılan yer, sonuçta, Marcel Duhamel'in yardımcıları sayesinde kirası ödenebilen yüzyıl başının "silik" bir müstemilatıdır. Fakat Duhamel'le birlikte, bu müstemilata Jacques Prévert ve Yves Tanguy de yerleşmiş, kendi çabalarıyla burayı yenilemişlerdir. Breton'un gönderdiği Péret bu yeni grubun

¹ "Blomet Sokağının ahlakı Fontaine Sokağının ahlakı değildi (çünkü özünde gerçeküstücü bir ahlak vardır) ve anarşist bir konumda olan bizler gerçeküstücülüğe katıldığımızda, bir dogmayı benimsemiş olduk. Bataille hariç..." (André Masson, yazarla söyleşi, 1986).

harekete katılımından yana görüş belirtmiştir. Blomet Sokağı bir “şapel”di (“Birçok çekim kutbu vardı. Fontaine Sokağı Vatikan’dı; ayrıca, bağlı şapeller gibi değil, dostların buluşma yeri olan –Blomet Sokağı gibi– küçük şapeller vardı. Bütün bunlardan dini terimlerle söz etmek gerekir. Papanın André Breton olduğu kesindi ve Breton, büyük olmakla birlikte yine de bir şapel olan Blomet Sokağı da dahil, bütün küçük şapelleri kendine katıyordu”);¹ yine bir şapel olan Château Sokağı da yeni papalığa bağlılığını bildirmişti. Atmosfer kuşkusuz buna imkân tanıyordu: Çabucak gerçeküstücü olmuşlardı, üstelik daha az şüphe ve daha fazla merakla. André Thirion’un (orada uzun süre oturmuştu) açıkça ifade ettiği gibi, Fontaine Sokağında gözardı edilen bütün kültürel kesitler, Château Sokağında en soyluları kadar değer görerek benimsendi: “Caz, Amerikan sineması, korku filmleri, gazetelerdeki adli vaka ve cinayetler, gündelik hayatın aptallıkları, itaatsizlik, para makinelerinin melankolik şiiri ve kenar mahallelerin ölümcül sıkıntısı.”² Onların Blomet Sokağındakilerden daha fazla ve bambaşka sadakatte gerçeküstücüler olduğuna kuşku yoktur; Breton’dan daha az gösterişli ve ciddi olsalar da, temelde ondan ayrışma iddiasında bulunmamışlardır: Kimilerinin kolayca yaptığı gibi, idare merkezindekiler (Papalık) ile ilhakları arasında niteliksel bir karşıtlık ve eli kulağında bir isyan görmek yanlış olur. Fontaine Sokağı ile Château Sokağının (Blomet Sokağından farklı olarak) ortak özelliği bohemden ve taşkınlıklarından (uyuşturucu, eşcinsellik) nefret oldu, hovardalığı ortak olarak teşhir ettiler, tek eşli aşkı ortak olarak kural edindiler ve genel olarak daima ahlaki bir katılığı benimsediler.

Farklılıkları ne olursa olsun, Château Sokağı ile Blomet Sokağı (belki de görece yakınlıkları nedeniyle; biri XIV. bölgede, diğeri XV. bölgededir) öyle sıkı bağ kurdular ki, birin-

¹ Yazarla söyleşi, Kasım 1986.

² André Thirion, *Révolutionnaires sans révolution*, 100, Laffont.

de aşına olunan kişilere diğerinde de rastlamak kısa sürede mümkün oldu. Kuşkusuz bir ideolog olan Breton'un dostluklar üzerinde pek az etkisi olduğu görülmezse gerçeküstücülüğün tarihi iyi anlaşılamaz. (Breton'un ender geldiği) Château Sokağında Roland Tual, André Masson, Michel Leiris, Raymond Queneau, Max Morise, Jacques Baron, Robert Desnos'a sık rastlanmaktadır... Büyü bozulduğunda bütün bu kişiler aynı isyan hareketi içinde birleşecektir.

Gerçeküstücülüğe bu iki eklentinin hareket üzerinde önemli bir etkisi olmuşsa da, bu, hareketi temelden değiştirdikleri için değil, büyük miktarda yeni fikir getirdikleri içindir¹ (ki bunların hepsi gerçeküstücülükte ifade bulamamıştır); gerçeküstücülüğe muhaliflerin isyanı da buradan kaynaklanmıştır. Onların Bataille'in yaşamında da aynı ölçüde kayda değer bir önem taşıdığı açıktır. Michel Leiris'in tanıştırdığı Bataille kısa sürede Blomet Sokağının müdavimlerinden oldu (ve de Nietzsche ve Dostoyevski, Yunan mitleri, erotizm gibi birçok ortak zevkleri olan André Masson'un dostu oldu); sonra da Château Sokağının müdavimlerinden oldu. Bu noktada bir saptama gerekir: 1925 yılında Bataille sadece Breton'dan yana olmamakla, ona boyun eğmeyi kabul etmeyen tek kişi olmasa da ender kişilerden biri olmakla, keza onun kine tamamen karşıt bir düşünceyi adım adım geliştirmekle kalmaz; teşhir ettiği davaya en coşkuyla bağlı olan birkaç kişiyle de dostluk bağı kurarak onları Breton'un etkisinden çıkarmaya sabırla çalışır. Bunu bir hedef haline getirdiği bilinmektedir. Etkisinin gerçekte ne olduğu tam bilinmiyor: Blomet Sokağındaki etkisinden kuşku duyamayız (dostlukları buna yardımcı olmuştur); Château Sokağında ise belirsizdir. Bu konuda, katı bir ita-atkârlık gösteren gerçeküstücü ve Breton'un müridi olan, müsamaha göstermeye en az yatkın olanlardan biri olan

¹ Francis Marmande Château Sokağını "yeni kavramlar atölyesi" olarak niteler (Francis Marmande, *Georges Bataille politique*, P.U.L., 1985).

André Thirion'un tanıklığına sahibiz: "Château Sokağı metafizik ve politik kaygılara Fontaine Sokağı kadar kafayı takmış değildi. Yine de son derece önemli bir kişinin, eseri tutarlı bir felsefeyle şekillenmiş gerçek bir münzevinin, Georges Bataille'ın etkisine çok açıldık."¹ Anakronizmin pek önemi yoktur: 1927'de ya da 1928'de Bataille'ın tutarlı bir eseri yoktu. Yine de Château Sokağı ona çok açıktır (henüz Breton'un açıktan düşmanı değildir) ve orada etkili olabilmektedir. Bataille gerçeküstücülerin sadece yakın çevresiyle (Vatikan'dan uzaktaki tatilcileri) tanışık olsa da, Blomet Sokağındakilerden bazılarıyla kalıcı dostluklar kurduktan sonra Château Sokağı sakinlerini sık sık ziyaret etmeye tenezzül etmemişse de, herhangi bir aşamada onlar üzerinde giderek artan bir etki uygulayacak konumda olduğu görülebilir. Bu etki, Château Sokağındakilerin merakıyla ve giderek büyüyen doktriner esnekliğiyle kısmen açıklanabilir (gördüğümüz gibi, onlar Breton'un anladığı anlamda ahlaklıydılar kuşkusuz, fakat aşırılığa ve gösterişe kaçmıyorlardı; Fontaine Sokağının buyurduğu dogmaya kuşkusuz boyun eğiyorlar, fakat asla pek aşırı davranmıyorlar, örneğin dostluğa karşı çıkmadan bunu yapıyorlardı). Gerçeküstücüler arasında güçlükler ve bıkkınlık baş gösterdiğinde, bu etki, Breton'un etkisinin yerini alabilir gibi algılanabilirdi.

1925 yılında Georges Bataille böyle bir etkiye asla sahip olabileceğini düşünemezdi. Gerçeküstücülük hakkında henüz pek az şey biliyordu; Breton'dan ise, *Birinci Manifesto*'yu biliyordu ve bunu da "okunamaz" bulmuştu. *Poisson Soluble* [Çözünür Balık] hakkında ise, kendi yargısından kuşku duyduğundan ve çekingenlikten, Leiris'in fikrini benimsedi: Mümkün olduğunca olumlu. Otomatik yazı ise onun gözünde can sıkıcı bir teşvikten fazlasını hak etmiyordu: "Kafa karıştırıcı bu oyunu ben de herkes gibi seviyordum,

¹ André Thirion, *a.g.e.*, 100. Altını ben çizdim.

ama benim mütevazı alçakgönüllülüğüm ve kışkırtıcı çekingenliğim içinde ancak vakit öldürücü bir ilgiydi bu.”¹

Kuşkucu Bataille’in Leiris’i gerçeküstücülükten uzaklaştırmaya çalışması ve coşkulu Leiris’in de Bataille’i gerçeküstücülüğe yakınlaştırmaya uğraşması oyunun kuralına uygundu. Bataille Leiris’in müdahalesiyle ilk ve son kez *La Révolution surréaliste*’e katıldı. Buna vesile olan, bir makale ya da metin değil (bu, yeni gelen birine gösterilen nezaketi abartmak olurdu), bir çeviriydi. Daha doğrusu, tamamen anlam eksiklikleri içinde eşsiz olan 18. yüzyıl şiirleri *Satirik Taşlamalar*’ın eski Fransızcadan bir transkripsiyonuydu. Breton adına yapılan talep, 16 Temmuz 1925’te Michel Leiris tarafından yazılı olarak iletilmişti. Bu transkripsiyon *La Révolution surréaliste*’in Ekim 1925 sayısında yayımlanacakken, Mart 1926 sayısında yayımlanır. Fakat anonim bir şekilde yayımlanır: Sayının hiçbir yerinde ne Bataille’in adı ne de başharfleri görülür. Bataille’in *La Révolution surréaliste*’e tek katkısı gerçekleşmemiş olabilir.²

Bununla birlikte Bataille burada yer almıştır ve bu durum bir yorumu gerektirir: Bataille’in gerçeküstücülere daha baştan düşman olduğu kuşkusuz doğru değildir; (kendisinin kasıtlı olarak ve sıklıkla ima ettiği gibi) onları *daha baştan* düşman kıldığı, hatta onlara katılmayı asla arzulamadığı da doğru değildir. André Breton’la ilk karşılaşması hakkında kendi söyledikleri buna kanıttır. Bu karşılaşma muhtemelen Michel Leiris tarafından düzenlenmişti ve Bataille *Satirik Taşlamalar*’ın transkripsiyonunu Breton’a teslim edecekti. Buluşmanın kesin tarihi bilinmemektedir, fakat gerçeküstücülerin müdavimi olduğu Blanche Meydanındaki Cyrano kafesinde görüşülmüştür. Bataille sadece o gün görüştüğü kişilerin (Breton, Aragon,

¹ OC VIII, 173.

Michel Leiris’in görüşü Bataille’in *Satirik Taşlamalar* tercümesini, çok “kusurlu” bulduğundan kasıtlı olarak imzalamadığı yönündedir (yazarla söyleşi).

Eluard ve Gala) cazibesine kapılmakla kalmamıştı; özellikle, “dünyanın sessizliği içlerindeydi”¹ şeklinde yaydıkları duyguyla Bataille’ı etkilemişlerdi. Neredeyse büyüleyici uyuşuklukları, “sinsice çizgi dışı halleri,” sadece geçici bir hevese dayanıyor olsa bile kendilerini “görkemli bir hayat” sürüyor gibi göstermeleri onu etkilemişti.² Sonuçta onu etkilediler: “Onları sevmiştim (ya da hayran kalmıştım).” Bataille, onların suskun dikkatinin yaydığı uyuşukluğa kendini kaptırmak üzere miydi? Breton’un insanlar üzerinde uyguladığı büyüye kendisinin de kapıldığını ve kısa süre önce, sert ve despotik olarak adlandıracağı bu otoriteyi benimsediğini o an düşünmüş müydü? O an gerçeküstücü olmayı düşünmüş olabilir. Yakın dostları gerçeküstücüydü; dahası, gerçeküstücü olmamayı düşünenlerden de değildi. Breton’un prestiji büyüktü, Aragon gerçekten baştan çıkartıcıydı. O kim oluyordu da onları eleştirsin? 1925 yılında Bataille’ın, övünmediği (ki bu şaşırtmaz) *Notre-Dame de Rheims*’i saymazsak, henüz hiçbir şey yazmadığını unutmamak gerekir. Zaten kuşkucu olduğu doğrudur –Leiris’le ilk sohbetleri bunu varsaymaktan fazlasına işaret etmektedir–, fakat kendini öne çıkaracak ve savunacak ne ileri sürebilirdi, *kim olduğunu* sadece kendisi bilen Bataille, Breton’a ve arkadaşlarına kendini gösterebilecek hangi araçlara sahipti? “Tanınmış yazarların kabul görmüş sahici yaşamına imrenen, ünden ve bunun imkânlarından yoksun, boş hayatımdan” son derece bıktığını, “ve özellikle hasetlikten yorulmuş, en kaçamak taviz fikrine bile öfkeli” olduğunu itiraf etmiyor muydu?³ Taviz korkusu yine de onu geri tutar: Ona inanacak olursak, yaptığı herhangi bir şeyle herhangi bir kimse tarafından tanınmamanın bıkkınlığı, kendine duyduğu aşırı güvenden daha azdı. Utangaçlığı ve sıkıntısı “aşırı emin

¹ OC VIII, 17.

² OC VIII, 177.

³ A.g.e.

olma"ya denkti.¹ Fakat aslında bu kendinden emin olma halini büyük ihtimalle olumsuz anlamak gerekir: Ne olmak istemediğini (kim zaman bunu arzulayacak kadar zaaf gösterse de) çok iyi bilmektedir: "[...] Onların karşısına kendim olarak çıkma gücünün bende eksik olduğunu biliyordum. Onlar beni [...] güçsüz düşürmekle, kelimenin tam anlamıyla boğmakla tehdit ediyorlardı."² Gerçeküstücü olmak –Breton bunu ne kadar arzulasa da– Bataille için önemli bir tavizdi. Fakat ne Bataille ne de Breton bunu ciddi olarak düşünmüştür. Bataille sadece Breton'un kendi etrafında koruduğu sessizliğe, bundan yararlanarak, sertlikten yoksun ve "kendine karşı acımasız" davranmadan, "kuşkuyla ve itirazlarla dolu kurnazlık olmadan ve her şeyin mahvolduğu korkunç panikler olmadan" konuşmasına değer verdi.³ Breton ise (muhataplarını hemen yargı-lardı; bu yeni geleni ise sakıncalı görmüştü), Leiris'e göre, bir mahkûmiyetten ziyade lanetle teşhir etmişti: Bataille "saplantılı" biriydi.

Bataille bu kötü niyetli görüşe değer vermemiş görün-dü. O kadar da ciddi bir durum değildi; gerçeküstücülüğü kabul eden dostlarının durumuyla kıyaslandığında, Bre-ton'un dostluğundan daha büyük bir tehdit olamazdı. Ba-taille'a göre, sorun Breton'un onu sevip sevmemesi değil, başkaları da onu sevdiği gibi sevmesiydi. Sorun, sadece onu heyecanlandıranın heyecan uyandırabileceği, sadece onun anlamlı ve değerli bulduğu şeyin anlamlı ve değerli oldu-ğu bir dünyanın ("soluk alınamaz" bir dünya), sadece "en az itaatkâr olanlar"ın kabul ettiği bir dünyanın varlığıydı. Aslında, Breton'un görüşü ve yargıları bir hat çiziyordu ve bu hattın aşılması, seçilmişler arasında yer alıp almamak anlamına geliyordu; bir öte –aidiyet– bir de beri –ret (ya da dışlama)– taraf vardı. Bataille bu hattı aşmak istese de

¹ *A.g.e.*

² *A.g.e.*

³ *A.g.e.*

istemese de, beride kalmalıydı. Dostlarını vazgeçirme kararı bu ana tarihlenir: “Sevdiklerimi ya da benim için önem taşıyanları bu etkiden kurtarma arzusu duydum.”¹

Bataille yine Michel Leiris sayesinde, Aragon’la yeniden karşılaşır: Gecenin geç bir vakti Zelli’s’te; sonra da tesadüfen. Bataille o dönemde Aragon’dan *Anicet ou le panorama*’yı [Anicet ya da Panorama] ve *Feu de joie*’yı [Sevinç Ateşi] okumuştı;² *Le paysan de Paris*’yi [Paris Köylüsü] de okuyup sevmiştir. Aragon yakınlarının değer verdiği biriydi –nezaketi, yardımseverliği nedeniyle genellikle Breton’a tercih ediliyordu. Özellikle, baştan çıkartıcı biriydi (Bataille’in gözünde Breton’da olmayan bir şeydi bu; Breton büyüleyicidir ama baştan çıkartıcı değil). İlk dönem gerçeküstücülüğün en etkili üyeleri arasında seçim yapması gerekseydi kuşkusuz Aragon’u (şiddeti ve hakaret etme yeteneği için) seçerdi. Ama Aragon da onu anında hayal kırıklığına uğrattı: “Deli değildi, ama zeki de değildi.”³ Ender karşılaşmalarında, Aragon’un, herkesin hayranlık duyduğu birinin “önemsiz biri” (Bataille’in kendini böyle nitelemesi ironiden muaf değildir) karşısında davranması gerektiği gibi olma ihtiyacı hissetmesi, Bataille’i yaralamaktan çok eğlendirmişti. Gerçeküstücülerin en prestijli ve en çekini-len şahsiyetlerinden biri olan Aragon ona gerçeküstücülüğe dair varsayımını kanıtlamış oldu: Bir sahtekârlık.

“Ortak bahtsızlığımız, boşluğunu hissettiğimiz bir dünyada yaşamaktı ve derin erdemlerin yokluğunda, olma cesareti gösteremediğimiz şeyin görünümüne –kendimiz ya da az sayıdaki dostumuz için– bürünerek kendimizi tatmin etme zorunda kalmamızdı. Rus devrimcileri sahici devrimciler olup olmadıklarını düşünüyorlardı: Onlar sahiciydi. Gerçeküstücüler sahici anlamda Rimbaud olama-

¹ A.g.e.

² Ekim ve Kasım 1934’te. Bkz. J.-P. Le Boulter ve J. Bellec-Martini, OC XII, 558-559.

OC VIII, 174, *Le surréalisme au jour le jour*.

yacaklarını biliyordu ve devrimden de Rimbaud'dan da uzak olduklarına kendi içlerinde emindiler.”¹

Dolayısıyla ne devrim ne de şiir olduklarından, devrimle şiiri birleştirme gücüne hiç sahip değillerdi. Aragon'un içinde dolanıp durduğu ikiyüzlülüğü ve şansı kendisine karşı çevirmekten belli belirsiz bir zevk almış gözüktür: Kendini beğenmişlik ile kaygı arasında tereddüt, göz alıcılığıyla baştan çıkartmak (sanki içi boşalmış bu çağın hastalığı yokmuş gibi ya da onu bundan kurtaracak cevapları bulmuş gibi davranmak) ve gecenin geç vakti, maskesiz, özünde ne kadar masum *olduğunu* göstermeye kalkışmak. Bu iki adamın en beceriklisi belki de en sahtesi değildi: Bataille gerçeküstücülüğün ona nasıl bir kepezelik ve şarlatanlık gibi geldiğini daha iyi teşhir edebilmek için cahillik ve bönülük tasladı –onu uzun uzun dinledi: “Bir kez daha [...] gayet güzel ifade ettiğiniz bütün bu şeyler hakkında hiçbir şey bilmiyorum, fakat bir hokkabaz olduğunuzu hissetmiyordum musunuz?”²

“SEFİHLİĞİN UÇURUMVARİ CESETLİĞİ”

*“Lasciate ogni speranza voi qu’entrate”*³

DANTE

1920 yılında Georges Bataille, parlak bir kariyer yapması beklenen sofı bir genç adamdır. Elimizde bulunan ender birkaç tanıklık –örneğin Riom-ès-Montagnes'daki arkada-

¹ A.g.e.

² A.g.e., 175. Breton'un Aragon'a dair daha ilerde çizeceği tablo Bataille'inkinden pek farklı değildir: “Çoğumuz onun fazlasıyla ‘edebiyatçı bozuntusu’ gibi davrandığını hissettik: Sokaklarda sizinle birlikte dolaşırken bile bitirdiği ya da tamamlanmamış bir metni size okumaktan ender olarak uzak durur [...] tıpkı, kafelerde konuşurken aynalarda nasıl görüldüğüne bakması gibi.” (*Entretiens*, a.g.e., 109).

³ “Kapımdan içeri girenler; bırakın tüm umutlarınızı geride.” Dante, *İlahi Komedyâ*, çev. Ayçin Kantoğlu, Alfa Yayınları, 2017.

şı Georges Delteil'inki, École des Chartes'daki genç meslektaşı André Masson'un ki- onu, o dönemde, düşüncelere dalıp giden ve romantik, şövalyeliğe ve dine duyduğu ilgi arasında bölünmüş, soylu duygu ve emellere şu ya da bu biçimde eğilimli biri olarak tarif etmekte ortaklaşır. Matmazel C.'ye gönderdiği mektuplar 1922-1924 yıllarını biraz aydınlatırsa da, sonuçta, Madrid'te kaldığı dönemin sonunda Tanrı'ya -kendini ona adamak istemiyor gibi gözükse de- hâlâ belirgin biçimde bağlı bu genç adamın, 1924 yılında Michel Leiris'in karşılaştığı kişi halini nasıl aldığı yeterince iyi bilinmemektedir. Leiris onu şöyle tarif eder: "Georges Bataille'la karşılaştığımda, o çoktan sefih bir hayat içindeydi. Alemlere dalmış, içkici ve kumarbaz biriydi. Dar çevrelerde kumar oynuyor ve korkunç kaybediyordu."¹ Sefih Bataille genelevlerin müdavimi olmuştu. Ne zaman? Hangi koşullarda başladı bu? Ne kendisi ne de dostları bu konuyu açıklamıştır. Gerçek olan şudur ki, genelevler, daha 1923 yılında ya da en geç 1924 başında onun yaşamında temel bir yer işgal etti, oralara devamlı olarak gitmeye ve "servet" dökmeye asla ara vermedi.² O dönemde bu ender bir durum olmadığından, Bataille'ı ayırt edici bir özellik değildi (sadece Breton genelevleri yasaklıyordu; fakat Aragon ile Drieu sık sık gidiyordu). Çok geçmeden bu konuda eleştirildiğine göre, farklı bir şey yapıyor olmalıydı. Savunulamaz bir şekilde, şoke eden bir tarzda... Belki de sadece bir "takınaklı"nın yapabileceği gibi: "Breton'un benden duyduğu dehşeti anlıyorum. Bunu ben teşvik etmedim mi? Takınaklı olduğum doğru değil mi?"³

Genelevlerde Bataille zevk bulur; "pis" ve savunulamaz bir zevk: Bu yerleri ve müdavimlerini niteleyen karanlığın, çirkinliğin ve müstehcenliğin seviyesine inmemiş birinin asla erişemeyeceği bir şey. Bataille'ın birkaç yıl önce kilise-

¹ Michel Leiris, yazarla söyleşi, 1986.

² Jean Piel, *La rencontre et la différence*, 134, Fayard.

³ OC VIII, 179, *Le surréalisme au jour le jour*.

lerde aradığı dipsiz uçurum yanıltıcıdır; yanıltıcıdır, çünkü Tanrı cevap verir (sadece görünüşte bir uçurumdur): “Kerhane benim gerçek kilisemdir; bana gerçek tatmin veren tek kilise.”¹

“Her türlü görgü kuralını alaya aldığım ve en aşağı şeylerden zevk bulduğum için dostlarımdan farklıyım. Sinsi bir ergen gibi, yaşlı biri gibi yaşamaktan utanmam ben. Çıplak kadınlarla dolu bir batakhane, sarhoş ve kıpkırmızı bir suratla mumu söndürmek: Beni orada asık suratlı ve dudaklarımda kaygılı bir kıvrımla gören biri benim haz aldığımı hayal edemez. Ben kendimi tek kelimeyle *kaba biri* olarak görüyorum ve hedefime erişemediğimde, en azından gerçek bir yoksulluğa gömülüyorum.”²

Genelev özgürlüktü: Ayakları dibinde diz çökmenin bir haçın karşısında diz çökmekten daha gerçek olduğu çıplak bedenlerin özgürlüğü; onur kırıcı bir alışverişe teslim edilmiş bedenlerin özgürlüğü. Genelevlerin özgürlüğü, kapılarını açıp içeri girmenin bedelinden daha fazladır. Nasıl bir dehşete açıldıklarını da görmek gerekir ve bu dehşet ilahidir. İlahidir, çünkü utanç vericidir, çünkü savunulamazdır. Mama, sanki hiç sınır tanımazlarmış gibi arzuya sonsuza dek hazır, dokunulan ve sahip olunan kadınların sahte cinsel hazzını düzenleyen Tanrı’dır. Fahişe, teninin altında boşluk olduğundan, uzanmış yatan bedenden daha alçak bir gökyüzü –Tanrı değil, boşluk– olduğundan, herhangi bir kadından daha derin olan, çilekeş bir gece gibi açılan Tanrı’dır.

“Genelevde sayısız kadını soydum. İçtim, kafam kıyaktı, mutluydum ama mazur görülemezdim.

“Özgürlük sadece genelevde vardır...

“Genelevde pantolonumu ve donumu çıkartabilir, patroniçenin yardımcısının dizlerine oturup ağlayabili-

¹ OC V, 247, *Le coupable*.
OC III, 107, *İmkânsız*.

rim. Bunun da bir önemi yoktu, sadece bir yalandı, yine de sefil olasılıkları tüketip atıyordu.”¹

Fakat genelev aynı zamanda ölümdür; büyüleyici olduğundan fazlasıyla ölümdür: “O bir kadın hiç değildi, skandal yaratmaktan korkmayan ve açık saçık aşkın kör edici aydınlığında boğulmuş tapınaktan doğan bir cesetti.” Kilselerde de olması gereken açık saçıklık; oraya girmek de insanı titretmeli. “Fakat ben bu ürkütücü kiliseye küstah bir sükunetle giriyor değilim; tersine, korkudan tir tir titriyorum, buz kesmişim. Cesetlerin boğucu diyarına sadece eziyet çekerek, neredeyse bir ceset gibi girdim.” Geneleve girmek insanı soyar, hiçbir azizin olmadığı kadar çıplak kılar. Utandıracak, aşağılayacak kadar çıplak, diz çökertip ağlatacak kadar çıplak. Genelev gözyaşlarını depreştirir, tesselli etmez. O, dipsiz uçurumdur, hiçbir şeyi esirgemez. Bir koşulun doğasında sadece o vardır: Tanrısız beden, ölüme mahkûm beden, çürüyen beden:

“Bu duruma gerçekten uygun olmam gerektiğinden, anı bir hararet artışı içinde ve gülmek için [sadece kahkaha bu dehşetin ölçüsü olabilir], deneyimsiz ve ürkek, genç bir lise öğrencisi olmadığımı, fakat bir arenanın kumları üzerinde boklu iç organlarını günler öncesinden yitirmiş yaşlı bir boğa güreşi atı olduğumu gizlice hayal ettim! Burun deliklerimi cilalı ayakkabılarının, aptalca ve gülünç başının, hatta belki de sineklerle çevrili camsı gözlerinin ucundaki mermerin üzerine koymam bile mümkün olur.”

Çıplak ve secdeye kapanmış bedenin cesetleştirilmesi genelevin özgür hakikatidir; ışık altındaki sineğin hakikati –bir Tanrı hakikati. Kızlar Tanrı’nın “azizeler”idir, Tanrı onları sever: Onlar Tanrı’nın sevgisinin iğrenç itirafıdır. Cinsel organı dikilmiş, çıplak bir erkek baş döndürücü bir şekilde

¹ *A.g.e.*, 116.

gözden düşer, çünkü içindeki hayvanın bu giysisiz Tanrı olduğunu bilir: Bedenin bir fahişe gibi hakikati.

Bataille'ın topografisinde (bu topografinin belirgin ve sınırlı olduğunu göreceğiz) genelev kilisenin yerini almıştır ya da en azından, kiliseyle arenayı, gölgeyle ışığı, taşla kumu, ekmekle kanı uzlaştırır: onların ikili ikili ve düşmanca kurban edilişi. "Birazdan onun melun vücudunu ağız dolusu ısıracağım ve kesinlikle meleklere özgü coşkumuz içinde, şimdi, Tanrı'nın ve azizelerin bütün bildik efsaneleri, ikimizin de vahşi hayvanlara fırlatılmış ruhu ve bedeni için havlayan köpek sürüleri gibi üşüşeceklerdir."¹

FILOZOF VE SEFİH

1926 yılında Georges Bataille yirmi dokuz yaşındadır. Lev Shestov'dan ayrılmıştır; ama "felsefe adı altında genellikle beklenen şeyin özelliğine sahip olmasa da, uzun vadede yine de gerçek olan felsefi bilgilerin temelini" ondan almıştır.² Bu arada, en önemli gerçeküstücülerin çoğuyla bağ kurmuş, ama yine de onları bir arada tutan kişiye uyruk olmamıştır. Şu an için, döneminin temel meselesini anlamaya çalışmaktadır; istese de istemese de, kendisinin de dahil olduğu bu meselede, başkalarının (esasen gerçeküstücülerin) önüne getirdiği cevaplar Bataille'ı kendi cevabını bulmaya mecbur bırakmıştır... Ve ilk kitabı *W.-C.*'yi yazar. İlk yayımladığı kitap bu değildir (ilk yayımlanan *Notre-Dame de Rheims*'dir ve *W.-C.* yayımlanmayacaktır), fakat (üzerinde asla konuşmaya çağı *Notre-Dame de Rheims*'den farklı olarak) sözünü etmeyi kabul edeceği ilk kitap, bir anlamda kendisinin olduğunu kabul edeceği ilk kitap, yok etmiş olsa bile eserinin başlangıcı olduğunu haklı olarak söyleyebileceğimiz kitap budur.³

¹ Bütün alıntılar OC IV, 326-327, *La déesse de la nocte*. OC VIII, 563.

İmha edildiği için ortadan kaldırılmış olan metnin ortaya çıkışı eserdeki kör noktayı aydınlatmıştır. Bu nokta belki de inkâr üzerine ama daha çokta tekrar üzerine kendini kurmuştur.

Bataille 1943 yılında *Küçük*'te, yok edilen bu kitaptan ilk kez söz eder: "Gözün Öyküsü'nden bir yıl önce [demek ki 1926'da] W.-C. adlı bir kitap yazmıştım: Küçük bir kitap, çılgınca yazılmış bir metin. [...] Bu bir dehşet çılgılığıydı (kendimden duyduğum dehşet; sefihliğimin değil, o zamandan beri keder içinde olan filozofun kafasının dehşeti!)." Filozof ile sefih: Bunlar arasında da dehşet. Shestov'un Bataille'ı nasıl bir filozof yapmaya çalıştığı biliniyor; keza, kendisinin de söylediği gibi, abartılı biri olan sefihin bundan nasıl kaçındığı da biliniyor. Belki de W.-C. tam şuydu: Henri Troppmann takma adı altında aynı düzensizliğe kaymış filozof ve sefih.

Bu kitap artık elimizde olmadığından, sahip olduğumuz birkaç ender bilgi aracılığıyla, ana hatlarıyla yeniden oluşturmaya çalışabiliriz. Bizzat Bataille'ın verdiği bu bilgiler pek azdır. En fazla belirttiği şey, kitabı resimleyen bir çizimin açıklamasıdır: Bir göz, idam sehпасının gözü, giyotinde başın konduğu delikte açılmıştır. Bu çizimin Nietzsche'den alınma bir adı vardır: "Ezeli Geri Dönüş." Giyotinin, 1869 Eylülünde Kink ailesinin sekiz üyesini öldürdüğü için 19 Ocak 1870'de boynu vurulan çok ünlü katil Troppmann'ı hatırlattığına pek az kuşku vardır.¹ Dolayısıyla Bataille bu kişiyi öyküsünün başkahramanı (ama öykünün, bilindiği kadarıyla, bu adli vakayla hiç alakası yoktur) ve takma adlı yazarı (Bataille'ın imzalamayı düşündüğü takma ad) yapmıştır. Fakat Troppmann Bataille'ın eserinde yeniden görülecektir: *Gözün Mavis'i*'nin başkışisinin ve anlatıcısının adı Troppmann olacaktır. Giyotinin deliğindeki açık gözün, ufak tefek birkaç ayrıntıyla, *Gözün Öyküsü*'nde karşımıza çıkacak göz olduğu, belki biraz daha "kederli" (Bataille böyle niteler) ama kısmen daha az haysiyetsiz olduğu da kuşkusuzdur: W.-C. "her türlü haysiyete şiddetle karşıt"tı der. W.-C.'nin kederli haysiyetsizliği muhtemelen *Gözün Öyküsü*'nün "gürleyen" yakışıksızlığını çağırıyordu.

¹ Francis Marmande'in verdiği bilgiler, *L'indifférence des ruines*, 1985, Éditions Parenthèses.

Bu kitabı okumuş olan –ve hatırlayan– Michel Leiris daha açık sözlüdür. Troppmann'ın, W.-C.'nin yazarının takma adı olmadan önce, Bataille'in, kendini gösterdiği karakter olduğunu ondan öğreniriz. Kitabın birinci bölümünün imhadan sağ kurtulduğu (tamamen mi, değiştirilerek mi?) ve bugün *Göğün Mavis'i*'nin girişini onun oluşturduğu bilgisini de ona borçluyuz. Yine Leiris sayesinde öyküyü yaklaşık olarak biliyoruz: Dirty adındaki genç, güzel ve zengin bir İngiliz kadın, Londra'daki şatafatlı Savoy Otelinin bir odasındaki orji sahnesinden sonra (bu sahne gerçekten de *Göğün Mavis'i*'nin açılış sahnesidir), “bir balık halindeki tezgâhtar kadınlarla birlikte, onların çalıştığı yerde, anlatıcıyla birlikte bir orjiye” katılır. 1926-1927 yılında Bataille'in nasıl biri olduğunu daha iyi hayal etmeyi sağlayan şu bilgiyi de ekler: “Bir tür Lord Arsouille' tipi (daha ileride, Bataille, uslu görünümü altında için için yanmaya devam ederken, her türden yüzeysel romantizmden arındığında bu tip silinmiştir), her şeyin aristokratik bir lüks ile kelimenin tam anlamıyla aşağı tabaka bayağılığı gibi iki uç kutup arasında cereyan ettiği art arda iki bölümde kendini gösterir.”¹

W.-C.'den geriye sadece bu eskiz kalmıştır; fakat iki ana karakter olan Troppmann ile Dirty 1935 yılında yazılan ve *Dirty* adı altında çıktıktan sonra ancak 1957 yılında yayımlanan *Göğün Mavis'i*'nde yeniden karşımıza çıkacaktır.

Sonuç olarak, bu boşa çıkmış ada (W.-C.) soluk bir yankı oluşturur gibi, Bataille'in *Gözün Öyküsü*'nü –“tuvalet Tanrısı”nın kışkırtıcı bir kısaltması olarak– Lord Auch takma adıyla imzalama tercihi kalır geriye.²

1830'lar Paris'inde karnaval döneminde bol para harcayan, maiyetle birlikte eğlencelerde gezinen genç bir Parisli –çn.

Michel Leiris, “De Bataille l'impossible à l'impossible Documents,” *Critique* no 195-196, 1963.

Bununla birlikte İtalya'da ve İtalyancada, Georges Bataille adı altında, fakat çevirmen adı olmadan, W.-C. adlı bir metnin varlığını ve yayıncı (*Il sole nero*) tarafından, bulunmuş bir dizi fragman olarak sunulduğunu belirtmek gerekir. Muhtemelen yazarı belirsiz

“ADIMI SİLMEK İÇİN YAZIYORUM”

Bir ön açıklama şarttır. Bataille’in eserinin nasıl olduğunu bilmemiz yetmez, bu eserin hayatını defalarca nasıl gizlediğini de belirtmek gerekir. Açıklayayım: 1897 yılında doğmuş, adı Georges Bataille olan ve 20. yüzyıl Fransız edebiyatının en güzel ve en korkunç kitaplarından birkaçını yazmış bir adam yoktur karşımızda. Ya da sadece bir kişi yoktur. Art arda kitaplarda ortaya çıkan, eserinin ve hayatının bir ucundan diğerine homojen *bir* Georges Bataille yoktur. *Bir* Georges Bataille değil, *birçok* Georges Bataille vardır, ki bu da, duruma göre, Lord Auch, Louis Trente, Pierre Angélique adını alır. Georges Bataille takma adlar kullandı (elbette tek kullanan o değildir, fakat görüleceği gibi farklı biçimde kullanmıştır); öyle ki, biz onun eserini öğrenmeye başlamadan önce, bu eseri hangi imzalar altına yerleştirdiğini, kendi adıyla imzalamadığında, hangi adlarla –ve belki de neden– adlandırdığını görmemiz gerekir.

Her ad belirgin ve üzücü bir kesinliğe katlanır. Bugün bile bu adın ne olduğuna dair bilgimiz belirsizdir; kendimizi o ad içinde tanımamız bakımından belirsizdir; eserlerimizin o ada atfedilmesi doğruysa, daha da belirsizdir.

Bu elbette doğrudur: Ad, babanın adıdır. Fakat Joseph-Aristide ile Georges Bataille arasındaki ilişkilere dair söylediklerimiz, onların durumunda görülenden daha şiddetli bir tanıklığa ender rastlanabileceğini varsaymamıza yol açabilir.

Gözün Öyküsü’nün yazarı (ama *Madam Edwarda*’nın ve *Küçük*’ün de yazarı) Lord Auch (ve Pierre Angélique ve Louis Trente) olduğu gibi Georges Bataille’dir da. Bunları birbirinden ayırmak belirsiz bir anlam taşır. Lord Auch’un bu kitabı yazmakta Georges Bataille’dan daha özgür olduğunu belirginleştirmektense, kitap için olduğu kadar başlığı

için de, benimsenen takma adın, –en iyi durumda– babanın olmadığı, –en kötü durumda ise– kurban edildiği “gerçek bir kurmaca” (öykü kurmacadır, fakat kitap gerçektir) belirttiğini göstermek daha önemlidir.

Georges Bataille’ın bir takma ada başvurmasına neden olabilecek toplumsal ve mesleki nedenleri gözardı etmek elbette mümkün değildir. Ulusal Kütüphanede çalışan, dolayısıyla devlet memuru olan Georges Bataille, yasadışı olarak basılıp satılan bir kitabın yazarlığı isnadından kurtulmaya kalkışmış olabilir. Bu gerekçeler elbette anlamlıdır; fakat daha derin ve daha belirleyici başka nedenlerin olmasını engellemez.

Bir takma ad ne işe yarar? Bilindiği gibi, gizler. Ama aynı zamanda kendisine aktarılmış bir adın formalitesinden de kopar. Bir yazarı, anlık olarak, atalarının sivil, toplumsal ve belki de duygusal üstünlüğünden kurtarmakla kalmaz, onlar sayesinde hayatta kalabileceklerini iddia ettikleri aradıklarından yoksun bırakarak sembolik olarak da öldürür. Bir takma adı –geçici bile olsa– üstlenmek, kendi başına buyruk bir eylem olabilir; mirastan ve borçtan (dolayısıyla Tanrı’dan!) kopar; saf bir harcama edimidir, gösterişin –paradoksal bir şekilde– örtbas etmeden daha fazla önem taşıdığı bir savurganlığa tanıklık eder.

Fakat Bataille işin içinde olduğunda durum bu kadar basit değildir. Kendi adını ve bu adla birlikte, babasının anısını silmek için yazdığı kuşkusuz çok sık söylenmiştir –kendi de bir kez bunu söylemiştir. Bu mümkündür; muhtemelen de böyledir. *Notre-Dame de Rheims*’te Joseph-Aristide Bataille’ın böylesine alenen namevcut olmasından dolayı kitabın temel nedeni olarak dirildiğini gördük; suskunlukla bile olsa, inkârla bile olsa, bu kitabın yazılmış olmasını doğrulayan budur. Böylelikle, bu silinme, kendince, imkânsız ve paradoksal bir şükran ifadesidir. Lord Auch’un Georges Bataille adına imzaladığı *Gözün Öyküsü* için de aynı şey geçerlidir. Bu kitabın son sayfaları (“Örtüşmeler”), seçilen takma adın (Lord: Kutsal

Kitap İngilizcesinde Tanrı; Auch: “tuvalet”in kaba kısaltması) babanın adını, -dramatikleştirerek olduğu doğrudur- silmenin ötesinde, iyice belirginleştirdiğinin kanıtıdır. Bataille, “kendini rahatlatan Tanrı”nın¹ tam açıklamasını *Örtüşmeler*’de verir; bunu yaparken, öykünün sahiciliğini (gerçekliğini değil, sahiciliğini) yeniden sahiplenmekle kalmaz, psişik dayanağını da ortaya serer. Gözleri devrilmiş, iskemlesinde, herkesin (ve çocuk Bataille’in) görgüsü ve bilgisi dahilinde rahatlayan bu adamın, genişlemiş, dramatikleşmiş, korku yaratan bir ikizi, takına adın belirttiği ikizi hatırlattığını herkes görür: Her şeye kadir Tanrı da, sırası geldiğinde iktidarsızdır ve altına yapmaktadır. Öyle ki, takma ad, bizi (sivil, toplumsal, duygusal) gerçekten uzaklaştırmak yerine, daha az önemli ya da “yerinden edilmiş” bir hakimiyete rıza gösterdiğinden daha fazla bir şiddetle bu gerçeğe yönlendirir. *Gözün Öyküsü* ve *Küçük* (Lord Auch’un ve Louis Trente’in), babayla ilgili, canavarca, deli ve hayaletimsi varlığa -Tanrı’nın varlığından ne daha fazla ne daha az- aşırı ölçüde maruz bırakır.

Takma adın bir maske olduğunu kolaylıkla kabul edebiliriz. Bir yazarın kendi yüzüne ve adına koyduğu bir maskedir; bu maskeyi yerleştirirken, aynı hareketle, babasının yüzünün ve adının üzerine de koyar. Bir maskenin altındaki yüzün tek görünür yeri gözlerdir. Fakat yüzüne maske geçirmiş kör birinden ne görünür? Gözler için açılmış yarıklardan saçma bir şekilde beliren iki ölü göz. Takına ad, Bataille’in kendi adı ve babasının yüzü üzerinde taşıdığı maskedir: Sadece ölü olan görünür kalır. Bu durumda maske, canlı olanı gizleme ve ölü olanı çıplak bırakına paradoksal etkisine sahiptir: Bir yüzde iki ölü gözün taşıdığı dehşeti ve insanlık dışılığı göstermek: “İnsani olan maskelendiğinde, hayvansılıktan ve ölümden başka bir şey kalmaz”² (maskeye *Gözün Öyküsü*’nün temelindeki fantezma olarak bakılabilir: yarık, ölü göz...).

¹ Lord Auch.
OC II, 409, *Le masque*.

Bataille her takma ad kullandığında, canlıyla takastan başka bir şey yapmaz (bir adı başka bir adla; gerçek bir soy zincirini bir başkasıyla, hayali olanla takas). Daha korkuncu, canlıyı *ölüyle* değiş tokuş etmiştir. Onun takma adları kendi adının değişik biçimleri değildir; onların belirgin kıldıkları şey, çıplak ve ölü gösterilen addır.

Adın itirafından bu kaçışa, bu uzaklaşmaya başka –kesinlikle felsefi– nedenler de tahayyül edilebilir. Jean-Noël Vuarnet (Kierkegaard hakkında konuşurken elbet) şunu ileri sürer: Yapay takma ad retoriğine başvuran filozof kendini farklılaştırıyor, ana hatlarıyla belirginleştiriyor ve yerinden ediyorsa, bu, sonuçta, her türlü yargıdan kurtulmak içindir (aslında Kierkegaard kendini tek bir kez bile “teşhir etmemiş” ya da gizlenerek kendini daha iyi ortaya koymuş tek filozoftur: Ona göre, takma adla kendini gizleme, ortaya sermenin bir yoluymuştu): “Hem kurgunun hem de teorisinin parçası olan hayali takma adlar, Nietzsche’nin tek bir adla imzaladığı fragman kitapların ve kitap fragmanlarının Diyonizyak bütüncesine çok benzeyen fragmanlardan oluşan ve tamamlanmamış bir bütünce oluşturur. [...] Bu hayal ürünlerinin ancak, hiçbir toplumsal düzenle uyuşamayarak, esasen şüpheli bir şekilde –*suçlu mu, değil mi?*– kendini ortaya koyan “özel bir düşünür”ün öznelliğiyle ilişki içinde anlamı vardır.”¹

Bu sadece soyut bir fikir değildir. Georges Bataille, maskelerini indirmeden ve aldığı çeşitli adları kendi adı altında toplamadan, altmış beş yaşında öldü.² Ondan doğan Lord Auch, Louis Trente, Pierre Angélique; Bataille onları inatçı

¹ Jean-Noël Vuarnet, *Le philosophe-artiste*, 121-122, 10/18, 1977. İlave bir paradoks (ya da maske oyunu), Bataille’in kendi adıyla imzalayacağı ilk kitaplardan birinin adı *Suçlu* olacaktır.

J.-J. Pauvert, *Ölü’nün* (Bataille’in ölümünden sonraki) baskısının yayımlanmasının Georges Bataille’la –fakat takma ad altında– kararlaştırıldığını onaylar. *Küçük*’ün yeni baskısında da durum aynıdır. *Annem*’in baskısına gelince, yazarın sağlığında buna karar verilmemiştir, fakat büyük ihtimalle o da takma adla çıkacaktı.

bir sessizlik içinde sürdürdükten sonra, her biri onun için gizli bir kapıyımış gibi onların eşliğinde yaşadıkten sonra (kuşkusuz hiçbir yakını için onlar bir sır değildi. *Madam Edwarda'nın*, *Gözün Öyküsü'nün* ve *Küçük'ün* yazarının o olduğunu hepsi biliyordu. Fakat bizi ilgilendiren şey, Bataille'in bu kitapların hiçbirinin kendi adıyla çıkmasına asla rıza göstermemesidir), onunla birlikte ölmüşlerdir ("[...] Maske, ten halini almış kaostur").¹ En şaşırtıcısı, ona ne kadar düşman olsalar da, hiçbirinin bu konuda ona asla "ihamet" etmemesidir. Ne Breton *Gözün Öyküsü* konusunda, ne de Sartre *Madam Edwarda* konusunda ihamet eder. Hiçbir arkadaşı ihamet etmez.² Bataille'in bir bölümünü ödünç adlar altında yaşadığı (ateşli ama insan içine çıkabilir bir eser kuruntusunu besleyen ve bunun altında daha ateşli bir

¹ OC II, 404, a.g.e.

Confluences dergisinin 8. ve 9. sayılarında (Ekim 1945 ve Şubat 1946) çıkan bir makaleye notlarda Jules Monnerot, Bataille'in eserlerinin bir bibliyografyasını hazırlayarak, *Gözün Öyküsü* ile *Madam Edwarda'nın* yazarının Bataille olduğunu tek söyleyendir. Bataille'in bu durumdan hiç hoşlanmadığını da belirtir. Jules Monnerot daha sonra kendi tavrını şöyle açıklar:

"Georges Bataille bu metinden hiç hazzetmedi. Bunun nedenini araştırmakta yarar olabilir. Bataille, entelektüel bakımdan üstün bütün insanlar gibi, kendisinin anlaşılıp anlaşılmasına çok rahat karar veren biriydi. Kendi "yeraltı edebiyatı"na (*Madam Edwarda*, *Gözün Öyküsü*) gizlice de olsa yapılan imalardan hiç hoşlanmıyordu; oysa bugün en iyi bunlarla tanınmaktadır. O dönemde onda mevcut biraz komik bir saygınlık duygusuna (kütüphanede görevliydi) ve de gizem değilse de, gizem kurmacası duygusuna zarar verdiğime kuşum yok. Bunda biraz oyun vardı. Bataille hem *İç Deney*'in hem de *Gözün Öyküsü'nün* yazarı olduğunu herkesin bilmesini istiyordu, fakat bir tür ikiyüzlülük oyununu sürdürdü. Kendisinin bu sentezleyici tarzda ele alınmasıyla keyfi olarak basitleştirildiğini hissediyordu" (*Inquisitions*, "La fièvre de Georges Bataille," 216). Daha sonra, Marguerite Duras da *La Ciguë* dergisinin Bataille'a ayrılmış birinci sayısında (1958'te) aynı şeyi yaptı, ancak muhtemelen aynı hoşnutsuzlukla karşılaşmadı. *Madam Edwarda'nın* yazarının Georges Bataille olduğunu adını anarak belirtti, oysaki gönderme yaptığı kitapçı versiyonu Pierre Angélique imzalıydı. *Madam Edwarda* Bataille'in adıyla ancak 1973 yılında J.-J. Pauvert tarafından basıldı.

eserin kendini göstermeye çabaladığını gizleyen) yasadışı-
lık hakkında hiç kimse, asla, hiçbir yerde, onun sırrını açık
edecek herhangi bir şey ne yazdı ne de söyledi.

Georges Bataille'ın *Œuvres Complètes*'i [Bütün Eser-
ler], hangi ad altında yazmış olursa olsun, bütün yazdıkla-
rını homojenleştirir. Fakat o, sağlığında, böyle bir basitlik
kaygısı asla duymadı (duymuşsa da onu caydıran neden-
ler olmalıdır). Kierkegaard hariç, birçok takma ad kullan-
mış önemli filozof yoktur (felsefenin yeterince utanç verici
olmadığı kesindir). Kendi eserlerini, *bütün* eserlerini üst-
lenmeden ölen önemli yazar da pek azdır (*hele ki*, burada
olduğu gibi, bu eserler en önemlileri arasında yer alıyor-
sa). Bataille'in kendi gerçek ve ödünç adlarıyla sürdürdü-
ğü oyun oldukça başkadır ve kesinlikle karmaşıktır. *Gözün
Öyküsü*, *Küçük* ve *Madam Edwarda* bir takma ad kullanma-
yı neden gerektirmiştir de, *İmkânsız*, *Aleluya*, *Rahip C.* ve
Göğün Mavisi –daha az “rezalet çıkartıcı” hiç değillerdir–
neden gerektirmemiştir? Bataille hangi ölçütleri uygular?
Bunları bilmiyoruz. Ne var ki, bütün bu kitap boyunca şunu
akılda tutmak gerekir: Bataille'ın öyküleri (çünkü takma ad
kullanmayı bunlar ve sadece bunlar gerektirmiştir), hiçbir
şeyin tamamen tatmin edici biçimde açıklamadığı üç tür
farklı uygulamayla karşılaşacaktır. İlki, Bataille'ın sağlığın-
da, onun kendi adıyla çıkanlar; ikincisi üzerlerindeki örtü
asla kaldırılmadan, takma adlarla çıkanlar; üçüncüsü (*Ölü*,
Annem...) ancak ölümünden sonra yayımlananlar.

Çünkü Bataille 1962 yılında öldüğünde, eserlerinin bir
kısmı itiraf edilemez bir delilik gibi, (babanın, Tanrı'nın)
ad(ın)ın deliliği gibi, onun altında gizli kalır (bu bakımdan
takma ad kullanmış diğer yazarlardan ayrışır). Vücudu par-
çalanmış Dionysos, aynı zamanda adı parçalanmış Diony-
sos da olur: Tanrı'nın artık olmadığı bir dünya takma ad
kullanmanın bütün olasılıklarına açık bir dünyadır.

YÜZ PARÇA İŞKENCESİ

Tehlike altındaki kurban, işkence bahçesinde asılmış adam, çarmıha gerilen adam... Kiliselerde görülen bu vahşi temsillerin yarattığı korku, diz çöktüren ve titreten korku: Bataille, dindar olduğu dönemden beri, bütün bu imgeleri birer anı olarak, hatta belki de daha ziyade bir tercih konusu olarak korudu. Hristiyanlık, en berbat şeyi yaparak –bir Tanrı'nın haysiyetsizce ve mide bulandırıcı ölümü–, müphem ve karanlık, aynı zamanda da sanrılı olan kendi gizemini açacak anahtarın ne olduğunu kuşkusuz doğru algılamıştır. Bataille da, Nietzsche gibi, bu acınası çıplak Tanrı'ya olan sevgisini korumuştur.

Fakat 1925 yılında, bir başka işkencenin sanrısına cevap verdi. 1922 yılında Madrid'te bilinçli düş görme yöntemleri deniyordu. 1938 yılında, düzensiz ve sarsıcı meditasyonlara girişecekti. 1925 yılında, dolaysız ve karanlık hazlara kendini verir. Haçın imparatorluğu kötülüğün imparatorluğudur: Pascal, Nietzsche ve Shestov gibi, Bataille da diriliş öyküsüne sağırdır. Hristiyanlıkta onu tek ilgilendiren şey, altıncı saatte haç üzerinde terk edilmedir, onu sadece en insafsız bir şekilde terk edilmiş İsa ilgilendirmektedir. Çarmıh sınırsız kötülüğün tahakkümünü kurar (Kötülüğü düşünmeye çok geç başlayacaktır), fakat insanı kavrayan, sanrılar veren, *hayran bırakan* bir kötülüktür bu. 1925 yılında Adrien Borel,¹ Çin'de uygulanan bir işkencenin, *Yüz Parça* işkencesinin fotoğrafını ona gönderir. Bu, bir tanrı katlinin doğası gereği idealleştirilmiş temsili yerine, her türlü kurtuluştan mahrum, suçlu birinin sıradan infazını koymaktadır. İşkence görenin adı Fou Tchou Li'dir. Prens Ao Han Ouan'ı öldürmekten suçludur. İmparatorun bağışlayıcılığı (!), onun öngörüldüğü gibi yakılmasını değil, parçalanmasını sağlar ve yüz parçaya bölünür, canlı canlı kesilir. 10 Nisan 1905'teki bu işkenceye muhtemelen Geor-

¹ Adrien Borel'in kim olduğundan daha ilerde söz edeceğim.

ges Dumas ve kesin olarak da Louis Carpeaux tanık olurlar ve fotoğraflarını gönderirler.¹ Adrien Borel'in Georges Bataille'ın bilgisine sunduğu fotoğraf bunlardan biridir. Şuna hiç kuşku yoktur: "Bu fotoğrafın hayatımda belirleyici bir rolü oldu." Bu rolün, gülmeyi keşfine denk olduğu varsayılabilir; Nietzsche'yi keşfine de denk: Dünyasını derinden sarsan bir rol. Bu fotoğraflarda şaşkına çeviren şey (burada yeniden yayımlanan fotoğraflardan hangisinin 1925 yılında Bataille'a gönderilen olduğunu bilmiyoruz; muhtemelen daha sonra hepsi ondaydı) işkence görenin "büyülenmiş," kendinden geçmiş halidir –belki de enjekte edilen afyon dozlarının etkisidir.² İşkencecinin maharetli çalışması ne kadar acımasız olsa da, kurban hangi acılara katlanmak zorunda kalmış olsa da, dikelmış saçlarıyla ve allak bullak olmuş gözleriyle kurbanın yüzünde dile gelmez bir ifade okunur. Daha önce bir insanın yüzünde hiç görmediğimiz bir acı mıdır bu? Yoksa sevinç midir, çılgınca ve kendinden geçmiş bir sevinç? Dumas, ihtiyatsızca, böyle bir kendinden geçme olduğunu savunur (ihtiyatsızca, çünkü onun kitabı bilimsel bir kitaptır);³ Bataille onun haklı olduğundan kuşku duymaz. Fotoğrafın bütün hoşgörülemez güzelliğini edinmesi için böyle görülmesi gerektiğinden kuşku duymaz.

Bu fotoğraflar Bataille'ın aklından hiç çıkmaz. Sık sık onlardan söz eder; hep yanında taşır. Bir gün, korku içindeki dikkati işkenceciye yönelirken – "Fotoğrafımdaki Çinli celladın, kurbanın bacağı dizinden kesmekle meşgul olan

¹ Bunlardan biri 1923 yılında Georges Dumas'nın *Traité de psychologie*'sinde yayımlandı.

Bu enjeksiyonlar insanı bir önlem değil, işkenceyi uzatmaya yöneliktiler.

Georges Dumas (1866-1946) 1897'de Paris Zihin Hastalıkları Kliniğine laboratuvar şefi olarak atandı. Tıp ve edebiyat doktorası yaptı, 1902'de Sorbonne'da deneysel psikoloji dersinde Pierre Janet'nin yerini aldı. 1912'de aynı kürsüye profesör olarak atandı. *Le sourire et l'expression des émotions* (1906) ve *Troubles mentaux et troubles nerveux de guerre* (1919) adlı eserleri yayımlandı.

celladın imgesi kafama takıldı...”¹– bir başka gün kurbanaya yönelir: “Celladın yaptığı işe kendini teslim etmiş [...] genç ve baştan çıkartıcı Çinliyi seviyordum.”² Bir gün sadizm bu sahneyi aydınlatarak, anahtarını verir: “Ben, dinsel vecd ile erotizm, özellikle sadizm arasındaki temel bağlantıyı açıklamak istiyorum”³ (çarmıhın dibinde diz çökmüş azizelerin erotik sadizmi burada nasıl akla gelmez?). Başka bir gün, sadizm yoktur: “[...] Sadist içgüdünün yer almadığı bir sevgiyle onu seviyordum: Bana acısını, daha doğrusu acısındaki aşırılığı aktarıyordu ve benim de aradığım tam buydu; bundan haz almak için değil, içimde yıkıma karşı koyan şeyi yıkmak için.”⁴

Dumas’ın işkence gören adama ihtiyatsızca atfettiği kendinden geçmeyi Bataille, bir tür mazoşist bulaşıcılıkla (“İşkence altında ölmek isterdim... Ölüme giderken gülmek isterdim”)⁵ çok sonraları tanıyacaktır. 1938 yılında, bir dostu ona yogayı öğrettiğinde,⁶ “sonsuz tersine dönme kapasitesi”ni⁷ değerlendirmek için bu fotoğrafı kullanır: “Öyle afallamıştım ki, kendimden geçme noktasına vardım.”⁸

Anahtar, bunaltıdır. Sınırsız bir bunaltı. Felakete bağlı bir bunaltı. Çarmıha gerilme, “mutlu” bir işkenceden biraz daha fazlasıydı: Tanrı ve kefarete ona iki anlamını vermişti. Fakat bu iki daha fazlaydı. Dehşet ancak açığa çıktığında dehşettir. Sadece o zaman kutsaldır: Dehşet ne kadar büyükse, kendinden geçme o kadar tanrısalıdır: “Aniden

¹ OC V, 275, *Le coupable*.

² OC V, 140, *İç Deney*.

Eros’un Gözyaşları, 239. Bataille şunu da yazar: “Sade bunu yalnızlıkta görmek isterdi, en azından görece yalnızlıkta; bu yalnızlık olmadan kendinden geçme ve şehvet etkisi imkânsızdır” (a.g.e.).

OC V, 140, *İç Deney*.

OC IV, 236, *Annem*.

Bu kişi, emin olamasak da, muhtemelen Jean Bruno’dur. Her koşulda Bataille fazla ortodoks olmayan bir yogayla ilgilenmiştir; karanlık, sapkın bir yoga.

Eros’un Gözyaşları, a.g.e.

A.g.e.

gördüğüm şey [...] bu kusursuz zıtlıkların, dehşetin aşırılığı olarak bu tanrısal kendinden geçme ile zıddının özdeşliği idi.”¹

Gerçekten de altüst oluş sonsuzdu. Bataille’in 1925 yılında keşfettiği ve ölümünden bir yıl önce, 1961’de,² yani otuz yedi yıl sonra yayımladığı fotoğraflar onun eserinin temel pınarlarından biri olarak fişkirir: Aztek işkencesinin savurganlığı, kaygılı erotizm ve anlamsız israf, bu Çinli Dionysos’un olası imgeleridir: parçalanmış, “çirkin, ürkek, kan içinde, bir yabanarısı kadar güzel.”³

TORCY RAHİBİ⁴

Bataille’in o dönemki yargıları “hasta” birinin yargıları mıydı? Siena Katedrali hakkında gülünç der. Oysa genel kanı katedralin güzelliğinin eşsiz olduğunu söyler. Buna karşılık, gördüğümüzde haklı olarak tiksineceğimiz *Yüz Parça* işkencesinde canlı canlı derisi yüzülen kişi güzeldir, “yabanarısı kadar güzel”dir. En iyi ifadeyle, bu tür yargılar takınaklı birine aittir (Breton böyle der); en kötü ifadeyle, bir hastaya. Çünkü genelevlere gitmekten başka bir şey yapmamaktadır (Breton’un gözünde olsa olsa imansız bir hovardadır [liberten]; ama bu da onun kınamasını doğrulamaya yeterlidir), cehenneme iner gibi gider oraya. Bunu bir liberten olarak değil, bir deli olarak yapar (“kızlar” için hariç, gelenev hiç cehennem olmuş mudur?). O sadece tene tapmaktadır: Ten onu hem tiksindirir hem de gözünü kamaştırır; hem ezer

¹ A.g.e.

² A.g.e.

OC I, 139.

Ya da daha doğru ifadeyle, Doktor Adrien Borel. Kaderin cilvesi, bu ünlü psikanalist, sinemada Robert Bresson’un *Bir Taşra Papazının Günlüğü* filminde Torcy rahibi rolünü yorumladı [Surya burada *le curé* (rahip) kelimesi ile psikanaliz tedavisindeki konuşma seansını belirten *la cure* arasındaki benzerlikle oynamaktadır –İngilizceye çevirenin notu].

hem de büyüler. O, her şeyde kötülüğü sınar ve kötülüğün ona getirdiği cevaplar karşısında korkudan hoşlanan biri gibi titrer. Bataille'ın "yazılarının şiddeti ve genellikle takıntıları" karşısında (ama hangilerini kastetmektedir? W.-C. mi? Leiris'in okumuş olduğu diğerleri mi?...) telaşa düşen Doktor Dausse ona psikanaliz yaptırmasını önerir. Dostlarının kaygısını Bataille hoş karşılamaz. Gerçeküstücülüğün çocuksu itkiselliğini terk ederek, onu allak bullak eden şeyleri benimsemelerini, onunla aynı noktada birleşmelerini beklediği bu kişilerden sadece nazik bir özen ve incelik görür: "Benim hasta olduğumu söylemelerine yol açan ödeleklik bana -kısmen- acı veriyor."¹

Bununla birlikte Bataille onların öğüdüne uyar. Ama muhtemelen en kötüsünden çekindiği için değil, buna ihtimal vermediğinden bunu yapar. (Şu konuda kuşku yoktur: Gerçekten intihara eğilimli biri değildir, asla da olmayacaktır. *Evet*, onda bütün *Hayır*'lardan daha güçlüdür).² Fakat kendi itirafıyla, ıstırap çekiyordu. "İçinde boğuştuğu talihsizlikler ve uğursuz yenilgiler dizisinden" ıstırap çekiyordu; kendisi hakkında üçüncü şahıs diliyle konuşarak bunu bizzat söyler. Bu yenilgi ve talihsizlikler nelerdi? Bilmiyoruz. Bununla birlikte her türlü uzlaşmayı reddinin onu içine soktuğu yalnızlığı ve edebi yenilgilerini de bunlar arasında saymak gerekir. Yakında otuz yaşında olacaktır ve henüz hiçbir şey "yazmamıştır," ne *Neşeli Sinik* (kendisinin ne ad vereceğini bilmediğimizden böyle adlandıralım) ne W.-C. bitirilebilmiştir. Lev Shestov'a adadığı inceleme de bitmemiştir elbet. Bu durumda, gerçeküstücülerin ününü kıskanmaması (ve kıskandığı için mutsuz olmaması) mümkün mü? Katıldığı ilk dergi olan *Aréthuse*'de çıkmış birkaç makale hariç (Temmuz 1926'da Charles Florange üzerine bir

¹ OC III, 346, *Rahip C.*

² Michel Leiris Bataille'ın kapkaranlık ve umutsuz tasvirinin onu "biraz sinirlendirdiği"ni gizlemez: "Hayata tapan biriydi" (yazarla söyleşi, 1986).

makale ile *Büyük Moğolların Paraları* üzerine Ekim 1926'da ve Ocak 1927'de iki bölüm halinde yayımlanan bir diğer makale),¹ Ulusal Kütüphanenin Madalyonlar Bölümüne bağlı bir arşivci-paleografa yakışan bu makaleler dışında, yazmaya giriştiği ve sadece sadık dostlarının küçük çekirdeği tarafından okunan hiçbir şeyi bitiremedi.

Gerçek bir psikanaliz sürdürdü mü? Sürdürmediğini kendi de kabul eder. Bunun birçok nedeni vardır. Psikanalist Adrien Borel'in kişiliği bu nedenlerden biridir.² Paris Psikanalitik Cemiyetinin kurucu üyesi, toksikomani uzmanı, Sainte-Anne'da danışman olan Borel aynı zamanda gerçeküstücülerin dostudur; onlar da Borel'e değer verirler. Özellikle de heterodoks bir Freudcudur: Kurucularından olsa da, dogmadan Bataille kadar az hoşlanır. Élisabeth Roudinesco Adrien Borel'in uygulamasına ilave bazı açıklamalarda bulunmuştur ki bunlar, bu uygulamanın Bataille'in itaatsiz ruhuyla nasıl uyuşabileceğini hayal ettirebilir. Borel'le birlikte, yöntem öncelikle "tedaviye dönük, uyumlu ve ıstıraba dikkat edici" niteliktedir. Kısacası, "pek az kesin"dir ve "ritüelleşmiş" değildir. Roudinesco, özellikle yaratıcılarla birlikte çalıştığında (Borel bunlardan bazılarının, özellikle gerçeküstücülerin psikanalizini yapmıştır),³ onların bilinç-dışlarının şiddetiyle boğuşmalarına izin verdiğini söyler.⁴

İkinci neden, Bataille'in gerçek bir psikanalize girişmek için gereken sabra pek sahip olmamasıdır. Gerçek bir psikanaliz olarak, bu bir yılı biraz aşarak sürmüştür. Bu bir yılın kesin bir tarihe yerleştirmek güçtür. 1925 yılında *Yüz Par-*

¹ Bu iki makale ayrı bir baskıda aynı ad altında bir araya getirilmiştir (J. Florange editör). Georges Bataille'in Paris'teki ilk baskısı. Bkz. Élisabeth Roudinesco, *La bataille de Cent Ans. Histoire de la psychanalyse en France I*, 358-359.

Raymond Queneau bunlardan biriydi. Leiris'e göre, bir diğeri de Max Morise olabilirdi. Colette Peignot da, tıpkı erkek kardeşi Charles gibi psikanaliz yaptırmıştır.

A.g.e., 359. Yine Borel tarafından psikanalizi yapılan Michel Leiris -zaten onları Bataille tanıştırmıştı- onu "insanîyet dolu ve örnek tarafsızlıkta biri" olarak hatırlar (yazarla söyleşi, 1986).

ça'nın fotoğrafı Bataille'a Borel tarafından verildi.¹ Fakat *Gözün Öyküsü*'nü 1927'de yazdı. Borel'in bunu bölüm bölüm okuduğu bilinmektedir. En fazla, tedavinin, tamamlanmamış W.-C. ile *Gözün Öyküsü*'nün sonu arasında yer aldığı varsayılabilir –ki bu sadece bir hipotezdir. Buna karşılık, Élisabeth Roudinesco'nun ileri sürdüğü gibi, Borel'in hastasını çocukluğunun su yüzüne çıkmış takıntılarına eklenmiş olan sefih yaşamının takıntılarıyla boğuşmaya bıraktığına pek kuşku yoktur; *Gözün Öyküsü* oldukça örnek bir şekilde buna kanıttır. Bu psikanaliz aşağı yukarı şöyle olmuş olabilir: Borel açısından, yazmaya teşvik: Bataille açısından, cevap olarak bir dizi imge üreten bir yazı; bu imgeler de psikanalizin anahtarlarını çalıştırmışlardır; bu anahtarlar muhtemelen kitaba –onu bitirtmeye elverişli– yeni bir ışık tutarlar. Bir anlamda, araştırma hakkında söylenen kelimeyi kullanabilirsek, “uygulamalı” bir psikanaliz. Borel özenli, dostça bir konum işgal etmiştir. Teşvik edip yorumlamıştır: Öykünün ağır takınaklı malzemesini (bunun onu da kaygılandırıldığını düşünebiliriz) gerektiğinde desteklemiş, sabit durmasını sağlamıştır. Her şey hemen yerini bulmadı. Kimi zaman ortaya çıkana o da katkıda bulundu. Örneğin *Gözün Öyküsü*'nde boğanın hayaları: Bataille bunları hiç görmediğinden, “ereksiyon halindeki hayvan organı” gibi koyu kırmızı hayal etmişti. Borel'in müdahalesi olmasa, bunlar kesin metinde kuşkusuz bu halde kalırlardı. Bunu düzelterek, sadece anatomi yasalarını hoşnut kılmakla yetinmez; kitaba özgü fantastik dolaşımın bütün olarak oluşmasını da sağlar. Boğanın hayaları oval biçimdedir ve göz küresi görünümündedir... Böylece babanın (Joseph-Aristide Bataille) ölü gözü ile rahibin ölü gözü arasında, boğa güreşçisinin çıkmış gözü (bu göz çıkmasına Bataille'ın 1922 Mayısında Madrid'te tanık olduğunu hatırlayalım; fakat burada *hem* göz çıkarma *hem de* hadım etme vardır) yarı yolda bir anlam edinir. Adrien Borel, yazıya tepki olarak, itirafa teşvik

¹ Bu tarihleme onundur.

eder ve gerektiğinde, Bataille'la birlikte olası bütün anlam-
lar üzerinde çalışır.

Gözün Öyküsü, *Örtüşmeler* başlıklı kısa bir sonla tamamlanır. Öyküyle araya mesafe koyarken, aynı zamanda onun hayal ürünü otobiyografik dayanağını da kabul eder. Burada konuşan adam, muhtemelen, öykünün anlatıcısı değildir, öykünün aşırı cinsel tahriğinin mahvettiği kişi de değildir; nihayet analitik otobiyografi yapabilir durumda olan Bataille'in ta kendisidir. *Gözün Öyküsü*'nü tamamladığında, psikanaliz sayesinde, hayalgücünün ne ölçüde işin içinde olduğunu ve o zamana kadar bilmediği yollardan geçerek, yerinden edilmiş, ertelenmiş itiraflara nasıl malzeme sağladığını artık bilmektedir: Bu açıklamanın yazarı, Adrien Borel olmasa inanabileceği gibi, anlatıcıdan o kadar da uzak değildir. Bu, *Gözün Öyküsü*'nün olduğu kadar olası her öykünün de anahtarıdır: Bunlar artık hayatın en yakın alanlarında gelişmektedir. Kasıtlı bir merkezsizleşme ve başkalaşım çalışması gerçekleştirirken, bu varoluşun gizli şifresini verirler.

Bu psikanaliz kısa sürmüş olsa da, etkili olduğundan kim-
senin, özellikle de ilgili kişinin kuşkusu yoktur. Utangaçlığını, ketlenmesini ve suskunluğunu yaklaşık olarak bu tarihte yitirir. Bunu kendisi söylemektedir: “[...] beni tamamen takınaklı halimden çıkarıp nispeten yaşayabilir birine dönüştürdü.”¹ O dönem kullandığı kelime “kurtuluş”tur. Eserin tek başına yapamayacağı şeyi (onu bu marazi halden kurtarmak) psikanaliz başarır: “Yazdığım ilk kitabı [*Gözün Öyküsü*] ancak psikanaliz olarak yazabildim, evet, böylece sonuçlandı. Ve sanırım bu şekilde kurtularak yazabildiğimi söyleyebilirim.”²

Bataille Borel'in dostu kaldı ve yazma imkânı bulmasını Borel'e atfedişini simgelemek için, Bataille ömrü boyunca uyduğu bir ithaf ritüeli buldu: Yayımlanan her bir kitabının ilk numaralı nüshasını ona gönderdi.³

¹ Madeleine Chapsal'la söyleşi, *Quinze écrivains*, Julliard.
A.g.e.

Bataille daha sonra Adrien Borel'i görmeye devam etmiştir –belki

TRIUNFO DE LA MUERTE

“Çok yalnız büyütüldüm, hatırlayabildiğim kadarıyla cinsellik ile ilgili şeyler beni tedirgin ederdi.”¹ Tesadüfe bakın ki, *Gözün Öyküsü*’nün bu ilk cümlesi aynı zamanda *Bütün Eserler*’inin de² ilk cümlesi olur (tesadüf: muhtemelen 1927 yılında yazılan bu cümle, Bataille’in ilk metninden on yıl sonradır). Her ikisi de bu cümleyle açılır; ideal *incipit*’leridir.

Yine de bu cümle öncelikle bir saptama yapmayı gerektirir: Kuşkusuz *ben* denmiştir ve kuşkusuz bu *ben*’i, bütün kurmaca eserde karşımıza çıkan, (her seferinde farklı olsa da) aynı bu *ben*’i ifade eden Bataille’dır, daha doğrusu onun takma adı Lord Auch’tur. Fakat bu tamamen gerçek midir? Tamamen hayali değil midir? Bunu tamamen otobiyografik kabul etmek fazlasıyla ihtiyatsızlık olmaz mı? Keza bunu tamamen hayali kabul etmek de düşüncesizlik –hatta bir küçümseme biçimi– olmaz mı? Genellikle bu sorular birbirinin yerine geçemez mi? Bizi soru sormaya mecbur ederken, bu sorudan uzaklaştıran bir mantığa boyun eğerek, zar atar gibi masanın üzerine fırlatılan bu iki sorunun ustalıklı bir oyunu olamaz mı?

Bu saptama aynı zamanda bir sorudur ve bunun cevabını asla bilemeyiz: Bataille’in birinci şahıs yazmadığı bir öyküsü yoktur. Yine de *Gözün Öyküsü* esasen bu *ben*’in öyküsü değildir. İki anlamda ve mantıken ayrılmış iki kısım

de psikanaliz için. Michel Leiris’in Georges Bataille’a 15 Ağustos 1934 tarihli bir mektubu bu fikri Bataille’in ileri sürdüğünü düşündürmektedir. Leiris şu cevabı verir: “Borel’i görmekte haksız olduğumu sanmıyorum: Psikanalizden beklenecek çok bir şey olmayabilir, fakat aspirin alır gibi psikanaliz de her zaman alınabilir.” Ayrıca 1931 yılında patolojik psikoloji sertifikası almayı düşünmüştür. Sainte-Anne’daki hastaların temsililerine katılma niyetini Raymond Queneau’ya mektupla belirttiği ise kesindir. İspanyolca: Ölümün zaferi –çn.

OC I, 13, *Histoire de l’œil*.

Hatırlatayım: Gallimard tarafından 1970-1988 yılları arasında 12 cilt halinde yayımlandı.

halinde, *Gözün Öyküsü*'nün kahramanları üç kişidir. Üç, fakat içlerinden ikisi baştan sona aynıdır: Anlatıcı (hayal edilebileceği gibi, ergen bir oğlan çocuk) ve genç bir kız, Simone, “yeryüzünde görülebilecek en sade ve en meleksi varlık;”¹ “insanın duygularını allak bullak eden şeylere karşı öylesine iştahlıydı ki, en küçük bir davet bile yüzüne, kanı, ani dehşeti, cinayeti, yani ebedi mutluluğu ve vicdan rahatlığını durmaksızın ayaklar altına seren her şeyi çağrıştıran bir anlam veriyordu.”² Bu öykünün, öncelikle Simone’un öyküsü olduğuna kuşku yoktur; onun imkânsız ve tanrısal kaprisinin öyküsüdür. Diğerleri, anlatıcı (Lord Auch – Bataille onun himayesi altında kendini gösterir) dahil, bu kaprisi, ne kadar yıkıcı olsa da, kendi arayışları yaparlar: bulaşıcılığın kaynağı Simone’dur.

İki ergen, tek başlarına, sonra da üçüncü bir kişinin, cesaretsiz olmaktan çok uysal ve sofı biri olan Marcelle’e zarar vererek, giderek daha ateşli tavırlar öğrenirler ve sonunda oyunlarının güçsüz kurbanı, sınırsız bir korkunun esiri olup kendini asar. Marcelle’in katlanmak zorunda kaldığı çilenin vahşetinde hiçbir sadistlik olmadığını düşünürsek yanılırız. Onlar *masumiyetin* ta kendisidir. Onun kaderi, seçilmiş kurban olmasıdır. Bu kadere her üçü de hiç çekincesiz itaat ederler, arzuya bağlı böyle bir kaderin ışığında sürüklenirler.

Simone, Marcelle’in cesedinin yanında, ilk kez, genç âşığına kızlığını bozdurur ve cesede son hakaretlerde bulunur, gülünesi ve içler acısı bu şehidin müstahak olduğu şeydir bu. Gözleri açık kalmış yüzüne işer: “Gözlerin kapanmaması olağanüstüydü.”³

Ergenler o ana dek ne kadar pisliğe bulaşmış olsalar da, yalnızca bu cesedin yanında sevişip birbirlerinin içine girmiş olmaları kayda değerse; çok genç iki âşığın bu ceset

¹ A.g.e., 57.

² A.g.e., 57.

A.g.e., 46.

tarafından *ele geçirildiklerinde* nihayet birbirlerine kavuşmaları kayda değerse; bunun nedeni, onların davranışlarına sadece bu cesedin aşırı bir ciddiyet verebilmesindendir, parçalanmış bir dünyaya nüfuz ediş özelliği verebilmesindendir –başka türlü bu olamazdı. Her hazzın ötesinde birbirlerini sevme arzularını, zevklerine uygun olduğu gibi, sadece o kirletir. Simone'un vücudu, bir gece gibi, aniden içine girilebilir olur; çünkü onun ikizi olan, karşılaştırılamayacak kadar saf, *masum* (yine de kendi kaderinden kaçamayan) Marcelle'in vücudu kendini asmıştır. Ölüm, bedenlerin içini açar; dehşete kapıldığı için bu dehşeti gecenin bedeninin temsil ettiği aşkın ölçüsü yapanlar artık bu bedenlerin içine girebilir. Simone'un bedeni cehennem olur; cehennem öyle güçlüdür ki, o ve âşığı bundan böyle ancak keder ve acımasızlık içinde sevişeceklerdir (bununla birlikte hiçbir acımasızlık onları artık ölçüsüz âşıklar haline getirmiş olan acımasızlığın dengi olamaz); çünkü Marcelle'in ölümü bir yarılmadır. Simone'un acımasızlıkları, keza anlatıcınınıkları, onun çektiği acının aşırılıkları kadar aşırıdır kuşkusuz. Simone kendini kirletirken Marcelle masumlaşır. Bu Simone'u daha az sofı yapmaz, fakat o umutsuzca sofudur. Onun kendinden geçişi, "boğazlanan bir kümes hayvanı"nın, kriz geçirip çırpınan birinin kendinden geçişidir. Onu çırılçıplak bırakıp hırpaladığından (ve bu kaos ancak onu çırılçıplak bıraktığı ve hırpaladığı için arzulanır olur) kendini içine attığı kaos; oyunlardan dramlara dek (klozete attığı yumurtalardan amıyla yuttuğu rahibin çıkarılmış gözüne dek), erişilmez masumluktaki haliyle dünya, tamamen, şiddetle ve alenen *suçlu* olur. Sadece kaosa boyun eğerek haklı gösterilebilecek kadar suçlu.

Bu kaos bir "azize"nin (bu azize Marcelle olamaz) kaosu, Bataille menkıbelerinin ilki, en genci ve belki de bu nedenle en kararlısıdır.¹ Çünkü o, hiç çekincesiz, kötü-

¹ Gayet doğru bu kelimeyi Sarane Alexandrian'dan (*Les libérateurs de l'amour*) alıyorum. Yine de bizzat Bataille'in *Annem'e* yazdığı

lüktür; o, hiç kuşkusuz Tanrı'dır. Bedenleri birbirinin içine sokan arzunun sahip olduğu yıkıcılığa denk bir Tanrı'dır; Tanrı artık öldüğünden, onları ayıran şey ölçüsünde yıkıcıdır. Kişi hangi sınırları ihlal etmeye hazır olursa olsun (fakat *bütün sınırları* ihlal etmeye hazır olmak gerekir), ölüm birleşmeyi daima engeller. Bataille, daha ilk kitabında, bunu eserinin bir tür yasası yapar. Marcelle'in ölümü, hiçlikten imkânsız (doyurulamaz) bir kaçma arzusu olduğunu bilen her erotizmin nasıl bir şiddete mahkûm olduğunu tam olarak ortaya koyar. *Gözün Öyküsü*'ne, haklı olarak, Bataille'in ilk kitabı olarak bakılabilir: Onu erotik roman yapan aynı nedenlerle bir ölüm erginlemesi romanıdır.

"*Gözün Öyküsü*'nün infilak edici neşesi [...] beni mutlu ediyor; hiçbir şey onu silemez. Saf bir çılgınlığın sınırlandırıldığı böyle bir sevinç sonsuza dek korkunun ötesinde kalır, çünkü korku onun anlamını göstermektedir."¹ *Gözün Öyküsü*'ndeki çılgınca, saf olay örgüsünün ayrıntısına girmenin yeri burası değildir. Fakat gerçekten de kaygının *ötesinde*, kirletmekten, yıkmaktan, sakatlayıp öldürmekten, karanlık, denetimsiz, "infilak edici" bir sevinç edinirler (kaygı ne kadar derinse bu sevinç de o kadar güçlüdür). Bataille'in kısa süre önce her şeyden üstün tuttuğu şeyi yok eden, inandığı şeyi inkâr eden, geçmişteki kendi haline gülen, *ateşli* bir sevinç. Bu, Bataille'in yazdığı kitaplar arasında hiç kuşkusuz gülmenin en hissedilir olduğu kitaptır ve hayal edebildiğimiz ölçüde, 1920 yılında, Londra'da altüst etme gücünü keşfettiği gülmeye en yakın olanıdır... Bir dönemin müstehcen kahkahası.

Bu açıdan, *Gözün Öyküsü*'nün son sahnesi üzerinde durmak gerekir. Bu sahne Sevilla'daki Santa Caridad Hastanesinin kilisesinde, Valdès-Leal'in "çürüyen ceset resim-

bir ekte bunu kahramanı (*Sainte*) yaptığını ve Alexandrian'ın da terimi orada bulduğunu belirtmeyi unutmamalı.

OC III, 59, *Le petit*.

leri” şeklindeki iki tablosunun karşısında geçer (tabloların adı olan *Triunfo de la muerte* ile *Finis gloria mundis*, *Gözün Öyküsü*’nün rahatlıkla alt başlığı olabilir). 1920 yılında din adamı olmayı düşünen ve 1922 yılında Madrid’te yazdığı mektupların sonunda hâlâ Tanrı’ya bağlılık bildiren kişi, büyük bir samimiyetle dindar olduğu kadar aynı samimiyetle dinsiz olan kişi, “sarışın, çok genç, çok yakışıklı” zavallı bir Sevillalı din adamını Simone’un göz kamaştıran eziyetlerine teslim eder. Bir din adamı olsa da, Bataille ona acımasızca bir dizi hakarete bulunur: “kilise faresi,” “iğrenç yaratık,” “gudubet hortlak,” “larva” ... Dahası: “papaz leşi.”¹ İki ergenin birlikte aşırılıkları onun üzerinde, onun “leşi” üzerinde çığrından çıkacaktır. Trajik bir teşrifatçı olan, şehvetten soğuk zevkler olan bir İngiliz, Sir Edmond da onlara tanık olacaktır (ikinci bölümdeki üçüncü kişi odur; bir anlamda, ölen Marcelle’in boş bıraktığı yeri o doldurur). Öykü bu din adamıyla kapanır (“cinsel çılgınlık, kutsala hakaret edişte çığrından çıkma ve ölümcül öfke”);² sırası geldiğinde bir şehit olan o, bu kez bön biridir, budaladır, Marcelle’in katlandığı şehitliğin bir karikatürüdür (Marcelle’in şehitliği masumdu), haz alırken son nefesini verir, “trajik bir şekilde şehveti oburca yiyip yutar,” “vücudu dikelmıştır ve boğazlanan bir domuz gibi böğürür.” Bir şehit olarak o da ölümden sonra Simone’un hakaretlerine maruz kalacaktır: Ölü Marcelle’in gözlerinin “kapanmaması” olağanüstüydü (matador Granero’nun çıkan gözünün ve Simone’un gözünde ölü boğanın çiğ hayasından takma gözün bu öyküde nasıl bir önem taşıdığını unutmayalım); din adamı ise gözlerini açık tutmalıdır, hatta açıktan bile daha fazla; Simone’un talebiyle, Sir Edmond bir gözü çıkartacaktır ve nihayet masumiyetine kavuşmuş, huzur bulmuş Simone onunla *oynayacaktır*. Göz Simone’un en mahrem yerine girer, sonra işer, nihayet anlatıcı onu olmasını beklediği şey olarak

¹ Bütün alıntılar *Gözün Öyküsü*’ndendir.

Michel Leiris, “Du temps de Lord Auch,” *L’Arc* no 44.

görür: Marcelle'in soluk mavi, saf, *ağlayan* gözü; "feci üzücü" bir görüntü.

Böyle bir kitapla kıyaslanabilir bir şey bulmak pek mümkün değildir. Bataille bu kitabı kendi adını kullanmadan ve yasadışı yayınlamıştır;¹ başka türlü nasıl yayımlayabilirdi, hayal edemeyiz. Yine de 1928 yılının önceki yıllardan farklı olarak daha serbest olduğunu düşündürtecek birçok kitabın çıktığı görülür: Pierre Jean Jouve'un *Hécate*'si, Aragon'a atfedilen *Irène*,² Joseph Kessel'in *Belle de jour*'u [Gündüz Güzeli] ve Jules Romains'in *Le Dieu des corps*'u [Beden Tanrısı]... Fakat Rachilde'in *Refaire l'amour*'u, Pierre Louÿs'in *Aphrodite*'i ve bir yığın "hafif" kitap da, kimi zaman kendini ele veren kapakların altında (örneğin Jean da La Beucque'ün *Femmes suppliciées*'si [Eziyet Gören Kadınlar]) çıktı. Dönemin bir zevk edebiyatı dönemi olduğu bir gerçeklikti, öyle büyük bir gerçektir ki, kilise müminleri göreve çağırdıktan sonra ahlak birlikleri harekete geçtiler: Yine aynı 1928 yılında başrahip Bethléem *Romans à lire et à proscrire (depuis 1500)*³ [1500'den Bu Yana Okunması ve Yasaklanması Gereken Romanlar] derlemesinin 1905 tarihli baskısını güncelledi ve Papa XI. Pie Hristiyan evlilik üzerine ünlü *Casta Connubi* tamimini dağıttı. Ahlak Birlikleri de geri kalmadılar: "Kamu ahlakının yükseltilmesi"ni amaç edinmiş, pornografi karşıtı birçok kongre düzenlendi;

¹ Lord Auch takma adı altında. André Masson'un çizimleri imzalı değildi. *Gözün Öyküsü*, Bataille'in sağlığında kendi adıyla yayımlanmadı.

Gözün Öyküsü'nün yayıncısı René Bonnel tarafından, yine Pascal Pia'nın röprodüksiyonlarıyla ve yine André Masson'un çizimleriyle resimlenmiş olarak yayımlandı. *Le con d'Irène* adı altında defalarca baskısı yapıldı.

Bütün Yahudi yazarların, bütün protestanların, bütün solcu yazarların yasaklandığı ya da okunmamalarının öğütlendiği kitap. Bernanos, Max Jacob ve Mauriac gibi belirsiz ve kuşkulu Katoliklere kadar uzanır. 1932 tarihli güncellenmiş baskıda, "şehirlerin kozmopolit Yahudiliği"ne karşı kırsal kesimdeki toprak soylularından yana tavır alır.

müstehcen ya da ahlaka aykırı kitapların satışına getirilen mahkûmiyetlerin artışı sağlandı. İçinde bulunulan dönemi hangi canavarların tehdit ettiğini yeterince iyi ifade eden ve geniş ahlaki hoşgörüyü karşı çıkan açıklamalardan ortalık geçilmemektedir: “En sinik ve en isyan ettirici ahlaksızlığın hakimiyeti altındayız. Özel hayat, kamusal hayat, tiyatro, edebiyat, politika, borsa, basın, iş dünyası, soylular ya da burjuvazi; hepsi çürümeyi, hayvanca haz ve orji arzusunu, yalanı ve düzenbazlığı yaymaktadır.”¹

Muhtemelen Bataille kendini hiç bunlarla alakalı hissetmez. Yukarda adı anılanlardan (Jouve, Kessel, Romain... dahil) kendini tamamen ayırır. Belirtilen kitaplardan hiçbirinin *Gözün Öyküsü*’nün şiddetine uzaktan yakından denk olmadığına emindir; ne şiddetine ne de çılgınlığına. Şu da kesindir ki –ve kuşkusuz işin özü budur– Bataille, çağdaşlarından farklı olarak, daha fazla özgürlük elde etmek için dövüşmeyi hak eden herhangi bir şeyden zevk almaz. Bataille yasağın, tabunun önemini çok erken hissetti. Bunların altüst edilmesini ya da ortadan kaldırılmasını, hatta nüfuz alanlarının daraltılmasını bile asla arzulamadı. Tavrını tam olarak anlamak için, sadece kendi ihlal etme olasılığının elinden alınmaması için bunları savunmaya hazır olabileceğini hayal etmek gerekir (bu konuda asla tereddüt etmez. Eğer sınırlar ortadan kalkarsa, birkaç kişiyle birlikte, tek bir kişiye sunulan bu deneyim olasılığı –başına buyruk olasılık– yok olur). Tavrını doğrulayan ikinci bir gerekçe de vardır: o sefih biridir, asla bir liberten değildir:

“[...] daha o dönemde, benim için hiç kuşku yoktu: ‘ten-sel zevkler’ denen şeyi sevmiyordum, çünkü aslında bunlar her zaman yavandır: ben sadece ‘pis’ olarak sınıflandırılanı seviyordum. Diğer yandan, bildik sefahat beni tatmin bile etmiyordu, çünkü onun tek kirlettiği

¹ Akt. Claudine Brécourt-Villars, *Écrire d’amour. Anthologie des textes érotiques féminins (1799-1984)*, Ramsay.

şey sefahatin kendisiydi, yüce ve tamamen saf olan, şu ya da bu şekilde, dokunulmamış kalıyordu. Benim anladığım sefahat sadece bedenimi ve düşüncelerimi değil, onun akışı içinde tahayyül edebileceğim her şeyi, yani sadece bir dekor rolü oynayan yıldızlı geniş evreni de kirletir.”¹

Gözün Öyküsü’nden alınma bu satırlar, 1928 yılında Bataille’in “erotik” düşüncesini ve bu öykünün anahtarını muğlaklığa düşmeden belirtmektedir; sadece ölüm yeterince pistir, sadece ölüm sefih vücutların arzularındaki hakikati dile getirir: Umutsuzluktur bu.

Gerçeküstücülerin ona biraz daha yakın olmalarını ve erotizm hakkında daha az budalaca bulabileceği iki, üç şey söylemelerini bekleyebilir miydi? “Cinsellik Üzerine Araştırma” anketinin çıkacağına öngörüldüğü *La Révolution surréaliste*’in 11. sayısının çıkmasını sabırsızlıkla değilse de ilgiyle beklemiş olması muhtemeldir. Ona yakın olabilecekleri tartışmalıdır. Bu soruşturmada André Breton’un gerçeküstücü erotizm hakkındaki tavrı (gerçekten de tavrılar ankete katılanlara göre belirgin biçimde farklılaşmaktadır; örneğin eşcinsellik konusunda hepsi Breton kadar katı değildir. Bununla birlikte gerçeküstücülüğün cinsel ahlakının –André Thirion ve dostlarının az çok titizlikle uyduklarını söyledikleri ahlakın– sadece André Breton’un ahlakı olduğunu düşünebiliriz), Bataille’in tavrından uzaktır, onun yazdıklarından uzaktır. Breton’a göre, sadece aşk erotizmi meşrulaştırır; bu aşkın monogamik ve seçmeli olduğunu söylemeye gerek yoktur.² Bataille’a göre sefahat yeterlidir; aşk, olsa olsa, aşırılığı körükler. Breton’a göre, “tanınmayan bedenler”in “erotik element” olarak kullanılması söz konusu olamaz; hatta bu fikri öfkeyle reddeder. Bataille’in *Gözün Öyküsü*’nde (adının işaret ettiği gibi, bu kitap bir nesnenin

¹ OC I, 45, *Histoire de l’œil*.

² Man Ray: “Breton aynı anda iki kadına ilgi duyabilir mi?” Breton: “Bunun tamamen imkânsız olduğunu söyledim.”

hikâyesidir) bunları nasıl da tekrarlı ve takınaklı bir şekilde kullandığını artık biliyoruz. Breton'a göre aşk öyle biricik, öyle özeldir ki, aşkın sevişmesinde üçüncü bir kişinin yer alması düşünülemez.¹ *Gözün Öyküsü*, iki genç âşğın bir hengame halindeki sevişmelerine (doğrudan doğruya kalabalığı değilse; örneğin arenadaki kalabalık) önemli bir üçüncü şahsı iki kez katar (Marcelle, ardından Sir Edmond). Breton'a göre, "fiziksel aşkta dışsal tehlikenin bilincinde olunamaz." Bataille ise bu korkudan zevk alır ve bununla oyun oynar; sadece tehlike bu korkunun anlamını gösteren kaygıyı verir. Breton, tıpkı tımarhaneleri ve hapishaneleri kapatmayı düşündüğü gibi, genelevleri de kapatmayı "düşler." Bataille genelevlere kilise gibi bakar, ona göre "gerçekten doymak bilmeyen tek şey" genelevlerdir. Breton "ne sadist ne mazoşist" olduğunu ileri sürer. Bataille ise sırası geldiğinde biri ya da diğeri olduğunu açıkça ifade etme küstahlığı gösterir. Breton -ya da çevresindekiler- ölümden söz etmez (şaşırabiliriz ama bu konuda gerçeküstücüler hemen hemen hiç Freudcu değillerdir), dışkıdan da söz etmez (Péret hariç; ama onun söz dağarı da kutsallığa hakaret edici bir dışkısalılık içerir, sadece "pislik"ten haz almayla alakası yoktur). Bataille ne ölüsevici olmayı inkâr eder (yine de bu eğilim üzerinde biraz daha geç duracaktır) ne de dışkısever olmayı; erotizmin bu ikisi olduğunu, sadece bunların erotizmin doğasını gerçekten ortaya koyduğunu söyler.

Gözün Öyküsü'nün 1928'de yayımlanması, Bataille'in üç yıl önce kendinin "gerçeküstücüleşebilir" olduğuna inanmamasının nedenlerini açıkça ortaya koyar (ya da, en azından, bunları kesinleştirir). Breton'la aralarında olduğuna inanabileceği yakınlıkların (tabii eğer hiç inanmışsa) onları ayıran şeylerle karşılaştırıldığında daha az ağırlığı olduğuna kuşku yoktur. *Gözün Öyküsü* kimi gerçeküstücüleri hayran bırakmıştır; en eski dostları olan Blomet Sokağındakileri kuşkusuz, belki de Château Sokağındakileri. Breton'un

¹ Breton: "Herhangi bir üçüncü kişinin varlığına katlanamam."

ne düşündüğünü bilmiyoruz. 1925 yılında Leiris'e belirttiği yargının (Bataille bir "takınaklı"dır) daha da güçlenmiş olması muhtemeldir. Bu çelişik anekdotu aktaran Jean Piel'e inanacak olursak, durum böyle değildi: "Breton'a yeni biri tanıştırıldı; öyle sessiz ve utangaç bir hali vardı ki, ağzından pek bir laf alamadık, fakat cebinde öyle olağanüstü bir el yazması duruyordu ki, bu adam muhtemelen bir dahiydi." Olgusal bakımdan yanlış olan (Bataille Breton'a 1928'de tanıştırmış olamaz: 1925'te, *La Révolution surréaliste*'te *Satirik Taşlamalar*'ın yayımlandığı dönemde tanıştırmıştı) bu anekdot, muhtemelen, Bataille'la gerçeküstücüler arasındaki büyülenme ve tikslenme ilişkisinin farklı bir ifadesidir.¹

Gözün Öyküsü 1928 yılında, yayıncı adı olmaksızın (René Bonnel'in çabasıyla), Pascal Pia'nın röprodüksiyonlarından yola çıkarak, imzalanmamış (aslında André Masson'a ait) sekiz tane orijinal litografiyle birlikte 134 adet yayımlandı. 1944 yılında K. Éditeur tarafından 199 adet yeni baskısı, Hans Bellmer'in kezzap ve çelik kalemli orijinal gravürleri eşliğinde yapıldı. Bu yeni baskı, aslında, elden geçirilmiş bir baskıydı (Sevilla 1940 baskısı denir). Georges Bataille'ın sağlığında gerçekleştirilen üçüncü ve sonuncu baskı 1952-1953 yılında (tarihleme belirsizdir) çıktı ve Jean-Jacques Pauvert tarafından yapıldı. Buna, Burgos 1941 baskısı denir. Bu üç baskı, toplamda 850 nüsha etmektedir. Üçü de Lord Auch takma adıyla imzalanmıştır. Georges Bataille'ın adıyla imzalanmış ilk baskı ancak 1967 yılında, kitap yazıldıktan kırk yıl, yazarı öldükten beş yıl sonra çıkar.

¹ Jean Piel şunu ilave eder: "Bu metnin gücü ve cüretiyle Georges Bataille'in utangaç, ihtiyatlı, pek parlak olmayan bir hatip, tane tane konuşan biri olarak görünüşü arasında bir tezat vardır. Breton, bu tezattan güçlü biçimde etkilenmişti" (yazarla söyleşi, 1986).

GÖZ İŞ BAŞINDA

147

“[...] *İlkin ayağa kalkan son derece solgun birini çevreleyen ölüm halesi, hastalıklı bir güneşin altında, onda eksik olan göksel gözden başka bir şey değildir.*”

Bataille'ın Adrien Borel ile sürdürdüğü psikanalizin niteliğini tam olarak bilmediğimiz doğrudur. *Gözün Öyküsü* bunu biraz sezdirmektedir; 1927-1930 arasında yazılmış başka metinler belki bunu daha iyi yapmaktadır; en azından daha çıplak, daha açık bir şekilde ifade etmektedir. Bunların ilki olan *Güneşi Anüs*, *Gözün Öyküsü*'nden daha öncedir. Bu metnin Ocak ve Şubat 1927 yılında yazıldığı bilinmektedir. Diğer metinler, yazımları yıllarca sürse de,¹ bir bütün oluştururlar ve bunları toplamda tamamlanmamış tek ve aynı kitap olarak okumak çok ciddi bir hata olmaz (*Bütün Eserler*'de bunlar *Tepe Göz* adı altında bir araya getirilmiştir).²

Kuşkusuz bu metinlerin hiçbiri kurmaca değildir: yine de *Gözün Öyküsü*'nden belirgin farklılık gösterdikleri kesin değildir. Elbette onu genişletirler: En azından, onu “dramatize ederler.” *Güneşi Anüs* bunların ilkidir. Söylediğim gibi *Gözün Öyküsü*'nden öncedir. Ama sadece bu romandan önce gelmekle kalmaz, onu hazırlar. W.-C.'nin muhtemelen meşum niteliğine ve *Gözün Öyküsü*'nün kendince infilaklı niteliğine yakın değil midir? Simone'un, altına alıp tuvalet klozetine batırdığı yumurtaları onda buluruz... Yine çürük-türler. Gözler de orada karşımıza çıkar, yine patlamışlardır; ama bunlar rahiplerin değil, yargıçların gözleridir. Boynuzlu kısırakların arenanın kumu üzerine yumuşak ve tiksindirici bir gürültüyle bıraktıkları “kocaman ve iğrenç iç organ yığını” burada da bırakılır; fakat yeryüzünün anüsü olan volkanlar tarafından yüzeye bırakılır. *Güneşi Anüs*'ün “her

¹ Muhtemelen 1927-1930 arasındaki üç yıl, fakat içlerinden çoğunu kesin olarak tarihlemek mümkün değildir.

OC II, 13-47, *Dossier de l'œil pinéal*. Bu dosyayı oluşturan metinlerin hiçbiri Bataille'ın sağlığında yayımlanmadı.

yerde geceye ve dehşete” maruz kalarak titrediği yerde Gözün Öyküsü gülecektir. “Gözlerin ne güneşe, ne çiftleşmeye, ne cesetlere, ne de karanlığa dayanabildiği” bir dehşettir bu: Gözün Öyküsü’nün yazarı Lord Auch’un gözleri ise bütün bunlara katlanabilir.

Fakat gözlerin asıl katlanamadığı şey güneştir. Güneş ne kadar iğrençse gözler de o ölçüde sakattır. İğrençtir; çünkü Bataille’in 1927 yılında gördüğü güneş “bir penis başı gibi mide bulandırıcı ve pembedir, bir delik gibi açık ve işeyendir;” bir “pisliktir.”¹ Güneş pisliktir, dikelttiği şey pisliktir. Bitkinin dikilmesi pisliktir, ağacınki de pisliktir, her ikisi de –solarak ya da yıldırım çarparak– düşmeye mahkûmdur. İnsanların dikilmesi de pisliktir: Bir tabutun üzerinde bir hayaletin aniden belirip yok olması gibi. Toprak ve deniz görkemli bir şekilde titreşmeye mahkûmdur; bunların karşısına, bitkiler, ağaçlar ve erkekler kendi saçma dikelebilirliklerini çıkartırlar. Bitkiler ve ağaçlar güneşe doğru dikelirken; güçsüz, iktidarsız erkek, kadına doğru dikelir.

İster pis olsun, ister müstehcen, güneş körlüktür. Bu kelimeyi iki anlamda anlamak gerekir: “kör edilmiş güneş ya da kör edici güneş; bunun pek önemi yoktur.”² Bu imge sadece bayağı olmakla kalmaz; Bataille Shestov’dan Platon’u öğrendiğinden beri, bunun nasıl ideal bir üçlü oluşturduğunu biliyordu: Göz vardır, baba vardır ve güneş vardır.³ Fakat Platon hangi idealliği düşlemiş olursa olsun, Bataille bunun –bu üçlü ne kadar güneşsi gözüксе de– dehşete nasıl sürüklenebileceğini de bilmektedir. Bunun olabilmesi için elementlerin ilkinin eksikliği yeter. Güneş güneşsidir, bu açık, babalar ise ölüdür: Onların bize verdiği göz, onların

¹ *L’anus solaire*: yükümlülere prospektüs.

² *A.g.e.*

³ Olabilecek en açık şekilde, Bataille bunu benimser sonra da reddeder. “Göz kuşkusuz güneşin sembolüdür, güneş de babanın sembolüdür” (altını ben çizdim) cümlesinin sonunu sildikten sonra, metnin kesin halinde, “Göz hiç kuşkusuz güneşin sembolüdür” demektedir.

bulunduğu toprak ile güneşin bulunduğu gökyüzü arasında *biz olan* dikilme hakkında bunu bilmemizi sağlar. Fakat kör bir baba hangi gözü miras bırakır? Sabit bir göz, ölü bir göz. Ve üçlü tersine döner: Göz ölüdür, güneş siyahtır ve babalar sağdır. Bu kör babanın ölü gözlerini diktiği güneş çürüktür, kokuşmuştur. Yukarda olan aşağıdadır. Bitkin bir halde yükselen, çöker: “Güneş, tıpkı bir cesedin kuyunun dibinde olması gibi, göğün dibindedir.”¹

Tepe Göz’ün metinleri oldukça yumuşaktır ve –çok farklı bir şekilde yapsalar da– farklı bir şey söylemezler: Rasyonellikten ödünç terimlerle –kuşkusuz “çılginca”– bunu ifade edişlerine hayret ederiz. Bataille en başa geri döner; göz görüyor olsa da (aslında onunkiler görmektedir), insanın yeryüzündeki dikilme hareketine (çünkü aslında kendini oluşturmuştur) uygun evrim geçirmediği için güçsüzdür. İlk insanların sürünerek yürüdüğü (ve çömeldiği) arkaik yapıyı unutmamıştır: Onun gördüğü şey, yeryüzüne kölece bağlıdır. Bedenin güneşe doğru dikilmesine, güneşi görüş alanından çıkaran saçma bir inatla karşılık verir. Enseyi geriye bükmek hariç, güneşi –ışığı hariç– hiç görmez ve bu ışığı da aydınlattığı şey üzerinde kırılmasıyla görür.

“İnsanın hayvani doğasını üzümlere reddi sırasında insan yapısının kesinlikle tabî kaldığı yatay bakış açısı, görünüşte dinginlikle karıştırılacak denli baskıcı bir yoksulluğun ifadesidir.”² Eğer göz kuşkusuz kör değilse (Psikanalizin ilk sonucu bu değil midir? *Gözün Öyküsü* gözü kör olmaktan başka türlü tahayyül etmiyor mu?), en azından sakattır. Bu sakatlığa Bataille, ne kadar anlamsız olsa da, bir çare bulacaktır. Bilim insanları dahil, herkes, beyinciğin ön tarafında yeterince gelişmemiş bir salgı bezi olduğu konusunda hemfikiridir (göz gibi, yumurta gibi ve hayalar gibi onun da oval olması işin en az ilginç kısmı değildir). Descartes’a göre, orası, kabaca, ruhun merkezidir; Bataille’in dönemin-

¹ A.g.e.
OC II, 26-27, *Dossier de l'œil pinéal*.

de bunun embriyon halinde kalmış bir gözün özelliklerini taşıdığını söylemekte herkes hemfikirdi. Bu pineal [üçüncü göz] epifiz bezini –çünkü adı budur– Bataille Descartes’tan daha az aydınlatıcı, daha az kesin bir şekilde kullanmak istemez: İnsana dikey, dolayısıyla dünyasal değil güneşi bir bakış verecek bir gözün embriyonudur ve böyle kalacaktır.

“Ölüm kadar güzel, ölüm kadar solgun ve inanılmaz”¹ göğe dalıp gidecek olan bu gözün en korkunç, en şiddetli şekilde kamaşması beklenebilir. Kafatasının tepesinde bulunduğundan, insanın güneşin yüzüne –ne kadar çirkin olsa da– bakmasına yönelik olduğuna kanıttır; en yakıcı olanı, en akkor halinde olanı *görecektir* şekilde yapılmıştır. Hasta mıdır? Bataille saflıktan uzak bir şekilde söyler: “O dönemde bu olağanüstü gözün başın kemikli çeperi içinden sonunda gerçekten ortaya çıkma olasılığını ciddi ciddi düşünmekte tereddüt etmiyordum; çünkü uzun bir kölelik döneminin ardından, insanların sadece güneşe yönelik bir gözlerinin olmasının gerekli olduğuna inanıyordum...”²

Fakat bu göz sonunda güneşi olacak mıdır? Alakası yoktur: Görebildiği çürümüş, cesedimsi güneşin, çürümüş, cesedimsi, kara bir doğası vardır. Çünkü kafatasından çıkan bu gözün gördüğü şeyin üzerine, iğrenç, göz kamaştırıcı bir başka görüntü, Bataille’ın Temmuz 1927’de Londra hayvanat bahçesinde gördüğü şey eklenir: Maymunun anal çıkıntısının çıplak görüntüsü. İnsanda, doğurulduğundan bu yana, etinin iyice içine çekilmiş ve gözden uzak kalmış olan şey, maymunda, “kırmızı etin güzel çıbanı” olarak, müstehcen ve ıslıl ıslıl dışarı çıkar. Tepe göz eğer bir şeye benzeyecekse, bu kadar çiğ ve bu kadar şiddetli bir şeye benzeyecektir: Bunun müstehcenliğinde ve vahşiliğinde olacaktır. Ve Bataille bu yeni gözün gördüğü şeyi böyle bir çıkıktan doğabilecek şeye benzetir: “Bazı maymunların anal çıkıntısını görmeyi bu kadar dehşetli yapan şey kadar çiğ ve

¹ A.g.e.

² A.g.e., 15.

şiddetli bir şekilde başın üzerinden boşalacak enerji gibi.” Temmuz 1927’de Londra hayvanat bahçesinde gördükleri Bataille’ı “kendinden geçirici bir tür sersemlik” içine atar. Sersemleme ve kendinden geçme, bu çıkıntının sağlayacağı kadardır; bu çıkıntı “güneşten sarhoş olmuş, pembe (iğrenç) büyük bir penis” gibi olacaktır; “muhteşem ama leş kokulu bir boşalmanın vahşice çığlıklarını atmaya beni mecbur eden, titreten (kuyunun dibindeki cesede giren ve sarhoş)” bir penis.¹

Göz, psikanalizde iş başındadır. Şunu da söyleyebilirdim: Baba, psikanalizde iş başındadır. *Notre-Dame de Rheims*’in “silinmesi”nin de sırası geldiğinde silinmesi için on beş yıl ve (ne kadar kısa sürmüş olsa da) bu psikanaliz gerekmişti. *Gözün Öyküsü* bir anlamda bu psikanalizin (kendince mucizevi) aceleye getirilişidir; bu öyküyü sonlandıran *Örtüşmeler*, onun –farklılaşmış, merkezi kaymış– öyküsündeki kara sevinçten neyin sorumlu olduğunu ilk kez ifade etmektedir. *Güneşsi Anüs*, daha sarsıntılı ve daha çılgınca bir şekilde ele alsa da, başka unsurları açığa çıkarmaz. *Tepe Göz* buna bir son verir; eldeki verilere bakılırsa, uzlaşmadan ziyade rıza olan bir son. Georges Bataille’ın babasının onu yüzleşmek zorunda bıraktığı imgelerin (kuşkusuz bunlara kuruntu da denebilir) hepsi ya da hemen hemen hepsi bu dönemde yazılmış metinlerde –farklılaşmış, başkalaşmış olarak– yeniden ortaya çıkar: İnsan vücudunun yeryüzünde dik durması (bu felçli adam); tepe göz ve şiddetli kamaşmaları (ölü gözleri); maymunların anal çıkıntılarının müstehcen ve mucizevi güzelliği (külodu sıyrılmış, koltuğunda oturan sakat); kraterler ve dışarı atılmış iç organ yığınları (gözünün önünde üstüne başına yapan bu adam); kokuşmuş güneşin akkoru (belki de, babasını öldüren şehrin alevleri)... Başka örnekler de verilebilir. Bataille’ın uzun süre babasıyla ve genel olarak ölümle birlikte düşündüğü volkanlar elbette en

¹ *A.g.e.*, 27 ve 19.

az anlamlısı değildir.¹ Volkanlar da, en azından göz kadar, bu metinlerin içine karışırlar; tıpkı tende açılan yarıklar (ya da yeryüzünün delikleri) gibi, bunlardan, duruma göre, dışkı, iç organ, orgazm, ateş ya da ölü fişkiracaktır...

“Deli değildim ben, fakat insani deneyimimizin sınırlarından şu ya da bu şekilde çıkma zorunluluğuna aşırı bir pay verdiğime kuşku yoktur; ayrıca, yeterince kafa karıştırıcı davrandığımdan, dünyadaki en ihtimal dışı (keza, dudaklardaki köpük gibi, en altüst edici) şey bana aynı zamanda gerekli görünüyordu.”²

“İDEALİZMLE VAKTİMİ HARCAYAMAM!”

1929, Paris. Gerçeküstücülüğün ufkunda yeni bir sarsıntı görünmektedir: Bir kırılma, hareketin tarihinin ilk gerçek kırılması ve kuşkusuz –geriye dönüp bakıldığında– en önemlisi. Yönelimsizlik giderek belirginleşmiştir ve hareket tıknefes olma işaretleri vermeye başlamıştır. Breton’un 1924’te olduğu gibi, herkesin katılabileceği yeni hedefler önermesi gerekir; fakat gerçeküstücüleri birleştiren şeye ihanet etmeyen yeni hedefler bulmak o kadar kolay değildir. Breton’un kendisine güvenenler üzerindeki nüfuzu azalmamıştır, fakat çoğu evrim geçirmiştir. Gerçeküstüçülükle yükümlülüklerini inkâr etmeyen yeni ufuklara açılmışlardır. Sadece Breton onları toparlayabilir:

“Bu 1928 yılı sonunda gerçeküstücü dünya çalkantılar içindeydi, dışarının cazibesi, davet ve değişimleri merak

¹ “ Babamın yaşadığı köy olan Garandie, ağaçsız, kilisesiz, bir kraterin yamacına, şeytani bir manzaranın içine evlerin basitçe yığılmasıyla inşa edilmiştir” (OC V, 534, *Le coupable*, notlar). OC II, 15, *Dossier de l'œil pinéal*. 1927 yılında yazılan *Güneşi Anüs* 1931 yılında Georges Bataille’in adıyla 100 adet yayımlandı. André Masson’un gravür kalemiiyle illüstrasyonlarını yaptığı *metin Galerie Simon Yayınları* (Astorg Sokağı, 29 (çift) numara, Paris) tarafından basıldı. Bataille’in sağlığında yeni baskısı yapılmadı.

uyandırıyordu [sanki inzivaya çekilmişlerin bir tarikatından söz ediyoruz], André Breton'un müşkülpesent kişiliği ve sertliği allak bullak etmişti. Bu sertlik ahlaki alanda olduğu kadar fikir ve eser eleştirisi alanında da uygulanıyordu. Onun referanslarını ve uygulama noktalarını kavramak her zaman kolay değildi, çünkü *Pas Perdue*'nün yazarı, o dönemde, her türlü kodlamayı önlemek amacıyla kartları sık sık yeniden dağıtmaya ve oyunun kurallarını değiştirmeye özen gösteriyordu.¹

Breton hareketin katılmasından mı çekinmektedir? Gücünden ve zorunluluğundan aniden emin olarak, donup kalmasından (dolayısıyla ölmesinden) mi çekinmektedir? Hareket ise, katılmanın ve donmanın ötesinde, tersine, yaşamsallık –ama aynı zamanda entropi– göstermektedir. Kimi üyelerini tehdit eder gözüken şey felç değildir, fakat üyelerin dağılması hareketi tehdit etmektedir. Doğası gereği katı olan, hatta tarzı itibarıyla ağırbaşlı olan (dinsel bir hareket gibi ağırbaşlı; André Masson'un tarif ettiği gerçeküstücülüğün *dinsel* karakteri üzerinde ne kadar durulsa azdır; onun bakış açısı, Bataille'in *da* bakış açısıdır) gerçeküstücülük, ilk yıllardaki coşku silindiğinde, hareketi oluşturanların arzularının toplamına artık cevap vermez. Breton'un denetlemekte güçlük çektiği ve sapkın olarak nitelendiği başka arzular ortaya çıkar. Bunun ardından, Breton bilinçli olarak, ustalıkla (bir şairde pek görülmeyen bir iktidar ilmine sahiptir) gerilimleri, parçalanma ve kopmaları besler. En iyi durumda, bunları denetler; en kötü durumda, kışkırtır. Tek efendi odur. Ve art arda gelen bu can sıkıcı gerilimlerin de hâkimi odur. Onun gözünde, görüş ayrılıkları içindeki insanlardansa, daha az sayıda insandan oluşan bir grup daha iyidir. Breton, herhangi bir hükümrandan daha fazla ayrımcıdır, iyiye ve kötüye dair hareketin referans noktalarını o ifade eder; ve etrafındakileri itaatlerine bağlı

¹ André Thirion, *a.g.e.*, 183.

olarak kabul eder ya da reddeder. Hareketin üzerinde inşa edildiği şeyler, birkaç yıl içinde kural olur. Gerçeküstücülüğün kendini adaması gereken kuralları başlangıçta dile getiren kişiye, *onun* temsil ettiği bu kuralları, herkesin rızasıyla, tek başına, uzlaşmaz bir şekilde savunmak düşer... Bu kişi Breton'dur.

Kuralların ve hedeflerin olduğu bilinmektedir. Thirion'un düşündüğü gibi, Breton'un kartları yeniden dağıtmaya ve gerçeküstücü oyunun kurallarını değiştirmeye kasıtlı olarak kalkıştığı tam doğru değildir. Hatta tersine, kartlar ve kurallar uzun süre olduğu gibi kalmış gözükmektedir. İlk dağıtıldığı haliyle ve sadece Breton'un ellerinde.

Breton bu kuralların işler halde kalması gerektiğinden kuşku duymaz; gerçeküstücülük sadece bu bedelle her taraftan gelen tehditlere direnebilecektir. Fakat bu, belki de tek mümkün özgürlük olan gerçeküstücülüğe, daha fazla özgürlük elde etmek için –yoksa bütün özgürlüğü devretmek için değil– katılmış olanların, hatta en sadıklarının bile özgür iradesini dikkate almamak olur. Gerçekten de insanlar evrim geçirmiştir: Başlangıçta hiç çekincesiz, hatta coşkuyla rıza gösterdikleri şey, André Breton'un uyguladığı büyüleyiciliğe bağlanmalarını sağlayan şey, onlar üzerinde artık aynı etkiye sahip değildir. Üstelik, hareketin kendisi de, belli belirsiz de olsa, bütün olarak evrilmiştir. Bu arada, politik bir yönelim öne çıkmaya başlar; herkesin onaylamadığı toplumsal devrime doğru bir yönelimdir bu.¹ Bazı adların öne çıkmaya başladığı da doğrudur: Elbette Breton –*Nadja*'yı yeni yayımlamıştır– ama aynı zamanda Eluard

¹ Başkalarının yanı sıra Soupault ve Artaud da onu onaylamadı. 1930 yılında Boiffard gerçeküstücülerin aniden komünist oluşunu alaya alacaktır. İçlerinden yirmisi “hep birlikte ve en ufak bir tereddüt geçirmeden aniden komünist olduklarını” keşfeder. André Breton da daha ilerde aynı ironiyi paylaşmaktan uzak durmayacaktır: “Evet, bu kitlesel bir inanç değişimine fazlasıyla benziyordu” (*Entretiens*, 127). Dinsel bir terminoloji kullanımı yeniden fark edilecektir.

(*Capitale de la douleur*) ve Aragon (*Le traité du style*). Her üçü de ilk -nispi- ünlerine erişir; bu ün sadece gerçeküstücü okurlarla sınırlı değildir. Diğerleri kendilerinin ideolojik olarak ortalığı karıştırıcı bir role indirgendiklerini hissedebilirler; içlerinden en iyileri (ya da bundan yararlanmaya en hazır olanlar) sonuçta çok edebi (dolayısıyla ille de gerçeküstücü olmayan) bir ayırımın imtiyazını bölüşürler.

Basiretli bir ideolog olan Breton'un hareket içinde kıskırttığı gerilimler hareketi paramparça eder. Artaud 1928 yılında Sorbonne'da verdiği bir konferansta şiddetle protesto edilir; herkesin bu protestoya katıldığı kesin değildir. Gereksiz yere (iğrenç bir şekilde?) hakaret eden ("bugün bu piçi dışımıza kustuk") *Au grand jour* adlı polemik yazısı kimilerine aşırı gelmiş olabilir. Vitrac ve Soupault da sert eleştirilerden esirgenmez; onlar da dışlanır. Kabahatleri nedir? Artaud'nunki oyuncu olmak; Vitrac'ınki tiyatro piyesleri yazmak; Soupault'nunki ise roman yazmaktır... Bütün bunlar şerefsizlik olmakla kalmaz, ihanettir de.

Onlardan önce Max Ernst ve Juan Miró, ilk gerçeküstücülerin en büyük ressamlarından ikisi aynı ölçüde şiddetli terimlerle teşhir edilmişlerdi: "müphem ahlakın en berbat yandaşlarına silah" vermekle suçlanmışlardı.¹ Bilinçli ya da bilinçsiz, estetik yargı ölçütlerini (André Masson'la birlikte Blomet Sokağı grubunun baştan itibaren eleştirdiği) ahlaki yargı ölçütlerine tabi kılan Breton temelde idealist bir tutum benimseme eğilimi göstermektedir.

En yakın işbirlikçilerinin (ve dostlarının) çoğundan ayrılan Breton, hareketin saflarını, zorunlu olduğundan kimse-
nin kuşku duymadığı bir dava ya da eylem etrafında şu ya da bu şekilde sıklaştırmak mümkün olmadığında, hareketi hangi sarsıntılara maruz bıraktığını bilmektedir. Neyse ki 1928 yılı ona bir dava sağlayacaktır.

René Daumal ile Roger Gilbert-Lecomte Paris sahnesinde 1928'de belirirler. Büyük Oyun grubu gerçeküstücülüğe

¹ Louis Aragon-André Breton, *La Révolution surréaliste* no 7, 1926.

bir alternatif olabilir mi? Hayal kırıklığına uğrayanları ve ayrılanları saflara kazanma iddiasında bulunabilir mi? Hiçbir zaman bunu yapabilecek gibi görünmemektedir.

Onlar Breton'u ayartır. Belki de, gerçeküstücülüğün kıyılarında, denetlemese de etki altına alabileceği yeni grupların belirmesi fikri onu ayartmaktadır. Fikir şudur: Tespit edilen ayrılanların yeri yeni gelenlerle doldurulabilir; gerçeküstücülük kendine yeni hudutlar bulabilir, yeter ki yeni fikir ve değerler getirsinler; Breton'un dar anlamda gerçeküstücü olmamalarına rıza gösterdiği yeni insanlarla genişleyebilir. Büyük düşünmek gerekir, sadece hareketin sınırları içinde düşünmemek gerekir. Aragon'la birlikte, kafalarında, herkesin katılacağı bir sempozyum fikri vardır.¹ 12 Şubat 1929'da bir mektup kaleme alınarak Raymond Queneau'nun imzasıyla yaklaşık seksen kişiye gönderilir² ve bireysel faaliyetler ile (önceden tanımlanmış olmasa da) kolektif faaliyetler arasında tercihte bulunmaya davet edilirler; "herkes gerektiğinde kiminle ortak bir faaliyet yürütmeyi benimsediğini ad ad belirtmelidir. Bireylerin önemine vurgu yapıldığından, mektubu alan kişilerin herhangi bir kamusal ya da özel eylemde reddedip reddetmediklerini belirtmeleri rica olunur."³ André Breton'un genişleme kaygısı bu şekilde karşılanabilirdi; açığa kavuşma kaygısı da. Kimileri bu yaklaşımı kuşkuyla ele aldılar: Bir mahkeme değilse de, bir soruşturma olarak gördüler. Breton ise bunu, üyeleri sayma, onları yeni bir proje etrafında birleştirme ve ahlaki uyum temelinde hiçbir tavizde bulunmadan açılın yapma imkânı olarak gördü. Manevra başarısız kaldı; Büyük Oyun'un üyelerinden birinin –Roger Vailland– gafı, gayet şüpheli emniyet müdürü Chiappe'ı (Birliklere olan sempa-

¹ Hepsi, değil: Delteil ve Soupault çağrılmazken, *La Révolution surréaliste*'in eski yazarları çağrılmıştı.

André Thirion, *a.g.e.*, s. 186; ve José Pierre, *Tracts et déclarations surréalistes*, Losfeld, 1980.

André Thirion, *a.g.e.*

tisi herkesin malumuydu) öven bir makale yazmış olması Breton'un uzak durmasına yol açtı.¹

Hiçbir gruba dahil olmayan ender kişilerden biri olan Bataille da bu toplantıya çağrıldı. Böylece 1929 yılında gerçeküstücülere ve Breton'a yakınlaşma, bağlılığını bildirme fırsatı ona yeniden verilmiş oldu; Breton'un onu uzun süre bağışlamayacağı tek cümleyle bundan uzak durdu: "İdealizmle vaktimi harcayamam!"

EŞEK TEPMESİ

"Materyalizm kelimesi kullanıldığında, her türlü idealizmi dışlayarak, doğrudan yorumu belirtmenin zamanıdır [...]."

İdealizm düşmandır. 1929 yılında Bataille'in adım adım mücadeleye gireceği düşman. Şaşırtıcı olan şey, bu mücadeleyi baştan sona mantıksal temeli yapmak istediği bir dergi çıkarmak istemesi değil (bunun araçlarını bulacağı kuşkuludur), bunun, tek katılanı ya da asıl başı çekenini Bataille olmayan ve *a priori* perspektifi onun niyetleriyle pek az yakınlık gösteren bir projeye eklemlenmiş olmasıdır.

Çok ciddi bir sanat ve arkeoloji dergisi olan *Aréthuse*'ün (Bataille'in defalarca yazdığını gördüğümüz) eski yöneticileri olan Jean Babelon ve Pierre d'Espézel 1928 yılında Georges Wildenstein'a *Documents* adı altında onun yerini tutacak bir dergi projesi sundular. Eski tablo satıcısı ve *La Gazette des Beaux-Arts*'ın yayıncısı olan Wildenstein, derginin araştırma alanının etnografyayı da kapsaması fikrini benimseyerek, onay verdi; Trocadéro Etnografya Müzesi müdür yardımcısı olan Georges-Henri Rivière de projenin

¹ Toplantı, herkesi bir araya getirmekten uzak kaldığı gibi, Vailand'ın resmen suçlanmasıyla ibaret kalır. Sonunda, kimsenin tavrı değişmez.

kökenindeydi ve ciddiyetinin saygın bir teminatını oluştuyordu.

1929 yılında Georges Bataille karışık bir haldedir. Bir yanı “uzman” topluluğuna mensuptur: İlk yazıları *Aréthuse* dergisinde yayımlanmıştı. Sadece arşivci-paleograf yeteneğiyle (kuşkusuz kuşağının en yetkinlerinden biriydi) buraya katkıda bulunmaya davet edilmişti. Ondan daha fazlası istenmiyordu; üstelik, nasıl daha fazla bir rol oynayabileceğini düşünmek zordur. Diğer yanıysa zevke ve akla saldırmaya hazır: *Gözün Öyküsü* ve *Güneşi Anüs*, ciddi bir derginin sütunlarında çıkmasına razı olacağı şeyden son derece uzaktır (dergide yazarlar muhtemelen bunların yazarının Bataille olduğunu bilmiyor olmalıdırlar). Bir tür kılık değiştirmiş başyazarlık olan¹ *Documents*’in genel sekreterliğini ona emanet ederek, onun genç “uzman” (daha ilerde “doktor” diye alaya alacaktır) kapasitesi onurlandırılır, yazarlık kapasitesi hiç değil; skandal yaratan yazar kapasitesi haydi haydi değil. Projenin heyecan verici niteliği açıktır: Yayın Kurulunda Enstitü üyelerinin, müze küratörlerinin, kütüphanecilerin ve sanat tarihçilerinin varlığı, hiç kuşkusuz niyetin ve hedefin ne olduğunu belirtmektedir. *Documents* bilimsel bir dergi olacaktır ve Bataille’den da bilimsel bir dergide olması gereken şeye ciddiyetle uyması beklenmektedir.

Fakat olup biten şey, en azından, alışılmadıktı. Oraya Bataille’in çektiği, Bataille olmasa, *a priori* orada yapacak bir şeyleri olmayacak ilk gerçeküstücü “dönekler” yazı kuruluna katıldılar: Bataille’in yeterli gördüğü Georges Limbour, yazı işleri sekreteri görevine getirildi (Pierre Espézel bu keyfi tavrı onaylamadı, Bataille’ı sekreterinin ne düzen ne de yöntem duygusuna sahip olmasıyla eleştirdi; onun ardından Michel Leiris ile Marcel Griaule bu göreve getiril-

¹ “[...] *Documents*’ı [...] asil başkan Alman şair Carl Einstein’in itirazıyla, Georges-Henri Rivière’in onayıyla “genel sekreter” sıfatıyla gerçekten yönetiyordum” (*Le Pont de l’Épée*, no 41, 1969).

diler), ayrıca Jacques-André Boiffard, Roger Vitrac ve Robert Desnos.¹ Bundan böyle, yayın kurulunda çağdaş genç yazarların en şüpheli ve en az öngörülebilir olanları ile en tutucu olarak nitelenebilecek olanlar arasında tuhaf bir karpışma yaşandı; bu sonuncuların derginin varlık nedenini anladığı kesin değildir ve derginin yayıncıları bundan defalarca şikâyet etmişlerdir. Georges-Henri Rivière Georges Bataille'a desteğinde cömertti ve Pierre d'Espézel başlangıçta üzerinde anlaştıkları şeyi ona hatırlatıyordu: "Siz ve ben Bay Wildenstein'la dergiyi konuştuğunuzdaki başlangıç projesinin bize esinlediği ruha geri dönmeliyiz."²

Başlangıç yine de ihtiyatlı oldu: Bataille öncelikle *Aréthuse*'de yazmış olduklarının ötesine pek gitmedi. Makul bir ihtiyat onu provokasyonu daha öteye itmekten alıkouyordu. Bu ihtiyat uzun sürmedi. Derginin çıkışını duyuran reklam metninde, araştırma alanının genişletilme kaygısı olarak görülebilecek olan şey ("En kışkırtıcı, henüz sınıflandırılmamış sanat eserleri ile o zamana dek ihmal edilmiş tuhaf bazı ürünler, arkeologlarınki kadar kesin ve bilimsel inceleme konusu olacaktır") kısa sürede –aslında 4. sayıdan itibaren– büyük bir önem kazandı. "Görgü kurallarına" aykırı olan ve bayağı bulunup genel olarak engellenen şey, ikincil bir unsur, bir merak konusu olarak, bu derginin rakiplerinden farklı olmakla gurur duyacağı bir "fazlalık" olarak yer almakla kalmadı, bunlar derginin temel niteliği oldular. "Rahatsız edici

¹ Bir diğer gerçeküstücü olan Jacques Baron *Documents*'in içindeki listesinde yer alması yanıltır: "[...] Bu pislik ve grotesk dergiyle ortak hiçbir yanım yok ve Noailles Kontunun değersiz yazıları (doğal olarak) canımı sıkıyor" (Georges Bataille'a 4 Temmuz 1930 tarihli mektup).

Pierre d'Espézel'in G. Bataille'a 15 Nisan 1929 tarihli mektubu. Burada *Documents*'ı bütünüyle tanıtmamız ve yorumlamamız mümkün olamaz. Bataille'ın derginin örgütlenmesindeki rolünü ve dergiye bağladığı umudu ortaya çıkarmakla yetinirken, Denis Hollier'nin önsözüyle iki cilt halinde yapılmış yeni baskıya gönderme yapacağım (*Documents*, c. 1, 1929 ve c. 2, 1930, Jean-Michel Place editör, 1992).

olmasa da, kışkırtıcı ve alışılmadık¹ olan şey yayının markası oldu; dergiyi yayımlamaya devam eden şahsiyetlerin ağırbaşlı ve karakteristik incelemeleriyle yan yana yürüdü.

“Bununla birlikte –niyetinden bir an bile vazgeçmese de, tamamen masum davrandığı izlenimi veren inatçı köylü– Bataille’in kartları masaya koymaya karar vermesi için 4. sayıya kadar beklememiz gerekir.”² 4. sayının başsayfasına, “Doktrinler, Arkeoloji, Güzel Sanatlar ve Etnografya”ya “Çeşitlilik ve Resimli Magazin” eklendi. Bunu kim fark etmemiş olabilir ki? Derginin gerçek renkleri belli edilmişti. Bataille’in yazıları, sabırla dahil olduğu bu alışılmadık birleşimde nihayet yönünü bulacaktı. Onun anti-idealizmi serbest kalırken, daha başından itibaren ona katılanlardan da yardım görür: Alberto Giacometti ve o dönemde henüz kimsenin tanımadığı Gaston-Louis Roux, henüz gerçeküstücü olmayan Salvador Dalí, Pablo Picasso ve Juan Miró. Aniden –çeşitlilik izin verdiği– Afro-Amerikan müzikholüyle, cazla, Hollywood sineması ve starlarıyla, kabare şarkıları ve popüler imgelemle (Croquignol, Ribouldinguev ve Filochard, Pieds Nickelés) ilgilenilir.³ Başlangıçtaki fazlasıyla ağırbaşlı proje, dönüşmekte olduğu şeyle çatışır.

Pierre d’Espézel’in Nisan 1929’da Bataille’a ifade ettiği kaygılar doğrulanmıştı: “Şu ana dek gördüğüm kadarıyla, sizin bu dergi için seçtiğiniz isim, zihniyetiniz hakkında Belgeler’ vermesi dışında, pek doğrulanmadı. Bu çok fazla ve yeterli değil.”⁴ Çekincelerini tek ve sert bir tehditle bağlıyordu: Derginin sona erdirilmesi. Daha erken müdahale etmemesine bile şaşırabiliriz. Kararını uygulamak için Ocak 1931’i ve on beşinci sayıyı bekledi.

¹ Michel Leiris, “De Bataille l’impossible à l’impossible *Documents*,” *Critique* no 195-196.

A.g.e.

Bu envanter Château Sokağını heyecanlandıran, Fontaine Sokağının ise bastırıldığı ilgi merkezlerini hatırlatmıyor değildir.

Derginin adı olan *Documents*’a imada bulunuyor –çn.

Belirtilen mektup.

Michel Leiris'in dostça deyişyle "inatçı köylü" Georges Bataille düşüncesizce davranmamıştı. Başlangıçta kabul ettiği kısıtlamalara ve karşılaştığı dirençlere rağmen, bir dergiyi denetlemenin kendisi için nasıl bir şans olduğunu biliyordu. *Documents*'ı gerçeküstücülüğe karşı bir savaş makinesi olarak, onun topraklarında yer alarak, muhaliflerinin bir bir katılacağı ileri bir karakol olarak sabırla, inatla tahayyül ettiğine hiç kuşku yoktur.

Sabrı ve ihtiyatlılığı öyle kayda değerdi ki, 1928 yılında, bir başka dergide, *Les Cahiers de la République des Lettres, des Sciences et des Arts*'da, geliştireceği temaların niteliği ve bunları geliştirme tarzı bakımından kuşkuya yer bırakmayan bir yazı yayımladı. Kolomb-öncesi sanatın ilk büyük sergisi vesilesiyle yayımlanan "Kayıp Amerika" adlı bu keyif verici yazıda, Bataille, daha uygun bir kelimenin yokluğundan, "yöntem" olarak hızla adlandırılacak bir şekilde, önemli bir bilimsel bilgi rezervini kendi kaygılarıyla, hatta en su götürmez büyülenmeleriyle birleştirdi. Işık, güneş, güldürü, kan, kurban etme, ölüm, *Güneşsi Anüs*'ü ve *Tepe Göz*'ü oluşturan şeylerdir. Aztek halkı Bataille'ın bunları başka bir şekilde, başka bir açıdan, etnografik bahanenin teminatı altında ele almasına imkân tanımıştır. Bilimin kudur bulamayacağı bir şekilde bu halktan söz eden Bataille, örnek olacak şekilde, kendinden söz ediyordur: "[...] İnsan çılgınlığının daha kanlı tuhafılıkta bir şeyi asla tahayyül etmediğine kuşku yoktur."

Özellikle Meksika tanrıları onu etkilemiştir: "Acımasız ve tuhaf bir şekilde kötü niyetli." Bu halk, diğer herhangi bir halktan daha dindar olan kendi tarzında, dehşete varana dek, ölümü sevene dek dindar bir tarzda, acımasız ve kötü niyetli tanrılarının acı safrasını Hristiyan Tanrı'nın fazla nazik tatlılığına tercih etmiştir. Bunlar öyle güçlü tanrılardır ki, bu halkın onlara saygı gösterme tarzını hak ediyorlardı: Binlerce kişi kurban edilir, gövdeler parçalanır, kesilir, kalpler canlı canlı çıkarılır, hepsi pişirilir ve yenir.

Bütün bunlar tam bir cümbüş içinde yapılır ve karşılığında tanrılar da onları korur. Mexico, “oluk oluk kan akan insan mezbahaları”na tanıklık eder ve “bu dehşetler karşısında şaşkınlık verici bir mutluluk gösteren” halkı için ölüm bir hiçtir, hatta hiçten daha iyisi, cazip bir oburluk duydukları şeydir: “Son derece cesur bu halkın ölümden aşırı bir zevk aldığı kanısındayım.” Bir ölüm dininin, tevekkülle değil, taşkın bir güçle ölümü sevdiren bir dinin, boyun eğdiren, yargılayan, ağlatan, korkutan Hristiyanlık üzerinde ölçüsüz bir avantajı vardır. Öyle ki, tarihin yanlış bir şekilde ileti sürdüğü gibi, bu “vahşiler”in haktan gelen Hristiyan fatih Cortés değildir: Aztekler, onun Tanrı’sıyla getirdiği ölüme, hipnotik bir tür sayıklamayla, “gerçek büyülenmeyle,” *kendi tanrılarıyla* cevap verdiler. Mutlu baş dönmelerinin en yüksek mertebesine erişerek, uçurumun içinde yok olmayı onlar istediler. Onların gençliğe özgü acımasızlıklarının özgür ve bastırılmaz karakterine sadece bu yok oluş sahipti. Olası tek sonuç buydu: “Ezilen bir böceğin” sonu.

Ölüm üzerine bu tövbe tanımaz (tövbe tanımaz ve mutlu) meditasyonda, Azteklerin büyülenmesinin Fou Tchou Li’nin “vecd halindeki” işkencesinde gördüğümüz yeri işgal ettiği bu meditasyonda, sadece Bataille’in yorumlama çılgınlığını görmek haksızlık olur. Antropoloji, Bataille’in ortaya koyduğu ana hatları yalanlamıyor; dahası, antropolog Alfred Métraux’ya göre Bataille gerçek bir uzgörüşlülük sergilemektedir. Métraux’ya göre, Aztek tanrılarını “düzenbaz, kötü şakalara sinsice düşkün, çoğu zaman da acımasız olduğu kadar tuhaf”² görmek için uzgörüşlü olmak gerekiyordu. Bataille döneminin ilerisindedir: “İlginç bir sezgiyle, *ethos*’u, yani her uygarlığa kendi değerini veren toplumsal değerler hiyerarşisini tanımlamaya çalışmış bütün bir antropoloji okulunun öncüsü olduğunu da kanıtlamıştır.”³

¹ Bütün alıntıların kaynağı: “L’Amérique disparue,” OC I, 152-158.

² Alfred Métraux, “Rencontre avec les ethnologues,” *Critiques* no 195-196. A.g.e.

Georges Bataille'ın tarzı ("tarz" belki de "yöntem"den daha doğrudur), bu ilk önemli yazıdan beri işleyen tarzı yakında şöyle olacaktır: Birkaç referans metin, birkaç sohbet sayesinde alelacele edinilmiş bir bilgi ve eklenmiş bir şeyler; tümdengelimsel olmaktan ziyade sezgisel nitelikte, mantıksal olmaktansa en azından uzgörüşlü, (kendi üzerinde yaptığı deneyimlerle oynadığı oyundan doğma) kesinlikle kişisel, çoğu zaman şaşırtıcı bir şekilde *heyecanlandırıcı* yine de aydınlatıcı bir ekleme. Bataille, politika, ekonomi ve sosyoloji söz konusu olduğunda da farklı davranmayacaktır (bunu göreceğiz: En yakın dostları bile bu kadar az ortodoks bir "tarzı" reddetme eğilimine girmişler, sonra da onun fikirlerine tamamen ya da kısmen katılmış ve bunları takip etmişlerdir).

Documents'ın ilk üç sayısındaki yazılar daha temkinliydi. Birinci sayıda (Nisan 1929) çıkan "Akademik At," "idealistlerin yavanlıklarına ve kibirlerine"¹ karşı birkaç boğa güreşçisi şışı saplamaktan ve "uyumlu ve kurallı" olana karşı "çürük kokan ormanlar"ı ve "kokuşmuş bataklar"ı desteklemekten fazlasını yapmaz.² "Saint-Sever'in Mahşeri" (sayı 2, Mayıs 1929) aynı ihtiyatlı çekinceyi gösterir; en fazla, laf arasında, Bataille, "pis ya da kanlı olguların huzur verici değeri"ni savunur,³ ama daha fazla yorum yapmaz. "Çiçeklerin Dili," kurnaz bir didaktizmle, gerçeküstücülüğün karnına kılıcı biraz daha derine saplar. Çiçekler kuşkusuz güzeldir, herkes böyle kabul eder, fakat kendi içinde güzel değildir; sadece olması gerekene uygundurlar: *insanın ide-aline*. Yaprakların kopması bunu kanıtlar: Çiçeğin kıllı, dolayısıyla çirkin cinsel organını çıplak bırakırlar. Yaprakları dökülmüş bir gül "iğrenç görünümlü bir tutam"dan başka nedir ki? Fakat daha kötüsü de vardır: Gökyüzü –ama erişmeden– ile yeryüzü arasında, "asalak böcekler gibi mide

¹ OC I, 162.
A.g.e.
OC I, 167.

bulandırıcı ve çıplak” kökleriyle çiçek, kırılgan güzelliğini “iğrenç gübre kokusundan” alır. Bu pis koku onun işareti gibidir; onun kaçınılmaz solmasının işaretidir: solunca, herkesin hemfikir olarak kabul ettiği güzelliği sona erer ve “havada uçuşan bir gübre paçavrası” olur.¹ Sevda simgesi çiçekte “ölüm[ün kesin] kokusu” vardır. Arzu ve aşkın ideal güzellikle pek alakası yoktur; sadece onu soldurur ve kirletirler. Bunların özgürlüğü, sefilce kaçış sayesinde, hâlâ yüksek, soylu ve kutsal olan her şeyi altüst eden bir alay...”ı temsil eder.² Aynı sayıda çıkan Bataille’in bir diğer yazısının sonu,³ *Documents*’ın teşhir ettiği kişileri –adlarını anmadan– belirtir: “*Materyalizm* kelimesi kullanıldığında, ham olguların –her türden idealizmi dışlayan– doğrudan yorumunu belirtmenin zamanıdır; yoksa dinsel ilişkilerin işareti altında hazırlanmış ideolojik bir analizin parçalı yorumları üzerinde temellenen bir sistem değil.”⁴

Documents’ın ilk üç sayısında az çok ihtiyatlı davranarak araya sıkıştırılan şeyi dördüncü sayı açıkça gösterir. Georges Bataille bu sayıda, son derece ateşli üç not ya da yazıya imza atmıştır. Zenci rövisü olan Black-Birds’ün Moulin-Rouge’a gelişi artık hiç çekince içermeyen birkaç satırın vesilesidir: “bunca patetik çerçöpün toplu mezarı olan çatılarımız altında sinir bozukluğuyla çürüyoruz.”⁵ Fakat bu üç yazının en ateşlisi hiç kuşkusuz “İnsan Yüzü” adlı olanıdır. Bu adın altında, daha kabaca fark edebileceğimiz bir diğer adı görebiliriz: “İnsan Doğası.” Yani insanlar vardır ama insan doğası yoktur. İlginç bir insan çeşitliliği sunan bir fotoğraf bunu göstermeye yeterlidir: Örneğin bir düğün, “kendini beğenmiş hortlaklar”ın “itici” çeşitliliği. En güzel hayallerinin, kendilerini doğuran “yaşlılık lekesi”nce değiştirildiğini kabul etmeyecek genç yoktur. Bu soy sop

¹ “Le langage des fleurs,” *Documents*.

A.g.e.

OC I, 180, “Matérialisme.”

A.g.e.

OC I, 186.

sadece utanç verici değildir, *insan doğasının* varlığını inkâr eder. Bu inanca genellikle atfedilen en yüksek nitelikleri, bu düğünün çok sıradan canavarlığı, “deliliğin olmadığı canavarlık” hiçe indirger. Georges Bataille bundan daha şiddetli saldıramazdı. En yavan saygıya saldırmaktadır: Kendi kuşağına gösterilen saygıya... Başlama işareti verilmiştir. *Documents* gerçeküstücülüğün her ay patlatılan bir iltihabı olur: Gerçeküstücülüğü en iyi –yani en saygın– olanla eşleştirme yönündeki Breton’un ateşli arzusuyla –*in extremis*– önlenmediğinde şiddetinin olabileceği şey, gerçeküstücülüğün olmaya cesaret edemediği şey olur. Gerçeküstücü şiddet yüksek düşüncelerce dayatılmıştır. Amaca ulaşmak için her yolu deniyorsa da, körcesine ya da umutsuzca bunu yapmaz. İnkâr ettiği düzen, yani “siyah köle satıcılarının,” “tacirlerin,” “ahlaki muğlaklıkların” yandaşlarının düzeni onu tersinden doğrulamıştır. Gerçeküstücü müthiş isyan gerekçesini ve otoritesini hem mahkûm ettiği hem de bel bağladığı dünyada bulur. Bataille’in kesinlikle yalnız isyanını ise kendisi dışında hiçbir şey doğrulamaz: İyiliğin güvencesi olacak bir Tanrı yoktur; kötülüğün de hakaret edeceği Tanrı yoktur. Onun tek otoritesi kendi sivri dilliliğidir, kendi öfkesidir. Teşhir ediyorsa da, herhangi bir şeyi değiştirme iddiasında değildir. Yok etmeye karar veriyorsa, yerine bir şey koyma umudu yoktur. Varsa, çıkışsızdır... Kısacası, kendinden başka otoritesi yoktur; dehşetin ona kural olarak koyduğu otoritedir bu.

Dehşetle mücadele etmek gerektiğini sadece ahlakçılar ileri sürebilir. Bataille beterini yapar: Dehşeti ayrıntılı olarak anlatır ve dehşetin büyüleyiciliğine kendini memnuniyetle bırakır: güneşe bakan açık gözlerin vuzuhu. *Documents*’ın on beş sayısında André Breton’un adının bir kez bile Bataille tarafından anılmaması dikkat çekicidir. Breton’un 1925 yılında ona gösterdiği merhamete Bataille en azından denk bir merhametle karşılık verir. Bataille’in şiddetle karşı koyduğu şey idealizmdir; Breton’un ve çev-

resindekilerin bu yaklaşım içinde olmaları ikincildir; adları anılarak belirtilmezler. Aniden gözü açılan bir taktisyen olan Bataille, ilk hakareti Breton'un etmesine izin verecek kadar kendine güven duymaktadır. O zaman onunla dövüşecek kadar eli güçlü olacaktır; Breton'un, prestiji dikkate alındığında, meşru olarak yararlanabileceği güç ilişkilerini kendi yararına çevirecektir.

"Büyük Başparmak" (*Documents*'ın 6. sayısında çıkan yazı), bu bağlam içinde, şiirsel idealizmin frensiz bir parodisi olarak belirir. Seçilen nesne artık bir çiçek değil, fakat herkesin gözünde en aşağı, en değersiz nesnedir. Değersiz mi? Bataille buna itiraz eder. Onu çamurun içine, dışkının içine yerleştiren yazgı; onu pisliğe, aynı zamanda da "her türden nasıra" mahkûm eden yazgı; bu yazgı haksız yere soylu görülen insanın yazgısıdır.¹ Eğer bu insan güneşe doğru dikelebildiği için gurur duyuyorsa, ayağı çamurun ve dışkının içinde ona gereken dayanağı sağladığındandır. Ayaklar hayatın "pislikten ideale, idealden pisliğe bir git-gel hareketi"nden² oluştuğuna işaret eder. Böyle bir hayat öfkeye mahkûmdur; bu öfkeyi "ayak kadar aşağı bir organdan çıkarmak kolaydır." Ayak öyle aşağıdır ki, düşüş gibi (ayağın dengeyi sağlayamaması), ölümdür. Ve ölüm olduğu için, en insani ve en arzulanır şeydir.

"Bu yazının anlamı, son tahlilde bir oyalamacadan başka şey olmayan (insanların çoğu doğal olarak güçten yoksundur ve ancak şiirsel bir bulanıklık içinde kendilerini içgüdülerine bırakabilirler) şiirsel uydurmayı dikkate almadan, *baştan çıkartıcılığı* doğrudan ve açıkça tartışma konusu etmedeki ısrarında yatmaktadır. Gerçeğe geri dönüş hiçbir yeni kabul içermez, fakat kişinin, konum değiştirmeden, *gözlerini kocaman açarak bağırarak* denli temel bir şekilde baştan çıkartılması

¹ "İnsan yaşamına yükseliş olarak bakmak hatadır" (OC I, 200). *A.g.e.*

anlamına gelir; böylece kocaman bir başparmak karşısında gözler kocaman açılır.”¹

Şiir, idealizmin adlarından ikincisidir. Şiirsel güçsüzlüğün açığa çıkardığı “gevşeklik,” “kaçamak yollar” ve “sayıklamalar” karşısına Bataille, “kara bir öfke, hatta tartışmasız bir hayvanlık çıkarmaya” çalışır.² *Documents* iddiasındaki dergi, altı ay içinde gerçeküstücülük-karşıtı bir savaş makinesi halini aldı. Bataille ilk kez “kendini elebaşı konumunda buldu.”³ André Breton’un entelektüel gençlik üzerinde uyguladığı paylaşımsız iktidarı, teşhir etmek için değilse de, en azından azaltmak için –birkaç da döneğin yardımıyla– bu konumdan yararlandı.⁴ Elbette *Documents*, *La Révolution surréaliste*’in ve onun ardından da *Surréalisme au service de la révolution*’un ününe asla erişememiştir; keza, gerçeküstücülük kaç parçaya ayrılrsa da, kayıplara katlanmak zorunda kalsa da, *La Révolution surréaliste*’in avangard dergilerin en fazla okunanı ve en temsil edicisi olduğu bir gerçektir; nihayet, *Documents* dahil, diğer dergileri nispeten onun belirlediği de gerçektir. *Documents* sadece iki yıl çıkabilmişken, *La Révolution surréaliste* beş yıl sürdü; fakat bu iki yıl içinde *Documents*, gerek toparladıklarıyla gerekse kıyısında kalanlarla, gerçeküstücülüğün ne olmadığını ve Breton’un himayesi altında kaldığı sürece ne olamayacağını açık seçik gösterdi. *Documents* gerçeküstücülüğün ağzında şüpheli bir tattır; Bataille, Breton’un ağzında çürük bir diştir (defalarca karşılaşacağımız bir deyim). Ve gerçeküstücülükten çıkmayacak “deli” de Bataille’dır. Artaud *kelimeleri* delirtmişse, Bataille da fikirleri delirtmiştir. Hatta onların leşini çıkarttı. Gerçeküstücü çılgınlığın gayet akıllı uslu girişiminde, “deli,” denetlenemeyen filozof Bataille’dır. Her denetim-

¹ OC I, 204.

OC I, 212, “Le jeu lugubre,” Aralık 1929.

Michel Leiris, *Critique*, agy.

Breton “[...] dünyanın bir döneminin en güzel gençlik düşlerini temsil etti” (Marcel Duchamp).

den, öncelikle de gerçeküstücülükten sıyratarak, kuşkusuz kuralların dışında, Bataille gerçeküstücülüğün “felsefesini yaptı;” Breton ise gerçeküstücülüğün sadece teorisyeni, kimi zaman ideoloğu oldu, ama asla filozofu olamadı (bu da onun zayıf yanıdır). Akıl hocalarının otoritesinden kaçtıkları ölçüde, gerçeküstücü muhalifler Breton’un onlara öğrettiği düşünce mantığının çağrısına, bu mantığın nihayet kendini onarmasına –yani imkânsızlığına– katıldılar. Gerçeküstücü olağanüstülük, savaşın nasıl bir kıyım olduğunu güçlkle gizliyordu. Bataille’in “hayvanlığı,” savaşın bütün bir kuşağı fırlatıp attığı umutsuzluğa ve tiksintiye çok önem veriyordu. Savaş ne kadar tiksinti verici olsa da, Bataille savaşın olmadığı bir dünyanın olabileceğini asla vaat etmiyordu. Hatta daha da *hayvani* davranıyordu: İnsanlara gerçek doğalarını hatırlatmak hiçbir şekilde mümkün olmadığından, gerçek bir doğalarının olmamasının büyüleyici olduğunu söylüyordu. Bataille’in hayvanlığı, onların hayvan oluşuna gözlerini kocaman açmasıydı; ve az sayıda birkaç kişinin gözlerini de açması oldu. Eğer Bataille bir şekilde gerçeküstücü olduysa, gerçeküstücülüğün düşünülemezliğini (imkânsızı) sadece o düşündüğü içindi.

André Breton gerçeküstücülüğü *olağanüstünün* aracı yaptı; olağanüstü olana yönelik nefret ve herkesin onu gülünç bulması karşısında adalet istedi: “Açıkça ifade edelim: Olağanüstü her zaman güzeldir, olağanüstü olan her şey güzeldir, hatta sadece olağanüstü güzeldir,” diye yazmıştı *Birinci Manifesto*’da. Diğer uçta, Georges Bataille *Documents*’ı *cannavarca* olanın aracı yaptı.¹ “İnsanın kendi pisliğiyle oyunu”

¹ Geç bir dönemde, 1955’te, Breton’a bir saygı borcu gibi çınlayan bir cümlede olağanüstü olana kısmen (ve istisnai olarak) katılacaktır: “Bana kalırsa, genellikle, günümüz dünyası insanların olağanüstü olana duyduğu özlemi küçümsüyor. Günümüz dünyası olağanüstü olanı ihmal etme eğilimindedir [...] yine de bence insanlar bu duyguyu hissedecekleri anın beklentisi içinde yaşadılar hep” (konferans, Ocak 1955).

canavarcadır; ve bu oyunun “başkasıyla yüzleşme cesareti- ni gösteremeden en iç karartıcı koşullarda devam etmesi”¹ ödlektir. Bataille, böylesine ödleğe bir kavgadan midesi bulanmış olanlarla birlikte, hayatın yorumlanamayan hakikatini, en aşağı, en değersiz, en kirli olanda arar: “Gerçekten sevilen şey, özellikle utanç içinde sevilir.”² Olağanüstüne duyulan sevgi hayata derinden *Hayır* der: Hayata karşı tanıklık eder. 1924 yılında Leiris ve Lavaud ile birlikte harekete geçip, her şeye daimi onay vermeyi içeren bir *Evet* hareketi kurma projesine ve kendisine sadık Bataille, sonunda midisini kaldıracak ve “dudaklarını köpürtecek” kadar dünyaya rıza gösterir. Dünyaya öyle fazlasıyla, öyle derinden rıza gösterir ki, bu bulantı, bu salya insanın bu dünyaya duyabileceği sevgidir, utanca varana dek tanık olunacak bir sevgidir. Nasıl ki güneş pisliğe faltaşı gibi açılmış gözlerin hakikatiyse, utanç da bu sevginin hakikatidir. Göz kamaşmasına, baş dönmesine kaçınılmaz olarak varan bir utanç... Gözleri kamaşan, sendeleyen, güneşe bakarken parmağını dişleyen adamın hakikati... Kendi kafasını vuran ve gözlerini oyan kadının hakikati... Kestiği kulağını “en tiksindiği yere” –bir geneleve– götüren Vincent Van Gogh’un hakikati.³ Bataille’in *Documents*’daki son yazılarından biri olan “Kurban Edici Sakatlama ve Van Gogh’un Kesik Kulağı,” en güzel ve en sarsıcı yazılarından biridir, ayçiçeklerinin *olağanüstü* ve depresif özelliğine sahiptir; Van Gogh’un hiç bıkmadan çizdiği bu çiçekler gün boyunca güneşe *sabitlenirler*, onun yö-rüngesine göre dönüp dururlar. Resim sanatında ilk kez Van Gogh onları solmuş, yanmış, mide bulandırıcı çizdi. Güneş, bulaşıcılık yoluyla, kendisini idealleştireni enfekte eder.

Daha ilerde, Georges Bataille’in çıkardığı ve *Acéphale* adlı bir diğer dergi, Masson’un çizdiği başı vücudundan ke-

¹ OC I, 273, “L’aspect moderne ou le jeu des transpositions.”

A.g.e.

“L’automutilation sacrificielle”de (*Documents* no 8) aktardığı üç “durum.”

siliniş bir adamı amblem olarak alacaktır. *Documents* gayet haklı olarak kendine bir eşeği, hatta bir eşek kafasını amblem seçebilirdi, “komik ve umutsuz anırması, iktidardaki idealizme karşı yüzüstü bir isyanın işareti olur.”¹ *Documents*, gerçeküstücülüğü tepen eşektir.

“KOKUŞMUŞ FİLOZOF”²

“Gerçeküstücülüğün ne tür ahlaki erdemlere sahip çıktığını bilmek önem taşır [...].”³ Şu dikkatten kaçmamalıdır: Gerçeküstücülük (Breton) “ahlaki erdemlere” saygı talep eder. Daha temelde, kendini tehdit altında hissettiği an, sadece bir ahlak olarak gözüktür. Bu durum 1929’da olduğu kadar açıkça doğru hiç olmamıştı; kimilerinin özgürlüklerini seçtiği o dönemde Breton, harekete doğduğu ve hedefini oluşturan ilkeleri yeniden hatırlatır.

Breton şöyle bir sezdiği hedefe asla erişememekten en azından iki yıldır kuşku duymaktadır: Aralık 1926’da bıkkın, hayal kurmayı bırakmış bir haldeyken karşılaştığı Yugoslav gerçeküstücü Marko Ristic’e, “olağanüstüye ulaşmak, berbat, imkânsız bir şeydir” diyerek kabul eder. Muhatabı bu konuşmadan, “Breton hayallerinden çoğunu ve gerçeküstücülükten beklentilerine olan inancının bir bölümünü yitirmişti” sonucunu çıkartır.⁴ Robert Desnos’u ihraç etmesi gerektiğine olan inancının ona pahalıya mal olduğu doğrudur. Bunun bedeli bir dostluk ve bir hayranlık olmuştur. Diğerleri ise kendiliklerinden ayrılmışlar ya da kendilerini kovdurmuşlardır. Hareket ilk kez bir karşı akıntıyla karşılaşır.

¹ OC I, 224, “Le bas matérialisme et la gnose,” *Documents*, Ocak 1930.

André Breton’un Georges Bataille’a yönelik nitelendirmesi.

André Breton, *Gerçeküstücülüğün İkinci Manifestosu*, 1929, Idées, Gallimard.

Breton et le mouvement surréaliste, NRF, özel sayı, Nisan 1967.

Dışlanan insanlar (dışlama zamanı gelmiştir) ne kadar önemli olsa da, bu dışlamalar hareketin ne kadar dayanıksız olduğunu ve bu insanların asla amaçlarına erişemeyeceğinden çekinmekte ne kadar haklı olduğunu göstermektedir. Erişilemez olsa da olmasa da, bu varsayımsal amaçlar Breton'un en baskıcı önlemleri kullanmasının gerekçesi olmuştur; sonuçta hareketin bölünmesindense bu önlemler tercih edilmiştir. Böylece başlangıçta bir araya gelmelerini sağlamış inanca yeniden katılmaktan –“verdikleri sözü” hatırlatmaktan– ve buna karşı çıkanları kınamaktan başka seçenek yoktu. Bu, eylemleriyle hareketin ilan edilmiş çıkarına zarar verdikleri iddia edilenlere yönelik ortak bir adalet tavrıyla bir hareketin (ya da bir mezhep, din veya partinin) üyelerini yeniden sağlamlaştırma yönünde ortak bir uygulamadır. Breton bu bıkkınlık ve ümitsizlik içinde *Gerçeküstücülüğün İkinci Manifestosu*'nu yazmaya girişti. Fiiliyata geçirilmiş bu bir tür şiirsel-politik program kâh afarzozluyor kâh itibarı iade ediyor, kâh hareketin kökenlerini yeniden belirtiyor, kâh yeni amaçlar belirliyordu. Bu *İkinci Manifesto*'da ilkinin coşkulu üslubu yoktur; ilkinin genişletmişse de, tehdit olarak gördüğü şeyle orantılı olarak genişletmiştir (ilkinin açmaktan ziyade kapatır).

Haklı olarak, bu manifestonun aşırı şiddeti akılda kalmıştır. Ama aynı zamanda dokunaklıdır da. Breton kendisini hangi canavarların tehdit ettiğini bilmektedir. Daha kötüsü, bu canavarların *hepsi* dışarda değildir: kimileri bizzat gerçeküstücülükten doğmuştur. Saydığı *bütün* düşmanlarıyla gurur duyabilecek biri konumunda değildir artık. Hak etsin ya da etmesin, en yakın dostlarının en eskileri arasından düşmanlar edinmiştir; ve bunların şiddeti de daha az olmayacaktır. Desnos bunlardan biridir; Breton onun ne kadar “temel, unutulmaz” bir rolü olduğunu “üzüntüyle” hatırlar.¹ Diğerlerine gelince, –her biri hak ettiğini alır– bunlar da aynı ölçüde hayal kırıklığı konusu olurlar: “Her

¹ André Breton, *Second manifeste du surréalisme*, 124.

gün bize, sadece zihinsel sağlığını korumak için bile olsa, kabullenme cesaretini göstermemiz ve hayatın muhasebe defterinde korkunç borç hanesine kaydetmemiz gereken hayal kırıklıkları getirir.”¹

Breton bıkkındır ve bu bıkkınlık ölçüsünde öfkeli. Ve ona, en basit gerçeküstücü eylemin eline silah alıp so-kağa çıkıp kalabalığın içine rastgele ateş etmek olduğunu (gerçekten gerçeküstücü olamayacak kadar basit bir eylem; Breton bu ihtiyatsız cümleden dolayı uzun süre pişman olacaktır) yazdıran bu öfke, bu kızgınlık, gerçeküstücülüğün korkunç borçlu hesap hanesine yerleştirilmesi gereken bir tür kederli şiddetle, dışlananları tek tek söylemesine yol açan öfkedir: “Kişisel kazanç” ve “şöhret”le suçlanan Antonin Artaud adı ilk anılandır; ama daha kötüsü daha önce söylenmişti: “Gerçek bir hayvanlıkla davrandığına ikna olduğumuzdan, onun maskesini düşürmeyi uzun zamandır istiyorduk.”² Ardından, gerçeküstücü kemikliğe darmadağınık yığılmış halde, Carrive (“palavracı terörist”), Delteil (“rezil”), Gérard (“irsi salaklık”), Limbour (“kuşkuculuk ve edebi işvebazlık”), Masson (“megalomani” ve “toplumsal görevlerini yerine getirmeme”), Soupault (“tam bir kalleslik” ve “skandal gazetelerine konu oluşuyla kafesinde fır dönen fare”), Vitrac (“gerçek bir fikir orospusu”), uzun süredir sal-

¹ A.g.e., 130.

“Au grand jour” in José Pierre, *Tracts*, s. 160. “Kişisel kazanç” ve “şöhret” suçlamaları ne kadar abartılı ya da “yersiz” gözükse de, katı inançlı gerçeküstücülerin görüşlerine –daha yumuşak üslupla– denk düşmektedir. Örneğin Sadoul, Château Sokağı barındaki toplantıya 12 Şubat 1929 tarihli çağrıya cevabında, Artaud’yu (ve Vitrac’ı) “pislik edebiyatçı bozuntusu” olarak niteler. Barışçıl André Thirion bile incelikli *Révolutionnaires sans révolution*’unda, böbürlenmeyerek, daha lirik bir tarzda şunu yazacaktır: “[...] Artaud denen ceset ve adı Vitrac olan salyangoz bir gübreden diğerine kendi kendilerine sürüklensinler.” 1952 yılında, Breton Artaud’ya hak ettiği adaleti gösterecektir: “Belki de o hayatla bizlerden daha büyük bir kavgaya girmişti. [...] Deyim yerindeyse insan mahsulü kurumların hiçbirini esirgemeyen bir tür öfkenin esiriydi. [...] Ne var ki bu öfke, sahip olduğu şaşırtıcı bulaşma gücüyle, gerçeküstücü yaklaşımı derinden etkiledi” (*Entretiens*).

dırılan Naville (“yatışmak bilmez ün açlığının onu yiyip bitirmesini bekledik”), Baron (“cüruf cehalet”), Duchamp (Limbour gibi, “kuşkucu”), Ribemont-Dessaignes (bu arada “önemsiz iğrenç polisiye roman” yazarı olup çıktığından), Picabia (“*Bifur* denen o kayda değer çöp kovasına” katılmış olmak); onların her biri, işlediği suça göre, “ahmak, dolandırıcı ya da usta entrikacıdır, fakat her koşulda, devrimci hareket açısından kötü niyetlidirler.”¹

Bu dava terklerini önemli birer aforoz konusu yapma zorunluluğuyla karşı karşıya kalan (iktidarına olumlu bir dürtü vermeye devam etmek için bile olsa) Breton, yanı başındaki dış düşmanı, kendi topraklarına tecavüz edebilir tek düşmanı da eklemek ihtiyacı duyar. İki dış gruptan kuralına uygun bir ihbardan ilk yararlanan(!), Morhange, Politzer ve Lefebvre’in² *Filozoflar Grubu*’dur; bunlar son üç yıldır “kötü niyet, ikbal avcılığı ve karşı-devrimci amaçlar”la damgalanmıştır ve en önemli kusurları Komünist Parti yöneticilerinin güveninden yararlanmak gibi gözükmektedir. İkinci grup *Documents*’dır, daha doğrusu “Bay Bataille”dir. Önceki isimlerle karşılaştırıldığında *Documents* ve Bataille adları yeni bir düşman, taze bir hasım sağlama avantajı sunmaktadır. *İkinci Manifesto* yayımlandığında (*La Révolution surréaliste*’in 15 Aralık 1929 tarihli 12. sayısında), *Documents* henüz dokuz aydır vardı ve yedi sayı çıkmıştı. Çok bir şey değildir bu, fakat Bataille’i en uzun, en destekli saldırlarından biriyle eleştirmek için Breton’a yeterli gelmiş-

¹ Alıntının yapıldığı yer: *Second manifeste*, 85-107. André Masson’u niteleyen “toplumsal görevlerini yerine getirmeme” ise André Breton, *Entretiens*, 152’den alınmıştır.

Philosophes, 1924 yılında genç filozoflardan oluşmuş bir gruptur. Grupta Pierre Morhange, Norbert Guterman, Georges Friedmann, Henri Lefebvre, Georges Politzer ve kimi zaman Paul Nizan bulunur. Tinselci ve Marksist (!) grup gerçeküstücülere ve hatta Bataille’a yakın tutumları birçok kez benimser: Savaşın, vatanseverlikten, burjuvaziden ve sömürgecilikten nefret. Politzer *Gerçeküstücülüğün İkinci Manifestosu*’nun çıktığı yıl olan 1929’da Komünist Partiye katılır.

tir: Önceden adı anılan aforoz edilmişler topu topu birkaç satıra –tabii eğer birkaç kelimeye değilse– hak bulmuşken, derginin tam bir buçuk sayfası (kitap baskısıyla altı sayfa) Bataille’a ayrılmıştır.

Gerçeküstücülükte eğer idealizm *varsa da* (Breton elbette bunu inkâr eder: “bizim için de *kelimenin tam anlamıyla* idealizmden kopmak söz konusuydu; sadece ‘gerçeküstücülük’ kelimesinin yaratılışı bile buna kanıttır”), André Breton Bataille’la her türlü tartışmaya girişmeden önce kendini savunmaya ve açıklamaya çalışır. Kuşkusuz ki, iki adam açısından da derin yanlış anlamadan sorumlu olan şey (benim altını çizdiğim) bu *kelimenin tam anlamıyla*’dır. Breton’un asla idealizm olarak görmediği şey Bataille için idealizmdir, üstelik de en tiksinti verici idealizmdir. Gerçeküstücülüğü aniden Nicolas Flamel’in kuşkulu kanatları altına yerleştiren Breton, “aklın evcilleştirildiği yüzyıllardan sonra,” onun simya araştırmalarıyla önerdiği benzerliklerin nihayet hayal gücünü özgürleştireceğini, “her şey karşısında parlak bir rövanş” kazanacağını umut eder.¹ Yine de ruh her noktada yatıştırıcı bir tavır benimser: Bayağı şeylerden kopar, ruhun her hastalığından ya da zayıflığından arınır, “her yanı beyaz örtülerle kaplı, saf ve berrak bir yer”de durur. Her bilge ruhunun olduğu kadar giysilerinin de parlak temizliğine bağlanır ve zihniyet simyacısı olan gerçeküstücülerin de en azından bir o kadar müşkülpesent olmaları örnek teşkil etmelidir.

Bataille’dan bin fersah uzakta olduğunu görüyoruz. Breton, her polemikten önce, okura gerçeküstücülüğün ne olduğunu hatırlatır: Derinlemesine araştırma. “Bay Bataille”ın buna kızmasına gerek var mı? Breton şaşırdığını ileri sürer; kendisi olağanüstünün hangi koşullarda ortaya çıkacağını dile getirirken, Bataille’ın bunu “tikinti verici düristlük arayışı” olarak görüp itiraz edişine şaşırdığını belirtir. Breton’un içtenliği bariz bir taklittir; gerçeküstücü ruh

¹ A.g.e., 135.

aniden öyle “meleksi”leşir ki, “dünyada en sefil, en cesaret kırıcı ve en çürümüş ne varsa”¹ onu ele alan ve bu “kirlenmiş, bunak, kokuşmuş, iğrenç, iffetsiz, takatsiz” dünyayı kınamaktan, teşhir etmekten uzak durarak bu dünyadan zevk alan Bataille’in ruhunun hangi şeytani karanlıklardan oluştuğu gayet iyi söylenebilir. Çığrından çıkartıcı gerçeküstücülüğüyle, bir aydınlanma-karşıtı olmasa da, kendini mas-kara yerine koyduğunu fark etmeyen Breton, Bataille’in aldığı zevki hasta birinin, “genelleştirilebilir biçimde zihinsel özürlü” ve “psikastenik” birinin zevk alışığı gibi görür (bu teşhis ona açık ve net gelir). Durum basittir: Olağanüstülük arzusu sağlıklı bir insanın arzusudur; marazi şeylere duyulan arzu hasta birinin arzusudur. Breton ayrıntılarla zaman harcamaz; kimi zaman olduğu gibi baskıcı değilse de, katı normatif (mümkün olduğunca az Freudcu) bir psikolojiden alınma kavramlarla kendi “klinik” kategorilerini doğrulamayı da dert edinmez. Lirik bir notla bitirirsek, Breton temiz giysileri ve altını savunur ve Bataille’in sineklere olan iğrenç eğilimini, herkesin tiksindiği bir şey olarak teşhir eder (“Bay Bataille sinekleri seviyor. Biz, sevmiyoruz...”).

Bataille gerçeküstücülüğün belli başlı dönemlerini, özellikle “kusurları” dolayısıyla ondan uzaklaşanları etrafında toplayacak konumda biri olmasaydı, onun sıradan eğilimleri pek de önemli olmazdı (muhtemelen Breton’u hiç rahatsız etmezdi). Bundan böyle Breton’un zihninde kendi ikizi –tahmin edilebileceği gibi negatif ikizi– vardır: “Belki Bay Bataille onları yeniden toparlayacak güce sahiptir ve eğer bunu başarır, bu sonuç bence son derece ilginç olacaktır.” Fakat –ve bu pek az fark edilen bir şeydir– Breton ne kadar huysuzluk etse de, Bataille’a ne kadar hakaret yöneltse de, belli belirsiz bir şekilde ve neredeyse saygıyla, ona en azından bir erdem atfetmektedir; bu öyle ender atfettiği ve öylesine ayrımcı bir erdemdir ki, eski gerçeküstücülerin neredeyse hiçbirine bunu uygun görmemiştir: Kesinlik. Ger-

¹ *A.g.e.*, 144.

çeküstücülüğün “sert akıl disiplini” karşısına Bataille “daha gevşek gözükmeyi bile başaramayan bir disiplin çıkartır, çünkü o akıl-olmayan şeyin disiplini olma eğilimindedir...” Ve aynı açıklıkla belirtir: “Gerçeküstücülükten ayrılan birinin Bay Bataille’a koştüğünü görmek beni eğlendiriyor; disiplinden hoşlanmamanın yeni bir disipline itaatle son bulduğu herkesin bildiği gerçektir.”¹

Breton, gerçeküstücülüğün sınırlarında mücadele edeceği birini –ve bir şeyi– bulmuştur. Neredeyse irade dışı bir şekilde, *Documents* hareketin saflarını yeniden sıklaştırır. 1929 sonbaharında harekete yeni katılanlar, safların terkinin kısmen ödünler: René Char, René Magritte, André Thirion, Luis Buñuel ve bir sarkaç salınımla Salvador Dalí bir süre *Documents*’a yakın olduktan sonra gerçeküstücülüğe yakınlaşır. 1930 yılında, aralarında Alberto Giacometti’nin de bulunduğu başkaları katılır. “Tiksinti verici dürüstlük arayışı”nı teşhir eden Bataille’a karşı, Breton gerçeküstücülüğün “bu dürüstlükten vazgeçmeye” her zamankinden az hazır olduğunu yeniden ileri sürerken haklıydı. Hareketin bu beklenmedik güçlenmesi, geriye dönüp bakıldığında, Breton’un tasfiyelerinin uzlaşmazlığına hak veriyordu.

İÇDİŞ EDİLMİŞ ASLAN

“Gerçeküstücülüğün İkinci Manifestosu bir vahiy değildir, ama bir başarıdır. İkiyüzlü, hain, başçavuş, zangoç, kısacası bir aynasız ve rahip tarzında bundan iyisi yapılamaz.”²

André Breton eski dostlarının ona karşılık vermesini beklemiş miydi? Gerçeküstücülüğe uzun süre önce katılmış olan çoğu kişi, hareketin polemik, sövme, hakaret zevkini korumuştur. Breton, *İkinci Manifesto*’yla birlikte, bir polis raporundan fazlasını yapmamıştı: Ahlaki mülahazalar-

¹ A.g.e., 145.

² G. Ribemont-Dessaignes, “Papologie d’André Breton,” *Un cadavre*.

la doğrulandığı bahanesiyle, *ad hominem* [şahsa yönelik] saldırı, büyük ölçüde ideolojik polemik olarak yerleşmiştir (gerçeküstücülükte kişisel sorunların öne çıktığı görüşünü bu durum teşvik etmiştir). Dolayısıyla cevap, ne daha az kişisel ne de daha az hakaret edici bir üslupta oldu, fakat büyük ihtimalle, Breton'un beklediğinden çok daha şiddetliydi.

Cevap, 1924 yılında gerçeküstücülerin Anatole France'nin ölümü üzerine yazdıkları yergi yazısı biçiminde ve onun –ironik– başlığıyla çıktı: *Ceset*. Bu, ünlü rahmetlinin cenazesinde “uyuşuk Maurras’tan bir ayağı çukurda Moskova’ya” dek gördüğü sıkıcı saygıya son verme iddiasında bir yerdeydi. Breton, o zamandan beri, günün birinde bu cesedin gerçeküstücülük yatağına geri dönme ihtimaline kendini maruz bırakmıştı.

Bu cevaptaki aşırı şiddet hâlâ çarpıcıdır. Ayrılması Breton'u en içten üzmüş olan Robert Desnos, başlama işaretini hakaretlerle verir: “Bu hortlağın son arzusu, pek yakında kesinlikle inanç değiştirecek olan sahtekâr Breton'un vaat ettiği cennetin leş kokuları arasında sonsuza dek pis pis kokmak olacaktır.” Bununla yetinmeyerek, “salyangoz ruhlu” diye söz ettiği eski dostunun ağzından devam eder: “Cesetlerin etiyle tıka basa doydum: Vaché, Rigaut, âşık olduğumu söylediğim Nadja. Ölümünden yararlanmayı düşündüğüm Crevel beni kendi elleriyle gömdü ve benim leşimi ve anımı –adillik ve sükunetle– gübreye buladı.” Desnos’la karşılaştırıldığında, diğerleri ona neredeyse şefkatle davranmıştır. Prévert de onu benzer biçimde damgalar: “Gizli İsa kafalı Fregoli,” “düşlerin Déroulède’i” ve “her tarafa, yerlere, dostlarına, dostlarının karılarına” tüküren “papa.” Vitrac onu sadece “kaşarlanmış birkaç liselinin ve canavar doğuran loğusa kadınların” ciddiye aldığı dolandırıcı ya-

* “Fregoli sendromu”; başkalarının sürekli eziyetine maruz kaldığını düşünme paranoyası –çn.

Milliyetçi, sağcı bir Fransız yazar, şair –çn.

par ("ödlek, ihtiraslı, doyumsuz, ahmak ve acınası biri"); Baron onu satılık ikiyüzlü olarak görür (örneğin bir akşam yuhaladığı Diaghilev'i ertesi gün Gerçeküstücü Galeri'de kollarını açarak karşılar) ve ona "en aşağılık küçük burjuvadan daha çürük bir larva" muamelesi yapar; Leiris, ceset yiyici der (Vaché, Rigaut ve Nadja'nın cesetleri üzerinden geçinir); Limbour onun felsefe bilgisinin ne kadar yapay olduğunu hatırlatır ("Hegel'i okumak gücü, ama Croce onu mükemmel bir şekilde incelememiş miydi?"); Boiffard bazı ifadelerinin "aptallığı"yla alay eder ("Bir ölçüde, yaklaşık bir ifade: eylem, biz yasadışıyız"). Kimse onu bağışlamaz; ne "en karanlık kargaşadan başka bir şey getirmede"ğini söyleyen Baron; ne de "polise satılmış gazetelerin uyguladığı gündelik şantaj niteliğindeki" ihbarcılığa teslim olduğunu söyleyen Ribemont-Dessaignes bağışlar.

Bataille da altta kalmaz; dahası, öfkesi iyice parlar. Ceset'in imzacılarıyla kıyaslandığında, Breton'a asla "hizmet etmemiş olma" avantajı vardır. Ayrıca Breton'a ilk saldıran olma avantajı da vardır. Bu ikili avantajla kasıtlı olarak oynayarak, sanki ikisi arasında sadece kendisi küçümseme hakkına sahipmiş gibi davranır: "Pek tanımadığım André Breton'un kişiliği hakkında çok bir şey söyleyemem. Onun polis raporları beni ilgilendirmiyor." İlk şiş boğaya saplanınca, anında ikincisi gelir, o da daha fazla yaralayıcıdır: "Aynasız" olan Breton'a "rahip"lik de eklenir; o "yaşlı din adamı idrar torbası"dır, "ruhban gevezeliği sivilcesi"dir, "gevşek laf salatası"dır... "sadece iğdiş edilmiş ufaklıkların, küçük şairlerin, mistik küçük melez köpeklerin hoşuna gider." Dahası, o denli bir polis, o denli bir din adamıdır ki, artık bir insan bile değil, hayvandır ve "ağza alınamayacak türde, darmadağınık tüylü ve balgam suratlı bir hayvan"dır: bir "aslan," söylemeye bile gerek yok, "iğdiş edilmiş" ... ama iğdiş edilmiş bile olsa, aslandan daha iyisi vardır: "öküz." Breton bir hayvandır – öküz– ve ölüdür (onunla birlikte gerçeküstücülük de ölüdür). Bu onur kırıcı mezar taşı ona yakışmaktadır: "Burada, yaşlı

estet, İsa kafalı sahte devrimci, öküz Breton yatıyor.”¹ 1930 yılında, en leş (en az itiraf edilebilen) kokular meleksi gerçeküstücülüğün lağımlarından yükselir. Breton’un Bataille’i hoşlanmakla, büyük zevk almakla suçladığı “kirlenmiş, bunak, kokuşmuş, iğrenç, iffetsiz, takatsiz” dünya, Bataille’a ve birçok eski gerçeküstücüye, gerçeküstücülüğü bir dürüstlük ve ahlak abidesi yapma iddiasındaki kişiyi nitilemekte kullanılacak bir o denli utanç verici sıfat sağlar.

Bugün bunun ne kadar şaşırtıcı olduğunu anlayamayız. Gerçekten de (en hakaretamiz sıfatları, daha bir süre önce, dost olarak değilse de, en azından bir usta olarak gördükleri kişiye yöneltmeyi yaratıcılarına buyuran) açık, frensiz şiddet unsurunu bir kenara koyduğumuzda, bu metinlerin ortak özelliği görülebilir: Bataille’ın uzun süre tek başına yönelttiği ve o dönemde hiç kimsenin gülmeden katılmadığı bir suçlama; idealizm suçlaması. Uzun süre boyunca, hiç kimse, ister gerçeküstücülüğü yakından tanınmış olsun ister uzaktan, ister sevsin ister sevmesin, böyle bir suçlamanın gerekçesini göremedi, çünkü gerçeküstücülüğün kendi iddia ettiği şey dışında bir şey olabileceği kimsenin aklına gelmedi. Oysa Bataille bunu çok erkenden ve açıkça materyalist bir bakış açısıyla ifade etti: Gerçeküstücülüğü materyalist kabul etmek bir hatadır, çünkü gerçeküstücülük, Bataille’a göre *aşağı* olanın saygınlığından daha iyi soyutlamak için bu *aşağı* olanı ele geçiriyordu.

Breton kuşkusuz böyle bir karşılık hayal etmiyordu; söz konusu yergi yazısını imzalamamış olanların (görüşleri Breton için önem taşıyanlar) bile bu yazıyla hemfikir olduklarını ilan etmeleri onu fazlasıyla etkilemiştir: “Bir an için bütün dünya tarafından terk edileceğini sandı.”²

Thirion’un hipotezi, böyle bir aşırılığı sadece Bataille’ın hayal edebileceği yönündedir. Ona göre, geneldeki hakaret

¹ Bütün alıntılar için *Un cadavre*, in *Déclarations et tracts surréalistes*, Losfeld, 1980.

André Thirion, *a.g.e.*, 100-101.

üslubu Bataille'dan kaynaklanıyordu. Kullanılan hakaret dilinden ve kirli terimlerden o sorumluydu. Thirion onu Château Sokağındaki gerçeküstücülerin kafasını ideolojik olarak yıkamakla suçlamıştı: "Heybetli, gerçek bir münzevi, eseri tutarlı bir felsefeyle şekillenmiş bu adam"ın etkisine ihtiyatsızca (?) açıldılar; "Fontaine Sokağındaki [Breton'un evi] felsefi tartışmaların yüzeyselliğini ve büyüünün, Freud'un ve Marx'ın iç içe sokulmasını sertçe eleştirmek"le de yine onu suçlar. *Ceset*'in imzacılarına "aşırı sol jargon-da ideolojik temel olarak adlandırılan şeyi" sağlayan onun eleştirileri olmalıdır.¹

Tek bir sanık için aynı anda fazlasıyla onurlandırıcı bu hipotez kuşkusuz Breton'un eski dostlarının haksızlıklarını yumuşatmaya hizmet eder. Fakat onlara karşı zımnen hakaret edici olmanın ötesinde (Breton'un etkisinden özgürleşmiş olsalar bile aynı türde bir başka etkinin altına anında tekrar girdiklerini ima etmektedir), muhtemelen doğru değildir. Breton'un karakteri ve birçok dostunun, ifade edilir edilmez dogma düzeyine çıkartılan ham hayaller peşinde onunla birlikte koşmaktan duyduğu bıkkınlık, yerginin üslubunu ve tarzını gerekçelendirmeye yeterlidir. Bataille olmasa, Desnos'un yazdığı gibi düşünemeyeceğini, bunları dile getirip yazamayacağını kim iddia edebilir? Bataille diğerlerini bir araya getirmekten fazlasını yapmış mıdır? Thirion'un varsaydığı ideolojik etkiye sahip olmuş mudur? Michel Leiris buna emin değildir. Kesin olan bir şey var: Bu karşılığı verme fikri ilk olarak Robert Desnos'tan gelmişti (yoksa kimi zaman söylendiği gibi, Bataille'in fikri değildir). Başlığı dahil, yazıyı Bataille'a öneren Desnos'dur. Bataille'in da kabul ettiği gibi, kendisi ara sıra müdahalede bulunmuştur. Fikir kuşkusuz Bataille'a cazip gelmiştir (kim kuşku duyar ki bundan?... Breton'un küçümsemesi karşısında parlak bir rövanş ihtimali oluyordu) ve bu fikri Georges-Henri Rivière'e aktardı, o da hemfikir olarak, gerekli malzemeleri topladı. Bu arada,

¹ A.g.e.

Desnos fikir değiştirdi. Bağışlayıcılıktan çok, yergi yazısının arzulananın tersi etkide bulunmasından çekinmişti; yani Breton'un ününü artırabilirdi. Bataille da bu fikri benimsemiş gözükmekteydi, fakat artık çok geçti: işe girişilmişti. Desnos'u tasarladığı metni yazmaya ikna etti (gerçekten de Desnos, yergide yazan on iki kişinin en şiddetlisiydi; bu durum, ani bir hoşgörüyle kuşkuya kapılmadığının kanıtıdır). Ribemont-Dessaigues, Roger Vitrac, Jacques Prévert, Michel Leiris, Jacques-André Boiffard, Max Morise, Jacques Baron, Georges Limbour, Raymond Queneau ve Alejo Carpentier kendi metinlerini yazdılar.¹ Jacques-André Boiffard, André Breton'un gözleri kapalı ve başında dikenli bir taçla fotomontajını gerçekleştirdi (Breton otuz üç yaşındaydı). Yergi 15 Ocak 1930'da beş yüz adet basıldı ve en azından yarısının dağıtılmış olduğu varsayılabilir.²

“GERÇEKÜSTÜCÜLÜĞÜN GİZLİ ÖZENTİLERİ”

“Ödleğe ödleğ diye hitap etmeye can atan ben,
öncelikle, boğazında kanlı balgam biriktiğini
hisseden biri varsa, onu da benimle birlikte
André Breton'un, gözlerini kapatarak Sade'ı
gerçeküstücülüğün gizli özentilerine uyarlayan o
palyaçonun yüzüne tükürmeye davet ediyorum.”

Ceset'in yayımlanmasıyla polemik sona erdi mi? İki tarafın da hangi yeni açıklamalarda bulunduğu henüz yeterince iyi

¹ Boiffard, Vitrac, Desnos, Morise *La Révolution surréaliste*'in ilk sayısından itibaren “içindekiler” bölümünde yer almaktadır; Leiris, ikinci sayıdan; Baron, üçüncü sayıdan; Queneau, dördüncü sayıdan itibaren...

İki yüz tanesi daha sonra Bataille tarafından bir ev taşınması sırasında imha edilecektir. 1929-1930 arasında gerçeküstücülüğün geçirdiği kriz –en çarpıcı olaylarından biri *Ceset*'tir–, *La Révolution surréaliste*'in ve 1930 yılında onun yerini almış olan *Le surréalisme au service de la révolution*'un yayınına son verilmesine varır.

bilinmese de, görünüşe bakılırsa, hayır. Bataille Breton'un kimsenin elini sıkmasına izin vermediğini ileri sürer; Breton Bataille ile çevresindekileri onun özel hayatına zarar vermekle suçlar.¹ Gerçekte nelerin olup bittiğini bugün bilmek güçtür, fakat yaralar canlıyken her iki tarafın da bunları iyice körüklemeye çalışmış olması muhtemeldir.

Bataille'in daha öteye gitmek istediğini biliyoruz. Fakat *Ceset* etrafındaki çatışmadan avantajlı çıktığı duygusunda olduğu kesin değildir. Hatta bu durumdan hoşnut olduğu bile söylenemez. Breton'un açık saldırısına cevap vermek için, ne gerekçelerini ne de amaçlarını paylaştığı kişilerle şans eseri birlikte olmak durumunda kalmıştı. On iki imzacı arasında, bir tek o hiçbir zaman gerçeküstücü olmamıştı. Dolayısıyla onlara ait bir hakikatin ve bir bağlılığın yasını tutmak zorunda olmayan da bir tek oydu. Bataille'in eklediği kısa metin, asla kanmamış olmanın haklı gururundansa, öfkeyle karışık düş kırıklığının ifadesidir. Arkadaşlara açık mektuplar biçiminde bir anlamda bunu yeniden yazmaya bu nedenle mi girişti? Sonunda gerekçelerinin herkesin gözünde açık seçik olması ve bir dönem birlikte olduğu kişilerden kendini ayırt ederek, bu gerekçelerin kişisel sorunlar olarak görülmemesi için mi? Gerçek şu ki, bu kez kendi başına, kendi sorumluluğu olarak değerlendirdiği bir yalnızlık içinde, başından itibaren gerçeküstücülüğe dair ifade ettiği itirazları tek tek yeniden belirtmeye çabaladı.²

Bu karşıtlıkları bir ad en uç yoğunluğuna taşıyabilirdi: Sade'in adı. Sade, André Breton ve arkadaşları nezdinde eş görülmemiş bir prestijden yararlanıyordu. Gerçeküstücülerin kendi aralarında uydukları dar ahlaki kategorilerden

¹ Meçhul telefonlar, cenaze çelenkleri göndermek.

² Bu açık mektuplar Georges Bataille'in ölümünden sonra yayımlandı (*Écrits posthumes*, OC II, "Dossier de la polémique avec André Breton"). 1930-1931'de bunların Bataille'in evrakları arasında saklanmayıp muhataplarına gönderildiğini kanıtlayan hiçbir şey yoktur. Dolayısıyla bunları süren bir polemikün unsurları olarak değil, Bataille ile Breton arasında o zamana dek meydana gelmiş önemli görüş ayrılıklarını özetleyici olarak okumak gerekir.

kurtulma ayrıcalığına (ve bu ayrıcalık sadece onda vardı) sahip birinin prestiji. Ne kadar *tiksinti verici* olsa da (gerçeküstücüler onu bu şekilde görerek daha mantıklı davranmış olurlardı), *bütün* köleliklerden özgürleşmedeki ölçüsüz şiddetinde yüceltilmedik hiçbir şey yoktu. Breton'un gözünde kuşkusuz bu köleliklerin bunaltıcı niteliği Sade'in uygun gördüğü her şekilde davranmasını haklı çıkarıyordu; bu, *a priori* yıkıcı görülüyordu. Argümanın çok tuhaf bir şekilde ahlakçı çarpıtılmasıyla –çünkü sonuçta Sade'in sadece kendi özgürlüğünün peşinde koşmayıp, yıkıcılık *istediğini* kanıtlayan hiçbir şey yoktur– Sade'a keyfi olarak atfedilen amaçlar, gerçeküstücülüğün başka yerde hiç istisnasız hiçbir ettiği araçları kullanmasını haklı gösteriyordu.

Bataille bütün bunları bir aldatmaca olarak gördü: Gerçeküstücülerin Marki'nin ganimetine sahip çıkma haklarının hiç olmadığını söyler. Hatta bu mirasta en son hak iddia edebilecek konumdadırlar. Gerçekten de Breton kadar aşırı iffetlilik taslayan biri, hovardalıktan nefret ettiğini söyleyen, genelevlerden (tıpkı hapishaneler ve tımarhaneler gibi) tiksinen, tek eşli “deli” aşkı ve sadakati her gün öven ve en “ailevi,” en az sapkın, en az dengesiz erotizmi her türden saldırıya karşı savunan (“Cinsellik Üzerine Araştırmalar”da bunu gördük) biri bunu nasıl iddia edebilir? Eti kemiği ayıklanmış ve tamamen ölü bir Sade değilse, hangi Sade'a sahip çıkabilir (Sade'in Breton hakkında ne söyleyebileceğini hayal edebiliriz)?

Bununla birlikte Fontaine Sokağında Sade'dan bol bol, hatta dinselce söz edilir. Ona saygı gösterilir, göklere çıkarılır, yine de herhangi bir kişinin “Sadecı” olmasına izin verilmez. Fakat gerçeküstücü ve Sadecı olmayı yasaklamaktan bile daha kötüsü, bu iddiada bulunan birinin gerçeküstücü olamamasıdır. Bu, Bataille'in gözünde, fazlasıyla ikiyüzlücedir (ki bu da sadece ahlaki bir yargıdır), bir aldatmacadır: “Günümüzde onun yazılarını (ve onlarla birlikte yazarın kişiliğini), bunlara karşı çıkartılabilecek her şeyin (ya da

hemen hemen her şeyin) üzerine yerleştirmek uygun görüle de, özel yaşamda olduğu kadar toplumsal yaşamda da, teoride olduğu kadar pratikte de bunlara en ufak bir yer vermek söz konusu bile olamaz.”¹

Sade’a Breton’un yaptığını yapmak, yani onu (düşsel) bir idea, daha kuşku verici bir şekilde, bir idol yapmak; tamamen trajik bir şekilde, hem yüceltilen hem nefret edilen, hem tapılan hem de tiksnilen ilkel bir tanrı yapmak (Bataille şeytanca ekler: hem de dışkılanan: “onun bir yüceltme aktarımının konusu olması için, bu aktarımın onun dışkılanmasını kolaylaştırması gerekir”) uygun mudur?² Her iki durumda da Bataille Breton’u ve gerçeküstücülerini “ikiyüzlü” ve “dolandırıcı” kabul eder. Bataille bu öfkeyi uzun süre taşıyacaktı,³ fakat öfkesi “Açık Mektuplar”da olduğu kadar şiddetli asla patlamayacaktır. Bir tercih yapılmalıdır: Ya Breton ve çevresi Sade’dır (Sade’ı okumalarının buna yöneltmesi ölçüsünde), en azından bunu denemeye izin verirler ya da suskun kalırlar. Fakat Sade’da hayranlık uyandıran şeyden dolayı Bataille’i suçlamak hiçbir koşulda hoşgörülebilir (ya da mantıklı) değildir. Bataille Sade olmayı ileri sürmemiştir (bu konuda açık olmak gerekir: Bataille Sade değildir, Sade olma iddiasında da değildir), fakat Sade’a bağlılıklarını belirten gerçeküstücülerin, Sade’ın işin içine kattığı “dışkısalsal güçler”in taşkınlığına bağlı sonuçları teoride ve pratikte kabullenmelerini ister ve en azından, yaşlı “kutsayıcı” Breton’un onu anında takınaklarla suçlamadan, bu taşkınlığın mümkün olduğunca ileri

¹ OC II, 56, “La valeur d’usage de D.A.F. de Sade.” “Bildiğim kadarıyla, asla erotik kitap yazmamış olan Breton’un Sade’ı sevmesi ender tutarsızlıklarından biriydi. Onu sevmemesi gerektiğini günün birinde ona belirttim” (André Masson, yazarla söyleşi).

A.g.e.

1935 yılında *Göğün Mavis’i*’nde bununla çok güçlü biçimde yeniden karşılaşılacaktır. Fakat çok daha sonraları –1957’de– *Erotizm*’de daha sakın bir şekilde karşımıza çıkacaktır: “Sade –ya da fikirleri– genellikle ona hayran gözükkenleri bile dehşete düşür...” (a.g.e., 47).

götürülmüş deneyimini yerine getirme hakkının kendisine verilmesini talep eder.¹ Bunu yaparken, Sade'a olan borcu hatırlatmaktan fazlasını yapmaz: İnsan olarak Sade'a olan borç ile eserine olan borç. Ve Sade'ı okurken, *kendi tarzında* onu uygularken, orada olmayan herhangi bir şeyi oraya buraya eklemesinin pek önemi yoktur. Bataille'in tam anlamıyla Sade olmadığını söylemek doğrudur (hem doğru hem de sonuçta gereksizdir: Elbette çağdaşları arasında birçok noktada Sade'a en yakını o olsa da, belli belirsiz böyledir; keza, 20. yüzyılın Fransız filozofları arasında Bataille Nietzsche'ye en yakını olmasa da, onu en yararlı şekilde sürdüren kişi olmakla birlikte, asla tam anlamıyla Nietzsche de olmayacaktır, alakası yoktur); dolayısıyla Bataille tam anlamıyla Sade değildir, fakat oldukça yakın dönemde Sade'ı keşfi,² kendi kuraldışı yaşamını deneyimlemekte sahip olduğu gerekçeleri ona güçlü biçimde sağlamaktadır. Sade'dan farklı olarak, Bataille'in bir liberten değil sefih olduğunu, bunun onları derinden ayırdığını söylemek haklı olur, hatta bunu vurgulamak gerekir (tabii eğer ben tamamen yanılmıyorsam). Bataille'in işin içine kattığı erotizm kirletir, zarar verir ve harap eder. Yansıtma yoluyla, takınaklı bir ölüm temsiliyle ortak bir gerekçeyi paylaşır. Belleği, rahatına düşkünlüğü, verilen sözleri, güzellik ya da ahiret mutluluğu ihtimalini, sadakati, eğitimi, ahlakı, kadını, Tanrı'yı mahveder... Hepsi aynıdır. Liberten eklerken, sefih çıkartır. Liberten bir birikim ekonomisi içinde yaşar: haz, sahip olma... birikir. Sefih ise harcama, yitirme, israf, iflas ekonomisi içindedir.³ Bataille'in *Yüz Parça* işkencesi üzeri-

¹ Breton'un, yakınları nezdinde Bataille'ı gözden düşüreceğini umduğu "takınaklı" nitelenmesine gönderme yapıyorum elbette. O dönemde Bataille'in ünü hakkında Boris Souvarine ile Simone Weil'in -başkalarının yanı sıra- söyledikleri kuşkuya yer bırakmaz: Souvarine'e göre "cinsi sapık," Weil'e göre "hasta."

Bu tarih 1926'dır.

Bataille genellikle yoksunluk belirtici örnek kullanır. "Sefih"teki de benzer bir anlamda olabilir.

ne meditasyonu hakkında söyleyeceği şey (“[...] haz almak için değil, tam da içimde yıkıma karşı koyan şeyi yıkmak için aradığım buydu”) erotizmi hakkında da söyleyebiliriz. Burada herhangi bir biçimde Sade’a atfedilebilir hiçbir şey yoktur. Yine de Bataille sefihliğiyle, “pis” olandan aldığı zevkle Sade’dan ne kadar uzak olsa da, başkalarının Tanrı dilenmesi gibi “olağanüstü” ve “şiir” dilenen ikiyüzlülerden ve sahtekârlardan bin kez daha yakındır. Bataille’in Sade hakkında söylediği şey, yarı Batailleci yarı Sadecidir: “ifften aşırı ihlali, algolagnia,¹ işkence altında ya da güçlü boşalmayla cinsel nesnenin şiddetle dışkılamaşının örtüşmesi, cesetlere libidinal ilgi, kusma, dışkılama...”² Bu dizi daha ziyade Sade’a mı özgüdür, yoksa Bataille’a mı? Önemli olan (burada) dizinin hiçbir biçimde gerçeküstücü olmadığıdır; Breton’un asla kullanmadığı, kullanınaya da cesaret etmediği kelimelerden oluştuğudur (bunları okur muydu ki?). Ve kesinlikle belirgin olduğu üzere –ama kuşkusuz her şey her zaman bu kadar belirgin değildir, çünkü insanlar o zamandan beri bu iki adamı karşılaştırmakta ısrar etmiştir–, Sade *dolayısıyla düşünen* Bataille kuşkusuz Fransa’da Sade’i gerçekten *düşünen*, bir kavram yaratan, yarattığı birkaç ender kavram gibi negatif ve tesadüfi bir kavram yaratan ilk kişidir: *heteroloji*. Bundan ne anlamalı? Basitçe, *bambaşka* olanının bilimi; öyle tiksindirici biçimde *başka* ki, buna *dışkıbilim* de denebilir; ama kirli (pis) olana aziz olanı da katmak koşuluyla; bu durumda daha doğru terim, *agiologie* [azizlerin hayat öyküsünü inceleyen bilim] olur. Bu kavram sadece Breton’a dönük bir provokasyon değildir. Görüleceği gibi, *daha Güneşsi Anüs*’te ve *Tepe Göz*’de beliren kavram bir süre sonra Bataille tarafından politik anlamda kullanılacaktır (böylece Sade okumanın özel ve kamusal sonuçları

¹ “Algolagnia” (*algos*: acı; *lagneia*: şevhet); “aşk hazzıyla ilişki içinde, maruz kalınan ve neden olunan acının çelişik olmayan mefhumunu tek bir kelimeye özetlemek” için Schrenck-Notzing’in uydurduğu kelime (Gilbert Lély, *Vie du Marquis de Sade*, 113).

olduğunu kanıtlar, ki bu, gerçeküstücülerin kabul etmekten ihtiyatla kaçındıkları şeydir). Şu ana dek Bataille'ı büyülediğini gördüğümüz her şey bu menkıbebilim kavramında karşımıza çıkar: Cinsel ilişki (ama elbette yararlı amaçlarından sapmış), dışkılama, işeme; ölüm ve ceset kültü; *tabular*, ritüel yamyamlık, kurban etme, kahkaha ve hıçkırık; vecd ve -tek ve kutsal birleşim içinde- ölüm, bok ve tanrılar karşısındaki tutum; göz kamaştırıcı ve şehvet düşkün kadınlar, iflasa yol açan israflar... Bütün bunlar Bataille'dan (gördüğümüz gibi, çocukluğundan) olduğu kadar Azteklerin kanlı acayıplığından, işkence gören genç Çinli kurbandan olduğu kadar Sade'dan da, boğa güreşinden olduğu kadar Marcel Mauss'un analiz ettiği potlach'lardan da,¹ genelevlerden olduğu kadar maymunların çıkık ve "boklu kıçları"ndan da kaynaklandığından, burada uyumlu olduğu kadar kesin bir anlam da bulur. Gelecekteki önemli politik sosyoloji metinlerinin çoğunun çıkış noktası, eserlerinin her yerinde görülen, sahiplenme süreçlerine karşı dışkılama süreçlerini nitelemeye yarayan bu kavramdır.² Bataille Breton'u damgalamaktan fazlasını yapar. Ona karşı politik bir felsefe taslağı oluşturur, ki bu düşünceye, gayet paradoksal bir şekilde, göreceğimiz gibi Breton da katılacaktır. Bataille, bir kez daha ve iki farklı şekilde, bu kızgınlık ve öfkesinde haklı çıkmıştır: Öncelikle, Breton'un kısa süreli politik ittifakıyla; ardından hem gecikmiş hem de öngörülmecek bir şekilde, günün birinde, savaşın arifesinde, Bataille'a duyduğu saygıyı André Masson'a belirtmesiyle: "Georges Bataille (dedi bana, gayet samimi bir ifadeyle) aramızda Sade'a en yakın olandı."³

¹ Bundan tekrar bahsedeceğim.

² Dışkılama süreçleri "sefi" bir ekonomiden, diğeri ise "liberten" bir ekonomiden mi kaynaklanıyordu?
André Masson tarafından aktarılmıştır.

MELEK VE HAYVAN (I)

188

Bataille gerçeküstücülüğe düşmanlığına son verebildi mi? Bundan kuşku duyulabilir. En azından, on yıl boyunca (1925'ten 1935'e), beyanlarının büyük bölümünün merkezinde yer aldı ve her seferinde daha da şiddetlenerek tekrar tekrar ortaya çıkan polemikleri bu düşmanlığı besledi. Bunların önemi az değildi. Gerçeküstücülük (kuşkusuz yıkıcı gözüktüğü süre boyunca) bir inceleme konusu olduktan sonra, bir efsane ve akademi konusu olmaya yöneldi. Bununla birlikte günümüzde gerçeküstücülüğün tarihi, Bataille'in ve sadece Bataille'in işgal ettiği yerden görüldüğü gibi değildir artık (belki daha fazla akademiktir; fakat çok daha az efsanevi olduğu kesindir). Bataille'in konumu gerçeküstücülüğün aşağı yukarı bütün veçhelerini –şiiirsel, estetik, cinsel, metafizik.. ve politik– sınıflandıran bir konumdur.

Bataille'in gözünde gerçeküstücülüğün kusuru, “ödlekliği,” –Bataille'in suçlamasıyla– “bunak kurnazlığı,” yıkıcılık ruhunun kendisinden başka hiçbir şeyle doğrulanamayacağını kabul etmekte güçsüz kaldığından, hemen yüksek bir otoriteden yararlanmaya çalışması, daha o anda yeni değerler yaratmaya çalışmasıdır. İster tinde olsun, ister şiirde, mutlakta ve gerçeküstünde, mevcut haliyle dünyanın işini bitirme ideali içindeki devrimciye destek olmaya devam eden, her türlü olumsuzluktan arınmış, soyut otorite eksikliği çekilmez. Onun alçaklığına, yüksek olduğunu kimsenin (ahlaken) inkâr edemeyeceği şey adına cevap verir. Fakat Bataille soruyu sorar: En saf temsilcilerinin kendi egemen yıkıcılıklarının ruhunu çekip alabilme beklentisi içinde dünyanın tepesine astıkları bu “kefarete ödeyici ışıktan ne doğabilir? Cevabı verir: “çocuksu bir ahlak eğilimi,” “ütöpik körlük” ve “Lamartinci saadet.”¹

Eşi görülmemiş bir bilinç berraklığıyla (Bataille *aynı zamanda* politik bir düşünürdür; kuşkusuz en çetrefillerinden

¹ Alıntılar için bkz. “La vieille taupe et le préfixe sur...” (OC II, 95).

biridir, çünkü bütün yaygın kategorilerin dışında kalır; en şaşırtıcı biçimde modern olanlardan biridir, çünkü birçoklarından önce insanların gözünü açmıştır), meleksiliğin hayvanlığın en iyi yollarından biri olduğu görüşüne herkesin katılmasından çok önce,¹ Bataille gerçeküstücülerin (aynı zamanda bütün devrimci idealistlerle paylaştıkları) ısıtılı ve İkarusvari *üst-kartal* fikrine aptalca inancını teşhir eder. Devrimler başarısız kalıyorsa, reddettikleri otoritenin yerine günün birinde daha sert bir diğer otoriteyi yerleştiriyorlarsa, bu fikrin, ideali kuşkusuz tatmin eden fakat gerçeği hiçbir biçimde tatmin etmeyen kaygı verici bir hakikat suistimalinin sonucu olmasındandır. Teorinin, ideal olduğu kadar – daha fazla değilse de– müstehcen olduğunu kabul etmekte güçsüz kaldığı bir insanlık üzerine kumar oynayan, “kökten kötülüğe” bütününüyle boyun eğmeye ödleke ayak direyen bir suistimaldir bu.² Hiçbir politikanın son vermesinin umut edilemeyeceği kötülüğü, iğrençliği, pisliği sadece Bataille bilmektedir. Çünkü kendisinin nasıl bir ceset olduğunu bilmektedir (bir ceset olmaya mahkûm olmak farklı değildir: Aynı dönemde şöyle yazar: “[...] kendi cesedim de, açık saçık bir hile gibi, müstehcen ve dehşetle arzulanır bir şey olarak hâlâ zihnimi meşgul ediyor”),³ çünkü şimdiden nasıl iğrenç koktuğunu hissetmektedir, bu cesedin ve bu kokunun hangi karşı konulmaz kahkaha ve hıçkıklarla soluk kestiğini bilmektedir, hiçbir haklı çıkarıcı ışık, hiçbir Tanrı ona eziyet edemez. Devrimci yüzyılın yazgısının ne olacağını –“devrimci dürtüyü sömüren yüzüstü emperyalizm” kılıfına girmiş “iğdiş edilmiş bir İkarus devrimi” (herkesin günün birinde olduğu şey)– herkesten önce söylemek için bu kadar aşağıdan

¹ Pascalcı bir borç bakıyesi daha mı görmek gerek? Breton ve daha sonra Sartre Bataille'in gizli “Pascalcılığı”nı teşhir etmeyi unutmayacaklardır.

Bu kelimeler asla Bataille'in kaleminden çıkmaz. Bizim doğduğumuz iğrençliği toprakta kaynaşan kalabalığın içine (kökler) zaten defalarca yerleştirdiğinden bu daha da şaşırtıcıdır.

OC III, 87: “Je sais trop bien...”

yola çıkmak, bu kadar irtifa kaybederek mi “konuşmak” gerekiyordu? Bataille, utanıp sıkılmadan, bu kehânette bulunur (Bataille felaket kâhini midir?) ve bununla birlikte en aşağı bölümlerin taleplerini en yüksek bölümlerin talepleri kılığına soktukları için iflah olmaz iyimserleri ve budalaları daha baştan suçlar. Gerçekte, Sade’ı dolaylı amaçlar için kullanan gerçeküstücüler için söylediklerinden başka bir şey demez: Onu yanlış kullanarak saygınlıştırıyorlar. Tiksinti veren şeyi –Sade’ı, köleleri– bile saygınlıştırıyorlar; kılık değiştirmiş bu saygınlığın, aşağı ve kölece olguların inkârına, “kirletilmiş, bunak, acılaşmış, tiksinti verici, açık saçık, zekâsızlaşmış,” uyum sağlamamış (heterojen) dünyanın şiddetli dirilişine her gün maruz kaldığını hesaba katmadan bunu yapıyorlar.¹

Bataille günahkâr İkaruşçular arasına Nietzsche’yi yerleştirmeye kadar varır ve bu bir sürprizdir. Nietzsche’nin kopma dürtüsü –der– aşağıdan değil, yukardan gelir. Zemin duygusunun ne olduğunu elbette unutmaz: Yüksek ruhsal tepkileri onun için hangi cinsel temellerin yönettiğini de unutmaz, onun kahkahasının ne olduğunu da unutmaz; fakat her şeyi ani bir dümen kırışla yükseltmeye yönelik kim bilir hangi iğrenç yönelimlerden doğan bu talepler yeniden soyulabilir, yükselir, hatta romantikleşir. Gerçeküstücüler gibi Nietzsche de bu nedenle gerici bir düşünürdür ve onun değerleri, gerçeküstücülüğün değerleri gibi, “kesinlikle uygulanamaz ve rezil değerlerdir.”² Onların hepsi –bu bakımdan farklı değillerdir– her şeyi şiirsel bir yüksekliğe çeker: Bunun kanıtı, içler acısı bir şekilde idealist olan, –üst önekinin “Üst-insan” da ve “Gerçeküstücülük”te anlamlı kullanımıdır.

Kartalın güneşsi ve egemen bu idealist temsiline (politikada emperyalizm, metafizikte idea), üst-kartal temsiline (faşizme dönüşen ütopya: iğdiş edilmiş İkaruşçu devrim)

¹ Breton’un Bataille’ı bu dünyadan hoşlanmakla suçladığını hatırlayalım.

Bu, Bataille’ın Nietzsche’yle ilgili tek çekincesidir. 1923’te başladığı ve onu altüst eden Nietzsche okuması 1935’e doğru bütün anlamını bulacaktır.

karşısına Bataille ilk kez tuhaf bir şekilde Marx'tan alınma bir imgeyi çıkartır, saygı gösterilen Marx'tan çok, daha az tanınan Marx'ın "doğada olduğu gibi tarihte de çürüme, hayatın laboratuvarıdır" sözündeki köstebek imgesidir bu. Bataille kartalın, üst-kartalın karşısına bir "yaşlı köstebek"i çıkartır; toplumların kaynaşıp duran, tiksinti verici ve çürümüş toprağını gökyüzü yapan, ütopyacıların nazik burnunu tiksindiren, yeryüzünün ve proletaryanın derinliklerinde, "aşağı" ve "tikindirici" imgeleri, kaynaşma, çürüme, körleşme, gece, mezar, mahzen ve anüs imgeleriyle birleştiren köstebek... İnsana "aptalca yükseliş" buyuran bütün "hazır ol!" komutlarından insan özgürlüğünü ancak bu çukurda, bu çöküntüde korumak mümkündür:

"Toprak alçaktır, *dünya dünyadır*, insanın hareketliliği en azından bayağıdır ve belki de itiraf edilemezdir. İkaruşçu umutsuzluğun utancıdır. Fakat *başın yitirilmesine*¹ iğrenç yüz buruşturmalardan, kaba sırtışlardan başka verilecek cevap yoktur. Çünkü bu insan hareketliliğidir, küçük ve büyük ihtiyaçların *bütün* bayağılığıyla birlikte, bu hareketliliği bastıran polis karşısında duyulan bariz tiksintiyle birlikte, burjuva zihniyet biçimlerine karşıt olarak, devrimci zihniyet biçimlerini tek belirleyen budur, (polis ve polisin dostları hariç) *bütün* insanların hareketliliğidir."²

"İNSAN, KENDİSİNDE EKSİK OLANDIR"

Bataille'ın 1930'da nasıl biri olduğunu bugün bilmemiz güçtür: Ne yaptığını aşağı yukarı biliyoruz, ama nasıl biri olduğunu pek az. Belgelerin eksik olduğunu elbette kabul etmek gerekir. Ne Bataille ne de yakınındaki herhangi biri

Bu "baş yitimi"ni Bataille bir süre sonra gizli bir cemiyetin amblemi yapacaktır: Acéphale.
OC II, 108.

bu dönem hakkında bize önemli bir tanıklık sunmaktadır. Fakat böyle bir sessizlikte kasıtlı olabilecek şeyi dikkate almamak *da* mümkün değildir. Bataille bizden genel olarak söylendiğinden daha az kaçır; ama yine de kaçır. Ve bu sessizliğin gizlediği şeyin, işin içindeki kişilerin söylenmesini arzulamadıkları şeye oldukça denk düştüğünü düşünmek de mümkündür. *Entelektüel* bir Bataille imgesi (kimi zaman skandal yaratıcı olsa bile sadece *entelektüel*), yaşın uslandırdığı birine dair kolayca verilebilecek bir imge, fotoğraflarında da görülebilecek bu imge –(fotoğrafların çoğunda) olgun, gösterişli ve yakışıklı–, o dönemki yakınlarının bugün bizim bildiğimiz şeyi onaylamalarına yeterli gözükmektedir. Tam bir hovarda olsa da, gençken “hayatını yaşadığı”nı söylemekte rahatlıkla hemfikir olabiliriz. Fakat onun sefihliği bir sorundur; hatta kuşkusuz korkutur. Hovardalığın toplumsal bakımdan kabul edilir bir anlamı vardır, sefahatin ise yoktur (Söylemiştim: hovardalık parayla elde edilebilir, kapitalistik bir şeydir; sefahat ise harap edicidir, nihilistiktir). Savaş sonrasının *görünüşte* olgunlaşmış Bataille’ı (kendisinin de bu izlenimi vermek için çabaladığı inkâr edilemez) hep böyle olduğu izlenimi verir: Şoke eden, tiksindiren hiçbir şey yoktur. Eğer birileri birkaç kelimeyle de olsa bu sessizliği parçalamasaydı, bu sessizlik belki de aldatırdı. Fakat bu birkaç kelime yeterlidir. Gördüğümüz gibi, Breton ona hak vermekten hiç kuşkusuz korkmuştu. Daha sonra Sartre da ona “deli” muamelesi yapacaktı. Bu arada, Souvarine’in onu cinsel sapık, Simone Weil’in ise hasta kabul ettiğini de unutmayalım. Bataille’ın nasıl biri olduğunu az çok keşfetmeyi, onu sevenlere değil (kuşkusuz onu sevmekten ziyade ona acımışlardır, teşvik etmekten ziyade endişe duymuşlardır), onu teşhir etmek isteyenlere borçluyuz. Fakat kitaplarına da borçluyuz; hem de gözardı edilemeyecek bir borçtur bu: Otopiyografik olsun ya da olmasınlar, bu kitaplar *semptomatik bakımdan* harfiyen ele alınabilir: Bataille’ın, işine bağlı ve son derece üretken, akıllı uslu bir

kütüphaneci olduğu fazlasıyla söylenmiş ve kabul görmüştür. Bu versiyon kimi ikna ederse etsin, durum hiç de böyle değildir; savaştan sonra hiç değildir.

Burada bir karakter özelliği işin içine girer. Özellikle 1950'den sonra öne çıksa da, 1940'tan önce de başat olduğuna (ne ölçüde olduğunu bilmesek de) hiç kuşku yoktur. Bataille hangi özgürlüğe erişebileceğini, hangisine erişemeyeceğini kısa sürede değerlendirmiştir. Yani: hangi özgürlük *toplumsal bakımdan* onun için mümkündü. Bataille kendini örnek olarak gösterebilecek biri asla olmamıştı. Kendini sakladığından değil; fakat eğer skandal yaratan biri olmuşsa –ki gerçekten de olmuştu–, bunu ketum bir şekilde yapmıştı. Bir yanıyla (Çartist yanı, özellikle eski Hıristiyan yanı, ama hepsinden çok, çocuk yanı) herkese dayatılan toplumsal ve mesleki gerekliliklere ustaca cevap vermeyi biliyordu. Bu konuda eksiksizdi; bu gereklilikler asla onu hazırlıksız yakalayamadı, ne cevap vereceğini bilemediği olmadı. Hatta bunlarla herhangi birinden daha iyi boğuştuğuna kuşku yoktur: Onun bitmez tükenmez aşırı kibarlığı (bunu çok kısa sürede bir “din”¹ haline getirdi; kimse ondan daha kibar olamaz), asla sıradan olmayan nezaketi, herkese ve her bir şeye aşırı dikkati, sabrı ve ruhsal dinginliği; baştan çıkarıcılığını, güzel mavi gözlerinin şaşırtıcı masumiyetini saymasak bile; bütün bunları ondan bekleyen kim olursa olsun, bunları vermeyi çok erken ve gayet iyi öğrendi. Bu onu, daha ilerde kimi zaman söylendiği gibi, müphem, ikiyüzlü ve düzenbaz biri mi yapmıştır? Burada önemli olan böyle olup olmadığı değildir (buna tekrar geri döneceğim); bu görünüm altında, madalyonun arka yüzünde, neredeyse hiç kimse kuşkulandığından, o denli az kısıtlayıcı bir özgürlük alanı düzenlemiş olmasıdır. Bataille kendisi hakkında ne düşünüldüğüyle, iyi de olsa kötü de olsa gerçekten asla ilgilenmedi. İyi olması onu rahatlatıyordu, kötü olması yoluna devam edemeyeceği kadar tehdit ediyordu: Herhan-

¹ Bu kelime Marguerite Duras'ya aittir (yazarla söyleşi, 1986).

gi birinde romantizm kisvesinin ondaki kadar az olması, ender rastlanır bir durumdu. Nezaketi nezaketsizliği ölçüsündedir; aşırı kibarlığı vahşiliği ölçüsündedir; uyumluluğu özgürlüğü ölçüsündedir (yanlış anlamayalım: *aynı zamanda* nazik, kibar ve uyumluydu). Ve kendi saygınlığına bu kadar önem vermişse¹ –insanlar bunu anlasa da anlamasa da, belirtmeyi ihmal etmezler– sonuçta başka her şeyden çok, kimsenin açıkça saygı göstermediğini bilmesindendi: Ahlakını dışsal biçimlerinden çok özünde reddeden bir yaşam deneyimi. Sık sık çok hoş ve “temiz” bir adam olarak hatırlandı (sanki onun hakkında söylenebilecek tek şeymiş gibi, Leiris onun zarafetindeki sadeliği tarif etti); –belki bunun altında, belki başka yerde– barbar ve kendisinin de söylemekten hoşlandığı gibi “pis” olduğundan, bunca belirgin biçimde hem biri hem diğeri olduğunu (ve bu konuda pek az Sadecî ve pek az Nietzscheci olduğunu kabul edeceğim; fakat bu asla ikiyüzlülük diye nitelenemez) vurgulamak zorunda kalmamak için böyle denmiş olabilir. Cinselliğin nasıl bir dehşet, nasıl bir hayvanlık içerdiğini bilen biri olarak davranır; hiçbir sosyal davranışın cinselliğe uyum sağlayamayacağını erkenden –hatta önceden– bilen biri gibi davranır; çünkü her ikisine de –hem cinselliğe, hem topluma– borçlu olunan şeyin ne olduğunu ve her birinin taleplerinin ne kadar bağdaşmaz olduğunu bilir; bunu gayet iyi bildiğinden açıkça ifade eder:

“Cinsel organın senin en karanlık, en kanlı yerindir. Çarşaf altına ve çalılığın içine büzülmüş, bir tür yarı varlık ya da yarı hayvandır, senin yüzey alışkanlıklarına yabancıdır. Onunla kendine dair gösterdiğin şey arasında aşırı bir uyumsuzluk mevcuttur. Gerçek şiddetin ne olursa olsun, başkalarına uygar ve cilalı yanlarını gösteriyorsun. Çatışmalardan kaçınarak ve her bir şeyi,

¹ Jean Piel, “titiz görünümlü ve patolojik bir şekilde kurallara uygun bir adam”dan söz eder (*a.g.e.*). Yine de bu tanıklığın öncelikle savaş sonrası için geçerli olduğunu belirtmek gerekir.

hepsi uyum ve düzene girebilecek şekilde, kendi zavallı ortak ölçülerine indirgeyerek, her gün onlarla iletişime geçmeye çalışıyorsun.”¹

Bataille, öyle bir şeye –sınırsız özgürlüğe– gözünü dikmişti ki, herkesin itaat ettiği sınırlara uyuyor gözükmenin, bu sınırlar tarafından cezalandırmanın, bunu yitirme riskinden daha iyi olduğunu biliyordu. 1928’de durum böyle miydi, bunu elbette kesin olarak bilemeyiz; bununla birlikte durum yine de böyle olabilir. Yine de o dönemde *Gözün Öyküsü*’nün ne kadar skandal yaratıcı olabileceğini tahmin edebiliriz. Onu yüksek sesle ve açıktan üstlenseydi ne kazanırdı? Yoksa Sade gibi yasaklanır mıydı (hiç kuşkusuz o kadar ağır olmazdı; fakat Sade’in özgürlüğünün elinden alınmasının Bataille’ı risk almama konusunda olabilecek gerekçelere ikna ettiğine kuşku yoktur)? Bataille’in kaybetmediği şeyi başkaları kazanır mıydı? En azından şunu anlamak gerekir: Bataille asla herhangi bir erotik özgürleşmenin militanı olmadı.² Bir toplumun rıza gösterdiği ve herkesin itaat ettiği herhangi bir sınırı yıkmayı asla düşünmedi (hatta görüleceği gibi, ne kadar paradoksal gelse de, zamanı geldiğinde bu sınırları savunacaktır). 1928 yılında *Gözün Öyküsü* öyle skandal yaratıcıydı ki onu gizler. Gördüğümüz gibi, onu Lord Auch takma adıyla imzalar (bu ad da bir takma adın ender olarak olabileceği kadar provokatiftir). O dönemde bu kitabın yazarının kim olduğunu bilen pek az kişi vardı kuşkusuz. Dostlarının bildiği kesin. Ama ya Ulusal Kütüphanedeki meslektaşları? Ya, 1927’den beri makaleler verdiği çok ciddi sanat ve arkeoloji dergisi *Aréthuse*’ün diğer yazarları?³ Ya, yetişkin olmayan genç kızlarıyla evlenmesine izin vermiş eşinin ailesi? (Bataille 1928’de evlenir; burada aş-

¹ OC II, 390, *Manuel de l'Anti-Chrétien*.

² İlerde göreceğimiz gibi bir kez, kısa bir süre, Contre-Attaque’ta olmuştu.

Aréthuse, Jean Rabelon ile Pierre d’Espézel’in yönetimindeydi (yayıncısı J. Florange). Bataille 1929’un ilk üç ayının sonuna kadar dergiye katılacaktır.

rıya vardırılmış bir toplumsal uyum arzusu görmek doğru olmaz: İki savaş arası dönemde evliliğe aşağı yukarı herkes uyuyordu; hatta en az uysallar ve en anarşistler de dahil).

Fakat o yıllarda nasıl bir hayatı olduğunu anlamak için, bunu öğrenmeyi sağlayacak belge ve tanıklıklar pek az olsa da, kuşkusuz ayrıntısıyla ele almak gerekir. Georges Bataille 1922 yılında Ulusal Kütüphaneye girdi ve 10 Haziranda stajyer kütüphaneci olarak atandı. İki yıl sonra, 3 Temmuz 1924'te, Madalyalar Bölümüne kütüphaneci atandı. Genç yaşı dikkate alındığında, bu durum seçkin bir terfi olarak kabul edildi. 18 Ocak 1930'a kadar orada kalacaktır. O tarihte Matbu Evrak Bölümüne atanır. Demek ki, meslek hayatı özel yaşamındaki karışıklıktan etkilenmiş gözükmemektedir ve birçok kişinin aksine (bunlar arasında gerçeküstücüler de yer alır; Bastille'e kapatılmaktansa kütüphaneci olmuş bir adamın huzurlu aşırılığını teşhir etmek için onu kullanma fırsatını hiç kaçırmazlar),¹ bir maaş almaktadır. Jean Piel'e inanacak olursak (fakat bütün tanıklıklar uyusmaktadır), bu maaşı genelevlerde har vurup harman savurur ("buralarda servet harcıyordu");² tabii eğer kumarda kaybetmemişse. Madalya Bölümünden Matbu Evrak Bölümüne tayin, yine de bir yorumu gerektirir. Meslek hayatı özel yaşamının kargaşasını fazla bir şekilde hissetmemişse de, yine de idarenin ondan özellikle hoşnut kaldığını, en azından beklendiği ölçüde hoşnut kaldığını söyleyemeyiz. Belirttiğim gibi, *Gözün Öyküsü* başına iş açmış gözükmesi de (muhtemelen yazarının o olduğunu kimse bilmiyordu), *Documents*'ın durumu böyle olmadı. Derginin, sakin kurumun göbeğinde büyük gürültü patırtı çıkardığı söylenir. Özellikle Georges Bataille imzalı "Büyük Başparmak" yazısı son derece gürültü yaratır; öyle büyük bir gürültü ki Leiris gerçek "skandal"dan söz eder. Bugün birçok kişinin Bataille'ı Madalyalar Bölümünden Matbu Evrak Bölümüne atama

¹ André Breton, *Gerçeküstücülüğün İkinci Manifestosu*'nda.

² Jean Piel, *a.g.e.*, 134.

kararının bir kınama olduğunu düşünmesi pek doğru gözükmese de, tek neden bu olmayabilir. Burada fazla hoşgörüyle portresi çizilen sakin kütüphaneci, sık sık geç kaldığı ya da çok fazla işe gelmediği gerekçesiyle okurların şikâyet dilekçesinin de konusu olur.¹ Bataille'ın, ilk dönem hariç, mesleğine kusursuz bir sadakat göstermediği sır değildir.

1922-1927 arasındaki duygusal yaşamı hakkında kesin bir bilgimiz yok. Yine de yaşamını duygusallıktan tamamen yoksun bir sefahat âlemi olarak hayal edemeyiz; Bataille bu ikisini birleştirmeyi hep sevdi (kuşkusuz bunlar da birbirlerine anlam ve yoğunluk katmıştır). Matmazel C. hariç, unutulmaktan kurtulabilen tek kadın onunla birlikte Nice'deki Melekler Koyu'nda fotoğrafı çekilen kadındır. Onun Bataille'la diğerlerinden daha kalıcı bir ilişki kurmuş olması muhtemeldir.² Michel Leiris bu kadınların hiçbirini hatırlamıyor, fakat gelip geçici birçok kadın hatırlıyor. Gerçekten tanıdığımız ilk kadın, müstakbel karısı oldu. Muhtemelen 1927 yılında karşılaşmış olmalıydılar (daha eski olması pek mümkün değildir). Genç kadının adı Sylvia Maklès'tir ve Bataille'dan belirgin biçimde daha gençtir: 1927'de on dokuz yaşındadır; Bataille ise otuz. Élisabeth Roudinesco'ya göre Sylvia Maklès ile Georges Bataille Porte de Versailles yakınındaki Desnouettes Meydanında, Raymond Queneau'nun kullandığı ve aralarında Adrien Borel'in de yer aldı-

¹ Bölümün girişinde bulunan demir parmaklığı açmakla Bataille görevliydi. Bunu yapmakta sık sık geç kalması aşırı rahatsızlık vermiş olmalıdır. Gece hayatının onun kesin saat çizelgesine uyum sağlamasını ne kadar geciktirdiğini hayal etmek kuşkusuz güç değildir. Kusurlarını kabul etse de, bu cezayı anlaşılmaz bir adaletsizlik olarak görmesi, Bataille'ın karakterinin ve hep yaptığı dramatisasyonlarındaki samimiyetin bir özelliğidir. Bu cezadan söz ederken bütün dostlarını güldürüyordu (onlar o dönemde hayatının ne kadar zevk ve sefa içinde olduğunu bilmiyor değillerdi); kendisi ise, yirmi yıl sonra, hıçkırıklarını güçlükle tutuyordu. Muhtemelen bu fotoğraf 1924-1925 tarihli. Fotoğrafta Bataille'in yanında duran genç kadın Lev Shestov'un kızı Teresa Beresowski-Shestov'dur. Bataille onunla birlikte *Tolstoy ve Nietzsche'de İyilik Fikri*'ni tercüme etti.

ğı birçok yazarın gidip geldiği bir atölyede karşılaşmışlardı (bu çok mümkün gözükmemektedir: O dönemde Bataille'in Borel'le psikanaliz yaptığını hatırlayalım). Laurence Bataille bu karşılaşmanın biraz farklı bir versiyonunu anlatır. Ona göre, Sylvia'nın ablası, eski tıp öğrencisi olan (tesadüfen Aragon ve Breton'la birlikte okumuştur) Bianca ile eşi Théodore Fraenkel onları tanıştırmıştır; sonuçta, bu iki versiyon da gerçekte birbirini yalanlamamaktadır.

Sylvia Maklès Romen Yahudisi kökenlidir, Fransa'da doğmuştur. Bianca'dan başka iki kız kardeşi daha vardır: Simone, Jean Piel'le evlenecektir; Rose ise André Masson'la (Bataille'in en yakın ve en sadık iki dostu). Sylvia ile Georges Bataille'in düğünü 20 Mart 1928'de Courbevoie'da yapılır (Sylvia reşit olmadığından ailesinin rızası şarttır). Eşlerin tanıkları: Sylvia'nın Simone Maklès, Georges Bataille'in Michel Leiris'tir. Bunun üzerine Georges Bataille 1919'dan beri annesi ve ağabeyiyle birlikte oturduğu Rennes Sokağı 85 numaradaki evden ayrılarak, genç karısıyla birlikte önce Ségur Caddesindeki bir ressam dostun atölyesine, sonra da XVIII. Bölgedeki Vauvenargues Sokağı, 74 numaraya geçer. 1928 yılının sonuna dek bu evde otururlar. 1929 başında Boulogne-sur-Seine'de, Reine Caddesi, 24 numaraya taşınırlar. 1930 sonuna dek burada otururlar. Bu tarihte de Issy-les-Moulineaux'ya, Claude-Matrat Sokağı, 3 numaraya taşınırlar.

Bu yıllarda yazar Bataille'in hayatını ne kadar iyi biliyorsak, özel hayatı da o denli bilinmezdir. Olayları diğerlerinden daha çıplak bir şekilde ortaya koyan bu eserin paradokslarından biri, özel hayat hakkında pek az şey söylemesi ve genellikle de en kötüsünü söylemesidir. Geçmişe dönüp bakıldığında, mutlu anlar hakkında tam bir suskunluk olduğu ve –bir biyografi yazarı için kabul edilemez olan– karanlık ve tamamen uğursuz bir hayat yaşandığı şeklindeki bu tuhaf izlenimi bıraktığı bir gerçektir. Gerçekten de Bataille'i sadece bu açıdan görmek bir hata olur. Leiris Ba-

taille'in hayatı sevdiğinde, ne tür dramlar yaşamış olursa olsun, herhangi bir biçimde çekince taşınadan *evet* diyebilecek kadar sevdiğinde ısrar eder ve haklıdır (1924 yılında kurmak istediği hareket hiç kuşkusuz Bataille'in ömrü boyunca düşündüğü şeye en yakın olanıdır: Asla reddetmediği ahlaka uyum sağlayan tek harekettir). Fakat eserinin tek bir satırının, *bir tekinin* bile Sylvia'yla karşılaşmasına, bu kadına olan aşkına imada bulunmadığı doğrudur; ne mutlu olduğunu söyler ne olmadığını; bu aşkın Bataille'in yaşadığı düzensiz hayattan etkilenip etkilenmediğini tek bir satır bile düşündürmez. Bununla birlikte Bataille'in hayatını gerçekten değiştirmedeğini, gece kulüplerine ve genelevlere gitmeyi bırakmadığını ve orjilere katıldığını (belki de kendi düzenlediğini) düşünmeye her şey imkân tanımaktadır. Karısını da bunlara dahil etmekte midir? Bataille âşık olduğu bütün kadınları –ya da hemen hemen hepsini– suç ortağı yapmıştır. Birlikte olduğunun bilindiği ilk kadını da suç ortağı yapmamış olduğu düşünülemez. Kuraldışı hayatını en açık yaşadığı bir dönem olduğundan bu iyice imkânsızdır; onu az çok yakından tanıyan herkes için bu kural dışılıkları bir sır olmayacağı kadar açık yaşamıştır (gördüğümüz gibi, yine de yeterince açık değildir).¹ Eserinde özel yaşamın bu yokluğu en azından iki yoruma yol açar. İlki, durumun her zaman böyle olmayacağı yönündedir: Başka dönemlerde sayfalarının özellikle otobiyografik özelliklerle dolacağını –bunların nasıl ve ne dereceye kadar böyle olduğunu saptayamasak da– göreceğiz. İkincisi Bataille bu konuda da gerçeküstücülerden ayrılır (onları her bakımdan karşıtlık içinde görmemek kesinlikle mümkün değil gibidir). Onların her birinden daha az ateşli olduğundan değil (sefih Bataille *aynı*

¹ Dedikodular eksik kalmamıştır; özellikle de skandal yaratıcı dedikodular. Sorun Bataille'in bu dedikoduları doğru çıkaracak şekilde davranıp davranmadığı değil (daha önce de söyledim, onunla ilgili olarak bu dedikoduların doğruluğu pek az kuşkuya yer vermektedir), fakat karısını da bunlara katıp katmadığı, onun suç ortağı ya da kurban olup olmadığıdır.

zamanda duygusaldır; dahası, Sylvia Bataille'in dikkate değer cazibesinin tek baştan çıkartacağı kişi o olmayacaktır, ama onlardan farklı olarak, en ufak bir şiir bile yazmadı, şu ya da bu şekilde olağanüstünün izinin yayılabileceği lirik bir aşk güftesine benzetilecek en ufak bir metin yazmadı; söz konusu kişi Bataille olduğunda aşk şiirinin' mümkünü yoktur. Bataille'in tek açık iması büyük oranda çok geç tarihli, otuz yılı aşkın süre sonra gelmiştir: *Göğün Mavis'i*'nin Sylvia'dan ayrılma döneminde geçirdiği krize tanıklık ettiğini söyler, yine de bunun öyküsü değildir (Laurence Bataille'a göre, *Göğün Mavis'i*'ndeki Édith kişiliğinin Bataille'in karısı olduğu, "kayınvalide"nin de Sylvia Bataille'in annesi olduğu hiç kuşkusuzdur).¹ Demek ki, bu evliliğe yapılmış tek edebi anıştırma sadece geç bir dönemde yapılmakla kalmaz, aynı zamanda çaresizce olumsuz ve kötüdür; tıpkı anne babasının, çocukluğunun ve 1930 yılında annesinin ölümünün anıştırılması gibi.

Gerçekten de 15 Ocak 1930'da, Marie-Antoinette Bataille Paris'teki evinde ölür. Georges Bataille'in annesine yönelik son imaları, hakaret edici olmasa da karanlık imaları savaş dönemine (tam olarak 1915'e) ve onları karşı karşıya getiren şiddetli görüş ayrılığına uzanır: Reims'e, orada ölmekte olan adamın, birinin eşi, diğerinin babası olan adamın yanına dönmeli mi dönmemeli mi? Bataille, bu fikrin annesini deliye döndürdüğünü ve hatta bu deliliğin Georges'u tehdit etmemesi için dövüşmek zorunda bile kaldıklarını açık açık söyler (Bataille 1915'ten söz etse de, bu öykü 1927'de ya da 1928'de *Gözün Öyküsü*'nün -annesinin büyük ihtimalle ölmeden önce bilemeyeceği bu kitabın- sonunda yer alır). 1915'ten 1919'a Riom-ès-Montagnes'da ve 1919'dan 1928'e dek Paris'te birlikte yaşadıkları hayat hakkında da yine tek kelime yoktur (Bataille'in 31 yaşına, yani ölümünden iki yıl öncesine dek annesiyle birlikte yaşamış olması önemsiz bir olgu değildir). Bununla birlikte bu kadını çok sevdiğine hiç

¹ Laurence Bataille, yazarla söyleşi, 1986.

kuşku yoktur; birçok tanıklık bunu doğrulamaktadır. Fakat gerçek şudur ki –ve bu gerçek de her şeyden çok Bataille’a özgüdür– ondan sadece kötülemek için söz etmiştir ve 1915’ten 1930’a dek süren çok uzun sessizlikten sonra ve 1915 yılında ona yönelik hakaretin ardından, acilen (sanki bundan daha kötüsü söylenemezmiş gibi) büyük bir öfke geldi; ölümden sonra gelen ve parçalayan bu öfke eserde öylesine mevcuttur ki, burada bundan güçlü çekincelerle söz etmek uygun düşse de ancak kendi tarzında önem taşıyabilir. En azından iki tür çekince belirtilebilir: Öncelikle, böyle bir öfkenin (ama elbette uygunsuz kaçan bir kelimedir bu; tabii eğer *Gözün Öyküsü* için kullandığım saygı anlamında anlaşılması hariç) bir benzerini Bataille Krafft-Ebing’in *Psychopathia sexualis*’inde okumuştur. Tamamen ondan mı ödünç almıştır? Bu durumda bir kurmaca olurdu ve bu haliyle, bize biyografik hiçbir şey söylemeden eseri aydınlatırdı. Yoksa bu okuma Bataille’ın içgüdüsel olarak patolojik diye bildiği şeyin üzerine asalakvari ya da özdeşleşici biçimde binmiş miydi? Doğrusu, bunu bilmiyoruz (doğal olarak böyle bir ânın tanığı yoktur).

Bununla birlikte Bataille bu öfkeyi iki kez gerçek olarak sundu,¹ başka iki kez de bir öykünün içine dahil etti: *Göğün Mavis*i, hiç kuşku yok ki, *Gözün Öyküsü*’nden farklı olarak, otobiyografik unsurlara (göreceğimiz gibi, bunları kurmaca olgulardan ayırt etmek güç olsa da) en geniş payı ayırır. Ayrıca, Bataille’ın ölüseviciliği o dönemde sabittir – zaten hep böyle kalacaktır. Öyle sabittir ki, bu olguya, elbette kanıtlanamasa da, inandırıcılık katar. Böyle bir olay, doğru olsa da olmasa da, fiilen Bataille’ın yaşadığı dünyaya aittir; arzusunun ancak ölümün aşırı dehşetiyle, cesetlerin aşırı ve tiksindirici “kirli müstehcenliği”yle kışkırtıldığında, güçlü bir şekilde, şiddetle –bunlar olmadan tenin zayıflığı olarak

¹ “Önemli olduğunu düşündüğüm iki örneği burada aktarıyorum (bunlardan biri beni kişisel olarak tartışma konusu etmektedir)” (OC II, 129 ve OC III, 60, *Le Petit*).

kalır- patladığı bir dünya. Sefihlik, “ölümün baş döndürücü uçurumu”dur; ve genelev, cesetlerin soyunduğu kilisedir. Genelev bir kilisedir: bir morg. Bataille ölümle o kadar sık yüz yüze kalmamıştır, dolayısıyla ölümün cinsel kasılmalarını deneyimlemek (bir anlamda, kanıtlandığını görmek) istediğini mantıklı bir şekilde ileri süremeyiz. Arzusu dolayısıyla fahişelerin maruz bırakmalarını istediği dehşet, karşılığında, ölüm yoluyla ona en şiddetli ve en ihlal edici arzu biçiminde iletiliyor olmalıydı.

Ölü kadın -annesi- yatağındadır, cenazenin iki yanına konmuş mumların arasına uzanmıştır, yalnızdır, kolları vücudu boyunca uzanmaktadır, elleri kavuşturulmamıştır. Anlatıcı (fakat onda Bataille’ı görmek kesinlikle bu kadar mantıksız mıdır? Kuşkusuz ödlekler için şoke edici olduğu kadar mantıksız olmaz) yan odada uyumaktadır (sahne eğer gerçekse, Rennes Sokağı 85 numarada cereyan eder): “Hiç durmamacasına bağırıp ağladım.” Buraya dek, annesine bağlı bir oğul açısından bundan daha doğal bir şey yoktur; Bataille’ın böyle olduğu bilinmektedir... Fakat kendi bulunduğu odadan *onun* (o, yani annesi, annesinin cesedi) bulunduğu odaya yalınayak ilerler: “Cesedin karşısında titriyordum; korkudan ve tahrikten. Aşırı tahrik olmuştum...” Pijamasını çıkartır ve “Sonrasını... anlarsınız.”¹

Başka yerde, her türlü romanesk bağlamın dışında, aynı sahneyi tasvir eden Louis Trente (*Küçük*’ün takma adlı yazarı) daha açık seçik ifade eder: “Gecenin içinde, çırlıçıplak, annemin cesedi önünde otuz bir çektim.”² Bu (eğer doğrusa), müstehcenliğini azaltmaktan ziyade, en uç gerekçelere ona eşlik etmek için bir yorum gerektirir: İhlalden kaynaklanan şey, skandal yaratanın ötesinde yer alırken, aynı zamanda tamamen ona aittir. Bir cesedin karşısında, üstelik sevilen birinin cesedi karşısında diz çökülür ve dua edilir... Dinsel dünya, ölüm ne kadar katlanılmaz olsa da, buna ver-

¹ OC IV, 434, *Le bleu du ciel*.
OC III, 60, *Le petit*.

diği anlama uygun tavırlarla karşılık verir. Ve bu durumda ölüm bu tutumların anlamını benimser. Ama insan daha fazlasını yapabilir: daha fazlasını ve daha kötüsünü. Daha kötüsü, içinde bulunduğumuz açmazı doğrudan doğruya tersine çevirmekten (kendinden mi söz ediyor, yoksa bir kurmaca mı yaratıyor?) ve kurınacanın, gözyaşlarının hangi adalete döküldüğünü ve diz çökmenin hangi tesellinin peşinde koştuğunu bilen bir Tanrı'nın varlığına ihtimal verdiğini iddia etmekten ibarettir. Ölümün dehşeti elbette gerçektir, ağlayışlar gerçektir... Peki ya diz çökme, dualar, yakan? Bataille'in dört kez, büyük ölçüde aynı biçimde aktardığı olay gerçeğe uygun tasvir edildiğinden (ve yakınlarına göre, o dönemde Bataille bunu yapabilecek biridir), bu olayların niteliği, daha inandırıcı diğer tavırların kutsal karakterinden özde farklı değildir. Sevilen bir cesedin yanında otuz bir çekmek herhangi birini daha az mı örseler? Bu elbette daha az saygı duymak değildir. Kefenlenmiş bedenin hangi uçuruma mahkûm olduğunu bilen, Tanrısız bir adamın saygısıdır.

Bataille, olayları uçlara iterek, onları daha iyi anlamamızı istese de, yine de farklı biçimde söylemez. Sahneyi tasvir ederken şunu ekler:

"İyi uyuyamamıştım ve iki yıl önce, annemin olmadığı bir zaman, tam da bu odada ve cesedin yatırıldığı bu yatakta bitmek bilmeyen bir orjiye katıldığımı hatırladım. Annemin yatağındaki bu orji tesadüfen doğum günümün gecesine denk gelmişti: Suç ortaklığımın müstehcen duruşları ve onların ortasında benim kendimden geçmiş hareketlerim, korkunç çocuksu hıçkırıklarla defalarca kendini ifade etmiş olan umutsuz bir aşk hissettiğim ölü kadın ile bana hayat vermiş olan doğumun arasına girmişti. Anılarımın verdiği aşırı şehvet hissi beni cesede bakarak tutkuyla otuz bir çekmek için bu orji odasına girmeye itti."¹

¹ OC II, 130.

Bu kez kurmacanın pek izi yoktur. Ona hayat vermiş olan kadına (bunun hangi koşullarda olduğunu daha önce gördük), kendi hayatının ne olduğunu bilen adamın saygısını göstermektedir; en umutsuz ve en arzulanır hayattır bu, sırası geldiğinde o da ölmeye mahkûmdur, onu doğuranın saçtığı yerde saçılacak bir hayattır.

Kızlık soyadı Tournadre olan Marie-Antoinette Bataille altmış iki yaşındaydı. "Tamamen pörsümüş" der Bataille onun hakkında; ama onun bir vakitler güzel olduğunu kuşkusuz unutmaz. Bataille'in söylemediği şey, cesedin yanına gitmek için ayrıldığı odada uyuyan karısının da bir çocuk beklediği idi. Georges ile Sylvia Bataille'in kızları Laurence Bataille 10 Haziran 1930'da, büyükannesinin, Georges Bataille'in çocukluğunun gerçekte nasıl olduğunu tek bilen kişinin ölümünden beş ay sonra doğacaktır.¹

"DEHŞETLİ ARZULANAN VE MÜSTEHCEN BİR CİNSELLİK"

Documents'ın yayını durduktan sonra Georges Bataille'ı tam bir yalnızlık halinde ve çok büyük bir hayal kırıklığı içinde düşünmek gerekiyor. Ne *Ceset* adlı yergi yazısı ne de *Documents* kimseyi avutur. Breton gerçeküstücülükten ayrılanların Bataille'in etrafında kalıcı biçimde birleşmesinden çekinmekte haksızdı; gerçeküstücü gruba alternatif ya

¹ Bataille, tuhaf bir şekilde (bu müstehcen sahnenin kaçamak, belki de iradedışı bir yankısından fazlasını okumak mümkün olmasa da) 1946'da Proust'un şu cümlesi üzerinde durdu: "Yüzlerinde her zaman babalarına benzerlik taşımayan oğullar, yüzlerinde annelelerinin bozduğu kutsiyeti tamamlarlar." Bu cümleyi şöyle yorumlar: "Davranışıyla babasının üzüntüden ölümüne yol açan Vinteuil'in kızının, birkaç gün sonra, daha yas tutarken, ölmüş adamın fotoğrafına tüküren eşcinsel bir kadın âşığın okşayışlarından haz almasında bu trajedi terimlerinin anahtarını görmemek mümkün mü!" (OC XI, 158). Bu cümleinin alındığı yazının başlığı anlamlıdır: "Marcel Proust ve Kutsiyeti Bozulmuş Anne."

da karşıt bir grubun oluşmasından çekinmekte de haksızdı. Bataille'in etrafında bir grubun olmadığı (ya da henüz olmadığı) açıktır. O dönemde bir grup kurma niyeti de kuşkusuz yoktu. Breton'a yönelik alaycı eleştiri yazısının on iki imzacısının bir araya gelişi tamamen tesadüf idi: "Bir araya getiren şey sadece düşmanlıktı," diye belirtir Bataille.¹ Ocak 1931'de kapanan *Documents* bile kalıcı bir ideolojik grup yaratmamıştı. Çelişik arzuların ifadesiydi ve Bataille tarafından, kararlaştırılardan bambaşka bir yöne inatla yöneltilmişti; farklı görüş açılara sahip insanların bir araya gelişinin tamamen koşullara bağlı olduğunu söylerken haklıdır. André Thirion'un 1927-1928'de tarif ettiği münzevi kişi, *Documents* artık çıkmadığında daha az yalnız değildir. Daha az yalnız değildir, ama farklı biçimde yalnızdır. Büyüleyen (ya da tiksindiren) bir kitap (*Gözün Öyküsü*) yazdı, ama gizlice; (*La Révolution surréaliste*'in ününe asla erişemese de) önemli bir dergi yönetti. Dolayısıyla Michel Leiris'in dediği gibi, -yaklaşık iki yıl boyunca ve ilk kez- "elebaşı" oldu. Farklılığı, sahip olduğu bakış açısı (o dönemde bu bakış açısına tek sahip olan kişiydi) onu, haklı olarak, felsefi, estetik ve politik aşırı sol radikalleri bir araya getirebilecek bir düşünce ustası yapabiliirdi. Eğer bu olmamışsa, Bataille'in kendisinin -başkaları onunla her hemfikir olduğunda- çıtayı biraz daha yukarı taşımasından, provokasyonu biraz daha öteye itmesindendir. "En kederli tecrit"e mahkûm olmaktan şikâyet etse de, kendi kendini buna mahkûm ettiğine pek kuşku yoktur. *Documents*'taki yazıları zehir gibi sert olsa da, "Dostlara Açık Mektup"ta² işe karışan şiddet ve provokasyonun dengi olmaktan uzaktır. Şiddet, provokasyon ve öfke: "Yüzün nefretle nasıl acınacak halde düzöldüğünü unutmuş bunca sakın surat karşısında köpek öfkesi."³ Kendi bedeni karşısında duyduğu öfke (şaşırtıcı bir şekilde, varlığı

¹ *Le Pont de l'Épée*, no 49, 1969.

O dönemde okuyup okumadıklarını bilmiyoruz.

OC II, 85.

dingin bir görünüm sunsa bile bu öfke asla onu terk etmeyecektir; ölümünden bir yıl önce, kendini hâlâ “kudurgan” biri olarak niteleyecektir): Kendisinin *de* mahkûm olduğunu bildiği ölüme dair en şiddetli çağrışımlar muhtemelen bu dönemde belirmiştir. Bataille sürekli olarak kendi ölümü üzerinde düşünüp durur; insanların ender yaşadığı bir biçimde yaşar: ölümle *birlikte*. Ölümün büyüleyiciliği erken (kuşkusuz ergenlikte) doğmuş ve Azteklerin kanlı kurban törenleriyle ve Çinlilerin *Yüz Parça* işkencesiyle artmış, her türlü gereksiz metafizikten budanmış –ya da ayıklanmış– ve Bataille’in kendi üzerine yıkılmış bir temsil boyutlarında büyümüştür: “Kendi ölümüm müstehcen ve sonuç olarak dehşetli arzulanan bir cinsellik gibi kafama musallat oluyor.”¹ Ölüm sadece dönüşeceğimiz ceset değildir (bunu kim düşünmez ki?), zaten sahip olduğumuz ceset de değildir: o, bizim *olduğumuz haldir*. Bataille Louis-Ferdinand Céline’in sert ve güzel özlü ifadesini benimsemiş gözükmektedir: “Öldüğümüz ölümü düşünmeyi bile beceremiyorum.”²

Bu “cinsellik,” bu öfke, en yakın dostlarından bazılarını bile uzaklaştırmış gözükmektedir. Kendini içine soktuğu tecritten çekip çıkartacak en ufak uzlaşmaya bile yanaşmamaktadır: Kendisinin dostlarına katılmasını değil, onların kendisine katılmasını beklemektedir. Aşağı yukarı hemfikir olabileceği herkese karşı olduğunu belirtmek ve provoke etmek ya da reddetmek (veya *koşullu* kabul etmek) amacıyla, kimsenin artık onu anlamaması pahasına da olsa, 1925 yılında gerçeküstücülüğe girmeme yönünde gösterdiği uyanık ve şüpheli ihtiyatın aynısını altı yıl sonra yine gös-

¹ *A.g.e.*, 87.

² *Voyage au bout de la nuit*, 257, Denoël. Bataille *La Critique sociale*’de (no 7, Ocak 1933) bu kitabı, olabilecek en övgülü tarzda yorumlar: “[...] *Gecenin Sonuna Yolculuk*’un büyüklüğü, Hıristiyan köleliğinin yoksulluk bilincine bağladığı saçma merhamet duygusuna *hiç* hitap etmemesidir: Bugün –en berbat değersizlikleri (pislikten ölüme, pintilikten suça dek) dışlamadan– bu yoksulluğun bilincine varmak için ille de yüce bir kudret karşısında insanları aşağılamak gerekmez...” (OC I, 321).

terecektir: “Belki de öyle açıklamalar vardır ki, daha iyisi mümkün olamadığından, belki de Antikçağ tarzı bir koroya gülünç bir şekilde ihtiyaç duyarlar. [...] Fakat kimse bir koroya onu ikna etmek için ya da onu bir araya toplamak için hitap etmez; ve kaderin hükmü, açıklamada bulunanı en kederli tecride mahkûm ettiğinde, kimse bu hükme isyan etmeden katlanamaz.”¹

Hangi döneme yerleştireceğimizi (1928-1932 arası olduğuna kuşku yoktur) kesin olarak bilemediğimizden bu döneme tarihleyebileceğimiz Bataille’ın hayatına dair bir olay, tamamen meçhul kalmış bir olay, açığa çıkartıcı olarak görmenin yanlış olacağı bir eserin tamamen gizleyici niteliğine gayet iyi tanıklık etmektedir. Georges Bataille o dönemde genç bir fahişeye –Violette– şiddetle vurulmuştu; bütün gücüyle onu “genelevden çıkarmak” istemişti. Bataille onu o kadar sık görüyor olmalıydı ki, fazla müdavim olmuş bu müşteriyle bir daha görüşmesin diye işverenleri bu genç kadının “yerini değiştirmiştir.” Gerçekten de Bataille onu bir daha görmeyecektir. Büyük bir önem atfettiğine kuşku olmayan bu olay hakkında Bataille tek laf etmemiştir (otobiyografi olarak görülebilecek tek bir şey söylememiştir); hiçbir kitabında bundan bahsetmemesi, olayın varlığından kuşkulunmaya neden olabilir. Aksine, kurmaca iki öyküde (en az iki öyküde), *a priori* kurmaca diye sunulan (bütün öykülerinin böyle olmadığını göreceğiz) iki öyküde bu olayın iziyle –aracı etkiler de eklenmiş olarak– karşılaşılır: *Madam Edwarda ve Ermiş*.²

¹ OC II, 54.

Diane Bataille, yazarla söyleşi. Bataille annesinin ölümüyle miras kalmış paranın neredeyse tamamını bu genç kadını görmeye ve onu “genelevden çıkartma” çabasına harcamış olduğundan, muhtemelen bu karşılaşma 1930 yılında ya da hemen öncesindedir.

III

“GÖZÜ İLK AÇILAN BİRİ”

Boris Souvarine’in Bataille’a rastladığı yıl en prestijli devrimcilerden, en saygınlardan biri olduğu kesindir. 1931 yılında, iki dünya savaşı arası dönemin aşırı solundan doğan en kayda değer dergilerden biri olan *La Critique sociale*’ı yayımlamaya başladığında otuz altı yaşındadır. *La Critique sociale* kelimenin gerçek anlamıyla Marksist bir dergi değildir. Dergide elbette Marx, Lenin, Troçki ve Stalin yer almıştır; fakat hiçbir zaman “Parti çizgisi”ni tatmin edici tarzda değil. Dergide elbette Sovyetler Birliği ve komünist rejimin on dört yıl boyunca devrimi ne hale getirdiği sorun edilmiştir, fakat Lenin’i olduğu kadar Troçki’yi de eleştiren, Stalin’e her geçen gün biraz daha düşman olan *La Critique sociale* Marx’ı bile tartışma konusu etmiştir. 1924 yılına kadar komünist olan, bu tarihte dışlanan Boris Souvarine, ardından –kendini tanımlayışıyla– “bağımsız komünist”tir, *La Critique sociale*’le birlikte, geriye dönüp bakıldığında, komünizmin soldan ilk eleştirisi olarak kabul edilecek şeye girişmiştir: “Gözü ilk açılan biri gerekiyordu. Gün doğmadan kalkan, şafak söker sökmez gözü açılan Boris Souvarine bu ilk kişidir: Olup biteni herkesten önce

gören kişidir.”¹ Kafa karıştırmayacağımı bilsem, bütün bu yıllar boyunca Souvarine’in Fransız Komünist Partisinin kıyısında işgal ettiği konumun Bataille’in gerçeküstücülüğün kıyılarında işgal ettiği konuma benzer olduğunu söylemek isterim; bu, dışlananların ve muhaliflerin katıldığı eleştirel bir içine kapanma konumudur... Şu önemli farkla ki, Bataille hiçbir zaman gerçeküstücü olmamışken, Souvarine’in kısa bir dönem komünist olduğu, ilk ve en etkili komünistlerden biri olduğu doğrudur.

Gerçek adı Boris Lifschitz olan Souvarine 24 Ekim 1895’te Kiev’de doğdu. Kiliselere kuyum işi (mücevherlerle süslü ikona süslemeleri ve kaftanlar) yapan bir atölyede (Marşak Atölyesi) basit bir işçinin oğlu olarak, 1989 yılında anne babası ve ağabeyiyle birlikte Paris’e göç etti. Paris’te, nispeten bir yoksulluk yaşadktan sonra, Boris’in babası mütevazı bir zanaatkâr ustası olarak kendine yer bulmayı başardı. Evde Rusça değil, Fransızca konuşuluyordu; Boris Lifschitz’in aldığı kültür ve eğitim Fransızdı; mütevazı bir ortamın laik kültür ve eğitimi. Bunlar Boris’i erkenden sosyalist ve anarko-sendikalist fikirlerle sempati kurmaya yöneltti; fakat bu görüşlerde yeri olmayan Marksizmi bilmiyordu. 1913 yılında askere alınan Boris Lifschitz askerde sosyalist gazete *Populaire*’e yazdı.² O sırada Lenin’le mektuplaştı. Oysa o dönemde Lenin’in adı muğlak bir referanstı. Hatta adını bile pek az kişi biliyordu. Troçki, Martov ve Lozovski daha tanınmış adlardı. Doğrusu, Rus devriminden önce, Lenin Fransa’da, pasifist ve Tolstoycu militanlardan biri olarak biliniyordu. Souvarine onun hakkında daha fazla şeyi –ve herhangi birinden daha kısa sürede– öğrenmişse, bu iki adamın mektuplaşmaları sayesinde. Leninizme, bizzat Lenin sayesinde, Ekim Devriminden önce katıldı.

¹ Claude Roy, *Le Nouvel Observateur*, 25 Kasım 1983.

Jaurès’e sadık bu gazete o dönemde savaşılan ülkelerin işçi hareketleri arasında uzlaşmanın yeniden başlamasını savunuyordu; ne galip ne mağlup, ne ilhak ne tazminat, ne de özellikle gereksiz katliamlar olsun istiyordu.

Boris Lifschitz'in takma ad olarak Souvarine'i alma tercihi (daha ilk yazılarından itibaren bunu benimsemiş gözükmektedir) bir yorumda bulunmayı gerektirir (ne kendisi ne de yakınları bu konuyu açıklamıştır; daha doğrusu kuşkuyla giderecek şekilde açıklamamışlardır). Souvarine'in başlangıçta Émile Zola'nın *Germinal* romanındaki kişinin adı olduğunu bilmek ilginçtir. Birçok Rus nihilistin yaşamından Zola'nın esinlenmiş olabileceği kişidir bu. 1879 yılında çara kurşun sıkan çilingir Solovyev'in, aynı yılın 1 Aralıkta çarın trenini havaya uçurmaya kalkışmış Leon Hartmann'ın adları akla gelir... Zola'nın General Mezentsov'un öldürülmesiyle (4 Nisan 1878), II. Aleksandr'ın öldürülmesiyle (13 Mart 1881) ilgilendiği de bilinmektedir.¹ Lifschitz'in bu takma adı tercihi, başlangıçtaki politik eğilimlerinin anarko-sendikalist değil, çok muhtemelen terörist olduğuna tanıklık eder. İşin ilginç, Lifschitz'in kendine model seçtiği Zola'nın bu kahramanı sadece müphem biridir. Bu Souvarine'in ödle bir kahramanlığı vardır ve sürekli kötüye yoran bir kâhinin görüşlerine sahiptir; Souvarine (Souvarine-Lifschitz) ise asla böyle biri değildir. Politik şiddetten tiksinimediği gibi, şiddet onun gözünü kör de etmez. Zola'nın kahramanına dair çizdiği portrede kuşkuyla yer yoktur: "İnce burunlu, küçük sivri dişli sarışın kız yüzü, kanlı görüntülere ve Enternasyonal'e dair mistik hayalleri yansıtan vahşi bir görünüm ediniyordu."² "Yüz hatları dehşetli bir ifadeyle çarpılıyordu; bütün milletlerin kökünü kazıyabilecek şu dinsel fanatik öfkelerin ifadesine bürünüyordu."³ Arkadaşlarının çalıştığı madeni sabote ederek "kökünü kazıyacak"tır. Bu kişiliğin Boris Lifschitz üzerin-

¹ Çar II. Aleksandr'ın katilleri Halkın İradesi grubuna mensuplardı. Sofya Perovskaya, Jeliabov ve başka birçok kişi idam edildi. Émile Zola, *Germinal*, 458, Folio Gallimard. A.g.e., 460. Çok tuhaf bir şekilde, Bataille ile Souvarine'in ilişkilerinin gelişiminin gülünç bir şekilde ortaya koyacağı tuhaflık, *Germinal*'de Bataille adında birinin bulunmasıdır; madenlerdeki bir atın adıdır. At kördür (!).

de adına sahip çıkacak kadar tuhaf nasıl bir cazibe uygula-yabildiğini anlamakta güçlük çekeriz. Ona dair bildiğimiz hiçbir şey bunu anlamamızı imkân tanıyor gözükmez.

İlk yıllarındaki işçi militanlığının şiddete dayalı değil-se de “illegal” eylem koşullarında cereyan etmesi dışın-da söylenebilecek bir şey yoktur.¹ 1917-1918’de Maksim Gorki’nin *Novoya Jizn* dergisine ihtiyatlı yazılar yazsa da, 1920-1921 yılının on ayını CGT’nin federal büro üyelerinden ve aşırı sol yöneticilerden on altı kişiyle birlikte, Mayıs ayında genel grev çağrısı yaptıkları için, hapiste geçirir. Bu grev, çok güçlü demiryolcular federasyonu tarafından başlatılmış ve dok işçileri, madenciler, demir-çelik işçileri ve inşaat çalışanlarınca desteklenmiştir. Alexandre Mille-rand’ın sert bir şekilde kırdığı grev bir yenilgi olur, fakat Souvarine, Santé Cezaevindeki hücrelerinden, Sosyalist Parti içindeyken Üçüncü Enternasyonal’in toplanmasından yana tavrıyla kurulmasına katkıda bulunduğu FKP yönet-im komitesine seçilir. Serbest kaldığında Souvarine Ma-yıs 1921’de Paris’ten ayrılarak Moskova’ya gider. “Kalbim heyecandan sıkışarak, Devrim’in ülkesini, aynı zamanda doğduğum ülkeyi tanıyacaktım.”² Ocak 1925’e kadar Mos-kova’da kalacak ve Komintern’in üç yönetici mercinin – prezidyum, sekreteryaya ve yürütme komitesi– üyesi olacaktır. Souvarine’in SBKP’nin yönetim mercileri üzerindeki etkisi büyük olur (o dönemden sonra FKP’nin herhangi bir temsilcisinin benzer bir etkisi olduğu söylenemez). 1924 yılında Lenin’in halefi sorunu ortaya atılana kadar bu etki

¹ Souvarine’in başlangıçtaki ve varsayımsal bu anarşizminde, yine de zaman içinde farklılaşmış iki yankı vardır: Moskova’ya var-dığında Lenin’den anarşistlerin kapatıldığı Butirki hapishanesini ziyarete gitmeyi ister (Bela Kun buna öfkelenmiştir). Daha ilerde, *La Critique sociale*’de, Georges Bataille’in açıkça anarşist görüşler yayımlamasına izin verir: “Bu eski kelime oyunu [küçük burjuva anarşizmi] öylesine insani bir küçümsemedir ki, her türlü iyi niye-te, körleşmenin reddine yönelik bu gülünç hakaretin kullanımına karşılık verebilecek bundan daha insani bir küçümseme olamaz.” Boris Souvarine’in Alexandre Soljenitsyne’e mektubu, Mart 1978.

önem taşır: O dönemde Troçki'ye yönelik suçlamalara ilk karşı çıkan Souvarine olur. Bunun kesinlikle devrimci bir bakış açısı olduğu tartışmasızdır: Troçki'yi haksız yere suçlamanın Sovyetler Birliği'ne, Troçki'yi devrimin tarihsel bir şahsiyeti olarak gören uluslararası genç işçi militanların gözünde zarar vereceğine hiç kuşku yoktur. Fakat Souvarine Troçki'yi ahlaki bir açıdan da savunarak görüşlerini açıkça ifade etmiştir:¹

“Sizin [Zinoviev] ya da Kamanev'in, Stalin'in ya da diğerlerinin yapmış olduğunuz eleştirilerde Troçki'nin fikirlerine karşı argümanlar bulursam, bakış açımı düzeltmekte bir an bile tereddüt etmem. Fakat sizin argümanlarınızı arıyor ama bulamıyorum. Bulduğum şey, kişisel saldırılar, geçmişin çoğunlukla doğru olmayan anıları, Troçki'nin anlayışlarının az çok keyfi yorumlarıdır. Fakat Troçki'nin düşünce ve önerilerini sizin çürüttüğünüzü göremiyorum.”²

Bolşevik Partinin 13. Kongresinde, 28 Mayıs 1924'te Souvarine, Lunaçarski'nin tercümesiyle, Troçki'yi menşevizm suçlamasına karşı savundu. Ona yönelik suçlamaları yeniden “yalan ve iftira” olarak niteledi. Kopuş kaçınılmazdı.

Souvarine Paris'e geri döndüğünde, uzlaşmazdı ve Moskova'daki örnek olacak konuşmasını onayladı. Troçki'nin *Yeni Ders* broşürünü yayımlattı –olması gerektiği gibi, yasaklandı. Bir önsöz yazarak, şunu belirtti: “Leninizmi bir din, ustanın eserini de bir İncil haline getirme şeklinde... beliren eğilime karşı çıkıyoruz.” 1920'den beri yönettiği *Bulletin communiste*'ten (FKP'nin tek resmi teorik organı) yararlanarak, yeni Sovyet iktidarının gözden düşürmeye çalıştığı kişinin mektuplarını yayımladı. Lenin'in ölümünün ardından başlayan Stalinleşmeye ilk karşı çıkan olmasının bedeli

¹ Şaşırtıcı olan onun görüş belirtmesi değil, görüş belirtmesine izin verilmesidir; bu onun etkisini kabul etmenin bir başka tarzıdır. Boris Souvarine'in Gregori Zinoviev'e mektubu, 20 Mart 1924.

ona 1924 yılında partiden ihraç edilerek ve yönettiği yayın organı kapatılarak ödetildi.

Fakat Souvarine burada durmadı. Tek başına, sadece kendi imkânlarıyla, 1925 yılında, resmi komünizmin “fanatikleri”nin ve “dindarları”nın Marksizm-Leninizmine artık ihtiyaç duymayarak, *Bulletin*’i yeniden çıkardı. Muhalefete katılmıştı; bundan böyle kendini “bağımsız komünist” olarak tanımlayacaktı. *Bulletin* 1928’e kadar düzenli, daha sonrasında ise düzensiz yayımlanarak 1933’e dek sürdü. Souvarine’in eleştirisinden hiçbir şey kurtulamadı. Ne samimiyetinden kuşkulandığı, ama yine de “fanatik ve kıt zekâlı” olduğunu söylediği Lenin; ne de burjuva ya da proleter değil bürokratik olduğunu ilan ettiği Sovyetler Birliği (“sekretarya diktatörlüğü” ifadesini ona borçluyuz); ne entelektüeller, “kültürel ifadelerle” ve “Marksizmin kalitesiz taklitleriyle... tatmin olan bu ortodokslar;” ne de, bir süre sonra, elbette Stalin. Onun nasıl bir tiran olduğunu ilk Souvarine teşhir edecektir ve Stalin’le birlikte, “Lenin-sonrası Bolşevizm ile Marksizm arasındaki uyuşmazlığın” mutlaklaşacağını da hisseder.¹ Onlara karşı, Marx’ın eseri ve hayatı başlı başına bir itirazdır. Souvarine bunlara başvurur, bunlara geri dönmek ister, yeniden düşünmeye oradan başlamak ister, çünkü onlar da eleştiriden muaf değildirler. Sorumlu bir Marksizm, bizzat Marx’ın sağladığı yöntemleri kullanarak, Marx’ta düzeltilebilir olanı ve Marx’tan bu yana Marksizmin doğasını ve sonuçlarını değiştiren şeyi analiz etmeyi gerektirir.

1925-1930 arasında Souvarine’in benimsediği tutum buydu; “her şeyi şartlı kabul etmeye, bir postulat ile nispi bir tündengelim arasındaki her bulanıklıktan kaçınmaya”² kararlı birinin tutumu. Böylece 1927 yılında, Ekim Devriminin onuncu yıldönümünü anma sayısında, eleştirisini daha

¹ *La Critique sociale* no 2, 50. D. B. Riazanov’un tutuklanması vesilesiyle.
Soljenitsin’e belirtilen mektup.

da ileri götürür; adına devrim yapılanlar üzerinde devrimin mevcut temsilcilerinin baskın çıkma hakkını reddeder; bunların, olsa olsa, "ayrıcılıklılardan oluşan yeni bir sınıf" olduğunu söyler; çıkarları proletaryanıninkilerle uyuşmayan bir sınıf: "Bir tarafta Parti, diğer tarafta geri kalan herkes var."

Fransa'nın işçi partisi ile Sovyetler Birliği'nin komünist partisini yakınlaştırmaya en aktif bir şekilde çalışmış olan kişinin ağzından çıkan böyle bir cümle, böyle bir itiraf, 1924'teki aforoz edicileri, ister "sofu" olsunlar ister "dindar" –*a posteriori*– doğruluyordu. Bu aforoz, haksız yere, Souvarine'in Troçkizmine isnat edilmişti. Haksız yeredir, çünkü Souvarine muhalif olsa da, ilk muhalifler arasında yer alsa da, Troçkist olmadı; dönemin çok sayıda başka muhalifi ne kadar Troçkist olmuşsa o kadar oldu. Souvarine bunu bir cümleyle hatırlatır: "Stalin ve Stalinciler tarafından herhangi birine yöneltilen bu münasebetsiz *Troçkizm* suçlaması asla bir tanım değil, bir hakaret oldu." Souvarine'i de kapsayan bu suçlama propagandanın işini basitleştiriyordu; eğer kan kaybı varsa, bunun tek bir adının olması daha iyiydi. Gerçekte, Souvarine asla Stalin'e karşı Troçki'yi tercih etmedi; fakat Stalin'den yayılan iftiralara karşı Troçki'ye borçlu olunan hakikati tercih etti. ("Devlet kapitalizmi sosyalizm değildir," diye yazar Troçki'ye Haziran 1929'da). Souvarine'in Lenin'i tercih ettiği ve onun eylem ve düşüncesine uymak gerektiğini düşündüğü de kesin değildir. Souvarine, bütün olarak devrimci düşüncenin kökenlerine, yani –çekincelerle birlikte– Marx'a, Marx'a ve onun geliştirdiği analitik ve eleştirel araçlara uzanıyordu. Parti'nin dalkavukları itiraz etse de, bir entelektüel Marx'tan yola çıkarak (bu açıdan Marx'a sadık olan Souvarine, kendine "Marksist" demez) toplumsal devrim düşüncesini devam ettirmeliydi.

Bu hatırlatma uzun gelmiş olabilir. Fakat Souvarine günümüzde o kadar az bilinmektedir ki, haklı olarak sahip olduğu yeri ona vermek gerekir; bu açıklamada da ona borçlu

olduğumuz yerdir bu.¹ Bataille'ın onunla tanıştığı dönemde sahip olduğu önem ve prestij onu aşırı sol entelektüellerin sözü en dinlenen ve en saygını yapar. Hiç kuşku yok ki, onun görüşleri, Breton ve gerçeküstücüler de dahil –Breton Troçki'nin saflarına katılmadan önce onlar için yol gösterici olmuştur– birçokları için önemliydi. Tuhaf bir şekilde, neredeyse paradoksal olarak, Souvarine, politik kozların önemine ve ciddiyetine büyük oranda kendini kaptırmıştı, estetik kozlara duyarlılığı çok azdı, politikayla estetiği birleştirebilecek yollara ise daha da duyarsızdı.

Pierre Pascal, Arnédée Dunois, Pierre Kaan, Lucien Laurat, Aimé Patri, Jacques Mesnil, Jean-Jacques Soudeille, Max Eastman, Karl Korsch ve Joachim Maurin *Bulletin Communiste*'e katılmıştı;² bunların çoğu (özellikle de Lucien Laurat) Souvarine'in kurduğu yeni dergiye –*La Critique sociale*– katılacaktır. Burada Souvarine Grubu olarak adlandırılabilir grubu oluşturuncalardır. Gerçeküstücülükten

¹ Boris Souvarine'in ölümünden kısa süre önce *La Critique Sociale*'in (Édition de la Différence, 1983) yeni baskısına bizzat yazdığı önsözü okumak uygun olur (bu metnin şiddetle polemik yanı üzerinde daha ilerde tekrar duracağım). Boris Souvarine hakkında bkz., ölümünde *Est-Ouest* dergisinin yayımladığı "Hommage à Boris Souvarine" özel sayısı (Şubat 1985, yenisiz, üçüncü yıl, no 15); ve Anne Roche'un editörlüğünde: *Boris Souvarine et La Critique sociale*, Éditions La Découverte, 1990. Birçok tanıklık ya da anı kitabı da ona geniş bir yer ayırır; bunlar arasında özellikle bkz. Charles Ronsac, *Trois noms pour une vie*, Laffont, 1988.

Populaire'in eski yazarı Arnédée Dunois; felsefe profesörü, Komünist Parti eski üyesi ve *L'Humanité* yazarı Pierre Kaan; bu gruplar üzerindeki teorik etkisi önemli olan Avusturyalı ekonomist, Rosa Luxemburgçu Lucien Laurat (gerçek adıyla Otto Maschl); (Pierre Naville, Michel Collinet, vb ile birlikte) "La lutte des classes"ın eski üyesi Aimé Patri; eski sosyalist, *L'Humanité* redaktörü ve Komünist Enternasyonal'in III. Kongresinde delege Jacques Mesnil; Élie Péju ile birlikte Lyon Muhafız Grubunun öncülerinden Souzy denen Jean-Jacques Soudeille (1934 yılında Jacques Perdu adı altında *La révolte des canuts*'ü yazacaktır); Amerikalı Max Eastman (Souvarine "Lenin'in vasiyeti"ne onun aracılığıyla ulaşır); *Kommunistische Politik* dergisini çıkartan Alman Karl Korsch; Souvarine'in kayınbiraderi ve İspanya'daki POUM'un müstakbel öncüsü Joachim Maurin.

ayrılan ve üçü de 1930 tarihli yergi yazısı *Ceset*'in imzacısı olan Jacques Baron, Raymond Queneau ve Michel Leiris de buraya katılacaktır. Ayrıca Jean Piel (Bataille'ın yakın ve sadık dostu olacaktır), Doktor Dausse (Georges Bataille ile psikanalisti Adrien Borel'i ilişkiye geçirenin o olduğu hatırlanacaktır), eski *Clarté* yazarı ve 1920-1930'lu yılların faal entelektüel figürü Jean Bernier de (gerçeküstücülerle *Clarté* dergisinin defalarca yakınlaşma teşebbüsünün başında onun bulunduğu hatırlanacaktır) onlara katılacaktır. Dolayısıyla *La Critique Sociale*'e Georges Bataille tek başına katılmamıştır. "Bataille Grubu" diye adlandırmak aceleci ve kuşkusuz yanlış olacaktır; oradaki dostları, Bataille'ın katılımının yazı kurulunu –Souvarine'in ancak çok aşırı çekinceyle onaylayabileceği– bir yöne her çektiğinde Bataille'ı desteklediler.

La Critique Sociale'in oluşturduğu karışık gruplaşmada¹ bir diğer şahsiyet daha kendini gösterir: Colette Peignot. Derginin içindekiler listesinde geç bir dönemde ve ender olarak, üstelik Claude Araxe takma adıyla görüldüğü kesindir;² Rus edebiyatı üzerine okuma notlarından başka pek bir şey yazmadığı da kesindir. Fakat iki nedenle *La Critique Sociale* ona sıkı sıkıya bağlanmıştır: Öncelikle, yayıncı Marcel Rivière'e bıraktığı bir miras payı sayesinde dergiyi o finanse edecektir; ikincisi o dönemde Boris Souvarine'le birlikte yaşamaktadır ve onunla birlikte, bütün yayıma hazırlama işini üstlenecektir (metinlerin gözden geçirilmesi, tercümele-

¹ *Documents*'ın yapısı her ne kadar karmaşık ise *La Critique Sociale* de onun kadar karmaşıktı. Souvarine etrafına politik düşüncenin en iyi temel bilgilerine sahip ideologları ve ekonomistleri toplar. Bataille ve dostlarının durumu bu değildir; tam tersine. Bataille politik yazılar yazmaya Souvarine'in çevresindekilerden daha az yatkın olduğundan değil (hatta en önemli politik yazıların onun elinden çıkacağı da görülecektir), fakat formasyonu bakımından, *a priori* olarak ancak çok farklı yazabilirdi.

Bu takma adı ona Souvarine önerdi. Araxe [Aras Nehri], Ermenistan'ı sulayan ve Gürcistan'ın yanından geçen bir nehrin adıdır. Üzerinden geçebilmek için bir köprü kurulmasına katlanamayan taşkın bir nehirdir.

düzeltilmeler, maket baskılar, matbaayla, yayıncı ve okurlarla ilişkiler...). Dolayısıyla şu varsayılabilir: Onun varlığının, derginin politik yöneliminden ziyade (*La Critique Sociale*'in politik bakımdan ne olacağına Souvarine'in tek başına karar verdiği düşünülebilir), daha az doğrudan politik ufuklara açılımında ve "heterodoks" işbirliklerine genişlemesinde (belirleyici?) bir rolü olmuştur. Colette Peignot üzerinde elbette uzun uzadıya duracağız. Fakat –Colette bir süre sonraki halinden çok farklı biri olsa da– her an yaşadığı aşırı coşku, aşırı yoğunluk, sofuca ve konformistçe olan her şeye bu kadar az önem vermesi, hatta Souvarine'in şikâyet ettiği istikrarsızlığının, *La Critique Sociale*'i, Souvarine tek başına olsaydı yönelteceği çizgiden az çok uzaklaştırdığını şimdi den ileri sürmek belki de anlamlı olur. Boris Souvarine'in yüksek bakış açısı tartışma konusu değildir. (Gerçeküstüçülükle Bataille'ın paylaştığı) estetik ve entelektüel kozların, herhangi bir kişiden daha basiretli kavradığı politik kozla karşılaştırıldığında, onun gözünde vasat değer taşıdığını söylemek ne olmayacak bir şeydir ne de onun açısından sakıncalıdır. Bakış açısının yüksekliğini zaten kimse tartışma konusu etmeyi düşünmemiştir (gerçeküstücüler Parti'ye girmeye karar verdiklerinde heyet halinde Souvarine'i görmeye gittiler ve ondan fikir aldılar. Souvarine, makul bir şekilde, partiden atılmış biri olarak, onlara fikir vermekte yetkili olmadığını belirtir. Bununla birlikte Breton'un Souvarine'e yaklaşması, Souvarine'in o dönem sahip olduğu politik otorite hakkında çok şey söylemektedir)... Fakat politik bakımdan tecrit olduğundan (Sovyet gerçekliği ve FKP karşısında *La Critique Sociale*'in ağırlığı ne olabilir ki? Olsa olsa, zamanının gelmesini bekler), işgal ettiği konumun –bu konum da marjinaldir– bile kıyılarında ittifaklar kurmaya mahkûm olduğundan, Souvarine, asla homojen olmayan ve hatta bazıları –özellikle Bataille'ınki– fazlasıyla heretik olan tutumların tercih ettiği bir kürsü sunacaktır –onun öngörülmemiş meziyeti de budur. Oluşmasında kendisinin de

büyük ölçüde katkısının olduğu hoşgörüsüzlük ünü dikkate alındığında, ona karşı adaletli olmak gerekir: Bu tutumlara karşı asla sansür uygulamayacaktır. (En fazla, bir şeyi yasaklamanın ne demek olduğunu bilen biri olarak, Bataille’la arasına mesafe koyar ve *La Critique Sociale*’e de bu mesafeyi aldırır.) Ölçülü ama faal biri olan Colette Peignot’nun varlığı bu konuda onu teşvik etmiş bidir? Kendisi bunu gerçekten kabul etmese de, bunu varsayabiliriz.

Dahası, Bernier ile Bataille’in *La Critique Sociale*’de çalışmasını gerçekten kabul etmiş midir? Şunu belirtmek gerekir ki, bu dergi karışık bir politik topluluk oluşturduğu gibi, aynı zamanda –daha az bilinmekle birlikte– karmaşık bir duygusal topluluk da oluşturmuştur. Gerçekten de Souvarine’in kadın arkadaşı Colette Peignot vaktiyle Bernier’nin umutsuz sevgilisiydi (Bernier için kendini öldürmeye kalkışmıştı), sonra da Bataille’la –intihara eğilimli midir?– birlikte yaşayacaktı (Bataille’la birlikte olmak için Souvarine’i terk edecektir). Bu ilginç duygusal gruplaşmanın *La Critique Sociale* üzerinde önemli etkisi olmuş mudur? Az ihtimal. Olsa olsa şunu dikkate almak gerekir: Bütün bunların bir bilançosunu yapmak gerektiğinde, işin içinde yer alanların (özellikle Souvarine’in) söyledikleri, olgulara ve fikirlere olduğu kadar duygusal deformasyonlara da bağlıdır. Bataille söz konusu olduğunda bu deformasyonlar gayet etkili olacaktır.

DEMOKRATİK KOMÜNİST ÇEVRE

La Critique Sociale, Souvarine’in öncülük ettiği ve “Komünist Parti’den dışlanmış ya da çeşitli biçimlerde ayrılmış yoldaşlar”a açık bir tartışma grubunun –resmi organı olmasa da (Souvarine bunların karıştırılmamasına önem veriyordu)– oluşumundan doğmuştu: Demokratik Komünist Çevre (1926 yılında kurulan ve başlangıçta –1930’a dek– adı

Marx-Lenin Komünist Çevresi olan grubun ikinci adı). Bu çevre *La Critique sociale*'in neredeyse bütün müstakbel yazarlarını bir araya getirir; dahası, birkaç gerçeküstücü de tesadüfen katılır: Breton, Eluard, Aragon, Tzara, Péret, Naville, Queneau ve Desnos.¹

Souvarine'in açık seçik hiçbir şey söylemediği ve bizzat kendisinin yaptığı ayrıma uygun olarak, *La Critique Sociale*'le doğrudan özdeşleştirmekten kaçındığımız bu çevrenin varlığı ve faaliyeti hakkında, gruba dahil olmasa da, katılımı defalarca sorun edilecek denli yakınında bulunmuş Simone Weil'in tanıklığından başka pek bir şeye sahip değiliz. Bu tanıklık tuhaf bir şekilde aydınlatıcıdır: Bu Çevre'nin hangi derin görüş ayrılıklarından oluştuğunu, hangi görüşlerin burada çatıştığını ve -bizi özel olarak ilgilendiren- Bataille'in rolünü aydınlatmaktadır. Özellikle, devrimci bir düşüncenin, birleştirici dogmaya referansı terk ettiğinde, hangi ihtimallerden geçtiğini aydınlatmaktadır (böylelikle, Çevre, katılımcılarının üstün niteliğiyle, katı anlamda Marksizme bağlı devrimci düşüncenin muazzam bir şekilde teorik bakımdan bir kenara bırakılmasıdır).

Simone Weil'in sorduğu soru temel önemdedir (gruba katılmak için tatmin edici bir cevap verilmesini bekleyen, dışardan birisinin sormuş olmasına şaşırarak kadar temeldir): "Devrimden iki çelişik şey anlayan insanlar aynı devrimci örgütlenmenin içinde nasıl birlikte var olabilir?" Simone Weil, birçok değil, *iki* çelişik şey demektedir. Gayet açıktır: Bir yanda kendisi, diğer yanda Georges Bataille vardır. Ne gibi bir ortaklığımız var, diye sorar öz olarak ve her şeyden önce, "devrim onun için irrasyonelin zaferi, benim içinse rasyonelin zaferi; ona göre bir felaket, bana göre zararları asgariye indirmek gereken yöntemli bir eylem; ona göre içgüdülerin ve özellikle de patolojik olarak kabul edilenle-

¹ Çevre'nin kuruluşu ve rolü hakkında bkz. Boris Souvarine et La Critique sociale, a.g.e. ve özellikle Édouard Liénert'in "Bir çevreden diğerine geçmek."

rin serbest bırakılması, bana göre ise yüksek bir ahlak” iken, birlikte ne yapabileceğimizi iddia edebiliriz? “Ortak ne var?” diye sorar sonunda.¹ Muhakkak ki, Bataille yine kendini ne analizlerini ne de amaçlarını paylaştığı bir örgütlenmenin üyeleriyle yakın bir diyalog ve eylem içinde bulmuştu. Breton’un ona yönelik eleştirisini, aşağı yukarı benzer bir şekilde, bu kez Çevre’de Simone Weil ifade eder. Bataille arzuların ve içgüdünün şiddetli kaosuna çağrı yapmaktadır, fakat paradoksal bir şekilde, rasyonel –ya da *ahlaki*– bir devrim vizyonu olanlardan bunu onaylamalarını ve belirttiği patlamayı benimsemelerini ister. Paradoks öyle büyüktür ki (ve de fazlasıyla “Batailleci”dır) Bataille’in kendi talepleriyle çağrı yaptığı devrim hiç de ahlaki değildir. Sade’a benzer bir yolla, iki yaklaşımı birleştirmeye ve *Contre-Attaque*’ın habercisi olmaya yakın bir şekilde, Bataille, Çevre’de devrim düşüncesine karşı daimi isyanın düşünürü olur (dolayısıyla Bataille aracılığıyla, Simone Weil kendini Sadecı bir isyan temsiliyle dolaylı olarak karşı karşıya bulur):

“İsyan [...] kesinlikle *ahlaki* bir durum değildir, yine de bir cumhuriyet sürekli isyan halinde olmalıdır. Dolayısıyla kurulu düzeni *ahlaksızca* sürekli yıkacak olanların *ahlaklı* insanlar olmasını istemek saçma olduğu kadar tehnelidir de, çünkü bir insanın ahlaklı hali bir barış ve sükun halidir, ahlaksız hali ise, onu, bir cumhuriyetçinin men-

¹ Simone Pétrement, *Vie de Simone Weil*, Çevre’ye yazılmış mektup taslağı, c. I, 422, Fayard. Charles Ronsac’a göre (*a.g.e.*, 87), Simone Weil’in Çevre’ye 1932 tarihli yazısı, hemen ardından Queneau’nun, Leiris’in ve Paul Bénichou, Édouard Labin (takma adı Jean Prader), Jean Rabaut tarafından kurulan bir grubun yazıları (bu grup kısa süre önce Komünist Birlik’teki Troçkistlere yakındı). Édouard Liénerd’in Çevre’ye “katılan” (ama sonunda girmediğini gördük) Simone Weil portresi, Bataille’i ona bağlayan tuhaf ilişkiyi ortaya çıkarmaya katkıda bulunduğundan aktarılmayı hak eder: “Sıra dışı bir kişilikti. İstisnai bir zekâ ve bilgiye sahip biri olarak çok kesin bir politik yargısı vardı. [...] Fakat nafile çabadan, karşılıksız riskten, hatta gereksiz yere kendini feda etmekten tuhaf bir zevk alıyordu” (*Boris Souvarine et La Critique sociale*, 59).

subu olduğu yönetimi her zaman içinde tutması gereken zorunlu isyana yakınlaştıran daimi bir hareket halidir.”¹

“Açık Mektuplar...”ın ruhuna sadık, kendi kendine sadık, bir kez daha şiddetle anti-idealist Bataille en kötünün olmasını istemektedir: Devrimdence felaket, düzendence düzensizlik, içgüdülerin (“patolojik” olanlar da dahil) yasaklanmasındansa özgürce ifade bulması, güçlerin rasyonelleştirilmesindence zincirinden boşanması ve ortalığa saçılması... Ortak olan nedir? Simone Weil ısrar eder: Birlikte ne yapabilirler? Öncelikle bu kadar farklı teorik dayanakları ön kabul olarak alan bir eyleme hangi gerçek içerik verilebilir?

Durum öyle karmaşıktır ki, bu iki tutuma –Simone Weil’inki ve Bataille’inki– kimlerin katıldığını saptamak güçtür. Simone Weil, Boris Souvarine’in, Pierre Kaan’ın ve onlarla birlikte, Souvarine’i uzun süre desteklemiş birçok kişinin (örneğin Amédée Dunois) desteğinden emin gibidir (yalnızca “gibi,” daha fazlası değil; kendi böyle der). Fakat Bataille’in savunduğu tavra katılan olup olmadığından hiç emin değildir: “Bataille’in etrafı onun bakış açısını ne ölçüde benimsedikleri bilinmeyen –kuşkusuz kendileri de bilmeyen– yoldaşlarla çevrili olduğundan, ortaya karışık bir tablo çıkar,” diye yakını. Bataille, farklı unsurlardan oluşan bu Çevre’de de yine olınası gerektiği gibidir: Herkesi, en yakınlarını bile ürküten bir tavır takınan yalnız adam.

Bu belirsizliğe, Simone Weil’in söylediğinden daha berak olan bu ayrım çizgisine (Bataille’in dışlanması bu belirsizliği silmeye yeter) bir diğeri daha eklenir, ki bu da insanları farklı bir parametreyle birbirinden ayırır: Çevre’nin örgütlenmesi. Kimileri Çevre’yi yeni bir partiye dönüştürmek ister. Kimdir bunlar? Simone Weil’e göre, sadece Souvarine bu fikirdedir (Souvarine yalnızdır, ama Çevre onun eseridir). Aralarında Souvarinecilerin de bulunduğu başkaları buna kesinlikle karşıdır; Pierre Kaan’ın tavrı budur. Keza, *a fortio*–

¹ D. A. F. de Sade, *Français, encore un effort si vous voulez être républicains*, in *La Philosophie dans le boudoir*, V. Diyalog.

ri, Bataille ve onunla birlikte dostları da buna karşıdır (Simone Weil kendisinin hangi tavra yakın olduğunu söylemez). Teoride görüş ayrılığı, örgütlenmede görüş ayrılığı derken, Çevre, eylemde de görüş ayrılığındadır: Kimilerine göre olduğu gibi kalmalıdır, yani barışçıl bir düşünce tartışma forumu, olsa olsa bir kürsü olmalıdır. Simone Weil'in görüşünün böyle olmadığı bellidir; böyle bir çekince ona gülünç gelir. Ona göre, eylem, milislerin inşasını ve illegal nitelikli mücadelelere hazırlığı gerektirmektedir. Bu noktada Bataille'in onunla hemfikir olacağını hayal edebilir miyiz? Elbette; ta ki böyle bir eylemin amaçlarını ayrıntılı olarak tartışana dek.

Simone Weil'in gerçekleştirdiği röntgen öyle değerlidir ki (gerçekte, Bataille'ın Çevre içindeki rolünün kapsamı ve sınırları üzerine sahip olduğumuz tek kesin tanıklıktır), onun ortaya attığı her noktaya, Bataille'in bilerek, kasti olarak beslediği kafa karışıklığı cevap verir, dolayısıyla Çevre içinde önemli bir rol oynadığı, Souvarine'in bu rolü azaltmayı asla istemediği açıkça ortaya çıkar. Bu kafa karışıklığını abesle iştigale dek vardırmakta tereddüt etmeyecektir (saçma, ötesini Simone Weil'in bile anlamadığı nokta olabilir): Simone Weil'in Çevre'ye girmesi için ısrar eden biri varsa, bu, Souvarine değildir, (rolü açık seçik ortaya çıkmayan, ama Souvarine'in başından itibaren pek az değer verdiği) Bernier de değildir, tanıdığımız hiçbir Souvarineci değildir, bu... Bataille'in ta kendisidir. Bataille kendisine karşı çıkanların saflarına yeni ve seçkin bir üye katma arzusundadır –buna inanmalı mıyız? Simone Weil bu notları Bataille'in talebiyle kaleme almıştır; bunların Çevre'de tartışılıp tartışılmadığını bilmiyoruz. Ne var ki, Weil Çevre'ye dahil olmasa da, önemli yazılar aracılığıyla *La Critique Sociale*'e katkıda bulunmuştur. Sonuç olarak belirttiği teşhisi aktarmamak bir kayıp olur: “Çevre psikolojik bir olgudur. Karşılıklı sevgiden, müphem yakınlıklardan, özellikle üyeler arasında ve hatta üyelerinin her birinin içinde açığa çıkmamış baskı ve çelişkilerden ibarettir.” Bu çelişkilerin Souvarine'i de

esirgemediğini ekler. Simone Weil'in gözüyle Souvarine'de güçlkle uzlaşabilir iki kişi vardır: *Modası geçmiş* biri ("savaş döneminin ve sonrasının politik mücadelelerinin bir kazazedesi") ve bir diğer insan, çağdaş biri. Bu sözler, bir ayrım hattının, ama bu kez bir anlamda içsel bir hattın, Çevre'nin kurucusunu, Souvarine'i parçaladığını düşündürür.

Çok muhtemelen, aynı görüş ayrılıkları, belirgin biçimde yatışmış olsa da, *La Critique Sociale*'in yazı kurulunda da kendini göstermiş olmalıdır. *La Critique Sociale*'in dizginleri Souvarine'in (ve Colette Peignot'nun) ellerindeydi. Souvarine yayımlamak istemediği hiçbir şeyi yayımlamadığından, bir yazıya dair çekinceler belirttiğinde (Bataille'in "İsraf Kavramı"nda olduğu gibi), onu sansürlemeye kadar işi vardırılmaz. En fazla, bir yazının kapsamının yazı kurulunu değil imzalayanı bağladığı konusunda uyarır. *O dönemde*, yargısı buraya kadardır. Bununla birlikte Georges Bataille'in yanındaki varlığından dolayı –daha sonra her ne kadar pişman olsa da– gurur duyar. Örneğin Pierre Kaan'a Simone Weil'den söz ederken, "Bataille'dan bu yana tek ilginç katılım," diyecektir.¹

Bataille'in etkisi önemli olsa da, *La Critique Sociale*'in çizgisi üzerinde belirleyici olmadı. *Documents* üzerindeki rolüne de denk olmaktan uzaktı. *Documents*'ı aslında o yönetiyordu. Yine de *La Critique Sociale*'e birçok yazı verdi. Savaştan önce yazdığı en önemli yazıları burada yayımlandı. Örneğin gerçeküstücü Thirion o dönemde (ama sonradan da fikir değiştirmede) "İsraf Kavramı"nı "yüzyılın önemli metinlerinden biri" kabul etti.² Keza, Bataille'in o dönemdeki politik tavrını belirten "Devlet Sorunu" ya da "Faşizmin Psikolojik Yapısı" yazıları da böyledir.³

¹ Pierre Kaan'a 20 Temmuz 1933 (?) tarihli mektup. Bu mektubu 1933'e tarihlemek büyük bir hata riski içermez. Simone Weil *La Critique Sociale*'in listesinde ilk kez Eylül 1933'te yer alır. André Thirion, *a.g.e.*, 551.

Raymond Queneau ile birlikte "Hegelci Diyalektiğin Temellerinin Eleştirisi" adlı önemli bir yazı kaleme aldı. Yazıyı imzalayanlar,

DEVLET: DERİN KEDER VE BAHTSIZLIK

Belirttiğim üç yazıdan “Devlet Sorunu” öncelikli bir ilgiyi hak etmektedir. Bataille’in politik tutumunu o dönemde (1933) yazılmış herhangi bir başka yazıdan kuşkusuz daha iyi ifade etmektedir. Simone Weil’in öfkeli eleştirisini de elbette birçok açıdan doğrulamaktadır: Yani Bataille’in ne ölçüde az Marksist olduğunu (Bataille hiç Marksist olmuş muydu ki? Orada burada, idealistlere karşı çıkmak için Marx’tan alıntı yapmaktan fazlasını yapmış mıydı?).

Bu yazının başlığı pek az kuşkuya yer vermektedir: Sorun, devrimden ziyade devlet sorunudur. Sadece burjuva devleti, kapitalist devlet değil, bütün devletler. Bundan böyle, devrimden umudunu herkes kesmiştir. Devletin yok olmasını –temel amacı değilse de– amaçlarından biri yapması dışında bir devrimden ne beklenebilir, ne için mücadele edilir? Alınan ve İtalyan polis devletlerinin dehşetinin, bütün devrimci umutların üzerine “karanlık ve soğukluk atan Stalin’in dehşeti”nin, “isyan çılgınlıklarının politik olarak önemsiz görüldüğü, bu çılgınlıkların *derin keder ve bahtsızlıktan* başka bir şey olmadığı” bir insanlığın kopyası olduğunu söyler.¹ Bataille’in gözünde (ve bu konuda Souvarine’den farklı değildir) Rus Devrimini bağlılık belirtilen ilkelerin tam karşısı haline getiren sahtekârlardan beklenebilecek hiçbir şey yoktur; başımıza gelebilecek en kötü şeyin henüz olmadığına inanmakta ayak direyen iyimserlerden ve budalalardan da beklenecek bir şey yoktur (en kötüsü, Sovyetler Birliği’nde devrimin ihanetidir, ama aynı zamanda

Marksistlerin Hegel’i tekellerine almasına itiraz ederek, Freud’un ve Alman fenomenolojisinin katkısıyla yeniden canlanmış bir Hegel okuması savunurlar. Edebiyat eleştirmeni Georges Bataille da önemli okuma notları yayımlayacaktır. L.-F. Céline’in *Gecenin Sonuna Yolculuk* üzerine olan gibi bazı yazılar hayranlık belirtirken, diğerleri –örneğin gerçeküstücüler üzerine olanlar– açıkça daha polemiktir.

OC I, 332, “Le problème de l’État.”

bu devrimin Almanya ve İtalya'daki parodisidir). Kısacası, devlete olan nefreti, derin kederi daha büyütme, bahtsızlığı da daha derine taşımak için bir gerekçe haline getirmeyen birinden, "herkesin yolunu şaşırmamasını" arzulamayan kimseden beklenebilecek bir şey yoktur.

Simone Weil'e dolaylı bir cevabın nasıl şekillendiği burada görülmektedir. Bataille belki Simone Weil'i idealistler arasında değil ama muhtemelen en kötünün çoktan meydana geldiğini görmemekte ayak direyen iyimserler arasında saymaktadır. (Simone Weil'in politik yargısı ne kadar keskin olsa da, ilk gözü açılanlardan ve bağımsızlaşanlardan biri olsa da, Bataille onu *devrime* inanmaya devam ettiği, *kendi isyanına karşı devrimi* çıkartabileceğine inanmaya devam ettiği için aptalca iyimser kabul ediyordu.) Devrim artık mümkün değildir. Yüzyıl içinde zaten şimdiden üç devrim olmuştur: Rus, Alman ve İtalyan. (Nasyonal-sosyalizmin ve faşizmin –abartılmadan– “devrim” olarak kabul edilebileceği kesin değildir. Bataille gerçekten de buna karşı çıkmıştır: “Faşizm devrimci değildir.”) Bu üçü de, kimsenin kuşku duyamayacağı kadar şiddetle, devleti güçlendirdi ve ona tabî olan herkesi aşağıladı. Devrimci bir bilinç ancak devlete rağmen devrimci kalabilir; devlet bu bilinci parçalar. Parçalanmış bir bilinç, imkânsız bir devrimdense, neden felaketi tercih etmez? Simone Weil kuşkusuz haklıydı: Bunlardan biri (devrimci) cennete inanırken, diğeri inanmaz. Bataille kuşkusuz Souvarine'den daha *gözü açık* değildir; Stalin'in bütün devrimci ahlakın yüz karası olduğunu anlamak için en az onun kadar zaman harcamıştır (kısmen de onun sayesinde bunu yapabirmiştir).¹ Fakat Boris Souvarine proletaryanın devrimi doğru yola çevirmeye yatkın imkânlarla sahip olduğuna inanan biri olarak bu hayal kırıklığını hissederken, Bataille, gerçeküstücülerin aforozu-

¹ Bataille'in “devrimci ahlak” a referansı kuşkuyla yer vermez. Kendisi de bu ahlaka uzak olduğundan aykırı davranışları hatırlatmaktan geri durmaz.

na sebep olan nedenlerle, esasen de Leninist devrimi isyan ateşlerinden beklediği şiddetli aydınlanmaya asla uygun kabul etmediğinden, böyle bir hayal kırıklığından mümkün olduğunca çabuk yararlanmak ister: “Büyük gece” rövanş gecesi olacaktır; sınıf mücadelesi, proletaryayı *kaybetmiş* olanlara zarar vermeyi amansızca amaçlamalıdır: “Onların güzel cümleleri isyanlardaki ölüm çılgınlıklarıyla örtülecektir. Halkın varlığıyla her gün örtüşen kanlı umut buradadır.”¹

Bataille’a göre devrimci şiddetin *yararlı* olması şart değildir –ya da yalnızca belli belirsiz *yararlı* olabilir; o, kendi kendinin amacıdır. Çok kısa sürmüş Marksist evresi geride kaldığında (Bataille, “acıklı bir şekilde” komünist olmaya çabaladığını söyleyecektir), Bataille’ın –ister insani olsun ister tanrısal– amaçları pek az dert edinen düşüncesine bu daha uygundur. Yararlılığın bu ilk tartışma konusu edilmesinin ardı gelecektir: Önemli ve her açıdan özgün “İsraf Kavramı,” Bataille’ın *La Critique Sociale*’deki önemli yazılarının ikincisidir.² Öz olarak, burada belirttiği, sadece üretimi dikkate almanın, bir toplumun sadece buna ilgi göstermesinin yanlışlığıdır. Önemli olduğu kadar, ekonomik analizin de ihmal ettiği, harcamaktan, gösterişli bir şekilde harcamaktan, gereksiz yere harcamaktan ibaret bambaşka türde bir faaliyet vardır. Bir toplumun ihtiyaçlarını nasıl karşıladığına dikkat etmek gerektiği kadar, önemli sarsıntılara, şiddetli çöküntülere, ani yıkımlara, orjiye benzer yoğun kaygı krizlerine kasti olarak, neredeyse oyuncu bir şekilde kendini maruz bırakması olgusuna, dünya kadar eski bu olguya da dikkat etmek gerekir. Bütün bunları *felaketten* başka bir kelimeyle nasıl niteleyebiliriz?

Bu, Bataille’ın kaleminde yepyeni bir şey değildir. Bir süre önce sözünü ettiğim *Güneşli Anüs* ve “D.A.F. de Sade’in Kullanım Değeri,” Bataille’ın, kayba, dışkılamaya ve utanca bağlı kavram dizisini ortaya çıkarmasını sağlamıştı.

¹ OC I, 318, “La notion de dépense.”

² OC I, 302, *a.g.e.*

Yeni olan şey, Bataille'ın bu kavramlara *politik* bir anlam vermeye cüret etmesidir. Bunu anlamak için, Bataille'ı, derslerini takip etmemiş olsa da okuduğu ve Alfred Métraux'yla tartıştığı Marcel Mauss'un buna dolaylı olarak teşvik ettiğini hatırlamak gerekir. İlkel denen birçok toplumun üretici olmayan kayıpları (lüks, yaslar, savaşlar, kültler, oyunlar, gösteriler, ritler, kurban etmeler, sanatlar, vb) nasıl kullandığını ilk gören Mauss'tur. Bu faaliyetlerin hiçbirinin kendinden başka amacı yoktur. Dahası, hepsi de mal edinmekten çok malı tahrip etmeye yöneliktir. Dolayısıyla bunların bir toplumda "fazla" oluşturduklarını ileri sürmek yetmez; bu fazlalık sayesinde bu toplum *bütün* ihtiyaçlarının karşılandığına tanıklık eden bir görkem ve dirimsellik içinde kendini gösterecektir; "ne kadar ürkütücü olursa olsun, insanın yoksulluğunun, üretime bir amaç görünümü veren saklama kaygısının üretici olmayan harcama kaygısına baskın çıkmasına yol açacak denli toplumlar üzerinde bir etkisi asla olmamıştır."¹

Bu eğilim o denli küçümsendi ki, klasik iktisat uzun süre ilkel toplumların mübadelelerini takasın yönettiği iddiasında bulundu. Oysa Marcel Mauss, takasın tersine, bu toplumların, bireyleri ya da birey gruplarını *armağan vermeyi* mecbur bırakan iktisadi-olmayan nitelikteki mübadelelerce yönetildiğini kanıtladı. Mauss bu *armağanları* Pasifik'in kuzey sahilindeki birçok Amerikan yerli kabilesinde gözlemleme fırsatı buldu; bunları nitelemeye yarayacak kelimeyi de bu kabilelerden birinden aldı.² Bu kelime Bataille'ın kullandığı bellibaşlı terimlerden biri olacaktır: *potlatch*.

Potlatch nedir? Bir meydan okumamı mı? Hakikat sınavı mı? Daha basitçe, tamamen barışçıl dolaylı bir mücadeledir.

¹ OC I, 308, *a.g.e.*

² Şinoklar. Fakat aynı şeyi Tlingitlerde, Şimşiyanelerde, Haydalarda da gözlemlemişti ve Melanezya'da Tobrianlarda, Polinezya'da ve şefin saygınlığını yitirmemek için kendini kurban olarak sunma gururunu gösterdiği bazı ritüel intihar biçimlerinin bulunduğu Keltlerde de bunun benzerlerine rastlamıştı.

Bir potlatch sırasında karşı karşıya gelen şefler, önemli miktarda zenginliği vererek ya da imha ederek müsriflik yarıştırmak durumundadırlar. Yarar sağlayanların bu armağanları kabul etmekten başka çaresi yoktur, sırası gelenin daha fazla miktarda mal vermesi ya da imha etmesi sorumluluğudur, yoksa mevki, prestij ve kudret yitirilir. Bataille'in Mauss'u keşfederken keşfettiği şey, kendi deneyiminden kendisinin çıkardığı cömertlik dizilerinin antropolojik bir karşılığının olduğudur. Bütün bir klan ve kabileler, düşmanlarını *meçbur* bırakmak için ihtişamlı bir şekilde, *neşeyle* kendilerini imha ediyorlardı. Büyük bir serveti gösterişli bir şekilde imha etmekten ibaret bu meydan okuma, daha büyük bir serveti yok etmeyi kabul edeni yükümlülük altına sokuyordu... Her koşulda, kişi israfın gücüne orantılı olarak zengin ve kudretli oluyordu. Her türlü saklama ve *yarar* kaygısından, her türlü mülk edinme kaygısından uzak duruluyordu: "Servet, zengin birinin güç edinmesi gibi, bir mal edinme olarak belirlir, fakat bütünüyle yitirmeye yöneliktir; şu anlamda ki, bu güç, kaybetme gücü olarak nitelenmiştir. Şeref ve ün sadece kaybedilen servete bağlarur."¹

1930'larda buna benzer bir şey yoktur. Burjuvazi, bütün diğer toplumsal sınıflardan daha fazla, özel mülkiyet duygusuna sahiptir. Mülk ediniyorsa, vaktiyle aristokrasinin yaptığı gibi, gösterişçi bir meydan okuma içinde kendi mevkisiyle *kumar oynamak* için değil, mevkisini sağlamlaştırmak için yapar. Para harcıyorsa, hilekârca, sinsice, çökerici bir biçimde yapar. Biriktirdiğinde, bunu utanç ve korku içinde yapar; Bataille'in deyişiyle, bu öyle bir utanç ve korkudur ki, burjuvazi açısından, "iğrenç bir çehreyi, açgözlü, soyluluktan uzak ve tüm insan yaşamını [...] değersizleştirecek kadar korkunç küçük bir yüzü gizlemek" imkânsızdır. Bataille'in burjuvaziden nasıl nefret ettiği bilinmektedir. Simone Weil ne düşünürse düşünsün, devrim, "isyanların

¹ OC I, 311, *a.g.e.*

ölüm çılgılığı” içinde, burjuvaziden alınan bir rövanş gecesi-ne dönüştüğünde Bataille için arzulanır olur.

Bataille’in tuhaf özgünlüğünü bugün iyi değerlendire-bilmemiz elbette güçtür. 1933 yılında, Marksist analiz, ger-çeküstücüler ve onlara yakın olanlar dahil, başattır. Marcel Mauss’un armağan ve potlatch üzerine yazısı¹ cıkalı kuşku-suz on yıl kadar olmuştur, fakat Bataille hariç hiç kimse onu çağdaş ekonominin üretim süreçlerinin ve sınıf mücadelesi-nin analiz aracı yapmayı düşünmemiştir.

Souvarine’in *La Critique Sociale*’in sorumluluk taşıma-dığını belirtmeye özen gösterdiği bu yazıyı (“yazar, birçok açıdan, bizim genel düşünce yönelimimizle çelişkiye düş-mektedir...”)² Bataille çok daha sonra, 1949’da, bir kitap bo-yutlarında yeniden ele alacak ve kuşkusuz derinlemesine elden geçirecektir: *Lanetli Pay*.²

¹ Marcel Mauss, “Essai sur le don. Forme et raison de l’échange dans les sociétés archaïques,” *L’Année sociologique*, yeni dizi, I, 1923-1924, 30-186.

Bataille’in Boris Souvarine’in öncülük ettiğiinden bambaşka bir çevreyle geçici yakınlığı pek az üzerinde durulan bir konudur: *Ordre Nouveau* [Yeni Düzen]. Bataille, bu çevreyle değilse de, en azından başı çekenlerden biriyle yakın ilişki içindedir. Anti-bol-şevik, anti-kapitalist, anti-parlamentarist, korporatif, işçi-yanlısı (proletaryanın ortadan kalkmasını istemektedir) ve federalist bu devrimci düşünce grubu Arnaud Dandieu ve Robert Aron tara-fından kuruldu. Bu iki kurucu etrafında bir araya gelen ilk hal-kada Alexandre Marc (gerçek adıyla Lipianski), Gabriel Marcel, Jean Jardin, Claude Chevalley, Daniel-Rops ve Jacques Naville bulunmaktadır. Bu grubun yayımladığı ilk manifesto olan “Yeni Düzen Manifestosu” 1930’da çıktı. *L’Ordre Nouveau* adlı bir dergi Mayıs 1933’te kuruldu. Arnaud Dandieu aynı yılın ağustos ayında ölümüne dek dergiyi yönetti. Arnaud Dandieu ile Bataille’in iliş-kilerinin ne olduğu pek bilinmemektedir. Jean Piel yıllarca sık sık görüştüklerini belirtir; her ikisi de Ulusal Kütüphanede çalışmak-tadır. Yine de Bataille *Ordre Nouveau*’ya mensup değildir. Pierre Prévost’un deyişine göre, grubun eylemini “alaya almıştı” (*Pierre Prévost rencontre Georges Bataille*, Édition Jean-Michel Place, 12). Onun sözünü ettiği tek işbirliği (a.g.e.) anonimdir: Bataille, Ar-naud Dandieu ile Robert Aron’un manifesto kitabı *La révolution nécessaire*’in “Échanges et crédits” bölümünün hazırlanmasına malzeme sağlamıştı. Bu bölüm okunduğunda bu gerçekten de

“DİŞLERİ DÖKÜLMÜŞ MORUKLAR VE SURETLER DÜNYASI”

231

Ocak 1933'te yayımlanan “İsraf Kavramı”nın neredeyse hemen ardından başka bir yazı gelir. Bataille'in düşüncesinin birkaç ay içinde nasıl evrim geçirdiğini ve onun benimsediği istikrarlı politik tutumu anlamayı sağladığından, üzerinde ne kadar dursak az olur. Bu, “Faşizmin Psikolojik Yapısı”dır.

“İsraf Kavramı” sınıf mücadelesinde gelip duruyordu; “Faşizmin Psikolojik Yapısı” ise buradan başlar. Sınıf mücadelesine çözüm getirecek olan sadece komünizm değildir (gerçekte, sınıf mücadelesinin ilga yollarını vaat eder); başka bir politik ve toplumsal düşünce sistemi de, bambaşka biçimde de olsa, aynı dolaysızlık ve etkililik içinde bunu yapar: Faşizm. Bataille, bir kez daha ortalığı karıştırmak pahasına da olsa, lafı dolandırmadan söyler: “Sosyalizme temelden karşıt olarak faşizm sınıfların birliğiyle nitelenir.”¹

1933 yılında politik düşüncenin olumlu –ya da bu iddiadaki– kozunun hâlâ komünizm olduğuna kuşku yoktur (bundan kuşku duymaya başlamış olan *La Critique Sociale*'den başkası pek yoktur); olumsuz koz, solun ve aşırı solun en fazla çekindiği ve karşısında safları sıklaştırmaya çabaladığı şey ise (fakat bunu örgütlemenin uzun sürdüğü ve yine Bataille'in bunun etkisinden kuşku duyduğu bilinmektedir), faşizmdir. Bununla birlikte Bataille anında uyarır: Mücadeleye katılmaya bir itirazım yok, ama asla herhangi bir ahlak ya da idealizm adına değil. Her ikisinin de faşizmin ne olduğunu ve onunla etkin biçimde nasıl mücadele

açıkça görülür: “İsraf Kavramı”nın çoğu analiz teması orada bulunmaktadır. Bununla birlikte Bataille bu bölümü yazmış olamaz. Keza, bu anonim işbirliği ne kadar tuhaf gelse de, devamı gelmiş gibi gözükmemektedir. Zaten Bataille bundan asla söz etmez. Gerçekten de 1926 yazında Moskova'da toplanan Komünist Enternasyonal'in VI. Kongresinin “sınıfa karşı sınıf” çizgisinin sınıfsız bir toplum taahhüdü ilkesini tartışma konusu etmediğini unutmak gerekir.

etmek gerektiğini tam olarak düşünmekte güçsüz kaldığı açıktır.

Bataille, faşizmi analiz etmek için, “İsraf Kavramı”nın iki ayrı mefhumunu –yararlı ve yararsız– yeniden ele alır. Fakat basit olmakla birlikte ekonomide kullanılmayan bu iki kavramın üzerine kapsayıcı ve karmaşık iki başka kavram ekler: Yararlı olan homojendir, yararsız olan heterojen. Bununla birlikte bu dört terim tam anlamıyla iki denklem oluşturmaz: Yararlı ve yararsız sadece ekonomik anlamlıyken (değiştokuşları düzenler), homojen ve heterojenin psiko-sosyolojik ve dolayısıyla politik anlamı vardır. Ne var ki, Bataille psikanalitik temelde bir kavramsallaştırma yardımıyla Fransa’da faşizmi aydınlatmaya çalışan ilk ve tek kişidir.

Homojen toplum üretici toplumdur. Dolayısıyla *ortak ölçüsü* paradır; müstehzi bir ifade bunu nitelemeye yetebilir: “Herkes [...] ne üretiyorsa o değerdedir.” Sanayileşmiş bir toplumda olaylar, bu ifadenin sorunsuzca uygulanabileceği kadar basit değildir. Bataille, –kapitalizmin emeğinin meyvesinden yoksun bıraktığı– işçinin üretici olmadığını kabul ederek, Marksizmden uzaklaşmaz; toplumsal homojenliği teşvik eden, üretim araçlarının sahibidir. Mülksüzleşmiş işçiler, zenginliğini oluşturdıkları dünyayla homojen değillerdir; sadece burjuvazi homojendir. Burjuva devlet, üretici örgütlenmenin oyununu kendiliğinden düzenler, bunu kendiliğinden homojenleştirir... Hatta bunu şaşırtıcı bir ustalıkla yapar. Bataille’in “buyurgan biçimler” (otoriter biçimler) olarak adlandırdığı şeye başvurması gerekse bile bu ender olur; ve yeni üretici olguların ve bu yenilikten doğan gerilimlerin ortaya çıkmasıyla, üretim kazazedelerinin –heterojen unsurların– anlık rahatsızlıklarını engelleme zorunluluğuyla bunu yapması haklı gösterilir.

Marksist analiz, toplumsal, dinsel ya da politik bir üst-yapının nasıl oluştuğunu anlamakta son derece yetersizdir. Aşağı ile yukarı arasında, soylu fenomenler ile iğrenç fe-

nomenler arasında, *aynı anda* hem ermiş hem kirli olarak tanımladığı şey arasında hangi analogik ilişkiler olduğunu bilen Bataille, üstyapıların da homojenden değil heterojenden doğduğunu bilmektedir. Heterojeni kesin olarak tanımlamak güçtür; sadece bilimsel analiz bunu yapabilir, fakat bilim de homojen dünyaya ait olduğundan, heterojen unsurlar doğası gereği onun yetki alanının dışında kalırlar. Dolayısıyla geriye tahmini bir olasılık kalır. Bataille Durkheim'ın Kutsal adı altında az çok doğru saptadığı şeyi önerir. Bu Kutsal'ı elbette terimin etnolojik anlamında anlamak gerekir. Onun envanterini çıkarma riskini göze alabiliriz (bizzat Bataille'ın verdiği ve *Tepe Göz*'de önceden önerdiğinden belirgin bir farklılık içermeyen envanter). Çöp, dışkı, (üretici değil) erotik değeri olan her şey, bilinçdışı süreçler (Bataille'a göre, bilinçdışı heterojendir), kalabalıklar, savaşı sınıflar, şiddetli bireyler... bütün bunlar kutsaldır, heterojendir. Bir anlamda, şiddet, delilik, aşırılık ve çılgınlıkla nitelenen bütün toplumsal fenomenlerin, ortak özelliği uyum sağlamamak olan fenomenlerin heterojen olduğu söylenebilir: "*Heterojen* gerçeklik, gücün ya da şokun gerçekliğidir."¹

İncelemesinin bu noktasına vardığında, Bataille faşizmi de dahil eder. Demokrat politikacılar düz dünyayı, homojen dünyayı temsil ederler. Bunların adını anmaz, ama tahmin edebiliriz: Doumer, Doumergue, Chautemps, Daladier... Hepsi de demokrattır, 1933-1934'te, çürümüş olmasa da zayıflamış bir cumhuriyet iktidarını ayakta tutmak için çabalarlar. Hitler, Mussolini ve bütün faşist liderler onlara hiç benzemez. Bunlar açıkça heterojen bir dünyadan doğarlar; daha korkuncu, onlar bu heterojen dünyanın kendisidir. Burjuva dünyası, dingin ve bitkin bu dünya, ilk kez güçlü, şiddetli bir dünyayla karşı karşıya kalır ("Onlar insanların,

¹ OC I, 347, *a.g.e.*

partilerin, hatta yasaların üzerindedirler”)¹ Yine de bunların Bataille’ı cezbedip etmediğini henüz söyleyemeyiz. Çünkü sonuçta, bu cezbedebilir; daha doğrusu, faşizm anında kendini aşkınlığıyla (birlikçi, *monarşik*, bütün insanlara karşı tek bir insana bağlı bir aşkınlık) özdeşleştirmese de; bu heterojenlik –daha baştan itibaren–, heterojen, aşağı, alçak, köle dünyanın bütününe kendi mutlak erkine dahil etmekte beceriksiz olduğunu göstermeseydi de, yine cezbedici olurdu. Bataille’ın daha önce sıklıkla savunduğu (ve Breton’un onu reddetmesini doğrulayan) bu “kirli, bunak, kaba” dünya, ne faşizm tarafından, ne de herhangi bir başka politik sistem tarafından entegre edilebilir; aksine, hatta homojen, burjuva dünyadan bile daha şiddetle, saflığının zorunluluğunu bahane ederek bunu dışlar. Bataille’ın gözünde bu durum açıktır: Faşist devlette burjuva devlette olduğundan kıyaslanamaz biçimde daha güçlü, daha canlı olan bu saflık savı, *sadistçedir*. Faşizm sadece soylu olanı entegre eder; soylu olmayanı değil. Bataille’ın ermiş menkıbelerini ve buna dahil edilmesini istediği şeyi hatırlayalım: Bu, aynı anda hem kirli hem de ermiş olandır. Faşizm –*a fortiori*– bu dünya değildir. Ne kadar az kutsal olursa o kadar militer olmak zorunda kalan bir dünyadır (olsa olsa dinsel olur); pek az kutsal ve gayet gösterişli biçimde militer olduğundan, İslami halifelik bir yana,² “eksiksiz bir baskı”-yı sadece o gerçekleştirebilir. Toplumun alt tabakasından, köle kesimlerinden gelen az sayıdaki birkaç kişi, faşist silahlı devlet tarafından halk olarak değil, “mide bulandırıcı bir katliamın” bedenleri olarak, bütünüyle zıddına dönüşmüş olarak entegre edilecektir: Yurtseverlik şerefi (şeref, dinsel anlamda *da* anlaşılmalıdır). Faşist devrim baştan çıkardığı kitleleri kendilerine karşı döndürür. Bu kitlelerden geriye, tanrı-efendiye tabî milisler kalır yalnızca. Gücünü

¹ *A.g.e.*, 348.

² Gerçekten de Bataille sadece İslam halifesinin dinsellik ile militer yanın birleşmesini bu kadar ileriye götürdüğünü belirtir.

en aşağıya, en kölece olana doğru azaltmaktan uzak duran, Bataille'ın arzuladığı gibi materyalizmi yeniden materyalistleştirerek, aşağı olanın aşağı kalmasını, kalabalıktan gelenin kalabalık içinde kalmasını sağlamaktan uzak olan tanrı-efendi iktidarı, aşağı ve iğrenç olanı ele geçirir ve onu ancak bir göz boyamayla tanrısal görünebilecek şeyin yüksekliğine taşır. Böyle bir işlem ancak son derece şiddetle olabilir. Bataille bunu bugün için bile modern sayılacak terimlerle ifade eder:¹ "Tahayyül edilebilecek tüm diğer mülahazaların üstünde, katılımcılardan sadece tutku değil, kendinden geçmelerini de talep ettiğinde" vatan da tanrısal olur.² Bataille'ın temel sorun olarak gördüğü devleti ortadan kaldırmaktan uzak olan faşizm, devleti abartılı temellere dayandırır –"Devletin dışında insani ya da manevi hiçbir şey var olamaz, *a fortiori* değer taşımaz."³

Liberal, burjuva toplum, kendisine karşı, rekabet halinde olan, birbirine *a priori* düşman iki devrimin oluştuğunu görür: biri komünist, diğeri faşist. Bunlar gerçekten rekabet halinde midirler? 1933'te herkesin böyle düşündüğüne kuşku yoktur. Bataille hariç herkes; Bataille onları birbirinin benzeri görür. Proletaryayı dışlandığı homojen bir dünyaya karşı "harekete geçirmekte" komünizmin sahip olduğu güç, minör homojen unsurları (burjuvazi ve küçük burjuvazi) bizzat oluşturdıkları dünyadan "ayırmakta" faşizmin sahip olduğu güç (bu ayrık unsurların sayısı artıp, proletaryanın gücü azaldıkça, faşist bir devrim ihtimali artar ve proleter bir devrim ihtimali azalır), demokratik ülkeleri –dolayısıyla Fransa'yı– iki kez dayanıksız kılar. Bu ikili erozyonun güçlerini birleştirmemesi mümkün değildi; bunun nasıl ve ne şekilde gerçekleştiğini biliyoruz. Bataille, burjuva devletini

¹ Jean Baudrillard ile Pierre Legendre (keza Eugène Enriquez) daha ilerde bunu benzer şekilde ifade edeceklerdir.

A.g.e., 363.

Benito Mussolini, *Enciclopedia italiana*, Bataille'ın aktardığı "Faşizm" maddesi, a.g.e., 365.

kurtarmak istememiş ve mevcut iki devrimden birini tercih etmemiş ender ve –eğer yanılmıyorsam– ilk kişilerden biri oldu. Onun gözünde ikilem, komünizm ile faşizm arasında seçim yapmaktan ziyade, devletleri zayıflatan “buyurgan radikal biçimler” ile insan hayatlarının “kurtarıcı yıkıcılığı” arasındaydı (faşizmi, komünizmi ve liberalizmi önleyecek olan buydu).

“Faşizmin Psikolojik Yapısı,” “Devlet Sorunu” yazısının ana noktasıyla sonuçlanır. Burada *La Critique Sociale* yıllarındaki Bataille’ın politik tutumu –anarşizan bir tutum– en açık seçik okunabilir: Sosyalist devlet “diktatoryal”dır, faşist devlet “totaliter.” “Dolayısıyla olayları yeni bir düzlemde düşünmek ve zaten nazik bir konu olan faşizme karşı mücadeleye devlete karşı mücadelenin genel anlamını vermek şarttır.”¹ Bataille devrimi düşünmeye devam etse de, bunu tarihsel referans olmadan yapar; daha kötüsü, nefret ettiği burjuva devletin duvarına sırtını dayamıştır ve dönemin en güçlü iki devrimci gücünün çapraz ateşi altındadır.

Kendini altyapı analizine uygun kılan Marksizm, toplumsal, dinsel ya da politik bir üstyapının nasıl oluştuğunu görmedi ya da görmek istemedi. Bataille’ın amacına erişmek için kullanmak gerektiğini söylediği ve Marx’tan bu yana ortaya çıkmış burjuva düşüncesinin araçlarını –Fransız sosyolojisi (Durkheim, Mauss), Alman fenomenolojisi ve Freudcu yorumlama-değerlendirmiş olması bu yazının tek özgünlüğü değildir. Yazının başlığı buna işaret etmektedir: Bir üstyapı, psikolojik bir oluşum olabilir. Politik analiz yapısına psikanalitik analizin etkin araçlarını Fransa’da ilk kez Bataille dahil etmiştir (Jacques Chatain, o dönemde, “Bataille’ın tanımadığı ve Bataille’ı tanımayan bir Alman”ın, *Faşizmin Kitle Psikolojisi*’nin yazarı Wilhelm

¹ OC II, 175. Şöyle anlamak gerekir: Ne liberalizm ne de komünizm faşizmin ilerlemelerine karşı etkin bir mücadele sürdürebilecek durumdadır. Yapısal olarak farklı olmadıklarından bu mücadeleyi sürdüremezler. Onlarda da, yaklaşık olarak aynı şiddet düzeyinde, aynı homojenleşme süreci işlemektedir.

Reich¹ dışında bunu yapan olmadığını haklı olarak belirtir); daha dikkat çekici yanı, bu araçları kendi kişisel deneyiminin süzgecinden geçmiştir. Bu alışılmadık referanslar, hem Marksist analizin yetersizliğini hem de faşist tehdidin ciddiyetini herhangi bir başka referanstan daha iyi belirtmektedir. İdealistler, kendi yavan ahlaki eleştirilerine bunları dahil etmedikleri için, faşizmin kullandığı ritüeller karşısında hazırlıksız yakalanmışlardır. Freud faşizmin nasıl bir *kaygı* ve *ölümle* büyülediğini anlamaya yardım edebilirdi. Francis Marmande haklı olarak şöyle der:

“Kendi menziliyle doğrusallıktan sürekli kaçan bu muhtelif, istikrarsız argümanın ardında, teorinin uzun süre gözardı edeceği yeni bir ilke vardır: yenilenmiş bir devrimci talep anlayışının motor unsurları olan olası ölüm ve *kaygı* bilincini, bunun için yapıldığının hayal edilemediği bir kavramsal sistemin içine dahil etmeyi başaran bir kitle psikolojisi denemesi.”²

Bu yazının göz kamaştırıcı şiddeti budur; başka birçoklarından daha erken ve çok net bir önsezi ve Bataille’in *La Critique Sociale*’e verdiği son önemli yazıdır. Souvarine, “İsraf Kavramı” için yaptığı gibi, bu yazıdan da derginin yayın kurulunu sorumlu tutmamak gerektiğini düşünmedi. Bataille, yaşadığı dönemde kimsenin düşünmediği şeyi tek başına – sütunlarını ona açanlara karşı bile– düşünmeye devam etti.

Bu “düşünülmeyen düşünce”nin, “kesin” –en azından yazarı böyle duyuruyordu–, aynı zamanda da tutarlı (yani yöntemsel düşüncelerin –Fransız sosyolojisi, Alman fenomenolojisi ve psikanaliz– yorumlayıcı müdahalelerinin, makale boyutlarında mümkün olamayan hak ettikleri yere sahip olduğu) bir kitap biçimini almasına az kalmıştı. Kitabın adı bile hazır: *Fransa’da Faşizm*.

¹ Jacques Chatain, *Georges Bataille*, 84, Seghers, 1973.
Francis Marmande, *Georges Bataille politique*, 44, Presses Universitaires de Lyon.

Fakat kitap asla ortaya çıkmadı ve –daha sonra bulunan taslaklara bakıp değerlendirilirse-¹ Bataille’in kitabı çok geliştirdiğinden de kuşku duyulabilir. Buna üzülebiliriz: 1935 yılında yayımlanan Boris Souvarine’in, önsezili olduğu kadar erken doğmuş kitabı *Stalin*’den daha fazla rağbet görmeyecek olması muhtemelse de, gerçekten, ondan başka kim böyle bir kitap yazma iddiasında bulunabilirdi? Kitabın bitmemesine uygun gerekçeler bulmak daha da güçtür. Bunlardan biri, elbette, Bataille’in o ana dek her kapsamlı “edebi” projeyi tamamlamaktaki imkânsızlığıdır. Hatırlatmaya gerek var mı: Otuz yedi yaşında, (on sayfa kadar uzunlukta) *Güneşi Anüs* dışında, kendi adıyla hiçbir şey yayımlamamıştır. *Fransa’da Faşizm* onun yazmak istediğini gördüğümüz ilk kitaptır; fakat vazgeçtiği ilk proje değildir ve sonuncu da olmayacaktır. Hatta uzun süre kendini ifade etmek için kısa ve yoğun biçimlere başvurmuş olması ve bunlar son derece aydınlatıcı olsa da, bunları daha fazla geliştirmeyi reddetmesi karakterinin dikkat çekici bir özelliğidir:

“Ne yaparsam yapayım, bir dağılma duygusu, aşağılayıcı bir kargaşa içindeyim. Bir kitap yazıyorum; fikirlerimi düzene sokma iddiasındayım. Bir proje üzerinde çalışırken ayrıntılara dalmak beni kendi gözümde küçültüyor. Zıplayıp duran düşünceler, daima, başka düşüncelerin aleyhine bir noktaya dikkat göstermeyi gerektirir,² bizi kendi dışımıza iter, olduğumuz zincirin bir halkasına indirger.”³

Bu kibir midir? – “... ayrıntılara dalmak beni kendi gözümde küçültüyor.”– Yoksa sıkıntı mı? Onu sadece şöyle bir göz atma ilgilendiriyordu. İfade edilir edilmez ve başkalarının yorumuna yem olduğunda, dikkatini başka ve yeni şeylere

¹ Yayımlandığı yer: OC II, 205-213.

² Bataille üzerine yazılmış –bu eser de dahil– her kitap hakkında bu söylenebilir: Bir düzensizliğe düzen vermenin, daha baştan –yanlış değilse de– nafi ve sakatlayıcı gerekliliği. OC VI, 154.

vakfetme ihtiyacı hissediyordu. Yaşın da etkisi var. Bataille otuz yedi yaşında olsa da, her gün yeni kavrayış ve deneyimlere açılma arzusu içinde yaşamakta ayak direr. Cevabın sadece entelektüel ve psikolojik olmadığını söylemek gerekir. Bataille'in 1934 yılındaki hayatının böyle bir kitabı tamamlamaya pek az imkân verdiğini göreceğiz.

Bununla birlikte Bataille'in bakışı gayet aydınlatıcıdır. Abartıyor mu, yoksa kimsenin görmediğini söyleyemeyeceği şekilde mi davranıyor? Faşizm, "her bir kişinin koşulsuz itaatini gerektirir; yoksa şiddet zincirinden boşanır."¹ Faşist şiddet, tehdit halinde bile kalsa, "lider"i tarafından her gün harekete geçirilen şiddettir. "Lider," yorumcuların kullanacağı kelimedir; Bataille başka bir kelime kullanır ve bu başka türlü açıklayıcıdır: lider, "tanrı-efendi"dir. Tek egemen odur. Ve tek egemen olabilmek için, her türlü "kişisel egemenliğin" feragatinin nasıl elde edilebileceğini sadece o bilir; herkesin düşünce ve iradesinin, hiç çekincesizce, (onun düşünce ve iradesinin herkesçe paylaşıldığının taklit edilmesi pahasına da olsa) onun düşünce ve iradesi olmasının nasıl sağlanacağını sadece o bilir (çünkü sadece bir efendi olmaktan imtina eder, aynı zamanda bir tanrı da olmalıdır). Hristiyan metaforundan İsa'nın bedenine dair Pavlusçu imgeyi ödünç alan Bataille, her bir kişiyi, tanrı-efendinin ilahi olarak tecelli etmiş başıyla yönetilen vatansever büyük tanrısal bedenin -faşistleştirilmiş- uzvu haline indirger. Kutsal teratolojide' yakın dönemde ortaya çıkmış bu canavarın dehşetini ya da gülünçlüğü haykırarak yetmez, onun nasıl öldüğünü ve kendini sürdürdüğünü de anlamak gerekir. Ve onun talanı, burjuva dünyasının yozlaşmışlığı ve saçmalığıyla orantılıdır: "Dişleri dökülmüş moruklar ve suretler dünyası."²

¹ OC II, 207.

Embriyon aşamasında oluşan anomalileri inceleyen bilim dalı - çn.

A.g.e., 206.

“MEZBAHALIK SIĞIR GİBİ, TEK DARBEDE”

Başkaları gibi Bataille'in da kapıldığı aciliyet, Fransa'da faşizm üzerine kitabını yazmaya devam etmekten onu muhtemelen uzaklaştıran bu aciliyet 1933-1934 kışında iyice bir ivedilik kazandı. 8 Ocak 1934'te, Chamonix'teki bir dağ evinde Alexandre Stavisky oldukça şüpheli koşullarda ölür. Solcu gazeteler kadar sağcı gazeteler de polisin, emir üzerine, onu “intihara teşvik ettiği” sonucunu çıkarmakta derhal hemfikir olurlar. “Cinayet” kuşkusuz onu susturmak isteyenlerin işine yarar. Fakat aşırı sağda, anti-parlamentarizmi cumhuriyetçi devlete faşizan düşmanlığın nakaratı yapanlara da yarar.¹ Sonuçta, parlamenter, dindar, milliyetçi ve anti-komünist sağdan pek az farklı olan bu sağ, mükemmel bir vesile bulur. 9 Ocakta, Action Française'in çağrısıyla bu kesim sokaktadır ya da en azından, onun yerine, kiralık katilleri, birlikleri sokağa iner: O dönemde şefleri Pierre Taittinger olan Jeunesses Patriotes, Yarbay La Rocque'un Croix-de-Feu'leri, Volontaires Nationaux (bu son iki birlik ordunun hoşgörüsünden yararlanmaktadır), her ikisi de İtalyan faşistlerinden açıkça esinlenmiş olan Solidarité Française ve Francisme. Alexandre Stavisky'nin ölümünün ertesinde istifa etmek zorunda kalan Chautemps'ın yeri-

¹ Birlikleri *faşist* olarak nitelemek tarihçilerin hemfikir olduğu bir konu değildir. Aslında Solidarité Française ve Francisme dışında, içlerinden hiçbiri (yurtdışındaki faşizmlerin yaptığı gibi) açıkça anti-kapalist olduğunu ilan etmemiştir. Birçok kişi de bu hareketlerde bir yeni-Bonapartecilik, nüksetmiş bir Boulangercilik, hatta yeni bir anti-Dreyfusçuluk görmeyi tercih eder. Burada önem taşıyan şey, solun ve aşırı solun gözünde, Action Française'in en önemli temsilcilerinin çoğu üzerindeki Mussolini etkisinin, anti-parlamentarizmin, anti-komünizmin, cumhuriyetten nefretin ve eylem tarzı olarak şiddetin *faşist* olarak görülmesidir. Bataille'in da kitabının adını, onun gözünde bir *Fransız* faşizmi olduğunu açıkça ima eden, *Fransa'da Faşizm* koymasını haklı gösteren şey, tam olarak faşist olsalar da olmasalar da, kuşkusuz bu özelliklerdir.

ne kısa bir süre Daladier geçer... ve 6 Şubatta Palais-Bourbon'un önündeki şiddetli isyan hareketleri karşısında görevinden ayrılmak zorunda kalır.¹ Parlamenter istikrarsızlık o dönemde öyle önemli bir hal alır ki, Paris'te faşistlerin iktidarı ele geçirme ihtimalini –birçok kişi bu ihtimalin eli kulağında olduğu kanısındadır– iyice şiddetlendirir.

Komünist sol ise bütün bu olaylar sırasında oldukça muğlak bir tutum benimser. Mecliste öyle zayıf bir temsile sahiptir ki (sadece on komünist vekil vardır), meclisin savunulmasını acil bir görev olarak görmezler. Üstelik, radikal-burjuva iktidarın krize girmesinden yararlanma ihtimalini de tamamen gözardı etmezler. Thirion'a inanacak olursak, 6 Şubat gösterisine sızarak, faşistlerin yanında haykırma kadar işi vardırılar: Böylece beş bin işçi bu gösteriye proleterlerin desteğini vermiş olur.² Komünist partinin bir tutum benimsemesi ve hangi tarafı seçmesine muğlaklığa düşmeden karar vermesi günler alır: Solun ve bu dönemde birleşmiş, ittifak yapmış bir solun tarafı tutulur. Aşırı sol da iki büyük işçi partisinin –sosyalist ve komünist– birleşmesi için çağrı yapar. Örneğin Demokratik Komünist Çevre bir bildiri kaleme alarak, işçi örgütlerini Birleşik Cephe'yi “ya şimdi ya da asla” kurmaya çağırır; bildirinin terimleriyle, bu birliğin aciliyeti “bir hayat memmat meselesi” olmuştur. Bu bildiriye hepsinin birlikte kaleme aldığını Charles Ronsac'tan öğreniyoruz: “Yerleşikler” (Pierre Kaan, Édouard Liénert, Lucien Sablé, vb) ve “ara sıra katılanlar” (Simone Weil, Bataille, Bernier, Bénichou, vb): “Acil tehlike hissinin hepimiz için bütün tiksinti ve hınçlarımızdan daha güçlü olduğunu görmek gerekir.”³ Gerçeküstücüler de bundan geri

¹ Bu 6 Şubat ayaklanmalarında 15 kadar kişi ölür ve 2 binden fazla yaralı vardır.

Gerçeküstücü Thirion, üyesi olduğu Komünist Parti içinde bunu ileri sürer. 6 Şubat tarihli *L'Humanité*, militanları hem polise ve Daladier hükümetine karşı hem de faşist birliklere karşı gösteri yapmaya çağırır.

Charles Ronsac, *Trois noms pour une vie*, a.g.e., 103.

kalmaz: Breton'un teşvikiyle bir *Mücadele Çağrısı* kaleme alınır. Mevcut iktidardan tiksintidense faşizme karşı mücadeleyi hep birlikte öne çıkartan görüş değişikliğinin solda kendini göstermesi uzun zaman (olayların önemine kıyasla uzun zaman) alacaktır. Bir ay önce emirle ateş etmekle suçlanan polisin, 6 Şubat ayaklanmaları vesilesiyle her koşulda çoğunluk olarak cumhuriyetçi olduğu ve herkesin Fransa'yı içine atmaya hazır olduğu kargaşadan yararlanmaya çalışan birliklere karşı yürütülecek mücadelede bir ittifak oluşturdukları aniden fark edilir. Barışçıl 12 Şubat gösterisi (polis sükuneti korur ve iki tarafta da önemli bir provokasyon olmaz), bütün solcu partilerin de katıldığı önemli miktar göstericiyi toplar.

Bu olaylar karşısında Bataille'in tutumu aşırı solun tutumundan pek az ayrılır. Burjuva liberalizminden nasıl nefret ettiğini gizlemez: *Documents* ve *La Critique Sociale*'deki yazıları bu konuda kuşkuya yer vermemektedir. Felaket halini alacak bir şiddetin onu ne kadar büyülediğini de gizlemez ("genel yönelimsizlik" ve "ayaklanmaların ölüm çığlıkları"nı nasıl da iç karartıcı bir zevkle andığını hatırlayalım). Bu hareketli günler boyunca, ender yaptığı bir şeyi yaparak, 1934 Şubatının 11, 12 ve 13'ünü kapsayan kısa ama ayrıntılı bir günlük tutar; kuşkusuz olayların bir güncesidir, ama aynı zamanda bu olaylara kendi katılımının da güncesidir.¹ Bu bir günlükten biraz daha fazlasıdır, anlatının üzerine analiz eklenir; sanki bu notlar, zamanı geldiğinde, başladığı kitap olan *Fransa'da Faşizm*'in şu ya da bu şekilde yararlı bir parçası olabilir gibidir. İlk saptama: Bataille hükümetteki sağ ile faşizan hareketlilik arasındaki zorunlu kopuşun fiilen gerçekleştiğini düşünmemektedir. Faşistler, cumhuriyetçi vekillerin bile -desteğine değilse de- hoşgörüsüne yaslanabilirler; bir tarafta, liberal ve cumhuriyetçi bir sağ ile diğer tarafta, faşizan ve kışkırtıcı bir aşırı sağ şeklinde net bir ayrım yoktur. İkinci saptama: Mantık, 12

¹ OC II, 253-263.

Şubat gösterisinin yozlaşmamasını arzulama eğilimindedir. Yozlaşırsa, teşhir etmeye çalıştıklarına yarar; başka deyişle, faşist eğilimli birlikler için şiddet daha ileriye gitmenin bir provokasyonunu oluşturur. Üçüncü saptama, ne yazık ki, diğer ikisine cevap verir ve onları daha baştan boşa çıkartır. Her koşulda, faşizmin yayılma süreci başlamıştır ve artık ona engel olunabileceğini ummayı sağlayacak hiçbir şey yoktur... Bataille böyle bir karamsarlığın nedenlerini ülke dışındaki durumda bulur. Faşizm yurtdışında başlamıştır ve yurtdışından gelerek, kaçınılmaz bir bulaşıcılık etkisiyle, Fransa'yı ele geçirmesinden çekinmekte haklıdır. André Thirion'un acı bir şekilde söylediği gibi, Almanya'da Hitler'in iktidara gelmesinin ciddiyetini ve işçi partilerinin en güçlüsü ve en iyi örgütlenmiş olan Alman İşçi Partisinin çöküşünün hangi karanlık ihtimaller içerdiğini Fransa'da -gerçeküstücüler de dahil- kavrayan çok kişi yoktur.¹ Simone Weil güçlü bir şekilde şunu ifade ettiğinde, dikkate aldığı şey budur: "Gözümüzü kapatmak bir işe yaramaz ve onur kırıcıdır. Yirmi yıldan daha kısa sürede, dünyanın en örgütlü, en güçlü, en ileri proletaryası olan Alman proletaryası ikinci kez direnmeden teslim oldu [...]. Bu çöküşün kapsamı Alman hudutlarının sınırını büyük ölçüde aşar." Georges Bataille da (Simone Weil ile arasındaki bu uyumun 1924 yılındaki sayısız sohbetlerinin sonucu olduğu düşünülebilir), alışıldık neşeli sertliğiyle, Avusturya'daki güçlü işçi hareketinin çöküşünün nasıl bir önem taşıdığını söyler: "Mezbahalık sığır gibi, tek darbede yere serildi." Bu durumun sonucu olan riskleri bundan daha iyi ve daha büyük bir öngörüyle değerlendiremezdik: "30 Ocak 1933 çağımızın kesinlikle en uğursuz tarihlerinden biridir."² Solda kesin

¹ "Gerçeküstücüler dahil, Fransızlar, Hitler'in zaferine ve devrimci iddialı ya da reformist eğilimli Alman işçi partilerinin dövüşmeden teslim olmasına geçici bir önem atfediyorlar" (André Thirion, *a.g.e.*, 372).

OC II, 262.

egemen olan pasifizm (Simone Weil'in de, sağlıklı düşünen biri olarak, en ateşli pasifistler arasında yer aldığı görülecektir... bu konuda Bataille'dan belirgin biçimde ayrılır ve 1933 yılında kurulurken, Demokratik Komünist Çevre'yi desteğe çağırdığı silahlı milislerden uzaklaşır), Bataille'ın, Viyana sosyalist ayaklanmasının ezilmesinde ilave ve belirleyici bir evre olarak gördüğü arkaik bir devrimci bulaşıcılığın yolunu döşer. Günlüğüne, 13 Şubat 1934'te, yani Vincennes Meydanında Fransız solcularının gösterisinin ertesinde şu notu düşer: "Bu facia haberin nasıl okunacağı konusunda hiç kuşkuya yer yoktur: *Nazi Avusturya*. Yakında soluk almanın imkânsız olacağı bir dünyada, faşist baskı her yandan sıkıştırıyor."¹ Bataille'ın, sıcağı sıcağına, 1934 Ocak ve Şubat olayları üzerine kesin bir şekilde dile getirdiği, faşizmin doğası üzerine girişilmiş bu düşünce de yepyenidir (ve sonuçta, kitabın tamamlanmış olup olmaması pek de önem taşımaz). Bu olayların ne kadar önemli olduğunu ve nasıl bir dehşete yönelttiklerini açık seçik görecektik kadar saflıktan ve güven duymaktan uzak ender kişilerden biri olduğuna kuşku yoktur.

12 Şubatta Vincennes Meydanında (Bataille'a göre) tamamen etkisiz ve renkli gösteri bu çalkantı içinde cereyan eder. Hasta olan (romatizma yüzünden yılın başından beri yataktan kalkamıyordu) Bataille, Roland Tual ve Michel Leiris'le birlikte bu gösteriye katılır; orada kendi "örgütü" olduğunu söylediği yapının (çok büyük ihtimalle Demokratik Komünist Çevre) birçok üyesiyle karşılaşır.² Bataille

¹ *A.g.e.*

² Bu "örgüt" Bataille'ın dahil olduğu Masses [Kitleler] grubu da olabilir. Gerçekte hiçbir şeyin doğrulamadığı bu olasılığa ilk dikkat çeken Marc Richir'dir (*Textures* no 6, 1970). Marina Galletti ("*Masses: un "collège" mancato?* Autour de Georges Bataille dans les années trente: la politique et le sacré") şu bilgileri verir: *Masses* dergisi, *Jeune Européen*'in tasfiyesinin ardından, Paul Faure'un inisiyatifiyle kuruldu (daha sonra, Halk Cephesindeki Blum hükümetinde devlet bakanı olacaktır). Aşırı solda yer aldığı kesin olan

için egemen izlenim –etrafındaki dostları (Queneau, Morise, Piel, Simone Kahn) bunu paylaşmamaktadır– yenilgidir. Kuşkusuz gösteri ona bir an için görkemli (en azından etkileyici) gelmiş olmalıdır, fakat hiçbir zaman karşısına dikilme iddiasında olduğu şeye denk gözükmez. Onun gözünde, Avrupa işçi hareketinin içine girmiş bulunduğu açmaz duygusunun öne çıktığı aşikârdır. Herkesin tanık olduğu şeyin bu hareketin son atışları olduğunu düşünür. Yakın gelecek onu geçici olarak haksız çıkartacaktır: Sonuçta, Halk Cephesi 12 Şubattaki bu toplaşmadan doğmuştur. Uzun vadede ise kesin olarak haklıdır: Hitler'in iktidara gelişi ve Avusturya'nın "Nazileşmesi" olası bütün halk cephelerinden çok daha önemliydi. Avrupa işçi hareketi, fiilen, en kapsamlı sıçramalarından önce yenilmişti. Bu hareketler Bataille'in gözündeki temel sorunu ortaya koyamadılar (ve Bataille'in onlarda gördüğü temel hata da kuşkusuz buydu): Devlet sorunu. Devlet sorunu ve bu sorunun doruk noktası olarak, faşist devlet sorunu.

Masses grubunun politik yönelimi yine de belirsiz kalır. Henri Dubief'e göre, Jacques Soustelle'in bu grup üzerindeki önemli etkisi Masses'ı resmi komünizmin bir birimi yapar. Marina Galletti'ye göre Masses, tersine, Rosa Luxemburg'un düşüncesinin yayılması ve bürokratik sistemlerin ataletiyle tezat içindeki kitlelerin kendiliğinden hareketinin değer kazanması sayesinde soldaki teorik tartışmaları yeniden başlatmaya çalıştı. Bununla birlikte bir şey kesin gözükmektedir: Masses Marksistlere de, Marksist olmayanlara da açıktı. Bataille'in ve dostlarının gruba gelişinin kökeninde bu karşıtlık yatıyor olmalıdır. René Lefeuve'ün Victor Serge'den yana çağrısı (Souvarine ile Bataille'in da *La Critique Sociale*'de bir çağrı yayımladıklarını gördük) bu bölünmenin kökeninde yer almaktadır. Resmi komünistler gidince, Masses muhalif komünistlere açılacaktır: Jean Dautry, Édouard Liénert, Paul Bénichou ve –az da olsa– Simone Weil. Ekim 1933'te Masses, Michel Collinet ve Lucien Laurat ile birlikte politik iktisat dersleri, Pierre Kaan, Michel Leiris ve Aimé Patri'yle birlikte sosyoloji dersleri vermeye başladı. Bataille Masses'a Ekim 1933'te katılmış ve Mart 1934'te ayrılmıştır.

TARİH VE AMAÇLARI; TARİHİN SONU

O ne filozofların en tanınmışıdır –ama bizzat kendisi pek az tanınmak için çabaladı– ne de en az sıradışı olanı. Onun yeri başka hiç kimseyle kıyaslanamaz ve sonuçta belki de onun *nasıl* filozof olduğu, hatta filozof olup olmadığı bilinmezken, kimse de zaten onun bu yerini asla tartışma konusu edemez.

O yine de filozoftur; en geleneksel şekilde olmasa da, en kılı kırk yaran şekilde bir filozoftur ve filozof olarak, École des Hautes Études’ün küçük bir salonunda, sembolik bir kürsüden, en yakın dostlarından bazılarına yıllarca *konaştu*. Altı yıl boyunca her pazartesi saat on yedi otuzda konuşacaktır. Adı Alexandre Kojève’dir. 1902’de Moskova’da Kojenikov soyadıyla doğar. Dinleyicileriyle aynı yaştaki bu adam (hatta içlerinden bazılarından daha gençtir, çünkü 1933 yılında otuz bir yaşındayken, örneğin Bataille otuz altısındadır), kusursuz ve yine de –onlara inanılacak olursa– başka hiçbirine benzemeyen bir Fransızcayla (yarı Slav yarı Bourguignon aksanlı bir Fransızca) *okur*; okur, tercüme eder ve yorumlar, “ham olarak,” doğaçlama yorumlar, hiç notsuz; kendini keşfe bırakır, aynı zamanda metin de keşfedilir, konuşarak, kendi kendine konuşur gibidir, tesadüfi olduğu kadar öngörülmemiş, o zamana dek içlerinden çoğunun reddettiği bir kesinlik içinde metni açığa çıkartarak; Alexandre Kojève, Hegel’in *Tinin Fenomenolojisi*’ni okur, tercüme eder ve yorumlar. Bu okuma 1939 yılında savaşla birlikte son bulacaktır, yine de savaş bu okumayı kesintiye uğratmaz: Tesadüf eseri, savaşın ilanı, tarihin tamamlandığını ciddiyetle vurgulayan bir okumanın sonuyla çakışır.

Seminer biçimindeki bu okumaya, Jacques Lacan (onun da seminerlerinin biçimi, yorumu ve bazı kavramları Kojève’e çok şey borçlu değil midir?), Raymond Queneau (bu sözlü öğretinin tamamen yok olmamasını onun aldığı

notlara borçluyuz),¹ ömrü boyunca ona karşı öfkeli (öfkeli, çünkü Kojève kendini Stalinci olarak tanımlıyordu) bir hayranlığı koruyacak olan Raymond Aron, kendisi için olduğu kadar bütün bir kuşağı için de usta olduğunu söyleyen Roger Caillois, Maurice Merleau-Ponty, Éric Weil, kimi zaman André Breton ... ve elbette Georges Bataille katıldılar. Orada olması beklenebilecekken olmayan belki bir Sartre vardır. Savaş sonrasının en önemli eserlerinden bazılarının ortak kökeninin bu seminerler olduğuna kuşku yoktur.²

1902 yılında hali vakti yerinde Moskovalı bir ailede doğan Kojenikov 1920 yılında Sovyetler Birliği'ni terk etmeye karar verdi (Ekim Devrimini onaylamadığından değil –tersine, kendini komünist olarak görüyordu ve savaşa kadar da böyle belirtti–, sınıfsal kökeni üniversiteye girmesini engellediğinden). Almanya'ya geçerek Heidelberg Üniversitesine kaydoldu, Edmund Husserl'in derslerinden, Karl Jaspers'inkileri tercih etti, Sanskritçe, Tibetçe ve Çince öğrendi (Sanskritçe hariç, aynı dönemde Bataille da Fransa'da bu dilleri öğreniyordu) ve sonuç olarak, bilgelik arayışının onu yönelttiği Budizmi, Sokrates-öncesi Yunan'dan önce keşfetti. Hegel'i okumaya başladıysa da başarılı olamadı: “*Tinin Fenomenolojisi*’ni dört kez baştan sona okudum. Kıyasıya uğraştım, ama tek kelime anlamadım.”³ Sonra, Heidelberg'i terk ederek Paris'e gitti ve 1928 yılında oraya yerleşti (Fransız uyruğuna geçerek Kojève soyadını aldı). 1932-1933 yılında, dostu olacak Alexandre Koyré'nin Nicolas de Cues üzerine derslerine (“Ukala Cehalet ve Zıtların Çakışması”)

¹ Alexandre Kojève, *Hegel Felsefesine Giriş*, Gallimard, 1947.

² Robert Marjolin ile Peder Fessard da katıldılar. Bununla birlikte Merleau-Ponty ve Éric Weil hariç, hiçbir “saf” filozofun bu seminere katılmadığını belirtmek gerekir; örneğin görüldüğü kadarıyla ne *Tinin Fenomenolojisi*’nin ilk çevirmeni Jean Hyppolite ne de Fransa’da ilk Hegel yorumcularından olan Jean Wahl katılmıştır. Alexandre Kojève hakkında Dominique Auffret’nin mükemmel biyografik denemesine bakılmasını öneririm: *Alexandre Kojève, La philosophie, l’État, la fin de l’histoire*, Grasset, 1990.

Alexandre Kojève, şöyleşi, *La Quinzaine littéraire*, Temmuz 1968.

ve 1933-1934 yılında da yine aynı Koyré'nin "Gençlik Yazılarında Yola Çıkararak Hegel'in Din Felsefesi" derslerine katıldı.¹ Alexandre Kojève ne üniversite kurumunu ne de yayınları seviyordu. Bununla birlikte Koyré'nin talebiyle, Hegel üzerine derslerinde onun yerine geçmeyi kabul etti: "*Tinin Fenomenolojisi*'ni tekrar okudum ve IV. Bölüm'e geldiğimde, söz konusu edilenin Napoléon olduğunu anladım. Derslerime başladım. Hiçbir şey hazırlamıyordum, okuyor ve yorumluyordum, fakat Hegel'in bütün söyledikleri bana açık seçik geliyordu." Ona aydınlık gelen şey, Hegel'e göre, Napoléon'dan itibaren tarihin tamamlanmış olduğuydu:

"[...] Hegel bunu söyledi. Ben Hegel'in bunu söylediğini, ama kimsenin kabul etmek istemediğini açıkladım [...]. Kimse bunu hazmedemiyor [...]. Sadece, Hegel yüz elli yıl yanılmıştı. Tarihin sonu Napoléon değil, Stalin'di ve bunu duyurmak benim görevim olacaktı [...]. Sonra savaş çıktığında anladım. Hayır, Hegel yanılmamıştı, tarihin sonunun doğru tarihini vermişti: 1806."²

Georges Bataille bu seminere düzenli olarak katıldı. O zamana dek yaptığı Hegel okuması, kısmen Émile Bréhier'den (ve onun *Alman Felsefesi Tarihi*'nden), Gurvitch'ten ve Nicolai Hartmann'dan (Hartmann'ı Gurvitch dolayısıyla okumuştur) ödünç aldığı okuma, kuşkusuz aceleci bir okumaydı (*Tinin Fenomenolojisi*'ni ancak 1934'te Kojève'in rehberliğinde okudu; o zamana dek *Tarih Felsefesi* ve *İsa'nın Hayatı*'nı okumuştur),³ kâh Benedetto Croce aracılığıyla Marksist,

¹ Bataille da bu derslere Kasım 1931'den itibaren katıldı. Nicolas de Cues üzerine seminer her cuma saat 17'deydi. Hegel'e ayrılmış seminer ise her çarşamba saat 11'de (Jean-Pierre Le Boulter. "Georges Bataille et la pensée allemande" kolokyumunda sunulan yazılı tebliğ). Alexandre Koyré de Rusya'da 1892'de doğdu, aktif olarak yer aldığı Devrimin ertesinde, 1919'da terk etti. Bu tarihte Paris'e yerleşerek 1932'de *Recherches philosophiques* adlı dergiyi çıkardı. *A.g.e.*

Georges Bataille'ın Ulusal Kütüphaneden ödünç aldığı kitaplar (OC, XII, 549).

kâh Hegel'e açıkça düşman (o Hegel'i "Alman milliyetçiliğinin uşağı" olarak görür)¹ bir okumaydı. Dolayısıyla Bataille gerçek Hegel keşfini Kojève'e borçludur: Altüst edici bir keşif; her açıdan Nietzsche'yi keşfi kadar altüst edici ve sarsıcı bir keşif. Bataille, Kojève'in pazartesi okumalarından "parçalanmış, un ufak olmuş, soluksuz bırakılarak ve mihlanarak, defalarca öldürülmüş" çıktığını söyleyecektir.

"Zekânın olasılıklarını kimse onun kadar derinlemesine ortaya sermedi (hiçbir doktrin onunkiyile kıyaslanamaz: Pozitif zekânın zirvesidir o)."² Bataille'ın ömrü boyunca Hegel'e Tanrı olmanın, imkânsız bir pozitif teolojinin Tanrı'sı olmanın nihayet gerçekleşmiş olasılığı gözüyle baktığına kuşku yoktur. Onda bilgi bir bütün olarak tamamlanmıştır, dolayısıyla hiçbir şey bu bilginin dışında kalmaz, bütünüyle şekillenmiştir, bariz gerçeklerin meydana gelmesi (vahyedilmesi) gibi o da bütünüyle meydana gelmiştir (vahyedilmiştir): Hegel, Bataille'a bariz gerçeklik gibi gelir; fakat "taşınamayacak kadar ağır"³ bir gerçeklik.

Bütünüyle şekillenmiş ve tam anlamıyla meydana gelmiş midir? Gerçekten de böyledir. Böyle bir bilgi, bunca mutlak bir bilgi (Bataille bunu daha ilerde söyleyecektir, fakat bunu şimdiden söylemek fazla öngöründe bulunmak olmaz), kesin bilmemeden farklı değildir. Böyle bir bilginin ötesinde elbette bilinmeyen değil, bilinemez vardır: Bildiklerim hiçbir zaman *sahip olmam gereken* bilgiye denk düşmez. Bu cevapsız konu, en derin yırtılmayı temsil eder. Yaşlı Hegel şeylerin bu derinliklerine erişmişti (ve kuşkusuz, bildiği şeyin ötesinde bilinemez bir anlam olduğundan hiç kuşkuya düşmeden *evet* dedi); yaşlılığında, Bataille'ın onu

¹ Yine de şunu söylemek uygun düşer ki, eğitim ve meslek bakımından filozof olmayan biri için böyle bir okuma bile fazladır. Hegel'in 1930 yılında Fransa'da henüz (ya da hemen hemen) meçhul biri olduğunu hatırlatmaya gerek var mı? *Tinin Fenomenolojisi* ancak 1939'da tercüme edilecektir.

OC V, 128, *L'expérience intérieure*.

OC V, 351, *Le coupable*.

eleştirdiği bu “yaşlı kutsayıcı” havasına büründü. Kutsayıcı (Bataille’in Breton’u da böyle nitelediği hatırlanır), kaçmış biridir. Gençken Hegel’in uçlara gittiğine kuşku yoktur. Fakat kendi sistemini kurmuşsa, bu, “kaçmak” içindi, çünkü “delireceğine” inandı. Bataille’in Hegel okumasında (ve bu okuma ömrü boyunca sürmüştür) onu baştan sona ilgilen-diren şey, böyle bir sistemin, kusursuz olduğundan, başka hiçbir sistemde olmadığı kadar kavrayış gücünü ve söylem-selliği ortadan kaldırdığından, nasıl olup da kendi yıkımına, kendi “delililiğine,” bilmemeye açıldığıdır. Hegel’in pozitif teolojisi imkânsızdır, çünkü ancak Tanrı’yı –deliyse– içerebilir ve sadece, Hegel’in atmaktan imtina ettiği adımı –kahkaha, kendinden geçme ve delilik– atarak Hegelci şaşkınlık verici gerçekliği yetkinleştiren biri bunu bilebilir. Bataille asla fikir değiştirmede ve Alexandre Kojève’le kurduğu uzun dostluğun Kojève’i her yıl bilmemeye daha fazla yakınlaşan bir yöne yöneltmesi de gerçekten ilginçtir; bu bilmemeyi Kojève *sessizlik* diye adlandırmıştır.¹ Bataille ölümünden bir yıl önce Alexandre Kojève’e Hegel’den hâlâ söz etmenin ne kadar gerekli olduğunu belirtir (ve kuşkusuz bunlar Bataille’in Hegel üzerine yazdığı son sözlerdi): “Hegelci düşüncenin temeline (ya da sonuna) deliliğe denk bir şey yerleştirmek gerekir. Neyin söz konusu olduğunu –daha doğrusu, söz konusu olacağını– ancak yazdıktan sonra belirtebilirim. Fakat bu tür bir sonuç, bana, Hegelciliğin değilse de, konusunun ilkesinde içerilmiş gelmektedir.”²

¹ “Hegelciler’in tavrı karşısındaki olası tek tavrın sizin ‘sessiz’ tavrınız olduğunu giderek daha fazla düşünüyorum” (Kojève’in Bataille’a 19 Temmuz 1959 tarihli mektubu); “Beni şaşırtan ve (terminoloji farkıyla) sizinkilere yakınlaşan bazı sonuçlara vardım” (Kojève’in Bataille’a 5 Nisan 1954 tarihli mektubu).

Georges Bataille’in Alexandre Kojève’e 2 Haziran 1961 tarihli mektubu. Georges Bataille ile Alexandre Kojève arasındaki ilişkiler gelecekte –dostluk ilişkileri; ve entelektüel işbirliği ilişkileri– çok yakın olacağından, burada sadece ana hatlarıyla belirtilebilir. Alexandre Kojève, göreceğimiz gibi, Bataille’in birçok girişim ve yayınına katılacaktır: savaştan önce Collège de Sociologie’de; sa-

HAYVAN BAŞLI DERGİ: *MINOTAURE*

251

Minotaure esasen Bataille'a ait değildir. Uzaktan katılmak dışında, dahil olmadığı bir şeydi; bütünüyle katılmamış olmakla birlikte, (dışlanmıştı; kendi kendini de dışlamıştı), tamamen ayrı da görülemezdi. *Minotaure* bir dergiydi. Sonuçta, gerçeküstücü bir dergiydi. En simgeseli olmasa da, en güzeliydi (çünkü *Minotaure*'un "gerçeküstücülüğü" sorun olmaya devam etmektedir: Gerçeküstücüler onu önemli ölçüde etkilemişse de, bütünüyle gerçeküstücü ve sadece gerçeküstücü bir dergi olmadı).¹

Documents'dan vazgeçmek zorunda kalan Bataille (Ocak 1931), –*Minotaure*'un yayıncısı olacak– Albert Skira'nın ilk başvurduğu ve projesinden haberdar ettiği kişi oldu. Ona göre, Bataille dergiden Reverdy'ye, Reverdy de Breton ve Eluard'a söz etti: "Benim dergim böylece gerçeküstücü oldu."² Skira'nın ve ortağı Tériade'ın³ fikri lüks (birçok gerçeküstücüye bu lüksün bir ihanet gibi geleceğini göreceğiz), çağdaş (yaratıcılığı listeleyen ve teşvik eden) ve kışkırtıcı ("her türlü gerici anlayışın aksine") bir sanat dergisiydi.

vaştan sonra *Critique*'te yer alır.

Mutlak anlamda gerçeküstücü ya da kısmen gerçeküstücü *Minotaure* gerçeküstücülüğün üçüncü dergisi oldu. *La Révolution surréaliste*'i (1924-1929) takip eden *Surréalisme au service de la révolution*'un (1930-1933) ardından gelen. *Minotaure*'un, Tériade'ın ayrılmasından ve beş kişilik bir yayın kurulunun –Breton, Duchamp, Eluard, Heine ve Mabile– onun yerini almasından sonra, yani onuncu sayının çıkmasıyla birlikte (dergi on iki sayı çıkacaktır) bütün olarak gerçeküstücü olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Heine ve Mabile gerçeküstücü grup üyeleri arasında hiç sayılmamışlardır.

"40 ans d'édition: Skira ou la perfection," *Combat*, 9 Aralık 1967. Akt. Valérie Holman: "L'artiste dans son élément, 'Minotaure et les arts visuels'," in *Regards sur Minotaure, la revue à tête de bête*, musée d'Art et d'Histoire, Cenevre, 1987.

Skira derginin yönetici müdürü, Tériade ise sanat yöneticisi oldu. Bununla birlikte rolleri ne bu kadar ayrılmış ne de tanınmış gözükmektedir.

Provokasyon bakımından, yakın dönemin iki modeli hâlâ ön plandaydı: (Skira'nın ve Tériade'ın gözünde, politik şiddetini savunmak ya da sürdürmek söz konusu olmasa da) *Le Surréalisme au service de la révolution* ve *Documents*. Çok yakın dönemde ortadan kaybolmuş bu iki dergiden tek bir dergi yapmayı hayal etmişler; fakat bunların bunca şiddetle birbirlerine karşı çıkmasına yol açan şeyi gözardı etmişlerdir (ne var ki bunu görmemek, bu dergilerin –“ideolojik” niteliği hilafına– sadece sanatsal niteliklerini koruma yönündeki iradelerine oldukça iyi denk düşüyordu). Dolayısıyla Skira ilk önce Bataille'la konuştu; ve Tériade da *Documents*'a doğru eğilim gösterirdi. Dolayısıyla onların düşüncesinin, gerçeküstücüler ve muhalif gerçeküstücüler –bu sonuncuların ve en azından, ortodoks gerçeküstücü dergi olan *Surréalisme au service de la révolution*'a yaylım ateşinde kullandıkları *Documents* dergisi lehine– aynı başlık altında bir araya getirmek olduğu düşünülebilir.

Başlangıçtaki ve sonuçta varsayımsal bu üstünlük, isim seçimini (*Minotaure*), öneri ister Masson'un (içlerinden hangisi ve hangi koşullarda olduğunu hatırlamadan) ileri sürdüğü gibi Bataille ve Masson'dan gelmiş olsun, isterse de Roger Vitrac'tan,¹ muğlaklığa hiç yer vermeden doğrular: *Minotaure* Bataille ile Masson'un ortak *ilgileriyle* (1924'ten itibaren Yunandan, mitlerden ve tragedyadan birlikte aldıkları zevke) açıkça bağlantılıdır; gerçeküstücülüğün o zamana dek ilgilenmediği şeyle de –hiç değilse de– uzaktan bağlantılıdır. Aksine, gerçeküstücülüğün merkezine demiri biraz daha derine gömerek ve Breton'u en eski ve en belirgin tiksintilerinden kurtararak, *Minotaure*'un figürü simgesel olarak Nietzschecidir. “Labirentvari bilgi” ve “düşünce” özünde Nietzschecidir, Nietzsche'nin labirenti tanımlayışı

¹ Jean Strabonski'nin düşündüğü gibi (“Face diurne et face nocturne” in *Regards sur Minotaure*, a.g.e., 30). Roger Vitrac da *Documents* grubundaydı.

Nietzscheci (ve Batailleci) ve asla daha az gerçeküstücü değildir: "Giriş var, ama hiç çıkış yok."

André Masson *Minotaure*'un başlangıcına dair daha polemik bir yorumu korur: Ona göre, Skira'nın ilk önerisine cevap veren derginin sadece "Breton'a sadık kalanlar hariç, gerçeküstücülüğün muhaliflerine" ayrılmasının düşünüldüğüne hiç kuşku yoktur;¹ ilişkinin tersine dönmesini ve muhaliflerin tasfiyesini ise Tériade'ın kararsızlığına, gerçeküstücülerin (ve Picasso'nun) baskısına bağlamıştı.²

İki tarafın uyum içinde olmasına bir süre çalışıldığı ve ardından bunun gerçekleşemeyeceğinin görülmüş olması fazlasıyla muhtemeldir (Skira'nın ilgisi bunu düşündürmektedir). Bu durumda, anlaşmazlık Breton'a ve yakınlarına yaramış olmalıdır. Paul Eluard'ın Valentine Hugo'ya gönderdiği bir mektup bu ihtimali güçlendirmektedir: "Schira'nın [sic] yönetimini Breton'a önerdiği dergiden pek haberdar değilim. Fakat André'yi Cocteau'yla karşılaştıran ve *Gecenin Sonuna Yolculuk*'un övgüsünü yaparak, insanın kendi ölümüyle birlikte yaşadığını yazan Bataille kadar tiksinti verici unsurlarla işbirliği yapmamız bana imkânsız gelmektedir. Mistik kusmuk." Aynı Eluard, birkaç gün sonra ve Bataille onda ne kadar tiksintiye yol açsa da, yine de böyle bir anlaşma fikrine alışmış gözükmektedir: "Yine de eğer o [Bataille] aleni bir yakınlaşmada ilk adımı atarsa, sorun çözülür. Böyle olmasını dilerim."³

¹ André Masson ve Janine Warnod söyleşisi, 27 Ekim 1983, *a.g.e.*, 83.

"*Minotaure*'un ilk sayısının kapağında benim bir çizimim olacaktı, fakat Picasso bu hikâyeden haberdar olunca fikri sahiplendi. Tam bir papalıktı bu; Breton gerçekten papaydı ve finansörler de onun fanatikleri. [...] Bu derginin yöneticisi olan Tériade'a yazdığımı hatırlıyorum: 'Sen *Minotaure*'un sığırtmacından başka bir şey asla olamazsın'" (André Masson, yazarla söyleşi, 1986).

Paul Eluard'dan Valentine Hugo'ya 1933 tarihli iki mektup (1 no'lusu 1 Haziran 1933'te yayımlanacaktır). Akt. Jean-Charles Gateau, *Paul Eluard et la peinture surréaliste*, Droz, Cenevre, 1982.

Böyle bir yakınlaşmanın olabilmesi için Bataille'ın bir şey yapıp yapmadığını bilmiyoruz. Üstelik, tuhaf bir şekilde, bu projeye dahil olduğunu asla ima etmediği gibi, dergi yönetiminin ona düşebileceğinden de asla söz etmemiştir. Daha ileride, onu Breton'un ve gerçeküstücülüğün karşısına çıkartan anlaşmazlık keskinliğini yitirdiğinde bile bundan söz etmez. *Minotaure*'dan tek bahsedışı, *La Critique Sociale*'de yayımlanan ve derginin ilk iki sayısını açıklayan bir nottan ibarettir; üstelik bu not belirsiz olmasa da kuşkuludur. "Neredeyse derginin başından sonuna dek *diyalektik* terimine rastlanması"nın "bulanık bir iyi niyet"ten başka bir şeye tanıklık etmediğini belirterek dalga geçse de, bu kez Breton'a saldırmaz (belki de Breton dergide Picasso'dan söz ettiğinden), hatta Jacques Lacan ("yeni bir unsur getiren tek yazı") ve Maurice Heine (yayımlanmamış bir Sade)¹ yayımladığı için onu dolaylı olarak tebrik eder. Önceki çatışmaların açık şiddetinin çok uzağındadır.

Durum şudur ki, *Minotaure*, üzerinde gerçeküstücülerin her türlü nüfuza sahip olduğu bir dergi halini hemen almadan, gerçeküstücülüğün eski muhaliflerini –tamamen dışlamadığında– ara sıra kabul etti (Bataille tek bir metinle ve sadece 8. sayıda katıldı).²

Yine de *Minotaure*'da Bataille gölge kalmıştır. Gerçekten de katılmadığı bir dergiye, (Masson'la birlikte) sadece

¹ OC I, 337, *La Critique sociale*, no 9, 1933.

² Bataille'ın dergiye tek yazısı "Göğün Mavisi" başlıklıdır (*Minotaure*, no 8, Haziran 1938). bu metin gerçekte Ağustos 1934 tarihli ve küçük değişikliklerle *İç Deney*'e dahil edilmiştir ("Antécédents du supplice," OC VI, 92-95). Michel Leiris *Minotaure*'da daha belirgin olarak yer almıştır. Yayıma hazırlayanı olarak görünmek istemeyerek, 1931-1933 Dakar-Cibuti Seferine ayrılmış 2. sayıyı düzenlemiş ve denetlemiştir. Bununla birlikte Breton'un *Minotaure*'un yayın yönetimini Tériade ya da örneğin dergiyi gerçeküstücülüğün reddettiği yazarlara (Laurens, Lipchitz, Despiou, Maillol, Brancusi...) açan Raynal'la, hatta Élie Faure'la ve "Güzellik Çırpıntılı Olacak" (no 5, Mayıs 34) metninin çok doğal olarak topladığı birçok eski dostuyla paylaşmak zorunda kalmaktan çekindiği de kesindir.

bir ad ve böylece bir tema vermekle, ressamlarına bir motif dayatmakla kalmamış, dahası, ustalıklı bir şekilde, gerçeküstücülüğe damgasını vurmuş, ona *esin* kaynağı olmuştur.

Söylediğim gibi, *Documents* gerçeküstücülüğün her ay patlatılan sivilcesi oldu; gerçeküstücülüğün olmaya cesaret edemediği şey oldu ya da Breton'un en iyi, yani en yüksek nedenlere uydurma yönündeki takınaklı iradesinin eline *in extremis* geçmemiş olsaydı gerçeküstücülüğün şiddetinin olacağı şey oldu. *Documents*'ın aşağı olana, bu aşağılıklardan başka bir nedeni olmayan aşağıya, herhangi bir yüceltme ya da diyalektik altüst oluş olasılığı olmayan şeye dair sergilediği beğeni ("materyalizm kelimesi kullanıldığında, her türlü idealizmi dışlayan doğrudan yorumu belirtmek için kullanılır"),¹ provokasyona varana dek ortaya serdiği geceye ve gecenin canavarlarına yönelik bu beğeni, *Minotaure*'a sinsice nüfuz etti (fakat bu koşullarda başka türlü olabilir miydi?), büyülemeye varacak denli nüfuz etti: "Bu şair ve sanatçılar [...] yüzlerini geceye, kimi zaman suça döndüler; sanki bir cin kovma arayışı içindeydiler, fakat kederli bir büyülenmeden kaçamadılar."² Kederli büyülenme: Breton'un Bataille'ı büyük zevk almakla suçladığı şey tam da budur!

Documents'ın (ve "Kayıp Amerika" yazısından beri Bataille'ın) "yöntem"ine varana dek her şeyi *Minotaure*'daydı. Jean Jamin'in ileri sürdüğü budur: (Dakar-Cibuti Seferine ayrılmış) ikinci sayıyla birlikte, "*Documents* ekibi hedeflerinden birine erişmişti. Sembolik etkinliğini etnolojinin şerhleriyle birlikte ortaya koyduğu başkalarının eser ve konuları, gerçeğin ve rasyonelin sorgulanmasına olumlu anlamda katkıda bulunuyordu."³ Breton da, bu tuhaf bulaşıcılığa kendini kapatarak ve eserinde ender görülen bir karından konuşmaya kapılarak Bataille'ın... kötülükten söz etme tarzını belirgin

¹ OC I, 180, "Matérialisme."

Jean Starobinski, *a.g.e.*, 33.

Jean Jamin, "De l'humaine condition de Minotaure," *a.g.e.*, 87.

biçimde ödünç almaya kadar işi vardırıır: “Kötülük sorunu, insana ödevlerini buyurabilecek bazı iyiliklerin aşkınlığı fikrinden kendimizi kurtarınadığımız sürece ele alınmaya değer. O zamana dek, doğuştan kötülüğün “yüceltilmiş” temsili en büyük devrimci değer olur.”¹ Yunan gecesine ve ölümler diyarının canavarlarına boyun eğer gibi, Breton, Bataille’in ona rağmen yaptığı Sade okumasına sonradan hak verir.

Sonunda “şiir zafer kazandı” diye oldukça basitleştirici bir şekilde gurur duymak pahasına da olsa, bu tuhaf yutma sürecini yakın dönem gerçeküstücüler de kabul ederler: “Bataille’in ve *Documents*’ın etkisi *Minotaure*’da, özellikle dehşet karşısındaki belirgin bir eğilimde ve “çılgın tarz”da uygulanmış bilimsel analize benzerlikte kolayca saptanabilir” (José Pierre). Bilimsel kisveli bu “çılgınlık” hipotezine destek olarak, Roger Caillois (ibadet cübbesi üzerine), Maurice Heine (“Antropo-klasik Cehenneme Bakışlar” ve “Bakır Kaplama Gravürlerde Şehitler”), Pierre Mabille (“Victor Brauner’in Tümörünün Çıkarılması Üzerine”), vbden alıntılar yapılmıştır: “Kısacası, Georges Bataille’sız olabilmek için onun örneği gayet iyi takip edilmiştir.”²

Bu basite indirgeyici bir durumdur, çünkü gerçeküstücülüğün sonunda Bataille’in ve *Documents*’ın dolaylı etkisini yenmesinden hoşlandıklarını ifade eden bu havarilerin terimleri, Bataille’in Breton’a karşı hep kullandığı terimlerin beceriksiz kopyasıdır ve farkında olmadan, Bataille’in gerçeküstücülüğe her zaman yönelttiği saldırıların bile intikamını alırlar: Yedinci sayı, “*Documents*’ modelinin’ nasıl süpürülüp atıldığını, unutulduğunu, kesinlikle geçersiz kıldığını ve sıradanlaştırıldığını kanıtlamaya yeter. *Minotaure*, şiirdir.”³ “Zaman aşımına uğramış ve sıradan” ifadesi, gerçeküstücü “şiirin define adası”na karşı *Documents*’ın uyguladığı materyalizmin yeniden materyalistleşmesini küçümseyen bir eğilimi –en

¹ André Breton, “Le château étoilé,” *Minotaure* no 8, 1936.

² José Pierre, “André Breton et/ou ‘Minotaure’,” *a.g.e.*, 95-119.

³ *A.g.e.*, s. 105.

azından niyet küçümseyicidir- doğrudan ortaya koyar; hem Bataille'ı hem de gölgesini tasfiye ederek, *Minotaure* yeni bir zafer kazanır. Bataille bu zaferi engellemeye sürekli çabaladı (tuhaf olan şey, *Minotaure*'da bunu tamamen engelleyememesi değil, oldukça uzun süre engellemesidir): "Estetik, edebiyat (edebi namussuzluk) beni bunaltıyor. [...] Dolayısıyla boş, idealist, yüksek anlayışları küçümseyerek, sıradan gerçekliği ve aşağılayıcı hakikatleri arıyorum."¹

Bataille'ın, gerçeküstücülüğün bizzat ilkesine yönelik sinsi bir kuşku gibi *Minotaure*'a uzaktan dahil ettiği bu gölgeden Breton ve arkadaşları sonunda kurtuldular. Bununla birlikte Breton, uzun süre boyunca, hiçbir dışlamanın deva olmadığı bu tuhaf ve arzu edilmeyen ittifaka uyum sağlamak zorunda kaldı. O zamana kadar gösterdiğinden daha fazla sabır göstermesi gerekti. Bu dergi her ne kadar güzel olsa da, *sadece* güzel olmakla kalmadığından, bu sabır da o ölçüde büyüktü. Yani Breton o dönemde, tam o dönemde (1933'ten 1939'a!) daha az lüks, daha az burjuva ve faşist tehlikelerin yükselişinin çağrı yaptığı "yükümlülüğü" engellemeyen bir dergiye sahip olmayı arzuluyor olabilirdi. Şu olgu bunun kanıtı olarak görülebilir (ve *Minotaure*'u oluşturan bu tuhaf gölge alışverişinde en az sıradışı olan da bu değildir): Breton kendi topraklarını Bataille'ın bulaşıcılığından korumakta ne kadar güçlük çekse de, *Minotaure*'un reddettiği şeye karşılık vermek için yine de Bataille'a yakınlaşacaktır: Antifaşist yükümlülük.

"DİPSİZ UÇURUMUN AZİZESİ"²

Burada da sadece Bataille'ın söylediğine güvenebilirsek, Colette Peignot ile ilk kez 1931 yılında (ki kendisi de emin değildir) karşılaşmıştır. Kısa bir karşılaşma: İkisi de yanında

¹ OC V, 345, *Le coupable*.
Michel Leiris.

biriyle (Bataille karısıyla, Colette de o dönemde birlikte yaşadığı Souvarine'le) yemek yediği Lipp birahanesinin ayrı masalarında. Bataille Colette'in güzelliğinden çarpıldığını itiraf eder. Daha ilerde, bu güzelliğin görmeyi bilenlere görüneceğini söyleyecektir. Aralarında yerleştiğini hissettiği eksiksiz şeffaflıktan da çarpılır.

Fakat yine Bataille'a göre, 1934'ten önce birbirlerini – hiç değilse de– pek az görmüşlerdir. Tam olarak ocak ve şubat aylarında. O dönemde Bataille yataktayken (romatizma ağrıları çekmektedir), Colette Issy-les-Moulineaux'daki evinde iki kez ziyaretine gelir. Souvarine ise bu görüşte değildir. Bataille'ın sık sık Colette Peignot'yla, keza Simone Weil'le, kendi evinde, 1931-1934 arasında, yani *La Critique Sociale* çıktığı süre boyunca görüştüğünü oldukça kesin biçimde söyler. Bu hipotez gerçeğe daha uygundur: Dördü de aynı dergiye yazarken, Colette Peignot'nun *La Critique Sociale*'in yayın kurulu karşısındaki ihtiyatlı tavrına ve Demokratik Komünist Çevre'ye katılımını asgariye indirmesine (?) rağmen, düzenli olmasa da, defalarca karşılaşmamış olduklarını hayal etmek güçtür.

Mayıs 1934'te (Şubattan Mayıs'a dek ilişkileri önemli bir gelişim göstermiş gibi gözükmemektedir), Boris Souvarine ve Sylvia Bataille'la birlikte bir hafta sonu geçirdiler. İlk gizli ilişkileri muhtemelen bu tarihtedir. Daha sık karşılaşmaları kesinlikle bu tarihlidir ("Sanırım genellikle ikimiz yalnız bir araya geliyorduk")¹ ve Colette'in Souvarine'le birlikte Avusturya Trollerin'e yola çıkışının arifesinde, 3 Temmuz 1934'te açıkça birbirlerine âşık olurlar.

Elbette yazıştılar... Ta ki, bir plan değişikliği yapan Bataille (kızıyla birlikte Font-Romeu'da kalacaktı) beklenmedik biçimde onun yanına gidene dek. Colette'in yanına tek başına mı gitti, yoksa karısı da eşlik etti mi? Sadece tek bir şey kesindir: Bataille 20 Temmuz 1934'te Innsbruck'tadır. Orada gizlice –yalnızca gizlice– mi kaldı, yoksa, Souvarine

¹ OC VI, 278, *Vie de Laure*.

şu ya da bu şekilde haberdar mıydı, bilmiyoruz. Elimizde bulunan iki versiyondan hiçbirini çekincesizce kabullene-meyiz; Bununla birlikte o dönem yazılmış olan Bataille'ın versiyonu, elli yıl sonra yazılmış olan Souvarine'inkinden çok daha güvenilirdir.¹ Muhtemelen Bataille Innsbruck'tan itibaren Colette Peignot'nun güzergâhını takip ederek her şehirde onunla buluşmuştur: Bolzano, Mezzocorona, Andalo... Sonunda, 25 Temmuzda, Bataille'la birlikte yaşamak üzere Souvarine'i bıraktığı gün, Trento şehrindeydi. Bu yolculuk hakkında bilinebilecek şey aşağı yukarı budur (belirsizlikler kısmen daha azdır). Bataille bu yolculuğa son vererek, tek başına, Zürih üzerinden Paris'e 6 Ağustosta döndü. (Bataille çok ender olarak günlük tutmuştur. 1934 yılının Haziranından Kasımına dek ve 1935 yılında tutmuştur. Yine de bu defterleri deşifre etmek çok güçtür.)

Karşılıklı ilk yazışmalarından (yani Avusturya'da buluşmalarından önce), ilişkilerinin ilk haline dair bilgilerden daha fazla sonuç çıkarmaktan sakınmak gerekir. Yine de bu bilgiler önemlidir: O dönemde Colette'in kim olduğunu ve hangi ivedi "taleplerde" bulunduğunu açık seçik belirtmek-tedir (bu yazışmalardan sadece Colette'in mektupları elimizdedir, Bataille'ınkiler değil).² Daha baştan, bu yeni aşkın onun içinde yol açtığı kaygıdan daha büyük bir kaygıyla kendini korur: "Ölümün peşinden sonuna kadar gitme [...] çürüyene dek gitme fikri beni her zaman kurtardı, en çok da

¹ Boris Souvarine'in versiyonu gerçekten de farklıdır (yine de söylemek gerekir ki, Souvarine olayları belirtse de, bu olaylarla ilgili olarak Bataille'ın adını bir kez bile anmaz; en fazla, bir "dost"tan, *La Critique Sociale*'in "ara sıra katılımcısı" birinden söz eder). Ona göre, Colette Peignot ile birlikte Paris'ten dost bir çifti (Georges ve Sylvia Bataille?) de yanlarına alarak arabayla Avusturya Tirollerin'e giderler. Colette de orada "nazik dostla" "kaçmıştır." Bu versiyon kuşkusuz yanlıştır, Bataille'ın günlüğü bunun tersini söylemektedir, fakat belki de Sylvia Bataille'ın bu yolculukta olduğunu ve onlardan birkaç kilometre ötede, Avusturya'da bulunduklarından haberdar olduklarını belirtirken haklıdır. Bunların yayımlandığı yer: Laure, *Écrits*, 10/18.

o gün.”¹ Sanki ölüm –çürümeye dek varan ölüm– fikri, bu aşkın ilk ölçüsüyümüş gibi anlaşılmalıdır; bu ölçü, paradoksal biçimde, kurtarıcıdır... Bu, dindar dileklerin ötesindedir. Colette Peignot bu ölçüye bir örtüşme ekler. Bizzat Bataille’in bu kelimeye verdiği anlamda, daha ziyade Batailleci (göz) olan bir örtüşme. Colette Bataille’a şunu yazar: “Siz, ‘bir şiir’de kim olduğunu bilmediğim birini takip eden göz gibiydiniz.”² Bu bir tesadüf müdür, yoksa, Colette Bataille için takınak olduğunu, şimdi bildiğimiz anlam demetine yol açtığını biliyor muydu? (Burada bilinçsizce hareket ettiği gerçekten varsayılabilir: *Örtüşmeler*, Colette’in akıl sağlığından kaygılanan Souvarine’in okumasını engellediği *Gözün Öyküsü*’nün sonsözüydü). Bütün bunlar, önceden tasarlanmış ya da aşikâr herhangi bir şey onların arasında meydana gelmeden ortaya çıktığından, buna çekincesiz cevap verdikleri anlaşılır: Takdiri ilahinin (bu kelime her zaman Bataille’i güldürür) sonucundan ziyade, bir süre sonra *şans* olarak adlandıracağı bir “oyun.”

Bu “örtüşmeler” ortaya çıkınca, Colette Peignot bunlara bir anlam verdi; en azından kendisi için önem taşıyacağını hissettiği bir anlam: Kendisiyle barışma. Bunu yorumlamak gerekir: Bataille’in ününü bilmiyor olması kuşkuludur, Boris Souvarine’in ya da Simone Weil’in Bataille hakkındaki görüşlerini ona belirtmemiş olması mümkün değildir: İlkine göre, bir cinsel sapık; diğerine göre hasta biri.³ O dönemde,

¹ Laure, *a.g.e.*, 291.

² *A.g.e.* Söz konusu olan, daha ziyade, Bataille’in *Documents* dergisindeki “Göz” adlı bir makalesinde (OC I, 188) yorumlamış olduğu Grandville’in “İlk Düş. Suç ve Kefaret” çizimini olabilir. Yine de Colette Peignot’nun bu metni bilrnesi pek muhtemel değildir. Souvarine Bataille’dan şu terimlerle söz edecektir: “Bataille’in cinsel bir sapkın olduğunu biliyordum, ama bu beni ilgilendirmiyordu. Bu eğilimin ‘zihnin kimyası’ ve konvansiyonel bile olsa, ahlak sağlığı bakımından rahatsız edici sonuçlara yol açabileceğini elbette görüyordum, fakat hiçbir şey yapamadım. Ayrıca, ilgilenmem gereken ciddi şeyler vardı ve sonuç olarak, Bataille’in libidinal takıntısıyla, onun sado-mazoşist zıvalıklarıyla ilgilenemezdim; oysa kimi

sadece derinden bahtsız insanların kötü yola sürüklendiklerini ve “akıl sağlıklarının bozulduğunu” düşünmek (klinik yorumuyla, kendi kendini cezalandırıcı bozukluk; ahlaki yorumuyla, tövbe bozukluğu) mi istemişti (ilerde göreceğimiz, *Göğün Mavisi*’ndeki Xénie gibi); dolayısıyla mantıksal olarak, daha az bahtsız olmanın akıl sağlığında daha az bozukluğa ve yeni bir aşkın da eksiksiz bir iyileşmeye (kurtarıcı aşk yorumu) denk düşüğünü mü düşünmek istemişti? Her koşulda, kendisiyle bu barışmayı amaç edindiğinden, kendisi için de aradığı şey olan değişim vaadinin Bataille için *de* mümkün olduğuna inanmıştı. Hiç tereddütsüz ifade eder: Kendisi başlangıçta sefahate düşmüşse, bir sapkın olmuşsa, umutsuzluklandı; eğer yeniden böyle olacaksa, asla tercihten olmaz (tersine, Bataille’in tercihinin ise bu yönde olduğunu gördük), yeniden sürükleneceği umutsuzluğa bir cevaptır: Onun gözünde *aynı zamanda önceden* umutsuz olmayan hiçbir şey tiksindirici olamaz. Bu genç kadının sıra dışı gücü buydu ve Bataille gibi bir adamı böylesine uzlaşmaz bir hakikatin dibine çoktan yerleştirmişti: “Beni sizin gözünüzde tamamen mahvedecek bir şey söylemiş ya da yazmış olsam da, olsun.”¹ Hiç kimse ondan daha “uzlaşmaz” ve “saf” olmamıştır, diye yazacaktır Bataille daha ileride. En titiz hakikatin gücüne, “öfkesine” ondan daha fazla sahip olan kimse yoktur. Yine de onunla Bataille’in zihninde aynı şeylerin olmaması mümkündür; bu durumun bu az rastlanır gücü, Bataille’la birlikte yaşamak için, bir zayıflık olmasa da, en azından bir kırılma haline getirmesi mümkündür. Colette ne kadar “uzlaşmaz” ve “saf” olsa da, her şeydeki öfkesi (örneğin umutsuzluğunun –ya da güçsüzlüğünün– kendisinden neyi gizlediğini bilme isteği) bu aşkın sınırını çiziyordu (aynı zamanda da bu aşkın sınırsız özgürlüğüydü). (Tek başına ya da Bataille’la birlikte) hangi hedefe erişirse erişsin, daima

zaman rahatsız edici etkileri bana kadar ulaşıyordu.” (*La Critique sociale*’in yeni baskısına giriş, Éditions de la Différence, 1983). *A.g.e.*, 258.

bir başka hedef, daha uzak, daha yüksek bir hedef, öncekine erişmesini nafil ve üzücü kılardı. Asla dinmeyen bu arzu, ancak erişilmez olduğu için arzulanabilir olanı arzulamanın bu giderilemez susuzluğu, mutlak bir ağırlıkla Colette'in (ve ikisinin) üzerine biner. Oysa Bataille'in imkânsız, mutlak bir hedefi arzuladığını gösteren hiçbir şey yoktur –tam tersine. Herhangi bir hedefe, her dönemden daha fazla o dönemde düşman olduğuna kuşku yoktur: Ona göre, imkânsız, hiçbir şeyin bir hedefi olmamasını sağlayan şeydir. Erişilebilir olanın her zaman ötesinde bulunan bir hedefe yönelik böyle bir arzudaki idealist yana tamamen düşmandı.

Colette Peignot, 1934 yılında (otuz bir yaşındaydı), bu mutlağın olasılıklarını deneyimleme fırsatını defalarca bulmuş bir genç kadındı. Bu mutlak, kimi zaman aşktı –1926 yılında tanıdığı Jean Bernier'yle-; kimi zaman erotik –Berlin'deki sefiş hayatı paylaştığı Trautner'le (fakat Trautner'in ona yaşattığı bu en alt düzey mutlağı sevdiğine dair hiç işaret yoktur; belki onu, masumiyetin *hâlâ* var olduğu sınırların ötesini bilmek istediğinde zevk ve sefahatten hiç çekinmemiş bir kadın olarak görmek yerine, zevk ve sefayı seven bir kadın olarak görmekte fazla acele davranılmıştır); kimi zaman da politik: (burjuva, dindar ve vatansever) ailesinin dalavereci, geri kafalı ahlakına en uzlaşmaz cevabı, Bernier'yle birlikte 1926 yılında benimsediği komünizmin sadece verebileceğini keşfetti.

Colette uzun süre bir komünistti (son yıllara doğru muhalif olsa da, dokuz yıl). Ve komünist olmanın bir anlamı olması gerekiyorsa, ona tamamen katılmalıydı; elbette, biraz tanıdığı¹ (ve “modaya ayak uydurmuş” olarak yargıladığı) gerçeküstücülerin yaptığı gibi değil, kendini riske atarak. Dolayısıyla sosyalizmin vatanına gitti; elbette ne orada ne yapacağını biliyordu, ne de mütevazı bile olsa nasıl bir katkıda bulunabileceğini. Önce Leningrad'da, ardından Mos-

¹ Crevel ve Buñuel'i tanıdı. Aragon ve Picasso'yla tanışıklığı ise kuşkusuz daha azdı.

kova'da yaşadı, âşık olduğu yazar Boris Pilniak'la ilişkisi oldu, sonra (ileride dostu olacak Simone Weil'i düşünmeden edemeyiz) bir kolhozdaki yoksul köylülerle birlikte yaşamaya karar verdi. Hasta düştü, hastaneye yatmak, sonra da ülkesine geri dönmek zorunda kaldı. Bataille, bu konuda, kısa ve öz bir şekilde, "nafile ve ateşli ajitasyon"dan söz eder; yoksullar arasında yoksul olmak isteyip de zamanı geldiğinde onların kaderinden, kolhozdakilerin kaçamadığı kaderden çekip çıkacak güce sahip olmanın büyüklüğü ve gülünçlüğü –nafile ve ateşli olan– Bataille'ın gözünden kaçmazdı. Belki de Colette Peignot'nun gözünde onların masumiyeti buydu. Belki de, onlar arasında yaşayarak, burjuva doğmuş olmanın kefaretinin ödüyor ve onların masumiyetinin bir kısmını kendine kazanıyordu. Kardeşinin rezerve ettiği bir kuşetli vagonla Paris'e geri döndü.¹

Geri dönüşünde ("tiksinti içinde, erkekleri kışkırttığı ve onlarla tren tuvaletlerinde bile seviştiği oluyordu. Fakat bundan hiç zevk almadı"),² Boris Souvarine'le ilişkiye girdi ve 1931'den 1935'e kadar onunla yaşadı.

Colette Peignot'ya hakkından fazlasını vermeye gerek olmadığı gibi, onun hayatını onun yerine düşlemeye de gerek yoktur. Sonuçta, bu hayata dair pek az şey biliniyor ve bunu da kısaca, hatta neredeyse soğuk bir tarzda (sanki bu çekince ve bu soğukluk o hayatın ne kadar uzun süre ve nasıl yakıcı olduğunu söyleyebilecek tek şeymiş gibi) tasvir eden Bataille'a borçluyuz.³ Colette Peignot'nun yaşamı,

Bataille'a göre, Paris'e dönüş lolculuğunda Charles Peignot'yla, onun da rızasını alarak, sevişmeye çalışmış ama başarısız olmuştur. OC VI, 277, *Vie de Laure*. Bataille'ın en kesin hakikat kaygısıyla titizlikle aktardığı bu tür ayrıntıların, Colette'i yanlış tanıttığına inanan dostlarının, bunu skandaldan zevk alma olarak görerek öfkeli olduğunu gözardı etmemek gerekir. Pisliğin de kutsal olabileceğini bilen Bataille bunları gizlemenin iyi (ya da önemli) olduğunu düşünmedi. Ben de aynısını yapıyorum.

Gerçekten de şunu kesin olarak belirtmek gerekir: Bataille (Leiris'le birlikte) Colette Peignot'nun yazdığı az sayıdaki ender metni yayımlamamış olsaydı (bir kadının yazdığı en güzel ve en şiddetli

bu öyküye başka nedenlerle –genellikle önemli ve paralel bir edebi hikâye belki de tesadüfen aşktan geçer– girmiş ve öyküdeki yerini hakkıyla elde etmiş başka erkeklerin yaşamıyla kesişir.¹ Bu erkekler arasında, tutkulu ve görüldüğü kadarıyla kısa bir aşkla sevdiği Jean Bernier vardı; Bernier'nin de bu aşkı bilinçli bir şekilde paylaştığına kuşku yoktur. Colette onun uğruna kalbine bir kurşun sıkarak; kurşun onu öldürmez, ama ölüm karşısında biraz daha kaygılı bir hal alır. Ayrıca, Moskova'da tanıştığı, sonra 1930'da Paris'te tekrar gördüğü Boris Pilniak da vardır. Bu ilişki hakkında bilinen pek az şey, yeni bir yenilgi duygusudur. Nihayet Boris Souvarine'le birlikte olur; elli yıl sonra (Bataille'ın ölümünden yirmi yıl sonra) Bataille'a hâlâ gösterdiği nefrete² bakarak değerlendirilirse, o da Colette'i kendince (Bataille'ın deyişiyle, bir âşıktan ziyade bir baba gibi) tutkulu bir aşkla sevmiştir.³

metinlerdendir bunlar) ve hayatını kısaca yeniden oluşturmasaydı Colette Peignot (Laure) hakkında hiçbir şey bilmiyor olurduk. Başka tanıklıklar, Jean Bernier'nin ve Boris Souvarine'in günlüklerinden kaynaklı olanlar ancak kırk yıl sonra gündeme geldi. Bu dört tanıklık (Bataille, Leiris, Bernier ve Souvarine) Colette Peignot'nun kim olduğunu yeterince açık seçik belirtmektedir. Birçoklarının coşkuyla beslediği efsaneden her koşulda daha iyidir bu. Colette Peignot hakikatin –ne kadar nahoş bile olsa– öyle şiddetli bir âşığıydı ki, onunla birlikte ele alınan özgürlüklerin hiçbirine uyum sağlayamıyordu (hele ki onu ilgilendirenlerin...).

Ayrıca, Colette olmasa da ve sonunda, çok değişmeden bu öyküye ait olmak isterler: *La Critique Sociale*'in hikâyesi, sonrasında Colette Souvarine'i Bataille için terk etse de etmese de aslında aynıdır; bununla birlikte özünde değişen şey, işin içindekilerin bize bunu hikâye edişidir. Souvarine'in Bataille hakkındaki, son derece nefret dolu tanıklığının, eğer üstüne bir de intikam duygusu binmemiş olsaydı birçok noktada farklı olacağına kuşku yoktur.

Bu nefret üzerinde tekrar duracağım; çünkü bu nefret, çocukça iftira atıcı bir tanıklığı neredeyse vasiyet şeklinde bırakmıştı.

Souvarine'in birçok dostu aniden kesintiye uğrayan bu tutkunun sonuçlarına tanıklık ettiler; “üzüntünün bu kadar yıktığı, bu kadar eli kolu bağlı, bu kadar sefil” birini hiç görmediğini söyleyen Charles Ronsac buna örnektir. Bu tanıklığa şu bilgiyi de ekler: Souvarine'e ayrıldıklarını telefonla belirten Colette Peignot'dur.

Souvarine Colette Peignot'yla ilişkisinin sağlıklı birinin bir hastayla ilişkisi gibi olduğunu, bunun kendisi için "ruhsal yük" olduğunu ve kendisi için ilgisiz değilse de, yabancı olan iblislerin kurbanı olmuş bir kadını (fark ettirmeden; ki en güç yanın bu olduğunu söyler) koruması gerektiğini güçlkle gizler: "[...] Durum böyleyken, ne cennet ne cehennem benim içimde en ufak bir hassas teli titreştirebilir." Souvarine'in gözünde, Colette'in "aşırı karamsarlığı" ve ölüm karşısındaki büyülenişi hastalık değil miydi? Ve Bataille'ı, en az "sağlıklı" erkeği, Colette karşısında gösterdiği babaca tavra en uzak kişiyi onun yerine seçme tercihi kuşkusuz çılgınca (ya da intiharvari)¹ değil miydi? Colette'in Bataille'da Boris Souvarine (*La Critique Sociale* ile Contre-Attaque arasında o da politik bir militandır) ile Édouard Trautner'in, Berlin'de darmadağınık ama yakıcı bir hayat yaşadığı, Colette'e acımasızca davranmış, köpek tasmaı takıp dövmüş o doktor-yazarın (Bataille'a göre Trautner baktan da hoşlanan biriydi)² bir kırmasını gördüğünü mü hayal etmeliyiz? Bataille bu ikisinden biri rahatlıkla olabileceği gibi, onlara pek az benzetilmesi de mümkündür.

Ne var ki, Colette kendine özgü gurur ve uzlaşmazlıkta Bataille'ı fazlasıyla geride bıraktı; aynı zamanda Bataille'a bir süre kabul edip sonra reddettiği olasılıklar sundu. Bataille kendi dengesizliklerini sonuna dek, ıstırap verene dek yaşamaya devam etti (Colette'in bunların hepsine katılmadığı

Bataille'ın şeytani olduğu varsayılan karakterini güçlendirmek için olsa gerek, Charles Ronsac bu kısa anlatıyı "aydınlatıcı" olduğunu belirtmeyi ihmal etmediği ve Souvarine'in anlattığı anekdotla noktalar: "[...] Colette benimle konuşurken, diğerinin sırtısını işitiyordum" (a.g.e., 130).

Colette'in öldüğü veremin ne zaman baş gösterdiği bilinmemektedir, fakat 1934 öncesi olduğuna kuşku yoktur.

Doktor olan Édouard Trautner, aynı zamanda *Gott, Gegen-Wart und Kokain*'in yazarı. Colette Peignot'nun tanıdığı ikinci "sefiğ" erkek o olmalıdır. Gerçekten de ondan önce ağabeyi Charles Peignot gelir. Bataille onun hakkında şöyle der: "Colette'in adını ne zaman işitemsem, defalarca methini işittiğim ağabeyinin Paris orjileri gelir aklıma" (OC VI, 277).

kesindir); ta ki sonunda bunlar katlanılmaz bir hal alana ve aralarındaki aşkı değil, Colette'in naif bir şekilde Bataille'ı himayesine yerleştirdiği mutlağı yok edene dek. Büyüleyici olan, onları bütün diğer çiftlerden ayıran şey, aşklarında "romantik" hiçbir şeyin, "başkalaştıran" ya da "uzlaştıran" hiçbir şeyin olmamasıdır. Aşkı her şeyin üstüne yerleştiren, ona anlam ve kurtarıcılık veren hiçbir şey yoktur. Hiçbir şey aşktan daha az gerçeküstücü olamaz; (Breton'un bir buyruk haline getirdiği anlamda) birlik yoktur, (gerçeküstücülüğün aşk şiirini oluşturan anlamda) olağanüstülük yoktur, herhangi bir biçimde adanmışlık da yoktur. Hatta Bataille'ın bu aşka dair kaygısında mutluluğa yer olmadığı bile söylenebilir (mutluluk, onu asla ilgilendirmeyecek kadar zayıf bir kavramdır). Tersine, Bataille her birinin -en ağır bedeli ödenmiş olsalar da- yarasını azdırmıştır. Aslında bu aşk dünyaların dibine ikili bir inişe benzer; anahtarı, ıstıraptır.

Colette Peignot'nun cesareti bütün bunlara cevap vermek oldu. Bütün bunların onu Georges Bataille'la karşılaşmaya yönelttiğine kuşku yoktur. Saçmalığa varacak denli ileri sürüldüğü gibi, Bataille'ın *bütün* kadın kahramanlarının temeli o olmasa da, olabilecek tek *yaşayan* kahraman oydu, Bataille'ın körcesine harekete geçirdiği şeyden tek ürkmeyen oydu.¹ Varlıklarının iki veçhesiyle, eşitsizce bölüştürülmüş de olsa, *cennet* ve *cehennem* yanlarıyla birbirlerine daha baştan bağlanmışlardı. Şu farkla ki, Colette cenneti cehennemde bile olsa aramaya yönelirken (onun mutlağı buydu: Hangi kadın cenneti *orada bile olsa* bulmak için bu

¹ Saçmalığa dek varır: Tanışmalarından üç yıl, ilişkilerinden ise altı yıl önce yazılmış *Gözün Öyküsü*'nün kadın kahramanı Simone'u, Colette Peignot'nun kurmaca versiyonu görenler olmadı mı? Colette'in ilk biyografi yazarı olan Jérôme Peignot, Colette olmasaydı Bataille'ın eserinin "sadece felsefi kavramlar düzeyinde kalacağını" (*Écrits*, 459) ileri sürmemiş midir? Bataillecı kadın kahramanın (onun *ermişleri*) temeli, *Gözün Öyküsü*'nün kahramanları Simone ile Marcelle'de, ikisinin arasında ve W.-C.'deki Dirty'dedir (onu, *Gözün Mavis'i*ndeki karakterden geriye kalanla değerlendirebildiğimiz ölçüde). Dolayısıyla bu temel 1926-1927 tarihlidir.

kadar diplere inmekten korkmaz ki?); Bataille cenneti *bile* cehenneme çevirecek biriydi. Colette'te sonuçta kutsal olmayan –ya da olması gerekmeyen– hiçbir şey yoktu. Bataille'da kirli olmayan –ya da sonunda kirlenmeyecek– hiçbir şey yoktu. (Bataille en kutsal olanın en kirlenmiş olmasını ve en kirlenmişin de en kutsal olmasını arzulamıyor muydu?) Colette nihayetinde masum olan şeyi istiyordu; bu masumiyete en aşırı kirlenmeyle erişmek gerekse bile. Bu farklılıktan boğuk, şiddetli ve birçok açıdan bilinçdışı bir mücadele doğmuştu; kâh cennet kâh cehennem öne çıkıyordu, ama bu mücadeleden ikisi için de asla herhangi bir kurtuluş doğmadı. (Cennet ve cehennem yanılmamalı. Ben burada *katolik* anlamlarında değil, Bataille'ı derinden büyülemiş olan William Blake'in şiirine referansla kullanıyorum.)

Bataille sadakatsizdi (o bütün kadınlara karşı her zaman sistematik olarak ve fazlasıyla sadakatsizdi, öyle ki sadakatin ona asla aşkla bağlantılı gelmediği kesindi); Colette kıskançtı.¹ Colette uzlaşmaz ve saftı; Bataille –belki de niyet olarak– tiksinti vericiydi. (Fiziksel ve “zihinsel”) sağlığı dayanıksız biri olarak, Bataille'ın bütün dengesizliklerini (göreceğimiz gibi, deliliklerini de) neredeyse kendini kurban edercesine (belki de Rusya'da olduğu gibi ve Simone Weil gibi, derinden *Hristiyan* kalmış yanıyla) kabullendi. Bataille bunları uçlara taşıdı; (kanıtlanamasa da kuşkusuz haksız olmadığı söylenebilir), Bataille'ın Colette'e şiddetle zarar verdiği ima edildi. Colette saklanmak istedi, içmeye son vermek istedi (“sarhoş olmaktan ya da sürekli içmekten nefret ediyorum...”);² sıklıkla kaçmak istedi (“Hayatımızdan nefret ettim, sık sık kendimi kurtarmak, tek başıma dağa gitmek

¹ Bataille kendisini takip ettirmek için bir dedektife para vermiş olmasından yakınır. Doğru ya da yanlış, bu ayrıntı aşklarının hayranlık verici hakikatini bütün efsanelerden daha iyi ifade etmektedir: Hem imkânsızlığı hem de alçaklığı önceden bilenlerin hakikati.

Colette Peignot'nun Georges Bataille'a mektubu, yayımlandığı yer: *Cahiers Bataille no 2*.

istiyordum –bunun hayatımı kurtarmak olacağını şimdi anlıyorum”).¹ Fakat hasta ve büyülenmiş haliyle, öylece kaldı.

Çünkü Bataille büyüleyiciydi: Sesi, düşüncesinin derin ve karmaşık berraklığı, uçlara gitme arzusu, genellikle bastırılan güçlerle tehlikeli oyunu, olmaya çabaladığı vahşi ve kötücül *tanrı*² (Colette Peignot’nun onu defalarca “Tanrı Bataille” diye adlandırması ironik gelebilir)... bütün bunlar büyüliyordu. Fakat Colette de büyüleyiciydi: “Onun yanına yaklaşanlar, nesnelerin üzerine çıkma arzusunun ne kadar sarsılmaz ve çoğunluğun tabî olduğu normlara isyanının ne kadar şiddetli olduğunu bilirler.” Bunu söyleyen bu kez Bataille değil, Leiris’tir.³ Bu öyle bir arzu ve isyandır ki, bir başka kitapta, Leiris, en heyecan verici terimlerle bunun bir “dipsiz uçuşun azizesi”nin arzu ve isyanı olduğunu söyler.⁴

Bataille da aynı şeyi, daha az lirik, ama aynı güçte ifade eder: “[...] yüzü, hayatı doğrulayarak, insanlar karşısında hissettiğim kaygıya aniden cevap verdi.”⁵ Eserini de doğrular. Hem azize hem fahişe, hem melek hem şeytan: Bataille bir kadından *imkânsız* bekliyordu; orjide uluyan ve haz verdiği kişiyi kaygının aşırılığına fırlatıp atan fahişe. Colette Peignot’yla birleşen Bataille, hayatıyla eserinin tehlikeli biçimde birleşmesine imkân tanıyordu: Ödenecek bedel olası en büyük olsa da ve karşılığında kendi eseri altüst olsa da, bunları paylaşan kadını o hizaya, “ölüm hizasına” taşıdı.

“Bugün bir fahişe gibiyim. Şoför, nereye olursa götür beni: ‘dev fırına, çöplüğe, geneleve, mezbahaya.’ Yanmalıyım, parçalara ayrılmalıyım, pisliğe bulanmalıyım ve bütün spermeleri hissetmeliyim, seni iyice tiksindirmeliyim –ve sonra– omzunda uyumalıyım.”⁶ En ağır kötülükten doğan ve karakterini vurgularken ortadan kaldıran bu imkânsız masumiyet, kendi

¹ Laure, *a.g.e.*, 319.

² Aztek tanrıları, bkz. “L’Amérique disparue,” OC I, 152.
Michel Leiris, *Fourbis*, 239, Gallimard.
Michel Leiris, *Frêle bruit*, 345, Gallimard.
OC VI, 276, *Vie de Laure*.
Laure, *a.g.e.*, 312.

kendine ama aynı zamanda da görevi bildiği şeye uyguladığı bu aşırı şiddet, kuşkusuz ki Colette tarafından eziyetlerin en mükemmeli, gerçekten tanrısal tek eziyet olarak yaşandı. Bunun içinde umutsuzluk ve öfke vardır; ölüm de vardır: çocukken, sevinçten uçacak ve tiksinecek denli tanıdığı ölüm.

Colette Peignot, 1903 yılında (8 Ekim), yakın dönemde zenginleşmiş¹ bir ailede, Georges Peignot ile Suzanne Chardon'un evliliğinden doğmuştu. Savaş patlak verip çocuğun dünyasından (Colette 1914'te on bir yaşındadır) babasını (28 Eylül 1915)² ve üç amcasını, André (25 Eylül 1914), René (15 Mayıs 1915) ve Lucien'i (1915 sonrası) çekip almasaydı, bu evlilik kuşkusuz sıradan (eğitim ve ahlak Katolik, liberal ve burjuva bir çevreye özgüydü) kalacaktı. Dördüncü amcası Robert ise savaştan önce, 15 Haziran 1913'te ölmüştü. Dört yıl içinde Peignot kadınları bu beş adamın, Gustave Peignot ile Marie Laporte'un evliliğinden doğan beş çocuğun yasını tutarken buldular kendilerini. Dolayısıyla Colette'in annesinden başka, teyzeleri Jane ile Julia (üçüncü teyze çocukken ölmüştü) hayatta kalmıştı; ve bu ailenin geri kalanlarının hayatını büyükannesi Marie Peignot (kızlık soyadı Laporte), bu sofı ve burjuva kadın yönetmiş gözüküyordu. Bir toplu mezarın etrafını çevrelemiş siyahlar içindeki kadınlar vatan uğruna kurban³ vermekten hiç olmadığı kadar gururluy-

¹ Meudon'da. Tam adıyla, Colette Laure Lucienne Peignot. Ömrünün sonuna doğru metinlerini imzalamak için Laure adını seçer. Onun bıraktığı metin ve şiirler Bataille ve Leiris tarafından bu ad altında ticari olmayan bir şekilde yayımlandılar: *Le sacré* (1939) ve *Histoire d'une petite fille* (1943). Colette'in büyükbabası Gustave Peignot, ailenin tamamen mütevazı bir düzeyden varlıklı bir aile konumuna yükselmesini sağlamış olan kimsedir. Dökümcüydü ve atölyesi Edgar-Quinet Bulvarı 68 numaradaydı. İki olgu bu ani zenginleşmeye imkân tanımış gözükmektedir: Basın özgürlüğünü kurumlaştıran yeni yasa ile aynı döneme doğru, Ulusal Matbaa'nın boş kâğıt imalatına başlaması. Görüleceği gibi, Bataille'in babasının ölüm tarihiyle (6 Kasım) arada yaklaşık bir ay fark vardır. Ve ibadetin cazibesinden genç kızınkilere daha önem veren bir başrahip.

dular –ve seçilmiştiler. Souvarine’e inanılacak olursa, Bernier’nin ardından kendini öldürmeyi deneyen Colette ölümü yeniden inatla düşünmüştür. Başka hiçbir kadının ondan daha iyi ve daha şiddetle en itici ve en arzulanan erotizme bağlamadığı bu ölüm, benzer bir şekilde Bataille’ı büyülemiş olan ölümdür (gördüğümüz gibi, ölümün büyüleyiciliğine kendini kaptırmak için Colette Peignot’yla karşılaşmayı beklememişti). Bataille, aşkın zararını atarak ölümle her gün oynanarak yaşanabileceğini savunmuştu: Aşk nasıl mezbahe kokuyorsa bu ölüm de genelev kokar.

Bu ölüm –Colette Peignot’nun yerine getirdiği bir tür vaat (otuz beş yaşında Bataille’ın yatağında öldü); bununla birlikte Colette’in ölümüyle Bataille, açgözlülükle, büyülenmişlikle, kaygılı yazısıyla, oyunu daha öteye götürebilecektir– onlar arasındaki derin anlaşmadır ve ölümü aşklarının tek sınırı yapar (Tristan ile Iseult’ünkiyle karşılaştırılabilir, *onarıcı* bir sınır asla değildir; eğer ille de bir referans gerekiyorsa, Bataille’ın hayranlık duyduğu kitap olan *Uğultulu Tepeler*’deki Heathcliff ile Cathy’nin aşkına daha yakındır), kendisinden başka bir şey olmayan ve üzerine kapanan topraktan başka bir şey geride kalmayan bir ölüm; bu yüzden ölüm onların gözünde kutsaldı ve ölüm riskini her an göze alan kimse de kutsaldı. Colette Peignot ve Georges Bataille bu anlamda kutsal âşıklardı: Aşkın güzellikleri kadar dehşeti hakkında da konuştular.

BEKLENMEDİK OLAYLAR VE KEHANET

Georges Bataille ile Colette Peignot’nun 1934 Ağustosundaki kaçamak birlikteliklerinin ardından birlikte yaşadıklarını düşünmemeli. Bir araya gelmeleri uzun sürdü; kesin olarak birbirlerine bağlanmaları daha da uzun sürdü. İtalya dönüşünde Bataille karısı ve kızıyla birlikte İspanya’da, Tossa de Mar’da, André Masson’un evinde kaldı. Masson

Paris'teki 34 Şubatında yaşanan faşist entrikalardan sonra oraya göç etmişti. Bataille 1934 Ağustosunda Tossa'ya gerçekten gitmiş midir, yoksa, günlüğünün sağladığı bilgilere göre, eşini ve kızını İspanya hududu yakınında, Bayonne'da yalnız başına bırakmış ve onlar da Tossa'ya tek başlarına mı gitmişlerdi, bilinmemektedir.¹ Günlüğü, 25 Ağustosta Paris'ten ayrılıp 28'inde geri döndüğünü belirtmektedir. Her durumda, Tossa'ya gitmişse de, orada çok kısa bir süre kalmış olmalıdır.

Bataille Paris'te tek başınadır. Özellikle şunu anlamak gerekir: Orada Colette Peignot ile birlikte değildir. Gerçekten de Colette Boris Souvarine tarafından, Doktor Weil'in (Simone'un babası) yardımıyla Saint-Mandé'deki bir kliniğe yatırılmıştır; Souvarine'e inanılacak olursa, sadakatsiz kadına durumunun (aşkın mı?) gerektirdiği özeni göstermek için. Tek başına olan Bataille, onu tanımadan önce olduğundan ne daha fazla ne daha az yalnızdır. Bataille ister bağlı olsun ister olmasın, hayatında hiçbir şeyi değiştirmez; aynı düzensiz hayat başattır; Leiris'in söylediği gibi, hayatı daha da "sefih"tir. Günlüğü okunduğunda sadece 1934'ün Eylül-Kasım aylarında sayısız metresi vardır: Simone, Janine, Denise, Florence ve özellikle Édith... Daha fazlasını bilmeyen bizler için soyut adlardır bunlar. Bu adlar soyut olmakla birlikte, özgür ve iki kez (hem yakında ayrılacağı eşine hem de birlikte yaşayacağı yeni kişiye karşı) sadakatsiz bir Bataille imgesini; aşka borçlu olunan dürüstlüklerden çok içinde bulunduğu düzensizliği sürdürmeyi dert edinen; (gerçeküstücüler de dahil) geleneksel olarak beklenen sadakat ve tekeşlilik yükümlülüğüne yine hiç boyun eğmeyen Bataille imgesini sürdürdükleri için ilginçtirler. Georges Bataille bu ayları pek az gittiği Ulusal Kütüphane ile politik yoldaşları (sık sık

¹ Oraya onları aramaya gitmiş olması da çok muhtemeldir: Aynı günde, başka bir ibare olmaksızın, 18-24 Ekim arasında Paris'te olmadığını belirtmektedir. Bu yokluk, Sylvia'nın o tarihte geri dönüşüyle çakışmaktadır.

gördüğü Simone Weil ve Demokratik Komünist Çevre'deki diğerleri), dostları –bunlar arasında, Doktor Borel (ki onun aynı zamanda Colette Peignot'yu tedavi ettiği de bilinmektedir) de bulunmaktadır–, geçici olduğu kadar sayıları kabarık da olan metresleri, genelevler (*Sphynx*) ve çıplak kadınların olduğu gece kulüpleri (müdavimi olduğu le Tabarin ve Concert Mayol) arasında geçirir... Colette Peignot'nun hayatı ne kadar düzensiz olsa da, o, tek başına, Bataille'in hayatının *bütün* düzensizliğiyle aşık atamazdı. Tamamen birbirlerine bağlanmadan önce bile Bataille aralarına önemli bir mesafe yerleştirmişti. Colette bu mesafeyi asla tamamen kapatamayacak ve bunun acısını çekecekti. Bataille'in Colette'e olan tutkusu ne kadar şiddetli olsa da, Colette Bataille'in dünyasının bütünü değildi ve asla olamayacaktı.

1934 Bataille için bir geçiş yılıdır. Artık tam anlamıyla genç biri değildir: Otuz yedi yaşındadır. *La Critique Sociale* çıkmamaktadır ve birkaç ay önce, Demokratik Komünist Çevre muhalif komünistler için bir çekim merkezi olmaktan çıkmıştır. Hepi topu tek bir kitap yazmıştır: *Gözün Öyküsü*. El altından dağıtılan bu kitap da yedi yıl öncesinde kalmıştır. O zamandan beri, başka hiçbir şey yazmamıştır (çok kısa ve gerçekten hesaba katılamayacak kadar özel olan *Güneşi Anüs* hariç). Fransa'da faşizm üzerine tasarladığı kitap ortaya çıkmadığı gibi, üzerinde pek az çalıştığına da rahatlıkla bahse girilebilirdi. 1925 yılında Breton ve dostları karşısında henüz bir yazar olmadığına acı acı üzüldürken, dokuz yıl sonra da hâlâ yazar olamamıştır. Evlenmiş ve bir çocuğu olmuş olsa da, bu evlilik bir yenilgidir: 1934 yılında karısından ayrılır. 1934 aynı zamanda hastalığının ilk işaretlerinin görüldüğü yıldır: Ocak ve Şubat onun için acılı geçmiştir; yataktan kalkamaz. Hastalığı kuşkusuz sadece romatizmaydı, ancak babasının sakatlığını ve geç ortaya çıkan kalıtsal frengi ihtimalini mutlaka zihninden geçirmişti (bu romatizmanın aşırı alkol tüketiminden kaynaklanma ihtimali daha fazladır). 1934 Nisanı'nda ta-

mamen iyileşmek için İtalya'ya gitmeye karar verir. Orada umduğu güneşi değil, yağmuru bulur. Roma onun için bir kâbus olur. Fakat Maggiore Gölü kıyılarındaki Stresa onu tamamen iyileştirir. "Otel yataklarına serilerek, tatil öğleden sonraları"nda orada dinlenir.

Roma'da, faşistlerin iktidarı alışı anan sergiye gitmeyi ihmal etmez. Orada gördüğü şeyin onu "çarptığını" gizlemez (Queneau'ya mektubunda yazar). Milisler olmadan ve kan olmadan, polis baskınları ve çılgınlıklar olmadan, bu şekilde sergilenen faşizm, gücün ve ölümün sembollerini oldukça etkin biçimde teatralleştirir. Fakat faşizm hakkındaki fikrini hiçbir şeyin değiştirmeyeceğini de öngörür. Paris'e geri döner.

Bataille'ı bir otobiyografi okur gibi okumanın nasıl bir ihtiyatsızlık olabileceğini söyledim. Bataille'ın yazısında, faşizmin kendini gösterirken sahnelediği türden bir şeyler daima iş başındadır: Şiddetli ve soyut bir dramatizasyon. Annesinden ender söz edişlerinde, en kötü koşullarında söz eder; yine de annesine nasıl sabırlı bir sevgi gösterdiği bilinmektedir. Sylvia Bataille hakkında, mutlu anlarını çağrıştıran hiçbir şey söylemez. Ondan, çok sonraları, *Göğün Mavis'i*'ni onları ayıran krize bağlarken imalı olarak söz edecektir. Colette Peignot'nun durumu da aynıdır. Daha ilk mektuplarında¹ âşık bir adamın heyecanlarını, sabırsızlıklarını görebiliriz... Ve neredeyse tam tersine, Paris'e geri dönüşünü ve karşılaşmalarını tarif ederken, tamamen kendi üzerlerine geri dönmüş kelimeler kullanacaktır: Eserinde bu karşılaşmanın ayrıcalıklı bir yer tutması beklenebilir (hiçbir gerçeküstücü bunu yapmaktan uzak durmazdı); uyanan tutkunun şu ya da bu şekilde ifade bulduğu bir yer... Ama tam tersi olur. *Dehşet* kelimesi *aşk* kelimesinin yerini alır:

"Paris'e geri döndüm, sağlığıma kavuştum: Aniden dehşete düşmek içinmiş. Ölümle değil, dehşetle kar-

¹ Colette'in mektuplarından da bildiğimiz gibi.

şılaştım. Trajedi bu dehşeti, davet ettiği kişiye olduğu gibi, bağlandığı kişiye de kaygı, sarhoşluk ve kendinden geçmeyle dağıtır. İtalya'ya geri döndüm ve bir 'deli' gibi bir yerden diğerine kovulsam da, bir Tanrı hayatı yaşadım (küçük siyah şarap şişeleri, beklenmedik olaylar ve kehanetler). Yine de bundan zar zor söz edebiliyorum.”¹

İtalya'da ikinci kez geçirdiği bu günler, bir yerden diğerine kovulan bir tanrının burada kalışı, kuşkusuz ki gönlünü kazanmaya çalıştığı Colette Peignot'nun peşinde geçirdiği günlerdir. Fakat ne Colette ne de kendisini oraya iten aşk hakkında bir şey söyler. Bunun yerine, dehşet ve trajedi, der. Dehşetin ve trajedinin kendi beklenmedik olayları ve kehanetleri vardır. Elbette bizzat Bataille'ın “korkunç Trento gecesi” diye adlandırdığı şey, beklenmedik olaya aittir: “Yanımda ikinci kurban yatıyor. Aşırı tiksinti verici dudakları ölü bir kadının dudaklarına benziyor. Bu dudaklardan kandan daha korkunç bir salya sızıyor.”² Bataille bu konuda hiçbir şey demese de, benzer bir şekilde, Şansöyle Dolfuss'un 25 Temmuz 1934'te (Bataille'ın Trento'da geçirdiği o gecenin ertesi: 24'ü 25'ine bağlayan gece) Viyana'da öldürülmesi, *kehanet* kapsamındadır. Avusturya'da ilk kalışı, faşizm üzerine başladığı kitabın bütün anlamını içeren bir cinayete onu yakınlaştırdı.

Dün birlikte politika yapan, bugün rakip âşıklar olan Souvarine ile Bataille, özel yaşamlarına varana dek, Avrupa toprağı üzerinde Nazi barutunun iziyle birleşmişlerdi. İşin tuhafı, sonuçları bakımından ağır olan Dolfuss'un öldürülmesinin o dönemde onlar üzerindeki etkisinin zamansız olmasıdır. (Gördüğümüz gibi, Şubat 1934'te Viyana'daki işçi

¹ OC V, 91, *İç Deney*.

OC III, 395, *Le bleu du ciel*. Aynı sahne *İç Deney*'de de yer alır (OC V, 95): “[...] ikinci bir kurban benim yanımda yatıyordu: kandan daha çirkin bir salya, tiksintinin bir ölünönlükler benzer kaldığı dudaklarından akıyordu.” OC VI, 409, *Nietzsche Üzerine*, Notlar.

hareketinin yenilgisinin önemi Bataille'dan kaçmamıştır. Fakat bu cinayetin önemine tanıklık eden bir şey söylemez.) *Göğün Mavisi* (Bataille'ın bir zamanlar *Kehanetler* adını koymak istediği metin *Göğün Mavisi* midir? Fakat bu başlık Fransa'da faşizm üzerine kitaba da gayet uygun düşebilirdi) politik kargaşa ile aşk hayatındaki kargaşanın imkânsız, hayatta kalamaz ilişkisini daha da öteye itecektir.

TERSYÜZ OLMUŞ GÖKYÜZÜ

Bu 1934 yılı sadece bir geçiş yılı değil, aynı zamanda önemli bir yıldır. Buraya dek sözünü ettiğim her şey –önce faşist birliklere, ardından solcu halka teslim olan sokak; Paris'te kan döktükten sonra Viyana'yı ele geçiren faşizmin her gün daha ağırlaşan ve ezici tehdidi; Bataille'a kapandığı odada ulaşan bu haberlere eklenen ve giderek ağırlaşan hastalık; (ayrıldığı karısından gizlice bağlandığı Colette Peignot'ya dek) birbiri ardına birlikte olduğu ve terk ettiği kadınlar; nekahet sırasında, yurtdışına, İtalya'daki Stresa'ya kısa süreli gidişleri (bir tür aydınlatıcı ve Nietzscheci yolculuk); bütünüyle iktidarın ve ölümün gücüne adanmış bir devrim gösterisi içinde faşizmin zaten sergilendiği Roma'da kalışı; ardından Şansölye Dolfuss'un Viyana'da öldürüldüğü günlerde Innsbruck'ta kalışı (bundan daha fazla ya da daha iyi bir tesadüf olamazdı)– bütün bunlar 1934 yılını önemli bir yıl yapar.

Bataille bir “tanrı”dır; sırasıyla, hasta, çakırkeyf, romantizmalı, otelden otele sürüklenen ve koyu İtalyan şarabı için ve hiçbir kadının olmadığı kadar uzlaşmaz ve saf bu kadın için deliren Bataille; her gün biraz daha karanlık bir hal alan bu Avrupa'da, büyülenmiş ve susamış bir halde, içine yuvarlanacağı eli kulağında bir ölümün ve karışıklığın, hem itici hem arzulanır, uğursuz işareti kabul ettiği izini sürer. Bataille, en kesin sahiciliğinin karakteristik işaretlerini ger-

çek yaşamdan ve en az kontrol edilebilir sapma etkilerini ise arzudan ödünç almış, kurmaca olduğu kadar gerçek de olan, *Göğün Mavis'i*'ndeki o sadık ve mutlak anlamda şaşkınlık içindeki adamdır. 1935 başında yazılmış *Göğün Mavis'i*, bu akıntıya kapılışı, kavranılmaz mantığının son sığınıklarına dek iter. Yazdıktan uzun süre sonra, 1957'de yayımlamaya karar verdiği gün, Bataille'ın bu konuda söylediklerine dikkat etmek gerekir: *Göğün Mavis'i*, "içki alemleri, uykusuz geceler ve fuhuş âlemleriyle kendini öldüresiye tüketen"¹ birini tarif eder. Bu kuşkusuz gerçektir. Fakat *Göğün Mavis'i*'nin *tamamen* gerçek olduğu belki de fazla ihtiyatsızca ileri sürülmüştür. Böyle değildir. Bu bir öyküdür ve bu şekilde okunması gerekir: Yani yazarının okunsun diye bize verdiğinden başka bir şey görmenin bir gerekçesi yoktur. Elbette bu öykü skandal yaratır, üstelik sadece hayali olmadığı ölçüde daha da skandal yaratır; ustaca araya sokulmuş, örgüsünün içine iyice karışmış, orada burada, en haberdar okurların kimi sonuçlar çıkarabileceğini sandığı olaylar ve kişilerle ilgili bir yığın ayrıntı ortaya çıkar.

Troppmann Londra'dadır, bir tür batakhane olan lüks bir otelde, bütün kadınların en güzeli ve neredeyse bir azeze olarak görülebilecek aykırı bir genç kadınla birlikte. Öykü onunla birlikte başlar, kalçaları çıplaktır ve ağzında bağırmaların diye kirli bir perde etrafta fareler. Mezar kazıcısı suratlı bir asansör görevlisinin ve midesi bulanıp titreyip duran bir oda hizmetçisinin tiksinti dolu bakışları altında, bu kadınla devam eder. "Bıçak altındaki bir domuz gibi iskemlesinin üzerinde iki büklüm ve kıpkırmızı," sarhoş bu genç kadının "boşalan iç organlarının" gürültüsü işittir. Adı Dirty'dir (Dorothea'nın kısaltması). Açık saçıklığı, insanı saygıyla ayaklarına kapanmaya yöneltecek bir saflıktadır. Bunca aykırı saflığın iktidarsız kıldığı Troppmann kendini seve seve onun ayaklarının dibine atar: Dirty, Gö-

¹ *Göğün Mavis'i*'nin 1957 baskısına dahil edilmiştir.

ğün Mavisî'ndeki azizedir; ilk ve ana kişisidir. Yine de öykünün sonlarına dek bir daha karşımıza çıkmayacaktır; bu onun erişilmez göğe yükselişidir.

İkinci bir kişi karşımıza çıkar, ikinci bir genç kadın, bir tür olumsuz ikiz, çirkin, çok pis, kirli (“pis bakire,” “iğrenç fare”), yine de daha az büyüleyici olduğu söylenemez: Lazare. Lazare adı, bir kadın için kullanıldığında bile dirilişi ve bundan duyulan sevinci hatırlatmaktadır... Bataille’a göre, ölümler arasında uzun süre konaklayışı, yeşilimtırak ve muzoka kıvamında teni, cehennem yolculuğunu anıştırmaktadır. Lazare Bataille’ın öteki dünyasıdır ya da duruma göre, 1934’te bildiği dünyanın –politika dünyasının– öteki adıdır. Lazare’ın komünist olduğunu hemen anlarız, muhalif bir komünisttir, Hristiyanların dirilişi hayal etmelerindeki coşkuyla o da devrimi hayal eder. Ona göre, dünyanın teni yoktur (körelmiş bir ten hariç): Dünya bir fikirden başkası değildir... bir kurtuluş fikri (Bataille’ın her türlü kurtuluştan nasıl nefret ettiğini gördük). Troppmann yine de her şeyi ona söylemeyi tercih edecektir, imkânsız itirafı onun yanında mümkün olduğunca ileriye vardıracaktır, hiçbir şey anlamayacağını bildiği ona, hastalıklı bir arzunun, *kendi* arzusunun nasıl bir utanç düzeyine erişebileceğini söyleyecektir. Troppman iktidarsızsa, Dirty fazla saf olduğundandır. Dirty fazla safsa, sefahat içinde kendini yitirdiğindendir. Ama bu asla yetmeyecektir. İster saf olsun, ister sefih, bir kadının yatağında ereksiyon olmasına yol açan şeye yine de erişmez: Yeterince *ölü* değildir. Ölmüş annesinin anısına gösterdiği yakışksız, müstehcen saygının anlatısı burada iki kez –bir kez Lazare’la, ikinci kez bir başkasıyla (Xénie)– ortaya çıkar (Bataille’ın, 1930 yılında annesinin ölümü vesilesiyle bunu –gerçek ya da hayali– nasıl bir öykü haline getirdiğini gördük).

Troppmann, cesedinin etkisi altında kaldığı bu yaşlı kadın, boyun eğişi karşısında bunaldığı (“Bağlı olduğum tek

varlık için bir dehşet ve tiksinti nesnesi olmak bugün bana zevk veriyor”),¹ ortada olmayan karısı (çünkü Troppmann evlidir; hatta iki çocuğu vardır) ile hayranlık duyduğu Dirty arasında gerçekten seçim yapamaz: En iyisi fahişeler olacaktır; sadece onlar *yeterince* ölüdür.² “Fahişelerde bulduğum cazibenin cesetlerde bulduğumla aynı olduğunu anladım.”³ Eşi Édith’in ve Dirty’nin olamadığı şey, Lazare’da, kendi tarzında, vardır: O, ölüdür. Bir kadının ölümü değildir bu (Lazare Troppmann’ın gözünde pek az kadındır), arzulanan bir kadının ölümü hiç değildir; o, imkânsız yoluyla, ölümün hipostazıdır, komünist ya da faşist Avrupa’nın üzerine yayılması öngörülen ölümün ona duyurulmasıdır, kan içindeki dünyadır, savaşın sarstığı dünyadır, savaş yiyip yutsun diye sunulan kurbanın dünyasıdır. Lazare, bu öyküyü, baştan sona, nihai vaadi gibi kateder: Duygusal ve cinsel anormalliklerine tevekkülle boyun eğmek gerekecek daha geniş bir kaderin hayaleti gibidir.

Paris’te Troppmann Dôme’a gider, Francis’in, Fred Payne’in mekânlarına, Tabarin’e, Sphynx’e gider (bu metnin saptanabilir yer bilgileriyle bu kadar dolu olması dikkat çekicidir; bundan böyle pek rastlanmayacak bir durumdur), buralar Bataille’in da sık sık gittiği yerlerdir. Üçüncü bir kadın karakter belirir: Xénie. Xénie’nin hoşla gitmeyecek hiçbir yanı yoktur. Zengindir, baştan çıkartıcıdır ve budala değildir. Sonuçta, hiçbir erkeğin reddedemeyeceği bir yakın ilgi, nezaket ve incelik gösterir. Fakat bu yakın ilgi, bu incelik sinir bozucudur. Xénie kuşkusuz ölüm değildir (aklına öylesine geliveren, içler acısı tarz hariç: Kendini pencereden atmak), sefih bile değildir: Sefahatten acımayla söz eder: “Sizin anormal bir cinsel hayatınız olduğunu herkes biliyor. Bana özellikle çok mutsuz görünüyorsunuz.”⁴ Xénie’de onu heyecanlandıran ya da ürküten hiçbir şey yok-

¹ OC III, 395, *Le bleu du ciel*.
Bkz. “L’abîme mortuaire de la débauche.”
OC III, 407, *a.g.e.*
OC III, 427, *a.g.e.*

tur. Troppmann yine de onu kendi *sevincine*, kendi oyununa dahil edecektir. Ölmüş annesine gösterdiği *saygının* öyküsünü ikinci kez ona anlatır; Sade konusunda onu ve kendini beğenmişleri (belki de Xénie bu öyküde gerçeküstücüleri temsil etmektedir) dolandırıcı olmakla suçlayarak şiddetle saldırır. Xénie ne bilmektedir, onlar bok hakkında ne bilmektedirler?¹ Troppmann ondan ve Lazare'dan tiksitmeye çalışacak, cinsi sapık hastalıklı erkek rolünü uç noktalara itecektir: "Sen benim ölümümü iyice pisletmek için buradasın. Soyun şimdi: Bir genelevde gebermeye benzeyecek."²

Kısa süre sonra, Troppmann, kendine gelirken, Paris'ten ayrılarak, tam da Katalan ayrılıkçı isyanının cereyan edeceği 5, 6 ve 7 Ekim 1934 günleri Barcelona'ya gidecektir. Kader böylesine önemli bir dönemde Barcelona'da olmasını istemişse de, asilere destek olsun diye değil, turist olarak, Paris'te hasta geçirdiği günlerden sonra dinlensin diye oradadır. Devrime ancak uzaktan bakar: Sanki ilave bir sapma dahadır. Başka bir yerde, farklı bir şekilde, başka halklarla başlamış bir kâbusun parçası gibidir. Barcelona'da burası, travestilerin tekinsiz yeri olan Criolla'dır ya da zamanını ve arzusunu, utanarak da olsa, meşgul eden Rambla barlarıdır: "Böyle bir dönemde hayatın doğrulanabilir olmadığını anladım." Barcelona'da Troppmann yine Lazare'la buluşur; Xénie ve Dirty'yi de orada bulacaktır: Bu aslında başka yerde başlamış, burada devam eden aynı kâbustur. Lazare buradadır, ama o elbette isyanda yer almak için buraya gelmiştir. İdealist biri olarak, bir hapishaneyi basmayı önerir...³ İspanyol işçiler bir silah deposunu ele geçirmeyi

¹ Daha açık bir ifadeyle, Troppmann hiç bok yediniz mi diye sorar. OC III, 434, *a.g.e.*

Troppmann bir hapishaneyi ele geçirme fikrini cazip bulur. Lazare'ı suçlamadığı gibi, onu Bataille'in en sevdiği fikirlerin aracısı yaptığını da görebiliriz. Hapishane baskını bu fikirlerden biridir. Bataille'in bu fikri ısrarla dile getirmesi, cezaevinde memur olan babasına yönelik, ölümünden sonra yapılan bir tür provokasyon olarak görülebilir.

daha mantıklı buluyorlardı. Troppmann bütün bunlara bir ironi ve umutsuzluk hissiyle tanık olur. Xénie'nin yanına gelmesini bekler, o da gelir. Fakat güçten düşmüş ve hasta Dirty de gelir. Çok zayıflamıştır, kemikleri sayılmaktadır. Onlar ilgilenemeden ya da dahil olamadan isyanlar patlak verir: Barcelona'nın dışındaki küçük bir balıkçı köyünde 1934 Ekiminin sonuna dek kalırlar. O tarihte Trier, Coblenz ve Frankfurt'a doğru hızlı bir yolculuğa çıkarlar ve Frankfurt'ta ayrılırlar; ama önce, sanrılı bir sahne içinde, ters dönmüş bir gökyüzünün boşluğu gibi gözlerinin önünde açılan, yıldızlar kadar çok mumların her bir mezarın üzerine konarak ortalığı aydınlattığı bir Alman mezarlığına bakan bir tarlada sevişmeyi ihmal etmezler: "Altımızda mezarlar vardı. Dorothea kendini tamamen açtı, onu cinsel organına dek soydum. O da beni soydu. Yumuşak toprağın üzerine düştük, onun nemli gövdesinin içine girdim [...] toprak, bu bedenin altında bir mezar gibi açılmıştı, çıplak organının dudakları da taze açılmış bir mezar gibi bana açıldı. [...] Tenin çıplaklığından olduğu kadar topraktan da uyarılmıştık."¹ Sonunda Dirty de ölümdür: Bedeni ölümdür. Ve onun altındaki toprak, tersyüz olmuş gökyüzü, aşağıdaki gökyüzü, geçmişteki ve gelecekteki –savaşın vaat ettiği– ölümlerle doludur. Toprağın yok oluş vaadi gibi açılır Dirty. Artık o sadece bir kadın değildir. Troppmann, şaşkınlık içinde, ona şefkatle seslenir: "İskeletim benim." Bu sevişme Trier'de cereyan eder (Francis Marmande, *L'indifférence des ruines*'de [Harabelerin İlgisizliği] buranın Karl Marx'ın doğduğu şehir olduğunu, *Göğün Mavisi*'nin de öldüğü şehir olan Londra'da başladığını uygun bir şekilde belirtir). Bu şehrin adı paradoksaldır, çünkü Troppmann ile Dirty'yi birleştiren şey savaşın korkusudur –ve de arzusudur–, savaşın sarsıntısı ve ölümdür. Savaşın, ölümün işaretlerine her yerde rastlanmaktadır, onlar her yerde öngörülmektedir.

¹ OC III, 481-482, a.g.e.

Dirty'nin yanından ayrılan, donup kalmış Troppman, yağmurun altında, donup kalarak, genç Nazi çocukların müstehcen bir konserine tanık olur: "sopa gibi dimdik," "felaket bir taşkınlığa" kapılmış çocuklar, güneşin altında gülmektedirler, "kendi ölümlerine kavuşma sevdasıyla mest olmuş" bir haldedirler; Troppman onların yıkım ve kan saçmaya gittiklerini söyler: "Bir kahkaha tufanı başımı döndürüyordu. Kendimi bir felaketin karşısında bulduğumda, kimsenin çığlığını tutamadığı kriz anlarına eşlik eden kara bir ironiyle dolmuştum."¹

Göğün Mavisi sanrılar yaratır; bunu birçok şekilde anlamak gerekir. Kendisi sanrılıdır: Öykü doğrusal değildir (söylediklerimden bu anlaşılabilir); sürekli olarak düşten gerçekliğe, gerçeklikten imkânsıza kayar, her anlamı ve her oluşu inkâr eden sayısız iç patlamaya boyun eğer gibidir.² Aynı zamanda sanrı yaratıcıdır: Hiçbir şey ele avuca gelmez. Herhangi bir anda öykünün düzeyindeki herhangi bir anlam yakalandığı sanıldığında yok olur, yeni bir kaymayla gerçeklikten düşer, düşten bitip tükenmiş uyuşukluğa, tükenmeden sersemliğe sürüklenilir. Aslında oradaki hiçbir şey görüldüğü gibi değildir, yine de her şey bitmek bilmez başkalaşımalar altında bir araya gelir.

Bu nedenle bunu, mevcut haliyle okura sunulmuş, daha fazlası olmayan hayali bir öyküden fazlası olarak görmek doğru olmaz. Troppmann'ın kesinlikle Bataille olduğu, hatta öyle belirgin bir şekilde o olduğu söylenmiştir

¹ OC III, 487, *Le bleu du ciel*. "Bataille da daha 1935'te, Guernica'yı yapan Picasso gibi, *olacakları bilir*. Soyut, 'politik' bir tarzda değil, mahrem çırpınmalar, barlar, otel odaları, bedenlerin çıplaklığı şeklinde. Hazı engellemenin ve açıkça böyle ifade edilmese de, 'yük-selen ölüm dalgası'nı talep etmekte özünde herkes hemfikirdir" (Philippe Sollers, *Le Monde*, 12 Temmuz 1991).

Her şey uçucudur: "Kafam uçuyordu, bütün düşündüklerimi elimden geçiriyordum [...] bu komediyi bile kaçırdım [...] sersem gibiydim. Sanki bir şey unutmuşum gibi - biraz önce bildiğim ve hatırlamam gereken bir şeyi."

ki, *Göğün Mavisî*'nin onun 1934 yılı günlüğünden başka bir şey olmadığı bile ifade edilmiştir. Bundan daha az kesin bir şey yoktur. Buna Bataille'ın kendisinden daha fazla kimse gölge düşüremez; kendisinden üçüncü tekil şahısla bahsederek, şöyle der: "[...] birkaç ay hastalıktan sonra ciddi bir ahlaki kriz geçirir [...] karısından ayrılır [...] ve *bu krizin öyküsü olmayan, ama gerektiğinde onun bir yansıması olan Göğün Mavisî*'ni yazar."¹ Kuşkusuz adı geçen yerler Bataille'ın iyi bildiği ve günlüğünde sık sık görülen yerlerdir. Kuşkusuz, gördüğümüz gibi, Trier'e, Frankfurt'a ve Coblenz'e bizzat öyküde belirtilen tarihlerde, 1 ve 2 Kasım'da gitmiştir.² Kuşkusuz ki Barcelona'yı bilmektedir, Tossa de Mar'da André Masson'un evinde kalmıştır ve oraya defalarca gitmiştir (*Göğün Mavisî*'ni zaten Tossa'da 29 Mayıs 1935 Çarşamba günü tamamlamıştır). Fakat 1934 yılında orada olup olmadığını bilmediğimizi söyleyebilirim. Londra'yı da bilmektedir, 1920-1927 arasında orada kalmıştır, ama sonra oraya tekrar gitti mi bilmiyoruz. Yerler arasındaki paralellikler burada sona ermektedir. İki şey kesindir: Şansölye Dolfuss'un öldürüldüğünün ertesi günü, 26 Temmuz 1934'te Viyana'ya gittiği yanlıştır (Molveno'da, ardından Innsbruck'taydı; Avusturya'da kalırken Viyana'ya gitmemiştir) ve Katalan isyanının yaşandığı 5, 6 ve 7 Ekim 1934'te Barcelona'da bulunduğu da doğru değildir; o tarihlerde Paris'teydi (fakat kendisi orada olmasa da, karısı Sylvia oradaydı). Bu iki olgu şaşırtmaz: Kitaplarının –görünüşte– en az politik olanı, –kendisi orada olmasa bile olmasına ramak kalmış– o yılın en önemli iki tarihsel kargaşasını en şiddetli kişisel kargaşaların arka planı olarak almakta tereddüt etmez.

Göğün Mavisî'ndeki karakterlerin durumu da aynıdır. Bunun *anahtar roman* olarak adlandırılması nedensiz değil-

¹ Altını ben çizdim.

Şu farkla ki, 1 Kasım 1934 *Göğün Mavisî*'nde belirtildiği gibi pazar değil, perşembedir.

dir; anahtarların hangisi olduğunu ve anlatının ne anlama geldiğini açıklayacak yeterli bir nedendir bu. Örneğin Lazzare, Simone Weil olur. *Kelimenin tam anlamıyla* bunda pek az kuşku vardır.¹ O dönemde Simone Weil'in her portresi, hoş olmaktan ne kadar uzak olsa da, bu olasılığı hatırlatmaktadır; Bataille üzerinde sahip olduğu tuhaf ve marazi büyüleyici etki en travmatik ve (yeterince fark edilmemiş olsa da) en saygın şekilde burada ortaya çıkar: "Hiç görmediğim kadar insani biri olup olmadığını bir an düşündüm."² Bataille'in Demokratik Komünist Çevre'de tanıdığı Simone Weil'i 1934'te çok sık gördüğüne, aralarında cereyan etmiş sohbetlerden bir şeylerin burada bulunabileceğine kuşku yoktur.³ Simone Weil'in pis biri olduğu üzerinde Bataille hoş olmayan bir şekilde ısrarla durur; herkes bunun farkındadır: O kadar ki, yanında çalıştığı köylüler, giysilerini hiç değiştirmediklerinden ve inekleri sağarken ellerini yıkamadığından şikâyet ederek onu geri göndermişlerdir. İşçi sınıfı militanı (aktif bir militan olarak anlamak gerekir) tavrının başkalarını güldürdüğüne de hiç kuşku yoktur; İspanyol cumhuriyetçilerinin davasına cesur katılımı (8 Ağustos 1936'da İspanya'ya geçti) ona bir mutfaktaki tavada yemek yapmaktan başka aktif görev sağlamadı (daha fazlasını yapmak, savaşa katılmak için boşuna yalvardı, miyopluluğu zaten kuşkucu olan yoldaşlarının onu ideolojik bir rolle sınırlandırmasına katkıda bulundu.)⁴ Ama daha kesin bir ayırtı da vardır: 1933 yazında (*Göğün Mavis'i*'nde belirtilene uygun olarak) Simone Weil'in Barselona'da olduğu doğrudur; Aimé Patri'yle birlikte oradaydı. Ne kadar tuhaf gelse de Criolla'ya gidip geldiği doğrudur. (*Göğün Mavis'i*'nde Michel'in

¹ Michel Leiris ile Jean Piel bunu gizlemez. Dönemin hiçbir okuru (sayıları kesinlikle çok azdı) bundan kuşkulanmış gözükmemektedir. Simone Weil'in biyografisinin yazarı Simone Pétrement bile bu hoş olmayan hipoteze itiraz etmez.

OC III, 460, a.g.e.

Simone Pétrement, başkalarının Simone Weil'i sırdaş tutmak isteyeceği kadar ilginç kişiliğinin bu yanına vurgu yapar.

Simone Pétrement, *Vie de Simone Weil*, c. II, 120.

yaptığı gibi anlatan Patri'ye göre) işkenceye alıştırma olarak, turnaklarının altına iğne batırmasını istediği de doğrudur.¹ Bu iki olgu, Lazare adı altında Simone Weil'i tanımlamaya yeter. Weil aracılığıyla mı, yoksa Aîné Patri aracılığıyla mı –ki bu daha muhtemel gözükmektedir– tanıştıklarını bilmesek de, Bataille'in onları tanıdığına kuşku yoktur. Sonuç itibarıyla, onları öyküye dahil ederek, gerçeğe uygunluk bakımından ek bir teminat getirmiştir, ama yine de bu gerçeğe uygunluk buradan öteye gitmez. Simone Pétrement'in belirttiği gibi, Simone Weil'in Ekim 1934'te Barcelona'da olması ve isyanda önemli bir rol oynaması son derece olanaksız gözükmektedir. Eğer katılmış olsaydı, bu önemli olayı Pétrement'in bilmemesi mümkün değildir; fakat bu konuda hiçbir bilgisi yoktur.

Bataille'in yirmi beş yıl sonra çizeceği Simone Weil portresinde Lazare'in özelliklerini tersinden saptamamak elbette güçtür... Fakat o dönemde aralarındaki dostluk her türlü kurmaca ve travmatik düzenlemeden bağımsız olarak orada yeniden belirir:

[...] pek az insan beni bu ölçüde ilgilendirmişti. Onun tartışmasız çirkinliği ürkütüyordu, ama bir anlamda, ben onda gerçek bir güzellik olduğunu da iddia ediyordum (sanırım haklıydım). Çok yumuşak, çok sade bir otoriteyle baştan çıkartıyordu; elbette hayranlık uyandıran, aseksüel biriydi, uğursuz bir yanı da vardı. Her zaman karanlıktı, siyah giysiler giyerdi, kartal kanadı rengi saçlar, koyu ten. Elbette gayet erdemli biriydi, ama berrak bilinciyle, kararlı karamsarlığıyla ve imkânsızın cezbediği aşırı cesaretiyle bir Don Quijote olduğu da kesindi. Pek az espri gücü vardı, yine de içsel olarak sandığından daha çatlak, daha canlı olduğuna eminim [...] Onu küçültmek için söylemiyorum bunu, onda olağanüstü bir anlamsızlık iradesi vardı."²

¹ A.g.e., c. I, 351-352.

² OC XI, 537, *Critique*, 1949. Birbirlerini gözden kaybettikten sonra Simone Weil'in yazmaya başladığı eserlere geriye dönük olarak

Dirty'nin ortaya attığı sorun hâlâ durmaktadır. Onun Colette Peignot olabileceği çok söylendi. Bu şüphelidir.¹ Öncelikle, Dirty kişiliğinin vazgeçilmiş W.-C. projesiyle, yani Bataille'ın Colette Peignot'yu tanınmasından çok önce doğduğunu hatırlamak gerekir. Sonra, ne 1934'te (eğer Bataille o tarihte Barcelona'daysa) ne de 1935'te (mayıs ayında) Colette onunla Barcelona'ya gitmiştir. Nihayet, *Göğün Mavis'i*'nin son sahnelerinin geçtiği şehirler olan Trier, Coblenz, Frankfurt yolculuğu, Colette Peignot'yla değil, adı dışında hiçbir şey bilmediğimiz bir kadınla birlikte yapılmıştır. Édith adlı bu kadın daha sonra Heidelberg'e gidecektir.² Görüldüğü gibi, zaman ve mekân farklılıkları metne bağlı yorumu sürdüremeyecek kadar çoktur. Michel Leiris bu çekinceleri daha da ileriye götürür: Leiris'e göre *Göğün Mavis'i*'nden Colette Peignot hoşlanmamıştı; daha erken yayımlanmamış olmasının nedenlerinden biri de bu olabilir.

Çünkü Bataille *Göğün Mavis'i*'ni yayımlamadı. Anlatıda tek tek aktarılan bütün kayına, belirsizlik ve silinme etkileri, tuhaf bir artçı sarsıntıyla, anlatının kendisini de etkiledi; aynı kargaşaya boyun eğerek, asla gün yüzüne çıkmadı. Gerçekten de Bataille onu yayımlamak için hiç çaba harcamış gibi gözükmemektedir. Dostları elyazmasından oku-

gösterdiği bir ilginin bu portrede yer alması imkânsız değildir. *La pesanteur et la grâce*'ın [Yerçekimi ve Tanrı'nın Lütufu] (1948'de yayımlandı) birçok satırı o dönemde karamsar bir mistik olan Bataille'ı ilgilendirecek türdendi. Örneğin şöyle cümleler: "Bahtsızlık öyle bir noktaya varabilir ki, artık ne katlanmaya ne de ondan kurtulmaya çalışmak mümkün olur;" "olayları çıplak görebilmek için ölmüş olmak gerekir."

Ona en hayran olan yorumcusu Jérôme Peignot'nun savunduğu efsane bundan zarar görmüş olmalıdır. Ama o yalnız değildir. Claudine Brécourt-Villars (*Écrire d'amour*) onu sadece *Göğün Mavis'i*'nde değil, Bataille'ın Colette Peignot'ya ilk rastlamasından üç yıl önce ve gerçekten birbirlerine bağlanmalarından altı yıl önce yazılmış *Gözün Öyküsü*'nde de görür.

Tuhaf bir şekilde Édith, öyküde Troppmann'ın eşinin adıdır. Yine de Sylvia Bataille'la alakası yoktur.

dular; hepsi bu. Yüzyılın en önemli metinleri arasında yer alan bu metni Bataille'ın yayımlamaya razı olması yirmi iki yıl aldı.¹ Kendi dediği gibi, yakınlarının dostça baskısıyla mı yayımladı, yoksa daha fazla ihtimal dahilinde olarak, sıradan mali gerekçelerle mi? Bu arada, metnin üzerinde tekrar çalışacaktır: Metni hafifletici ve kayıp ve kaçış niteliğini iyice vurgulayıcı revizyonlar yapar.

1935 yılında, otuz sekiz yaşında, yaşamına düzen verecek halde hâlâ değildir. *Göğün Mavisi*, Fransa'da Faşizm projesini uzaklaştırır, daha fenası, bu projenin arka yüzüdür, şiddetli, harap, biçimsizleşmiş versiyonudur, "öfke sıçraması"dır, böylece kısmen bilemediğimiz düşüncelerle o proje de uzaklaşacaktır. Kuşkusuz ki kitap eğer çıkmış olsaydı, skandal yaratırdı: Faşizmin adım adım yükselişine karşı mevcut bütün entelektüel güçleri bir araya getirme acil zorunluluğuna ikna olmuş aşırı solcu bir militan olan Bataille'ın Paris'te tanıdığı durumun bundan daha şiddetli sergilenişi, bundan daha alaycı bir inkârı olamazdı. Eğer yayımlansaydı, bu kitap tersini söyleyecekti: Bütün bunlara Bataille'ın ilgisizliği, hatta daha kötüsü, arzusu: Neyin arzulanabilir neyin arzulanamaz olduğunu, neyin doğru neyin mahkûm edilebilir olduğunu açıklayacak hiçbir ölçütün kalmayacağı kadar çarpık bir yaşama olağanüstü bir şekilde (felakete varana dek) denk düşen bilinçli bir dünyanın dehşeti. Bataille'ın yazdığı şeyin –ne kadar çirkin, ne kadar iğrenç olsa da–, faşizmin yükselişinin kötü bir mizahı tatmin edecek türde olduğunu duyurduğunu anlayacak kadar kim bilgi sahibi olabilirdi? Sade'ı bu kadar yanlış anlayanlar (bu "sahtekârlar") bunu anlayamazdı: *Göğün Mavisi*, kendi hayatına fahişelerin ceset tadından ve Trier mezarlığına

¹ Philippe Sollers'e göre "bütün modernitemizin anahtar kitabı." Francis Marmande'a göre, "en acımasız" ve "en soluk kesici" kitaplardan biri. *Göğün Mavisi* üzerine onun güzel denemesi olan *L'indifférence des ruines*'i (Éditions Parenthèses, 1985) okumalı. Marguerite Duras ise eserin "dile karşı" yazısından etkilenmiştir: "Yazarken bile nasıl yazmamalıyı icat ediyor" der.

tepeden bakan Dirty'nin tadından başka verecek cevabı olmayan yalnız bir adamın kitabıdır (bir kitap için bu ender olarak doğru olmuştur).

“YA DEVRİMCİ SALDIRI YA DA ÖLÜM”

Aynı adamın nasıl olup da birkaç ay arayla, kötülüğe kendini bırakmanın ve politik alayın kitabı olarak okumanın abartı olmayacağı *Göğün Mavisi*'ni yazabildiğini ve İkinci Dünya Savaşının ilanından önce Fransız entelektüel aşırılığın en anlamlı ve son canlanmalarından biri olan Contre-Attaque'ı yaratabildiğini anlamakta güçlük çekebiliriz. Yine de bu çelişki sadece görünüştedir: Bataille'in Kasım 1935'teki düşüncesi Mayıstakinden farklı değildir¹ ve ruh halinin de temelde daha az melankolik olmadığı kesindir. Contre-Attaque'ın bildirilerinden birinde kullandığı kelimeler buna kanıttır: Bu dünyayı “kâbustan,” “içine gömüldüğü güçsüzlük ve katliam”dan kurtarmak. Kâbus, güçsüzlük ve katliam, *Göğün Mavisi*'nin üç anahtar kelimesidir ve öykü bu kelimelerin üzerine kapanır.

Kaderi aldatma ihtimali konusunda ne kadar karamsar olunursa olunsun, kişinin yine de bahse girmesi ya da umutsuzluğa kapılması gibi (“dalaşa kelle koltukta atılmak dışında, hiçbir şey mümkün değildir”),² Contre-Attaque da bunlara eklenen bir şeydir sadece: Bu dünyanın tamamen içine gömüldüğünü söyleyen ender kişilerden birinin de Bataille olduğu bu dehşetten sadece “ayağa kalkmış insanlar okyanusu” dünyayı kurtarabilir. Contre-Attaque işte bu bahistir. İlginç olan şey, bunu başarmak için kadim düşma-

¹ Contre-Attaque'ın faaliyetleri kasım ayında başladı. *Göğün Mavisi* ise mayısta tamamlandı.

Georges Bataille, *Lettres à Roger Caillois*, 4 Ağustos 1935 – 4 Şubat 1959. Sunan ve notlandıran Jean-Pierre Le Boulter, Éditions Folle Avoine, 1987. 4 Ağustos 1935 tarihli mektup, 41.

nı André Breton'la uzlaşması ve ilk kez onunla hemfikir olarak harekete geçmesidir.¹ Bu uzlaşma Bataille'in hissettiği aciliyeti göstermektedir: "Güncel politik durum aciliyet gerektiriyor."²

Contre-Attaque üzerine, örgütün üyesi ve Bataille'in dostu tarihçi Henri Dubief'in kayda değer tanıklığına sahip olma şansına sahibiz.³ Ben de esasen ona gönderme yapacağım.

Örgütün projesinin doğduğu ilk toplantılar Café de la Régence'da (!) yapıldı; Breton ile Bataille, buluşmanın nasıl düzenlendiğini, kimin yardımcı olduğunu, hangi duyguları paylaştıklarını ve beş yıl önce birbirlerine ettikleri hakareti neyin unutturduğunu bilmesek de, bu kafede hemfikir oldular. 1935 Eylülünde yazdılar.

İlk manifesto, açılış manifestosu, 7 Ekim tarihli ve on üç imza taşır.⁴ Bu manifesto o dönemde Breton tarafından yayımlanan *Position politique du surréalisme* [Gerçeküstücülüğün Politik Tavrı] adlı metne dahil edilmiştir. Şu önemlidir: Dubief'e göre (Leiris'e göre de) kurucusunun Bataille olduğuna kuşku olmayan Contre-Attaque, katı ortodoks bir gerçeküstücü yayının vaftiz evladıydı. Daha oluşmadan önce bile yakında bölünmesinin koşulları mevcuttu.

¹ "[...] Kişiliklerle ilgili kısıtlı sorular sormaya devam etmek bana imkânsız geliyor" der Roger Caillois'ya 26 Eylül 1935 tarihli bir mektupta (a.g.e., 45).

A.g.e., 4 Ağustos 1935 tarihli mektup.

Textures no 6, 1970.

Bu bildirinin iki versiyonu vardır. Beyaz kâğıda basılmış olan ilki on üç üyenin imzasını taşıırken, ikincisi yeşil kâğıda, yine arkalı önlü basılmış olup otuz sekiz üyenin imzasını taşımaktadır. Bunlar arasında, Pierre Aimery (gerçek adı Imre Kelemen, Macar Marksist), Georges Ambrosino, Georges Bataille, Roger Blin (fakat Contre-Attaque'a çok kısa süre katılmıştır), Jacques-André Boiffard, André Breton, Claude Cahun, Jacques Chavy, René Chenon, Jean Dautry, Jean Delmas, Henri Dubief, Paul Eluard, Jacques Fichbein, Arthur Harfaux, Maurice Heine, Maurice Henry, Georges Hugnet, Marcel Jean, Pierre Klossowski, Dora Maar, Léo Malet, Georges Mouton, Henri Pastoureau, Benjamin Péret, Yves Tanguy vb yer alır. Henri Dubief Contre-Attaque üyelerini en az elli, en çok altmış olarak tahmin etmektedir.

Contre-Attaque, Bataille'in bütün girişimleri gibi, karmaşık bir gruptu. Gerçeküstücülerin en önemlileri –bunlara “eski muhafızlar” denebilir– Breton, Eluard ve Péret (Aragon elbette gruba dahil değildi; o bu arada Komünist Partiye katılmıştı) buradaydı; ayrıca Bataillecılar da vardı –tabii bu kelimenin o dönemde bir anlamı olması ve mevcut örgütlerin kendi kaderine terk ettiği kişileri bu kelimenin nitelemesi koşuluyla (Demokratik Komünist Çevre'nin dağılması sırasında, eski Souvarineciler arasında Bataille'in peşinden gidenler demek daha doğru olur; bunların hemen hemen hepsi katıldılar); nihayet bağımsızlar da bulunuyordu. Bağımsızların en önemlilerinden olan Maurice Heine, bütün grupların hayran olduğu, fakat Sade dolayısıyla Breton'dan çok belki de Bataille'a yakın biriydi, ama yine de bu yakınlık asla ona gerçekten Bataille'ı destekleme, hatta (bunun yararlı olacağı da görülecektir) onlar arasında uzlaştırıcı rolü oynama imkânı vermemişti. Bataille Grubu diye adlandırmanın uygun olacağı oluşum üzerinde bir an duralım. Grubun ihmal edilebilir bir sayısı yoktur ve Georges Ambrosino, René Chenon, Henri Dubief, Pierre Klossowski (1933'te tanınmıştı) ve Dora Maar (Dora'nın da katılmış olduğu Masses grubunda tanıştığı ve 1933 sonuyla 1934 başı arasındaki güzel metresi) gibi bazıları onun dostu olarak kalacaktır. Diğerleri daha az tanınmaktadır: Pierre Aimery, Jacques Chavy, Jean Dautry, Pierre Dugan ve Frédéric Legendre.¹

Sonraki toplantılar Saint-Sulpice Meydanındaki Café de la Mairie'de yapıldı. Sade ve Marat gibi simgesel olduğu kadar ayırt edici de olan iki ad altında, sağ yaka ve sol yaka arasında coğrafi olarak bölünmüş iki grup burada toplanıyordu. Sade Grubu'nun Marat Grubu üzerinde derhal önemli bir otorite kazandığı açıktır: Bataille ile Breton bu

¹ Michel Leiris'in Contre-Attaque'a dahil olmadığı belirtilmelidir. Leiris bu projeyi, en iyi koşullarda ütöpik, en kötü durumda “zırva” buluyordu.

gruba dahildirler. Contre-Attaque'ın kararları sadece Sade Grubu'nca alınıyordu.

Ama Contre-Attaque neydi? Şu tanım yeterli görülebilir: "Contre-Attaque hareketi devrimci saldırının ani gelişimine katkıda bulunmak amacıyla kuruldu."¹ Fakat o dönemde onu farklı bir hedefe sahip olma iddiasında bulunmayan çok sayıda diğer hareketten ayıran hiçbir şey yoktur. Gerçekten de birçok güç çizgisi benzerdir: Örneğin milliyetçilik karşıtlığı. Hatta şiddetli bir milliyetçilik karşıtlığı: Eğer bir devrim olacaksa, bu, ne pahasına olursa olsun, herhangi bir ulus ya da vatan yararına olmayacaktır. Contre-Attaque'ın ilk bildirisinin ilk satırı bunu hiçbir muğlaklığa yer vermeden belirtir: "Devrimi ulus ya da vatan fikirleri yararına kullanan her türlü eğilime şiddetle düşmandır..." Hatta bu bildirinin birinci maddesidir. Dolayısıyla faşizmle ve nasyonal-sosyalizmle araya daha baştan mesafe konulmuştur; hatta sosyalizmin vatani olan Sovyetler Birliği'yle de. Contre-Attaque'a göre, milliyetçilik karşıtı biri vatan-severlik karşıtıdır; Contre-Attaque, Maurrascılığın Maginot Hattına çiviye saplar:

"Birçok insan vatanlarını sever, onun için kendini feda edip ölür. Bir Nazi Reich'ı çılgınlık raddesinde sevebilir. Biz de fanatizme varana dek sevebiliriz [Jean Piel harekete dostlar arasında "fan hareketi" lakabı takıldığını hatırlatır], fakat bizim sevdiğimiz şey, Fransız kökenli olsak da, Fransız topluluğu asla değildir, insanlık topluluğudur; hiçbir biçimde Fransa değil, yeryüzüdür."²

Bir diğer eksen anti-kapitalizmdir; bir diğeri de anti-reformizm (reform iktidar işçilerin elindeyse bir anlam taşır; ön koşulu budur). Bu eksen, anti-demokratiklik ve anti-parlamentarizmle karışır: Güçsüz ve çürümüş parlamenter cum-

¹ OC I, 384.

² OC I, 389. "Devlet Sorunu"nda geliştirilen argümanların özü burada "propagandist" bir şekilde bulunur.

huriyet karşısında bu aşırı sol kuşağın aşırı sağla paylaştığı kin bilinmiyor değildir. Bu cumhuriyet o denli çürümüştür ki ("burjuva parlamentarizminin mide bulandırıcı gösterisi") Contre-Attaque bu cumhuriyetin nasıl "kurtarılabilceğini" görememektedir. Bütün bunlarda gerçekten yeni olan bir şey yoktur. Örneğin aşırı solun diğer entelektüel küçük grupçuklarının ya da anarşizan grupçuklarının paylaşamayacakları hiçbir şey yoktur. Contre-Attaque'ın ayırt ediciliği, bunlar karşısında değil, sonradan gelecek gruplar karşındadır. Faşizmin Avrupa'da yol açabileceği risklerin herkesten çok farkında olan Bataille (Henri Dubief Bataille'in "faşizm hakkında halka herkesten çok konuştuğunu"¹ ısrarla vurgular), faşizmin gücünü neyin oluşturduğunu da herkesten fazla bilmektedir. Faşizm açısından tek "devrim" bir demokrasiyi azletmiş olandır; benzer bir şekilde, yönünü şaşırmış ve inanca susamış halklara kolektif mitler sağlamaktadır. Böylece en azından, o dönemde içlerinden ikisinin anlaşılmaz bir şekilde bozguna uğradığı bilinen bütün işçi hareketleri üzerinde tartışmasız bir üstünlük sergiler: Almanya'da ve Avusturya'da (Contre-Attaque'ın Halk Cephesinin zaferinden önce geldiğini ve 1935 yılında Albay La Rocque'un birliklerinin işçi partileri karşısında sıklıkla güç gösterisinde bulunduğunu unutmamak gerekir). Bataille burada proletarya hareketinin içinde bulunduğu durumdan çıkma kapasitesine inanmama yönünde ilave bir neden görüyordu ve ona vaat edilmiş görünen şeyden -faşizm- sadece demokrasinin ve parlamentarizmin imkânlarıyla çıkılacağına da hiç inanmıyordu. Dubief lafı dolandırmadan söyler: Bataille faşizmin "içkin sapkınlığı"na iknaydı, fakat faşizmin üstünlüğünü kabul etmek güçtü. Dolayısıyla faşizmin kışkırttığı mitlerin yerine Contre-Attaque'ın başka

¹ Agy. "Bugün de bu sorunlar üzerine hâlâ en iyi incelemeler olan [yazı 1970 tarihli] *La Critique Sociale*'in son üç sayısında yayımlanan analizler"i aralarında gerçeküstücülerin de bulunduğu örgüt üyelerinin yardımıyla derinleştirdiğini de ekler.

mitler koyması uygundu: “İnsanların duyumsal taşkınlığa ve fanatizme olan temel özlemini kullanmayı bilen faşizmin yarattığı silahları biz de kullanmaya çalışıyoruz...” Fakat bu taşkınlık, bu fanatizm, faşizmden kökten farklı olarak, insanların evrensel çıkarlarının hizmetine konmalıdır. En yoksul sınıflar arasında canlandırılmış bir yönelimsizleşme hareketini tek bir kişinin sadece kendi yararına, tek bir ülkede kullanmasına artık izin verilemez.¹ En yoksulların, kölelerin devrimi esasen yoksullara, kölelere yaramalıdır. Üretim sadece üreticilere ait olmalıdır.

Contre-Attaque başka açılardan da önemlidir. İlki, ukalaca olmasa da erdem taslayan bütün devrimci ideolojilerde semptom olarak eksik problemleri ortaya koyar. Bu açıdan Bataille, André Breton’u ve çevresindekileri, kendi peşinden (keza Maurice Heine ile Pierre Klossowski’nin peşinden), gerçeküstücülüğün belki de gitmeye hazır olmadığı kadar uzağa sürükler. Devrim, *aynı zamanda* ahlaki bir devrim olacaktır; bunu, ahlakta da devrim olarak anlamak gerekecektir. Böylece Contre-Attaque, ebeveynlerinin (burjuva ve kapitalist) eğitim sultasından çocukların özgürleşmesini, cinsel itkilerin özgür ifadesini (“nevrotik” kabul edilenlerin de dahil olması, Bataille’in dün kendisini suçlayanlar üzerindeki güzel bir rövanşıdır. Sade okuru ve yayıncısı Maurice Heine bunları kaleme alacaktı), tutkuların serbest oyununu, bütün hazlardan yararlanma hakkına sahip özgür insan gibi konuları programına karışık bir şekilde dahil eder. Bataille Contre-Attaque’ın vaat ettiği devrimi, Sade, Fourier ve Nietzsche’nin üçlü imzası altına yerleştirir: Sade sapkınlık (?) için, Fourier tutku için, Nietzsche güçlerin bolluğu ve dünyaya rıza için.² Fakat bu programa erişmek için şiddetli bir devrim gerekecektir. Contre-Attaque şiddete çağrıdan

¹ Gerçekten de “Faşizmin Psikolojik Yapısı” yazısında yapılan eleştiriyle burada da karşılaşılar.

Bataille’in on bir yıl önce, 1924’te Dada’ya muhalif olarak kurmak istediği *Evet* hareketi hatırlanır. Breton’un Nietzsche’den nefret ettiğini de unutmamak gerekir.

geçilmemektedir ve bu daha başlangıç manifestosundan itibaren böyledir: “Günü geldiğinde acımasız bir otoriteyi üstlenebilecek” silahlı halkın şiddeti ve diktatörlüğü. Fransız işçi hareketinin, Alman ve Avusturya işçi hareketlerinden farklı olarak, felakete koşmamasının tek yolu budur.

Contre-Attaque’ın ilk kamusal toplantısı 5 Ocak 1936’da Grenier des Augustins’deki Grands-Augustins Sokağında, Jean-Louis Barrault’nun kiraladığı bir lokalde yapıldı. Bu toplantının konusu, “vatan ve aile”dir. Contre-Attaque sözü evirip çevirmiyordu: Vatana da aileye de saygı, “insan varlığının hemcinslerine ihanetidir.” Baba-vatan-patron üçlüsü eski patriyarkal düzenin üçlüsüdür, keza “bugün de faşist it sürüsünün” üçlüsüdür. Bu toplantıda Bataille, Breton, Péret ve Heine söz alacaktı. Göründüğü kadarıyla, André Breton konuşmaktan imtina etmişti. Hatta Marcel Jean’la birlikte o gecenin öngörülme-yen ve kendiliğinden hatiplerinden biri olan Georges Mouton’a göre, geceye katılmamıştı.¹ İkinci toplantı birkaç gün sonra 21 Ocak 1936’da oldu. Bu kez, duyurulan hatipler –Georges Bataille, André Breton ve Maurice Heine– “halkın adaleti” için seçilmiş iki yüz aileye saldıracaklardı. Bu kez de Charles Ronsac’a göre, Breton bu ikinci geceye de katılmaz; keza hiçbir “önde gelen gerçe-küstücü”nün de gecede bulunmadığını belirtir.²

Contre-Attaque’ın ilk –ve tek– halka açık gösterisi 17 Şubat 1936’da düzenlenir. Anti-parlamentarizmlerini bir an unutan Contre-Attaque üyeleri, Action Française üyelerinin şiddetle saldırdığı Léon Blum’a destek gösterisine katılırlar. “Yoldaşlar, faşistler Léon Blum’u linç ediyor!” başlığı altında bir bildiri kaleme alınıp Pantéon ile Nation arasında dağıtılır. Bu kısa bildirinin sloganı da kısadır: “Savunma ölümdür! Ya devrimci saldırı ya ölüm!”

¹ “Breton’un bu toplantıya katılmadığını ileri sürebilirim” (Georges Mouton, yazara mektup).

Charles Ronsac, *a.g.e.*, 127. Fakat Ronsac yanılıyor olamaz mı? Bir bildiride Grenier des Augustins’de olacağı belirtilmişken, bir ka-fede yapılan aynı toplantıdan mı söz etmektedir?

Şubat 1936'ya kadar önemli bir olay cereyan etmemiş gözükmektedir. Önemli bir olay yok mudur? Bu pek kesin değildir. Contre-Attaque'ın kurucularından birinin adının duyurulduğu iki toplantıda da yokluğu, iki adam arasında görüş ayrılıklarının şimdiden ortaya çıktığını varsaymaya imkân tanır. Bu durum, başlangıçta hemfikir oldukları bir girişimden Breton'un imtina etmesini doğruluyordu. Yoksa Bataille, bağışlamak istemediği iki hata işlediği için Breton'u fiilen dışlıyor muydu? Gerçekten de Breton iki hata işlemişti: İlki, *Candide*'in 18 Kasım 1935 tarihli sayısında, sinsice, onu Contre-Attaque'ın kuruluşunda tek başına gösteren faşist sempatizanı gazeteci Georges Blond'u yalanlamamak oldu. İkincisi daha ciddi, en azından daha şaşırtıcıydı: Solcuların Albay La Rocque'un emrinde gördüğü gazete *Figaro*'nun bir gazetecisiyle söyleşi yapmayı kabul etmişti. Bu söyleşiden Breton'un pek avantajlı çıkmadığı söylenebilir. Bu Breton için şaşırtıcı bir ihtiyatsızlıktır: Gazeteciler karşısında her zaman güvensiz olan Breton, en kuşku uyandıran temsilcilerinden birine hiç çekincesiz kendini teslim etmişti! Kuşkusuz beceriksizlik sonucu, Contre-Attaque'a verilen ilk zarar Breton'dan gelmişti: Günün birinde bunun bedeli ona çıkartılacaktı.

Breton'un hareketin prestijini sahiplenmede kendine tanıdığı özgürlüğü –zaten buna alışkındı– ve böylece kendi keyfince hareket etme özgürlüğünü Bataille da kendi tarzında –“neredeyse sığır ve eşek gibi sakın ve inatçı”¹– benimsedi. Mart 1936'da, “Emekçiler, ihanete uğradınız!” başlıklı bir bildiriye tek başına kaleme aldı' (bu arada, başka bildiriler de bariz sorunlar ortaya koymadan çıktı). Bu Bataille'in, Breton ve çevresinin onayını almadan tek başına kaleme aldığı tek bildiri değildi.” Şiddetle anti-faşist bu “eylem

¹ Henri Dubief, *a.g.e.*

İngilizce çevirisinde: “Arkadaşları Bernier ve Lucie Collard'la birlikte” –çn.

İngilizce çevirisinde: “Pierre Kaan'a yazdığı bir mektupta Bataille Éluard'ın onay verdiğinden söz eder” –çn.

çağrısı” önemliydi, çünkü Bataille’in birçok politik kavramı, örneğin egemenlik (Bataille’in daha sonra kavramlaştıracak egemenlikten hâlâ uzak olsa da: “Tek bir kişinin değil HERKESİN EFENDİ olarak davranma zamanının geldiğini ileri sürüyoruz”) burada yer alıyordu ve bir örnek oluşturmuştu. Fakat provokasyonu daha ileriye götüren Bataille, Breton’un ve bazı gerçeküstücülerin imzalarını bir tür su-iistimal ederek, muhtemelen onların habersiz oldukları bir bildirinin altına koydu. Kopuş tamamlanabilirdi.

Kopuş nisan ayında yaşandı ve çekinilenin tersine, karşılıklı suçlamalar görülmedi. Bataille yeni bir grup kurmayı zaten düşünüyordu. Anlaşmazlık konusu olan bildiriye, yeni bir gruba katılım formu eklemeyi ihmal etmemişti (böyle davranarak, özellikle kopuşu önceliyordu; en azından, kendini bunun tek sorumlusu konumuna sokmuştu): “Kutsal İttifak” Karşıtı Komite.

Paradoksal bir şekilde –ve Dubief bunu söylerken haklıdır–, Breton bu sınavdan güçlenerek çıkar: Aragon’un kısa süre önce ayrılışıyla zarar görmüş olan gerçeküstücü hareketi yeniden toparlamasına yardımcı olur. Bununla birlikte Contre-Attaque’ın Bataille’a ait olduğuna, savunulan fikirlerin ve benimsenen üslubun onun olduğuna hiç kuşku yoktur; Breton üzerindeki siyasal nüfuzunun tamamen etkili olduğu, onu, zaman zaman, itiraz etmeye, alternatif tutumlar benimsemeye, –bu kez yanındakilerin de desteğiyle– olayların akışını değiştirmeye mecbur ettiği de kesindir. Breton, alıştığı üzere, olayların gidişatını asla elinde tutamadı. Saldırganlığı da kuşkusuz böyle açıklanır: Daha gençlerin (Bataillecılar arasında sadece Bataille onun kuşaktandır) ve ondan daha az tanınmış olanların kendisine ders vermesine izin verme ihtiyatsızlığını göstermiştir. Sonuç olarak, bu grubun içinde nüfuzunu herkesin kabul ettiği tek kişi Maurice Heine idi. Uzlaşmaz olanı sadece o uzlaştırabilirdi; en azından, bütünüyle Bataille’in inşa ettiği ve Breton’un rıza gösterdiği hassas dengenin sürmesini o

sağlayabilirdi. Yorgun ve hasta olan Maurice Heine bunu yapamadı. Contre-Attaque dağıldı.

Gerçeküstücüler, dağılmanın kaçınılmaz olduğunu basın yoluyla derhal duyurdular. “Souvarineci faşizm-üstücülük” suçlamasında bulundular, ki bunun açıklanması gerekirdi. Souvarine hiçbir zaman ve hiçbir biçimde Contre-Attaque’ta yer almadı (üstelik, gerçeküstücüler ona saygı gösteriyordu). Gerçeküstücülerin, işin kolayına kaçarak ve kafa karışıklığı yaratma pahasına Souvarineci diye adlandırdıkları, eski Demokratik Komünist Çevre’nin dağılması sırasında Bataille’la birlikte ayrılmış üyeleri idi. Dolayısıyla öz olarak, tuhaf ve ironik bir yer değiştirmeye (o denli ironiktir ki, Souvarine, tamamen bambaşka gerekçelerle, Bataille’a çok çeşitli eleştiriler getirmeyi ihmal etmiyordu), gerçeküstücüler tarafından Souvarineci olarak nitelenen Bataille’ın grubuydu. “Faşizm-üstücülük”e gelince, kelimeyi Jean Dautry’nin –daha fazla beceriksizce olamazdı– uydurduğu şekliyle anlamak gerekir: Üstesinden gelinmiş faşizm (en azından, Dubief’in açıklaması ve özrü böyledir). Muğlaklık olsa da, kaygıdan ve baş dönmesinden bir çıkış yolu olabileceğini kimse düşünmese de, Dubief bunun farkındaydı, hatta muğlaklık ile baş dönmesinin kaçınılmaz olduğunu da ekliyordu. Bundan dolayı Bataille’ı mı suçlamalı? O güne kadar onun kontrol ettiği şeyi, –daha az kaşarlanmış ve işin içine onun kattığı moral bozukluklarına ondan daha az alışkın– başkaları daha mı güç kontrol edebiliyordu? Buna cevap vermek için çok erken. Durum şu ki, Bataille (ama Breton ve gerçeküstücüler de) en azından ihtiyatsız olarak nitelenebilecek bir bildiriye ikinci kez imzaladılar. Dautry’nin kaleme aldığı (“Fransız Toplarının Ateşi Altında” başlıklı) bu bildiride hiçbir belirsizliğe yer veremeyecek şekilde şu okunuyordu: “Bizler işe yaramaz kâğıtlara, şansöyelik kölelerinin üslubuna karşıyız. [...] *Her koşulda*, bunlardansa, aslında diplomatların ve politikacıların salyalı

heyecanından daha barışçıl olan Hitler'in anti-diplomatik sertliğini tercih ediyoruz."¹

Buna şaşırabiliriz: Bataille böyle bir açıklamanın altına imza atabilecek biri değildir. Buna ihtimal vermemize yol açacak hiçbir şey yazmadığı gibi, ruhban burjuva parlamentarizminden nefretinin ona nasyonal-sosyalizmin ölçsüz vahşiliğini tercih ettirdiğini düşündürtecek hiçbir şey de yazmadı. Hiçbir şey; ama yine de...

Doğrudan bir yorumda bulunulabilir: Bataille sadece faşizmi ilk teşhir edenlerden biri olmakla kalmadı, aynı zamanda faşizm hakkında düşünmeye de herkesten önce kalkıştı. Bu (henüz hiçbir kitapta bütünüyle geliştirilmemiş olsa da) öyle iyi hazırlanmış bir düşünceydi ki, birçok kişiye örnek oldu ve hiçbirinin yapmadığı kadar eğitti (ve uyardı). O halde, böyle bir kaymayı neye bağlamalı? Burada *Göğün Mavis'i*'nde Troppmann'ın başına gelene benzer bir kayma görülebileceğini *a priori* dışlayamayız: Kâbus kesinlikle öyle derindir ki, orada her şey eşitlenir... Fakat gerçek daha da karmaşıktır: Bataille'in beklediği şey, kendisi için sınır olmuş her şeyi de birlikte sürükleyecek insani bir ayaklanmaydı; tek kelimeyle, egemen olacak bir ayaklanma. *La Critique Sociale*'de genel yönelimsizlik diye adlandırdığı şeyi hatırlamak gerekir; bunu canı gönülden arzuluyordu. Başka konuda değilse de, en azından bu konuda Bataille solcu biri değildi, en azından genel olarak anlaşıldığı şekliyle solcu biri değildi: İnsana –hiç inanmıyor değilse de– pek

¹ Bu bildiri ne kadar ihtiyatsız ve talihsiz olsa da, yazarı Jean Dautry'yi faşizmin temalarına sempati ya da muğlaklıkla suçlamak mantıksızlık olur. Genç bir tarihçi (1910 doğumlu) ve Albert Mathiez'in öğrencisi olan Dautry, *Réveil Communiste*'in, *L'Ouvrier Communiste*'in ve *Spartakus*'un canlanmasına katkıda bulunduktan sonra, Marceau Pivert'in Gauche Révolutionnaire [Devrimci Sol] grubuna katıldı. Savaş sırasında Direnişçi olarak Komünist Parti'ye katıldı. Souvarine'den hayal kırıklığına uğradığından, Charles Ronsac'a göre, "bir şeyler yapmak, bir yerde olmak" için, pek az umut bağladığı Bataille'a ve Contre-Attaque'a katılmıştır (*a.g.e.*, 128).

az inanıyordu; ilerlemeye inanmıyordu (André Masson da inanmıyordu; bunun önemsiz olmadığı görülecektir): Dolayısıyla tarihe inanmıyordu. Onun beklediği ve kaçınılmaz kılmaya çabaladığı devrim hakkında, Simone Weil'in düşmanlıkla söylediği şeyi hatırlamak gerekir: Bir barıştan ziyade felakete, rasyonellikten ziyade irasyonelliğe, içgüdülerin dengeli bir düzene konulmasındansa serbest bırakılmasına benziyordu. Dolayısıyla hiç sağda olmasa da (sağın en şiddetle tiksindiği kişilerden biridir) pek az solda olan Bataille, kimsenin ondan beklemediği yerdeydi, köle insanı şiddete teşvik ediyordu, nihayet ayağa kalkmasını, yenilgiye mahkûm olmaksızın tutkuyla harekete geçmesini istiyordu. Gerçek bir umut nedeni olmadan harekete geçmek güç ister. Bataille, kendi tuzağına düşmüş olsa da, bu güce sahipti. Dubief bunu da doğru olarak ifade eder: "Temelde karamsar"dı. Fırtına ekerek kasırğa biçti. Devrimi beklerken savaş geldi. Fakat önce, "en azından Franco'nun ayaklanmasına dek, Bataille'in fırtınaya emanet ettiği bu insan okyanusu, dostlarını ve başka birçok kişiyi olduğu gibi onu da sürükleyen devrimci romantizm dalgaları yarattı."¹

Contre-Attaque'ın varlık nedenini ortadan kaldıran şey, Halk Cephesi kadar, hareketin içindeki muhalifler de oldu. Demokratik Komünist Çevre'den Bataille'in elinde kalan şey Contre-Attaque'la birlikte kesin olarak dağıldı. Souvarine ise çoktan uzaklaşmıştı: 1936 yılında, SSCB'nin canavarlıkları üzerine broşürler çıkartarak, birlikte olduğu kişilerin yıllar sonra ifade edeceği şeyi söylemişti. Simone Weil İspanya'ya gitmek üzereydi. Fraenkel, Péret ve Masson da İspanya'daydı; ama mücadele etmek için değil, faşizmden kaçmak için oradaydılar.² Gerçeküstücüler Komünist Partisiyle hesaplarını görmeye çalışıyorlardı, ama açıkça deza-

¹ Henri Dubief, *agy*.

² "Şubat 1934'teki faşist karışıklıklardan sonra İspanya'ya göç ettim. Fakat hayatın cilvesi: Faşizmden kaçarken, faşist olacak bir ülkeye sığındım" (André Masson, yazarla söyleşi, 1986).

vantajlı durumdaydılar (birçoğu partiye katılmıştı, diğerleri de katılacaktı). Bernier gibi “geçici yol arkadaşları” kendilerini hangi sunakta kurban edeceklerini bilmiyor gibiydiler: Bernier bir süre Bataille’a katılsa da uzun sürmez. Kesin olan bir şey vardır: Komünistlerin ya da Troçkistlerin entelektüel aşırı solla hiç işi yoktur. “Geçici yol arkadaşlığı” edecekleri bir şey yoktur. Contre-Attaque on beş yıl önce başlamış teorik bir isyanın son ateşi gibi gözükmektedir. Bunun yine savaş öncesinin en önemli iki entelektüelinin kesin ayrılığıyla sonlanmış olması da önemsiz değildir.

İki olgu –ikincisi daha ziyade anekdot tarzında olsa da– aktarılmayı hak eder, çünkü bunlar bir anlamda Contre-Attaque’ın devamı gibidir; en azından, grubun parçalanmasının ve katılanların dağılmasının, Nisan 1936’da vuku bulan resmi dağılmanın düşündürteceği kadar çabuk olmadığını varsaymamızı sağlar. İlki, Ocak 1937’de, Bataille, Breton, Eluard ve Péret adlarını (aynı zamanda birçok başka kişinin yanı sıra Naville, Hugnet, Prévert, vb adları) bir araya getirir. Hepsi de, aralarında Zinoviev ve Kamenev gibi birçok kişinin infaz edildiği Ağustos 1936’daki Moskova duruşmaları üzerine, “ardında, on altı zanlının cesediyle birlikte, derin bir şaşkınlık bırakan politik dava” üzerine hakikatin ortaya çıkmasını talep eden bir dilekçeyi imzalarlar.¹

İkinci olgu, Colette Peignot’nun adını Georges Bataille ve Contre-Attaque adıyla *herkesin önünde* açıkça birleştiren tek olay olması bakımından belli belirsiz bir önem taşır (Colette Peignot, ihtiyattan mı, yoksa onaylamadığından mı, grubun hiçbir bildirisini imzalamamıştır): 29-30 Eylül 1936’da, Boulogne’daki bir ıslahevinden kaçan genç kızlara destek amacıyla, eski Contre-Attaque üyeleri müdireleri Marcelle Géniait’nın yorumladığı bir piyesin temsiline gidip ortalığı karıştırırlar. Birçoğu “dayak yer;” Georges Mouton

¹ Bu bildirgenin adı “İnsanlara Çağrı”dır ve Primaires’in (yayıncısı: Maurice Wullens) edebiyat dergisi *Les Humbles*’da yayımlanır (defter no 1, 22. dizi, Ocak 1937).

ile Henri Pastoureau bunlar arasındadır.¹ Aralarında Léo Malet, Georges Hugnet, Gaston Ferdière, Georges Bataille ve Colette Peignot'nun bulunduğu diğerleri ise tutuklanır ve polis merkezine götürülür.

MELEK VE ÇİRKİN (II)

Breton ile Bataille'ın ayrılığının kesin olduğunu söylerken, savaşa dek onların ilişkilerini değiştirecek önemli hiçbir şey olmadığını söylemek istiyorum. Contre-Attaque'tan sonra çatışmasız ayrılarak, onları karşı karşıya getiren ve bunun ötesinde, onları zaman zaman birleştirebilen şeye de son verdiler. Birbirlerine hayranlık duyduklarını söylemek abartılı olmaz, fakat o dönemde bundan sadece şiddet doğdu.

Onların anlaşmazlıkları ne kadar şaşırtıcı değilse, birbirlerini tamamen yok saymamalarındaki inat da aynı ölçüde şaşırtıcıdır. Contre-Attaque'ın onları gerçekten uzlaştırmamasından ziyade, bu hevesi *birlikte* başarıya götürebileceklerine inanmış olmaları daha da şaşırtıcıdır. Onca düşmanlıktan, hakaretlerden ve *Ceset* adlı yergi yazısının ağır bilançosundan sonra, onları neyin birleştirdiğini bilmesek de, yeniden ayıranın ne olduğunu biliyoruz. Dubief antipatiden, "Contre-Attaque'ın yenilgisinin temel nedeni" olarak söz eder, ancak durum bu kadar basit değildir. Gerçeküstücü André Thirion'un hakikate daha yakın olduğu kesindir: "Contre-Attaque, 20. yüzyılın en zengin düşüncesine sahip iki Fransız yazarın geçici anlaşmasını [mühürlüyordu]."² Bu, hakikate daha yakındır, çünkü ancak tarihin aşırı ciddiyetinin onların bir araya gelişini haklı gösterebileceğini zımni olarak söylemektedir. Faşizmin ortaya attığı tehlikeyi düşünebilecek kadar özgür –resmi solun solunda– bu iki

¹ Georges Mouton, yazara mektup. André Thirion, *a.g.e.*, 430.

adamın birleşmesini bundan başka bir şey sağlayamazdı. Breton'un kuşkusuz prestiji vardı. Fakat bu prestiji şiirsel olarak nitelemek küçümseyici bir ifade olmayacaktır. Fakat tek başına ve herkes kınarken, müstehcenliğin ne olduğunu düşünen, uçucu bir dünyada kendisiyle uzlaşmayan tek kişi, dünyanın ne kadar iğrenç olduğunu, inatla, kimi zaman (eleştirmenlerinin belirttiği gibi) büyük bir zevk alarak ama öfkeyle bağırırçasına söylemiş, yazmış tek kişi Bataille'di. Contre-Attaque'ın fikirleri onun fikirleriydi. Dünyayı olduğu gibi düşünmeye ondan daha az yatkın olan, daha da kötüleceğini düşünmeye ise hiç yatkın olmayan Breton büyük ölçüde ona güvenmişti. Bataille politik analiz alanında efendi konumundaydı. Birisi faşizme, ahlaken net olduğu kuşkuyla yer bırakmayan ama analitik bakımdan yetersiz, kaba ve sert cevaplar verirken, diğeri (ve asla yazmayacağı kitap da bu konudur) başkalarına öğretilmeye elverişli bir bilgiye tek sahip oldu; Breton Bataille'in okulu kayboldu.

Breton bu üstünlüğe çekincesiz rıza gösterebilir miydi? Kuşku. Sonuçta bu gerçeküstücülüğün olduğu *her şeyin* sorgulanmasıydı: Estetik tercihleri (Bataille bunları kendi yararına çevirmeyi ihmal etmemişti) ve toplumsal devrim tercihi. Bu, mutlak bir özgürlük anlayışının katı bir ideolojik disipline tabî kılınması ve "arzunun egemenliğinin, düşüncenin vahşiliğinin, aşkın yüceliğinin, şiirsel imgelem ve deneyimin yerleşebileceği, serpilip gelişebileceği alan"dan¹ vazgeçmek demektir. Sonuçta, bu, Breton'un hiç paylaşmadan sürdürmek istediği liderliğin estetik ve politik bilincini tartışma konusu etmektir. İki adamın rekabeti –çünkü rekabet vardı– basitleşmişti: Hareketi birleştirme rolü *kâh* Breton'daydı, *kâh* Bataille'da. Birçok gerçeküstücü muhalifin Bataille'la ve *Documents* ekibiyle birleşmesi sorunun ilk ortaya konuluşuydu. *Ceset* yergi yazısı ise so-

¹ Marko Ristic, *Breton et le mouvement surréaliste*, NRF, özel sayı, Nisan 1967.

runu ikinci kez –şiddetle– ortaya koydu.¹ Paylaşılamayan şeyler bunlardı.

Bu, Bataille’in Breton’un yerine göz diktiği anlamına mı geliyor? Her ikisini de tanıyan André Masson bu düşünceye çok yakın durmaktadır.² Durum bu olsa bile aralarındaki çatışmanın ne kadar karmaşık olduğunu açıklayacak kadar açık seçik değildir. Bernard Noël, “Breton’da kendini bilmeyen bir Bataille var” hipotezini ileri sürerken kuşkusuz hakikate son derece daha yakındır: “Şiirin parlaklığının eriştiği güzel anların dışında, yenilgi içinde kendini gösterdiği *Nadja*’nın arkasında o [Bataille] fark edilebilir, fakat bu Bataille da –kendi başkasını orada burada tanısa da– kendini bilmemekte ısrar edecektir;” ve “Bataille’da da, kendisiyle barışmak üzere olan bir ikiz gibi, fark edilen ve reddedilen bir Breton vardır...”³ Bu hipotez de gerçeğe başka türlü yakındır: *Documents*’ın Bataille’ı, *Contre-Attaque*’ın, bir süre sonra Sosyoloji Kolejinin ve *Acéphale*’in Bataille’ı, içinde hangi Breton’un olduğunu ve arzuladığını *da* güçlkle gizlediği Breton’un hangi gücünün içinde bulunduğunu bilmektedir. Bir başka Bataille daha vardır: 1925 yılında olası her uzlaşma karşısında yalnızlığı tercih etmiş olan Bataille; skandal yaratan, genelevlerin, içki âlemlerinin, uykusuz gecelerin ve fuhuşun Bataille’ı; “güzel şiir”den öyle güçlü nefret ettiğinden, yayımlanamaz –ancak el altından dağıtılan– kitaplar yazan Bataille. Dönemlerinin birçok meydan okuması, onların aynı madalyonun iki yüzü olduğunu ve aynı toprak parçası için mücadele ettiklerini düşündürür. Bu toprak parçasının Breton’a ait olduğuna (bunun sahibi olarak kendini göstermekte Bataille’dan daha yetenekli ol-

¹ *Ceset*’i imzalayan muhalif gerçeküstücülerin hiçbirinin *Contre-Attaque*’ta –Breton’un ya da Bataille’in tarafında– yer almadığı dikkat çekicidir.

“Bataille’in Breton’un yerine geçmek istediği söylenebilir mi? Hiç bilmiyorum. Sonuçta, sanırım evet, ama bana bundan hiç söz etmedi. Benim düşüncem bu” (André Masson, yazarla sözleşi, 1986). Bernard Noël, *Change* no 7, 1970.

masa bile) ve Bataille'in o toprağa –en iyi durumda– meydan okuyarak, –en kötü durumda– bulaşarak göz diktiğine pek kuşku yoktur.

Contre-Attaque bu “rekabete” bir son verir. Eli kulağında olan savaşıla birlikte, yaş da ilerlediğinden, tartışmaları da geride bırakarak, birbirlerine yavaş yavaş çok güçlü bir saygı ve hatta derin bir hayranlık göstereceklerdir. Dahası, uzaktan uzağa da olsa, birbirlerini anlayacak ve birbirlerine karşılık vereceklerdir. Artık ne Breton ne de Bataille aynıdır. Savaştan sonra Breton çoktan yirmi yaşına gelmiş yaşlı bir gerçeküstücülüğü yönetecektir; Bataille Paris'ten uzakta yaşayacaktır... Onları birleştiren şey nihayet o zaman kendini gösterebilecektir: Kimilerinin arzu ettiğinden daha az, ama savaştan önce asla kabul edemeyecekleri kadar çok.

CONTRE-ATTAQUE'TAN ACÉPHALE: ANDRÉ MASSON

Michel Leiris'in tanıştırdığı Georges Bataille ile André Masson 1924 yılında Masson'un Blomet Sokağındaki atölyesinde karşılaştılar. Burada, Masson'la birlikte Breton'a katılacak çok sayıda kişi gayriresmi olarak toplanıyordu. Bu katılımın ne kadar coşkulu olsa da çekincesiz olmadığını; örneğin Masson'un dostlarının kişisel tavırlara, dahası ahlak sorunlarına, Breton'un Fontaine Sokağında toplanan çevresinin gösterdiği önemi vermediğini gördük. Ayrıca –ve André Masson bunda ısrar eder–, her ne kadar Breton hayranlık uyandırıcı olsa da, yapıp ettiklerinde büyüleyicilik olsa da, birçok yanıyla gülünç olduğu duygusunu (ki bunu dostlarıyla da paylaşır) asla tamamen yenemediğini de gördük: örneğin bir dini *ex nihilo* kurma iddiası gülünçtü. Masson, daha ilerde, dinsel olduğunu söylediği terimlerle bu durumdan söz ettiğinde, ona inanmalı mıyız? Örneğin Breton'a birçok yakınının “baş papa” demesi ve onun

da buna gücenmemesi. Ya da Fontaine Sokağının Vatikan, Blomet Sokağının da şapel diye adlandırılması?¹ Durumun baştan itibaren böyle olmadığını, farklılıkların adım adım görüş ayrılığı halini aldığını söylemiştim. Fakat Blomet Sokağına gidip gelenlerin Fontaine Sokağına ayak basmamış oldukları ya da –farklı bir şekilde ifade edersek– Fontaine Sokağının onları kabul etmediği hemen ortaya çıkan hakikatti: “Blomet Sokağı [...] heterodoksları ya da potansiyel otorite tanımazları [...] her zaman cezbetti [...]”. Burası her zaman bir muhalefet odağı oldu.”² Bataille bu heterodoks ve sapkınlardan: Tek olmasa da, en kararlısıydı.

Bununla birlikte Masson ilk gerçeküstücülerdendi: Hatta en önemli ressamı arasında sayılır. 1928-1929 kopuşu birçokları için olduğu gibi onun için de mutlak değildi (zaten *Ceset* yergi yazısına katılmamıştı).³ Bu kriz geçince (onun için yine de uzun sürmüştü) Breton’la bağ kurdu –tuhaf bir şekilde bu bağ Bataille aracılığıyla kurulur– ve onunla yeniden işbirliği yaptı. Ona göre, ender olan durum, “ortodoks gerçeküstücü faaliyet” olarak nitelediği şeye yeniden kavuşması (fakat diye aceleyle ekler, ortodoksluk o dönemde belirgin biçimde gevşemişti) ve “Bataille’in çok yakınında olmayı” başarmasıydı. Masson, “kesin itaat içindeki gerçeküstücüler” ile onların en sebatkâr muhalifleri arasında köprü görevini Leiris’ten daha fazla yerine getirir.⁴ Dolayısıyla onun önemi büyüktür.

Bataille’in attığı her ilk adımda onunla karşılaştığımızdan bu önem daha da büyüktür. Bildiğimiz gibi, 1928 yılında *Gözün Öyküsü*’nü –kendi adını koymadan– resimleyen odur.⁵ 1931 yılında *Güneşsi Anüs*’ü resimleyen de odur. İs-

¹ André Masson, yazarla söyleşi, 1986.

² André Masson, *Entretien avec G. Charbonnier*, 1977, Julliard.

³ “İnsanların Breton’a fiziksel olarak saldırmak istemesini nezaket-sizlik olarak görüyorum” (yazarla söyleşi, Kasım 1986).

André Masson, *Entretien avec G. Charbonnier*, 180.

Ama aynı yıl *Irène*’i de yine adını kullanmadan resimler ve ayru

panya'da, Tossa de Mar'da Bataille *Göğün Mavis'i*'ni yazmayı (hepsini orada yazmamış olsa da) onun evinde tamamlar. 1936 yılında, onunla birlikte *Sacrifices* [Kurbanlıklar] başlıklı küçük bir kitap yayımlar (Bataille ile Masson'un Tossa ile Paris arasındaki bolca yazışmalarının kanıtladığı gibi, bu çok kısa kitabın yayımlanması son derece sorunlu olacaktır. Jeanne Bucher Yayınları tarafından 1933 yılının Haziran ayında, aynı adı taşıyan galeride Masson'un çizim, etüt ve kezzaplı gravürlerinden oluşan bir sergi eşliğinde yayımlanması öngörülmüş, ancak üç yıl sonra, André Malraux sayesinde NRF'de çıkması söz konusu olduktan sonra, GLM yayınlarından çıkmıştır). Bataille bir kitabın adını *-Kehânetler-* André Masson'dan ödünç almaya karar verir. Bu kitabın hangisi olduğunu kesin olarak bilmiyoruz (*Göğün Mavis'i* mi, bilemiyoruz).¹ Bataille *Minotaure* adı altında muhalif gerçeküstücüleri bir araya getiren bir dergi çıkarma projesini de onunla birlikte geliştirir. Bu projeyi Breton ve ona sadık kalanlar daha ilk sayıdan itibaren sahiplenir.

Fakat onları birleştiren şey burada bitmez: İki adam da Nietzsche'den ve Dostoyevski'den aynı ortak zevki almaktadır (gördüğümüz gibi, bu onları bütün gerçeküstücülerden ayıran şeydir). Yunan'dan, mitlerin trajik Yunan'ından, tanrılardan, Dionysos'tan, Mithra'dan, Orpheus'tan, Ariadne'den ikisi de hoşlanmaktadır; ciddi ve ihlal edici erotizmden, Sade'dan ikisi de hoşlanmaktadır. Bu iki adamın yakın bir akrabalık ilişkisi içinde olduğunu ihmal edebilir miyiz? Bataille'ın kız kardeşi Sylvia Bataille'la evlenen Masson, Bataille'ın kızı Laurence'a -özenli- bir amcalık yapar. Onunla defalarca ilgilenir; özellikle de Laurence'ın 1934-1936 arasında uzun süre kaldığı Tossa'da (bu yolculuk anne babasının ayrılığına denk düşmekteydi). Yine de bir şey onları

yayınevinden çıkar. *Irène*, bilindiği gibi, o dönemden beri Aragon'a atfedilmektedir.

Les présages, Léonide Massine'in bir balesinin adı olup, dekorlarını André Masson hazırlamıştır ve 1933 yılında Monte-Carlo Operasında sergilenmiştir.

ayırmaktadır. Bu, eğer anlaşımlarsa, anlaşmaları uzun sürmüş bir şeydir: Politik eylem. Masson *Documents*'ta olduğu gibi *La Critique Sociale*'da da yoktu. Contre-Attaque'ta da. Koşullara bağlı gerekçeler bunu açıklamaya yetmez: Bunlar bambaşka önem taşır. Masson, ne kadar geçmişe uzanırsak uzanalım, Marksist nitelikli her türden bağlanmaya karşıdır. Gerçeküstücülükten ilk dışlanma gerekçesi budur: Breton onu nazik bir şekilde, "toplumsal görevlerini yerine getirmemek"le suçlar; ve nazikçe ya da değil, onu kovar. Bataille –muhalif de olsa– komünist devrime bağlı olduğundan, aynı gerekçeler onu Bataille'dan uzaklaştırır.

Bataille (Breton'la birlikte) Contre-Attaque'a katıldığında, Paris'te bulunmayan dostunu haberdar etmeyi ihmal etmez (Masson 1934'ten beri Tossa de Mar'da bulunuyordu). Bataille'in mektuplarına Masson, Bataille'ı şaşırtmamış olması gereken, ama yine de üzerinde durmamızı hak eden bir üslup ve ilkeyle cevap verir. 6 Ekim ve 8 Kasım tarihli iki mektup, Contre-Attaque'ın muhtemelen Bataille tarafından gönderilmiş kuruluş bildirisine cevap olmuştur. İki mektup, daha açık seçik olamayacak iki cevap oluşturur. 6 Ekim tarihli: "Bence, *ne kadar az da olsa* Marksizme bağlılık belirtmek bir hatadır [... Bu] bir yenilgiyi desteklemek demektir..." 8 Kasım tarihli mektupta Masson daha da kesindir (tabii eğer daha önce bu kadar kesin olmamışsa): "Marksizmi temel alan her şeyin tiksinti verici olacağına eminim, çünkü bu doktrin yanlış bir insan fikrine dayanmaktadır." Marksizmin yararçı ve rasyonel olmaktan başka bir şey olmayı başaramaması (bir anlamda, Masson, Bataille'in "İsraf Kavramı Üzerine" adlı ünlü yazısının paradoksal avukatı olur) bu nedenlerin ilkidir. İkincisi Marx'ın mitsiz bir toplum inşa etme isteğindeki aptallığın, Moskova'da bu mitlerin yerine, örneğin "Lenin'in içinin doldurulması" gibi gülünçlükler konulmasını engelleyememesidir.

Masson'un bu çekinceleri, Bataille'in duyarsız kalamayacağı gerekçelere uygun olmasaydı, bir başka anti-komü-

nistin çekinceleri olabilirdi ancak: Bataille gibi derinden Hellenci ve Nietzscheci olan Masson, Yunan'ın (ve onun ardından Nietzsche'nin) en yüksek yoğunluğuna taşıdığı mitleri bütün yıkıcı güçleriyle birlikte kendine katmayı düşünmeyen bir toplum modelini daha baştan reddeder. "Komünizmden kurtulmamız ve öncelikle komünizmin bütün yoksulluklarını teşhir ederek başlamamız gerekir," diye yazar Bataille'a 6 Ekim tarihli mektupta; 8 Kasım'da ise eleştirisini genişleterek, yayarak ekler: "... müspet denen bilimlerin düşüncesiz faaliyetini öncelikle teşhir etmeyecek hiçbir politik faaliyetle ilgilenemem." İki mektup, eleştirileri yersiz olsa da, yararcılık, işlevsellik ve rasyonelleştirmeyi reddedişini belirtmek gibi ortak özelliklere sahiptir. Fakat bir anlamda, skoru da kaydetmektedirler: Masson "insana, tutkulu doğasına, hayatın ve ölümün gizemlerine (hiçbir durumda biyolojik bakış açısından değil) baş yeri vermeyecek hiçbir devrimci atılımla" birlik olamayacağını duyurur.

Bundan kuşku duyulabilir mi? Masson, Bataille'ın evrimi yönünde gitmektedir; hatta bu evrimi hızlandırmış da olabilir. Gerçekten de Bataille'ın Contre-Attaque'ın yerine koymak istediği şeyi hızlandırdığı varsayılabilir: *Acéphale*. Bu mektuplar Ekim ve Kasım 1935 tarihlidir; Aralık ayında Masson ile Bataille buluşurlar (Paris'te mi, yoksa Tossa'da mı, bunu bilmiyoruz) ve 1936 Nisanında Bataille yeniden Tossa de Mar'da kalır. Önemli bir kalış olur bu. Orada *Acéphale*'in ilk programını ve derginin uzun kuruluş metnini kaleme alır. Her ikisinde de, Masson'un neden olduğu (en azından, teşvik ettiği) geri çekilme hissedilmektedir. Olası bir mutluluk ütopyası karşısında, böyle bir niyetin "sadece erişilemez olmakla kalmadığı, aynı zamanda nefret edilesi de olduğu" güçlü bir şekilde ileri sürülmüştür. Değerlerin gerçekliği ve "bunun sonucu olan insan eşitsizliği" de aynı güçte vurgulanmıştır. Nihayet, dağınık bir şekilde, varlık, oyun, şiddet, güç, yani her ikisine de ait olan, ama Masson'un Bataille'ı yeniden ve açıkça benimsemeye teşvik

ettiği bütün kavramlar da vurgulanmıştır. Bataille zaten *Acéphale*'in birinci sayısında bunu basitçe kabul eder: "Düşündüğüm ve sunduğum şeyleri, tek başıma düşünmüş ve sunmuş değilim."

"HER ŞEY BİZİ MAHVEDEN ÖLÜMÜ DAVET EDER"

Nisan 1936'da Contre-Attaque'ın sonu kaçınılmazdır. *L'Œuvre*'de 5 Mayıs 1936'da bir ilan çıkar ve durum alenen belirtilir. Fakat Bataille bunu beklemez. Nisan ayından itibaren, o sırada bulunduğu Tossa de Mar'da *Acéphale*'in kuruluş programını kaleme alır. Contre-Attaque henüz ölmemişken *Acéphale* doğmuştur.

29 Nisan 1936'da, "bir balıkçı köyündeki soğuk, küçük bir evde" (Bataille André Masson'un evini böyle tarif eder) *Acéphale* adlı bu yeni derginin ilk sayısının ilk büyük metnini tamamlar. Bu metin bir açılış manifestosu olarak okunabilir. Metnin adı: *Kutsal Komplotu*'dur. Bir ön saptama yerindedir: Bu manifesto diğerlerinden oldukça farklıdır (sadece gerçeküstücülerinki -bambaşka nedenlerle ve bambaşka amaçlarla- buna benzeyebilir). Çok sık söylendiği gibi, bu manifestonun politik olmadığı doğru değildir. Ama politik olsa da, genel olarak politik kabul edilen şeyin ötesindedir; Bataille'in politik olarak nitelendirilebilecek daha önceki girişimlerinin de ötesindedir. Aynı zamanda dinsel olduğu doğru olsa da (ki bizzat Bataille'in vurguladığı gibi böyledir), birçok muğlaklığa yer veren bir anlamdadır. Kuşkusuz dinseldi, hatta Nietzscheci anlamda anlaşılması ve kuşkuya yer bırakmayacak şekilde, son derece Hristiyanlık-karşıtı bir anlamda böyleydi: "Nietzsche *din* kelimesini bile bilinçli olarak uzak tutuyordu; bu kelime, tek başına, Nietzscheci Dionysosçuluk ile faşizm arasındaki karışıklık kadar talihsiz bir karışıklık yaratır ve günümüz dünyasında

ancak bir meydan okuma olarak kullanılabilir.”¹ Buradaki öfke Contre-Attaque’takinden daha güçsüz değildir: “Yok etme ihtiyacı hissetmeden bakmanın imkânsız olduğu insanlarla sonuna kadar savaşmadan onlara yer bırakmayı kim düşünür?” Bataille’in bu insanlardan olmadığı aşikârdır. Fakat onları yok etmek imkânsız olduğundan, hatta onları değiştirmek de imkânsız olduğundan, bu öfke bambaşka kapsamda bambaşka bir savaşa –kutsal savaş– girişmeyi kabullenir (bu belki de başka araçlarla girişilen aynı savaştır). Aslında çok geçtir: Ya bambaşka olunacak ya da hiç olunacaktır. Dünyanın değişeceğini ummak, savaşa koşmasını engellemek için çok geçtir. Fakat ona çekincesizce *Evet* demek için de zaman vardır, olduğu haline, olması gerekene razı olmak için zaman vardır. Özellikle onu severek siz de onunla altüst olacaksanız, bedeli ölüm olacaksa, sevmek için de zaman gerekir. Herhangi bir çekinceyle, herhangi bir koşulla uyum sağlayacak bambaşka bir sevgi, bambaşka bir uyum, sadece çıkar ve yükümlülük niteliği taşır. Eğer sevmek varsa, kendinden geçmeye kadar, daha kesin bir ifadeyle, aklını yitirmeye dek varır.

Girişilen bu savaşın kozu varlıktır; varlığın kozu da bu savaştır. Bataille’in politika hakkında şu ana dek yazdığı her şeyden farklı olarak, bu manifesto varlıkla savaşı ullaştırmaktadır. Bu varlık ve bu savaş masumiyettir; bu masumiyet aynı zamanda bir suçtur. Kafası kesilmiş bir adam (*Acéphale*, zihni ve aklı onca derinden küçümseyen biridir ki, bunların ikili iktidarından gönüllü çıkmış biri olarak kendini çizer), dünyada olma tutkusunun özgür oyunlarına teslim olmuştur, ne Tanrı’sı vardır ne aklı; ne tam anlamıyla bir insandır, ne de tam anlamıyla bir Tanrı; belki de her şeyden çok, bu her ikisidir. Bütün diğer *ben*’lerden daha fazlası olduğu kesindir, melez bir canavardır, mutlu bir canavardır.

¹ *Acéphale*, no 3-4, s. 18.

Tossa de Mar'da, İspanya Halk Cephesinin zaferine birkaç gün kala (yasama seçimlerinin ikinci turu 5 Mayıs'ta olur) Bataille ile Masson, mahkûmun hapisshaneden kurtulması gibi başından kurtulmuş (eleştirilenler arkaik yapısını belirtmişlerdir) bu adamı doğururlar. Bataille onu tarif eder, Masson da çizer. Bataille'in yazdıkları üzerinde Masson'un etkisini gördük. Masson'un çizgisi üzerinde Bataille'in nasıl müdahale ettiğini de hissedebiliriz, en azından tahmin edebiliriz. Gerçekten de kesilen başın tam cinsel organın bulunduğu yerde bir kafatası şeklinde olmasını Bataille'a borçlu olduğumuza pek kuşku yoktur: *Gözün Öyküsü* ile *Göğün Mavisî*, erotizmin ölümün verdiğinden başka anlamı olmadığını, takınaklı anlamına bu şekilde sahip olduğunu tarif etmiştir.

Acéphale'in birinci sayısı sadece sekiz sayfa idi. Pierre Klossowski, Sade üzerine bir metinle katkıda bulunarak, Bataille'in metinlerine ve Masson'un çizimlerine katıldı. Sade, Nietzsche'yle birlikte, *Acéphale*'in koruyucu şahsiyetlerinden biri olacaktır (bir şekilde, Contre-Attaque'ın da hamisiydi; ama bu kez yanında Fourier vardı); Kierkegaard, Don Juan ve Dionysos da ona eşlik ediyordu.

İlk sayı çıktığında Bataille Paris'e henüz dönmüştü: 24 Haziran 1936. 31 Temmuzda Bataille derginin muhtemel yazarlarını ikinci sayının hazırlık toplantısına Rivoli Sokağındaki 80 numaraya, "À la bonne étoile" kafesinin mahzenine çağırdı. Muhtemel diyorum, çünkü bu yazarların kim olduğunu kesin olarak bilmiyoruz. Sadece Pierre Klossowski, Roger Caillois, Jules Monnerot ve Jean Wahl dergiye kendi adlarıyla katıldılar. Dolayısıyla onların da bu hazırlık toplantısına katıldıkları varsayılabilir (Masson İspanya'da yaşadığından elbette yoktu). Bir yazıya imzasını atmış olan Jean Rollin ve muhtemelen Contre-Attaque'ın birçok eski üyesi de (bunlar arasında gerçeküstücülerin "Souvarineci" damgasını vurdukları da yer alır) onlara katılmış olmalıdır: Jean Dautry, Pierre Dugan, Henri Dubief ve muhtemel olarak Colette Peignot.

Bütün bunlar önemli bir saptamayı gerektirir: *Acéphale* (özellikle *Acéphale*) Bataille efsanesine aittir. Bulanık bir başlangıca ve amaçları ve sonuçları bakımından süregelen bir bilgi eksikliğine dayandığından (bu bilgi eksikliğinin asla ortadan kaldırılabileceğini düşünmüyorum; bunun sırrı, *Acéphale* anahtarıdır), hızla geliştirilmiş bir efsanedir bu. Dolayısıyla şimdiden şunu söylemek gerekir: *Acéphale*, birbirinin dengi ya da benzeri görmekten kaçındığım iki şeyin adıdır. Bir derginin adı: Dergiyi bütünüyle biliyoruz; burada güçlük yoktur. Ve bir gizli cemiyetin adıdır ki bunun hakkında pek az bilgiye sahibiz. Katılımcılarının her biri sessizliği koruma yükümlülüğüne uymuştur. Orada burada birkaç ifşaata rastlandıysa da, hiçbiri bu yemini gerçekten bozmadır. Yorumcular tahminlerde bulunmak mecburiyetinde kalmıştır. Bu tahminlerden kimileri temelsizdir; kimileri tam bir spekülasyon. *Acéphale* iki ayrı projenin adıdır; bunlar öyle ayrıdır ki ikisine de katılanlar aynı kişiler değildir. Amaçları oldukça belirgin bir şekilde farklı olduğundan, bazıları sadece birine katılmaktan uzak durmuştur. Klossowski, Ambrosino, Waldberg ikisine de katıldıklarını gizlememişlerdir (başka birçok kişinin durumu da kuşkusuz böyledir). Ne ölçüde katıldıklarını yeterince bilmiyoruz. Gizli cemiyetin faaliyetlerinin, onların (ima yollu) söylemeye rıza gösterdikleri kadarla mı sınırlı olduğunu bilemeyiz; cemiyete katılmamış olanlar ise kuşkusuz daha fazlasını biliyorlardı, çünkü Bataille onları bilgilendirmişti: Michel Leiris'in, Jacques Lacan'ın durumu budur, uzakta bulunduğu için André Masson da bu konumdadır. Derginin bu kapalı cemiyetin açılan çehresi olduğu açıklaması basit kaçır; durum böyle değildir: dergi olan *Acéphale*'i açıklığa kavuşturmak, gizli cemiyet olan *Acéphale*'in de açık seçik olmasına yetmeyecektir.

Ocak 1937'de, yani ilk sayıdan yaklaşık altı ay sonra *Acéphale*'in ikinci sayısı çıkar. İlk iki sayı arasında bu kadar uzun bir sürenin geçmiş olması, bu ikinci sayının sayfa

sayısıyla ve önemiyle açıklanabilir (ilk sayı sekiz sayıyken ikincisi otuz sekizdir), ama aynı zamanda Bataille'ın gizli Acéphale cemiyetini kurmasının aldığı zamanla da açıklanır.

Bütünüyle Nietzsche'ye ayrılmış olan bu ikinci fasikül üzerinde durmak gerekir. Bu sayının amacı Nietzsche'yi unutulmaktan çekip çıkarmaktır; onun adını ve eserlerini bilmeyen elbette yoktu. Önemli olan, Nietzsche'yi kullananların ve suiistimal edenlerin, yani faşistlerin ellerinden söküp almaktır. Gerçekten de Nietzsche'nin faşist bir okuması yıllardır mevcuttu ve olası tek okuma olma eğilimindeydi. Bundan böyle, bir tarafta, Nietzsche'nin kasıtlı olarak anti-semitist ve pre-faşist bir filozof olmasına sevinenler,¹ diğer yandan onu bu yüzden eleştirenler vardı. Onu yeterince okuyup hakkında yazdıkları için, onu alkışlamaya ya da ondan dolayı özür dilemeye gerek duymayan az sayıda kimse vardı. Bataille da bunlardan biriydi. Bataille, tek başına, bu okuma üzerinden suçlamayı geri çevirmeye ve Nietzsche'nin başlangıçtaki masumiyetini ileri sürmeye girişti. Az rastlanır bir cesarettir bu; birçok kişiye provokasyon gibi görünmüştür. Gerçekten de solcu birinin, hatta *-L'Humanité* de dahil- herkes tarafından tanınan aşırı solcu birinin, Breton'la birlikte Contre-Attaque'la -Georges Sadoul'un deyişiyle- "komünizmin ötesine" yerleştirilebilecek bir devrimci sürece girişmiş olan birinin, Nietzsche'nin sağcı olmadığını ve tersini savunmanın ancak tarifi imkânsız bir tahrifatla mümkün olabileceğini ileri sürmeye cesaret edebilmesi olabilir bir şey miydi? Dahası, hangi solcu Nietzsche'ye açıkça bağlılık bildirmeye cüret edebilirdi? Yine de Bataille'ın yaptığı bu oldu. Bu itibar iadesi sürecinde Masson'un, Klossowski'nin, Wahl ve Caillois'nun deste-

¹ Pre-Nazi daha doğru olurdu. Nazizm-faşizm yakınlaşması yakın tarihli değildir; savaştan önce olduğu kesindir. Bataille Nietzsche'yi "faşizm" suçlamasından "aklamaya" girişir; "nazizm"den değil. Kolaylık olsun diye ben de aynı kelimeyi kullanacağım.

ğini aldı. Ve bu itibar iadesinin eksiksiz olması, kuşkuya yer bırakmaması için, anlamlı bir ırksal karışım övgüsü içinde kendi sesini Nietzsche'nin sesine kattı.

1937 yılında (Louis-Ferdinand Céline'in *Bagatelles pour un massacre*'ının aynı yıl çıktığını hatırlatmaya gerek var mı?) bundan daha fazla ve daha yararlı bir şekilde politik olunabilir miydi? Bataille'ın politik tavrından vazgeçtiğinin bu kadar çabuk neden iddia edildiği sorusunu sormamız gerekir. Politikadan o zamana dek kullandığı terimlerle artık söz etmemesi, herkesin kabul ettiği terimlerle söz etmemesi, bu konuda bir şey değiştirmez: 1937 yılında (1938'de ve 1939'da da durum aynıdır) Bataille *politik* ve öyle kalır. Fakat bu kimi rahatsız ediyordu (ve hâlâ rahatsız etmektedir)?¹ En iyi olasılıkla, Bataille'ın Contre-Attaque'tan sonra politikayla ilgilenmediği ileri sürülür; en kötü olasılıkla ise, ilgilenmeye devam ettiyse de, bunu bulanık, kuşku uyandırıcı bir şekilde, Hitlercilerin yeni-pagan mitolojisiyle kaygı verici bir benzerlikte yaptığıdır (daha dolaysız ve daha ciddi suçlamalardan kaçamadığı da görülecektir). *Acéphale*'deki metinler bu eleştirilere cevap vermeye yeterlidir: Bu dergiyle ilgili tamamen emin olabileceğimiz tek bir şey varsa, bu, Bataille'ın, başat (ve iğrenç) bir şekilde anti-semitist olan sağa karşı ve kimi zaman aynı derecede anti-semitist olan sola karşı (yine de açıkça anti-semitist değildi ve bunu politik bir şart haline getirmemişti), Nietzsche'nin ırklar komedisinden daha baştan kurtulma şerefine haiz olduğunu ifade etmesidir. Bataille metninde ondan ikna edici bir şekilde alıntı yapar: "Bu yüz­süz ırkçı şarlatanlığa bulaşan kimseyle görüşmeyin" (buradaki bu alıntı kesin bir buyruk havasındadır) ve: "Ama sonuçta, Zerdüş'tün adı anti-semitistlerin ağzından çıktığında ne hissettiğimi sanıyorsunuz!" Nietzsche'nin

¹ Diğer örneklerden biri ve hiç de kötü niyetli olmayanı: "1937'den 1946'ya dek [...] hiç politik metin yayımlamaz" (Marc Richir, "La fin de l'histoire." Notes préliminaires sur la pensée politique de Georges Bataille, *Textures* no 6, 1970).

hissettiği tiksintiyi Bataille da hisseder; bu öyle aşıkârdır ki, gizli Acéphale cemiyetinin uyduğunu bildiğimiz tek törensel kurallardan biri, anti-semitistlerle el sıkışmayı reddetmektir (utancı anti-semitistleri önceden çarpan tersine dönmüş bir tür sarı yıldız!). Cemiyet bu kurala bağlı kalır.

Nietzsche'yi faşistlerden kesin olarak ayıran tek şey anti-semitizmin reddi değildir. Onun *bütün* düşüncesi, *a priori* olarak, bu yüz kızartıcı kullanıma indirgenmeyi dışlar:

“Faşizm ve Nietzschecilik birbirini dışlar, hatta ikisi de bütünlükleri içinde ele alındıklarında birbirlerini şiddetle dışlar: Bir yanda, hayat sonsuz bir kölelik içinde kısıtlanmış ve istikrar kazanmıştır, diğer yanda ise, sadece açık hava dolaşımı olmakla kalmaz, fırtına rüzgârları da eser; bir yanda, insan kültürünün cazibesi parçalanarak yerini kaba güce bırakmıştır, diğer yanda, güç ve şiddet trajik biçimde bu cazibeye adanmıştır.”¹

O dönemde Bataille'ın en önemli bildirgesi belki de budur. Bu dönemi özel olarak belirtmek gerekir, çünkü onun düşüncesi *La Critique Sociale*'de ifade edilenden belirgin farklılıklar içermektedir. Bunun nedeni, 1933-1934'te onun faşizm eleştirisinin (hiç Nietzscheci olmadığı söylenemese de) pek az Nietzscheci olmasıdır. 1937 yılında, *paradoksal bir şekilde*, bu eleştiriye Nietzsche aracılığıyla devam eder. Kuşkusuz Nietzsche'yi takip ederek ve örnek alarak, güçleri ve şiddetleri işin içine katar, fakat bunlar hiçbir şekilde köleliği meşrulaştıracak şekilde değildir. Nietzsche (Bataille) ve faşistler, güce ve şiddete değer verme ortak noktasına kuşkusuz sahiptirler, fakat bu ne aynı güçtür ne de aynı şiddet. Faşistler köleleştirirken, Nietzsche/Bataille özgürleştirir. Faşistler efendi-tanrıya, sadece ona ve sadece onun hizmetine kendilerini adarken, diğerleri insanın dünyadaki tutkularının özgür oyununa boyun eğler; bu insanın bireysel başına buyrukluğuna, ortak davaya katılımına (bu-

¹ *Acéphale* no 2, s. 5.

rada ortak dava Acéphale'dir) ve kolektif özgürlüğe hizmet eder (Contre-Attaque'ın çağrıda bulunduğu köle güçlerin zincirinden boşanması anlamına da gelebilir).

Nietzsche, işin içine kattığı enerjilerin faşistçe kullanımına yalnızca sahtekârca bir çalışmayla karşılık verebilir. Yorumcular tahrif eder ve metinlerde hile yapmışlardır (örneğin *İyinin ve Kötünün Ötesinde*); çevirmenler sahtekârdır ve onun düşüncesini kendi amaçlarından saptırmışlardır. Bu devasa felsefi sahtekârlığın sorumluları kimlerdir? Bataille bunların adını belirtir: 2 Kasım 1933'te Hitler'i Nietzsche-Archiv'e kabul eden ve otuz üç yıl önce ölmüş filozofa ait sivri uçlu bir bastonu utanmadan ona hediye etmiş olan Élisabeth Foerster-Nietzsche; Nietzsche'nin kuzeni ve Nietzsche-Archiv'de Élisabeth'in işbirlikçisi Richard Oehler. Filozofu *Mein Kampf*'ın yazarıyla birleştiren sıkı ilişkiyi aydınlatmayı konu edinmiş aşağılayıcı ve alaycı sofu yazı *Nietzsche ve Almanya'nın Geleceği*'ni ona borçluyuz... Nietzsche okuması –resmi okuma olmasa da– Nasyonal-Sosyalizmin filozofu nasıl bir köleliğe indirgediğini ifade eden Alfred Rosenberg; bu köleliği daha fanatik yazarlar (Hauer, Bergmann, Reventlow) güçlendirecektir.

Faşist teorisyenlerin sabırlı çalışması, bireysel enerjilerin serpilip gelişmesini borçlu oldukları *tek kişinin* yararına yöneltmekten ibarettir: İtalya'da Mussolini; Almanya'da Hitler (ama belki Stalin de bundan çok farklı değildir. Bataille'in bunlar arasında nasıl benzerlikler bulduğunu gördük). İşte, diz çökmüş kitlelerin tapınmasına sunulan yedek tanrılar: "Sovyet Sezarcılığını Alman Sezarcılığının karşısına çıkartan –demokrasi kisvesi altındaki– komedi, sefaletin sınırlandırdığı ve alçakça yağ çekenlerin insafına kalmış bir kitleye hangi entrikaların yettiğini gösterir."¹ Bu, her açıdan *Acéphale*'in tersidir. *Acéphale*, "Tanrı'nın ölümü"nü onun yerine geçirilen yapaylığa kölece boyun eğmek için *politik olarak* belirtmekle gururlanmaz. Başı olmayan insan,

¹ *Acéphale* no 3-4, s. 21.

Tanrı'yı terk etmiş, tıpkı İncil yazarının cinlilerin domuzlarını kovması gibi, onu kendi gövdesinden atmış biridir. Fakat Tanrı ölünce, artık tanrılara yer yoktur, efendi yoktur, kral yoktur (XVI. Louis'nin kellesinin uçurulmasını Concorde Meydanında anmak *Acéphale*'in bilinen ikinci törenidir), uğrunda ölünecek ya da yaşanacak Führer yoktur... Tanrı'nın geçmiş yaşamından geriye onaylanmış hiçbir şey kalmaz, kendini doğrulamak için onu kullanan hiçbir şey yoktur. Bu, Tanrı'nın ölümünün ne en önemsiz ne de en az politik sonucudur. Tek başlı toplumlar artık yoktur: "Hayat ve güç dolu tek toplum, tek özgür toplum, hayatın temel karşıtlıklarına, sabit ama en zengin biçimlerle sınırlı, patlayıcı bir çıkış yolu veren *çift* ya da *çok başlı* toplumdur... Temel ilkesi bile birliğe indirgeyicidir, dünyanın Tanrı'ya indirgenmesidir." Bunun yeterince açık (ve açıkça politik) olmaması durumunda, Bataille şunu eklemeye özen gösterir: "Baş, bilinçli otorite ya da Tanrı, kendini bir amaç olarak gören ve böyle sunan *kölece işlevleri* temsil eder; sonuç olarak, en alışılmış tiksintinin konusu olmalıdır."

Özetlemek gerekir mi? Araçlar sadece görünüşte ortaktır. *Acéphale* ile faşizmin değer verdikleri şey, aynı güç değildir (keza, Nietzsche'nin ve faşizmin değer verdiği "erk" de asla aynı değildir). Amaçlar da taban tabana zıttır. Faşistler için bu güç, bu şiddet, Tanrı'nın ölümünü ikâme eden bir şey etrafında sıkı sıkıya birleşmiş, son derece üniter bir topluma hizmet eder. *Acéphale*'e göre ise bunlar, her türlü *işlevden* bağımsız, her türlü kölelikten *haydi haydi* bağımsız, sadece en şiddetli ve en trajik, tek aydınlatıcı olan tutkularının zincirinden boşanmış oyununu üstlenmiş bireye hizmet ederler. Faşistler "sonlu" ve tek başlı bir kemikleşmeye hizmet eder; *Acéphale* ise sonsuz ve başsız bir parçalanmaya hizmet eder. Tanrı'nın -ya da taklidinin- varlığı, faşistlerin kapalı ırkçılığına kapanır; Tanrı'nın ölümü, *Acéphale*'in sonsuz evrenselliğine açılır.

Bu kısa özet (bunun ima ettiği diğer açıklamaların gayet farkındayım), bazı kişilerin (belki de kasıtlı olarak) abartarak bir araya getirdiği iki tür düşünceyi karşı karşıya getirmeye yetebilir (bu, tıpkı *Acéphale*'in Nietzsche'nin statüsünü onarmak istemesi gibi, *Acéphale*'in olmak istediği şeyi onarmaktadır).¹

Acéphale bu ikinci sayısıyla birlikte faşizmin ve dalkavuklarının hoşnutsuzluğuna daha açık bir şekilde maruz kalmış olabilir mi? Üçüncü sayısının konusu olarak tanrıların en bozguncusunu, Alfred Rosenberg'in Alman romantizminin bütün hoşnutluklarının kökeni kabul ettiği Tanrı'yı ("ölülerin tanrısı" diyecektir), Dionysos'u, romantizmin "içgüdüsel, biçimsiz, şeytani, cinsel, vecdse, topraksal" olanın, "ana kültü"nün² derinlerinden doğmasına yol açan tanrıyı ele alarak yaptığı da budur. *Acéphale*'in üçüncü sayısı çıktığında (aslında 3. ve 4. sayı bir aradadır) savaş yaklaşır: 1937 Temmuzundayız. Halk Cephesi haziran ayında çöktü, fakat onunla çağdaş olan üç sayının hiçbirinde tartışma konusu edilmedi. Bu anlamda *Acéphale* politik değildi; en azından umulduğu gibi değildi. Sanki Bataille'a göre ulusal tarih gerçek akışının gerisinde kalmış gibiydi (fakat 12 Şubat 1934 tarihinde solun dayanışma gösterisine de aynı tepkiyi göstermemiş miydi?); sanki Paris'te ve Fransa'da olup biten, başka yerlerde, Almanya'da, İtalya'da ve İspanya'da oynanan oyunu, bambaşka kapsamdaki bir oyunu maskeliyor gibiydi.³ Ve *Acéphale*'in, başka araçlarla

¹ Gerçekten de bu iki şiddetin etkileri sorunu, açıkça ilan edilen amaçları dikkate alınmadığında, cevapsız kalır. Şiddetin doğasının özdeşliği sorunu da cevapsızdır; fakat her ikisi de –en azından, burada analiz edilebileceği ölçüde– *Acéphale*'in ve faşizmin varsayimsal ilişkisini aşmaktadır.

Bataille Alfred Rosenberg'ten alıntı yaparken, topraksal tanrılara, *Güneşi Anüs'ten ve Tepe Göz'den* beri benimsemiş olduğu bu tanrılara faşizmin düşmanlığını belirtmeyi ihmal etmez.

Cervantès'in İspanya'da yanmış kiliselerde (burada *Notre-Dame de Rheims*'in gerçek bir hatırası görülebilir) "yangının izlerinden

ve başka amaçlarla da olsa, “Faşizmin Psikolojik Yapısı”yla 1933’te girilmiş çalışmayı ve 1934 yılında *Fransa’da Faşizm* adı altında başlanan kitapla bu yazının muhtemel devamı olan bu çalışmayı (gördüğümüz gibi, tamamlanmamıştır) devam ettirdiğini söylemek abartı olmaz. Bataille yavan (ve erdemli) ahlaki itirazın dişleri dökülmüş yaşlı kocakarıların işi olduğunu ileri sürmekten çekinmemişse de, tüm arzusuyla çağırdığı ve Halk Cephesinin bunun vesilesi olabileceğini bir an düşündürttüğü toplumsal devrimin, faşizmin Avrupa’da yol açtığı engellenemez kan kaybına karşı koyacak güçte olmadığını da bilmektedir.

Dionysos (*Acéphale*’in 3-4. sayısı) Bataille için işin özü-nü yeniden ifade etmenin vesilesidir ve işin özü, eğer bu kadar sertçe ifade edilebilirse, ölümdür. Canlılar topluluğu, her bir kişiye ve herkese yapılan kaygı verici ölüm vaadinin kaynaştırdığı topluluktur. Bataille’a göre, insanları mutlu ve aydınlık bir şeyin bir araya getirmesi kesinlikle söz konusu olamaz. Başkasının ölümünün her bir kişide varlığı uyandırmasını beklediğini gizlemez (*Acéphale*’in meselesinin hem savaş hem de varlık olduğunu gördük).

İnsanların ortasında, canlıların ortasında ortaya çıkan ölüm, onlarda varlığı uyandıran ve kaçtıkları şeyi onlara gösteren şeydir: Her birine, sırası geldiğinde yapılan, yok olma vaadidir. Kurban etme yoluyla ölüm (kurban ederek ölümün analizi derginin işidir; kurban etme arzusu ise açıklayacağım gibi, *Acéphale* cemiyetinin işidir), cesede sıkıca tutunan hayatta kalanları birbirine kenetler. Ölümün bir araya getirdiği, ayrılıklarının parçaladığı yaşayanların birlikte deneyimledikleri kaygı içindeki topluluktur. Bataille bu büyüleyici keşfe ayrıntılı olarak geri dönecektir. Şimdi-

başka dekor olmadan ve kızıl milislerden de başka oyuncu olmadan” oynanan *Numance* piyesinden uzun uzadıya söz eden Bataille, politik ilgi merkezini yeniden kaydırır. Tarihün başkalaştıran trajik mitler düzeyinde olan tek şey, yanmış kiliselerde *Numance*’ı oynayan kızıl milislerdir.

lik, 1937 yılında, *Acéphale*'in 3-4. sayısında Dionysos imzasıyla, dinsel tragedyanın onun için ne anlama geldiğini hiç kafa karışıklığına imkân tanımayacak şekilde açıkladığını anlamamız yeterlidir: "Bir topluluğun varlığında [...] ölümle kesin kucaklaşma, insana en yabancı şey olur. Ortak bir yaşamın gerçeğinin –yani insan varlığının gerçeğinin– gece korkularının paylaşılmasına ve ölümün yaydığı bu türden bir kendinden geçme sarsıntısına bağlı olduğunu artık kimse düşünmemektedir."¹ Yaşayanlar "kaygı içinde" ancak bir araya gelirler; kaygı ne kadar büyükse, içlerindeki varlık da o kadar güçlüdür ve toplulukları da –trajik bir topluluk– o kadar güçlüdür (Bataille'a göre topluluk sadece trajik olabilir). Yanlış anlaşılmaktan çekinmiş olmalıdır (ama belki de yanlış kaçınılmazdır): Bu trajedinin bir süre sonra tüm yeryüzüne ölüm saçacak trajediyle alakası yoktur. Nasyonal-sosyalist ve faşist Sezarcılıkların saçacağı ölüm, yıkım fethedicidir. Bataille'ın çağırdığı ölüm, kendi üzerine ve onunla birlikte bir topluluk fikrini oluşturanlar üzerine çağırdığı ölüm, vecdsele bir ölümdür, çünkü sadece o yoksun bırakır, sadece o harap eder. İlki, kendilerinin zarar görmeyen, –daha kötüsü– güçlenerek çıkacaklarını düşündükleri parçalanmalara yol açarak, yoğun toplulukları birbirine kenetler. Bataille her yerde ve herkes için trajik olan bir ölümü (daha doğrusu, bir ölüm *bilincini*) çağırır; her yerde ve herkes için varlığı uyandıran bir ölümdür bu (sadece bu ölümün bilinci özgürleştirir). *Acéphale*, bu şekilde birbirine bağlanmış, başsız, yani Tanrı'sı olmayan bu topluluktur. Ve Tanrısız (ve lidersiz) bir topluluk, ölümün yıkımına çekincesizce açık bir topluluktur: "Her şey bizi mahveden ölümü davet eder." Tanrı'yı öldürmek, lideri öldürmek, terimin mitsel anlamında trajiktir. Hatta trajik bir *görevdir*. Bataille bunu bize hatırlatır: "Şefin öldürülmesi [...] tragedyanın gereğidir. İnsani şeylerin çehresini değiştirecek hakikat bura-

¹ *Acéphale* no 3-4, s. 20.

da başlar: Ortak varoluşa takınaklı bir değer veren duygusal unsur ölümdür.”¹

Bataille’in ilk yazdığından itibaren bütün yazdıklarında bolca mevcut ölüm burada da vardır; ve belki de ilk kez, gerçekten *politik*tir. İnsan topluluğu (hiçbir biçimde devletle ya da ulusla karıştırmamalıdır), ölüm hak ettiği şeyi yeniden üstlenirse, bambaşka şey olur ve bambaşka bir şekilde kurulur. Faşizm, demokrasi gibi (demokrasiden daha fazla), ölümün ne olduğunu inkâr eder; daha kötüsü, ölümü muzaffer (örneğin vatansever) bir çözüm yaparak ondan sıyrılır.

Acéphale’in üç sayısı 1936-1937’de çıktı. 1938’de yayımlanmayacaktır. Son sayı –1939’da– 1937 tarihli *Acéphale*’e pek az benzeyecektir. Daha küçük formatta, hiç başlıksız ve temasız, sadece Bataille tarafından kaleme alınacaktır. Daha önceki sayılarda yaptığı gibi elbette Nietzsche’yi anar; fakat trajik bir şekilde. Bataille her gün kıskırtılan ölümün dehşetine biraz daha derinden iner; Colette Peignot ölmüştür. Yirmi yıl sonra, ölçülü bir şekilde, “Bir ölüm 1938’de onu yıktı” diyecektir. *Acéphale*’in 1938’deki sessizliği, hoşgörülemez bir özdeşlik içindeki bir ortaklığın dehşetine hayatta kalanların tutunması çağrısı gibi, birden meydana gelen bu ölümün ağırlığındadır. *Acéphale*, 1939 yılında, küstah bir şekilde, *Ölüm Karşısında Sevinç Pratiği* diye adlandırılan uzun bir metnin trajik işareti altına yerleştirilecektir. Ölüm dehşettir ve ölüm göz kamaşmasıdır. Bataille hariç, kimse bunu anlayamaz. Bir ölüm onu yerle bir ettikten sonra, savaş her şeyi ve herkesi yerle bir etmeden önce, *Acéphale*’in son sayısındaki metinleri tek başına yazacaktır.²

¹ *Acéphale* no 3-4, s. 22.

² Bundan sonra Bataille’in hangi ateşle oynadığını söylemeye gerek var mı? Eğer bu ateşte yanmışsa, istemeden değildir. Önemli olan olguların ona hak verip vermediği değil, bunu önceden deneyimlemiş olmasıdır.

Bataille'in 1936-1937'de faşizm karşısındaki tavrını yeniden sorgulamak gerekir mi? Ya da daha doğrusu, eski yakınlarının orada burada ileri sürdükleri imalara cevap vermek gerekir mi? Bu imalar, *Acéphale*'in (karanlık güçleri serbest bırakarak) işin içine kattığı şeyin aynı dönemde faşizmin işin içine kattığı şeyle sıkı yakınlığı saklayamadığını ileri sürmektedir. Oysa, bizim elimizdeki metinler tersini göstermektedir. Bunların tek bir satırı bile en ufak bir çekinceyi doğrulamamaktadır. *Acéphale*'in metinlerinin hepsi, gördüğümüz gibi, politik bakımdan yüklüdür; genellikle hemfikir olunandan çok daha fazla politiktir. Bataille Contre-Attaque'tan sonra döneminin analizinden kaçınmaz; hatta bu analiz örneğin Halk Cephesine hiç yer vermese de, buna ender bir keskinlikle girer (gerçekten de analizin niteliği değişmiştir: Güncel olaylara ayrılan yer daha azdır; faşizme bağlı olan gelecekteki olayların öngörüsüne ayrılan yer daha büyüktür). *Acéphale*'e ve tartışmasız bir şekilde yeni-pagancı olarak tarif edilen törenlerine göre (bu törenler hakkında doğrusu pek az şey biliyoruz; olası tek paganlık sağcı mıdır, solcu bir paganlık "düşünülemez" midir gibi tali sorular da sorulabilir. Tersine, *Acéphale* bunun düşünülebilir olduğunu düşünmemekte midir?), buna fazlasıyla hakkını veren metinler vardır, üstelik bunu en kesin şekilde yapmaktadırlar (yoksa, metinleri hiç dikkate almamalı mıyız? Ya da yorumdan kaçınmalı ve dedikoduyu mu tercih etmeli?). Bataille (faşizmin yaptığı gibi) yıkımı ve ölümü yayan enerjileri benimsemeye davet etmek yerine, yıkımın ve ölümün mukadderatına güçlü toplulukları *uyandırma* etrafında sıkı sıkıya perçinler ya da perçinlemeye çalışır; Bataille'in ölçülü bir şekilde öğrettiği gibi, *Acéphale*'in tuhaf bir savaş yürüttüğü varlığı her birimizde diriltme imkânı varsa eğer, bu mukadderatı benimsemek gerekir.

Fakat Bataille için doğru olan şey, etrafındakiler için de doğru mudur? Bu çok kesin değildir. Örneğin Ulusal Kütüp-

hanede bunlardan birinin, Pierre Dugan'ın¹ bir metni bulunmaktadır. Dugan *Acéphale*'de hiçbir şey yayımlanmamış olsa da, muhtemelen mensubudur. En azından, kuşkulu his bırakan bir metin olduğu söylenebilir; gerçeküstücülerin Contre-Attaque'tan kopmalarına bahane olmuş Dautry'nin kelimesi ("üst-faşizm") gibi kuşkuludur. Bataille'ın etrafındaki herkesin onun ortaya koyduğu çok karmaşık çelişkiye bu kadar titizlikle cevap vermediği aşikârdır. Bu metinde Dugan, sadece kısır olmakla kalmayıp "iğrenç" de olan, "tanrısal hukuk Stalinciliğinin çibanlı yüz kızartıcılığı"na karşı faşizmin muzafer gücüne değer verir. Faşist irasyonnellik güçtür: Demokrasilerin olduğu gibi komünizmin de hakkından gelen güç. Dugan, düşüncesiz bir şekilde(?), bu metni şöyle noktalar:

"Bu görevi [faşist gücün üstesinden gelme görevi] üstlenecek her kuvvet, tıpkı faşizmin (duygusal düzlemde Marksizme karşı çıkarak) Marksist yöntem ve biçimleri özümsemesi ve açık ve net ifade etmesi gibi, faşizmin varoluşsal biçimlerine varana dek bütün propaganda yöntemlerini rahatlıkla özümsemeli ve kendi özgürleştirici amaçlarıyla açık ve net ifade etmelidir. Nasıl ki faşizm son tahlilde bir üst-Marksizm, ayakları üzerinde duran bir Marksizm ise, onu ortadan kaldıracak güç de ancak bir üst-faşizm olabilir."²

Dolayısıyla Bataille'ın ve *Acéphale* yazarlarının hiçbir dönem kullanmadığı ihtiyatsız –ve kuşkulu– "üst-faşizm"

¹ Henri Dubief onu takma bir ad altında gizlenmiş "yabancı Marksist" olarak tanıtır ve bize daha fazlasını söylemez. Yabancı, kime göre olduğuna bağlıdır; ama daha aşağıda verdiğim alıntıya güvenilirse, Marksist olması pek az ihtimal dahilindedir. *Acéphale*'den önce Bataille'la birlikte Contre-Attaque'ta yer almıştır.

Bibliothèque Nationale, *Acéphale*, NAF 15952. Bu metin 17 Nisan 1936 tarihli. Bu metin sadece ihtiyatsız olmakla kalmaz, aynı zamanda kesinlikten de yoksundur: Faşizmi ayakları üzerine oturmuş bir Marksizm olarak kabul etmek, analitik olarak en azından "temelsiz"dir.

kavramı yeniden ortaya çıkar. Bataille böyle bir metindeki muğlaklıkla hemfikir olabilir miydi? Gelecek sayılar için alelacele kaleme alınmış notlarda Bataille Dugan'ın metinlerine (buna mı, yoksa benzer başka metinlere mi, bilmiyoruz) yer vermeye hazır gözükmektedir ve bu niyetine tuhaf bir şekilde ihtiyatsız bir cümle eşlik eder (ama bu karalamaları arasında bulunmuş bir nottur): "Gerçeküstücülerle dostlarım arasındaki büyük farklılık, dostlarımin kelimelere hiç saygısının olmamasıdır; onlar hiçbir konuda idealist değillerdi."¹ Ahlak dışı biri olan Bataille, kelimelerin kökten zararsızlığına mı bel bağlamaktaydı? Söz konusu dehşeti (hangi dehşetin söz konusu olduğunu Bataille'dan daha iyi kimse öngörmemiştir) en berbat kafa karışıklıklarına yatkın olmayan bir kelimeyle dikkatlice (hatta saygıyla) belirtmek, kesinlikle, idealist bir şey midir? Bataille, görüleceği gibi, kendi kelimeleri olmasa da, kendi söylediğinden bambaşka yere götürecek kelime ve cümlelerin yakınında telaffuz edilmesine ikinci kez izin vermektedir. Bataille'ın geliştirdiği çelişkinin (fazlasıyla Nietzscheci bir çelişki) aşırı karmaşıklığı bu türden kaymalara yol açmaktadır. Bundan dolayı bazıları onu suçlayacaktır.

Bu suçlama –en azından hayal edilebileceği ölçüde– belki de tamamen masum değildir. Bataille'ın başkaları üzerinde etkileyici olmak için çaba sarf ettiğini ender olarak duyarsınız. Onun entelektüel nüfuzu o dönemde büyüktü, etki gücü de büyüktü. Pierre Klossowski bunu açıkça ifade eder: "Bataille öyle güçlü bir varlıktı ki, başlangıçta benim üzerimde olağanüstü bir etkisi olduğu inkâr edilemez; gerçeküstücülüğün ötesine geçerek Halk Cephesine katılıma varan 'çalkantı' koşullarında birçok başka kişi üzerinde de bu etki görülür [...]."² Caillois'nın hatırlattığı etkileyicilik de pek farklı değildir: "[...] Bataille'ın uyguladığı güç,

¹ OC III, 677, *Acéphale*, notlar.

Jean-Maurice Monnoyer, *Le peintre et son démon. Entretiens avec Pierre Klossowski*, a.g.e., 181.

Breton'un gerçeküstücü grup üzerindeki gücüyle kıyaslanabilir, politik bir güç hiç değildi. Bataille'ın gücü doğası gereği karizmatik nitelikteydi, manevi bir otoriteydi. Tuhaf, soğukkanlı, neredeyse hantal bir adamdı, ama hantallığında bile bir büyüleyicilik vardı.¹ Bu manevi otoriteyi ve bu büyüleyiciliği hangi dehşete uygulayabileceğini hayal etmek güçtür: Kaçma dehşeti. En kötüsü, sinsî bir faşist olabileceği değildi (böyle olmadığı açıktır) ya da faşizmden bilinçdışı büyülenmesinin bulaşıcı olabilmesi de değildi; bu saptanabilir ve teşhir edilebilirdi. O dönemde hangi tanrının ya da hangi şeytanın övüleceğini ayırt etmekte güçlük çeken ve bugün onları ayırt etmeyi güçleştirecek kadar tehlikeli bir salınım içinde kâh birini kâh diğerini öven birçok kişiden biri olabilirdi. Fakat Bataille'ın başkalarını sürüklediği dehşetin bambaşka bir anlamı vardır: Herkese vaat edilmiş ölüm. Her birimizin varlığının ne kadar az olduğunu söylemekten başka bir şey yapmaz, keza her birimizin varlığının yoğunluk bakımından her gün yok eden ölümle yapılan deneyime denk olduğunu da söyler. Bataille insanları bu büyük korkudan başka neye davet etmektedir (göreceğimiz gibi, Acéphale cemiyetinin anlamı da budur)? Başkalarının bu ölümüne hak etmediği başka adlar vererek kendini kurtarmaya çalışması belki de kaçınılmazdı. Bataille insanları korkuttu; ve korkuyu teşhir etmek onu azaltmak olur. Söze dökülemeyen kendi doğasına kavuşurken, adlandırılmayan da bir ada kavuşuyordu.

Böyle bir manevi otorite, böyle bir büyüleyicilik "faşistleştirici" olabilir miydi? Sonunda, hayal ettiği bu başsız topluluğun kara tanrısı, acımasız tanrısı (sadece kendine karşı değil, aynı zamanda yakınlarına karşı da çıkmış) olabilir miydi? Masson'un çizdiği figürde kendi deneyimini düşünen Bataille'ın da simgeleştirildiğini gören Klossowski bu

¹ Roger Caillois, Gilles Lapouge ile söyleşi, *Quinzaine littéraire*, 15-30 Haziran 1970.

yönü işaret eder.¹ Böyle bir suçlama, dinsel terimlerle inkâr olarak adlandırılan bir şeyin olasılığını hatırlatır.

Fakat yanlış anlamaya dayalı her yorumu bertaraf etmek için, (gizli cemiyet) Acéphale'in diğer veçhesinin karanlıktaki kaldığını kabul etmek gerekir. Bataille'in gizlice ve gizli kalması için tasarladığı sır –birilerinin orada burada yaptıkları iki üç ifşaat hariç– hakikatin tek sahibidir: Gerçekten de sessizlik kuralına kimse karşı çıkmadı. Dahası, bu ifşaatlar (Bataille'inkiler dışında kalanlar) ihtiyatla ele alınmalıdır: Acéphale projesinin ne olduğunu hepsinin gerçekten bildiği kesin değildir, Bataille'in söylemeye razı olduğu (ya da söylemeyi başardığı; Acéphale deneyiminin toplamda belki de sadece onun deneyimi olduğu ve anlamını gerçekte kimsenin anlamadığı görülecektir) sınırlı bir hakikate yaklaşabildikleri de kesin değildir. İçlerinden çoğunun durumu açısından kuşkuya yer yoktur: Kartlar sadece Bataille'in elindedir; sadece kendisinin kontrol ettiği oyuncuların hiyerarşisine göre, kartları diğerlerine kendi keyfince dağıtır.

Proje, bir topluluk ve bir din projesiydi. Esasen erkeklerden oluşan bir topluluktu. Tek istisnası, sonradan Isabelle Waldberg adı altında heykeltıraş olarak tanınan Isabelle Farner'di (o dönemde Nietzsche üzerine bir tez hazırlıyordu). Bu topluluğu oluşturanların isimleri konusunda ihtiyatlı olmamız gerekir: Georges Ambrosino, Pierre Klossowski ve Patrick Waldberg hiç kuşkusuz grubun üyesi ve güçlü destekçileriydi. Jacques Chavy, René Chenon, Henri Dubief, Pierre Dugan, Henri Dussat, Imre Kelemen de kuşkusuz dahildi (başkaları da daha katılacaktı; örneğin Jean Atlan). Roger Caillois'nın katılmadığına bugün kuşku yoktur. Yine de Acéphale hakkında bilinen pek az şeyi ona, keza Pierre Klossowski'ye borçluyuz.² Caillois katılmamış

¹ Jean-Maurice Monnoyer, *a.g.e.*, 182.

Sonradan yayımlanan bir kitap Acéphale'i aşağı yukarı bütünüyle aydınlatmış. Buna gönderme yapıyorum: *L'Apprenti sorcier. Textes*,

olsa da, mümkün olduğunca yakın olduğu açıktır; yani orada olup bitenden, orada *oylanan oyundan* Bataille'ın kesin olarak haberdar edebileceği kadar yakın. Grubun üyesi olmadığını kendi söyler; hatta ısrar eder: "Ben en tereddüt-lülerden biriydim: burada, Bataille'ın beni sürekli olarak haberdar ettiği ve benim de, grubun organı olan aynı adlı dergiye katılırken, parçası olmayı hep reddettiğim grubu ima ediyorum."¹ Bu ısrarda kuşkusuz şüpheye yer yoktur; bununla birlikte özel konuşmalarda gruba katıldığını söylediği gibi, kamusal alanda da, gruba çok yakın olduğunu ifade etmiş olduğundan, bu ısrarından kuşku duyulabilir (örneğin Acéphale'deki kurban etmeyle ve Bataille'ın ona kurban eden olmayı önermesiyle ilgili kuşkular).² Eğer Caillois Acéphale'e katılmışsa, bu inkâr, katılımcıların ifade ettikleri gizlilik yeminini ihlal etmemenin seçilmiş yolu – soruları caydırmanın etkili bir tarzı– olabilir.

Gizlilik perdesini kaldırmaya ne kadar çalışsak da, Acéphale projesinin aynı zamanda bir din projesi olduğu olgusuna geri geliriz. Bataille bunu yirmi yıl sonra itiraf etti; bu yeni dini kurma misyonunu kendinde hissediyordu: "Önceki yılları dayanılmaz bir kaygıyla geçirmiştım; bir din kurmaya olmasa da, en azından, kendimi bu yöne sevk etmeye kararlıydım. Dinler tarihinin bana gösterdiği şey, beni yavaş yavaş coşturmuştu..."³

lettres et documents (1939-1939), derleyen, sunan ve notlandıran Marina Galletti, Paris, Éd. de la Différence, 1999. Bu kitabın saptadığı olgular önemli olsa da, benim sunduğum yorumu belirgin biçimde değiştirmezler. Olsa olsa, Acéphale'in keskin şiddet karakterini –gerçek ölçüsüne indirgeyerek– vurgularlar (2012 tarihli baskıya not.)

Roger Caillois, *L'esprit des sectes*, Giriş; yeni baskısı *Instincts et sociétés*, ardından *Approches de l'imaginaire* içinde.

Bunu anlatan Caillois'dır (bir söyleşide, *Le Nouvel Observateur*, Kasım 1974, no 521): Bataille "benim acımasız karakterde biri olduğumu varsayıyordu kuşkusuz." Bataille'ın "üye" olmayan birine bu çılgın seremonide kurban edici temel rolünü verdiğini hayal etmek güçtür.

OC VI, 369. Şunu da söyler: "O dönemde, en azından paradoksal

Acéphale dindardır, gördüğümüz gibi, “şiddetle” dindardır; aynı zamanda da paradoksal olarak dindardır. Bataille Nietzscheci ve Nietzsche gibi, Hristiyanlığa tamamen düşmandır. Dolayısıyla bu yeni dinin anlamı asla Hristiyanlıkta aranmamalıdır. Daha ziyade, Aztek tanrı-
larında, Bataille’ı güçlü bir şekilde etkilemiş olan bu “acı-
masız ve kötü niyetli” tanrılarda, ölümün en şiddetlisine
yakın olmakta tüm diğer halklardan daha fazla mutluluk
bulan bu halkın uyguladığı ritüel kurbanlarda, keza Fou
Tchou Li’nin katlandığı Çin işkencesinde (*Yüz Parça işken-
cesi*), Mauss’tan alınma üretken olmayan israf kavramında,
Bataille’ın daha önce sözünü etmiş olduğu potlach’larda...
kısacası, insanı zorlayarak içindeki varlığı uyandıran ve
onu dünyada en yoğun varlık haline taşıyan şeyde aramak
gerekir. İnsanı bu hale sadece en dizginsiz erotizm ile en
karanlık ölüm taşır. Acéphale bir din olmuşsa (ya da ol-
maya çalışmışsa), ölüme başka hiçbir dinin vermediği bir
yeri vermek istemesi anlamındadır. Herkes ölümden kaçsa
da, herkes ona son bir anlam verse de, herkes onu varlığın
-ya da ruhun- bir sonraki evresine doğru bir geçiş olarak
görse de, Acéphale, tersine, ölüme varlığın kaçınılmaz yok
oluşu anlamını verir. Bataille’ın kuşkusuz arzuladığı şey,
her birimize vaat edilmiş olan ölümün dehşetinin herkesin
içine dehşet verici bir paskalya yortusu gibi inmesidir ve o
zamana dek bastırılmış olan coşku ve enerjilerin bu dehşet-
tin düzeyinde ortaya çıkmasıdır.

Ölüm toprağa bağlıdır, sadece toprağa (asla göğe değil),
çürümeye, parçalanmaya, gömülmüş bedenin kadavralaş-
masına bağlıdır. Beden köktür, ormanların üst derisi altın-
da uğuldamaktadır ya da derinlerde uğuldayan volkandır.
Acéphale bu *teşhistir*: Ölümün sersemletici çalışmasına
gözlerini faltaşı gibi açmış, gören insanlar topluluğudur.

Güneşsi Anüs'ü hatırlamak gerekir; bir kuyunun dibindeki ceset gibidir güneş, ters dönmüş gökyüzüdür. Acéphale orjilerinin sahip olmak istedikleri göz açıcı anlama dair yaklaşık bir fikir edinmek için Bataille'ın yazdığı en şiddetli anti-idealist metinleri hatırlamak gerekir. Bir kümes hayvanı gibi bir çukurdaki direğe bağlı, bir çiçek gibi göğe açık anal çıkıntısı ortada, dişi bir kuyruksuz maymunun kurban edildiği (gerçek mi, hayali mi bilmiyoruz) henüz sözünü etmediğim bir metin belki de buna daha yakındır. Bu kurban törenine katılanların hepsi çıplaktır, hepsi "hazzın iştahıyla aynı ölçüde çıldırmışlardır (şehvetten bitkin düşmüşlerdir)." Bir işaretle, hayvanın üzerine toprak atarlar ve onu kısmen gömerler: Sadece o kaygıyla kasılan, sarsılan "tikinti verici güneşsi çıkıntı" görünür kalır. Bunun üzerine, bir kadın, bu öyküde bir İngiliz kadın,

"Sevimli kıçlı çıplak uzun bedeniyle dolmuş çukurun üzerine yatar: En uç noktasında ışıklar saçan çiçekli, hafifçe bok bulaşmış bu sahte kel kafanın sümüksü etine güzel beyaz parmakların değdiğini görmek insanı biraz rahatsız ediyor. Diğer hepsi etrafta, çığlıklarını tutmuşlar, terlerini siliyorlar; dişleri dudaklarını ısıyor; fazla heyecanlı ağızlardan hafif bir salya bile akıyor: nefes alamadıklarından ve de ölümden ağızları kasmış, kırmızı etin güzel çıbanı koyu renkli pis kokulu alevlerle tutuşuyor."¹

Doğru anlamalı: Acéphale'in bu türden törenler yaptığını söylüyor değilim; böyle bir gerçek yoktur. Yine de bu kararsız ve sendeleyeyen anlam, Acéphale'in olmayı istediği anlamdır. "Sadece sanrılı bir boşluktan, nefes tıkayan bir ölüm kokusundan başka bir şeyin olmadığı düzeye"² tek erişilecek anlam budur. Aynı zamanda bir *ittifak* anlamıdır,

¹ OC II, 30, *Le sacrifice du gibbon*. Bu metin 1927 ile 1930 arasında yazıldı.
A.g.e.

kendinden geçirici bir düğün anlamıdır: Taşkın düğünlerin en tiksinti vericisi ve en göz kamaştırıcısı.

Varlığın bütünlüğü sadece buradadır. Acéphale cemiye-tine kesin olarak atfedilebilecek tek metnin belirttiği gibi, Bataille'ın bu yeni dinin anlamını yarattığı bir bütünlük: "[...] bütünlük, ölümle orji içinde hayatın birleşmesini ve deyim yerindeyse, kaynaşmasını gerektirir. Dolayısıyla deneyimin nesnesi, ölüm kaygısından kurtulmuş parçalı ve boş belli bir yaşam halinden, birçok can çekişmede vuku bulduğuna kuşku olmayan her şeyin bu kaba ve nefes kesici geri akıntısına geçmelidir."¹

Bataille bu onarılamazlığı arzuladı. Acéphale katılımcılarını (ortaklarını) bir *insan* kurbanının onarılamaz bir şekilde birleştirmesini arzuladı. Böyle bir plan onları geri dönüşsüz bir noktaya eristirebilirdi. Buna razı bir kurban arandı; belli ki kimse bulunamadı. Kurban edecek biri arandı; belli ki o da bulunamadı. Bizzat Bataille bunu üstlendi. Patrick Waldberg bunu çok sonraları ortaya çıkartacaktır: "Ormanın ortasındaki son buluşmada dört kişiydik ve Bataille diğer üçünden kendisini öldürmelerini kesin bir şekilde istedi, böylece miti temellendiren bu kurban ediş topluluğun hayatta kalmasını sağlayacaktı."²

İttifakın yoğunluğu en üst derecesine erişemedi. Onarılamaz olan vuku bulmadı. Bataille bunu çok daha sonra kabul etti: "Bu korkunç bir hataydı, fakat yazılarımı bir araya getirdiğimde bu korkunç niyetin hatası ve değeri açıklanır."³ Açıklandı mı? *Bu noktaya kadar*, cemiye-t üyelerinden birinin ölümüne kadar gitmek gerektiğini, bir dinin *hâlâ* mümkün olduğunu ve bedelinin bu olduğunu kendi

¹ Bu metin Henri Dubief'in Ulusal Kütüphaneye bağışının parçasıdır (*Acéphale* NAF 15952).

P. Waldberg, "Acéphalogramme" in *Georges Bataille, l'apprenti sorcier*, M. Galletti için, a.g.e., s. 597.

OC VI, 373. Bu cümle yanıltmamalı. Onun burada canavarca olarak nitelediği şey, bu kurban etme projesi değildir (bunun olduğunu asla itiraf etmedi), bir din kurma projesidir.

ölümüyle kanıtlaması gerektiğini düşünen Bataille'ın o dönemki ruh hali neydi? Bunun kanıtı olarak kendini sunması gerektiğini mi düşündü?

Acéphale her zaman bu kadar ciddi, bu kadar trajik bir gösteri olmadı. Ya da ciddi ve trajik olduğu için, aynı zamanda bir oyun ve bir şenlikti: "Hıristiyanların cimriliğiyle bizim işimiz yok, bizler özgür varlıklarız: Hudutsuz bir cömertlik ve bir Yunan naifliği, yani sınırlı ve hatta tuhaf mizaçlı hareketler sergiliyoruz... Varlığımızın kendini verdiği, kendini oynadığı trajik yere yakınlaşmamızı sağlayan bu tür çocuksu açgözlülük, cömertlik olmasa, yeni bir Hıristiyan cimriliği olur." Acéphale'in amacı buydu: "İnsan hayatını özgür bir oyun ölçüsünde bir şenlik" yapmak.¹

Acéphale cemiyetinin iki törensel kuralından daha önce söz ettik: Anti-semitistlerle el sıkışmanın reddi ve Concorde Meydanında XVI. Louis'nin idamının anılması. Leiris'in "dalga geçme"² olarak gördüğü bu kuralların ikincisi Acéphale'in apolitikliği ileri sürülse de, önemli biçimde politik kalır: "Concorde Meydanı, Tanrı'nın ölümünün tam da duyurulması ve haykırılması gereken yerdir, çünkü dikilitaş Tanrı'nın en sakın inkârıdır."³ Başka törenler de vardır: Örneğin yemekle ilgili kurallar, ki Bataille bunların önemini ihmal etmez, günlük yemek ritüel olarak su eşliğinde (şarap öğleyin yasaktı) kısılmış at etinden oluşur. Bunların en önemlisi ve en bilineni, Saint-Lazare Garından, trenle ve ayrı ayrı, minik bir gar olan ve ormanın ortasında tuhaf bir şekilde kaybolmuş Saint-Nom-la-Bretèche'e kadar yolculuk

¹ Bibliothèque nationale, *a.g.e.*

² Michel Leiris, yazarla söyleşi, 1986. Leiris'in Bataille'ın birçok girişimini (Contre-Attaque, Acéphale) "dalga geçici" olarak nitelemedeki ısrarı, *Documents*'ın sonundan savaşa kadarki dönemde aralarında olabilecek "politik" yakınlığa geçmişe dönük bir kuşku yöneltmektedir. Görüleceği gibi, Sosyoloji Koleji onları ancak görünüşte yakınlaştıracaktır.

OC VI, 373.

etmektir ve oradan da, tek başına ve sessizce, geceleyin, yıldırım çarpmış bir ağacın dibine kadar gidilir (yıldırım çarpması, en *kök salmış* olanın ani ölümü anlamı taşıyabilir).

Ender katılımcılarından biri olan Pierre Klossowski sayesinde bunun anlatısı mevcuttur:

“Yirmi kişi kadar trene bindik [...] Saint-Nom-la-Bretèche’e kadar. [...] Bize şöyle denmişti: ‘Tefekküre dalın, ama gizlice! Hissettiğiniz ya da düşündüğünüz şey hakkında asla bir şey söylememelisiniz!’ Bataille asla bize daha fazlasını söylemedi. Bu tür seremoninin ne anlama geldiğini bize asla belirtmedi. Size söyleyebileceğim şey, bunun çok güzel olduğuydu... O gece bardaktan boşanırcasına yağmur yağdığını hatırlıyorum. Yıldırım çarpmış bir ağacın dibinde bir Bizans ateşi yanıyordu. Tam bir mizansen [...] Çok güzeldi. Ama hepimiz, Bataille’da, Bataille’in kafasında olup biten bir şeyi paylaştığımızı hissediyorduk. Hepimizde bir tür duygudaşlık vardı. Merhamet anlamında duygudaşlık değil! Paylaşıyorduk... Katılıyorduk.”¹

Daha fazlası yapıldı mı? O gece ya da başka bir gece? “Saint-Nom-la-Bretèche ormanında çile çektirici meditasyonların ya da orji ritlerinin olup olmadığının önemi yoktur. Din dışı merakın bunu ele geçirmesi, Georges Bataille’in kendi imkânsız niyetine vermeye –boş yere– uğraştığı kutsalın yıkıcı karakterine hakaret etmesi yeterlidir: İnsanı, kendi hiçliğinin gerçekleşmesi içinde gerçeklikten uzaklaştırarak yeniden yaratmak.”² Kesin olan bir şey var: Acéphale gibi oldukça hiyerarşik bir cemiyette herkes kendi düzeyine göre farklı ve kademeli ritlerin inisiyesi olur. Eğer

¹ Pierre Klossowski in Bernard-Henri Lévy, *Les aventures de la liberté*, söyleşi, 170-171, Grasset, 1991. Klossowski Acéphale’e bir dönem katıldı. Bataille, “Tanrı benzeri bir şeyi” yeniden dahil etme teşebbüsüyle onu suçlayarak dışladı.

Michel Camus, *L’Acéphalité ou la religion de la mort. Acéphale’in yeni baskısına önsöz*, Jean-Michel Place, 1980.

biri konuşursa (ki, gördüğümüz gibi, bu olmadı) Acéphale hakkında ancak kısmi bir hakikat verebilir (aslında, sadece kendi hakikatini). Her şeyi elinde bulunduran tek kişi Georges Bataille'dır; Acéphale'in imkânsız hakikati onun sessizliği üzerine kapanır.'

Saint-Nom-la-Bretèche'deki yıldırım çarpmış ağacın, Acéphale'in olduğunu iddia ettiği şeyin simgesi olma ihtimali çok güçlüdür. Bu ağacın Colette Peignot ile Bataille'in Saint-Germain-en-Laye civarında oturdukları evin birkaç kilometre ötesinde olduğunu unutmamak gerekir. (Eğer bu ağacın simge değeri varsa, bunun öncelikle onların gözünde olduğu açıktır). Sürekli olarak oraya gittiler ve kuşkusuz onu "idolleştirdiler." Georges ile Colette'in 1937 yılı sonunda ve bütün 1938 yılında oturdukları, daha sonra Georges'un Patrick ve Isabelle Farner-Waldberg ile (1939'da) oturduğu Mareil Sokağı 59b'deki bu ev,¹ Saint-Nom ormanıyla birlikte, Acéphale topografyasının ayrıcalıklı yeridir. Birkaç yer daha vardı: Palais-Royal Meydanındaki Café l'Univers. Ulusal Kütüphaneden çıkan Bataille (kütüphaneye pek az gidiyordu: 1939 yılında öğleye doğru geliyor ve saat 16'ya doğru oradan ayrılıyordu) orada dostlarını, Acéphale'in "komplo ortakları"nı, başkalarını görüyordu. Bunlar arasında bulunan Jacques Lacan bu toplantılara sık sık katıldı² (Lacan'ın, Acéphale'e katılmamış olsa bile bizzat Bataille tarafından grubun faaliyetlerinden titizlikle haberdar edildiği varsayılabilir);³ Bataille ile Colette Peignot'nun mü-

* İngilizce çeviride Bataille'la birlikte Colette Peignot'nun adı da anılmaktadır -çn.

Daha önce ressam Maurice Denis oturuyordu.

Isabelle Waldberg, yazarla söyleşi, 1986.

Bataille ile Lacan'ın 1935'ten savaşa kadarki dönemdeki çok büyük yakınlığı üzerinde çok az söylenmiştir. Ve Lacan'ın Acéphale'in faaliyet ve deneyimleriyle bu kadar yakından ilgilenmiş olması - taraflar da dahil olmak üzere- hiç üzerinde durulmamış bir konudur. Bataille ile Lacan'ı birleştiren entelektüel ve duygusal sıkı ilişkileri günün birinde analiz etmek gerekecektir. Bu ilişkilerin Lacan'ın eserleri üzerinde birçok etkisi hissedilebilir. 1939

davimi oldukları Pigalle Sokağındaki bir genelev ve daha sık gittikleri Saint-Germain-en-Laye'deki bir başkası.¹

Bütün bunlarda Colette Peignot temel bir yer işgal eder. Acéphale, bir şekilde, öncelikle *onların* topluluğudur. Böyle bir din fikrinin esasen Bataille'a özgü olduğu muhtemeldir. Fakat yine muhtemeldir ki, Colette Peignot olmadan bu fikir gün ışığına çıkamazdı ya da farklı biçimde olurdu. Onun rolünün ne olduğunu tam olarak bilmesek de, önemli olduğunu hayal edebiliriz.

Bütün bu dönemle ilgili olarak son bir saptamada bulunulabilir: Bataille deli miydi, yoksa şeytana mı uymuştu? On yıl önce, kafasının üzerinde bir gözünün olduğuna –hepimizin buna sahip olabileceğine– ve bu gözün kafatasını delip geçtiği anda, dikey olarak, güneşi *görmeyi* sağlayacağına inandığını hatırlayalım. Daha sonra anlamsız gelse de Bataille bu olasılıktan kuşku duymadı. Ritüel bir kurban projesi de aynı ölçüde anlamsız değil miydi? Sezgisi ne kadar “dahice” olsa da (bir topluluk daha baştan itibaren içlerinden birinin ölümüyle ancak birbirine bağlanır), bunu deneyerek doğrulama eğilimine nasıl kapılabilir? Bataille'ın, Caillois'nın ile-ri sürdüğü gibi, kendini Breton'dan daha büyük, daha güçlü göstermek istediği, bu ustalıkla işle (!) Breton'un asla erişemeyeceği bir prestiji iddia ettiği kesinlikle doğru değildir. Bu varsayım sadece Bataille'ı küçük düşürücü olmakla kalmaz, gerçeküstücülüğe Bataille'ın gözünde sahip olmadığı bir önem de atfeder. Aynı Caillois'nın Breton ile Bataille arasında kurmaya çalıştığı paralellik daha da aydınlatıcıdır: Her ikisi de kelimelerle şeyleri açık seçik ayırt edemez. Her ikisi de, ona göre, şu korkunç kafa karışıklığının etkisi al-

yılında Jacques Lacan'ın Sylvia Bataille'la tanıştığını ve ikinci karısının o olduğunu da hatırlayalım (Georges Bataille'dan 1934'ten beri ayırdı).

Isabelle Waldberg, yazarla söyleşi. Bataille gençliğindeki “eğlen-celi bir şekilde skandal yaratan şakalar”dan aldığı tadı yitirmemiş gözükmektedir. Örneğin teşhircilik zevki.

tındadır: “Georges Bataille’ın bu noktadaki tutumu [ritüel kurban], Breton’un en basit gerçeküstücü eylem tanımlayışı kadar abartılıdır: Elinde tabancayla sokağa çıkıp yoldan geçenlere rastgele ateş etmek.”¹

Eğer “delilik” varsa, bu, Bataille’ın *bilmekle* asla yetinmemesidir: deneyimin bunu doğrulaması da gerekiyordu. Bu nokta Bataille’ı anlamak için temel önemdedir. Sonuçta Bataille mümkün olduğunca az soyut, mümkün olduğunca az “edebi”dir; mümkün olduğunca az “felsefi” olduğunu da kendi ekler. Kafatasının tepesinde bulunan bir uç gözün varlığının *teorik* olasılığı, kendi deneyiminin bu keşiften elde edebileceği bütün yarar anında ortaya çıkmaya bile onu kısmen ilgilendirirdi. Acéphale’in durumu da aynıdır ve burada da Roger Caillois’nın görüşüne güvenebiliriz: Şamanizmin teorik önemi ona göre büyüktü.² Fakat kendisi de şaman olduğunu iddia ettiğinden ona önemli geliyordu. Bataille’ı “dindar” olmaya yönelten şeyi de kuşkusuz böyle anlamak gerekir: Dinler tarihinin sunduğu önemi kabul etmek yetmez, daha öteye geçmek gerekir. Kişi kendini ve düşüncesini yeni bir din haline getirmelidir; böyle bir girişin daha ileride anlamsız ya da gülünç gelse de. Bataille, 1959’da, yani yirmi yıl sonra, bu hayallerden kurtulmuş sonuçlar çıkartacaktır:

“Bugün bir din kurma konusu kadar bana uzak gelen bir şey yoktur. [...] Sadece bu niyet komik olmakla kalmıyor, benim şu anki niyetim buna dair hissettiğim derin gülünçlük duygusu üzerinde temellenmekle kalıyor, üstelik bunun talep ettiği temel ve çaba da benim ‘din’ diye adlandırdığım şeyin tersi yönde gidiyor. Tek yapabileceğimiz şey, bu dini aramaktır. Bulmak değil. Bulmanın ister istemez bir değeri ya da tanım biçimi

¹ Roger Caillois, “Breton et le mouvement surréaliste,” *NRF*, özel sayı, Nisan 1967.

Şamanizm Anatole Lewitzky’nin 7 ve 21 Mart 1939’da Collège de Sociologie’de verdiği bir konferansın konusudur.

olur. Ben bir din adamı olabilirim, özellikle dindar biri de olabilirim, ama bunun nasıl ya da ne şekilde olduğunu tanımlamayı öncelikle kendime saklarım.”¹

Bataille bu konuda da mümkün olduğunca az “filozof”tur ve onun biyografisi özellikle eseri için son derece önemlidir: Yaşamak istemediği bir şeyi asla düşünmedi ve kendi üzerinde, tek başına ya da birkaç kişiyle birlikte denemek istemediği hiçbir şeyi hayal etmedi. Sonradan, soğukkanlılıkla vazgeçtiği şeyler ne olursa olsun.

GÖSTERİŞLİ BOĞA GÜREŞİ²

“Aslanların kükremesi, kurtların uluması, fırtınalı denizin öfkeden kabarması ve yok edici kılıç, insan gözünün göremeyeceği sonsuzun parçalarıdır.”

WILLIAM BLAKE

Cennet ve Cehennemın Evliliği

Onarılamaz olanın vuku bulmadığını söylemek doğru olmaz. Elbette oldu. Ama Bataille’in (belki de hepsinin) beklediği tarzda değil. Acéphale’in anlamı davet edilen ölümün gelmesi idiyse, Acéphale, kaygı verici bir şekilde, zafer kazandı. Acéphale’in anlamı, meydana gelen bu ölümün etrafında, hepsi de son derece derinden ve benzer bir şekilde dehşete kapılmış olduğundan artık hiçbir şeyin ayıramayacağı erkek ve kadınların kesin olarak birbirine bağlanması, kaynaşması idiyse, Acéphale trajik bir yenilgidir.

Bataille’in Acéphale’le (ve Acéphale’in yanında) iki önemli deneyim yaşadığı gerçektir: seçmeli, dar ve komplocu bir topluluk deneyimi ile bir aşk topluluğu deneyimi. Acéphale’e öncülük etmiş “çılgınlık” (Bataille’in kullandığı

¹ OC VI, 371, Ekler.

² “‘Gösterişli boğa güreşi’ kelimeleri [Laure’un] can çekişmesini belirtmek için kullandığı sözlerdir” (G. Bataille).

kelimedir bu) ne kadar şaşırtıcı olsa da, korkuya yol açacak denli entelektüel olarak doğrudur (Acéphale'in "deliliği," canavarlığı, bunu deneyimlemek, *doğrulamak* istemesi olacaktır). Paylaşılan bir ölümün getirdiği sarsıntı, hayatta kalanları parçaladığı ölçüde birleştirir (yine de güç bakımından ölümle tek karşılaştırılabilir gibi gözüken aşktan daha iyi yapar bunu). Ölümünü gördükleri kişiyle *geride kalanların* ortaklığı, sırası geldiğinde onların da ölecek olmasıdır; darbenin indiği kişiyle ortaklıkları, o an için kendilerinin esirgenmiş olmasıdır. Bu ölüm, bu ölü, cesedin etrafında toplanmış topluluğu kaygıyla sarsar; bu kaygı, Bataille'in gözünde varlığın bütünüdür (Acéphale'in hedefi bu varlıktır, yoksa elbette ona erişmenin paradoksal aracı olan ölüm değildir) ve daha korkuncu, varlığın güçsüzlüğünü teşhir edendir. Bataille arkadaşlarının bunu paylaştığını mı görmek istedi? Durum böyleyse eğer, meydan okuması kadere kışkırttığına, kadere hem hak verdi hem de onu haksız çıkardı. Hak verdi: Ölüm randevusuna, herhangi bir başka şeyden daha korkunç bir halde geldi (Acéphale'de derinden Don Juanvari bir şey vardır): Sevdiği kadına vurdu.¹ Ve Bataille'ı haksız çıkardı: Bu ölüm kimseyi birleştirmede. Kuşkusuz bu ölüm kurban edici bir ölüm değildi. En azından Bataille'in anladığı anlamda değildi. Fakat kurban etmeyle ilgili olsa da olmasa da, onarılmaz olanın ayrılmazcasına bağlayacağı hiçbir erkek ve kadın topluluğu bu ölüm temelinde kurulmadı. Bu yıkımı hafifleten başka yıkımlar da –savaşınkiler– meydana gelecekti; bir süre sonra bu yalnız bir insanın, yine yalnız başka insanlar arasındaki acısı oldu. Ve de Colette Peignot'nun can çekişmesine tanık olmuş birkaç ender dostun: Bir Hristiyan olan Marcel Moré ile

¹ Onun Colette Peignot'yu ritüel olarak "kurban edebileceğini" sanmak, onu bir deli, bir bunak kabul etmek olur. Ölümünün ardından çektiği acı, ondan iradi olarak yoksun kalmak istemenin onun için ne kadar imkânsız, ne kadar düşünülmez olduğunu yeterince göstermektedir.

Michel Leiris; ikisi de Acéphale'e dahil değildi. Onların acısı dostluğun gereğindendi, yoksa "dinsel" bir tarzda değil.

"Acı, dehşet, gözyaşları, sayıklama, orji, ateş, sonra ölüm, Laure'un¹ benimle paylaştığı günlük somundur ve bu somun bana tehditkâr ama sonsuz bir yumuşaklığın anısını bırakıyor..."² Âşıklar topluluğu, insanlarındaki kadar *bir* topluluktur. Hatta belki de en altüst edicisidir. Bir kadın, hiçlikten (kişinin varoluşundaki cehaletten) çıkarak belirir... Bu beliriş, "düşün altüst olmuş dünyasına ait gibidir." Breton'un yazabileceği bu cümleyi Bataille hemen ayırtılandırır (ideallikten çıkartır): "Fakat cinnet, çıplak ve hazza boğulmuş düş figürünü bir yatak odasının sıkı sıkıya gerçek dünyasına fırlatır."³ Altüst edici ve gülünç. Âşıklar dünyası da dünyadır ve bütünüyle dünyadır. En iyi ihtimalle, daha yoğun bir dünyadır: Herhangi bir dünyadan daha fazla onları bir araya getirir ve en yüksek yoğunluk haline taşır. Politikanın yaptığından daha fazla: "Âşıklar dünyası politikanın dünyasından daha az *gerçek* değildir. Hatta yaşamın bütünlüğünü kapsar, politika bunu yapamaz."⁴

Âşıkların birbirine sarılması dünyayı onların üzerine kapatır. Onların her birinin varlığı, bu kucaklaşma anında olduğu kadar başkasıyla bir olmaya asla yakın değildir, bir varlığı bir diğerinden ayıran her şeyin bittiğine inanmaya hiç bu kadar yakın olunmaz... Ve hiçbir yerde bundan daha derin, daha telafisiz biçimde mesafeli değildir: "Zıt cinsiyetten iki varlık birbirinin içinde kendilerini yitirirler, birlik-

¹ Laure'nın, Colette Peignot'nun ikinci ön adı olduğunu tekrar hatırlatayım. Ölümünden sonra bu adla imzalanmış şiir ve yazılar bulunmuştur. Yazılarında da kendini bu adla belirtir. Bataille de ondan ve kendilerinden söz ederken bu adı kullanır. Bu nedenle, bundan böyle ben de Colette Peignot'ya tercihen Laure'u kullanacağım.

OC V, 501, *Le coupable*, Notlar.

OC X, *Erotizm*.

A.g.e.

te her birinden farklı yeni bir varlık oluştururlar. Bu yeni varlığın geçiciliği aşîkârdır: Parçaları bu yeni varlıktan ayrı kalan bir şey asla değildir; kısa karanlık anlarında bilinci yitirmekten daha fazlası asla olmaz.”¹ Bir odadaki iki beden birbirine sarılarak yabancı dünyayı ortadan kaldırırlar, sanki ölümün onların arasına sızacak gücü yokmuş gibidir... ve ölüm, ölümü uzaklaştırır gibi gözükken sarılmalar içindeki kadar hiç yoğun değildir (“ve elbette, bir kadın ne kadar güzelse ağlaması, kendini yitirmesi ya da basitçe soyunması o denli arzulanır”).² Dolayısıyla bu dünya gerçektir, herhangi bir dünyadan daha gerçektir (hatta onun yeterince olağanüstü olmaması gerçekliğinin kanıtıdır). Başkası en güzel, en altüst edici düştene dilediği kadar çıksın, vaat ediyor gözüktüğü şeyi gerçekleştirecek gücü yoktur: önceden süreksizdiler; süreksiz kalacaklardır. Bütün âşıklar gibi, Bataille’in da umduğu süreklilik, bu durumda, “hâlâ erişilmez olduğu, hâlâ güçsüz olduğu ve titreyerek arandığı ölçüde, özellikle kaygı içinde hissedilir... İnsani sınırlarımızın inkâr ettiği şeyi, iki varlığın tam kaynaşmasını, süreklilikten yoksun iki varlığın sürekliliğini bu dünyada sadece seviyen varlık gerçekleştirebilirmiş gibi gelir âşığa.”³ Bataille’in burada teorisyen olarak söylediği şeyi (gerçekte yirmi yıl sonra ve sadece Laure’a uygulanamayacak bir genellik içinde söyler), anında şair olarak tekrar ele alır: Böyle bir aşk son derece şiddetlidir ve ölümü çağırır. Ötekini yitirmektense, onun ölümü; bir kargaşayı bu kadar yüksek düzeyde, bir titremeyi bu kadar şiddetli tutamamaktansa, ötekinin ölümü. “Süreksizliğe”⁴ son verme umudunun güçlü olması ölçüsünde, böyle bir vaadin gerçekleşme imkânsızlığının sonucu olarak onlar arasında ölümün daha güçlü olması,

¹ *Le Collège de sociologie*, 530, Idées, Gallimard.

A.g.e.

OC X, 26, *Erotizm*.

Bataille’in sıklıkla kullanacağı bir kelimedir bu. Ona göre, varlığın sonlu olmadığı ve var olmayan her şeyin hiçlik olduğu şeklinde anlamak gerekir.

böyle bir aşkın yasasıdır. Artık yalnız olmamak, bir olmak, ötekinin parçası olmak ve ötekinin de onun parçası olması, birbirinin içinde erimek, kaynaşmak, aşkın bu imkânsız mucizesini Bataille arzularının en yükseği olarak hisseder, ama eğer tutku buysa, diye ekler, –ki kuşkusuz budur– ölü mü ya da cinayeti çağırır (gerçekte, ölümü çağırarak yerine ölümün kendisidir; tutku ölümdür: Her bir kişi sürekli kendini hayal ederken, farkında olmadan ölü hayal eder). Bataille daha ilerde söyleyecektir (hayalleri kırılmış mıdır?): Aşk, “ayrı ayrı kişiliklerin artık sınırlandırmadığı, sınırsız, tam varlıktır; tek kelimeyle, sevilen kişinin varlığından yola çıkarak bir kurtuluş gibi algılanan varlığın sürekliliğidir. Bu anlayışta bir saçmalık, korkunç bir karışım vardır, fakat saçmalığın, kafa karışıklığının ve ıstırapın ötesinde de mucizevi bir hakikat vardır.”¹ Ölmüş Tanrı’yla birlikte, onun yanılması kalır; ve bu aşk yanılması, tanrısal bir andır.

Kişi, incitmeden, şunu söyleyebilir mi: Ölüm *aynı zamanda* bir mucizedir? Bu karanlık, hoyrat bir hakikattir. Belki de bunak (aşırı öfkeli) Tanrı’nın hakikatidir. Kuşkusuz karşısında kimsenin gerilemeden duramayacağı bir hakikattir... Aynı zamanda da şefkatli bir hakikattir (ondan daha şefkatlisi yoktur, çünkü daha parçalanmışı yoktur). Ölümle birlikte beklenti, var olmanın ve bir olmanın köleştirici beklentisi sona erer: Ölüm (eğer bunu anlayacaksak) aşkın *büyük bozumu* olabilir.

Birlikte gündelik tayınları yaptıkları “acı, dehşet, gözyaşları, sayıklama, orji ve ateş”in ne olduğunu bilmiyoruz. Bu aşkın ne kadar şiddetli görünse de, “yasak ama sonsuz bir yumuşaklık”ta olduğunu hayal etmekte zorlanırız. Bataille Laure’un öyküsünü yazmaya giriştiğinde, tanıştıkları yılda kalması önemsiz değildir. Birkaç ender ifşaat dışında, birlikte ne yaşadıklarını bilmiyoruz; sanki, Acéphale’de olduğu gibi, orada da gizlilik yasamış gibidir.

¹ A.g.e.

Kuşkusuz –söylediğim gibi– kendilerini sadece ölümlün sınırlandırması konusunda hemfıkirdiler. Aşkları, bir geriye sayma dışında nasıl anlaşılır ki? Laure zaten ölüme mahkûm muydu, yoksa henüz değil miydi? Başka bir hayat –daha az sert, daha az sefih– onu kurtarabilir miydi? Daha “aklı başında” yaşaması hayatını kaç yıl uzatırdı? Gerçekten de bunu arzuluyor muydu? 1935 yılında veremin onda çok ilerlemiş, şimdiden (ilerlemesini hiçbir şeyin engellemeyeceği kadar) çok geç olduğuna pek kuşku yoktur. Belki onlar bunu bilmiyorlardı; belki Laure bunu kendine saklayacak kadar, hayatlarında hiçbir şeyi değiştirmeyecek kadar güçlüydü (nasıl bir gücü olduğunu gördük ve göreceğiz). Kaçmayı, herhangi bir anda hayatını kurtarmayı düşündüğüne kuşku yoktur ve bunu öyle bir şekilde ifade eder ki, kalarak, hayatta kalma şansının zayıf olduğunu bildiğini anlarız.¹

1935’te Laure’un üç yıllık ömrü vardır. Birlikte yaşadıkları üç yıl, söylenenden daha az birlikte olsa da, kesin olarak birbirine bağlı gözökmelerine yeterlidir. Söylendiğinden daha az: Bataille sadakatsizdir ve bu bir araya geliş onun için de ne kadar altüst edici olsa da, hayatını hiç değiştirmeyecektir. Her ikisi de defalarca yurtdışında (İspanya) kalmıştır, birlikte değil gibidirler: 1935 Mayısında Bataille Tossa de Mar’dadır ve orada *Göğün Mavisini* yazar, ama orada yalnızdır (orada, tersine, bir başka kadınla, Madeleine’le ilişkisi olmuştur; bunun Madeleine Landsberg olduğu kolaylıkla saptanabilir). Laure da 1935’te Barcelona’dadır; ama görüldüğü kadarıyla Bataille yoktur. Mayıs 1936’da Laure Madrid’tedir, Bataille ise Nisan ayında Tossa de Mar’dadır. Masson Laure’un da yanında olduğunu hatırlamamaktadır. Ekim 1936’da Laure bu kez Barcelona ve Katalonya’dadır;

¹ “Yaşamımızdan nefret ettim, çoğu zaman kurtulmak, tek başıma dağa gitmek istedim (böylelikle hayatım kurtulurdu, artık bunu biliyorum)...” (Laure’un Georges Bataille’a mektubu, Laure, *Écrits*, 319).

Bataille da orada mıdır? Öyle gözükmüyor. Birlikte yapmayı tasarladıkları tek yolculuk 1937 yazında Yunanistan yolculuğudur. Bu Diyonisosçu yolculuk Bataille'a "kutsal" gözükmektedir; en azından, André Masson'a söylediği budur. Belki de vazgeçtikleri için daha da "kutsal" bir yolculuktur. Sicilya'ya, özellikle de Etna'nın tepesine giderler. Bu Etna "hacçı"ndan, Bataille sayesinde daha çok şey biliyoruz:

"[...] Laure ile birlikte Etna'nın yamaçlarını tırmandığımız gece her taraf kapkaranlık ve sinsi bir dehşetle yüklüydü... (Bu Etna tırmanışı bizim için son derece önemli oldu... Bitkin düşmüştük ve bir anlamda, çok tuhaf, çok feci bir yalnızlıkla şaşkınlığa düşmüştük: Soluk aldığımız yıldızın açık yarasına, çatlağına eğildiğimiz parçalanma anıydı bu... Yolun ortasında, cehennemi bir bölgeye girmişken, uzakta, uzun bir lav vadisinin ucunda, volkanın kraterini fark etmiştik; nesnelerin korkunç istikrarsızlığının daha aşikâr olduğu başka bir yer hayal etmek imkânsızdı; ve Laure aniden öyle bir kaygıya kapıldı ki, deliye dönerek, dosdoğru koşarak kaçtı: İçine girdiğimiz dehşet ve yıkım onu çıldırtmıştı)."¹

Laure da bundan söz eder:² "Georges ile ben Etna'ya tırmandık. Oldukça ürkütücüydü... Endişeye kapılmadan bunu düşünemiyorum ve o sırada yaptığım her şeyi bu görüntüyle karşılaştırıyorum. Böylece dişlerimi... bu kadar güçlü -çenemi kıracak kadar- sıkımamam kolay değil." Bu tırmanışın korku ve titremesini Acéphale'in açığa çıkarma iddiasında olduğu kutsalla karşılaştırmak uygun düşmez mi? (Bataille'in uzun yıllardır dostu olan) Maurice Heine'nin rehberliğinde Sade'in gömülmek istediği yere (Épernon yakınlarında, özellikle Saint-Hilarion yakınlarına, Malmaison'a) yaptıkları bu diğer tuhaf "hac yolculuğu"yla karşılaştırmak da yerindedir: "O gün kar yağıyordu ve araba ormanda yolu şaşırdı.

¹ OC V, 500, *Le coupable*, Notlar.

Jean Grémillon'a Eylül ya da Ekim 1937 tarihli bir mektuptan.

Beauce üzerinde vahşi bir rüzgâr esiyordu. Maurice Heine'yi orada bırakıp geri dönerken, Laure ile ben bir akşam yemeği hazırladık; Ivanov ile Odeïevtsova'yı bekliyorduk. Öngördüğümüz gibi, yemek de rüzgâr kadar vahşiydi. Odeïevtsova çırlıçıplak soyundu ve kusmaya başladı.¹ Aynı "yolculuğu" Laure ile Bataille Mart 1938'de yeniden yaptılar. Bu kez Michel Lieris ile karısı da vardı. Fakat bu "yolculuk" sonuncu oldu:² "Gün içinde, sanki ölüm onu tahrip etmiyormuş gibi yürüdü ve güneşin altında Sade'ın belirttiği bataklığın kıyısına vardık."³ Bu yolculuktan dönüşte Laure şiddetli bir ateşle yatağa düşer ve Kasım 1938'de ölene dek yataktan kalkamaz.

Laure'un ölümü oldukça tuhaf bir algıya vesile olmuş gözükmektedir. Mevcut iki taraf (Bataille ve dostları bir tarafta; Peignot ailesi diğer tarafta), uçurumun kıyısındaki Laure'un, gecikmiş olduğundan iyice rahatsız edici bir şekilde kilisenin kucağına geri dönüşe işaret eden istavroz çıkarma güçsüzlüğünü gösterip göstermeyeceğine dair elbette bambaşka bir umuda kapılmışlardı. Sofuların can çekişenlerin yüzündeki bir ifadenin, bir yüz buruşturmanın ya da bir kasılmanın, bir günah çıkarmaya, kutsal korkuları içinde onlara huzur verecek bir şeye işaret edip etmediğini kollamalarında şaşılacak bir şey yoktur. Fakat Bataille'in yakınlarının (esasen Leiris) onun kendini inkâr etmesinden çekinmelerinde şaşılacak daha fazla şey vardır. Laure'un sonuna dek kararlı olacağından kuşku duyabilirler miydi? Yoksa kendilerinden ve inanmadıkları bir Tanrı'ya meydan okuma gerekçelerinden mi kuşkuya düşmüşlerdi? Bekleyen iki tarafın da dostu olan ve kendisi Hristiyan olan (arabulucu olarak saptanmış) Marcel Moré, onu Tanrı'yla birleştirecek işareti göremedi. Leiris ise bir işaret gördü, bir hac işareti, fakat (ölüm sancısı ya da komedi?) tersten çizilmişti:

¹ OC V, 525, *Le coupable*, Notlar.

İşin ironisi, Laure Épernon'da Tay Garnett'in son filmi *Voyage sans retour*'u (1932) [Geri dönüşsüz Yolculuk] seyreder.

OC V, 525, *Le coupable*, Notlar.

"Sanki bir iblis esinlemiş gibi tersten, bu inançsızdan gelen öyle delice bir jest ki, ben huzursuzluğumu içerden gelen korkunç bir saldırı gibi hissettim, ensemde bel oyuğuma dek inen akışkan bir tür elektrik boşalması gibiydi [...];"¹

"Tersten yapılmış yarım bir haç işareti –bir omza, sonra diğerine dokunma, hepsi bu– yoğun bir sevinç ve ironi ifadesiyle birlikte, bize kötü bir komedi oynamak isteyen küçük bir kız gibi, şöyle bir çizmek ama tamamlamamak; sanki bizlerin, onun dostları olan ve ne daha az ne daha çok ateist olan bizlerin karşısına açıkça heterodoks olsa da olası bir dine katılma imgesi çıkartarak korkutmak için en uca kadar gitmeyi arzulamış gibiydi [...]."²

Bataille ise hiçbir şey görmez. Ağlıyor muydu, yoksa o gün taktığı pembe ya da gök mavisi kravatı mı düğümlüyordu? Ya da Laure'un üzerine sonsuzluk işaretleri koymaya gelen din adamını öldürmek için ne yapması gerektiğini mi düşünüyordu?

"Bir can çekişme her zaman dramatiktir, fakat bu özellikle kendine özgü koşullarda cereyan etti [...] iki taraf, sürekli bir arada bulunsalar da, asla tek kelime etmiyorlardı. Birkaç gün önce annesi bana bir din adamı getirmek için Bataille'dan izin istememi söylemişti ve Bataille da, ev ona ait olduğundan, asla bir din adamının eşikten adımını atamayacağı karşılığını vermişti. Kızı son nefesini verince, annesi bana, 'Evden çıkınca bedeni bana aittir, çünkü evlilikle bağlanmadılar,' dedi. Ve dini tören istedi. Bu talebi Bataille'a aktardığımda bu kez cevabı, eğer bir ayin düzenleme cüretini göstermeye kadar vardırırlarsa işi, kilisede din adamına ateş edeceğini söylemek oldu."³

¹ Michel Leiris, *Frêle bruit*, 345, Gallimard.

² Michel Leiris, *Fourbis*, 255, Gallimard.

Marcel Moré, "Georges Bataille et la mort de Laure," Laure'da, *Écrits*, a.g.e.

Bataille'ın şiddetli sessizliği gerçekte bütün diğer korkuları gizliyordu: Laure'un haç çıkarıp çıkarmamasını, usulünce haç çıkarmamasını ya da hiç yapmamasını pek az dert ediyordu (Bataille'ın Laure'un kararlılığından kuşku duymadığı açıktı). Dehşet verici olan, can çekişen Laure'un yüzünün babasının yüzüne benzemesiydi: "[...] yarı bunak bir Oidipus'un boş boş bakan yüzü. Bu benzerlik, can çekişmesi uzadıkça, ateş onu kemirdikçe, belki de özellikle korkunç öfkeleri ve bana karşı nefret krizleri sırasında arttı."¹

Ardından, 7 Kasım 1938'de, sabahın sekiz çeyreğinde ölüm geldi. Bataille babasının ölümünden kaçtığı gibi onun-
kinden de kaçmakla kendini suçladı. Katafalkta, ölünün bedeninin üzerine William Blake'in *Cennet ile Cehennem*
Evliliği şiirinden sayfalar koydu. "Ölümünün nasıl geldiğini söylemeyeceğim; oysaki ondan söz etme zorunluluğunu içimde en 'dehşetli' haliyle hissediyorum."² Bunu asla söylemeyecektir.³

¹ OC V, 504, *Le coupable*, Notlar. Laure'un Bataille'a yazdığı çok güzel ve şiddetli mektup bu nefret ve öfke hakkında bir fikir vermektedir: "Dağıt, başından at, her istediğini köpeklere ver: bana artık hiç zarar veremeyeceksin: beni bulmayı umduğun yerde, sana haz veren bir boğazlamayla beni kavramayı düşündüğün yerde asla olmayacağım." Belli ki Laure onu sadakatsizlikle suçlamaktadır; kendisi ölmek üzere olduğundan bu sadakatsizlik daha da acı vermektedir: "Senin bütün yaşadıkların, biliyorum –hepsini– bir yılı aşkındır, Sicilya'dan sonra, senin düşün biçimini alan bir varlığın etrafında billurlaşan her şey, parçalamayı bilen parçalayıcı bir düş, herhangi bir insan varlığının yaşayabileceği gündelik gerçekliklerin en bayağısına geri dönen bir düş: iyi örgütlenmiş, bileşik, becerikli, maharetli, yakıcı, çünkü gizli zina" (Laure, *Écrits*, 320). OC V, 507.

"Müteveffa Georges Louis Jean Peignot ile dul eşi Suzanne Chardon'un kızları, sekiz ekim bin dokuz yüz üç Meudon (Seine-et-Oise) doğumlu, mesleği olmayan Colette, Laure, Lucienne Peignot yedi kasım bin dokuz yüz otuz sekiz, saat sekizi on beş dakika geçte, Mareil Sokağı 59b'deki evinde vefat etti. Kırk bir yaşında, sanayici, Légion d'honneur şövalyesi, Paris, Casimir-Perier Sokağı 21 numarada mukim, merhumenin kardeşinin bildirimi üzerine söz konusu gün kayda alındı..." (Saint-Germain-en-Laye belediyesine yapılan ölüm ilanı).

KUTSAL SOSYOLOJİ

1937-1939 yılları Bataille'ın en aktif olduğu yıllardandır. O dönemki projeleri öyle iyi bir şekilde iç içe geçer ve birbirine bağlanır ki, bunlar ideal olarak bir arada tartışılmalıdır. Açık seçiklik, daldan dala atlamanın bedelini gerektirir (kendisinin de defalarca şikâyet ettiği bedel); yani bütün bunlar net bir şekilde ayrılmışlar gibi –göreceğimiz gibi, ayrı olmasalar da– ayrı ayrı ifade etme gerekliliğidir.

Bataille 1936'da tasarladığı *Acéphale*'e, bu kez egzoterik bir ikincisini eklemeyi çok erkenden düşünmüştü: Bir Sosyoloji Koleji. *Acéphale*'de sır kuraldı; Sosyoloji Koleji'nde ise açıklık kural olacaktı. Kolej kelimesinin anlamı yanıltması: Burada didaktik hiçbir şey yoktur. Didaktik kaygı, ömrü boyunca Bataille'a en yabancı şey olmuştur ve öyle de kalacaktır.¹ "Sosyoloji" kelimesinin anlamı da yanıltması: Kolejin kurucularının ellerinde sosyoloji bir bilim olmayacaktır, "bir hastalık, toplumsal gövdenin tuhaf bir enfeksiyonu, apatik, halsiz, atomize bir toplumun yaşlılık hastalığı türünde bir şey"dir.² Bataille bunu, belirgin bir paradoks biçiminde, şöyle ifade edecektir: "Bizim burada sergileme niyetinde olduğumuz sosyolojinin genel sosyoloji olmadığı,

Kolej kelimesi Bataille'ın değil, Jules Monnerot'ya aittir. Kelimenin kökeni hakkında iki adam arasında derin bir yanlış anlama mevcuttu. Kolej'in faaliyetlerini başlatıp geliştirenin Bataille olduğuna kuşku yoktur. Keza, Kolej'in üslup ve temalarının da ona ait olduğuna kuşku yoktur. Bununla birlikte Jules Monnerot kendisinin kurucu olduğunu ileri sürmektedir; "fikri tasarlayan, kişileri bulan, projenin adını koyan" odur (*Sociologie du communisme*, 545). İki adamın da teslim edilmesi gereken hakkı ne olursa olsun, görüş ayrılıkları açıkça ortadadır: Bataille'ın Kolej'in ne olmasını istediği görülecektir; Jules Monnerot ise Kolej'in gerçek bir politik katılımın tabanı olmasını ve entelektüellik, sanat ve politika ayrımının gayet açık olmasını istiyordu.

Bu cümle Denis Hollier'nindir. Sosyoloji Koleji hakkında aynı adlı kesin ve değerli kitaba gönderme yapmak en iyisidir (*Le Collège de sociologie, a.g.e.*). Burada Kolej'e katılanların hepsinin bütün metinleri bir araya getirilmiş, sunulmuş ve yorumlanmıştır. Benim yapacağım alıntı ve referanslar Bataille'ın Bütün Eserler'inden değil bu kitaptan alınmadır.

dinsel sosyoloji de olmadığı, ama özellikle kutsal sosyoloji olduğu gayet vurgulu bir şekilde belirtilmiştir.”

Çok kısa sürede uzaklaştırılan Jules Monnerot dışında, Sosyoloji Koleji’nin kurucuları, elbette Georges Bataille, Roger Caillois ve Michel Leiris’ten oluşan üçlü bir tür yönetim oluşturdular (Roger Caillois’nın *Acéphale*’de ve belki gizli cemiyette de yer aldığını, Leiris’in ise bundan kaçındığını gördük). Bu üç adamın, Sosyoloji Koleji’ni kurarken, her konuda hemfikir oldukları kesin değildir. Leiris’in *Contre-Attaque* ve *Acéphale* karşısında sergilediği kuşkuculuk bilinmektedir. Sosyoloji Koleji bu kuşkuculuğu azaltacağına arttıracaktır. Caillois’ya gelince, onu Bataille’a bağlayan derin yakınlığı daha ileriki dönemde belirtse de (“Bataille ile aramda çok ender rastlanan türde bir ruh ortaklığı vardı, olayların temelinde bir tür karşılıklı etkileşim vardı aramızda, öyle ki birbirimizin payı genellikle ayırt edilemezdi”),¹ çok muhtemeldir ki onları ayıran şey, Denis Hollier’nin oldukça doğru bir şekilde Caillois’da bir güç istencinin, Bataille’da ise bir trajedi istencinin başatlığı diye nitelediği şeydir (bu durumun Caillois’yı politik bir niyete, Bataille’ı ise “mitsel” bir niyete yönelttiği görülecektir). Dolayısıyla yönetimin üç üyesi, Bataille, Caillois ve Leiris’tir. Niyeti anlamış dördüncü bir kişi, Alexandre Kojève, yakınlaşmış fakat ihtiyatlı davranarak uzaklaşmıştır.² Bu cüretkâr girişimin sadece yakın bir tanığı olmak istemiştir: “Kojève bizi dinledi, ama planımızı kabul etmedi. Onun gözünde kendimizi hokkabazlıklarının büyü sanılmasını isteyen hokkabaz konumuna sokmuştuk.”³

¹ Roger Caillois, Gilles Lapouge’la söyleşi, *Quinzaine littéraire*, 15-30 Haziran 1970.

Bataille’ın 1939’a kadar Hegel’in *Tinin Fenomenolojisi* üzerine Kojève’in seminerini takip ettiğini unutmayalım.

Roger Caillois, *a.g.e.* Bununla birlikte Alexandre Kojève Koleji’ne Caillois’nun inandırmak istediğinden daha yakındı. Örneğin Caillois’yı konferansların programlanması için bir toplantıdan haberdar eden Bataille, “Kojève, Wahl, [Walter] Benjamin, Leiris,

Bir Kolej aynı zamanda bir topluluktur ve seçmeli (“[...] genellikle entelektüelleri bir araya getirenlerden kısmen farklı”) bir topluluk olarak, Caillois ortak bir faaliyet etrafında birleşmeleri yönünde birçok kişiye sunulan olasılığı tarif eder. Ama bu faaliyet neydi? Bunu öğrenmek için iki tanıklığa sahibiz: Roger Caillois ile Pierre Klossowski’nin tanıklığı ve de metinler, en azından bize ulaşmış olanlar vardır. Kolej’in üç kurucusundan Leiris’in, ilgisini yitirmiş olmasa da, kısa sürede uzaklaştığına hiç kuşku yoktur. Bir Kolej olasılığını üç kişi hayal etmiş, fakat sadece iki kişi örgütlemiştir: Bataille ile Caillois. Kolej’in dayanıksız ve karmaşık dengesinin hakikati, bir anlamda bu ikisinin arasındaki dengeydi.

Gerçekten de Kolej hakkındaki hiçbir şey tamamen kesin değildir. Kolej bir üniversite değilse, onun sosyolojisi gerçekten *sosyoloji* değilse, *bu* Sosyoloji Koleji ne olma iddiasındadır? Caillois buna cevap verir, ama cevabı en ufak kuşkuya yer vermemektedir (üstelik bu cevap sadece Caillois’nun imzasını taşısa da Leiris ile Bataille’in ortak onayını alır):

“Düşünülen faaliyetin belirgin hedefi Kutsal Sosyoloji diye adlandırılabilir, çünkü kutsalın aktif varlığının gün ışığına çıktığı bütün tezahürleri içinde toplumsal varoluşu incelemeyi içermektedir. Böylece bireysel psikolojinin temel takınaklı eğilimleri ile toplumsal örgütlenmeye öncülük eden ve devrimlerini yöneten yönlendirici yapılar arasındaki örtüşme noktalarını saptama iddiasındadır.”¹

Bataille’in böyle bir projeye her açıdan hemfikir olacağına kuşku yok gözükmemektedir (hatta denebilir ki, şu ana

Klossowski ve Moré’nin gelmesi”ni söylemesi için ona yazar (17 Mayıs 1938 tarihli mektup, Georges Bataille, *Lettres à Roger Caillois*, a.g.e.).

Roger Caillois, *Pour un Collège de sociologie*, Giriş, a.g.e., 34.

dek onun bütün hali ve yazdığı şeyler bunun temel esini olmuştur. 1933 yılında yazdığı “Faşizmin Psikolojik Yapısı” gerçekte böyle bir araştırmadan çok uzak değildir, dolayısıyla bu projenin tek yaratıcısı olarak Bataille’i görmesek de esin kaynağının o olduğunu kabul edebiliriz), antro-po-sos-yolojik nitelikli bu ilk tanıma, olguları bulaşıcı ve yıkıcı bir yöne eğme arzusu da eklenir: “[...] Bu şekilde oluşmuş topluluğun özlemi, başlangıçtaki planını aşar, bilme istencinden güç istencine kayar, daha geniş bir komplonun çekirdeği olur –bu gövdenin bir ruh bulması için kasıtlı bir hesaplama.”¹

Bu özlem kurucuların üçünde de var mıdır? Yoksa sadece Caillois’nın özlemi midir? Bu soru Kolej’in kuruluşunda ortaya çıkar, çünkü Kolej’i *bilişsel* bir çekirdekten başka bir şey yapma, (bulaşarak yayılan) *aktif* bir çekirdek yapma özlemi, sadece Caillois’nın imzaladığı metinde görülür ve Bataille ile Leiris’in ortak imzaladıkları metinde görülmez. Bataille’in bu amacı paylaştığı düşünülebilir mi? Yoksa, bu amacı, tek hakimi olduğu ve okült olmasını istediği *Acéphale*’e ayırmış olması daha fazla mı ihtimal dahilindedir? Bu soru önemsiz değildir. Leiris daha başından itibaren kuşkucu olduğundan, Kolej’in iki başlı bir yönetimi vardır. Ciddi sorunlar ortaya çıkmışsa, bunların kökenini amaçların farklı değerlendirilmesinde aramak gerekmez mi? Caillois, çok daha sonraları (Bataille ölmüşken) onu hedeflerinin müteredit ortağı yaparak avantajlı duruma geçecektir: Bataille’in, “bulaşıcı salgını içinde, ilk başta tohumu serpmiş olanı da ele geçirecek ve coşturacak kutsal bir bozguncu”yu yeniden yaratma niyetini gizlemediğini söyler. Böyle bir cümle iki saptamayı gerektirir: Bataille’in, tereddüt etme ve şaşkınlık olgularını –kendisinin yok olması pahasına– yaymayı arzuladığına kuşku yoktur. Fakat bu niyet Sosyoloji Kolejinden ziyade *Acéphale*’e özgüdür. İkinci saptama şudur: Caillois doğruyu söylese bile Batail-

¹ A.g.e.

le bu konuda ondan temelde ayrılır. Caillois'ya göre amaç yıkmakken, Bataille'a göre, *sonunda* yıkmaktır. Caillois'ya göre amaç *bulaştırmak* iken, Bataille'a göre, enfeksiyonun yayılmasını takiben, *kendisine* de bulaşmasıdır. Dolayısıyla kutsal bile olsa bir sosyolojiyi bir felaketin aracı yapmak söz konusu olmadığı gibi (Bataille'ın bu felaketi çağırarak için 1937'yi beklemediği görüldü), kendisinin "felakete uğraması" ve aklın tereddüdünü deneyimlemesi de söz konusu değildir. Bu sadece bir biçim sorunu değildir: Caillois'nın bir güç istencinin imkânlarını oluşturmaya çalıştığı yerde (hiç tartışmasız *politik* bir istençtir bu), Bataille bir trajedi istencinin imkânlarını oluşturmaya çalışır (*mitsel* bir istenç). Bu ayrımın daha doğru olduğuna kuşku yoktur; ve muhtemelen –belki bilinçdışı bir şekilde– Caillois Kolej ile Acéphale'i birbirine karıştırmıştır (Klossowski de aynısını yapma eğilimindeydi) ve Bataille'ın *Acéphale* üzerindeki çekincesiz nüfuzuna, Kolej'e de aynısını yapma niyetini ona atfederek, itiraz etmek istedi. Çünkü Kolej'e atfedebileceğimiz metinlerin hiçbirisi (bildiklerimizin hiçbirisi) Bataille'ın görüşünün Caillois'nın şu şekilde ifade ettiği düşüncesiyle aynı olduğunu düşündürmez: "Tehlikeli hareketleri serbest bırakmaya kararlıydık ve bunun ilk kurbanının muhtemelen kendimiz olacağımızı ya da en azından olası bir selin içinde sürükleneceğimizi biliyorduk."¹ İki adamın ayrılığı ve sonunda, birinin (Leiris) teşhir ettiği, diğerinin (Caillois) terk ettiği Bataille'ın kendini içinde bulduğu yalnızlık çok muhtemelen kökenini bu –göründüğünden daha önemli olan– değerlendirme farklılığında bulur.

Sosyoloji Kolejinin hazırlık toplantıları, 1937 başında Palais-Royal'deki tozlu bir kafede, le Grand Véfou'da yapıldı.² İlk konferans ("Kutsal Sosyoloji ve 'Toplum,' 'Organizma' ve 'Varlık' Arasındaki İlişkiler") 20 Kasım 1937'de,

Roger Caillois, *agy*.

A.g.e. *Acéphale* üyelerinin buluştuğu Café l'Univers gibi Ulusal Kütüphanenin yakınındaki bir kafe.

saat yirmi bir otuzda, Gay-Lussac Sokağı 5 numarada bulunan bir kitapçının arka bölümünde toplandı. Ayda iki toplantı şeklinde (sonbahardan yaz başına) 4 Temmuz 1939'a dek aynı yerde toplanıldı.¹

Önceki bölümde söylenenler, burada aşırı bir rahatsızlık vermeden şunu söylemeyi mümkün kılar: Bataille'in Sosyoloji Koleji çerçevesindeki konuşmaları, aynı dönemde *Acéphale*'de geliştirdiği düşüncenin gücüne sahip değildir. Bunların asıl önemi, bir şekilde, 1928'den (ve örneğin "Kayıp Amerika" yazısı) *Acéphale*'in ilk üç sayısına dek Bataille tarafından ortaya konulmuş temaların özünü bir araya getirmesine ve özetlemesine bağlıdır. Daha az önem taşıyor olmaları, Bataille'in dinleyici önünde konuşmasındandır: Sadece kendisi için kaleme alınmış ve ancak ölümünden sonra yayımlanan metinlerde ya da birkaç ayrıcalıklı ilişki (dostları) veya "inisiyeler" (*Acéphale* üyeleri) huzurunda yaptığı konuşmalarda bulduğu özgürlüğe denk bir özgürlük içinde olması hayal edilemezdi. Dolayısıyla bunların asıl önemi şuna bağlıdır: Bataille, savaşın arifesinde, 1937-1939 arasında, karmakarışık bir dinleyici kitlesine, *açıkça*, neyi söyleme iznini kendine vermişti? Onu, en iyi durumda yanlış anlaşılmış biri, en kötü durumda reddedilen biri yapmayacak hangi düşünceyi herkesin gözü önünde geliştirmek ona mümkün görünmüştü? (Dinleyenlerde şaşkınlık yaratabilecek, serseme çeviren bir üslup özgürlüğü gösterebilmesi için Kolejin konferanslarının sonuncusunu, görüş ayrılıkları gayet belirgin olduğu için kendini yeniden yalnız bulduğu ânı beklemek gerektiği görülecektir).

Bataille'in verdiği ikinci konferans ("Çekme ve İtme;" Bataille bu konferansı iki bölümde, 22 Ocak ve 5 Şubat 1938'de verecektir) bu soruya kısmen cevap verir: İster yerler, kişiler, nesneler, isterse de inançlar ya da uygulamalar söz konusu olsun, bir topluluğu birleştiren şey kut-

¹ Pierre Prévost Quatre-Septembre Sokağındaki bir birahane - Gambrinuse- yapılan ilk konferansları hatırlamaktadır.

saldır (*Acéphale*'de bir topluluğu sadece ölümün birbirine bağlayabileceğini, dahası kurban etmenin bağlayabileceğini söylediğini hatırlayalım); "son derece kesin ve hatta şaşırtıcı özgüllükte" bir kutsal, der. Kutsal, itici olduğundan, cesetlerin niteliğinden bir şeyler taşır (Bataille'ın ilkellerin ölüm, bok ve tanrılar karşısındaki tavrının aynı olduğunu nasıl gösterdiği hatırlardadır): "Her şey ilk insanların ortak bir tiksinti ve dehşetle, özellikle başlangıçta birliklerinin çekici merkezi olmuş şeye yönelik aşılmaz bir dehşetle bir araya geldiklerine bizi inandırmaya yöneliktir."¹ Ve bütün toplumsal bağların çekirdeği olan bu kutsal, insanlar arasındaki her çekimi *dolayımlandırır*; Bataille'a göre temel olan ikisini de yaptığı budur: Cinsel çekim ve gülme.² Yeni doğan bebeğin gülmesi dolaysızdır, kendisine her ölümden söz edildiğinde kendini tutamayan genç kızın gülüşü dolayımıdır.³ Hayvanın cinsel uyarılması kuşkusuz dolaysızdır; ereksiyon olmadan bir cenaze törenine tanıklık edemeyen genç erkeğinki dolayımıdır.⁴ (Burada aşikârdır ki, daha önce gördüğümüzden farklı olarak, Bataille ne gülmekten ne de -marazi bile olsa- cinsel çekimden kişisel terimlerle söz etmektedir. Durum, tersine, böyle olsaydı, cenaze törenlerinde ereksiyon olan delikanlının yerinde, kendisinin annesinin cesedi karşısında nasıl tepki gösterdiğini söylemekte tereddüt etmezdi; burada sosyolojiden söz etmektedir, düşüncenin ve deneyimin bağlarının fazlasıyla hissedilir biçimde belirmesini bir sosyolog olarak istemez). Bundan, gülmenin sevinçten çok dehşete bağlı olduğu sonucunu çıkartır: "gelişmiş gülmeye her zaman bir yıkım,

¹ G. Bataille, *a.g.e.*, 195.

"Karşılıklı cinsel çekim," açıklamaya sözde bilimsel, teorik mesafe veren bir ifadedir.

Bu Bataille'ın aktardığı durumdur (*a.g.e.*, 197). C. W. Valentine'den alınmıştır: "La psychologie génétique du rire," *Journal de psychologie normale et pathologique*.

Bu olay saptanamamıştır. Yine de otuz yıl sonra Bataille'ın bir kitabında yeniden görülecektir. *La littérature et le mal* (OC IX, 254).

çökertici bir şey yol açar.” Bundan, cinselliğin hazdan ziya-
de dehşetli korkuya bağlı olduğu sonucunu çıkartır; her iki
durumda da, tiksintiye bağlıdır. (Psikolojik ya da toplumsal)
bir olgunun patolojik değişimi, hareketinin hakikatini nor-
malliğinden daha iyi ortaya serer.

Kolej'in üç kurucusundan sadece ikisi 1937 Kışında ve
1938 İlkbaharında konferans verdiler: Bataille ve Caillois;
Leiris (bu girişime dair kuşkularını belki de şimdiden belir-
tiyordu) bir tebliğde bulunmaktan fazlasını yapmadı. İkinci
konferans dizisi daha eklektik oldu: Pierre Klossowski (Sa-
de'dan söz edecektir), René M. Guastalla, Anatole Lewitz-
ky,¹ Hans Mayer, belki –Denis Hollier'ye göre– Duthuit,
Paulhan, Wahl ve Landsberg,² –yine Pierre Prévost'a göre–
Denis de Rougemont (birçok konferans eksik olduğundan,
kesin bir şey söyleyemiyoruz), her biri söz aldılar. Konuş-
macıların çeşitliliğine katılımcıların da çeşitliliği denk düştü;
Kolejin farklı çevrelerde merak ve ilgi uyandırmış olması bir
gerçektir: Julien Benda ve Drieu la Rochelle, Denis de Rou-
gemont ve *Esprit* ekibi, muhtemelen, Arnaud Dandieu ve
Robert Aron'un kurduğu Yeni Düzen grubunun birçok eski
üyeleri (özellikle Jacques Chevalley), keza yakın dönemdeki
birçok Alman göçmen ve de bunlar arasında Walter Benja-
min (bu “melek ruhlu,” diyecektir Klossowski, “çünkü ger-

¹ Hellen uzmanı, Lakanal lisesinde öğretmen, *Mythe et le livre* (Gallimard, 1940) kitabının yazarı René M. Guastalla 1941 yılında intihar etti. 1901 yılında Moskova yakınlarında doğan, Fransa'ya iltica eden ve Sorbonne'da yüksek öğrenim gören, Marcel Mauss'un öğrencisi Anatole Lewitzky 1933 yılında İnsanlık Müzesi'ne girerek Okyanusya bölümünün sorumlusu oldu. 1940 yılında, işgal altındaki Fransa'da kurulan ilk direniş ağı olan İnsanlık Müzesi direniş ağını kurdu. 41 Şubatında yakalandı ve 42 Şubatında Mont-Valérien'de Boris Vildé ve İnsanlık Müzesi ağındaki diğer beş yoldaşıyla birlikte kurşuna dizildi.

Paul-Louis Landsberg (1901-1944), Alman Yahudisi filozof, İspanya'ya (1933), ardından Fransa'ya göç eder. Emmanuel Mounier'nin Katolikliğine yakındır. Oranienburg Hapishanesine kapatılmışken, iyice bitkin düşerek ölür. *Essai sur l'expérience de la mort*'un yazarı.

çekten meleksi biriydi.”¹ Ona göre, Bataille Benjamin’e çok değer veriyordu. Pierre Missac’a göre, Benjamin’i Paris’e kabul eden Bataille’dır), Landsberg (Bataille’in onu yıllardır tanıdığı bilinmektedir), Adorno ve Horkheimer görülür.²

Bataille’in Sosyoloji Kolejinde verdiği bütün konferansları burada anamayız. Bununla birlikte Kolej’in üç kurucusunun –aralarındaki anlaşmazlık şiddetlenmeden önce– o dönemde teşhir etmekte hemfikir oldukları önemli bir politik olay vardır. 29 ve 30 Eylül 1938’de Münih’te, Şansölye Adolf Hitler’in Alman nüfuslu Çekoslovak toprağı olan Südetler’in Reich’a katılımı için uyguladığı şantajı boyun eğen anlaşmalar imzalandı. Bugün hep birlikte bir hakaret olarak görülen şey (Fransızca “Münihli” ne demektir ki!) o dönemde Fransızların çoğunluğunca desteklendi.³ Meclis başkanı Daladier’nin dürüstlüklerini övdüğü Fransızlar (“Başarıyı mümkün kılmış olan şey, Fransa’nın gösterdiği kararlılıktır. Burada, sevgili ve büyük ülkemize borçlu olduğumuz minneti ifade etmeliyiz”), kuşkusuz iyi niyetle, savaş hayaletinin kesinlikle uzaklaştırıldığını sandılar.

Kolej ve Bataille bu fikirde değildi (demokrasilerle faşizmler arasındaki savaşın kaçınılmazlığını Bataille dört yıldır duyuruyordu). Kolej ne kadar mesafelenmiş olsa da (önlem değil mesafe: İmzacılarının belirttiğine göre, müdahale etmek Kolej’in işi değildi. Neredeyse herkesin bu anlaşmalara rıza göstermesinin Kolej’in yapmak zorunda bıraktığı şeyin üzücü olduğunu ifade etmenin bir yoluydu bu), Bataille bunu net bir şekilde, hatta şiddetle söyler:

¹ Jean-Maurice Monnoyer, *Le peintre et son démon, Entretiens avec Pierre Klossowski*, a.g.e., 186.

Pierre Prévost’a göre, konferanslara herhangi bir gerçeküstücü katılmış gözükmemektedir (yazarla söyleşi, 1987). Buna karşılık, Acéphale gizli cemiyetinin üyelerinin katılmış olduğuna inanabiliriz.

Fransa’da gerçekleştirilen ilk IFOP [bir kamuoyu araştırma enstitüsü] yoklamaları bunu belirtmektedir. Bu anlaşmalardan yana bir kamuoyu çoğunluğu ortaya çıkıyordu: % 57. % 37’si karşı olduğunu belirtmiş, % 6’sı görüş ifade etmemiştir.

“En çaresiz durumda olanlar sonunda kendilerinin kahramanlık gösterdiğini hayal eder oldular. Kamuoyu şimdiden efsaneye inanır oldu: Meclis başkanı onlara teşekkür etme ferasetini göstermedi mi? Ve eğer böyleyse, ‘büyük üzüntü’, ‘tevekkül’ ve ‘korku’ kelimelerinin uygun olduğu duygular için çok güzel adlar vardır. Yaratılan şov, hareketsiz ve suskun bir kafa karışıklığı oldu, olaya üzücü bir kendini bıraktığı; politikasını savaş üzerinde temellendiren bir ulus karşısında politikasının olasılıkları içinde savaşı kabul etmeyi reddeden, kendi alçaklığının bilincinde olan bir halkın şaşmaz korku içindeki tutumu buydu.”¹

Daha açıkça ifade edilemeyecek ve Bataille’in üslubunun hissedilir olduğu (yine de öz itibarıyla Caillois’ın eseridir) bu uzun açıklamada Contre-Attaque’in üslubundan da bir şeyler vardır: Demokrasilerin özelliği olan “bilinçsizlik,” “farazilik” ve “bir tür platonik Don Kişotçuluk” burada kınanmıştır (bununla birlikte bu eleştiriler onlar adına ve onları tehdit edenlerin düzeyinde olmalarını talep ederek yapılmıştır). Özellikle, “güncel politik biçimlerin mutlak yalanı ve hiçbir coğrafi ya da toplumsal sınırlamayı dikkate almayan ve ölüm tehdit ettiğinde biraz ciddiyet sahibi olmayı sağlayan kolektif bir yaşam tarzını prensip gereği yeniden oluşturma zorunluluğu” da eleştirilir. Caillois’ın savaş taraftarlığı bilinmektedir. Bataille’in hakkında Pierre Prévost şu değerli saptamada bulunur:

“Georges Bataille’in 1936 yılında, Hitler tarafından Ren’in sol yakasının yeniden militaristleştirilmesi sırasında, (o dönemde ölmüş olan) Poincaré’nin değil de solcu bir politikacının bakanlar kurulu başkanı olmasına çok üzüldüğüne tanıklık ederim. O milliyetçi yaşlı Lorrainli, Versailles Antlaşmasına bu şekilde uyulmamasına hoşgörü göstermezdi ve savaş ilan et-

¹ OC, I, 538. Sosyoloji Kolejinin uluslararası kriz üzerine açıklaması.

meve, en azından askeri bir karşılık vermeye kadar işi vardiırdı.”¹

355

Bu açıklamanın netliği, gücü (Kasım 1938’de *NRF*, *Volontés* ve *Esprit* dergilerinde yeniden yayımlandı), o dönemde Bataille’in yakınındaki bazı kişilerin iş *işten geçtikten sonra* beslemekte ayak diredikleri her türlü muğlaklığı (örneğin Pierre Klossowski ve bu muğlaklık suçlamasının söz konusu politik tartışmadan –aslında her politik tartışmadan– uzak durmakta büyük özen gösteren birinden kaynaklanması işin en az tuhaf yanı değildir) ortadan kaldırır. Acéphale’in belirgin muğlaklığının Kolejde açığa çıkmış olması mümkündür.² Dugan ya da Dautry’lerin talihsiz “üst-faşizm” kavramını yaymak için buraya sızmış olmaları da (buna işaret eden hiçbir şey olmasa da) mümkündür (ama söylediğim gibi, kavram talihsiz olsa da, Dautry pek talihsiz değildir). Klossowski’ye göre, yeni gelmiş Alman göçmenlerin (en başta, Walter Benjamin; ama görüleceği gibi, aynı zamanda da Hans Mayer) Kolej’in sonuçlarını gerçekçi biçimde ölçüp biçmeden yıkıcı fikirleri manipüle etmesinden çekindikleri de doğrudur. Fakat Klossowski’nin yaptığı gibi, Bataille’in “faşist sinizme derinden eğilimi”nden söz edilmesi için bu savın yazılı olarak desteklenmesini gerektirir.³

¹ Pierre Prévost, *a.g.e.*, 23-24.

Bununla birlikte bu muğlaklığın ancak görünüşte böyle olduğu açıktır. Söylediğim gibi, Acéphale ile faşistler ne aynı mitlere ne de aynı güçlere değer veriyordu. Özellikle de amaçlar bambaşkaydı.

Bu konudan savaş sırasında tekrar uzun uzadıya konuşacağım. Sosyoloji Koleji konusunda eğer muğlaklık varsa, burada muğlaklık bulmaya çabalanıyorsa (hakkaniyetli biçimde eleştirel bir tutumda olmaya çalışmak için bile olsa), anekdotvari bir şekilde de olsa, André Masson tarafından bu gayet iyi ifade edilmiştir. Masson, Paul-Louis Landsberg’e eğer Almanlar Paris’e gelirse Kolej’deki Almanların ne yapacağını sorar: “[...] Bana gülle gibi sert cevap verdi: Kolej’i korurlar ve işbirlikçileri kurşuna dizdirirler. Bu, bizim şiddetli savlarımızın, faşizmin ‘büyüklük arayışı’ tarafına hafifçe yaklaşıp bile bizim faşizmimizden kuşkulanamayacağını gösteriyordu. Olaylar arasında su her zaman bulanıktır” (Pa-

Bu tarihin –Eylül 1938– ardından, onu anlamlı bir şekilde aydınlatan bir başkası gelmiştir. 13 Aralık 1938 Salı günü Bataille “Demokrasilerin Yapısı” adı altında bir konferans verir. Ne yazık ki bu konferansın metni elimizde yoktur (konferanslarını doğaçlama hazırladığı sık rastlanan bir durumdu).¹ Bu konferansa dair sahip olduğumuz tek bilgi, Bataille’ı o akşam “dram, hatta trajedi yüzüyle” gördüğünü söyleyen Pierre Prévost ile *Les Nouvelles Lettres*’de (no 5) kısaca aktaran Bertrand d’Astorg tarafından bize verilmiştir. Bertrand d’Astorg Bataille’ın söylediklerini değil, çıkardığı sonucu belirtir: “Bay Bataille demokrasilerin muhtemelen çökeceği ölümcül bir kriz sonucuna karamsar bir şekilde vardı.” Bunun “umutsuzluğa oldukça yakın olması gereken...” bir karamsarlık olduğunu söyler ve ekler: “Hatibin söylediğine göre (bu ciddi konu hakkında onun düşüncesi-nin özünü yakalamaya çalışıyorum), insanın, temel değerlerin mücadeleye dahil edilip edilmediğini bilmese bile ıstırap ve ölümle baş başa olmayı –bunlardan hangi yeni gerçekliğin çıkacağını önceden bilmek istemeden– kabul etmesi gereken anlar vardır.”²

Münih antlaşmalarının imzalanmasıyla bu konferans arasında Laure’un ölümünün meydana geldiğini eklemek gerekir mi? Yoksa olayların hiç alakasının olmadığını ileri sürmeyi mi tercih etmeli? Bataille’ın 1935 yılında *Göğün Mavisini* yazan kişiyle aynı olduğuna (ve böyle olduğundan kuşkuya kapılmaya gerek yoktur), tıpkı o dönemdeki gibi kamusal olaylarla özel (politik ve duygusal) olayları anahtarı sadece kendinde olan bir karmaşa içinde daima birbirine kattığına, (*Göğün Mavisini*’nin kişileri) Dirty ile Troppmann’ın tüm arzularıyla –ürkütücü olduğu gerçek arzular– çağırdığı savaşın, Münih antlaşmalarının ve Lau-

ule Thévenin’le söyleşi, *Les Cahiers Obliques* no 1, 27, Ocak-Mart 1980).

Bu konferansa hazırlık notlarının birkaç sayfası *Collège de sociologie*, 338-339’da yayımlandı.

A.g.e., s. 336.

re'un ölümünün, ilave birer haberci, bir kehanet (*Kehanetler*) olduğuna kuşku yoktur (seçmeye dayalı aşk topluluğunun çöküşüne orantılı olarak, ırksal ve vatansever topluluğun yükseltilmesi). Bataille'in karamsarlığı ve umutsuzluğu bu ölçüde olabilir (Kolejin kapanış konferansının bu alışılmadık karışımı hiç olmadığı kadar uzağa taşıyacağı görülecektir).

Sosyoloji Kolejinin faaliyetlerine savaşın son verdiği doğrudur. 1939 sonbaharında yeniden başlaması öngörülse de elbette gerçekleşmez. Fakat konferansların ikinci dizisinin sonuyla birlikte Kolej'in birçok değişimden geçtiği de doğrudur: Caillois yoktur, önce hastadır (onun yerine Bataille, onun notlarını alarak konuşur ve nasıl bir kırılğan yeni dengenin oluştuğu hayal edilebilir), sonra Paris'ten uzaktır. Leiris ise, her konferansta biraz daha kuşkuculaşarak, sonunda, mantıken olması gerektiği ve öngörüldüğü gibi, bu ikinci yılın bilançosunu Bataille'la birlikte yapmaktan kaçınır. Bu bilanço konferansı 4 Temmuz 1939 Salı günü olacaktı: Konferans yapılır, ama Bataille tek başına konuşur: "Bu akşam üçümüzün konuşması kararlaştırılmıştı, Caillois, Leiris ve ben: Ama tek başımayım. Bunu üzüntüyle kabul ediyorum."¹ Caillois birkaç gün önce Arjantin'e gitmiştir ve Bataille şunu açıklar: "Yola çıkışından sonra ondan aldığım birkaç metin aramızdaki mevcut uyumu erteleyecek niteliktedir."² Caillois'nın kabul etmemiş gözüktüğü şey, Bataille'in "mistisizme, drama, deliliğe ve ölüme" verdiği yerdir. Bataille'in gözünde başlangıçtaki anlaşmayı askıya aldırılan şey, Caillois'nın bu çekinceleri ve bunun ifade edilişidir. İkisi de karşı tarafı haksız görür ve başından itibaren onları ayırdığı görülen şey zaman içinde belirginleşmiştir (ama bu arada birçok önemli olayın cereyan ettiği de doğrudur).

¹ A.g.e., 523.

A.g.e.

Leiris'le görüş ayrılığı daha örtüktür (Leiris çok daha uzun süredir Bataille'ın dostudur) ve sembolik olarak belki daha ciddidir: Bir görüş ayrılığından ziyade, Bataille'a, en azından, bir terk ediş gibi gelir. Leiris, çekincelerinin yöntemle ilgili olduğunu açıklamıştı. Kolej bir entelektüeller cemiyeti miydi? Böyle olmadığına daha baştan üçü de hemfikir. Bir topluluk muydu; topluluksa, ne sıfatla? Tarikat mı olmalıydı; o zaman, hangi *kurala* göre? Leiris çekincelerini daha da öteye taşıyordu: Kutsal sosyolojinin olguları kuşkusuz çoktur ve kuşkusuz belirleyicidir, fakat bunların *hepsi* sosyolojik olgular değildir. Bunu iddia etmek, özgürce kullandığı Mauss ile Durkheim'ı tanınamamak olur. Bütün bunlar tek bir cümlede özetlenebilir: "[...] Bu girişimin sürdürülme kesinliği konusunda giderek daha fazla kuşkuya kapılıyorum."¹

Konferansların ikinci dizisini kapatmak için Sosyoloji Kolejinin dinleyicileri karşısında tek başına bırakılan Bataille, yalnız biri gibi ve bir anlamda, zincirlerinden kurtulmuş biri gibi konuşacaktır. Kolej'in diğer kurucularına sözde bir çekince borçlu olduğunu düşünüyor muydu? Şu ana dek bir entelektüel gibi konuşmak zorunda mı kalmıştı (ya da buna mı çabalamıştı)? Ne var ki, Caillois ile Leiris olmayınca, "alışıldık perspektiflere azami kargaşa katmak"² için -der-, kendi adına, birinci tekil şahıs olarak konuşur.

Bu kargaşa sersemleticidir. Bundan daha şiddetli bir çıplak bırakma hayal edilemez. Bataille şu ana dek ihtiyatla

¹ A.g.e., 548-549. Bataille'ın çok etkileyen şey, arkadaşının çekincelerini değerlendirmek ve gelmeyeceğini belirtmek için konferansın arifesini beklemiş olmasıdır. Yine de Leiris seve seve özür dilemeye razı olur: "Böyle bir haksızlığın, seni anlık olarak büyük bir rahatsızlık içinde bırakmış olsa da, dostluğumuzu bozacak türden olmasını kabul edemem" (G. Bataille'a mektup, 3 Temmuz 1939 Pazartesi, saat 21).

A.g.e., 528. Bu ani özgürlük, bütün çekincelerden ve kurallardan özgürleşme on yıl önce *Documents* dergisinin yönetiminde yaptığı şeyi düşündürür. Yapması gerektiğini düşündüğü sürece edebi ve bilimsel geleneklere saygılı davranmış ve aniden (4. sayıdan itibaren) üslubu serbestleşmiş, küstah ve kıskırtıcı olmuştur...

söylediklerini bu kez utanmadan söyler, sanki Kolej'in iki kurucusunun yokluğu nihayet onu her istediğini yapmakta ve aşk savunmalarının en ürküncünü aşkretmekte serbest bırakmış gibidir. Tutkunun nasıl bir sır olduğunu ve Laure'la birlikte parçalanmış bir imkânsız topluluk nasıl oluşturdıklarını söyleyen bir metin varsa eğer, o budur ve bunu herkesin önünde dile getirmesi oldukça inanılmaz bir şeydir. *Acéphale*'in hakikati burada hiç çekincesiz ortaya serilmiştir: "Şenliği başlatan kurban etmenin parçalayıcılığı, özgürleştirici bir parçalamadır. Yitime katılan kişi, bu yitimin onu destekleyen topluluğu doğurduğunun karanlık bilincine sahiptir."¹ Aşklar topluluğunun hakikati de böyledir:

"[...] Sevme ve yitip gitme ihtiyacı onlarda kavuşma kaygısından daha güçlüyse, karmakarışık tutkunun parçalanmalarından, sapkınlıklarından, dramdan ve –bütünüyle bir karakter söz konusuysa– ölümden başka çıkış yoktur... O an üçüncü bir şahsın varlığı, aşklarının başlangıcında olduğu gibi, en kötü engel değildir. Kavuştuklarında bir araya gelen ortak varlığın ötesinde, yeni bir nesneye, yeni bir kadına ya da yeni bir erkeğe sahip olmanın daha da yok edici bir israfın bahanesi olduğu şiddetli bir israf içinde ölçsüz bir yok oluşu ararlar."²

Bataille bunu şöyle sonlandırır (bir sosyoloji konferansına tanık olacağını sanan dinleyicilerin şaşkınlığı hayal edilebilir): "[...] Erotizmin rahatlıkla orjiye kayabilmesi gibi [...] kurban etme orjisini sonsuzca yayabilmek için topluluğun dengi evrensel bir tanrı biçiminde aranmalıdır."³

¹ A.g.e., 532.

² Laure'ın ıstırap çektiği ve Bataille'in şiddetle yüzüne vurduğu (Laure, *Écrits*, 319) sadakatsizliklerin itirafı mı? Bunların onun için taşıdığı anlamın kurban edici ve yok edici niteliğinin itirafı mı? Bu metnin *Le coupable* [Suçlu] kitabının ilk satırlarından birkaç gün önce gelmesi ilginçtir.

A.g.e., 534-535. Sosyoloji Kolejine paralel olarak, Bataille'in gayet yakından katıldığı kolektif bir Psikoloji Cemiyetinin de varlığını

**VIVAN LE FEMMINE,
VIVA IL BUON VINO,
SOSTEGNO E GLORIA D'UMANITA'**

1939 yılında Georges Bataille kırk iki yaşındadır. Laure beklenmedik bir şekilde ölmüştür: Yine de onun kaybıyla her şeyi ertelemiş değildir. O öldükten sonra yaşadığı şeyde romantik hiçbir şey yoktur ("Romantizmi iş edinmiş değilim").² Ne kadar şaşırtıcı gelse de Acéphale devam etti. Bu kaybın yol açtığı ürküntü, önemli olsa da, Bataille'ı, orjici bir Tanrı'nın, kurban edici bir Tanrı'nın kesinlikle trajik (yani bütünüyle açık ve rıza gösteren) yaşamlara öncülük etmeye devam edebileceğine inanmaktan alıkoymadı. Bataille diz çökmedi; intikamcı bir Tanrı karşısında işlemiş olabileceği suçtan dolayı (suçludur kuşkusuz; ama hiçbir Tanrı karşısında değil) bağışlaması için yalvarmaz. Acéphale'in ritlerinin -Laure yaşarken- eğer bir anlamı olabilmişse (ve söyleyebilirim ki, Laure, en iyisi ve en kötüsü dahil, Acéphale'in olma iddiasında olduğu şeye olası anlamların en keskinini vermiştir), asıl anlamına Laure ölünce kavuşmuştur. Acéphale'i bir kapris -ya da çılgınlık- olarak görenler

sessizce geçiştirmemek gerekir. 1937 ilkbaharında, sünnet etme sorunu hakkında bir sempozyum yapılır ve buradan, doktor Alendy ile Borel'in, Bataille ve Leiris'in talebi üzerine kolektif bir psikoloji cemiyeti doğar. Cemiyetin konusu, "Toplumsal olguların, özellikle bilinçdışı düzlemdeki psikolojik faktörlerin rolünü incelemek, farklı disiplinlerde o zamana dek tek tek girilmiş araştırmaları bir araya getirmek"tir. Bu cemiyetin başkanı Profesör Janet olur; başkan yardımcısı da Georges Bataille. Bataille, tematik olarak "Ölüm Karşısında Tutumlar" başlığı altına yerleştirilen 1938 yılındaki tartışmalara giriş tebliğinden (17 Ocak 1938) başka bir şey yapmaz. Sunumlar ayda bir gerçekleştirilir. Bu sunumları yapanlar şunlardır: Julien Reinach, Denise Scheffner ve Michel Leiris, papaz Paul Jury, Haguenauer, doktorlar Lagache, Borel, Leuba, Schiff ve Desoille, François Berge, Camille Schuwer ve Georges Duthuit.

Don Giovanni, Lorenzo da Ponte [II. Perde: "Çok yaşasın kadınlar! Çok yaşasın iyi şarap! Hep var olsunlar ve insanlığı yükseltsinler! -çn]

OC V, 522, *Le coupable*, dipnotlar.

yanılır. Ya da Bataille'in ortaya koyduğu isyanın kapsamını, şiddetini ölçememişlerdir. Bu ölüm, trajik olsa da, bu isyanın anlamını yalanlamaktan ziyade esasen ona hak veriyordu. Bataille Sosyoloji Kolejindeki son konferansında, tutkunun olası ve arzu edilir anlamlarından sonuncusunun yok oluş olduğunu iddia ederken haksız değildi.¹ Acéphale yüz yüze geldiği dehşetle orantılı olarak zafer kazandı: Sadece yok oluş, olası israfların en büyüğü, savurganlıkların en baş döndürücüsüdür. Bataille'in bu konferansın dinleyicileri karşısında hissetmiş gözüktüğü kararsızlık, onu ele geçirmiş gözükken karanlık neşe, Tanrı'nın nasıl bir imkânsızlık olduğunu ve onun dengi olma isteğinde ayak direyen birinin ne hissettiğini bilmeyi dert edinen bir insanınkindenktir (ama bu anlamsız değil midir?).

Acéphale sürer. Ve Laure'un ölümünün boş bıraktığı Saint-Germain'deki eve Ocak 1939'da Patrick ve Isabelle Waldberg gelip yerleşir. Yaza kadar orada kalırlar. Acéphale, Saint-Nom-la-Bretèche ormanındaki yıldırım düşmüş simgesel ağacın yakınında "kurban etmeye" devam eder. Cemiyetin şimdi kısmen bilinen topografisine Bataille yeni bir yer de eklemiştir: Birkaç kilometre uzaktaki Laure'un mezarı. Genel olarak saygı gösterilip de Bataille'in zarar vermek ve bozmak istemediği hiçbir şey yoktur (fakat buna "kutsala hakaret" demek yanlış olur. Nerede bir kutsal varsa, kutsala hakaret de orada görülür).

Acéphale, olayların eriştiği noktada, artık bir topluluk değil, bir meydan okumadır. Ve böyle bir meydan okumanın Tanrı'yı mı, yoksa kaderi mi kışkırttığının pek önemi yoktur; geride kalan unsurların aklı tereddüde düşürecek, sarsacak ölçüde olduklarının kanıtını vermeye yöneltiyordu (şansı *da* kışkırtıyordu).²

Daha sonra farklı ifade edecektir: Ortaklık, imkânsız ortaklıktır, ortaklığın yokluğudur.

Şans, tuhaf bir şekilde, Bataille'in Laure'un öldüğü ay olan Kasım 1938'de *Verve*'de çıkan bir metninin adıdır.

Delilik kozdur, 1939 yılında Bataille'in arayışının kozu; *Acéphale*'in en heyecan verici sayısı olan sonuncu sayısının, Bataille'in, öncekilerden farklı olarak, tek başına, *anonim olarak* yazdığı ve yayımladığı sayının da kozudur.¹ Bu sayı bir anmayla açılır. Bu ne bir doğunun ne de ölümün anmasıdır: Semptomatik olarak, bir aklın çöküşünün, akılların en dik duranının, en deccalvari olanının, Friedrich Nietzsche'nin aklının çöküşü:

3 Ocak 1889
elli yıl önce
Nietzsche deliliğe yenilmişti
Torino'daki Carlo Alberto Meydanında
Dövülen bir atın boynuna hıçkırarak sarıldı
sonra yere yığıldı
Uyandığında, kendini
DİONYSOS
YA DA
ÇARMIHA GERİLMİŞ
sanıyordu

"[...] Tamamlanmanın ve mücadelenin ötesinde, ölümden başka ne var? Birbirlerini sonsuzca yok eden sözlerin ötesinde, aşırı çalışma ve güldürme pahasına delirtecek bir sessizlikten başka ne var?"² Dünyaya Evet demek, çekincesiz ve koşulsuz Evet demek (*Acéphale*'in başlangıcında, üç yıl önce, Bataille'in "varlığın bütünlüğü" olduğunu söylediği şey budur), Tanrı'ya erişmektir ve ona erişince, Tanrı olabilmek için onu öldürmektir. Fakat Tanrı olmak, aynı

¹ *Acéphale*'in beşinci sayısı Haziran 1939'da çıktı. Başlığı: Delilik, Savaş ve Ölüm. Üç metin: "Nietzsche'nin Deliliği," "Savaş Tehdidi," "Ölüm Karşısında Sevinç Pratiği." Bu sayının formatı 12 x 17 cm. olarak küçültülmüştür (önceki sayılar 20 x 28 cm.dir). Patrick Waldberg'in adı arka kapakta abone olmak isteyenlerin başvuracağı kişi olarak geçmektedir (adres: 59b, Mareil Sokağı, Saint-Germain-en-Laye (Seine-et-Oise)); Jacques Chavy'nin adı yönetici olarak geçer; Georges Bataille'in adı hiç anılmaz. OC I, 546, *Acéphale*.

zamanda ve özellikle, delirmektir. Tanrı'dan daha güçlüsü vardır: Deli. "Tanrı, deli karşısında deliliği anlamaktaki ras-yonel güçsüzlüğünü keşfedince nasıl hasta olmaz?"¹

Tanrı'dan daha güçlü olan, *var olana* mutlak anlamda *Evet* diyen delidir; en büyük şehvete denk bir mutluluk içindedir, ayyaşlığa ve orjiye denk bir şekilde zincirinden boşalmıştır, en trajik olana denk bir şekilde parçalanmıştır. Tersine, Hristiyanların Tanrı'sı seçer ve seçmeyi emreder; onun dünyası *bütün* dünya değildir; onun sevinçleri hasta birinin sevincidir. Tanrı hastadır ve diz çökerek onun hastalığını taklit eden de sakattır. "Ezeli mutluluğu beklemeye sığınmışlar için 'öldüren zamanla dans eden'in mutlu küçümsemesini ifade etmekte hiçbir terim yeterince açık olamaz."² "Entelektüel ya da ahlaki bir öteyi, tözü, Tanrı'yı ya da kurtuluşun hareketsiz düzeni"ni³ küçümsemeyi ifade etmekte hiçbir terim yeterli olamaz (bunları söyleyen, ölümü paramparça etmiş biridir). Tanrı'ya kendilerini kurtarması için dua ederek ölümden teselli bulmaya çalışan insanların bu soluk, yalaka, kölece sevinci karşısında, Bataille, ölüme sevinmeyi, tamamıyla, bütünüyle ölmeye, hiçe indirgenmeye sevinmeyi buyurur. *Acéphale*'in son sayısındaki uzun ve temel önemdeki bir şiirin adıdır bu: "Ölüm Karşısında Sevinç Pratiği." Bataille'in mistik olarak nitelediği şiir. Gerçekten de *var olan* köleleştirici tanrısal sakatlıktan bir kez kurtulduğunda, *var olandan* şeref duymak mistiktir: Mistik ve ermiş – "utanmaz, edepsiz bir ermişlik" –, mutlu bir şekilde "kendini yitirmek"tir, ama Tanrı'da değil, hiçlikte (inatla uzun uzun düşünülen hiçlik fikri de aydınlık ve özgürleştiricidir). "Kızlardan ve viskiden korkan" ölüm karşısında sevinç pratiğine erişemez ("Artık sadece yaşamak istiyorum: alkol, vecd, arzudan ıstırap çeken bir kadın gibi çırlıçıplak varlığım").⁴

¹ A.g.e., 547, *L'affrontement de Dieu et du "fou."*

A.g.e., 554.

A.g.e.

OC V, 277, *Le coupable*.

Ne kadar söylesem azdır: Bataille'in ilk "mistik" sayfaları bunlardır ve tanım olarak değerlidirler; sadece onun yazdığı en altüst edici sayfalar arasında olduklarından değil, aynı zamanda bu kelimenin maruz bıraktığı bütün yanlış anlamaları önlemek için de değerlidir.¹

Dünyaların dibine varıyorum
Ölüm kemiriyor beni
Ateş kemiriyor
Karanlık uzayda emiliyorum
Ölüm karşısında sevinç içinde yok oluyorum.²

Bataille'in yeterince kesin (yeterince Hristiyan-karşıtı) olmamasından çekinilebilir: "Dünyaların dibi" tabirini kasıtlı olarak mümkün olduğunca muğlak bıraktığını belirtir. En fazla, dünyaların dibi, (Sahte Dionysos'un Tanrı'sını taklit ederek) *olumsuz olarak* ifade edilebilir: Tanrı değildir. Tanrı'dan o kadar uzaktır ki, "derin, ürkütücü bir enginlikten katı olarak çıkan -ya da çıkabilen- her şeyi bizimle birlikte uçuruma sürükleyen" "asla herhangi bir şeyin sınırlandıramayacağı genelleşmiş bir felaket" in görüntüsüdür.³

Bu metnin hemen ardından bir diğeri gelir ya da daha doğrusu, aynı Nietzscheci (aynı Deccalvari) anlama sahip bir metin projesi: *Hristiyan-Karşıtının El Kitabı*'dır bu. Bütün

¹ Bu yanlış anlamalara geri dönme fırsatı bulacağım. Bununla birlikte kesin olan bir şeyi şimdiden söylemek mümkündür: Bataille -Doğulu ya da Hristiyan- en çeşitli mistisizmler tarafından "ele geçirilme" tehdidi altında hiç bugünkü kadar olmamıştı. Bundan daha kötü niyetli harfiyen okuma ve yorumlar belki de hiç olmamıştır.

A.g.e., 555.

OC V, 272, *Le coupable*. Bataille'da felaket vizyonu yeni değildir. Simone Weil'in onu bu konuda açıkça suçladığı hatırlanır. Bu vizyon son derece Nietzschecidir. Nietzsche 23 Şubat 1887'deki Nice depreminden mutlu olmuştur: "Felaket müjdecisi olan, bizzat kendisi canlı felaket olan Nietzsche, her felaketten hoşlanıyordu" (David Halévy, *Nietzsche*, 489).

yanlış yorumları kestirip atar: Bataille kendini *hem* mistik *hem de* Hıristiyanlık-karşıtı olarak ortaya koyar. Ya da en azından (çünkü onun Hıristiyanlık-karşıtlığı zaten on beş yıllıktır), kendine mistik derken (bu kelime neden yeni bir anlama, Tanrısız insan anlamına sahip olmasın?), tıpkı Acéphale'in sırrını sergilerken Nietzscheci ve Hıristiyan-karşıtı dinsel yanını ileri sürmesi gibi, kendini şiddetle Hıristiyanlık-karşıtı olarak göstermeye dikkat eder. Çünkü Hıristiyanlığa düşmanlığı yeni olmasa da, benimsediği mistisizmin Hıristiyanlık "vebasından" ne ölçüde farklı olduğunu belirtmeyi zorunlu görür; içine gömüldüğü nesnesiz azgınlığın -insan için utanç ve nefret nesnesi olmuş insan takıntısı- bu Tanrı'dan ne ölçüde farklı olduğunu, onun sefih aşırılıklarının mızımız idealizmlerden ne ölçüde farklı olduğunu belirtir.¹

Sefih, ama belki de nafiyledir. Söylediğim gibi, Bataille 1939 yılında kırk iki yaşındadır. Geleceğin açmayı vaat ettiği daha fazla olasılık onun için kapanmıştır. 1925 yılında olmayı hayal ettiği yazarın onu götüreceğini hayal ettiği parlak ve kolay hayat hiç olmamıştır. 1939 yılında sadece iki kitap yazmıştır: 1928 yılında el altından yayımlanan *Gözün Öyküsü* ve tuhaf bir şekilde yayımlanmadan kalmış olan *Göğün Mavisi*. Yayımlanmış iki kitaba karşılık birçoğu gün ışığına çıkmamıştır: Lev Shestov üzerine inceleme, "Üçüncü Göz" üzerine inceleme, "Fransa'da Faşizm," "Hıristiyanlık-Karşıtının El Kitabı." Yaklaşık on yıllık arayla, kamusal alanda egemen bir konumu iki kez işgal etmiştir: İlk *Documents*'dır ve o dönemde yayımlandığı görülen bütün dergilerin en yenilikçilerinden biri olsa da, *La Révolution surréaliste*'in [Gerçeküstücü Devrim] ve *Le Surréalisme au service de la révolution*'un başarısına erişememiştir. İkincisi

Hıristiyanlık-Karşıtının El Kitabı bitirilmedi. Sadece birkaç taslak, notlar, planlar ve az çok kaleme alınmış bir bölümü biliyoruz: "Savaşlar şu an için hayal gücünün en güçlü teşvikçisidir." OC II, 375-399'da bir araya getirilmişlerdir.

ise, Sosyoloji Kolejidir ve onun ardından bir kez daha tek başına ve hayal kırıklığına uğramış kalmıştır.

Gerçektüstücülerle polemiklerden Bataille'dan çok onlar yarar sağlamıştır: O dönemde Bataille'ın yanında olanlar, düşüncesinden ziyade, (*Documents*'la birlikte) sahip olduğu imkânlardan dolayı yanında olmuştur; 1931 –daha sonra 1934 gibi– kuşkusuz ki Bataille'ın yaşadığı en korkunç yıllar arasında sayılacaktır. *La Critique Sociale* onun için savaştan önce yazdığı en önemli metinlerden birkaçını (“İsraf Kavramı” ve “Faşizmin Psikolojik Yapısı”) yayımlamanın vesilesi olacaktı; bunların dar bir çevre dışında okunmuş (ve anlaşılmış) olması az ihtimaldir. Ve onun giriştiği her politik meydan okumadan (Demokratik Komünist Çevre ve –André Breton'un kuşkusunu çekse de yönettiği– *Contre-Attaque*) kısmen önceleyen temel bir anlaşmazlık izlenimi doğar: Yükselen tehlikelerin kesin teşhiri ile –az çok provokasyon olarak sergilenen durumlara bağlı olarak– bir yıkım ve felaket arzusu arasında tereddüt ederek, yakınındakiler tarafından olduğu gibi açık düşmanları tarafından da teşhir edilerek, her seferinde yalnız çıkmıştır. Bütün bunların sonunda Acéphale –ve buna öncülük eden canavarca “çılgınlık”–, başlangıçta karşılaşmış açmazların bir tür şiddetlenmesi olarak, bu açmazların her birinden daha tehlikeli, daha “sınır” ve –bundan bir “ortaklık” doğmasını ne kadar dert etmiş olsa da– paradoksal olarak sadece Bataille tarafından ve onun için riskli görülür. Acéphale, geriye dönüp bakıldığında, savaşın hemen öncesindeki bu yıllara, tamamen hüzünlü olmasa da, karanlık bir hava verir.

Bataille'ın yakın dostları ise çeşitli vesilelerle ondan uzaklaşmışlardır: İlk olarak Raymond Queneau 1934 yılında onu terk etmiştir.¹ Diğerleri de aynısını yapacaktır. O dönemde Bataille dostluktan sert ve aşırı yoğun şeyler beklemektedir: “Dostluğumun en sevdiklerim üzerinde ezici

¹ OC V, 514: “Queneau beni ilk terk eden oldu.”

bir yanı olduğunu biliyorum. Daha az sevdiğim insanların yanında daha alışıldık –ve özellikle daha insani– bir kolaylığım var” diye yazar 1935’te Michel Leiris’e.¹ Gördüğümüz gibi, Leiris, Masson gibi, Bataille’ın başlattığı birçok proje karşısında defalarca çekinceli davranmıştır; öyle çekincelidir ki bu projelerin çoğuna katılmaktan imtina etmiştir. Bataille’ın yararlandığı en aktif destekler en yakın dostlarından değil, koşullar gereği bir araya geldiği ortaklardan gelmiştir. Bunlar da, yenilgi ve dağılma ortaya çıktığında, her biri kendi ufkuna geri dönmüştür (zaten onu anlamış olanların Bataille’ın beklediği gibi anladığı kesin değildir; örneğin paradoksal olarak, 1934-1935’te en çatışmalı dostlarından olan Simone Weil’in onu anlamış gözükteğü kadar iyi anladıkları kesin değildir). 1935-1940’lı yıllardaki diğer iki büyük dostu olan Alexandre Kojève ile Georges Ambrosino (Pierre Klossowski’yi de onlara eklemek gerekir mi?), Leiris ve Masson gibi, Bataille’ı girişimlerinde ender olarak desteklediler (bu dostlukların zaman içinde büyüyen bir etkisi olacağı ve savaş sonrasında egemen olacağı görülecektir). Ve 1938 ile 1940 yılında, sıkı olmaktan ziyade gevşek olan, fakat kuşkusuz son derece sembolik iki bağı ölüm çözer: 1938’de Lev Shestov’un ölümü ile Mayıs 1940’ta Maurice Heine’nin ölümü. Lev Shestov’un rolünün ne olduğunu hatırlarız. Dostoyevski, Nietzsche ve Pascal okumaları aracılığıyla Bataille’a rehberlik ettiği derin karamsarlığın Bataille’da onun toplumsal devrim eğilimine baskın çıktığı dönemde ölmüş olması epey tuhaftır. Shestov’un ölümüyle birlikte, Bataille’ın Nietzsche’yle ilk bağlarından biri yok olur. Maurice Heine’nin ölümüyle birlikte, elbette çok farklı olarak, Sade’la olan bağlarından biri çözülür: “Maurice

¹ Ulusal Kütüphanede bulunan 20 Ocak 1935 tarihli mektubun taslağı. “Dostlarım benden uzak duruyor. Korkutuyorum, çılgılıklarımdan dolayı değil, ama kimseyi huzur içinde bırakamadığımdan – basitleştiriyorum: onlara her zaman iyi bahaneler vermedim mi?” (OC V, 54, *İç Deney*).

Heine'nin bugün yaşamının sona ermesinde kabullenmesi çok zor, kasvetli bir şey vardır."¹ Bataille'in onu çok sonraları anışı ("[...] kendi dönemini en ağırbaşlılıkla, en sahici şerefleştirmiş insanlardan biri")² Bataille'in gözünde, Heine'nin ölümüyle birlikte bir dönemin de yitip gittiğini düşündürür.

"Böylece terk edildim, açıklanamaz bir sertlikle terk edildim. Terk edilmeyi bekliyordum; itiraz etmiyorum, hatta bunun zorunluluğunu bile hissediyorum, fakat gaflet ve sertlik beni şoke ediyor."³ Bu çarpmaya özel hayatının (ne kadar sefihçe olsa da, yine de onda bir yenilgi hissi uyandırmıştı) bariz yenilgisini de eklemek gerekirse, 1939 yılında kehanetlerinin en karanlıklarının zafer kazanmasını bekleyen, tek başına kalmış bir insandır: Sadece bu kehanetler karanlığın ölçüsü olabilirdi. 1937 yılında Bataille, Alexandre Kojève'e şunu yazmıştı:

"Bana dair sorduğunuz soru, önemsiz biri olup olmadığını bilmek anlamına geliyor, ben bu soruyu kendime sık sık sordum ve olumsuz cevap zihnime sık sık musallat oldu... Kimi olgular –(başkalarının 'kabul gördüğü' basit düzlemde) kendimi 'kabul ettirmek'te hissedilen istisnai bir güçlük olarak– kesin bir önemsizlik hipotezini ciddiyle ama neşeyle ele almaya beni yöneltti."⁴

¹ OC V, 524, *Le coupable*, notlar.

² OC IX, 240, *Edebiyat ve Kötülük*. Gilbert Lély, Bataille'in Heine'ye saygı göstermek için seçtiği terimleri istisna kabul ederken kuşkusuz haksızdır. Bataille Heine'nin "Sade üzerine araştırmalar yapmak için servetini harcadığı"nı (a.g.e.) gerçekten söylese de, bu ona sitem etmek için değildir, dostça bir sitem bile değildir. Bataille'in israf ve savurganlık hakkındaki düşüncesine dair bildiklerimiz, tersine, Heine'yi bir üstat yapar; en büyüklerinden biridir (Gilbert Lély, *Vie du Marquis de Sade*, 709, J.-J. Pauvert). Bataille'in kelimeleri kasıtlı olarak yanlış kullanımının, onları düz anlamları içinde okuyacak iyi niyetli (Lély örneği) ya da kötü niyetli insanlar nezdinde ona zarar vermesi sık rastlanan bir durumdur.

OC V, 514, *Le coupable*, notlar.

Le Collège de sociologie, 171, a.g.e.

Bu önemsizlik duygusunu daha önce gerçekten hiç hissetmemişse de, 1939'da hisseder: "Cümlelerden nefret ediyorum... İleri sürdüğüm şey, paylaştığım görüşler, hepsi gülünç ve ölü: Ben sadece sessizliğim, evren sessizlik."¹

Gerçekten de ifade ettiği görüşlerden çoğu savaş tarafından silinip süpürülecektir. Savaşın kendisi ve yıllardır Bataille'in çalışmasının merkezi olmuş "savaşa boyun eğmeme" çağrısı dışında, pek az şey kalır. Ve zihnin büyülenmiş bir bozgunuyla olaylara kendini bıraktığı şeklindeki, orada burada bıraktığı izlenimi bir kez daha düzelterek –ve genellikle kendisi düzelterek–, *Fransa'da Faşizm* kitabının hayalet bir biçimi 1938'de belirir. (Bu kitabı yazmayı düşünmemiştir ve 1935 yılında onun yerini *Göğün Mavisini* alır, ki o da yayımlanmaz; bu projeler, sonuçta tamamen trajik olan bu oyunun her bir unsurunun birbiri ardına yuvarlanacağı boşluğun kıyısında oynanan bir tür kasvetli çekçek oyunu içinde birbirini yok eder. Bu o kitabın ne en az güçlü belirişidir, ne de en az belagatli olanıdır: Bataille, Roger Caillois'ya ve Tiranlar ve Tiranlıklar dizisine ("İktidarın Aşırı Biçimleri Üzerine İncelemeler"), *La Critique Sociale*'de çıkmış yazıların çok genişletilmiş ve basitleştirilmiş bir tekrarını önerir; bunların başına da "faşizmin günümüzdeki gelişimi, anlamı ve sonuçları üzerine uzun bir giriş (neredeyse hepsi yazıldı)" diye belirtir.²

Sonsuzca yeniden başlayan –ve sonsuzca düşük yapan– efsun.

¹ OC V, 277, *Le coupable*.

Bataille bu kitaba yeni bir ad vermeyi önerdi: *Trajik Kader* (Georges Bataille, *Lettres à Roger Caillois*, a.g.e., 83).

IV

ŞANS

“**H**ayvani yaşama geri dönüş, bir yatağın üzerine uzanmak, bir karaf dolusu kırmızı şarap ve iki kadeh. Sayısız pembe bulutlar altında, kan ve altın rengi, alev alev yanan bir gökyüzünde güneşin battığını sanki hiç görmüyor gibiyim. Masumiyet, tuhaflık ve bu güçten düşen görkem beni yavaş yavaş coşturuyor.”¹

Laure’un ölümünün üzerinden bir yıl geçmeden (“Romantizmden nefret ediyorum. Başım olabilecek en katı başlardan biri”),² bir başka kadın gelip “ölü kadın”ın yatağına yattı. Dünyaya rıza gösterme, onun sunduğu şeye hiç çekincesiz kendini bırakma, şansa mutsuzluğun sahip olduğu kaprisli, “ele avuca sığmaz” niteliğin aynısını verir. Aşk (yeri doldurulamaz olsa da) bir başkasının ortaya çıkmasını ve aynı aldatıcı görünümü üstlenmesini imkânsızlaştıracak kadar büyük asla olamaz. Doğanın gerçeğidir bu: Bir başka beden, başka kucaklaşma acının yükünü hafifletir. Bu kucaklaşmalar da, eşit paylarda, dünyadır, insanı kurtardıkları uçurum ne kadar derinse o kadar büyüleyicidir. Bataille Laure’un ölümünü inzivaya çekilerek değil, aşırılıkla ya-

¹ OC V, 275, *Le coupable*.
Ag.e., 289.

şadı. Laure zaten aşırılıkken, başkaları da kendi sevinç ve kaygılarını kattılar. Sadece çıplaklık ölümün anlamını taşır; çıplaklık ve sarhoşluk. Bataille, Kasım 1938 ile Ekim 1939 arasında birçok kadın tanıdı (genelevlere ve striptiz kulüplerine gitmeye ara vermedi); sonra da bunlardan biriyle yıllar boyu birlikte olacaktı.

Adı Denise Rollin-Le Gentil'dir.¹ 1939 yılında otuz iki yaşındadır, evli ve Jean adlı çok küçük bir çocuğun annesidir.² Güzeldir; suskun denemese de rahatlıkla melankolik diye tarif edilebilecek bir güzellik. Az konuşuyordu, uzun süreler hiç değilse, Laurence Bataille onu "son derece açık" ve aynı zamanda "son derece ihtiyatlı" biri olarak hatırlar.³ Michel Fardoulis-Lagrange'ın çizdiği tablo da farklı değildir: "O, sessizliği cisimleyen kadındı. Konuşmaları metaforik anlamda kaydediyordu. İnsanları konuşmalarının onda yarattığı yankılar şaşırtıyordu."⁴

Kocası dolayısıyla olduğu gibi kendisi de, Bataille'a rastlamadan önce, birkaç gerçeküstücüyle ilişki içinde olmuştu: Muhtemelen iyi tanıdığı Breton, Pierre ve Jacques Prévert... Fakat Jean Cocteau ve ressamlar Kisling ve Derain'le de bağı olmuş, onlar için poz vermişti. 2 Ekim 1939'da Bataille onunla tanışır ve bağ kurar: "Laure'un yanında olduğum zamanlar hariç, bu kadar rahat bir saflığı, bu kadar sessiz bir basitliği hiç hissetmedim. Bununla birlikte bu kez sadece boşluktaki pırıltılar bunlar [...]"⁵ Bataille'ın içinde bulunuyor gözüktüğü kuşkunun ("bir boşluktaki pırıltılar") dağılması bir ay alır:

¹ Genç kızlık adı Denise Lefroi'dır.

² O da 1939'da doğmuştur.

³ Laurence Bataille, yazarla söyleşi, 1986. Laurence'ın Georges Bataille'ın 1930'da doğmuş büyük kızı olduğunu hatırlatayım. Michel Fardoulis-Lagrange, yazarla söyleşi, 1986.

OC V, 509, *Le coupable*, notlar. Michel Fardoulis-Lagrange bu karşılaşmanın tamamlayıcı bir versiyonunu aktarır. Bataille bundan hiç söz etmez ve bu versiyon yıldırım aşkı özelliğini iyice vurgular: Denise'in kocası, bir restoran aynasından karısı ile Georges Bataille'ın öpüşmelerini yakalar, eline bir bıçak alıp avcuna saplar. Jean Rollin olayın bu versiyonunu doğrular (yazarla söyleşi).

“O gün içine düştüğüm ‘kırılğan yarulsama’da kırılğan ya da yanaltıcı hiçbir şey yoktu: Cam bir kapıya yaklaşmam yetti: Gördüğüm şey, ayrılmam gerektiğini sandığım oda [...] bir uçtan diğerine gidip gelerek ve beni görmeyerek, rengârenk bir böcek gibi güzel, bir gökyüzü gibi kör... O bu odaya bir ay önce girdi, başka hiçbir kadın bu kadar sessiz, bu kadar güzel, buraya girebilecek kadar ihlal edilemez sessizlikte olamazdı: en azından, parlak bir aynanın sırnı yitirmekten acı çekmesi gibi ben acı çekmeden girebildi.”¹

Georges Bataille ile Denise Rollin’in ilişkisi 1943 sonuna dek sürecektir. Bu karşılaşmanın öncesindeki *şansın* aydınlatıcı (mucizevi) niteliği birkaç aydan daha fazla pek sürmeyecektir. Bu ilişkinin tüm tanıkları onların anlaşamayacağını düşünmektedir. Örneğin Fardoulis-Lagrange, Denise Rollin’in Bataille’i hiçbir zaman gerçekten ciddiye almadığı ve onu kendine biçtiği rol içinde kendini gören bir “oyuncu” olarak kabul ettiği görüşündedir.² Ona göre, işin daha tuhafı, Denise’i büyüleyen Laure’dur. Laure’u tanıması mıydı? Pek mümkün gözükmemektedir. Dolayısıyla onun büyülenmesi hayali olabilir: İşittiklerinden mi etkilenmişti, yoksa bizzat Bataille’in söylediklerinden mi? Denise Rollin’i, Bataille hakkındaki yargısını (bir “oyuncu”) değiştiren, ölümünden sonra Laure’u Bataille’a karşı savunarak Bataille’in yanında alaycı bir yeri sessizce işgal eden biri olarak mı hayal etmeli (Laure, “Tanrı Bataille” diye adlandırdığı kişinin, Aztek tanrıları gibi “acımasız numaraları seven” şaklaban bir tanrı, “fırlama” bir tanrı olduğuna çok sonra ikna olmuştu)?

1939’da, Laure’un ölümü ile Acéphale’in son sayısının (Ölüm Karşısında Sevinç Pratiği) ihtiyatsızca işin içine katıyor gözüktüğü delilik arasında, savaşın ilanı ile dostların “terki”

¹ A.g.e., 515.

Michel Fardoulis-Lagrange, yazarla söyleşi, 1986.

arasında, Denise Rollin şansı temsil ediyordu: “Fakat ürkütücü bir dünyada bu kadar büyümlü bir şans beni ürpertiıyor.”¹

“BEN SAVAŞIN TA KENDİSİYİM”

Fransa savaştadır; Bataille değil. Dünya, her şeyin parçalamakla tehdit ettiği bir barışın içinde oyalanırken altüst olan Bataille, dünya kendini çalkantıların en aşırısına atığında açıklanamaz bir şekilde yatışacaktır: Nihayet, onun kendinden geçişi artık herkesin kendinden geçişidir. Bunu anlamak güçtür, anlaşıldığında da kabul etmek güçtür: Savaş, kendinden geçirir. Bunda rahatsız edici hiçbir şey bulamazsak, Bataille’in (1925’ten ve *Yüz Parça* işkencesinden beri) peşinden koştuğu korkunç ürpertiği anlamamış olmak gerekir. Sadece savaş dehşete erişir, sadece o bütün sınırları kaldırır, sadece o hiçbir dehşetin olmadığı kadar bulaşıcıdır. Bataille dünyanın ve varlığın hakikatini, trajik hakikatleri içinde, sahip olduğu bütün imkânlarla kışkırtmaya çabalamıştı. Dünyanın olduğu gibi varlığın da bu hakikati savaşçıdır² – orjivari ve kurban edicidir:

“İsabet ettiği kişiyi yere seren ve onu bulantılarla dolu bir tükenişe terk eden bir boşalma misali, sonsuz bir ıstırapın, kanın ve açılmış bedenlerin armağan edilişini zihnimde canlandırıyorum.

İmkânları sınırsız olan insani bir hareketi ve heyecanı zihnimde canlandırıyorum: Bu hareket ve bu heyecan ancak *savaşla yatışabilir*.

Dünyanın, başı tutuşmuş, bağırarak bir kadın gibi uzaya fırlatılmış halini canlandırıyorum zihnimde.”³

¹ OC V, 516, *Le coupable*, notlar. Bataille onu tekrar gördü mü? Tesadüfen görmesi dışında, pek ihtimal yoktur. Yine de Denise Rollin ondan çok uzaklaşmamıştır, çünkü Maurice Blanchot’yla, ömrünün sonuna dek, sıkı bir ilişki sürdürür.

Terimin Herakleitosçu anlamında.

OC I, 557, *Méditation héraclitéenne, Acéphale*.

Yani savaş Bataille'ı büyüler. Daha doğrusu savaş *fikri*, olasılığı onu büyüler. Savaş, tutkuların, ölümün, kurban etmenin zincirinden boşanmasıdır. Aniden kuduran, en aşırı ihtilaçlara aniden kapılan bu dünya, yeryüzünün her tarafına yayılmış bu yıkım, onu, yeryüzünde açılmış, kanayan, katliama uğramış ne kadar beden varsa o denli paramparça edilerek işkence gören biri yapar. *Yüz Parça* işkencesi acımasızdır, aydınlatıcıdır. Savaş da, son derece büyük bir ölçekte, aydınlatıcıdır. Sanki utanç ve ikiyüzlülük savaşın olası tek koşuluymuş gibi, savaşın alçaklığının burada dala-vereci bir anlamı yoktur. Sonuçta, savaşın, herkesin, bütün insan ve ulusların ona verdiği, tiksindirici, gürültülü patırtılı bir anlamı vardır. Dün ödle ve cimri davranan herkes bugün -hayatlarına varana dek- israfta bulunmakta, savurganlık yapmaktadır. Bataille on yıl boyunca (1929'dan 1939'a) düşüncesini hiçbir ahlakçının ya da idealistin kabullenmediği bir doruk çizgisinde korudu: Barış enerjilerin (genellikle patolojik olarak görülenler de dahil, *bütün* enerjilerin) tükenmemesi pahasına yapıldığından, düzen ise aşağılık, alçak ve kölece olanın dışlanması pahasına ayakta kaldığından, insan yaşamının dışkuyu *da* çağırdığını bilen savaş kaçınılmazdır. Barış, onu tehdit eder gözükken süreçleri (yıkıcı süreçleri, yitim ve yıkım süreçlerini) kendine dahil etmeyi bilemediğinden, paradoksal bir şekilde, kendini korumak isterken beliren savaşı çağırır. Bu bitkin ve çökmüş dünyayı Bataille çeşitli biçimlerde silkinmeye, çırpınmaya, yönünü yitirmeye davet eder. Sadece biriktirmeyi (burjuvazinin kallesçe sahiplenici bu birikimini) dert edinen ve *ritüelleşmiş* çöküntüler düzenlemeyi beceremeyen bir toplumun, ne kadar uzun süre sıkıştırılmışsa o kadar büyük felaketlere maruz kaldığını her biçimde ve her üslupta ifade eder. Bütün bu yılların, bu felaketlerin iki adı vardır: devrim ve savaş. Devrim, uğursuz bir şekilde homojen bir dünyada enerjilerin ortaya çıkması ve zorla içeri girişiydi (fakat devrimin düzensizliğinden yeni bir düzen doğmakta gecikmez;

Bataille son birkaç yıldır artık devrime inanmamaktadır). Devrim, öngörülebilir, neredeyse yerel bir çöküntü olur. Savaş ise (büyüleyen bu mudur?) hiç sınır tanımaz. Savaşın düzensizliğinde yeni bir düzen projesine pek az yer vardır (savaşın amacı devrimden daha az nettir). Bu bakımdan, daha şiddetli bir çöküntüdür, aynı zamanda da daha büyüleyicidir.

Savaş büyüler (kelime ne kadar muğlak olsa da, kullanımı konusunda yanılmamak gerekir: Elbette herkesi büyüler). Hatta “hayran bırakır”:

“[...] Tek fark ettiğim şey, art arda acımasız parlaklıklar, bunların hareketi bile benim ölmemi gerektiriyor; bu ölüm, var olan her şeyin *gürültülü patırtılı* tükenişidir, dünyaya gelen her şeyin sahip olduğu *var olma* sevincidir: Sonunda benim kendi hayatım, var olan her şeyin, her yerde biteviye gelişip yok olmasını gerektirir...

“Kendimi kanlar içinde, parçalanmış, ama yüz ifadesi değişmiş ve dünyayla uyum içinde hayal ediyorum, hem bir av gibi hem de hiç durmadan öldüren ve öldürülen ZAMANIN çenesi gibiyim.”¹

Bu durum hem hayran (tahammül edilemez “hayran bırakma”: dehşete, müthiş korkuya varana dek dünyaya *Evet* demek) hem de şaşkın bırakır: “Kimse nesneleri dosdoğru görmüyor: İnsan gözü güneşten kaçıyor... Tanrı’nın kafatası parçalanıyor... ve kimse işitmiyor.” (Kökünü kazıma, Tanrı’nın parçalanmış kafatasıdır. Toplama kampı duvarlarında böcekler gibi ezilen beyin -akıl- parçaları. *Acéphale*, bir zindandan kaçır gibi insanın akıldan kaçmasını istiyordu.)

Kökünü kazıma, Bataille için, rasyonellik ve irasyonellik sorunu olarak kalır. Bunlar yine de tamamen birbirinden ayrılmış değildir: kökü kazıyan, elbette, çalışkan, becerik-

¹ A.g.e. *Acéphale*’de söylenene benzer bir şekilde, Bataille’ın ölümün yıkımını öncelikle kendine çağırığının fark edildiği cümleler.

li bir akıldır –teknokrat akıl–, kökü kazınan ise evrenselci, soyut akıldır: “[...] Aklın bir destanı vardır, Yahudiler buna sahici bir katkıda bulunmuştur ve Yahudi sahiciliği, Auschwitz’de onların teninde acı çekenin akıl olmasından tam da ibaret değildir.”¹ Bataille dünyaya asla olması gerektiği gibi bakmamış, ama olduğu gibi bakmış olan tek kişidir. Dünyanın nasıl bir siyasal kargaşa gücüne (nasıl bir Herakleitosçu güce) sahip olduğunu tek bilendir (ve Breton onu bu durumdan zevk almakla suçlamıştır). 1939’da, savaşın ne kadar kaçınılmaz ve ne kadar büyüleyici olduğunu (yanlış anlamayalım: bilinçsizce ya da gizli kapaklı da olsa, savaş herkesi büyülüyordu) uzun süredir söylüyordu; savaş meydana geldiğinde (ki bu kutsalın tezahürüdür: en karanlık kutsalın dünyanın üzerine inişidir), ona aniden artık kendinin değilmiş gibi gelir. Savaş politik terimlerle yargılanamaz. Politika savaşı haklı çıkaran şeydir; sonuçları politiktir... fakat savaşın kendisi değil. Bunu daha açık ifade etmek gerekir mi? Eğer politik değilse, nihayet kendi hallerine (ya da sivil, uygar bir toplumun olmalarına izin vermediği kendilerine) bırakılmış insanların oynadığı zincirinden boşanmış bir oyundur. 1939 yılında, gerekçeler ve başoyuncular kim olursa olsun, savaş (birkaç yıl yaklaşıklıkla) patlamakta gecikmedi. Kaçınılmaz bir oyunun patlaması gibi. Bu, Bataille’in faşizmin neden ve nasıl savaş istediğini ve bir anlamda savaşın kaçınılmaz olmasını sağlayacak şekilde davrandığını bilmediği anlamına gelmez. Tersine, kimse bunu ondan daha açık seçik ifade etmemişti. Bununla birlikte faşizm olmasaydı da, faşizmin bütün gücüyle dünyayı indirgemeye çalıştığı şey, yani “devrim”in alaşağı etmeyi arzuladığı dünyayla alakası olmayan ve daha şiddetli bir dünya olmasaydı da, savaş yine de kaçınılmaz olurdu. Çünkü barışın, güçlülük, şiddet ve öfke iştahıyla frenleyebildiği her şeyi, barışın tüketme imkânlarını bulamadığı bütün bu anlamsız müsrif-

¹ OC XI, 228, *Critique, Réflexions sur la question juive* üzerine notlar, Jean-Paul Sartre, 1947.

liği, savaş, bir *şenlik* gibi, trajik bir *şenlik* gibi, yutup gövdesine indirecektir (savaştan bir “*şenlik*” gibi söz etmekte son derece şoke edici bir şey olabileceğini küçümsüyor değilim. Bununla birlikte savaşın barışın yardımını olmadan var olmadığını söylemekten daha az şoke edicidir).

Bataille belki de bir toplumda (aslında *her* toplumda; bütün bu toplumların son derece aşındığını ve paradoksal bir şekilde, sadece savaşın onları kurtarabileceğini kimse görmüyor) barışın hiç de doğal olmadığını ilk düşünenidir. Savaş ne kadar dehşetli olsa da, bir toplumu cimriliklerden, hesap ve çıkarlardan sadece o kurtarabilir... Fakat özellikle de zamandan, çalışmadan, kendi dünyasını oluşturduğu proje ve amaçlardan kurtarabilir. Çünkü barış dünyayı, sanki ölüm yokmuş gibi, yanlış bir şekilde idare eder. Ya da sanki ölümün politik bir anlamı yokmuş gibi yönetir (*kurban etme*, ölümün toplumsal ortaklığı birbirine bağlamasını sağlıyordu. Ölümün yok edici gücünü uzaklaştırmak yerine, bu gücün yoğunluğunu en üst düzeye çıkartan tek şey kurban etmeydi. “İlkelerin” bildiği şeyi, öyle gözüküyor ki, gelişmiş bir toplum unutmak istemişti). Ölümün bu politik anlamı, bir toplumun ortak-kökensel ve kurucu heterojenliğidir. Toplumda yok olmaması gereken hiçbir şey *yoktur*. Toplumu oluşturan hiç kimse ölümden kurtulmamalıdır. Bir toplum –her toplum– var olmasını sağlayan aşkınlığı ölümden alır, fakat bugün ona borçlu olduğu –gerçek ve sembolik– diyeti ödemektedir.¹ Böyle bir unutkanlığın intikamını alan savaş, fikir ne kadar iğrenç ve müphem olsa da, kutsaldır. Böyle bir düşünce, bu saçma diyeti kaç masumun ödediğini unutmadığı gibi (savaşın ölümleri diğer herhangi bir ölüden ne daha fazla ne daha az masumdur), temsil ettiği her türden yıkımı da (kör yıkım) unutmaz. Savaşı, insanların ritüel olarak, yani sembolik olarak yatıştırma duyusuna sahip olmadıkları, aşırı, yıkıcı bir israf ihtiyacına bağlı kabul eder; ölümün ritüelleştirilmesi

¹ Bunun uzun açıklamalar gerektireceğine kuşku yoktur. Bununla birlikte bu kitabın sınırlarını aşarlar.

canlıları, bir tür sözleşme yoluyla, aralarında ölümün ortaya çıkışının, bireysel ve toplumsal siyasal kargaşanın gücüne bağlar... Savaş ise, *bütün* canlılara aniden bulaşan ölümün serbest ve denetimsiz zincirinden boşanmasını, törenlerin ve sözleşmelerin dışında, serbest bırakır.

Savaş başlayınca, ağlayıp sızlayarak onu yargılayanın (kader karşısında hangi tanrıyı suçlaması gerektiğini bilmeyen yaşlı kadın ağlayıp sızlaması) zamanı değildir: Ya harekete geçilir ya da dehşete düşmüş ve sessiz bir büyülenmeye kapılır; savaş eğer büyüleyorsa, cehennemî olduğundandır. Ve “ancak cehennemî olandan ölçülü bir şekilde, çöküntüye kapılmadan ve yalancı pehlivanlık yapmadan söz etmek mümkün olur.”¹

Bataille, Laure'un ölümüne razı olması gibi, dostlarının “terk etmesi”ne razı olması gibi, geçmiş fikirlerinden vazgeçtikten sonra suskunluğa rıza göstermesi gibi, savaşa da, bütün savaşlara da ve savaşmasa bile savaştan kaçmayan bir insanın ondan öğrenebileceği her şeye de rıza gösterecektir. Özellikle, *bakacaktır*. Savaş, onun benimsediği mistik ve kaçık yaşamın en şiddetli yansımalarından biri olacaktır: Savaşın kendinden geçmesi ve dehşeti aynıdır (Bataille bu savaş sırasında şunu yazar: “*Savaş, ritüel kurban etme ve mistik yaşam* arasında denklik olduğunu göstermek istiyorum: İnsanın gökyüzünün oyunlarına katıldığı aynı ‘kendinden geçme’ ve ‘dehşet’ oyunudur bu.”² Bataille’in savaşla yönelttiği merhametsiz bakışta büyülenmiş ve sonuçta masum çocuktan bir şeyler vardır (çocukken babasına yönelttiği merhametsiz ve büyülenmiş bakış mı?); göğün ateş ve ölüm saçan oyunları, modern canavarlar ve kör tanrılar hayran bırakır.³ Başkalarını dert etmeyen ve onları uyarma

¹ OC I, 551, *Acéphale*.

OC VII, 251, *La limite de l'utile*. Lanetli Pay'ın ilk versiyonu. 1939-1945 arasında yazıldı. Bu tamamlanmamış (ve Bataille'in sağlığında yayımlanmamış) kitabın VI. Bölümünün adı *Savaş*'tır.

“Bir süre sonra, aynı yerde, berrak gökyüzü küçük Amerikan uçaklarının konvoyuyla doldu. Siyah beyaz çizgili, çatıların te-

ağır görevinden kurtulmuş bir yaşamı tercih eden Bataille, siren seslerinin bastırıldığı sevişme çığlıklarının yoğun hazlarına kendini teslim etti. Troppmann Dirty'yle Trier Mezarlığının üzerinde sevişir (*Göğün Mavisî*). Bütünüyle kemikliğe dönüşmüş bir toprak, hazzın ve kaygının hangi karanlık bağları kurduğunun *gerçekten* hissedildiği yerlerin en kötüsü değildir; ölüm pisletir, kirletir: Ölüm, tıpkı varlığın olduğu gibi, aşkın da parçalanmış hakikatidir.

Bataille işgal altındaki ve özgür Fransa'da (Paris'ten Massif Central'a, Normandiya'dan l'Yonne'a) çok dolaştığından, ölü ve ıstırap içindeki bedenlerin bulaşıcı güzelliğinin baştan çıkartıcı gücünü doğrulama fırsatı olamadı ve onu her zaman sersemletmiş olan şeye sonuçta açık bunca ağız varken, bunların öykülerini işitemedi: dehşetin yakınlığı, yargısız infazlar, baskınlar, çukurlara ya da kuyulara atılmış çürüyen cesetler, daima gerçek bir bulaşıcılığın hep mevcut olasılığı, bütünüyle kaygının esiri bir topluluk, "dosdoğru cehenneme"¹ inmiş bir "insan evreni," av ve çene kemiği, "hiç durmadan öldüren ve öldürülen" hayvan.²

Bataille savaş üzerine yazmadığı satırları Ernst Jünger'den ödünç aldı (onun büyülenmesi gerçekten ölçülüydü ve yalancı pehlivanlıktan uzaktı):

"Çürüyen cesetlerin kokusu dayanılmaz, ağır, yavan, itici, sümüksü bir hamur gibi nüfuz edici. Büyük muharebelerden sonra bu koku düzlüklerde öyle yoğun dolanıyordu ki, aç insanlar beslenmeyi unutuyorlardı... Kurşunlarıyla tırpanlanmış insanlarla kaplı tarlalar gözlerinin önünde uzanıyordu. Yoldaşlarının cesetleri, ölümün damgası göz kapaklarında, kendi bedenlerine karışmış, yanlarında yatıyordu. Ürkü içindeki bu yüzler Çarmıha Gerilmiş

pesinde dönüp duran, yolları ve demiryolunu tarayan uçaklar. Yüreğim sıkışmıştı ve bu hayranlık uyandırıcıydı" (OC VI, 139, *Nietzsche Üzerine*).

OC I, 551, *Acéphale*.

A.g.e., 558.

İsa'nın eski görüntülerinin ürkünç gerçekliğini hatırlatıyordu... Et parçalarını kumla ve kireçle kaplamak neye yarar? Kararmış ve şişmiş yüzleri görmemek için üzerlerini örtmek neye yarar? Gerçekten çok kalabalıklılar. Kazmanın değdiği her yerden insan eti çıkıyordu. Mezarın bütün gizemi ortadaydı, öyle acımasızdı ki onların yanında en cehennemi düşler bile anlamsız gözüküyordu.”¹

Bataille'in katılmadığı bu savaşın Bataille için ne olabileceğini Monnerot ile Sartre (ama Sartre ironiyle) ifade etmişlerdir; Monnerot'ya göre:

“[...] Bataille tecrit olmuş biriydi ve dünya onun hastalığıydı. Bu seyirci, düş mü görüyordu yoksa uyanık mıydı, bilmiyordu: Dünya sahnesinde bu onun kendi öyküsüydü, fakat sadece onun tanıyabileceği bir biçimde: Vaktiyle sık sık kullandığı politika ve sosyoloji kelimelerini neredeyse hiç kullanmadı: Fakat yanılmayalım, yine de konu değiştirmede” (Monnerot, görünüşe rağmen, Bataille'in aynı olduğunu fark etmiş tek kişi olabilir) “[...] Gerçekten *çelişik biri* olan Bataille, savaşçı değil, çatışmadır.”²

Monnerot'nun savaşın Bataille'dan ayrı olmadığını, bizzat onun hastalığı olduğunu anladığı yerde (Bataille adının “savaşvari” karakterini hatırlatmaya gerek var mı?), Sartre, Bataille'in üstlendiği mistisizmi *suçlayarak*, antropomorfik özdeşliği daha öteye iter: “Her şey için acı çekiyorsam, ben her şeyim; en azından ıstırap nedeniyle. Eğer benim can çekişmem dünyanın can çekişmesiye, ben can çekişen dünyayım.”³

¹ Ernst Jünger, *La guerre, notre mère*. Akt. *La limite de l'utile* içinde, OC VII, 251-253. Jünger'in kitabı 1914-1918 savaşıyla ilgilidir. Jules Monnerot, “La fièvre de Georges Bataille,” *Inquisitions*, 200, José Corti.

Fransızcada “bataille” kelimesi cins isim olarak kullanıldığında “savaş” anlamına gelir; tıpkı Türkçede de olduğu gibi özel isim olarak kullanılmaktadır –çn.

Jean-Paul Sartre, alaycı bir şekilde, Bataille gibi birinci şahıs kullanır. “Un nouveau mystique,” *Situations I*, 165, Gallimard.

“GELECEĞİN CAHİLİ OLMAYI SEVİYORUM”¹

Bu “büyülenme” Bataille’in savaş sırasındaki *politik* tutumu sorununu yeniden ortaya atar mı? Böyle bir sorunu ortaya atmadığı, bu tutumla ilgili –hayali anlamı dışında– sorun olmadığı hatasızca ileri sürülebilir. Yine de bu soru sorulur. Ya da en azından, bu kelime (“büyülenme”) bazılarının bunu kendilerine sormasına ve tahmin edilebileceği gibi, daha iyi mahkûm etmek için bariz yanlış yorumlayan bir şekilde cevap vermesine yol açar.

Yine de şaşırtıcı bir şey yoktur: Acéphale’in ortaya koyduğu şeyin aynı dönemde faşistlerin ortaya koyduğu şeye birçok noktada benzediğini de aynı kişiler ileri sürmüştür. Dolayısıyla savaşın bu arzuyu yerine getireceğine kuşku olmadığı gibi, bu eğilim de kuşkuya yol açmaz. Belli belirsiz bir kaymayla, geriye Bataille’in Reich’in zaferlerini alkışladığını, en azından, bu zaferlerin tam da onu büyülediğini ileri sürmek kalır.

Bu suçlama da “büyüleyicidir.” Bu yarı hakikatin bir süre sonra kesinlik halini alarak –tabii eğer daha baştan böyle değilse– yayılabilmiş olması büyüleyicidir. Bu neye dayanmaktadır? Raymond Queneau günlüğüne şunu not eder:² “Bataille çok kuşkucu biri. ‘Demokrasilerin savunulması’ diye bir şey onda hiç yok.” Gerçekten de böyle miydi? Bütün aşırı solla birlikte (aşırı sağla da birlikte; bu da doğrudur) savaştan önce o da sıklıkla bir anti-parlamentarist değil miydi? Ve Queneau ekler: “Politikayla hiç işi yok.”³ Bu tanıklıkta gerçekten ikna edici olan hiçbir şey yok (suçlayıcı bir şey de yoktur). İki yıl sonra, 11 Aralık 1941’de Bataille’la karşılaşmalarında Bataille’in söylediklerini not eden Jean Piel’in tanıklığı da daha fazla bir şey söylemez:

¹ “*Ich liebe die Unwissenheit um die Zukunft*” (Nietzsche).

² Raymond Queneau, *Journal* 1939-1940, s. 110, Gallimard.

³ A.g.e. Burada ima edilen Queneau ile Bataille buluşması 27 Aralık 1939 tarihli.

“Gerçek insani özlemleri olan insanlar ile hayvan gibi yaşayan kitleler arasındaki karşıtlık asla bu kadar büyük olmadı; daha tehlikeli, daha köşeye kıştırılmış, ama daha coşturucu bir hayat yaşamaya davet edilmiş olan insan-insanlar üzerinde hayvan-insanların tiranlığı hiç bu kadar eksiksiz olmadı; sadece bu amansız insanların gerçek bir masonluğu dünyayı özgürleştirebilir ve birleştirebilir.”¹

Bataille’in İşgal utancını kabul ettiğini ileri sürebilecek hiçbir şey yoktur burada. Klossowski’nin önerdiği analiz daha karmaşık ve daha kuşku vericidir. Ve onun ön saptamaları, “Bataille faşistleri küçümsüyordu,” çıkardığı sonuçları tam olarak ortadan kaldırmaz. Çünkü bu cümleye, herkesin Bataille’ı, farkında olmadan, ister doğrulanmış olsun ister olmasın, eleştirmek istediği şeyin odağında olabilecek bir başkası da hemen eklenir: “Tıpkı Sade gibi, *patolojik* olarak² angaje olduğu devrim [burada söz konusu olan devrimdir, fakat savaş da ondan farklı değildir] tutkuların oyunu dolayısıyla onu ilgilendiriyordu.”³ “Patolojik olarak” zarfı, burada, etrafındaki cümlelerin onun için varsaydıkları bütün anlamla tıka basa doludur: “Faşist sinizmin onun dehası üzerindeki derin etkisi tartışmasızdır.” (!) Ya da: “[...] Alman yarım-kültürünün ufkunda fark edilen bu büyülenmeye boyun eğen Bataille faşizan bir zemine –başka bir ifadeyle, ayırlamayacağı bu canavar tarafa– farkına varmadan erişmişti.”⁴ Bataille’in söyledikleri patolojikti (şunu belirtmeli ki, böylelikle, Bataille’in *dostu* Klossowski Bataille’in düşman gördüklerine katılıyordu: Breton, Sartre ve görüleceği gibi, Souvarine) ve patolojik olduğu için de, ister istemez, politik olarak yolunu şaşırmış, kafası karışık, hatta şüphe-

¹ Jean Piel, *La rencontre et la différence*, 214.

Altını ben çizdim.

Jean-Maurice Monnoyer, *Le peintre et son démon. Entretiens avec Pierre Klossowski*, a.g.e., s. 189.

A.g.e.

liydi. Klossowski'nin Bataille'in Sade'la olası bir benzeşimi olarak gördüğü şeyi, Fardoulis-Lagrange çarpıtılmış anlamda bir Kojève etkisi olarak görür: Kojève'in Stalin'in tarihin sonunu temsil ettiğini gördüğü yerde, Bataille savaş boyunca bunu Hitler'in temsil ettiğini görür. Hitler'in başarılarının onun zihnindeki güçlü etkisi buradan kaynaklanır.¹

Fakat Bataille'ı suçlayanların en şiddetlisi, en kararlısı, bütün savaş boyunca Fransa'da olmasa da ve geç bir tarihte Bataille'ı suçlasa da (söz konusu olaylardan kırk yıl sonra; belki de sözünü ettiği –hepsi de anonim– tanıkların yalanlamasından çekinmiştir) kuşkusuz Souvarine'dir. Hangileri olduğunu belirtmeksizin, “bütün ortak dostlarımız”ın tanıklığına çağrı yapan Souvarine'in yaklaşımı, doğrulanamayan çeşitli tanıklıklara dayandığından, niyet olarak muğlak olsa da (ama bunu düşünmeyi engelleyememiştir), yine de ilginçtir. Şu bakımdan ilginçtir ki, onun dayanakları Klossowski'nin kesinlik olarak gördüğü dayanaklardan farklı değildir; sadece daha şiddetlidir. Dolayısıyla birinci nokta: Bataille “cinsi sapıktır,” onun obsesyonları “libidinal”dır ve vahşi hayal gücü de “sado-mazoşist”tir. Bu tür eğilimlerin –ikinci nokta da budur– “zihnin kimyası” ve “ahlaki sağlık” üzerinde ancak zararlı etkileri olabilir. Zımnı çıkarım: Sefih biri olunca dürüst olunamaz, “patolojik” olunca da “cumhuriyetçi” olunamaz (bilinen nakarat: Tutku tek kişiliktir ve sadece o kişiye özgüdür; tutkuların zincirinden boşanması ise *haydi haydi böyledir*.) Fakat Souvarine'e göre Bataille sadece cinsel bakımdan sapık biri değildir, entelektüel olarak da sapkındır. Onun gözünde son yirmi yılın değer taşıyan tek felsefesinin Alman felsefesi olduğunu itiraf etme yanlı-

¹ Michel Fardoulis-Lagrange, yazarla söyleşi, 1986. Bu tür sözler şu ibareyi gerektirir: Savaş döneminde komünist olan ve yıllarca hapse mahkûm edilen Michel Fardoulis-Lagrange'in mahkemedeki savununa tanığı Bataille olmuştur. Ve 1943 yılında Bataille'in Vézelay'deki evinde aylarca bannır. Eluard'ın (ve Nush'un) 1943 yılında Vézelay'de Bataille'ı defalarca ziyaret ettiğini onun sayesinde biliyoruz.

şına düşmemiş miydi? Bu kısmen doğrudur. Çünkü bu Rus düşüncesinin Kojève üzerindeki etkisini küçümsemek ve onu sadece “Alınan” bir filozof olarak görmek olur. Alınan felsefesini okuyor ve seviyorsa, bu, Souvarine’e göre, Heidegger denen o “isli puslu Nazi”nin yandaşı olduğundandır (Bataille’ın Heidegger’i pek az okumuş olmasının ve coşkusuz okumasının onun kanıtlaması için pek önemi yoktur;¹ Bataille’ın daha fazla Hegel ve Nietzsche okumuş olması ve görmüş olduğumuz gibi sadece Nietzsche’yi savaştan önce bütün faşist ve anti-semitist yorumlardan akladığı da pek önemli değildi; Heidegger’den ziyade Jaspers ya da Husserl okumasının da onun için pek önemi yoktu... Ancak Souvarine’in aşağılık olarak gördüğü kişinin dengi olursa aşağılık biri olabilirdi). Fakat Souvarine karalamayı daha da öteye taşır: Bataille Simone Weil hakkında kötü konuşuyorsa ve *Göğün Mavisi*’nde ona Lazare’ın pek de kibar olmayan özelliklerini atfetmişse,² Simone Weil [...] Yahudi olduğundandı. Ehil bir kalleşlikle şu imada bulunur: “Kızının annesini düşünürken hangi kelimeyi telaffuz etmeye cesaret edemediğini tahmin edebiliriz.” (Sylvia Bataille’ın Yahudi olduğunu hatırlatmak gerekir mi?) Bataille, “sapık” olduğundan, *ister istemez* faşisttir; *ister istemez* anti-semitisttir. Bu kestirimler ve bir araya getirilmiş karmalar dizisini Souvarine hepsini özetleyen sonuncu bir diziyle taçlandırır:

“Savaştan sonra onun hakkında benimle konuşmuş olan bütün ortak dostlarımız [bu soruyu daha önce sordum: Kimler? Suçlama, bunların açıkça belirtilmesini

¹ “[...] Heidegger’i öfkeli bir çekimden başka bir şey asla hissetmeden okuduğum oluyordu (istisnalar dışında, elbette Almancadan değil)” (OC IV, 365).

Büyük ihtimalle Souvarine’in yayımlandıktan sonra, yani 1957’de okuduğu bir kitap (“... onun [Weil’in] ‘pis’ olduğunu iddia etmeye cesaret ediyor; kendi ahlaki pisliğini sözünü ettiği kişiye aktarıyor. Hezeyan içinde, onu ‘tiksinti verici bir fare’ye benzetmeye kadar işi yapıyor. Nazilerin üslubundan başka nedir ki bu?” (*La Critique sociale*’in yeni baskısına önsöz, a.g.e., 20)).

gerektirecek kadar ciddidir] onun Hitler karşısındaki tutumunu tanımlamak için “büyülenmek” fiiline başvurmuşlardı; risk alacak cesaretleri olmadığından özel sohbetlerde bunu belirtiyorlardı.”¹

Bu tür suçlamaları Bataille’in yazdığı ve yayımladığı metinler büyük ölçüde reddetmektedir. Keza onu o dönemde Souvarine’den daha iyi tanımış olanların tanıklığı da reddeder; bunların hepsini tek tek saymak mümkündür, ki Souvarine bunu yapmaktan titizlikle kaçınır (üstelik, bunların hepsi Bataille’in “dostu” değildir; hatta bazıları ona karşıydı). Bunlar arasında bulunan Georges Duthuit’nin tanıklığı özellikle ilginçtir: “Bataille, düşmanlarımızın tersine, sevince ve ölüme eşzamanlı yöneltmesi gereken deneyimleri, asla başkası üzerinde değil, herkesin kendi üzerinde uygulaması gerektiğini –1939 yılında yayımladığı son broşürde, işgalin karanlıklarına girmeden önce– kabul ediyordu.”² Bu cümle, Acéphale’in amacının “yeniden çerçevesini çizmeye” elverişli bütün cümleler içinde en önemlilerinden biridir, çünkü Acéphale’in kışkırtmaya giriştiği tutkuların (sevinç, ölüm) zincirinden boşanmasını, nasyonal-sosyalizmin ve faşizmin (“düşmanlarımız” der Duthuit) kışkırttığı ve körüklediği tutkuların şiddetli, güdümlü zincirinden boşanmasından net bir şekilde ayırt etmeye çabalayan ender cümlelerden biridir. Özellikle şu bakımdan önemlidir: Acéphale’e sık sık atfedilen faşizmle benzeşimi tersine çevirir ve tersine, Acéphale’i faşizmin en belirgin karşıtı yapar. Gerçekten de Dut-

¹ A.g.e. Souvarine’in tanıklığı onun gibi bir tarihçide hayal edilemeyecek kadar şiddetle nefret doludur, fikirlerden başka şeylerin esiri olmuştur. Çok geç kalmış bir aşk hesaplaşması mı? Filozof Bataille, kendisine dair oluşturulmasına izin verdiği fikre –bir sefih– yeniden mi kavuşur? Souvarine’in tanıklığı ne kadar kötü niyetli olsa da, yine de sonuçsuz değildir. Bataille’a yönelik saldırılar, adını anmadan da olsa ona dayanır.

Georges Duthuit’nin André Breton’a 18 Kasım 1943 tarihli ve VVV’nin 4. sayısında (Şubat 1944, s. 42, New York) yayımlanan mektubu. Duthuit’nin imada bulunduğu broşür *Acéphale*’in 5. sayısındır ve metin de kuşkusuz “Ölüm Karşısında Sevinç Pratiği”dir.

huit bunda ısrar eder: Bataille, “düşmanlarımız”ın tersidir. Bu “terslik” önemsiz ya da belirgin bir mesafe de değildir, ama olası en eksiksiz mesafedir. Ve bu mesafenin herkese (burada Breton’a ve savaş zamanı boyunca) olası mesafelerin en büyüğü gelmesi için, Duhuit, deneyimin ve başına buyrukluğun ne olduğunu etkili biçimde dile getirir: Ancak başına buyruk bir şekilde kendisini her türlü “başlılık”tan koparıp atan kimse deneyimin ne olduğunu bilir (faşizmde ise, bu deneyimin tersine, her türlü otoriteye sahip başlılık daima vardır; bu nedenle hiçbir biçimde başına buyruk değildir, başına buyruluk faşizme yapısal olarak yabancıdır).

Acéphale’in meydan okumasını kavramak çok güç olsa da (ve birçok kişi için imkânsız olsa da), faşizmle karıştırılamayacağını, hatta *tersine*, faşizme radikal biçimde karşı durduğunu belirtmek, Denis de Rougemont’un daha 1937’de üstlendiği bir görevdi; dolayısıyla Rougemont yanlış yorumları yıllar önce görmüş ve hatta bunları tahmin edebilmişti: “Acéphale, radikal devlet-karşıtlığının, yani adına layık olan tek anti-faşizmin işaretidir.”¹ Daha az teorik, ama daha politik bir şekilde, Rougemont Duthuit’le aynı şeyi söylemektedir. Acéphale ile faşizmin arasına gayet belirgin bir karşıtlık koymaktadır (Acéphale’i faşizmden, sadece onları karıştırmanın yeri olmadığından değil, ama onların arasında bir derece farklılığı değil, bir nitelik farklılığı olduğundan ayırt etmek gerekir); ayrıca Acéphale’in peşinde koştuğu deneyim faşizm deneyiminin işaretlerinin tersine dönmesi (evrikleşmesi) olduğundan, bu karşıtlık daha belirgin ve aslında indirgenemezdir. Nasıl ki faşizm Nietzsche’yi “tersine çevirniş”se, Bataille da faşizmi “tersi-

¹ Denis de Rougemont, *Esprit*, Mayıs 1937, s. 314. *Acéphale*’in kışiselcilikle tam bir uyum içinde olduğunu varsayan Rougemont kuşkusuz bu saptamayı abartılı bir şekilde kullanır. Rougemont’la aynı yöndeki Pierre Prévost’un cümlesini belirtmeli: “[...] Hitlerci hareket, bütünüyle, o da dahil, hepimiz tarafından toplumun tek başlı yeniden oluşumunu amaçlayan köleleştirici, canavarca bir girişim olarak değerlendirilmiştir” (a.g.e., 27).

ne çevirir.” Faşizmin Nietzsche’ye hile karıştırması gibi ona da hile karıştırarak (fakat Nietzsche’ye hile karıştırılması, faşizmin kendine vermeye çalıştığı anlama kesinlikle uygundur), faşizmin bozduğu ya da yitirdiği kimi hakikatleri onun kaynağında bulmak için tersine çevirmez; demokrasi-lerin zayıf düşerken yitirdiğine kuşku olmayan –en azından Bataille’ın kuşkusu yoktu– toplumsal bağın bir hakikatini, aslında kutsal bir hakikati yeniden bulmak için bunu yapar.

Bununla birlikte faşizmin haklı olduğu bir nokta kalır geride (ve Bataille, en büyük tehlike bunu gözardı etmek olacağından, bu güç konumu savunur): Kendini çıkarmayı başardığı hakikat gösterisi, parlamenter burjuva demokrasilerinin homojen hakikatinden *yüksektir* –yani daha fazla baştan çıkartıcıdır. Bunları tahakküm ve bağımlı kılma amaçları için kullanıyor olduğu Bataille’dan asla kaçmamıştır. Fakat buna erişmek için ödünç aldığı baştan çıkarma araçları, kayıp bir kutsallığa –faşizm bunun bir taklidi ve sonuçta, tamamen trajik bir hilekârlık olsa bile– kitlesel olarak, körcesine erişmek için her şeye hazır kitlelerin zımnı ve aslında *kendinden geçmiş* onayına daha baştan güvenebileceğinden, bu amaçlar daha da korkunçtu ve çok daha kolay etkili olacaktı.

Bataille’ın umutsuz çabası, bu ihtiyaca, en azından o kadar büyük ve o kadar baştan çıkartıcı ve aldatmayan (tabi kılmak ve korkutmak amacı olmayan) bir kutsalı geri vermekten ibaretti. Başka deyişle, faşizmin muhakkak uyguladığı çekimi ona karşı döndürmek ve onu umut ettiği siyaret edişten mahrum bırakmak için faşizmin olanaklarından –aciliyet durumunda– esinlenerek davranıyordu. Michel Leiris bu bakış açısını sonradan açıkça desteklemiştir:

“Benim hissim gerçekten de Bataille’ın asla faşist olmadığıdır. O, deyim yerindeyse, Nazilerin sahip olduğu propaganda dehasından büyülenmişti. Onun arzusu, solun karşı yönde denk bir propaganda dehası ortaya koymasındı. Hepsi bu. Contre-Attaque adını o mu koydu bilmiyorum.

Ama bu mümkündür. Çünkü Bataille gerçekten olayları böyle görüyordu. Bu bir kontrataktı. Kitlesele propaganda araçlarıyla birlikte faşist atak vardı. Ve kontratak için aynı ölçüde güçlü araçlar bulmak gerekiyordu.”¹

Diğer yandan, André Masson Bataille ile kendisinin demokrasilerden ve bunların “kesinlikle mide bulandırıcı bitkinliği”nden² nefret ettiklerini inkâr etmese de, “Nazizm dehşetinden ve Franco’nunki de dahil, faşizmin olası her biçiminden” daha fazla nefret ettiklerini de belirtir, örneğin *Acéphale*’in 2. ve 3. sayılarının “İspanya iç savaşının ortasında” (bizzat İspanya’da) yazılıp çizildiğini hatırlatır.³

¹ Michel Leiris’le söyleşi, in Bernard-Henri Lévy, *Les aventures de la liberté*, a.g.e., 186. Bu açıklama Souvarine’in iki suçlamasını da (Bataille Hitler’den “büyülenmişti” ve anti-semitist olabilirdi) çürütmeye çalıştığından, aynı söyleşiden alınan Michel Leiris’in diğer iki cevabını da burada yeniden belirtmek gereksiz değildir:

“Bence Bataille son derece anti-faşist biriydi. Buna karşılık, kesin olan şey, faşizmin propaganda imkânlarından etkilenmiş olduğudur [burada, ‘etkilenmiş’in, Souvarine’in cümlesinde iftira edici bir şekilde yer bulmaya çalışan yüz kızartıcı ‘büyülenmiş’in yerini aldığı görülür]. Onun hayali, aşırı sağın sergilediği araçlar kadar etkin propaganda araçlarını solun yararına bulmaktır” (a.g.e., 174).

Biraz daha ilerde, Leiris Souvarine hakkında, onun Bataille’a karşı “mutlak bir düşmanlık” beslediğini, “Bataille’a anti-semitizm yaptırdığı, *La Critique Sociale*’in yeni baskısının önsözünde bunu çok fazla haksızlıkla ifade ettiği”ni söyler. “Mantık dışı bir suçlamadır bu. Saf kötülükten kaynaklanır” (a.g.e., 185). Jean Piel 1984’te Souvarine’in suçlamalarına *Critique*’te (no 444, Mayıs 1984, s. 424-430) cevap verdi: “Yaşlı Biri Kalemimi Nefrete Daldırdığında” adlı yazıda, Waldberg, Pastoureau, Blanchot ve Dubief’in tanıklığına başvurur.

İki savaş arası dönemin aşırı solunun anti-parlamentarizminden günümüzde kuşkusuz suistimal edici bir şekilde yararlanırız: 1) Aşırı sağın anti-parlamentarizmiyle benzerlik kurarız; 2) demokrasi karşıtlığı sonucu çıkarırız. Örneğin Tardieu gibi birinin 1930 yılında yeniden iktidarı almak için Birlikler’e umut bağlamasını sağlayan şeyin, parlamentere temsilin itibar yitimi ve politikacıların uzlaşma görünümü (Masson’un sözünü ettiği güçsüzlük) olduğunu küçümsemektir.

“*Acéphale* ou l’illusion initiatique,” Paule Thévenin ve André Masson’la söyleşi, *Les Cahiers Obliques* no 1, Ocak-Mart 1980,

Hans Mayer ile Jean-Pierre Faye, bunu, daha ilerde, işin özüne isabet eden (düşünceyi ilgilendiren) bir şekilde söyleyecektir. Hans Mayer şöyle der:

“Kıyasız bir *Aufklärung* gerektiğini bence sadece Bataille anlamıştı. Nasıl demeli? Belki de, Alman gerçeğinin, faşist gerçeğin de geleneksel değer ve tabulardan vazgeçmiş olması gibi haklı gerekçeyle, düşüncenin sınırlarından vazgeçmesi gerekiyordu. Şunu unutmayın ki, üçüncü Reich’in başında Hitler ve adamları ölüm mahkûmlarının giyotinle değil baltayla infaz edilmeleleri gerektiğini hükme bağlamıştı. Dolayısıyla geçmişin dehşetli biçimlerine bir geri dönüş; aynı zamanda ve işte, Bataille, tek başına, bence, asıl sorunu o dönemde anlamıştı, bu sadece barbarlığa bir geri dönüş değildi. Bambaşka bir şey daha vardı. Bir yanda, baltayla infaz, diğer yanda, Alman modern teknolojisinin desteğiyle gaz odasının yetkinliği. Sanırım, Polonya’dan ve Auschwitz’ten havadisler daha gelmeden, Bataille bunun bir bütün oluşturduğunu anlamıştı.”

Hans Mayer bu uzun analizi şöyle bitirir: “Bu nedenle Bataille [Walter] Benjamin’le, belki de benimle diyalog kurmaya çalıştı.”¹

s. 27. André Masson, anti-demokratik ve komünist olmayan bir anti-faşizmin doktriner muğlaklığını es geçmez: “[...] faşizmdeki hiçbir şeyin bizi engelleyemeyeceği açıktı. Fakat bütün bunlar bir satranç oyunu gibi görünürse, demokrasiden vazgeçerek güç kullanan rejimlere biraz daha yaklaşıldığı açıktır. [...] Fakat sonuçta, kafa karışıklığı yaratılmaması için kendimizi yeterince açıklamıştık.” Gerçekten de Bataille demokrasiden kesinlikle vazgeçmiş olsaydı, bu muğlaklık gerçek olurdu. Oysa durum bu değildir. Son tahlilde, faşist tehlikenin yayılmasının karşısına sadece demokrasiler çıkarılabileceğinden, bunlar kan kaybetmiş olsa da, çürümüş olsa da, Bataille bir *demokrat* olarak bu demokrasileri kendilerini savunmaya çağırır (bkz. Sosyoloji Koleji’nin açıklaması ve orada verilen son konferanslar).

Hans Mayer, *France-Culture*, “Profils perdus,” 12 ve 19 Mayıs 1988, Marc Floriot’nun gerçekleştirdiği radyo yayını. 1907 yılında

Jean-Pierre Faye, Bataille'in kutsaldan söz ettiği yerde fantazmadan (ya da mitten) söz etse de ve Mayer'in *Aufklärung*'tan söz ettiği yerde rasyonellik dese de, bu analize çok yakındır:

"Bataille, Ernst Bloch'la birlikte, Nazizmin kozunu elinden almaya çalışan tek kişidir, korkunç bir kozdur bu: Fantazmanın gücü, mitselin gömülü ve aniden boşanan enerjisi. Rasyonelliğin içine yerleşmek kimseyi kurtarmaz, çünkü rasyonellik bir huduttur, çatlayacak bir korumaya çizgisidir ve ani işgal dışardan gelir."¹

Nazizm akla ait değildir, en azından, bütünüyle ait değildir ve Bataille bunu anlamaya başka birçoklarından daha iyi hazırlanmıştır; çünkü o, uzun süredir, "akıldışılığın bulaşıcılığına aşırı keskin bir dikkat" göstermektedir.² Bataille, tek başına ya da birkaç kişiden biri olarak, Nazizmin gerektirdiği cevabın "akli" olmadığını, Nazizm ne kadar akliyse bu cevabın da o kadar akli olduğunu, Nazizmin yaydığı kör tutkunun zincirinden boşanmasını önlemekte aklın güçsüz kaldığını fark etmişti.

Nazizmin korkunç ve tutsak mitinin karşısına, Bataille en azından eşit bir güç ve baştan çıkartıcılıkta ve *serbest kalmış* bir mit çıkarmayı hayal etti. Acéphale'in bu güç olmadığına –hiç olmadığına– ve serbest bırakmadığına elbette kuşku yoktur. Bununla birlikte çarpıcı olan şey, Acéphale'in –sonunda nafile ya da gülünç olsa da– gayet doğru gördüğüdür. Acéphale sadece nafile ve gülünç değildi (elbette buydu *da*). Acéphale'in bir hakikati vardı: Bir *facia* hakikati.

Köln'de doğan Alman Hans Mayer 1933'ten itibaren yasadışılığa düştü, ardından SA'lar konutuna baskın yapınca sürgüne gitti. Bataille'i teşvikiyle ve kısa bir mektuplaşmanın ardından Bataille'le buluştu ve Sosyoloji Kolejinin faaliyetlerine katıldı, 18 Nisan 1939'da "Romantik Dönem Almanya'sında Politik Cemiyetlerin Törenleri" adlı bir konferans verdi (biyografik bilgiler için bkz. *Collège de sociologie, Idées*, Gallimard, 447).

Jean-Pierre Faye, *France-Culture*, "Profils perdus."

A.g.e.

Bataille'ın Acéphale'i donatmak istediği ender birkaç törensel kural ne kadar gülünç ve nafile olsa da, Nazizmin yaratacağı faciayı önceleyerek bir hakikat oluşturur: Anti-semitistlere el uzatmayı ret, Nazizmin "kıyısız" (H. Mayer) akıllı ve kahin düşünceye obsesyon halde maruz bırakacağı şeyin öngörüsüdür; kurban etme, "Holokaust"un *kesinlikle* trajik olasılığını kendi için önceler; Concorde Meydanında XVI. Henri'nin kafasının uçurulmasını kutlamak, Tanrı'nın göz boyayıcılığı kendi cesedini toplumu tek başlı bir şekilde yeniden birleştirmekten başka amacı olmayan "canavarca kölecî girişim" haline getirmeye çabaladığı anda, "Tanrı'nın öldüğünün ilanı, bunun duyurulması" gerekliliğini yeniden belirtir. Bataille, faciayı önceleyen bu hakikatte, çöküşün habercisi bir "delilik" gibidir: Almanya'ya savaşın ilan edildiği geceyi Concorde Meydanında dolaşarak geçirir.¹

Ona atfedilen bu üne bir "anlam" bulmak gerekir. Rastgele bir "anlam" söyleyeceğim (yine de o kadar saçma olmayacak ve olgularca asla yalanlanmayacaktır): Bataille başkalarını ürkütüyordu ve böyle bir ürküntünün sözcükleri olmalıydı. Bir ahlakçı, güçsüz bile olsa (özellikle güçsüzse) yatıştırır. Bir idealist, *haydi haydi*. Ahlakçılar ve idealistler yatıştırır ve teselli ederler. Ya Bataille? Solun (gerçeküstücülükten Komünist Parti'ye dek diyebiliriz) estetik ve politik sahnesinin bir ucundan ötekine egemen olan ahlaki amacı Bataille on yıldır sabırla, çoğu zaman da şiddetle tahrip ediyordu. Pasifistlere bozguncu olduklarını söylüyordu (Sosyoloji Kolejinin Münih Anlaşmaları ertesindeki açıklamasına bakın), vatanseverlere ırkçı diyordu (Contre-Attaque'ın bildirilerine bakın), burjuvalara çürümüş (potansiyel işbirlikçi) diyordu, proleterlere davar (tanrı-şeflerin göz boyayıcılıklarına kanıyorlardı)... Masumiyetlerini ifade etmek için can çekişirken ne söylerlerse söylesinler, bütün bunlara mezbahayı öngörüyordu. Onun duyurduğu facia herkesi öldürmedi (ölmelerine ramak kal-

¹ Akt. Pierre Prévost, *a.g.e.*, 26.

mış olsa da, demokrasiler de ölmedi) ve bazılarının intikam almak için (çok erkenden haklı çıkanlardan alınan intikam asla gecikmez) aramak zorunda kaldığı kelimeler bu alçaklık deposundan beslendi: Ahlakçıların yüksek sesle ve güçlü bir şekilde konuşmalarının zamanı gelmişti; bu arada *herkes* kahraman olduğundan, daha da yüksek sesle; Fransa'nın – kendine rağmen– Reich'a maşa olarak hizmet edecek denli işgale uyum sağladığını unutmakta herkes hemfikir olduğundan, bu ses iyice güçlüdür. Savaşın kalıcı biçimde susturabildiği bir şey varsa, ahlakçıların bu kibridir: Öyle haksızdılar ki zafer çare olamadı.

SAVAŞIN DIŞKILARI: GÖÇ, TAHLİYE

5 Eylül 1939'da Bataille *Suçlu*'yu yazmaya girer; o dönemde hâlâ Saint-Germain-en-Laye'de yaşamaktadır: "Yazmaya başladığım tarih [...] bir çakışma değildir. Olaylar nedeniyle yazmaya başlıyorum, fakat bunlardan söz etmek için değil... Artık kaçış yok, açıkça konuşmanın vakti geldi."¹ Kaçmadan konuşmak, meydana gelen olayların ölüm sancılarının söz etmek değildir, ama bizzat bunların ölüm sancısı olmaktır. *Suçlu*'nun tarif ettiği deneyimin anlamı bu olmalıdır, mistik bir anlam, bir can çekişme anlamı.

Eylül ayında yalnız olan Bataille'in yanına ekim ayında Denise Rollin gelir ve Bataille onunla birlikte, Laure için tuttuğu Saint-Germain'deki ev ile Denise'in Paris'teki Lile Sokağı 3 numaradaki evi arasında hayatını paylaşır. O dönemde hâlâ Ulusal Kütüphanede memurdur;² 1942 yılına

¹ OC V, 245, *Le coupable*.

Orada Maurice Heine'yle karşılaşır. Heine günlüğünde 31 Ekim 1939 tarihiyle şunu belirtir:

"O [Bataille] bana şunu söyledi: Ahlaki bir bakış açısını benimsemekle haksızsınız. Ben hayvani bakış açısını benimsiyorum. Ben insanlar arasında bir insan değilim. Ben bir hayvanım. Benden istenecek biçimsel uzlaşmalara hazırım. Ben bir sineğim, beni eze-

dek orada kalacaktır. 26 Mayıs 1940'ta, Almanların Paris'e girişinden on iki gün sonra Bataille Denise'e, Riom-ès-Montagnes yolculuğunun bir bölümünde eşlik eder:

"Onu Auvergne'e götüren arabada, Loire'la kesişen noktaya dek ona eşlik ettim [bu metin Aubrais'de yazıldı; belirtilen nokta kuşkusuz Fleury-les-Aubrais'dir] ve orada gözyaşları içinde birbirimizden ayrıldık. Araba yola devam etti ve ben şosedeki kalakaldım... Öfke duymamışsam, kendimi tutmadığımdandır. Üstelik, hiçbir şey bilmiyordum. Dünyada benden daha zırcahal biri var mıdır?"¹

Denise Rollin Bataille'ın doğduğu bölgeye sığınmıştı besbelli; mantıken olabileceği gibi, tam Riom'a değil, fakat Mauriac'ın yakınına, Cantal'daki Dugeac'a. Bu ayrılığın ertesinde Bataille şu notu düşer: "Kendimi ölüme çok yakın hissediyorum, yani tek çare olan ölüm tepeme çıkmadan harekete geçmem"² (savaşla birlikte gelen ölüm, savaş denen ölüm; Bataille bir kez daha ölümü kendine çağurmaktadır, tıpkı Acéphale'in çağırdığı anlamda; tıpkı deneyimin çağıracağı anlamda). 30 Martta o da Riom-ès-Montagnes'a ve Dugeac'a, kısa bir süre –nedeni bilinmiyor– kalmak için gider (Riom: "[...] çocukluğuma ait bir şeyin bağlı kaldığı tek yer")³ ve umutsuz bir haldedir: "Ölmekten başka yapacak bir şeyim kalmadı. Kendi gerekçelerim var ve bunları vermek bana nafile geliyor... Hayatı hiç lanetlemiyorum. Onu çok seviyorum, ama eğer olaylar çok kötü giderse..."⁴ 2 Haziran gecesi ya da 3'ü sabahı Bataille yine Paris'tedir, aynı ayın 11'ine dek orada kalacaktır. Gerçekten de bu tarihte yine Dugeac'a (Denise Rollin oradadır) doğru,

bilirler, fakat varlığını belli etmek için gereksiz gürültü çıkarmayacağım ve sanki bir filmişim gibi davranmayacağım."

Maurice Heine'nin 30 Mayıs 1940'ta öldüğünü hatırlayalım.
OC V, 521, *Le Coupable*, Notlar.

A.g.e., 522.

A.g.e., 523.

A.g.e., 527.

tahliye diye nitelediği bir yolculuğa (Châteauroux ve Montluçon üzerinden) çıkar: “Şansla şanssızlık arasındaki bölünmenin dehşeti ve göç bu. Şu ana dek bana şans eşlik etti: O kadar kesin ki, daha bir saat öncesine dek yollarda yürüyerek gitmeyi düşünmüştüm.”¹

Drugeac’ta (ya da Ferluc’ta; tam olarak bilinmiyor, ama iki köy komşudur) kendine yakın kişilerden bir grup oluşturdu yeniden (bu değişmez bir şeydir: Bataille yalnız yaşamayı sevmez): Kendi kızı Laurence –on yaşındadır–, Denise ve oğlu Jean –bir yaşındadır–, André Masson ve karısı Rose.² Aktardığı birkaç nota inanacak olursak, oradaki hayat umduğu gibi değildir. “Yanlış anlamalar, sonra kinler, suçlamalar: Hayat, bir vaha bulacağımı umduğum Ferluc’teki bu evde bir tür dehşet oldu... Ya ben? Etrafımda hiç durmak bilmeyen bu hareketliliğe neden mahkûmum? San ki benim varlığım kargaşayı çekiyor... Dehşetlerin karşısında, acımasız bir tür iyi niyet.”³

“Mevcut facia”nın, Fransa’nın bozgununun ve 22 Haziranda işgal birlikleriyle Rethondes’da imzalanan silah bırakışmasının bu günlük sayfalarındaki yankısı, son derece sağırlaşmış ve paradoksal bir şekilde, trajik boyutlara taşınmış bir yankıdır; sadece düşen yıldırım onu kurtarabilir: “Çökmüş de olsa, kurşun gibi ağır bir bulutun içindeki yıldırım gibi olan erdemleri [bu ülkenin] bilinmese de, bana bunlar yakıcı olacak gibi geliyor.”⁴

Temmuz 1940’ta Bataille özgür bölgede dolanır: 28’inde Vichy’dedir, 31’inde Clermont’da. Clermond-Ferrand’da bir okulda yatar, “sert ve hakim sahiplenme imgesi.” Battaniyesinde kırmızı harflerle Blaise Pascal’ın adı vardır: “Çileyi

¹ Laurence amcası André ve yengesi Rose Masson’la birlikte gelir. Muhtemelen önce otelde kalnuşlardır (yazarla söyleşi, 1986). Jean Rollin’e göre, Audiberti de orada olmalıydı. Muhtemelen Sylvia Bataille da –en azından kısa bir süre– oradaydı.

A.g.e., 529.

A.g.e., 531.

A.g.e., 533.

ve şehveti kendimle tartışıyorum.”¹ 3 Ağustosta Bord’dadır ve 4’ünde yeniden Drugeac’tadır. 8’inde Paris’e geri döner (“Clermont’dan Paris’e gitmek, Alman karakoluna yakalanma riskidir: Ufuk karanlık, gökyüzü kurşuni”).² 28’inde Saint-Germain’deki evi taşımaya girer: “Laure’un giysilerini ve çamaşırlarını dolaptan çıkarmam gerekiyordu. Böylece onun sakladığı şeyi buldum: file ya da dantel çorapları, uzun siyah çorapları, uzun beyaz çorapları ve küçük bir kız önlüğüyle birlikte takmak için satın aldığı kolalı yaka.”³ Bataille Saint-Honoré Sokağı 259 numarada (VIII. Paris) yeni bir ev tutar. Denise Rollin’in oturduğu Lille Sokağı 3 numaradaki evle burası arasında hayatını paylaşır.

NOBODADDY⁴

“Göğün yırtılıp açılmasını umdum [...]. Umdum, ama gökyüzü açılmadı. Açlığın etini kemiğini kemirdiği, büzülmüş bir av hayvanı gibi sınımış bu bekleyişimde bir gizem var. Tamamen saçma bu: ‘Hayvan Tanrı’yı mı paramparça etmek isterim?’ San ki gerçek bir av hayvanıymışım gibi, ama ben ondan daha fazla hastayım. Çünkü kendi açlığım beni ilgilendirmiyor. Yemekten ziyade, yenmek istiyorum. Aşk beni çiğ çiğ kemiriyor: Tek *kurtuluş* hızlı bir ölüm. İçinde bulunduğum karanlıkta bir cevap bekliyorum. Belki de, öğütülemediğimden, unutulmuş bir atık olarak kalacağım! Bütün bu bitkin düşüren hareketliliğe hiçbir karşılık yok: Sadece boşluk. Oysa ki ... *Tanrı* yok, yakaracak Tanrım yok benim.”⁵

¹ On sekiz yıl önce Matmazel C.’ye yazdığı mektuptaki ifadeleri hatırlıyoruz: “Gerçekten de erdemli yaşamak için ne gibi nedenlerim olabilir?”

A.g.e., 535.

A.g.e., 536.

Nobody (hiç kimse) ile *daddy*’nin (baba) birleşmesiyle oluşan bu kelime burada –ve William Blake’e göre– Tanrı Baba’yı belirtmeye yarar.

OC V, 248, *Le coupable*.

Tanrı yok. Yakarı boğazda düğümleniyor. İشتهcek kimse olmasa bile daha az korkunç değil. Çılgılık, ardında bıraktığı boşluk ölçüsünde: uçsuz bucaksız.

Bataille'in mistik biri olduğu çok söylendi. Savaşın onun için bir tür ikinci inanç değişikliğine denk düştüğü de söylendi. Bataille savaştan önce aktif biriyken, savaş ilan edildiğinde düşüncelere dalan bir münzevi olur. Hakikat ise daha karmaşıktır. 1937 yılında Alexandre Kojève'e kendini "iş gücü olmayan bir olumsuzluk" olarak tarif eder. Bir Hegelci olan Kojève açısından bir olumsuzluğun ne olduğu derhal anlaşılabilir: Hegel'e göre eylem olumsuzdur. Ama bu durumda, aniden uğraşacak bir şey bulamayan bir eylem nedir? Kuşkusuz ki, düşünceye dalma değildir. Bir mistiklik hiç değildir. Harekete geçme araç ve gerekçelerinden mahrum kalmış bir faaliyet, zamanı erteler; bu savaş zamanı (dolayısıyla faaliyetlerin en şiddetlisi) bile olsa, erteler, gerçeklikle ilişkisini keser.

Bataille, yapacak bir iş bulamayan bir olumsuzluğun ne olabileceğini Hegel'in de tasavvur etmiş olduğundan kuşkuyla düşmese de, bu olasılığı Tarih'in sonuna yerleştirmesinden, bunun onun tüm sistemini çürüttüğü sonucunu da çıkarmaz. Bataille'in düşüncelere dalan biri olması, savaşla birlikte meydana gelen bir şey değildir. O, zamanla "kendinden geçen" (zamana ilgisiz) biridir. Yararlı zaman, bekleme zamanı, projelerin zamanı, sonların zamanı, savaş (bu bakımdan da hâlâ aydınlatıcıdır) tarafından ek-statik bir zamana, soyut bir zamana dönüşmüştür: Bir *ölüm kalım mücadelesinin* sınırsız zamanıdır, yaşamın ve ölümün iki zamanı arasında, ne tam olarak biri ne tam olarak diğedir (Tanrı ya da hiçlik, ölüm zamanı değildir).

Suçlu denen bu tuhaf kitabı yazmaya başlayarak (bu gerçekten bir kitap mıdır, yoksa, göreceğimiz gibi, bir günlük müdür; günlükse, karmakarışıktır), Bataille bir ölüm kalım mücadelesinin hiçliğinin öyküsünü yapmaya girişir:

“Mistik bir deneyimi tarif etmek istiyorum...”¹ Ve bu deneyimin kendi vecd halleri vardır. Bunlar nitelik bakımından şehvetinkilerden farklı değildir; sadece daha yoğundur. Kendinden geçmeyi (zamanın köleleştirici hükümdarlığını *anlık olarak* ortadan kaldırma kapasitesi) Bataille, *Yüz Parça* işkencesine bakarken olduğu gibi, en bulanık, tercihen kanlı heyecanlarda (ağzın köpürdüğü, yaralayan heyecanlar) olduğu gibi vecd arayışındadır: Bir avcı kuşun daha küçük bir kuşu boğazlaması; dize saplanan bir bıçak... Bu bir kendinden geçme midir? Bir mistiğin kendinden geçmesi bu mudur?

“[...] kendimi aniden tartışmasız bir yoğunlukla, ereksiyon halindeki bir cinsel organ gibi hissediyorum [...] Bizzat vücudumun ve kafamın dev gibi, çıplak ve kan dolmuş bir penisten başka bir şey olmadığı fikri bana öyle saçma geldi ki gülmekten bayılacak gibi oldum [...] Vücudumdaki gerilim öyle güçlüydü ki, gülemezdim bile. İşkence altındaki biri gibi,² gözlerim şaşkınlık içindeydi ve başım arkaya devrilmişti. Bu durumda, işkencenin, kendinden geçmiş bakışın, çıırılçıplak bırakılmış kan içindeki kaburgaların acımasız temsiliyle acı verici bir şekilde kasıldım [...]”³

Bu sahneye kısmen daha az yoğun olan bir diğer sahne bir yıl sonra karşılık verir:

“[...] Hayal edebileceğim en bulanık imgeleri zihnimde canlandırmaya başladım. Orjiden ziyade kâbusa bağlı olan, tarifi imkânsız, fakat şiddetli öfke hareketlerinin desteklediği bir hale girdim... Tuvalet girdim ve güçlü bir dışkılamanın beni rahatlatmasını umarak oturağa oturdum: Çırpınıp kasılarak kıvrılıp büküldüm, bağırabilirdim, ama kendimi aynı gerginlikle, aynı susa-

¹ OC V, 255, *Le coupable*.

² Fou Tchou Li, işkence gören Çinli.

³ OC I, 517, *Le coupable*, notlar.

mıslıkla bir kez daha odamda buldum. Bunun üzerine, çıplak bedenim yeniden yay gibi büküldü, –bir yıl önce olduğu gibi– işkence gören adamın¹ allak bullak olmuş görüntüsü yeniden oluştu ve ani irkilmelerle sıçrayarak yere düştüm.”²

Şehvetten daha yoğun olan bu tür durumlar Tanrı’dan da daha yoğundur (bunların Tanrı olduğu da söylenebilir: Tanrı’nın yokluğu kadar yırtıcı, boyun eğmeyen çılgılık kadar açgözlü; hiçbir adalete başvurmayan biri kadar boğulmuş). Bataille’in hayal edilebilir bütün parçalanmaları kendine yöneltirken keşfettiği şey³ –savaş, Bataille’in gözden geçirdiği akkor halindeki bütün zamanların hallerine ilave birkaç temsilden başkasını asla sunmaz– vecdin Tanrı’dan vazgeçecek kadar asla daha az olmadığıdır (*tanrısalılığı* da daha az şiddetli değildir). Kendini mistik gören için Tanrı olmazsa olmaz değildir; Tanrı sadece ölmekle kalmamıştır, hiç var olmamıştır: Hristiyan mistiklerin kendinden geçmeleri, daha az hayali değildir.

Bataille’in kendini mistik ilan etmedeki ısrarı kışkırtıcı bir ısrardır; bu kelimeyi sevmediğini gizlemediğinden daha da kışkırtıcıdır: “[...] –genellikle bağlı kalınan– ‘inançsal’ deneyimlerden çok, hangisi olursa olsun herhangi bir inanca –muğlak bağlarla da olsa– bağlılıktan kurtulmuş kendi içinde deneyimi tahayyül ediyorum. Kafa karışıklığına düşmeden bağlı kalamayacağım ‘mistik’ kelimesinden vazgeçmemi doğrulayan şey budur...”⁴ Fakat her şeyin ötesinde, Tanrı’yı olası kelimelerin sonuncusu olarak, ötesinde sessizliğin başladığı şey olarak belirtmek gibi bir avantajı vardır... Tanrı kelimelerin sonuncusu olduğundan, “ötesin-

¹ Yüz Parça işkencesi gören kişi.

A.g.e. Bu ikili deneyim *La tombe de Louis XXX*’da (OC IV, 165) yeniden ele alınacaktır.

“Başka deyişle, kişi sadece genel olarak varoluşu *dramatikleştirerek* vecd ya da kendinden geçme hallerine erişir” (OC V, 22, *L’expérience intérieure*).

OC V, 425, *Le coupable*, notlar.

deki her kelimenin eksik kalacağı”nı ifade eder.¹ Ve (diğer kelimeler arasında; çünkü artık onlardan farklı değildir) bu kelimenin düştüğü sessizlikle birlikte işkence başlar.

Bütün öte kelimeler tıpkı Tanrı’nın eksik olması gibi eksik olacaktır. Bataille’in kendi içinde keşfetmeye çalıştığı şey, Tanrı’nın şu ana dek gizlediği şeydir. Burada tarif edilen deneyim türlerini Tanrı’nın onlara imlettiği şeye bağlamak, vahiy olarak onların rolünü engeller. Mistik, “istediğini görür.” Ve en fazla, “bildiğini” keşfeder. Hile yapar. Rol yapar. Şiirselleştirir. Tanrı’nın “mest ettiği” yerde, yokluğu eziyet eder. Tanrı’yla birlikte, Bütün’dan, kurtuluştan, yetkinlikten, kısacası onun bütün göz boyamalarından kurtulmak ve insanı bu tür durumları hissetmeye ve denemeye yönelten şeyler arasında sadece onu en çıplak bırakanı bilmek gerekir, çünkü böyle bir durumun kendinden başka otoritesi yoktur. Hiçbir şey onu doğrulamaz ve hiçbir şey ona anlam vermez: “Eğer canım isterse, *mistik haller* benim için mümkün olur. Her türlü inançtan uzak durmayı sağlarsam, her umuttan yoksun kalırsam, hiçbir şey beni bu hallere erişmeye mecbur edemez.”²

“Arzunun imkânsızlığı”nı tanıma yönündeki özgür istek hariç, hiçbir şey onu doğrulamaz, hiçbir şey ona anlam vermez. Robert Sasso bunu net bir şekilde ifade eder: “Söz konusu deneyim, bir varoluşun değil, yok oluşun deneyimidir...”³ Ve işkence eden sadece Tanrı’nın yokluğu değildir, Tanrı yok olduğunda arzunun içine düştüğü imkânsızlıktır. Tanrı her şeyi *daha baştan* doğruladığında, artık hiçbir şey arzuyu doğrulamaz. Daha kötüsü, Tanrı’nın, kişinin arzularından kurtulma yönündeki arzusuna cevap verecek durumda olmaması bir paradokstur. Dahası, bütün arzuları

¹ OC V, 49.

² OC VI, 61, *Nietzsche Üzerine*.

Ve ekler: “*Bu bakımdan a-teolojik’tir*” (Robert, Sasso, *Le système du non-savoir. Une ontologie du jeu*, 101, Éditions de Minuit). Bataille’in deneyiminde *mevcudiyeti* bir an önce onarmak isteyen herkes bunu hatırlamalıdır.

kırıp geçiren tek arzuya artık cevap vermez: Tanrı arzusu. Tanrı arzusu umutsuzdur ve azizlik imkânsızdır. Kapris ve tutku, kötülüğü doğrular (arzuların kargaşası, dehşete düşmüş sarhoşluk), fakat iyiliği kim (ya da ne?) doğrular? Sadece kahkaha tanrısal güldürüye ve içine fırlattığı gereksiz vecde cevap verir: Bataille'in William Blake'ten aldığı bir kelimeyle işaret ettiği ve Tanrı'nın suratına yapıştırılmış takma bir burun gibi olan kahkaha: *Nobodaddy*. Alexandre Kojève bu kelime oyunuyla hemfikirdir: "Bütün mistisizm *Nobodaddy* kelimesindedir."¹

Elde edilen göz boyama etkisi mümkün olduğunca uğursuzdur. Tanrı, içki içtiğinde, yakası bağı açık, bir genelevde ya da bir içki âleminde, müstehcen bir halde kendini unuttuğunda (Heladaki Tanrı olan Lord Auch'un Bataille için nasıl bir göz boyama olduğunu hatırlamak gerekir mi?), sakat (çoğu zaman kör; Bataille onu defalarca kör tarif etmedi mi?) ya da deli olduğundansa –"bulutları altında bizi harekete geçiren bu Tanrı delidir. Bunu biliyorum, ben oyum"² (materyalistler için olduğu gibi) ölü olduğunda daha güven verici değil midir? (Bunların her birinin, Bataille'in ona verdiği çarpık çurpuk özellikler ne olursa olsun, şu ya da bu biçimde babasının hatırasından alındığını söylemeye gerek var mı? Onu nitelemek için seçtiği ad da, eğer gerekliyse, bunu yine doğrular: *Nobodaddy*.) Bataille'in bizi sürekli olarak içinde bıraktığı kuşku –Tanrı var mıdır, yok mudur– ona göre, şu geçici cevabı bulabilir: Vardır. İnsan var olduğundan, o da *ister istemez* vardır. Yanlış anlaşılmalım: Onu insan var eder. İnsanın onu var etme arzusuyla orantılı olarak vardır. Ve bu arzu ne kadar uzağa giderse o da o kadar uzaktır (o kadar derin, o kadar ciddidir); çünkü bu arzunun *imkânsızlığıdır*. Bataille'in mistisizm yolunda kendinden öncekilerden ve bu adın tartışma konusu edilemeyeceği

¹ Alexandre Kojève'in Georges Bataille'a 28 Temmuz 1942 tarihli mektubu.

OC III, 39, *Le petit*.

kişilerden farklı olduğunu kabul etsek de, Bataille'ı mistiklerde ilgilendiren şey, onun *erişemeyecek* olması ve *erişmeye çalışmamasıdır*. Bataille'ın durumunun bu mistisizmden ve onun açtığı boşluktan başka amacı yoktur: Bu mistisizmi doğrulayan hiçbir şey yoktur, yatıştıran hiçbir şey yoktur, onun için hedef olabilecek hiçbir şey yoktur. Ve bu bakımdan eşi benzeri olmayan yoğunluktadır. Öyle yoğundur ki, erotizmden daha fazla, en derin, en baş döndürücü israftır. Kullanılabilir bütün enerjileri toplar ve bunları en yüksek yoğunluklarına taşır, ne yapmak için?... Hiç için: "[...] mistisizmin söyleyemediği şeyi (tam söyleyeceği anda gücünü yitiriyordu) erotizm söyler: Tanrı, Tanrı'nın her yönden aşılması değilse, hiçtir; bayağı varlık anlamında, dehşet ve iffetsizlik anlamında; sonunda, hiçlik anlamında...;"¹ Tanrı, imkânsızdır. Kilisede sadece imkânsızın maskesidir. Fakat kilisenin dışında ona ne kalır? Genelev. Mistisizm gibi, sefahat de onu çıplak bırakır. Bataille'ın kiliseleri terk ederek genelevlere nasıl kendini attığını ve genelevlerin kiliselerin yerine nasıl geçtiğini gördük:

"Tanrı'nın yerinde...
Sadece imkânsız vardır,
Tanrı değil."²

EDWARDA: İLAHİ PAÇAVRALAR

Bataille, Tanrı'ya verdiği imgelerin en eziyet çekmişini, en göz boyayıcısını –aynı zamanda da en üzüntü vericisini– bir genelevde arayıp bulacaktır; o Tanrı'nın o dönemde mistik olduğu –*hangi* mistisizm ve *hangi* Tanrı'nın olduğunu öğrenmeyi pek dert etmeden– fazlasıyla söylenmiştir. Bu imgenin adı Edwarda'dır. Madam Edwarda. Bu aynı zamanda Bataille'ın korkunç bir "hevesle" yazdığı öykünün

¹ OC III, 12, *Madame Edwarda*, önsöz.
OC III, 47, *Le petit*.

de adıdır. O bir orospudur (mama bile değildir; on yıl önce olsaydı Bataille onu belki de serbest ölüm oyunlarını düzenleyen bir mama yapardı), diğer orospulardan biridir ya da belki olası bütün orospulardan biridir. Saint-Denis Kapısı yakınındaki bir genelevde bir erkeğin bulabileceği şey, hangi Tanrı'nın –hangi imkânsızın– onu mahkûn ettiğini öğrenmesini sağlayan –“çıldırıncı şatafattaki”– bir törendir: “[...] genelevdeki çıplaklık kasap bıçağını çağrıştırdığından ölümün kendisi bir şenlikti.” Kurban edenin bıçağı.

Ve her şeyin açık seçik olmasi için, bir fahişe olan Edwarda'nın ne olduğunu ortaya koyması gerekiyordu: Tanrı.

“Oturmuş, açtığı bacaklarından birini yukarı kaldırmıştı: yarığı iyice açmak için, derisini iki eliyle iyice çekiyordu. Böylece Edwarda'nın ‘paçavraları’ bana bakıyordu, kullarla kaplı ve pembe, iğrenç bir ahtapot gibi canlı idiler. Yavaşça geveledim:

“Neden yapıyorsun bunu?”

“Görüyorsun,” dedi, “TANRIYIM ben...”

“Deliyim ben.”

“Hayır, bakmalısın: bak!”¹

Çıplak, eteğini kaldırmış Edwarda'nın –Tanrı– anlatıcının görmesi için buyurduğu şey “paçavraları”dır. O Tanrı olduğundan, buyurma hakkı vardır: Bakmasını iki kez söyler. İsa, birçok kişiye, yaralarına bakmalarını buyurmuştu. Bataille'in *Suçlu*'yu ve *Madam Edwarda*'yı yazdığı sırada okuduğu Angèle de Foligno'nun *Livre des visions*'unda [Görüntüler Kitabı] Edwarda'nın buyruğunun bir yankısını buluruz: “Merhameti içinde, Tanrı, bütün merhametiyle bana uykuda ya da uyanık defalarca göründü, çarpmıha gerilmmişti: ‘Bak,’ diyordu, ‘yaralarınıza bak.’ Bu defalarca tekrarlandı. Kafasındaki işkence izlerini, yolunmuş kaşlarını, sakallarını

¹ OC III, 21, *Madame Edwarda*.

bana gösteriyordu ve diyordu ki: ‘Senin için bu, senin için.’”¹ Madam Edwarda Tanrı olduğundan, ister istemez mide bulandırıcıdır; hem mide bulandırıcı hem de arzu uyandırıcı. Bataille’in değişmiş olduğunu; dün sefihken, bugün mistik ve –bazılarının söylemekten geri duramayacakları gibi– Hristiyan olduğunu iddia etmek için *bütün* Bataille’i okumamış olmak gerekir.² Çocukken babasının ona buyurduğu aynı görme emrine itaat eden de muhakkak aynı insandır. On beş yıl önce *Gözün Öyküsü*’nde Tanrı hakkında varsaydığı şeyi söyleyen de odur. Bu müstehcen ve çıplak kadın Tanrı’dır. “Paçavralar”ını teşhir eder ve onların oldukları gibi görülmelerini emreder: Tanrı’nın “paçavraları.” Dudaklarını üzerine koymasını da emreder: “Öp! [...] Titriyordum; kımıldamadan ona bakıyordum, bana öyle yumuşak gülümsüyordu ki titriyordum. Sonunda diz çöktüm, sendeledim ve dudaklarımı canlı yaranın üzerine koydum.” Bu da Angèle de Foligno’nun gördüğü bir görüntünün yankısıdır: “İsa beni çağırdı ve dudaklarımı yan tarafındaki yaranın üzerine koymamı söyledi. İlk kez büyük bir üzüntüyle karışık büyük bir teselli hissettim, çünkü gözlerimin önünde İsa’nın Çilesi vardı. Beni öldürmek isteyen birini arayarak düşündüm. Uyuyamadım.” Sakat ve deli babanın, çıplak ve “paçavralar içinde”ki haliyle onu görmesini vaktiyle oğluna buyurmasından uzak değildir bu. Lord Auch “kendini rahatlatan Tanrı” değil miydi ve “paçavralar” kelimesinin olağanüstü niteliğini nasıl görmez miyiz? Kendini bırakan, paçavralar içindeki, Tanrı, deli ve güzel orospu, pörsümüş ve ölü bacakları arasındaki babanın ölü organını hatırlatmıyor mu? Bir örnekte, kadının paçavraları, ama dişileştirilmiş bir erkek adına –Édouard– sahip bir kadının paçavraları. Bu erkek adı, birazdan göreceğimiz gibi, *Ölü Adam*’daki ölmüş erkeğin adıdır (*Göğün Mavisi* karakter

¹ Ernest Hello çevirisi.

Yine de anahtarları Bataille verir. *İç Deney*’in metinlerinin en önemlisi olan “İşkence”nin “şehvetli anahtar” olan *Madam Edwarda* ışığında ve onun ardından okunması gerektiğini söylemiştir.

adlarının tersine dönme örneklerini zaten vermişti: Lazare bir kadındı, Lenin rüyada Lenova olmuştu...). Diğerinde ise, erkek paçavraları. Aynı dönemin bir anlatısı olan *Küçük*'te Tanrı bu kez "bir penis başı" olduğundan, karşılaştırma daha barizdir ve tuhaf bir şekilde, bu kez de, semptomatik olarak, anlatıcının babasıyla birlikte görülür: "Tanrı bir papaz değil, penis başıdır: baba, penis başıdır."¹

Bu kadının, bu sonuncu kadının, Tanrı olma yeteneği, Tanrı'nın sonuncusu kadını olma yeteneği, en travmatik ve en altüst edici olduğu kuşkuya yer bırakmaz: "Baştan sona simsiyahtı, basit bir delik gibi kaygı verici: Eğlenmediğini anladım, şaka yapmıyordu ve hatta tıpatıp onu örten giysinin altında, aldırışsızdı, kendinden geçmiş, dalgın. O zaman, bütün ayyaşlık neşesi içimden boşaldı, o zaman O'nun yalan söylemediğini anladım, O Tanrı'ydı"² (onun gibi Edwarda'da da bir maske ve bir balo giysisi vardır: Komedi karakteri, trajikomedî karakteri).

Ve, anlatıcıyı imkânsıza doğru götürecek olan, Edwarda gibi mide bulandırıcı ve de hayvan olan Tanrı'dır: *Onun önünde*, bir taksi şoförüyle, aracının içinde tattığı bitkin düşüren haz; *muzaffer* olduğu kadar ürkütücü de olan bir haz. Anlatıcı (Bataille?) bu kez işkenceyi mümkün olduğunca uzağa iter (ve mümkün olduğunca uyanık tutar). *Gözün Öyküsü*'nde ve *Göğün Mavis'i*nde olduğu gibi arzulamak için ölüme ihtiyaç duyan biri değildir artık, bu kez kendisi ölümdür. Aşk o olmadan gelişir; ama onun gözü önünde. Ve Edwarda'nın üzerinde –Tanrı'nın üzerinde– ölümün nihayet gelmiş işa-

¹ Tanrı'yı kullı, mahrem bölgelerle birleştiren sekanslar burada bitmez: Bu son alıntı *Küçük*'tendir, genelevlerde anal deliğe "küçük" dendiğini söyler Bataille. Ve Bataille bu savaş yıllarında üçüncü bir takma ad edinir (*Madam Edwarda* Pierre Angélique, *Küçük* ise Louis Trente imzalıdır): Dianus. Bunu, fonetik olarak, Dieu-Anus'un [Tanrı-Anüs] (Lord Auch modelinde mi?) birleşmesi olarak anlayabiliriz; bu takma adın "kullı bir kadın ile boğazından kan boşalarak ölen bir tanrı hoşluğunu bir araya getirdiğini" (OC V, 437) bizzat Bataille belirtir.

A.g.e., 24.

retlerini –Tanrı’ya özgü erişilmez hazzın işaretlerini– kol- lar: “[...] bakışından, şu an, imkânsızdan geri döndüğünü anladım...;” “Aşk onun gözlerinde ölüydü;” “Ağzı gevşedi. Uzanmasına yardım ettim, terini sildim. Ölü gözlerle bakarak, kendini bana bırakmıştı.”¹ *Edwarda bilmektedir*. Bataille yazar: “TANRI, eğer bilseydi bir domuz olurdu.” Edwarda, bir domuz olduğundan, *bilir*. Edwarda’nın bir domuz olduğunu söylemek, aniden ahlaka rıza göstermek değildir. Bu tiksinti verici hakikat, aynı zamanda müşfik bir hakikattir. Tiksinti verici olma iddiasındaki bu kitabın aynı zamanda en müşfik kitap olması işin en az ilginç yanı değildir. Edwarda, domuz da olsa, şefkatle sevebilir; daha doğrusu, bir domuz olduğundan, boş bir göğün gecesine sadece o açabilir. (Maurice Blanchot, 1957 yılında *NRF*’de yazdığı çok güzel bir yazıda, her trajik yazarda Phaedra ile Oinone’nin buluşmasının şart olduğunu söyler. Edwarda, en kötü kararlara götürdüğü için Phaedra’nın ölümlerini lanetlemediği bir Oinone’dir. Edwarda *bilir* ve bildiği şey bir Tanrı’nın bilgisidir: Bilebilseydi ancak bir Tanrı’nın bileceği ama bilmediği şey; işte bu yüzden de Tanrı yoktur. Bir fahişenin bildiği şeyi Tanrı bilmez ve bu nedenle Tanrı bir komedyenken sadece bir fahişe azizedir. Tanrı bilseydi, ölüldü ... maskesi düşerdi. Edwarda sadece aşırı bir hayvanlık değildir (*Gözün Öyküsü*’nde Simone, kendi tarzında, öyleydi). O, taşkın Tanrı’dır. O, ÖLÜ olduğu duyurulmuş TANRI’dır. Varlık onun açığa çıkışıdır, *aletheia*’sıdır –ve sadece budur-gizlenmesidir, katliamıdır: kendini maruz bırakan *Tanrısız* bedeninin katlidir.²

Madam Edwarda, *İç Deney*’in anahtarındır; tıpkı *Kükük’ün Suçlu*’nun anahtarı olması gibi: Şehvetli anahtarlar.³ Bu iki kitap gerçekten de en altüst tarzda okunabilir. Özel-

¹ *A.g.e.*, 29 ve 30.

Bu, elbette, bu kitabın anlamını özetleme iddiasında değildir. Marguerite Duras bunu 1958’de söyler: “Edwarda yüzyıllarca anlaşıl- madan kalacağından bütün bir teoloji onun hakkında yapılacaktır” (*La Ciguë* no 1).

Ve yasadı. Her ikisi de takma adla yayımlanmıştır.

likle *Suçlu* Bataille'ın kitaplarının en karakteristiğidir. Kasıtlı bir düzensizlikte, ne başı ne de sonu olan, doğası gereği tamamlanmamış, günce ile düşünceyi, bayağılık ile yüceliği, erotizm ile kutsalı, gerçek ile kurmacayı, biyografi ile felsefeyi birbirine katan, karıştıran, bir tarihte başlayıp bir diğerinde biterken ne biri ne diğeri doğrulanabilen, metnin bir tür tortusallığını içe almak söz konusuymuş gibi tematik ilaveler eklenmişken, (fazla biyografik, fazla gerçek) başka bölümlerin çıkarıldığı bir metin:¹ *Suçlu*, Bataille'ın yazdığı satırların ilkiyle başlayan ve onun tarafından yazılan satırların sonuncusuyla tamamlanan (fakat tamamlanmamışlık Bataille'ın yazdığı her şeyin daima merkezinde değil midir?) uzun bir metnin kısa bir fragmanı gibidir. (*Küçük*, daha çıplak, daha kısa, daha hızla patlayan bir tür *Suçlu*'dur.) 5 Eylül 1939'da başlanan ve Mayıs 1943'te tamamlanan *Suçlu*, Bataille'ın çıkardıklarından çok orada bıraktıklarıyla (kitaba pek az benzeyen şeylerle kitap *yapma* övülesi kaygısı), Bataille hakkında, savaş sırasında, net ve biyografik olarak güvenilir bir ünge verir.²

¹ Metinden çıkardıkları, Bütün Eserler'in V. cildinin notlarında, 492. sayfadan 572. sayfaya kadarki bölümde yer alır. Bataille'ın başlı başına bir kitap yapması için gerekenden fazlasıdır bu; *Madam Edwarda* ile *Küçük*'ün boyutunun beş katı.

Madam Edwarda Pierre Angélique takma adıyla Éditions du Solitaire'den (Robert Chatté) 1941 yılında -1937 tarihiyle- Paris'te yayımlandı. Aynı yayıncının çıkardığı ve Jean Perdu'nün (Jean Fautrier'nin takma adı) gravürleriyle resimlenmiş yeni baskı Paris'te 1945'te -1942 tarihiyle- çıktı. Jean-Jacques Pauvert'in yeni baskısı yine Pierre Angélique takma adıyla, fakat Georges Bataille'ın önsözü eklenmiş olarak, illüstrasyonsuz, Paris'te, 1956'da çıktı. Georges Bataille adıyla yeni baskı, Hans Bellmer'in on iki levhasıyla resimlenmiş olarak Jean-Jacques Pauvert'den Paris'te 1966'da çıktı. *Küçük* Louis Trente takma adıyla, yayıncı adı olmaksızın (gerçekte Robert Chatté), Paris'te, 1943'te -1934 tarihiyle- yayımlandı. Georges Bataille'ın adıyla yapılan yeni baskı Jean-Jacques Pauvert'den Paris'te 1963'te çıktı.

“TANRI’NIN İĞRENÇLİĞİ DERLER BANA”¹

Bataille *Suçlu*’yu yazmaya 5 Eylül 1939’da başlar. Birkaç gün önce, Angèle de Foligno’nun *Livre des visions*’unu okumaya başlamıştır. Bu çakışma önemsiz değildir. Gördüğümüz gibi, yakından ya da uzaktan, kasıtlı ya da değil, bu kitabın birden çok ögesi *Madam Edwarda*’da biçim değiştirmiş, “çılgınca” bir halde de olsa saptanabilir (öyle ki *Madam Edwarda* müstehcen olduğu kadar mistik de bir anlatıdır; en azından onun mistisizmini *kesinlikle* müstehcen görebiliriz). Bu kitabın hem *Suçlu* üzerinde hem de *İç Deney* üzerinde önemli olduğu kadar aydınlatıcı bir etkisi olacağı da görülecektir; bunların büyüleyici arka planıdır. Angèle de Foligno, günah çıkardığı din adamına (Birader Arnaud), “Yazmaya değil, ağlamaya hazırun... Körüm ben... Evet! İnsanı mutlak anlamda alçaltacak bir uçurum yaratma armağanı” derken, ancak son tahlilde Tanrı’nın doldurduğu bir uçurum olasılığını açar. Fakat aynı zamanda sözünü ettiği cümlelerin çoğu böyle bir Tanrı olasılığını askıda bırakır ve onları okuyana uçurumun bu Tanrı’dan daha yüksek olduğunu iddia etme imkânı sunar – “Uçurum hakkında bir şey söylemeye imkân yok; sesi ona dair bir fikir verebilecek tek kelime yok; bu uçurumda macera arayabilecek tek bir düşünce, tek bir zekâ yok. Onlar kendi alanlarında, aşağı alanlarda kalıyorlar. Uçurum Tanrı’sına benzer tek kelime, tek bir fikir yok” ve kelimelerden (ve söylemsellikten: “pek az Hristiyan söylem alanının dışına çıkarak vecdin alanına erişti [...]”)² üstün olanın sessizlik olduğu ileri sürülebilir: “Sözlerim bende bir hiçlik etkisi yaratıyor. Ne söylüyorum? Sözlerim beni ürkütüyor. Ey, yüce karanlık! Sözlerim lanettir, sözlerim kutsala hakarettir. Susun! Susun! Susun!” Angèle de Foligno’nun sözleri, kimse fark etmeden, kimi

¹ Angèle de Foligno.

² OC V, 274. *Le Coupable*.

zaman Bataille'a, kimi zaman Nietzsche'ye atfedilebilir: "Derinliği derinleştirmek, uçurumunun hiçliğini oymak istiyorum, hasret çekiyorum, hasret çekiyorum, açım ve susuzum. Sizin için uçuruma gömülmeye, hiçliğinizin derinliğine ve tanrısal sonsuzluğun yüksekliğine batmaya aç ve susuzum."

Gecenin içinden geçeceğini bilen bir deneyimin varsayımlarıdır bunlar; azizenin Tanrı'nın bu geceyi kabullendiğine inanmakta ayak diremesi ve Bataille'ın Tanrı'nın biz-zat bu gece (ya da bu gecenin Tanrı) olduğunu iddia etmesi önemsizdir, hissedilen ürküntü, dehşet aynıdır; özellikle Bataille ile Angèle de Foligno'nun söylemin, dilin ve aklın boyunduruklarından kurtulmuş bir deneyimin etkilerini kendi üzerlerinde hissetme kararlılıkları aynıdır.¹ Angèle de Foligno ile Bataille arasında Pascal, sonra da Nietzsche vardır. Pascal Var Olmamayı daha da öteye itmişti; öyle uzağa ki, onunla birlikte, dünyaların dibinin Tanrı mı yoksa gece mi olduğunu kimse bilemez artık. Ve Nietzsche, şiddetli, belki de umutsuz bir çabayla, bu Pascalcı geceyi, ondan önce mistiklerin insandan çekip almış oldukları bütün insani vaatlerle yüklü bir güne dönüştürmeyi denedi. Bu noktada, Bataille Nietzsche'nin berisindedir. Bataille'ı cezbeden günden çok gecedir. Jean de la Croix'nun gecesi; özellikle onun gözünde Edwarda'nın kine çok yakın olan Angèle de Foligno'nun gecesi; her ikisi de azize ve fahişedir: Biri Tanrı'nın, diğeri erkeklerin.

¹ Jean-Noël Vuarnet (*Extases féminines*, Arthaud) Bataille'ın Angèle de Foligno'sunda ikili ve biriken bir *icat* görür: Gerçekten de ona göre, (Bataille'ın ve benim de alıntı yaptığımız ve Christoflour'un tercümesine tercih ettiğimiz) Ernest Hello'nun tercümesinin meydana getirdiği icadı dikkate almak gerekir. Ve bu ilk icada Bataille'ın icadını da eklemek gerekir: Angèle de Foligno'yu, Ariopagos'lu Diyonisius'u ya da Meister Eckhart'ı okur gibi okuyup yorumlamalı.

DOSTLAR TOPLULUĞU

410

1941 Bataille için esasen kitaplarının en önemlilerinden ve en bilinenlerinden biri olan *Madam Edwarda*'nın yazılıp yayımlanmasının ve *Suçlu*'nun damgasını taşır. Görüldüğü kadarıyla o yıl yaşanan bir karşılaşma ve dostluk da önemli olmuştur: Maurice Blanchot'yla tanışması.

İki adamın daha önce karşılaşmamış olmasına şaşırma-ya gerek yoktur: Geçmişleri aynı değildir. Dolayısıyla onları tesadüf (ya da şans mı?) ilişkiye sokacaktır (Bataille için, savaşın getirdiği bir şans da budur). Şans ve daha somut olarak, Pierre Prévost.

Pierre Prévost savaşın başında genç bir entelektüeldir. Başlangıçta -1934'te- Ordre Nouveau grubuyla ilgilenmiştir. Bu grupta, Arnaud Dandieu'nün ölümünden sonra, Robert Aron, Alexandre Marc¹ ve Jacques Chevalley'ye yakındır. Bu sonuncusunun tavsiyesiyle, 1937 yılında Bataille'la, Ulusal Kütüphanede tanışır (grubun bir tür manifesto kitabı olan *La Révolution nécessaire*'in "Échanges et crédits" bölümünün hazırlanmasına Bataille'in oldukça yakından, ama kimliğini saklayarak katıldığını gördük) ve bu buluşmadan itibaren, kamusal faaliyetlerinin en önemlisinde Bataille'in peşinden gidecektir: Sosyoloji Koleji. (Bununla birlikte Prévost'un Bataille'ı yakından tanıyacak ve gizli tutmaya çabaladığı faaliyetlerine -örneğin Acéphale- katılacak kadar asla yakın olmadığını da belirtelim.) Prévost'un başka ilişkileri, başka dostlukları da vardır ve göreceğimiz gibi, Bataille'ı bunlardan yararlandırır: Georges Pelorson (Pelorson'un yönettiği *Volonté* dergisinin iki sayısında çalıştı); ve o dönemde teozofi yanlısı olan Maurice Kahane (bir süre sonra Maurice Girodias adını alacaktır)... Bu ilişkiler Prévost'un, kimileri amorf, kimileri kesin şekillenmiş birçok düşünce grubunu oldukça yakından tanumasını sağladı.² Bunların

¹ Asıl adıyla, Alexandre Lipianski.

² Çalışma grupları kurmayı sadece Bataille'in arzuladığını sanmak haksızlık olur. Gerçekte, çok kişi bunu düşünmüş gözüküyordu.

içinde, Jeune France adı altında önem taşıyan grup, Ordre Nouveau döneminde tanıdığı Xavier de Lignac ve Romain Petitot gibi (savaşın sonra François Bruel adını alacaktır) birçok kişiyi bir araya getiriyordu. Paul Flamand (Seuil Yayınlarının müstakbel kurucularından biri), Louis Ollivier (Albert Ollivier'nin kardeşi), Pierre Schaeffer ve grubun edebiyat bölümünün sorumluluğunu üstlenecek ve tartışmalarını maddileştirecek bir derginin kuruluşunda çalışacak olan Georges Pelorson da bunlara katılır. Fakat bu sonuncusu başka görevlere de çağrıldığından (Mareşal Pétain hükümetinin gençlik sekreterliğini yapmış gözükmektedir),¹ bu müstakbel derginin yönetimini, kendi kuşağının en önemli yazarı olduğunu iddia ettiği genç bir yazara, Maurice Blanchot'ya emanet etmek ister.² Vichy'nin finanse ettiği Jeune France'ın sonuçta hiç dergisi olmaz: Grubun apolitizm iddiası Gestapo'nun merakını tatmin etmemiş gözüküyordu. Bir işgal ordusuna bağlı hükümetin mali desteğindeki bir derneğin apolitiklik iddiasının ne olabileceğini kendimize sorabiliriz. Ne var ki, Pelorson ile Blanchot'nun etrafında oluşmuş grup dağılırken, Blanchot Pierre Prévost tarafından Georges Bataille'la tanıştırılır. Blanchot kendisiyle birlikte Jeune France'ın birçok üyesini de beraberinde getirir ve Bataille tarafından Lille Sokağı 3 numarada düzenlenecek okumalara birlikte katılacaklardır.

Maurice Blanchot ile Georges Bataille'in buluşması hakkında, iki adamın dostlukları üzerine suskunlukları bizi tahminlere mecbur etmeseydi elbette söyleyecek çok (ve önemli) şey olurdu. Bu karşılaşmanın ikisi için de önemli olduğu açıktır. Ama hangi sıfatla? Blanchot, Klossowski'nin

Bunlar arasında, Marcel Moré'nin kurduğu ve Landsberg ile Koyré'nin katıldığı grubu unutmamak gerekir.

Savaşın sonra Georges Pelorson da ad değiştirdi; Georges Belmont adını alarak çevirmen ve yayıncı oldu.

Pierre Prévost, yazarla söyleşi. Maurice Blanchot, bizzat kendi yaktığı birçok kitabın yazarı olarak tanınır. Gerçekten de savaş ilan edildiğinde hiç kitap yayınlamamıştı.

inanılmasını istediği gibi, “çok güçlü” bir şekilde Bataille’i kurtarmış mıdır?¹ Birçok kişinin –Cainus, Sartre, Gabriel Marcel– de belirttiği gibi, ikisinin düşünceleri arasında bir benzerlikten fazlası vardır; birbirlerini tamamlamadıklarında birbirlerine yankı olurlar (yine de Camus’nün –bunu anında tekrarlayan– Sartre’a belirttiği gibi, *İç Deney*’in “*Karanlık Thomas*’nın tam bir çevirisi ve yorumu” olduğunu iddia etmeye kadar işi vardırabilir miyiz? Camus bu iki kitaptan hangisini okumamıştı?).

Olayları yerli yerine oturtabilir miyiz? Gerçekten de kimi insanlardan, Bataille’in eserinin savaşa birlikte başladığını ileri sürenlerden, Blanchot’yla karşılaşması sayesinde bu eserlerin başladığını ima edenlerden kuşkulandırabiliriz.² Olgular şunlardır: 1941 yılında Georges Bataille *Gözün Öyküsü*’nü, *Güneşsi Anüs*’ü, *Kurban Etmeler*’i yazdı ve yayımladı. *Madam Edwarda*’yı da yazacak ve yayımlayacaktır. Maurice Blanchot’nun, bu kitaptan (yeniden basıldığı 1956’da) ilk söz edenlerden ve kuşkusuz bunu en iyi yapanlardan biri olsa da, kitapta herhangi bir etkisinin olduğu görülmez. Bataille *Gözün Mavis*’ni de yazdı: Bunu okumaları için en yakın ve ayrıcalıklı dostlarına verdiği gibi, Maurice Blanchot’ya da verdiği kuşku yoktur. *Documents* dergisini yönetti ve gerçeküstücülerin kabul edemeyecekleri ve asla kabul etmedikleri en parlak yazılarından birkaçını bu dergiye verdi. Birçok kişinin görüşüne göre,

¹ A.g.e., 192. Başka yerde de şunu söyler: “Tam bir iletişimsizlik içinde gerçek bir eylemde bulunabilme koşulunu Maurice Blanchot’yla karşılaşmasına, ona yararlı olmuş dostluklarına atfedeceğim.” (*Change*, no 7, Temmuz 1970).

Bataille’in benzer bir kısıtlamayla daha önce de karşılaştığını gördük: Aynı şekilde, Colette Peignot’nun en ateşli hayranları Bataille’in eserinin sadece ondan etkilenmekle kalmadığını, ancak onun sayesinde mümkün olabildiğini de ileri sürmüşlerdi. Oysa, hiç kuşku yoktur ki, 1941 yılında, onun düşüncesi yerli yerindedir ve kuşkusuz kimi zaman fragmanlar şeklinde, savaştan sonra envanterini çıkartacağı kayıtların hepsi zaten vardı. Maurice Blanchot’nun durumu henüz böyle değildir.

Breton'un açıkça kabul ettiği düşmanlarının en önemlisi oldu (Breton'un onu gerçeküstücülüğe karşı olası tek alternatif olarak kabul etmiş olması da önemsiz değildir). *La Critique Sociale*'e totaliter tehlikelerin yükselişiyle ilgili en yeni ve hayati incelemelerden bazılarını verdi. Contre-Attaque'ı Breton'la birlikte (tabii eğer ona karşı değilse) yönetti (Thirion'un bunu yüzyılın en büyük iki entelektüelinin ittifakı olarak gördüğünü hatırlatmaya gerek var mı?) ve *Acéphale*'i çıkarmaya girişti, aynı zamanda da Sosyoloji Kolejini kurdu ve burada –onaylansa da onaylanmasa da– grubun simgesi oldu. Bütün bunlar zaten yeterince çoktur, fakat kendisini fazlasıyla dağınık olmakla ve edebi anlamda az şey yazmakla suçlayan da kendisidir. Bataille'ın 1925 yılında olmayı düşlediği yazar, hiç kuşkusuz 1940 yılında da olamamıştır. Sosyoloji Kolejinin sağladığı dayanıksız prestij savaşa birlikte yeniden yok olmuştur: 1941 yılında, bundan geriye hiçbir şey kalmamıştır. Yine de bu iki adamın karşılaşmasından, etki terimleriyle söz etmek gerekirse (ki bunun kesinlikle pek bir anlamı olmayacaktır), rasyonel bir şekilde Bataille'ın avantajlı olduğu görülür. Yaş (on yıl) ve –ne kadar az olsa da– Bataille'ın yayımladığı kitaplar onları ayırmaktadır. Gerçekten de ancak 1941 yılında Maurice Blanchot'nun kitaplarının ilki –*Karanlık Thomas*– yayımlanır, hemen ardından *Edebiyat Nasıl Mümkün Olabilir?* ve *Aminadab* (Bataille buna büyük önem verecektir) 1942'de ve *Yanlış Adım* 1943'te çıkar.

Bir başka şeyin de onları ayırdığını ve bu etki yönündeki geçici hipotezi kısmen doğruladığını söylemek gerekir: İlk adamın savaştan önceki politik tutumları. Blanchot Bataille'ın tavrına katılacaktır; en azından, bundan böyle katılacaktır, eğilim olarak ona yönelecektir. İki adamın birbirleri üzerinde –politika da dahil– bir etkisi olmuşsa (bu inkâr edilemez), Blanchot'nun ideolojik görüş değişikliğini Bataille'ın hanesine yazmak daha fazla ihtimal dahilinde

gözükmektedir (fakat bu konuda ikna olmamızı sağlayacak bir şeyi ikisi de söylemez). Çünkü Maurice Blanchot Maurasçı sağdan, hatta çok açık olarak aşırı sağdan gelmektedir. Bugün haklı olarak Fransız dilinin en büyük yazarlarından biri gözüyle bakılanla 1936-1939 arasında şiddetle Maurasçı bir milliyetçiliğin tutumlarını savunan, ancak dönemin anti-semitistlerinin yöneltebileceği bir kinle Léon Blum'a çullanan kişi bu aynı kişidir. Gerçekten de Maurice Blanchot 1936-1938 arasında, Thierry Maulnier'yla birlikte yönettiği ve Maurras, Vallès ve Drumont'un hamice dehası altındaki *Combat*'ya katılmıştı. (Bu aylık *Combat*'nın elbette savaş sırasında çıkan aynı adlı gündelik gazeteyle alakası yoktu). Ocak-Ekim 1937 döneminde de (yani yayımlandığı sürece) yine Thierry Maulnier'nin –ama bu kez tek başına– yönettiği haftalık *L'Insurgé*'ye katıldı. Bu gazeteye, savaştan hemen önceki dönemin Fransız aşırı sağına bağlı diğer isimlerin yanı sıra Georges Blond, Kléber Haedens, Jean-Pierre Maxence, Dominique Bertin de katılmıştı. Maurice Blanchot'nun *L'Insurgé*'de iki köşesi vardı: biri edebiyat, diğeri politika (o dönemde sadece sağcı eğilimli bir yazar ya da eleştirmen değildi, aynı zamanda politika polemikçisi bir başyazardı).¹

¹ Prévost, Maurice Blanchot'nun *L'Insurgé*'nin başyazarı olduğunu ileri sürer. Adı bu şekilde yer almasa da, burada önemli bir yer işgal ettiği kesindir. Blanchot daha önce *Aux écoutes*'un yazı işleri sekreteriydi; *Journal des débats*'ya da katıldı. Jean de Fabrègues'in çıkardığı Maurasçı yayın organı *Combat*'da yayımlanmış politik yazıları hakkında bkz. Jeffrey Mehlman, "Littérature et terreur," *Tel Quel*, no 92 ve *L'infini* no 1. Maurice Blanchot'nun çok sorunsaillı ideolojik soykütüğüne girişmenin yeri burası değildir. Bu soykütüğü oluşturmak zor olmaz (bu temel eserle ilgilenip de bu geçmişi bilmeyen okur pek yoktur), fakat bunu düşünmek zordur. Blanchot'nun bütün eserlerini düşünmek gerekecektir, üstelik temel olan *hepsini* düşünmek gerekecektir (yazdıklarının hepsi temel önemdedir. Temel olanlar içinde bu eser için de temel olmayacak hiçbirisi yoktur). Maurice Blanchot'nun savaştan önce yapmış olduğu birkaç işbirliğine dair burada yapılan hatırlatmaların, iki adamın dostluk kurduklarında kim olduklarını ve ha-

Yine de Bataille ile Blanchot'nun karşılaşmasını bambaşka bir düzeye yerleştirmeye çalışmak ilginç olabilir. Hiç tartışmasız, Bataille 1941 yılında yalnız biridir ve bir ortaklık özlemi taşıdığı da hiç tartışmasızdır. Bu ortaklığın artık imkânsız olduğunu bildiğine pek kuşku yoktur. Hatta o dönemde, her ortaklık olasılığını da imkânsız diye tanımlamaya başlar (mit konusunda da benzer bir paradoks kullanacağını göreceğiz: "Gece de bir güneştir ve mit yokluğu da bir mittir").¹ Ve dostluğun onu, bir ortaklık duygusunun olabileceği şeyden pek az farklı bir duyguyla bağlayacağı kişinin de her türlü ortaklığın imkânsızlığı fikrinde onu destekleyecek olması da ikinci (bu kez bariz) bir paradokstur. İnsanların erişebileceği tek ortaklığın bu ortaklık yokluğu olması, sonunda, Blanchot ile Bataille arasında, iletişim imkânını açacaktır (iletişim ancak her iletişimin imkânsızlığıyla doğrulanabilir). Gerçekten de iki insan arasında bir iletişim yerleşmiş gözüküyorsa, bu, Bataille ile Blanchot arasındaki iletişimdir; bu ilişki Bataille'ın ömrü kadar, yani yirmi yıl sürer.²

Jean-Luc Nancy kesin olarak belirtir: "Eğer ortaklık başkasının ölümüyle ortaya çıkıyorsa [*Acéphale*'in bunu söylediğini gördük], fani varlıkların gerçek ortaklığı –imkânsız ortaklık– ölüm olduğundandır."³ *Karanlık Thomas* (ve bir süre sonra, *Ölüm Hükmü*) ve *Madam Edwarda* (ya da –gö-

yatlarının ne olduğunu daha iyi değerlendirmekten başka amacı yoktur.

Uluslararası gerçeküstücülük sergisi kataloğu, 1947. *Acéphale*'i ortaklığın imkânsızlığının deneyimi olarak görmek erken olur.

Bu sorunsal hiç kuşkusuz burada ancak belirtilebileceğimiz kadar karmaşıktır. Jean-Luc Nancy'nin uzun yazısına (kuşkusuz ki Bataille üzerine yazılmış en yararlı yazı), "La communauté désœuvrée" (*Aléa*, no 4, 1983. Aynı adlı bir kitapta zenginleştirilerek yeniden yayımlanmıştır, Christian Bourgois editör, collection "Détroits," 1986) ve Maurice Blanchot'nun kitabı *La communauté inavouable* (Éditions de Minuit, 1983) –ki ilk bölümü olan "La communauté négative" Jean-Luc Nancy'nin yazısını yankılar– ne kadar gönderme yapsam azdır.

A.g.e., 24.

receğimiz gibi- *Ölü Adam*), kuşkusuz çok farklı biçimde, ortak yanları bu imkânsızlık olan kitaplardır.

Dolayısıyla bunca felaket doğuran bir “hakikat” üzerinde Bataille’la hemfikir olabilecek tek kişi Blanchot’ydü ve bu hakikatin dostluğun -felaketi *ortak* kılan dostluğun- hakikati olduğunu söylemek de entelektüel ve biyografik bakımdan önemlidir: “Dostluğun da felaketin hakikati olduğunu ekliyorum. Siz benimkini biliyorsunuz.” Ortaklığı ortaklık yapan ölümün felaket vaat ettiği bu ortaklığın nihai anlamı budur: “Sizin hasta olmanızı çok güç kabullendim, bu, bizim için ortak olabilecek bir şeye yönelik bir tehdit gibiydi;” “Bana öyle geliyor ki bu facia günlerinde, bu bakımdan sıradan olan bu günlerde, bize ortak bir şey verildi ve yine ortak cevap vermemiz gerekiyor...;” “Bahtsızlık diye adlandırılabilir, ama adsız da bırakmak gereken bir şey bir anlamda ortak olabilir. Bu esrarengizdir, belki aldatıcıdır, belki de sözcüklere sığmayacak ölçüde doğrudur.”¹ Maurice Blanchot’nun Georges Bataille’a gönderdiği mektuplardan bu birkaç alıntıya *Bekleyiş*, *Unutuş*’un nüshası üzerinde yer alan şu muamma ithafı da eklememek olmaz: “Paylaştığımız amacı düşünerek.”

İki ya da daha fazla insanın imkânsız ortaklığı, paradoksal olarak, onlar için iletilebilir olan tek şeydir; Bataille’ın ölümünden yirmi yıl sonra Blanchot, hayranlık verici bir ifadeyle, kendi eserini geç dönemde harekete geçiren motifler için şunu söyler; ne kadar az Bataillecı olabilirse o kadar az Bataillecı, ya ona benziyor ya da ondan alınmışlar:

¹ Maurice Blanchot’nun Georges Bataille’a mektuplarından elde bulunan birkaçı diğer bütün bulunmuş yazışmalarla birlikte Uluşal Kütüphaneye verilmiştir (Papiers Georges Bataille NAF). Diane Bataille’a göre, Maurice Blanchot’nun Georges Bataille’a yazdığı mektupların büyük çoğunluğu Bataille tarafından ölümünden önce kasıtlı olarak yok edilmiş olmalıdır. Maurice Blanchot da Bataille’ın ölümünü öğrendiğinde aldığı mektupları aynı şekilde yok etmiş olmalıdır (onları bağlayan bir anlaşmanın kuralları gereği miydi?).

“[...] ‘iletişimin temeli’nin ne söz, hatta ne de sözün temeli ve noktalama işareti olan sessizlik olması gerekir, ‘iletişimin temeli’ ölüme maruz kalmaktır; benim ölüme değil, canlı ve en yakın mevcudiyeti bile zaten ezeli ve katlanılmaz yokluk olan, tutulan hiçbir yasin yokluğunu azaltmaya yetmediği ötekinin ölümüne maruz kalmaktır. Ötekinin bu yokluğuna bizzat yaşamın içinde rastlanır; bu yoklukla –önsel bir kayboluşun sürekli tehdidi altındaki kırılgan mevcudiyetiyle– dostluk oynar ve her an kaybeder; ilişkisiz ilişki veya tek ilişkisi ölçüye gelmezlik olan ilişki...”¹

İMKÂNSIZIN ORTAKLIĞINDAN İMKÂNSIZ ORTAKLIĞA

Dolayısıyla Bataille’in düzenlediği okuma ve tartışmalar Denise Rollin’in Lille Sokağındaki evinde 1941 Sonbaharında başladı.² İki şey kesindir: Daha sonra onlara verilecek öneme (örneğin Sosyoloji Kolejininkiyle karşılaştırılabilir bir önem) asla sahip olmamışlardır; ikincisi bu okumalar bir ortaklık kurma ve *iletişimi* mümkün olduğunca fazla kişiye yayma fikrine Bataille’in o dönemde verdiği öneme tanıklık etmektedir.

Hiyerarşi ya da uygun ilişki kaygısıyla Bataille katılanlar çevresini iki gruba ayırdı: Queneau, Leiris ve Fardoulis-Lagrange birinci gruba, Pierre Prévost, Xavier de Lignac, Petitot ve kimi zaman da Louis Ollivier ikinci gruba dahil diler. Sadece Maurice Blanchot iki gruba da katılıyordu. Bu toplantılarda neler konuşuluyordu? Bildiğimiz kadarıyla,³ (yazılmakta olan) *İç Deney*’den bölümler okunuyor ve buna

¹ Maurice Blanchot, *La communauté inavouable*, 46, Éditions de Minuit. [*İtiraf Edilemeyen Cemaat*, çev. Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, 1997, s. 38-39.]

Pierre Prévost ilk toplantıların başka bir yerde, Jean-Mermoz Sokağında yapıldığını hatırlamaktadır.

Fardoulis-Lagrange ile Prévost’un tanıklıkları örtüşmektedir.

bağlı olan sorunlar tartışılıyordu (1943'te yayımlanan bu kitap da bu sorunların niteliğine tanıklık etmektedir: Bir *deneyimin* olanakları ve itibarı, doğası ve otoritesi, araştırma alanı ve varsa eğer, amaçları...). Bataille oturumları (ayda bir ya da iki kez toplanılmış olmalıdır) yazılmakta olan kitabın bir bölümünü okuyarak başlatıyordu ve tartışma –Prévost'un ve Fardoulis-Lagrange'ın dediğine göre– esasen Bataille ile Blanchot arasında cereyan ediyordu.

Bataille tarafından ifade edilen (ve dinleyicilerine okunan) bir "Sokratesçi Kolej" projesinde, 1941 Sonbaharından beri mevcut ve 1943 Martına kadar sürdürülen toplantıları biçimlendirme çabasından başka bir şey görmek uygun olmaz. Bununla birlikte bu teşebbüs –kesin bir tarih vermek mümkün olabilirse– geç meydana gelir: 1942 sonu, 1943 başı.¹ Bu Sokratesçi Kolej ortak bir ilgi temelinde bir araya gelmiş birçok kişinin *iletişim kurduğu*, yani temel sorunları, ortaklık oluşturmalarının imkânsızlığını açıkça belirten nitelikteki sorunları birlikte ele aldıkları bir yerdir. "İletişime geçmek, birlik oluşturmak ve çokluğun bir olmasını denemek anlamına gelir; ortaklaşma sözcüğü bu anlama gelmeyi başarmıştır."² Bataille birçok kişinin bir olma imkânsızlığını ne kadar kabul etse de, iletmek için birlikte gösterdikleri çaba yine de "tecridin inkârı"nı oluşturur.³ Ve bu inkâr –bütünyle– içsel bir deneyimdir. Daha kesin bir ifadeyle, Bataille'in "olumsuz" olarak nitelediği bir içsel deneyimdir; bu nitelime olası bütün mistik varsayımların anlamını açıkça ortaya çıkarma avantajı sunar (1943'te yayımlanan kitabın başlığının bu avantajı temsil etmediği kesindir: *Olumsuz İç Deney*, birçok yanlış anlamayı ortadan kaldırırdı).

¹ 1943 ilkbaharı Bütün Eserler'de verilen tarihtir. Bataille ise kesin olarak belirtir: "Birkaç aydır, konuşmak için ara sıra toplanıyoruz." Bu cümle, bu toplantıların 1941 sonbaharında başladığı gerçeğinden yola çıkarak, bu projeyi 1942'ye tarihlendirme eğilimindedir.

OC VI, 279, Ekler, "Le Collège socratique."
A.g.e., 280.

(*İç Deney*'de zaten yer alan) bu deneyimden Bataille Maurice Blanchot'dan ödünç aldığı söylediği ana çizgileri yeniden ifade eder. Bu deneyim sadece şöyle olabilir:

- İlkesi ve amacı, kurtuluşun yokluğunda, her türlü umudun inkârında yatar [Bundan daha açık, daha az "Hıristiyan" olunabilir mi?].
- Otorite olduğunu kendi kendine ileri sürebilir (ama her otorite kefareti öder).
- Kendinin inkârı ve bilmeme hali olur.¹

Bir kez daha belirtmeli ki, Bataille'in ya da Blanchot'un ifade ettikleri fikirlerin kime ait olduğu sorunu ilişkilerinin başlangıç döneminde kaygan bir zemindedir: Bataille'in burada cömertçe Blanchot'un hesabına yazdığı şey –ve bu önemsiz bir şey değildir: Belki de deneyimin bir tür kanon *yasasıdır*– gerçekten sadece ona mı aittir? 1939 yılında, yani Blanchot'yla karşılaşmasından iki yıl önce, kendi mistiğini tuhaf bir şekilde benzer terimlerle tanımlamamış mıydı: "[...] hayatı ve yazgıyı sevmek, *kefareti*ni ödeyeceği *otorite* suçunu öncelikle ve bizzat işlemesini gerektirir."²

Bu ana hatları ortaya koyan Bataille, anında, böyle bir Kolej projesini yararlı kılacak her türlü araç ve amaçlardan kurtarmaya çalışır (ne yayın, ne propaganda, ne de açık toplantılar): Kolej sadece "dışarıya çıkış yokluğu içinde," her bir üyesinin "faaliyetinin bütününe emmeye" çalışır.³

Nihayet biçimlenmiş ve Sokrates'in ironik himayesi altına yerleştirilmiş olan insanların bu toplantısı,⁴ Bataille'in beklediği gibi vuku bulmaz. Böyle bir projenin maddi bir

¹ A.g.e., 286.

² OC I, 549, *Acéphale*, "La folie de Nietzsche," 1939.

³ OC VI, 284, "Le Collège socratique."

Bataille Atinalı filozofla pek az ortak yönü olduğunu gizlemez. Bununla birlikte onun en ünlü özdeyişlerinden ikisini alır ve benimser. "Kendini bil" olumsuz içsel deneyimin olasılığını tanımlamayı sağlarken, "tek bildiğim şey hiçbir şey bilmediğimdir" ise bu deneyimin yakınlaştığı ve keşfettiği "bilmeme"yi tanımlar.

biçim alabileceğinden Bataille'dan daha kuşkucu gözüken Maurice Blanchot, geriye dönük olarak, bu toplantıya "gerçekleşmesi imkânsız bir ortaklaşma teşebbüsünün son sıçraması olarak" bakarken gereğinden fazla şaşırmış gözükmemektedir.¹

MARİE'YE YAPILAN DUYURU

1942 yılı Bataille'ın yalnızlığını iyice yoğunlaştıracak ve bu yalnızlığı, öngöremeyeceği yollarla, aşırı yoğun hallere taşıyacaktır. Gerçekten de 1942 yılında bir akciğer veremi baş gösterir. Bu hastalığın onda ilk kez baş göstermediğini hatırlarız, çünkü 1917 yılında aynı gerekçeyle çürüğe çıkarılmıştır. Hastalık bu kez oldukça ciddidir ve nisan ayında Ulusal Kütüphaneden uzun bir izin almak zorunda kalır. Önce, uzun süre Saint-Honoré Sokağında yataktan kalkamayacaktır.² Yine de *İç Deney*'i yazmaya devam eder ve yazın Boussy-le-Château'daki Marcel Moré'nin annesinin evinde kitabı bitirir.³

Ağustos ayı sonunda Boussy-le-Château'dan ayrılan Bataille Eure ile Seine-et-Oise bölgelerinin sınırında bir köye, Panilleuse'e (Vernon'dan) gider. Orada muhtemelen 1942 Eylülünden Kasım sonuna kadar kalacaktır.⁴ Panilleuse'de

¹ Maurice Blanchot, *a.g.e.*, 35.

Laurence Bataille o dönemde (on iki yaşındadır) birkaç gündür yataktaki babasını orada ziyaret ettiğini hatırlamaktadır (yazarla söyleşi, 1986).

Tam olarak, Seine-et-Oise'da, Brunoy yakınında Boussy-Saint-Antoine. Villeneuve-Saint-Georges yakınında, l'Yerres üzerinde, Sénart ormanının sınırında bulunan köy. Marcel Moré 19 Haziran 1962'de, Bataille'ın ölümünden birkaç gün önce gönderdiği bir mektupta buradaki günlerinden söz etmektedir.

Savaş sırasında Bataille'ın oturduğu kesin adresleri Jean Bruno'ya borçluyuz. Bataille'ın Thoumire denen birinde kaldığını kesin olarak belirtir. Ulusal Kütüphanede Bataille'ın meslektaşı olan Jean Bruno onunla yakın dostluk ilişkisi ve yakın kişisel ilişkiler sürdürür. Nisan 1942'den itibaren Bataille maaşlarını muhtemelen onun aracılığıyla almıştır.

Bataille'ın yalnızlığını bir kadın paylaşmaktadır: "Fakat ayrı yaşıyorduk, aramızda bir kilometre mesafe vardı, güzel bir kız, metresim ve ben." (Onun Denise Rollin olduğuna pek kuşku yoktur. Fakat yazın Boussy-le-Château'da onunla birlikte miydi?) Bataille Panilleuse'den yola çıkarak civarı dolaşır: Vernon'a sekiz kilometre mesafedeki küçük bir köy olan Tilly'ye gider (Bataille sadece bisiklet kullanmaktadır). Öykülerinin en kısa ve belki de en karanlığı olan *Ölü Adam*'ı Tilly'de geçecektir (Bataille *Ölü Adam*'ı orada kalırken mi, yoksa daha sonra mı yazdığını hatırlamamaktadır):

"Her koşulda, *Ölü Adam* ile verem hastası olup Normandiya'da kalışım arasında sıkı bir ilişki vardı; Normandiya'da, Tilly köyünün yakınında (*Ölü Adam*'da Quilly diye adlandırdım). Quilly Hanı aslında Tilly Hanı'dır; sahibesi Tilly'nin sahibesidir. '42 Ekim ya da Kasımında neredeyse hiç durmadan yağan yağmur hariç, diğer ayrıntıları uydurdum. Julie'nin hanın kapısını çaldığı çok karanlık gece de hariç [bu öykünün kahramanının adı Marie'den önce gerçekten de Julie'ydi]. Bu handa gerçekten uyudum mu bunu bile hatırlamıyorum. Sanırım uyudum. Yine hatırladığım kadarıyla, salonda lastik tabanlı kauçuk çizme giymiş iki ya da üç oğlan vardı. Hatta bir de mekanik piyano. Tekinsiz bir yerdi, her şey olabilir. Sonuçta şu kesin ki, Tilly'deki hanın atmosferi bana *Ölü Adam*'daki hanın atmosferini hatırlattı. Beni korkutan bu yerde –sonuçta– yattığıma –tek başıma yattığıma– aşağı yukarı eminim.

"Gerisi, kasım ayının çılgınlığı içinde, kendimi bulduğum çılgın cinsel heyecana bağlanıyor... Aşırı yorgunluktan, dehşetten ve uyarılmaktan karanlık bir halde, hastaydım."¹

Bataille'ın gözünde ürkütücü olan ve savaşın, hastalığın onu defalarca içinde bıraktığı şiddetli yoğun yalnızlığın

¹ OC IV, 364, *Le mort*, notlar.

semptomatiği olan bu hanın, kısmen daha az parçalanmış bir başka tasvirini verir:

“Tilly’de köylülerden hoşlandığımı hatırlıyorum, yağmur, çamur ve soğuk sona erdiğinde, bardaki erkeksi kadınlar şişeleri ve iriyarı çiftlik hizmetkârlarının (ay-yaş, çizmeleri çamurlar içinde) kafasını (burnunu) el-liyorlar; geceleyin, kaba gırtlaklardan ağlamaklı çıkan kenar mahalle şansonları, âleme gelip gidenler, osuruklar, avluda kızların kahkahaları. Pis (ve buz gibi) bir odada yatıp, onların hayatlarını dinlerken not defterime bir şeyler çiziktirmekten mutluydum. Sıkıntı-nın gölgesi yok, çığlıkların sıcaklığından, şansonların çekiciliğinden mutluyum: Onların melankolisi nefesimi tıkıyor.”¹

Yine de hiçbir yer, hiçbir biyografik olgu (ne yalnızlık ne de çalgınca cinsel heyecan) okuru *Ölü Adam*’ın dehşetine ger-çekten hazırlayabilir. Düşürülen bir uçaktaki Alman işgal-cilerin cesetleri –özellikle bir ceset– karşısında Bataille’in hissettiği ürperti sadece –ve en fazla– buna yakın olabilir:

“Ayakkabısının ökçesi söküldüğünden Almanlardan bi-rinin ayağı soyulmuştu. Ölülerin kafaları şekilsiz görü-nüyordu. Alevler onların işini bitirmişti; sadece bu aya-ğa dokunulmamıştı [bu cesedin çıplak ayağında, bütün geri kalanı tanınmaz halde olduğundan, Edwarda’nın “paçavralar”ındaki –boğucu– bir şey yok muydu?]. Bir vücuda ait tek insani şeydi bu ve killeşmiş çıplaklığı

¹ OC III. *İmkânsız*. Bu iki uzun alıntı –görüleceği gibi– gereksiz olmayacaktır. Bunların biyografik olarak ilginç oldukları inkâr edilemez. Kelimenin tam anlamıyla öyledirler. Bataille öyküsü-nün bir topografyası olduğu görülecektir; ve bu topografya, çok ender istisnalar hariç, kırsaldır. Bataille öykülerinin dehşeti, kıs-men buna benzeyen manzaralardan, bunlara bağlı manzara ve ki-şilerden kaynaklanır. *Küçük*’ün de burada kalırken ya da benzer bir yerde kalış sırasında yazılmış olduğunu düşünebiliriz: “Şu sıra ...’da oturuyorum ... köylüler arasında. ... Bir haftadır hiç durma-dan yağmur yağıyor.”

insanlık dışıydı: Alevlerin ısısı onu değiştirmişti; bu şey pişmiş değildi, kavrulmuştu. Ayakkabının ökçesiz yüzü şeytaniydi, hayır, bu değil, gerçek dışıydı, çıplaktı, görgü kurallarına son derece aykırıydı.”¹

Ayağın bu çıplak insanlık dışılığında, bu görgü kurallarına aykırılığında, bu şeytani terbiyesizlikte, anlatının şehvetli ve cinsel sınırsız kabalığından bir şey vardı (bir cüce olan *fare*’den bir şey), son bölümlerin kabalığı karakterlerini *im-kânsız* zorunluluğa indirgemişti. Bataille belirtir: “Bu ayak ‘var olan’ın korkunç kaybının habercisidir, bundan böyle ‘var olanı’ ancak, yok oluşu bir çığlıktan daha iyi duyuran ayağın şeffaflığı içinde göreceğim.”² *Ölü Adam*’ın bütün öyküsü, bu ayak gibi, sessiz olduğu kadar şiddetli de olan böyle bir yok oluşun kaçınılmaz zorunluluğu üzerinde inşa edilmiştir.

Ölü Adam belki de Bataille’in öykülerinin en “dışkısıl” olanıdır;³ en altüst edicilerden biri olduğu kesindir. Bir kadın bir cesedin (sevgilisi Édouard’ın) üzerine kapıyı kapatır ve bir başkasına (kendininki; şafakta ölmeye söz vermişti) açar. İkisi arasında bir gece vardır (aynı zamanda yağmur, çamur, rüzgâr): Yok oluşa inmek için bir gece. *Suçlu* gibi (Bataille için savaş gibi) bu gece bir can çekişme, bir çürüme uzunluğundadır. Bedenin dışkıya dönüşmesi gibi, o da ölüme dönüşür. Ve tıpkı tenin çürümeyi önceden hissetmesi gibi, yok oluşu hazırlar (müstehcen olduğu kadar da aseptiktir); bu kadın, Marie, güzel ve parçalanmış, mezbahaya gider gibi aşka gider –ya da aşkın orji haline, sefih haline.

¹ OC IV, 364-365, *Le mort*, notlar.

² *A.g.e. Documents*’da “Büyük Başparmak” adı altında önceden çıkmış yazıyı düşünmemek güçtür. Ayak, o dönemde, pislikten ideale gidiş gelişin simgesidir ve bu nedenle, vücut bölümlerinin en insanisi burada pisliliğin tek başına dehşeti olmuştur. Yine de –tersine– *en insani* olmaya devam eder.

Böyle bir nitelemeye elbette ahlaki hiçbir şey girmez. Bataille ideali soylu ve pisliliği iğrenç kabul etme özgürlüğünü ahlakçılara bırakmaya davet eder.

Ölmüş âşğının üzerine kapattığı kapı ile kendi ölümüne açtığı kapı arasında, imkân ölçüsünde, müstehcen bir can çekişmenin (ama ölümün dehşetini dengeleyen sadece dışkı değildir: Havacının ne yanmış ne kavrulmuş ayağı, ayak-kabının yüzü içinde, gayriinsani bir şekilde insanidir) kısa, korkunç, dizginsiz kualsızlığı, bir tenin kendi “ne”liğine ve ölümlülüğüne dair bilebileceği her şey olacaktır.

Gördüğümüz gibi, şu ana dek Bataille’in yazdığı öykülerin olasılığını belirleyen şey her seferinde ölümdür: Marcelle bu ölümdü (*Gözün Öyküsü*’nde); onun cesedinin yanında ve onun göz kamaştırıcı anısında iki ergen ilk kez –ve sonrasında da– seviştiler. Fahişeler *Göğün Mavisi*’nde bu ölümdüler; tıpkı Troppmann’ın annesi gibi –öyküde onun cesedine iki kez yakışksızca “saygı gösterir” ve Dirty de sırası geldiğinde ölümdür, beti benzi atmış, zayıflamış, Trier mezarlığında dayanıksız bir iskelet gibi kenetlenmiştir. *Madam Edwarda*’da anlatıcının kendisi bu ölümdü: Fakat onun ölüm olması için Edwarda’nın Tanrı olması gerekti.

Şunu söylemek gerekir ki, her seferinde sadece ölüm erotik taşkınlığın aydınlatıcı ve özgürleştirici niteliğinin vahiy koşuluydu. *Ölü Adam*’da, farklı olarak –ve Bataille burada hiç olmadığı kadar uzağa gider– erotizme kapıyı açan ölüm değildir, fakat erotizm ve müstehcenlik ölümüne hazırlar. İlk satır şudur: “Édouard öldü.” İkincisi: “İçinde bir boşluk oluştu ve onu bir melek gibi yüceltti.”¹ Ölüm dehşettir ve o, melekleşir. Marie’nin yapacaklarında, çünkü beklemekten kurtulmuştur, tanrısal olmayan hiçbir şey yoktur; bunun dengi ancak çok büyük bir müstehcenlik olabilir.

Ve bu can çekişme gecesi Tanrısız olacağından (yine de Gethsemani gecesi gibi ya da haç yolu gibi görülebilir, kısa bölümler mola yerleri gibidir), düzenleyicisi şeytan olacaktır. Yine de Tanrı nasıl yoksa Şeytan da yoktur; olsa olsa, bir cücedir, bir faredir, tamamen parçalanmış ve bütün korku-

¹ OC IV, 39, *Le mort*.

ların taşıyıcısı bir fare: Fare han kapısının deliğinde belir-diğinde, Marie Édouard'ı gördüğünü sanır. Marie'nin üze-rine işediği ve bir çiftlik uşağının mastürbasyon yaptırdığı bu ucubeyi Bataille dehşetin kendisi olarak anar: "Adamın yeleşine fışkırttı ve cüce baştan ayağa titredi (bir köpeğin çiğnediği kıkırdak gibi)."¹

Marie'nin ölürek Édouard'a kavuşabilecek kadar azize olması için, en korkutucu, en çılgınca davete cevap vermesi gerekiyordu. Bunu tahmin edebiliriz: Édouard'ın kendi ölü-mü olarak gördüğü şeyin dengiyle Édouard'ın parçalanmış hevesini kirletti ve Édouard'ın hayaleti, cücenin yüzünde belirerek, Marie'ye yok oluşunun kaçınılmazlığını bil-dirdi. Sadece cüce *bilir*, her şeyi tahmin etmese de ve Ma-rie'nin *amaçları* karşısında güçsüz kalsa da.

Gerçekten de Marie'nin cehennemden çıkması ve cü-ceyi -şeytanı- kendisiyle birlikte güneşin altına götürüp, kendinden geçmiş bir hayvan gibi ölmesi gerekiyordu. Her ölü, en pisi dahil, özellikle en pisi, en çirkefe bulanmış, iğ-renç bir Tanrı'nın ölüsüdür: Boğazlanması tanrısal mezara konması anlamına gelen bir domuz.

Bataille'in öykülerinin en müstehcenini aynı zamanda en sade ve en ermişçe olanıdır. Bataille'in bütün kadın kahra-manları arasında Marie en trajik biçimde kararlı olanıdır. Ölümden gelir (yağmurluğunun altında çıplaktır) ve ölüme gider. Kendi can çekişmesinin keşfini hiçbir şey engelleme-yecektir (can çekişme, kölece son beklemeden kurtulmuş-tur): "Zaman, korkunun dayattığı yasaları inkâr etmişti."²

¹ A.g.e., 47.

² *Ölü Adam*, Bataille bir kopyasını 1944 yılında bir kitapçıya sat-muş olsa da, sağlığında yayımlanmamıştır. İlk baskısı Jean-Jacques Pauvert'den 1967 yılında yapıldı. Bu Pauvert baskısı her şeye rağmen Bataille'in sağlığında kararlaştırılmıştı, ama takma adla. Bataille kitabın maketini bizzat çizmişti. Kitabın adını ya da im-zalayanın takma adını Bataille'in bir önsöz projesinde geçirdiğini belirtmek yerinde olur: "Kör Aristide. Ölü Adam." Batailleci mis-tisizmde hatırlamanın ve Reims'te ölmüş "tanrı"nın etkisinin taşı-dığı özellik bir kez daha onaylanmıştır.

MİDE BULANDIRICI ŞİİREL DUYGUSALLIK

“Günün birinde Zerdüş sana şairlerin
çok fazla yalan söylediğini mi söyledi?

– Ama Zerdüş de bir şairdir.”

NIETZSCHE

Ne kadar şaşırtıcı gelse de, Normandiya’da geçirdiği günler Bataille’in yoğun şiirsel faaliyetine denk düşer. Bir anlamda, bunda şaşıracak bir şey yoktur: Mistikle birlikte, daha ham, daha parçalanmış dili olan bir şey amaçlanır olmuştur. Aforizmanın gösterdiğine benzeyen (aforizma argümanı yoğunlaştırır, şiir öyküyü toparlar), kısaltılmış, derlenmiş ifadeler; yani söylemin olanaklarının yerine geçen esin flaşları. Bataille (ergenliği hariç; ama hiçbiri yayımlanmadı) şiire asla başvurmamış olsa da, yine de şaşırtıcı değildir: Onun depoladığı türler arasında tek ihmal ettiği şiir kalmıştır. Fakat sadece ihmal ettiğinden değil, şiddetle de karşı çıktığından. Gerçeküstücülüğün “hazine toprakları”nı, tam olarak “küçük hadımlara, küçük şairlere, küçük mistik-huysuz köpeklerle” yarayan toprakları şiddetle ve her fırsat çıktığında teşhir eder.¹ Bataille değişti mi? Tersine, saldırgan tutumunu koruduğu aşikârdır. “Hazine toprakları”nı mahkûm ettiği yerde, savaş sırasında, şiirsel “kibarlığı” ve “budalalığı” da mahkûm eder.² Dolayısıyla o zamana dek çamurda sürünen şeye aniden bir ilgi duymuş değildir. Güzel sözü, zarif izlenimi, lirik uçuculuğu, duygusal naifliği, budalalığı, imge için imgeyi besleyen, gerçeğin yerine retorığı geçiren şiir, dünyanın yumuşaklık, hafiflik, saflık kazanmasını sağlayacak her şey nefret edilesidir ve böyle kalır. Tek kelimeyle, ideale, mutlağa tanıklık eden her şiirden –ve Bataille’in gözünde neredeyse her şiir böyle değil midir?–, bu “iğrenç,

¹ OC I, 219, *Un cadavre*, “Le lion châté.”

² OC V, 350, *Le coupable* ve OC VI, 84, *Nietzsche Üzerine*.

insanlık dışı kelime”den nefret edilir (Bataille, mutlağa “larvaların özlem duyduğunu”¹ ekler; bunu gerçeküstücülükle en güçlü tartışmalar yaşadığı 1930’da değil, 1944’te söyler). Bunu anlamayacak ya da kabul etmeyecek olan biri çıkarsa, bir sonraki kitaplarından birinin adını *Şiir Nefreti* koyarak, bunu ona en kesin şekilde öğretir.

Mistisizm (en azından Bataille’ın benimsediği mistiklik) yine de şiire çağrı yapar ve bu nedenle, şiire denktir: Derin derin düşünmek değil, parçalamak söz konusudur:² “Şiir en büyük içsel parçalanmaların haberci işareti olur.”³ Sevmek değil, nefret etmek söz konusudur: “Hakiki şiire sadece nefretle erişilebileceğini sanıyorum.”⁴ Övmek (ya da, aynı anlama gelecek olan, es geçmek) değil, parçalamak söz konusudur: “Şiirin güçlü anlamı ancak isyanın şiddeti içindedir.”⁵ “Yükseltmek,” iyice hafifletmek değil, yoğunlaştırmak söz konusudur: “Şiir boşluğu arzusunun aşırılığına açar.”⁶ Böyle bir şiir, “larvaların özlemi”nden mümkün olduğunca uzak durarak (larvalar, mutlağa duyulan iğrenç eğilime kapılanlardır), kafa karıştırır, büyüler: “Bilimin- kinden farklı bir başka hakikati ortaya çıkarır. Bu, ölümün, kaybın hakikatidir. Oysa kayıp ve ölüm kör eder, göz kamaştırır, bunlar asla birbirinden ayrı değildir. Ölümünden, kayıptan, körlükten, göz kamaşmasından oluşan şiir gibidir onlar.”⁷ Böyle bir şiir mümkün olana, bütün olasılıklara rıza gösterir (sadece rıza göstermekle kalmaz, aynı zamanda bunun deneyimidir); ta ki *imkânsız* kapsayana dek. *İmkânsızın* olasıyı (onun kaçınılmaz ve yok edici aşılması olarak) ortaya koyması gibi, şiir de onun parçalara ayrıldığı, aşıldığı yere kadar gitmelidir: “Şiir eğer şiiri aşan bir deneyime

¹ OC VI, 85, *Nietzsche Üzerine*.

² OC V, 53, *L'expérience intérieure*.

³ OC V, 422, *L'expérience intérieure*, notlar.
OC III, 101, *L'impossible*, 2. baskıya önsöz.

A.g.e.

A.g.e.

OC III, 522, *L'impossible*, notlar.

girişmemişse” (kendi yitimini istemeyen şiir bir özenti, bir estetizm olur) “hareket değil, çalkantının geride bıraktığı tortudur...”¹

Rimbaud’nun bu çalkantıdan kendini şiddetle çekişinde, eserinin ona vereceği kaderden kendini kurtarışında, temel bir sessizlik ile yalnızlık içinde yok oluşunda, ağır bir anlam vardır: Susmak yetmez (ölüm bile gerektiği gibi *susturamaz*). Çünkü bu sessizlik ve bu yalnızlık ne kadar kaçınılmaz olsa da, bunlar aynı zamanda imkânsızdırlar.

Bu herhangi bir özgün eserin hakikati değildir; Rimbaud’nunkinin de değildir. Kendi başlangıcını ortadan kaldırmaktan, ölümün onu silmesini sağlayamasa da, *ölüme dek* ortadan kaldırmaktan başka amacı olmayan her eserin hakikatidir; eserin bir kez rıza gösterdikten sonra reddedemeyeceği hakikatidir (ve bu rızayı gösteren herhangi birinin hareketi zararsızdır. Hiçbir gösterişli laf edilmez. Olsa olsa bir itaatsizlik görülür. Ve anlaşıma, hiçbir silinmenin reddedemeyeceği ya da eleştiremeyeceği şekilde damgalanır).

Bataille’ın Rimbaud’ya yönelttiği dikkat rastlantısal değildir. Rimbaud bütün eseri reddedilen biridir. Çünkü bu eseri Rimbaud reddetmişti. Bununla birlikte ne yeterince büyük ne de yeterince eksiksiz bir reddir (bu reddetme ne kadar büyük, ne kadar eksiksiz olsa da yetmezdi, hiçbiri de yetemezdi). Çünkü kötülük eserdir. Sadece eserdir. Ve yapılan kötülük ne kadar sert ve takınlı ise, o kadar az reddedilebilir. Bir eser varsa (ya da bu eser düşünmüşse; bir eserin düşü yeter) kötülük vardır ve artık unutmak ve silinmek yoktur. Rimbaud’nun yola çıkışının tanıklık ettiği şey, onun eserden çıkışının, kaçışının tanıklık ettiği şey, hem eser karşısındaki derin tiksintidir – *her eser karşısındaki* derin tiksinti– hem de *haydi haydi*, onu biçimlendiren kötülüğe katlanmanın unutulmuş imkânsızlığıdır.

Tersine, bu tiksinti, eserden ne tamamen vazgeçerek ne de ona gerçekten razı olarak, “şair”in esere boyun eğdiği

¹ OC V, 350, *Le coupable*.

muhtemel durumda eserden kalabilecek olana tanıklık eder. Esere tanıklık ederken, aynı zamanda eserin işaretidir. Silinme ve unutmaya mümkün olamadığında, en azından eserin yenilgisi mümkün olur: "Rimbaud'nun büyüklüğü şiiri şiirin yenilgisine vardırınasıdır."¹ Bataille burada sadece bir paradoksu belirtmekle kalmaz, bu paradoksu şiirin *aporia'sı* da yapar: Teorileştirdiği şiir ile yazdığı şiir.

Çünkü bu paradoksa tutunacaktır. Elbette Rimbaud'nun davrandığı gibi (böyle bir radikallikle) davranmak söz konusu değildir. Rimbaud ("olası"yı geri iterek)² şiirin hakikati olmuşsa –ve onun şiirin hakikati olması şiirin büyüklüğüdür– bu bir anlamda aşırılıkla olmuştur. Yani bu her eser için geçerli bir hakikat değildir, çünkü bu sadece birinin hakikati olabilir –bir kurban etme hakikati. Bu kurban etme, her paylaşım gibi, onu (reddederek) taklit edenler ile onu görmezden gelmeye kararlı olanları ayırarak yapılır (Rimbaud'nun reddini reddederek; yazmak buna yeter): "[...] kimileri şiirden haz almaya ya da yazmaya devam ettiler, fakat yanlış bir bilinçle; diğerleri hoşlandıkları bir tutarsızlık kaosu kapandılar [...]."³

Rimbaud'nun üstlendiği, yenilgiye –kendinin ve şiirin yenilgisine– varana dek üstlendiği paradoksu onun ardından gelen herkes üstlenemedi ve *süslemenin* kolay yollarından hoşnutluk bulmuş ve hâlâ da bulmakta olanlar, şimdi, bu hakikatin aşırılıkları yüzünden caymayarak, ilave bir olanak olarak bununla oynarlar. Moral bozucu bir namussuzluk! Onlar sadece taklidin silinişi ve reddidirler. Şiirin, yapması gerektiği gibi, insanın bütün zamanlarda dili suiistimal edişini onarmak yerine, "gizlice beklenen harabelerin önsezisi"⁴ olmak yerine, bir "kelime katliamı"⁵ olmak ye-

¹ OC III, 553, *İmkânsız*, notlar.

OC V, 171, *L'expérience intérieure*.

A.g.e.

A.g.e., 173.

A.g.e., 158.

rine, “şiiirin anlamsızlığı”na¹ yükselmek yerine, değerli bir şeyin içinde yatışıp yok olur ve sonunda, “edebi hazine”yi iğrenç bir şekilde zenginleştirir... Rimbaud’nun egemenliğinin gücü, sadece her taklidi olduğu gibi her reddi de tabî kılması değildir. Onun ardından, şiir, paradoksal olarak *tabî kılınmış* bir egemenlik içinde durmaktan daha iyisini hayal edemez.

Bataille açmazdan kaçınmadan bunu kabullendi. Kuşkusuz, “insanın uca varması, aklının güçsüz düşmesi, *Tanrı’nın ölmesi* gerekir [fakat] kelimelerin en hastalıklı oyunları bile buna yetmez.”² Kuşkusuz, *şiirin* hareketi “tamamlanırsa, deliliğe varır.” Fakat onun yaklaşımıyla geri çekilme kaçınılmaz olarak başlar: “Şiire *doğru* hareket olmasının sınırları içinde kalmaya çalışır. Şiir, her koşulda, kendinin inkârıdır: Kendini koruyarak kendini inkâr eder ve kendini aşarak kendini inkâr eder.”³

Şiirin kendine bindirdiği yük ağırdır. Ne kadar kararlı olsa da her olasılıktan kaçabilir, yani kendi imkânlarına tabî olarak bu olasının imkânı olur. “Şiir yasadışıdır. Bununla birlikte şiiri kabul etmek onu tersine çevirir, bir kabulün dolayımı yapar. Beni doğaya karşı yönelten iç gücü zayıflatıyorum, verili olanı doğruluyorum.”⁴ Yasa, söylemin yasasıdır. Bu yasaya, şiir sözün bir an kaçabilmesini vaat ediyordu. Şiirle birlikte, “bir tür mezara” girmek mümkün olabiliyordu, “burada, mantıklı dünyanın ölümünden” imkânsız (ya da olasılığı aşan sonsuz olası) doğar. Haksız yere.

Şiire *doğru* götüren hareket aynı zamanda ondan uzaklaşır. Egemen *âna* ulaşmayı vaat eder. Gerçekte, sadece bu

¹ OC III, 220, *İmkânsız*.

² OC V, 156, *L’expérience intérieure*.

³ OC III, 532, *L’impossible*, notlar. Bataille, *İç Deney*’de aynı şeyi söyler: “Kurban edici, şair, kelimelerin ele avuca gelmez dünyasında yıkıntı hiç durmadan taşıdığından, edebi bir hazineyi zenginleştirdiği için çabuk yorulur.” Yine de “mahkûndur: Hazine zevkini yitirirse, şair olmaktan çıkar” (OC V, 172).

OC XII, 20, *Botteghe oscure*, “Lettre à René Char sur les incompatibilités de l’écrivain.”

ulaşma hareketi egemendir. Bu hareket geçince, erişilen (ya da görünüşte erişilen) an sadece *sürmekte olandır*, parçalamayı vaat ettiği zamanda ancak payı vardır (bu bakımdan herhangi bir başkasına benzer). Şiir ancak bir anı olabildiği çığılığı *sürdürür*. Bir çığılığı ifade ettiği anda, her sözcelemin verdiği genellik niteliğine onu eriştiği anda, bu çığılığın ifadesi olmayan dil yoktur (ve bu genellik ile akademizm arasında bir mantık değil, benzerlik ilişkisi olduğunu söyler Bataille): “Gerçekten de şiirin sefaleti gerçekte budur, olup biteni ifade etmek için kelimelerden yararlanarak, bir müze maskesi altında mevcut bir duygunun çığılığını bastırmaya yönelir.”¹ Şiir, bizi kendimizden kurtaran kutsal bir şey olmak yerine, ihanet ettiğini ileri sürdüğü zamana ve edebiyata zincirlediği bu hareketi küçümser. Bataille bu paradokstan asla feragat etmez.

Aslında ne kadar savunulamaz olsa da, buna seve seve bağlandığından, uzun süredir aşına olduğu sınır ve ihlal modeli üzerinden bunu düşünür. Sınır değiştirilemez ve Rimbaud’dan sonra kimsenin onu daha fazla itelemediğini ummak için bir neden yoktur; ama yine de sınır ihlali meşrudur, egemen bir yitim ve serbest bırakma hareketine itaat eder. Bataille, kimi zaman, bu ender rastlanan, engellenmiş ihlalin erotizmin öngörülebilir modeli üzerinden anlaşılmasını sağlar (şair “şiire güler, şiirin abartılı hassaslığına güler. Dizginsiz şehvet de âşığın utangaç okşayışlarına güler”);² çoğu zaman ve daha kesin olarak, “kurban etmeye yakın” bir anlam taşır.³ Gerçekten de sadece kurban etme bir irkilmedir, bir dışkılamadır, oluşun cimriliğinden ve “mantığın

¹ OC XI, 99, *Critique*, “De l’âge de pierre à Jacques Prévert.”

OC V, 350, *L’expérience intérieure*. Ya da: “Kavranamayan şey: Edebiyat eğer şiir değilse hiçbir şey olduğundan, şiir adının tersi olduğundan, edebi dil –gizli arzuların, karanlık yaşamın ifadesi– erotizmin cinsel işlevlerin sapkınlığı olmasından daha çok, dilin sapkınlığıdır” (OC V, 173).

Şiir ile kutsal ya da kurban etme arasındaki denklikler çoktur. Örneğin: “Kurban etme ahlak dışıdır, şiir ahlak dışıdır” (OC V, 158); “Şiirsel olan her şey kutsaldır, kutsal olan her şey şiirselidir.”

hüznü”nden kopan bir yıkımdır.¹ Böylece mümkün olduğunca uzağa gitmek gerekir: Şiir ancak bir ihlalse, cinsel azgınlığın aşırı şehveti niteliğini taşıyorsa, bir suçsa, şiirdir: Güzel, soylu, yüksek dilin içindeki kasap bıçağıdır, kurban edenin bıçağıdır. Şiir dil açısından, *temel* olanı temsil eder (ya da etmelidir), tıpkı dilin ihanet ettiği, onu harabeye çeviren şey gibi, *temel* olmaktan başka bir şey olmayı asla arzulamamalıdır. Köstebek kartal için neyse, damlayan su gökyüzü için neyse, ayak parmağı Tin için neyse, mezbaha kilise için neyse, genelev aşk için neyse, şiir de dil için odur.

Örnek olacak bir şekilde, sadece kurban etmenin eriştiği iletişime (kutsal olan iletişim: Başkasının benim için başkası olmaktan çıktığı an, benim onun için başkası olmaktan çıktığım an) şiir erişirse, arzu da edilir. Bataille’ın ona atfetmekte tereddüt etmediği yöntem (bir anlamda, meditasyona uygulanana benzer) ya da *deneyim* niteliği buradan kaynaklanır. Bu deneyim, *Yüz Parça* işkencesinin yol açtığıyla aynı sıfatla, aydınlatıcı, kendinden geçirici olabilir; ayrıca etkilidir: Şiire *doğru* başarılı bir harekettir.

Bataille’da genellikle olduğu gibi, bu bir altüst olma deneyimidir. Ve bu altüst oluş, temsilin altüst oluşudur: Burada bir atın temsili. (Bataille’ın seçtiği altüst oluş örneği budur. Kanıtlayıcı olmaktan başka değer taşımayan bir örnek. Nietzsche’nin delirdiğini gördüğü at “figürü”nü çağrıştırmaya Bataille’ın kendisi bizi davet etmeseydi, kuşkusuz başka değeri olmazdı. Nietzsche’nin Torino’da, Carlo Alberto Meydanında hıçkırarak boynuna atılıp delirmesine neden olan at “figürü.” Aynı zamanda *Guernica*’da, alevlerden aşırı heyecanlanmış, şaha kalkmış at figürü. Daima yanında taşıdığı at kafatasını da hatırlamalı.)

At zapt edilmiştir. Zapt edilmiş at farklıdır. Farklı, dolayısıyla aşkındır; aşkın, dolayısıyla din dışıdır. At, zapt edildiği sürece din dışıdır; özgür olduğu an kutsaldır. Kuşkusuz, atı serbest bırakmayan (onu bilinenin köleliğinden

¹ OC IX, 237, *Edebiyat ve Kötülük*.

–çiftleştirilmekten, toprağı işlemekten– kurtarmayan) şiir (aşk şiiri, destansı, mitik, vb şiir) yoktur. Onu kurtarmayan. Fakat bu özgürlük herhangi bir nitelikte olamaz. Bilinenden bilinmeyene götürmelidir.¹

Genel olarak şiir gibi, Bataille atı ahır denen o bilinen-den çekip çıkarır, fakat genel olarak şiirden farklı olarak, onu soylulaştırıcı amaçlarla oradan çekip çıkarır, mezbaha denen meçhule götürmek için oradan çıkarır. Herhangi bir “cenaze felsefesi”ne –kendini bundan korur– daha az itaat ederek, çünkü yere serilen, ölü at, farklı ve köle nesne temsiliyle (ve adlandırılmasıyla) engellenmiş içkinliği ve iletişimi, kendine rağmen, yeniden oluşturur. Mezbahada, kesimin geçmişe dönük olarak an haline getireceği o anda, “insanların yetiştirdiği ve arabaya koştugu hayvan” değildir artık, “bir uçurumun (yokluk denen çukurun) kenarındaki varlık”tır. Sadece öldüğü –yere serildiği, kıyıldığı, parçalandığı (şiirsel sahte duyarlılık değilse)– için bizi duygulandırmaz; duygulandırır, çünkü “o da benim gibidir. Benim gibi, uçurumun kenarındaki varlık”tır. Kasabın bıçağı için –gördüğümüz gibi, şiir bu olmalıdır– at kuşkusuz ölüdür (bundan böyle *kendi* etidir), fakat şiir için az çok budur, onun için yalnızca *yokluktur*. Bu yoklukta “hiçbir şey ölü değildir, hiçbir şey ölü olamaz.”²

Rimbaud’nun çılgın kaçış hareketi, ölmek isteyip de ölememeye itaat eder. Şiirin *yenilgisini* oluşturan hareket budur. Rimbaud’nun ardından olduğu şey olmasını sağlayan budur. Bataille’in örnek aldığı at, imkânsız bir ölüme

¹ OC XI, 103, “De l’âge de pierre à Jacques Prévert.”

² Bu –önemli– açıklama, Bataille tarafından şiirin teorileştirilmesini, daha önce belirtilen, “De l’âge de pierre à Jacques Prévert” yazısında olduğu gibi sonuna taşır (OC XI, 102-103). Daha önce de Bataille *İç Deney*’de bu açıklamayı doğrulamak için ata baş vurmuştu (OC V, 157); yine de onu bir yöntem mertebesine yükseltmez. Bu açıklamaların sonunda mezbahanın bulunması, *Documents*’da yayımlanmış aynı adlı yazıyı hatırlatır. Bu yazıda Bataille dikkati “mitolojik gizemler ile kanın aktığı yerlere özgü kasvetli yücelik arasındaki örtüşme”ye çekiyordu (OC I, 200).

doğru benzer bir harekete itaat eder; onu *yokluğa* doğru taşır.

Bataille'ın yazdığı birkaç şiir bu yokluğun kenarına tutunmuştur (bunlar çok azdır; ilk şiirler 1942'ye doğrudur. Fakat tarihlenmeleri genellikle belirsizdir). Bu şiirlerin itaat ettikleri paradoksun buyurduğu bu kaygı ve şehvetlilik niteliği onlarda vardır. Bu paradoksa öyle bağlı kalmıştır ki, sınırını bizzat kendi ifade eder: "En berbat olan şey şiirden bile kaçır: sadece sinirsel depresyonun buna erişme gücü vardır."¹

deliliğimin ve korkumun
iri ölü gözleri var
ateşin sabitliği
bu gözlerde bakan
evrenin hiçliği
gözlerim kör gökyüzü
nüfuz edilemez gecemde
imkânsızlık çığlık atar
tamamen çökerek.²

¹ OC IX, 236, *Edebiyat ve Kötülük*. Bataille'ın bu gerekliliği hayal kırıklığına uğratmayacağını düşünerek andığı şairler çok azdır: Rimbaud, elbette, bunlardandır; Lautréamont da. William Blake örnek olacak şekilde yer alır; Bataille onun için bir kitap düşünmüştür. Bununla birlikte bu teorileştirmeyi adıyla tamamladığı Prévert hakkında Bataille'ın böyle bir kitap yazmak için fazlasıyla bahanesi olduğunu düşünebiliriz. Onun oyunları kelimelerin kullanımında herhangi bir özgürleşmeye imkân tanımış olsa da, yine de hiçbirinde mezbahanın anıştırdığı bu şiddet yoktur.

OC IV, 16. *L'archangélique*'ten alınma on bir şiir. Bataille'ın şiirlerinin hepsi sağlığında yayımlanmamıştır. *L'archangélique* adı altında bir araya gelen ve Ağustos-Aralık 1943'te yazılmış olanlar 1944 yılında Messages Yayınları'na yayımlanmıştır. Bunlar Bütün Eserlerinin III. cildinin 79-91. sayfalarında yer alırlar. Bataille'ın şiirinin daha derinlemesine bir incelemesi için Jacques Cels'in güzel kitabına gönderme yapıyorum: *L'exigence poétique de Georges Bataille*, Éditions Universitaires-De Boeck, 1989.

“HAFİFMEŞREP” FELSEFE

Bugün şu gülünç gelebilir: Paris'te kitaplar sadece yayımlanarak kalmaz –bu zaten zamansız görülebilir– ayrıca okurları da kitaplara savaş açar. Dikkatli, uyanık bir savaş ve ironiyle karışık söylemek gerekir, ahlaki bir savaş. Sarsılmaz erdemler göz kulak olur, öyle ki, bu felaket zamanlarında, Ortodoksluk ihlal edilmemelidir ve yeni cephe açan saldırganlıklar, kuşkuya yer bırakmadan belirdikleri zorunluluk dokunulmadan kalır.

Bataille *İç Deney*'i savaş sırasında, 1943'te yayımlamakla hata etmiş gözükmektedir. Jules Monnerot Bataille'ı bu nedenle dostça, ölçülü ve sonuç olarak, haklılığı ortaya çıkmış bir şekilde eleştirir. Patrick Waldberg de bunu yapar; ama aleni bir şekilde (Amerika Birleşik Devletleri'nde yayımlanan VVV dergisinde) ve bambaşka bir saldırganlıkta. Souvarine, daha ileride, burada, işgalciyle gizli bir işbirliğinin değilse de, en azından yazarının bu işgalle uyumunun yüz kızartıcı bir işaretini görecektir.¹ Yine Paris'te, *İç Deney*'in yayımlanmasına bambaşka nedenlerle tepki gösteren başkaları da olur: Bu kitap teşhir edilmeyi hak ediyorsa, bu,

¹ 1943 yılında Sartre'ın *Varlık ve Hiçlik*'i, Camus'nün *Sisifos Söyleni*, Leiris'in *Haut-mal*'i, Simone de Beauvoir'ın *Konuk Kız*'ı da yayımlandı... Başkaları da kitap yayımladılar: Cocteau, Colette, Giraudoux, Neveu, Saint-Exupéry, Triolet, vb. Tiyatroda Cocteau, Sartre (*Sinekler*), Giraudoux, Claudel (*Saten Ayakkabı*) oynandı.

Bu bildiriye imzalayan tek önemli gerçeküstücü ad, bir süre sonra Bataille'in dostu olacak René Magritte'tir. Maurice Blanchard (1942 yılında *La main à la plume* yayınlarından *Les pelouses fendues d'Aphrodite*'i yayımlandı; bu yergi yazısı da bu Yayınevinden çıkmıştır) ile Christian Dotremont'un (1943 yılında yirmi bir yaşındadır; 1947 yılında Belçika Gerçeküstücü Grubu'nu kuracaktır) adı da belirtilebilir. Bunlara, bir süre sonra komünist olacak André Stil'in ve Pierre Dumayet'nin adı da eklenebilir. Bu yergi yazısını diğer imzalayanlar şunlardır: Noël Arnaud, Charles Boquet, Jacques Bureau, Jean-François Chabrun, Paul Chancel, Aline Gagnaire, Jean Hoyaux, Laurence Iché, Félix Maille, J. V. Manuel, Pierre Minne, Marc Patin, André Poujet, Jean Renaudière, Boris Rybak, Gérard de Sède, Jean Simonpoli.

savaş sırasında çıktığı için değil, bizzat kendisi *marazi bir şekilde* savaş olduğundandır.

Bu saldırıların ilki, *Nom de Dieu* [*Tanrı'nın Adı*] başlıklı ve çoğu bugün unutulmuş (öyle unutulmuş ki, gerçekten de bu ikinci cepheyi Amerika Birleşik Devletleri'ne sürgüne gitmiş tarihsel şeflerin çoğuna hangi bağların bağladığı bilinmemektedir) önemsiz bazı gerçeküstücülerin imzaladığı kısa bir bildiri-yergiden ibaret olacaktır.¹ Bu yergi yazısı *Messages* dergisini olduğu kadar Bataille'in kendisini de hedef almaktadır (tabii eğer Bataille'in katılımı dolayısıyla *Messages* dergisini hedef almamışsa). Neyle suçlanmaktadır? Görüldüğü kadarıyla, gerçeküstücülüğün yerine kendini geçirmek istemekle (Bataille'in bunu nasıl yapabileceğini hayal etmek güç olsa da) ve daha kötüsü, eski günlere ("eski idealist günlere") atıfta bulunarak bunu yapmaya çalışmakla suçlarlar. Gerçeküstücülüğü teşirinde idealizmi anahtar kelime yapmış Bataille'i idealizmle suçlamak kuşkusuz komiktir. Bu suçlayıcıların gözünde "Bay Bataille" öyle bir idealisttir ki, bu hakarete (Bataille'in gözünde bu yine de en aşırı, en tehlikeli hakarettir), başkalarını da eklemede kendilerini tamamen haklı görürler. Dolayısıyla Bataille papaz, piskopos muamelesi görürken, müminleri de (bundan anlaşılması gereken *Messages* dergisinde yazanlar mıdır?) cüzzamlı muamelesi görürler.

Bu yergi yazısının önemi sadece anekdotiktir. Kafa karıştırıcı olduğu kadar edebi bakımdan zayıf da olan yazı (gerçekten gerçeküstücü yergi yazılarının hayal gücü en düşük olanına bile denk değildir), Bataille'in çağdaşları arasında, bunların erdemli bir niyet taşıyanları arasında yarattığı şaşkınlık kindarlığa tanıklık etmektedir. 1943 tarihli bir mektupla Jean Bruno'ya söylediğine inanılacak olursa, Ba-

¹ Jean Bruno tarihsiz bu mektup konusunda şunu söyler: "(1 Mayıs 1943 tarihli ve muhtemelen Bataille'in İç Deney'inden çok *Messages*'da çıkan bir yazısına saldıran gerçeküstücü *Nom de Dieu* bildirisinden sonraki mektup)."

taille bu yazıdan özel olarak etkilenmiş değildir: “Kitabımın yayımlanmasından sonra beni şiddetle tartışma konusu eden gerçeküstücü bir bildiri gördüm [Bataille’ın kitabının hedef alındığını sanmasına şaşırılabilir; gerçekte, imzacılar kitabın adını anmamaktadır; eleştirileri sadece *Messages*’a yönelik gibidir]; bana papaz, piskopos dediler... Komik olmak dışında bir önemi yok.”¹

Bataille’ı hedef alan saldırıların ikincisi Hristiyan Gabriel Marcel’den gelir (*İç Deney* anlamlı bir savunmacı birleşmenin vesilesi olur: Gerçeküstücüler, Hristiyanlar ve göreceğimiz gibi, varoluşçular bu vesileyle ortak cephe oluşturacaktır).² Tuhaf bir şekilde, Hristiyan eleştiri –en azından Gabriel Marcel’inki– en yanlış eleştiri değildir; çünkü o, Bataille’ın teşebbüsünü en az Hristiyan teşebbüs olarak teşhir etmeye çalışan bir Hristiyandır (Bataille’ı Gabriel Marcel’in nezdinde bir papaz ya da piskopos gösteremeyiz). Tanrı’ya inanan biri açısından Bataille’ın nihilizmine hiç kuşku yoktur ve Marcel bunu abartılı ama doğru bir cümleyle ifade eder: “Gerçekte, radikal bir nihilizmin ifadesinde hiç bu kadar ileriye gidildi mi, emin değilim;”³ çünkü Gabriel Marcel’in esasen Bataille’ın ahiretteki kurtuluşu küçümseyen reddini (ama bu aynı zamanda bir meydan okumadır), hiçbir umuda kendini bırakmama yönündeki kederli kararlılığını eleştirdiği açıktır (“kurtuluşu, daha genel olarak da bizzat umudu kökten reddetmeyi amaçlayan kibir”den söz eder).⁴

Gerisi, yöntem ve dil sorunudur. Gabriel Marcel Bataille’ı sadece Aziz Jean de la Croix’ya (aynı zamanda da başka mistiklere) denk gören kendini beğenmişlikle, sadece Hı-

¹ 1943 Aralık tarihli bu yazı 1945 yılında *Homo Viator* (Aubier) adlı kitapta, “Le refus du salut et l’exaltation de l’homme absurde” adıyla yayımlanacaktır.

A.g.e., 249.

A.g.e., 258.

A.g.e., 272. Fakat Tanrı’nın yokluğunu ya da en azından yok varlığını Pascal da *düşünmedi* mi, özellikle ilk düşünen o değil mi?

ristiyan sözcükleri –Hiristiyanlığı inkâr eden amaçlar için– saptırmakla suçlamaz, Nietzsche’nin kederli bir takipçisi olmakla da suçlar (fakat bir Hiristiyan açısından kendini Nietzsche’nin savunucusu yapmakta da Cizvitçilik yok mudur?): Nietzsche dorukların havasını solurken, Bataille, bir deli gibi, kendi hücrelerini arşınlar.

Bundan daha ikiyüzlü olunabilir mi? Düşüncesi ne kadar tartışmalı ve tutarsız olsa da, Nietzsche, Gabriel Marcel’e göre, kesinlikle samimiydi: Deliliği ve ölümü, buna tanıklık etmiyor muydu? Samimi olduğu için de mistikliği –onun mistikliği kiliseye düşman bir davaya hizmette kullanılsa da– inkâr edilemezdi. Oysa, Bataille’da –ve “dostlarında” (yine! Ama bunlar kimdir? Marcel, Blanchot’yu düşünmüş olmalıdır)– sadece bir “tavır alma” vardı, bir simülasyon, hatta göz boyayıcı bir mistisizm vardı; gerçek mistikler ise, deneyimlerinin otoritesi ve nedeni Tanrı ve ahirette kurtuluş olanlardı. Bataille’in adının anılmasını haklı bulacağı en fazla bir ya da iki ad olur; bunlar ne düşünürlerse düşünsünler, inançsızca düşünürler, “dinsel kesinliklere karşı konabilecek en inatçı ret” içinde düşünsünler: Bu adlar Pascal ile Kierkegaard’ın adlarıdır.¹ Görüleceği gibi, Pascal’ın adını anmakta ne kadar özenli olsa da ve kendisinin ne kadar uzakta olduğuna inansa da, Bataille’in ayakları altında çiğnenmeye devam etmiştir. André Breton, 1929 yılında, Bataille’daki Pascal’ı teşhir etmişti. Gabriel Marcel bunu on dört yıl sonra yapar. Monnerot ve Sartre, özellikle Sartre, bunu, kendi sandıklarından daha fazla gerekçeyle yapacaklardır. Görüleceği gibi, Pascal Bataille’in içinde pusuya yatmıştır (sefih bir Pascal; fakat daha karanlık ya da umutsuz değil) şu nedenle ki –Bataille bunun bilincinde miydi?– ondan bir *de* üslup ödünç almıştır (*Düşünceler*’in Pascal’ının *Suçlu* ve *İç Deney* üzerindeki “edebi” etkisinin çok güçlü olduğu saptanabilir) ve –Lev

¹ Pascal’ın iki yüzyıl sonra Nietzsche’nin kişiliğinde dirildiğini söyleyen Shestov’dur.

Shestov'un bilinçdışı anısı mı?– Bataille'in Nietzsche'si derinden Pascalcıdır ve öyle kalır.¹

İç Deney'in Bataille'a yönelik yol açtığı eleştirilerden üçüncüsü Jean-Paul Sartre'inkidir.² Bu kitabı Sartre, ironik bir şekilde, “şehitlik denemesi” olarak adlandırır. Bu uzun yazıda ironi egemendir zaten; Bataille'in genellikle alaya aldığı türden tamamen bilgiçlik taslayan ve öğretmence bir ironi –Sartre bunun farkında olmalıydı. Ironi ve sivri dillilik: Ironi, tekinsiz bir nesne olan bu kitabın ve onu imzalamış olan katlanılmaz yazarın hakkından gelebilecek gibi gözükmemektedir; her ikisi de Sartre'ın sinirlerini bozmaktadır. Yazı, analiz ile yergi arasında defalarca gidip gelir ve sonunda, tamamen öfkeli kara çalmaya gömülür; Bataille tam anlamıyla bir erkek değil, bir dul olur: “Kazazede deneyecek insanlar vardır. Bunlar, sevdikleri bir varlığı, bir 'baba'yı [ama Sartre hangi baba olduğunu biliyor mu?], bir dostu, bir metresi [kesinlikle!] erkenden yitirmişlerdir ve onların hayatı artık bu ölümün kasvetli ertesi gününden başka bir şey değildir. Bay Bataille Tanrı'nın ölümünden sonra sağ kaldı.”³ (Sartre bir babanın ya da bir metresin bambaşka bir şekilde tanrı ve güç olabileceğini hayal edebiliyor gibi gözükmemektedir). Teselli bulmaz dul Bataille, demek ki, bir hastadır, Sartre bunu söylemekte tereddüt etmez: “Tutkulu insanların, paranoyakların kullandığı nahoş soyutlamaları içinde güçsüz kalan, bu donmuş ve yakıcı ünlü akıl yürütmeler bilinmektedir: Bunların kesinliği za-

¹ Sartre'ın makalesi *Cahiers du Sud* dergisinde Ekim, Kasım, Aralık 1943 sayılarında (no 260, 261 ve 262) üç bölüm halinde çıktı. Yeni baskısı: *Situations I, Essais critiques*, 133-174. Referanslar bu kitaba göndermedir.

Jean-Paul Sartre, *Situations I*, 142. “[...] İşte karşımızda, siyahlar içinde, teselli bulmaz bir dul gibi kasvetli ve komik, ölmüş kadının anısına kendini tek başına günaha teslim etmiş biri” (a.g.e., 143). Yanılmayalım: “Ölmüş kadın” aklımıza gelebilecek kişi değildir; sosyolojidir. Sartre'ın Nervalci tonları (“ben zifiri karanlığım, dum, teselli bulmazım”) ona şiirsel kehanet gücü vermiş gibidir. A.g.e., 135.

ten bir meydan okumadır, tehdittir, güvenilmez kımultısızlıkları gürültülü bir lavı sezdirir. Bay Bataille'ın mantıksal çıkarımları bunlardır. Hatip, kıskanç, avukat ve deli.¹ Bu teşhiste bulunan Sartre kırk sayfa ötede tedaviyi belirtir: "Gerisi, psikanalizin işidir. Hemen itiraz etmeyin: Burada, Freud'un, Adler ya da Jung'un kaba ve kuşku verici yöntemlerini düşünmüyorum; başka psikanalizler vardır."²

Bir yakınının mektubuyla birinin kapatılabildiği dönem kuşkusuz şanslı bir dönemdi: Örneğin Sade'dan en kısa sürede ve en kalıcı şekilde kurtulunuyordu. Heyhat, bir adamdan kurtulmanın ve onun *entelektüel olarak* zarar vermesini engellemenin entelektüel yolları varmış gibi gözükmektedir. Çünkü ironi yetmez ve Sartre bunu kabul etmek zorunda gibidir. Bu kitabın, ne kadar *delice* olsa da, sağlam öncelleri olduğundan bunu seve seve kabul eder; bunlar o kadar sağlam ve güzeldir ki, bizzat Sartre bunları zikreder: *Düşünceler, İtiraf, Ecce Homo, Pas Perdus, Çılgın Aşk, Üslup Kitabı, Ergenlik Yaşı*. Pascal, Rousseau, Nietzsche, Breton, Aragon ve Leiris... Yıkıma tepeden girişmeli ("deli"nin denetim altına alınması); ve bu zaman alacaktır: Üç aya yazılmış en az üç yazı.

Sartre yanılmaz: Bataille'ın iki öncüsü vardır, Nietzsche ve Pascal (Sartre Bataille'la hesabını görürken onlarla da görmüyor mudur?). Nietzsche'nin etkisi üzerine: "[...] fiiliyatta, *İç Deney*'in bazı sayfaları, nefes kesen karmaşalarıyla, tutkulu sembolizmleriyle, kahince vaiz üsluplarıyla, *Ecce Homo*'dan ya da *Güç İstenci*'nden çıkmış gibidir."³ Fakat Sartre esasen Pascal'ı, Bataille'a yönelik eleştirilerin kesin-

¹ A.g.e., 174. Bataille'ı psikanalist divanına, kaygılı bir sabırsızlıkla yollamak isteyen ilk kişinin, erdemli entelektüelliğe daha fazla zarar vermemesi için bile olsa, Sartre olmadığı fark edilecektir (tabii eğer onu divana değil, deli gömleğine mahkûm etmek istemiyorsa); Breton uzun süre önce, onun ardından da Souvarine ve Simone Weil bu niyeti belirtmişti.

A.g.e., 134.

A.g.e., 159.

likle zorunlu referansı gibi gözüken Pascal'ı, onun "ateşli küçümseyişini ve telaşla ifade etme ihtiyacını" düşünür. Biçimsel benzerlikler, Sartre'a göre, eksik değildir ("kendinden geçer ya da can çekişir gibi kesik kesik soluksuz kalış"ın boğuk, düğümlü, imalı üslubu); bunlar kimi zaman pastişe bile yaklaşır.

Yine de Sartre'ın Pascal'a yönelik özel bir tiksintisi yoktur; tersine, ona göre Pascal ilk tarihsel düşünürdür (gerçekten de Pascal zamanı ilk düşünendir, çünkü zamanı Tanrı'dan tamamen kurtulmuş olarak ilk düşünen odur).

Bataille'da bu nitelik de vardır: Özü varoluşa tercih etmeme, insan doğasından değil, durumundan söz etme niteliği. Dolayısıyla iki adamı ayıran hiçbir şey yok mudur? Vardır; Tanrı'nın ölümü. Bataille gerçekten de ateist olmuş değildir (en azından Sartre bunu iddia etmektedir) ve Tanrı'dan özgürleşmiş zamanı, Sartre'ın nihayet ve tarihsel çekince olmadan gördüğü zamanı Bataille ertelenmiş olarak görür, Tanrı'nın ölümünden -bu ölümün kendisinden başka- hiçbir şey kazanamamıştır. Tanrı'nın hükümdarlığından ve vaat edilmiş amaçlarından nihayet kurtulmuş böyle bir zaman fırsatından yararlanmaktan Bataille imtina eder. Bataille, bildiğimiz gibi, zamanı sevmemektedir; ne tarihsel zamanı ne de politik zamanı. Tanrı'nın vaat ettiği amaçların yerine, insanlardan kaynaklı olanları koymakta ona cazip gelen hiçbir şey yok. Bataille ertelenmiş zamanı seviyordu; tamamen âna ertelenmiş, hesapsız, projesiz, amaçsız ve her türlü kurtuluştan yoksun zaman. Batailleci zaman *duldur*, tıpkı Sartre'ın Bataille hakkında söylemekte haklı olduğunu sandığı gibi (Sartre Tanrı'nın dulunu kastediyordu). Başka deyişle, Bataille, gerçekleştirdikleri üzerine spekülasyon yapan ve ânı, amaçlarını gelecekte bulan bir projenin sıçrama yapan her düşüncesini reddediyordu (Bataille Nietzsche'nin cümlesini kendi hesabına alıp radikalleştirir: "Geleceği ilgilendiren cehaleti seviyorum").

Paradoksal bir şekilde, belki de Bataille Sartre'dan daha az mistiktir; devrimci eskatoloji vaatlerinden artık hiçbir beklentisi olmadığından, tanrısal eskatolojinin yok oluşu karşısında kendini gayet iyi teselli etmektedir. Bataille'ın anını Sartre birkaç öncelle özdeşleştirir: Mistiklerin ıstırapları tarzda kendinden geçmiş, Kierkegaard tarzında kaygılı ve ezeli, Gide tarzında zevk düşkünü ve Proust tarzında anıları canlandırıcı... ve hepsinden çok da, güleş, utanmazca güleş, küstahça güleş (Bataille'a göre an, "şans" ya da "kapis" ânıdır). Sartre bu kahkahadan endişe mi duyar? Nietzsche'nin hafif güler yüzülüğü, ona göre, Bataille'la birlikte, acı ve yönlendirilmiş bir kahkaha olur. Böyle bir kahkahada, doğru ya da yanlış, mutlu ya da öfkeli, entelektüel olarak çürütülebilir hiçbir şey yoktur ve Sartre da zaten bunu çürütmeye kalkışmaz; buna ikna olmadığını söylemekle yetinir. Fakat bunu oldukça ergen bir tarzda ya da ne yapacağını bilemez bir şekilde söyler, sanki satırı satırına, bu paranoyağın nahoş soyutlamaları içine sürükleniyormuş gibidir: "Bize kendisinin güldüğünü söylüyor, ama biz gülmüyoruz."¹ Fakat Bataille haz aldığını söylese, Sartre da haz almayı mı bekleyecek? Farkına varmadan, dil sürçmesiyle bu metaforu izleyecektir: "Bay Bataille'ın duygusu bu kadar sertken 'fikirleri'nin bu kadar gevşek, bu kadar şekilsiz olmasına sadece üzülünür."² Sartre'ın temelde anlamak istemediği şey bu değil midir? Bu deli kendini parçalarken gülüyor, en berbat şeyden hoşlanıp (büyük keyif alıyor, demişti Breton), haz alıyor. Şu iki şeyden biri: Ya gerçekten, hiç çekincesiz gülmektedir ve delidir ya da haz almaktadır ve sapkındır. Dolayısıyla bunu Bataille'a yöneltilmiş Nietzscheci terimlerle söylemek daha doğru olur: "O öte dünyayı kafaya takmış biridir," bir Hristiyanıdır. Bunun kanıtı, onun (öfkeli olmak dışında) gülmemesi ve haz almasıdır (düşüncesi "gevşek"tir). Dolayısıyla bir sahtekârdır;

¹ *A.g.e.*, 166.

² *A.g.e.*, 166.

Sartre'in onu nitелеmek için hazır bir kategorisi vardır: *kötü niyet*. Bataille, bu dünyanın zamanı ister insani olsun ister tanrısal, öte dünyadan vazgeçmeye herhangi birinden daha yatkın değildir; dolayısıyla utanç verici bir Hristiyandır.¹ Ve utanç verici olduğundan, onun *deneyimi*, olsa olsa, "küçük bir panteist kendinden geçme"dir.² Sonuçta, Bataille Spinozacı mıdır? Daha kötüsü! Spinoza'nın panteizmi beyazdır, Bataille'inki karanlık. Çünkü Hristiyan ya da panteist olmak Sartre'in gözünde 1943'te hiç yarar taşımadığından, savaşın en sert şekilde suistimal ettiği hümanizmanın tuzağından *ad hominem* teşhirinin kesin sonuçlarını çekip çıkaracaktır: "[...] Bay Bataille'in bizi çağırdığı sevinçler, eğer sadece kendilerine gönderme yapacaklarsa, yeni girişimlerin örgüsünde kendilerine bir yer bulamayacaklarsa, yeni hedeflere doğru aşılacak yeni bir insanlık oluşturmaya katkıda bulunmayacaklarsa, bir kadeh içki içmenin ya da plajda güneşte yanmanın zevkinden fazlasına değmezler."³

Plajda güneşte yanmak, Bataille'in kendi zevkleri arasında saydığı bir şey hiç olmadı (Sartre, öngöründe bulunarak, onu Camus'yle mi karıştırdı?) ve Sartre daha az erdemlilik taslasaydı, belki de Bataille'in tanıdığı *uyku kaçırıcı* tek sevinici genelevlerde ya da kadınların bacakları arasında bulunduğunu söylerdi. Bataille'in "yanlışığını" kanıtlamayı çok isteyen Sartre, kötü niyetli bir şekilde, Bataille'in mistisizminin özünün ne olduğunu söylemeyi ihmal etti ve Bataille'a karşı, *Bulantı'yı* okumak istemeyenlerin ona karşı davrandığı gibi davrandı.⁴

¹ A.g.e., 171.

² A.g.e., 174.

Sartre'in o sırada *Madam Edwarda'yı* okumuş olması kaçınılmazdı. Sartre ile Bataille'in çok fazla ortak dostu vardı. Adını bile anmadan (Bataille bunu istemiyordu), bir "pornograf"ın (*Bulantı'nın* yazarı hakkında da bu denmemiş miydi?) bu kitabı ışığında, kaçınılmaz sonuçlar çıkartabilirdi: Anı bir inanç değişikliğine inanmış gibi yapmak hariç, *İç Deney* bir Hristiyanın eseri olamazdı. OC VI, 343, "La discussion sur le péché." Bu tartışma *Dieu vivant* dergisinde (no 4, 1945) tekrar yayımlandı.

Yine de iki adamın doğrudan doğruya ve kesin olarak birbirlerini yanlış anladıkları çok söylendi. Ancak görüleceği gibi, durum bu değildir. Bataille'in Sartre'in saldırgan karşılığından derinden etkilendiği doğrudur. Bunu uzun uzun düşündüğü ve birçok biçimde, bu hakaretin karşılığını vermeyi arzuladığı da doğrudur. Bunda şaşırarak bir şey yoktur: Kolayca korkutulabilir olmak Bataille'in karakterinin apaçık bir özelliğidir; prestije saygı duyar, bir anlamda buna imrenir. Breton onu etkilemiştir Sartre etkilemiştir; ve Camus etkileyecektir. Bataille'in eserinin onlarınkinden herhangi bir bakımdan aşağı olduğu ileri sürülemez; fakat –mütevazılıktan (Bataille son derece mütevazıdır ve öyle kalacaktır) ya da korkudan–, o bir filozof olmadığından, felsefe formasyonuna sahip olmadığından, Fransa'nın en göz kamaştırıcı mantıkçılarından biriyle (ve Bataille pek az mantıkçıydı) rekabete girmekten çekinse de, onlar tarafından kabul görmeyi yine de bekliyordu, onu dışlayacak bir tartışmaya dahil olmayı umuyordu.

Bunu görmeye fırsatımız olacak, çünkü 1944 yılında Bataille ile Sartre sık sık buluştular ve anlaşmazlıkları gerçekten silinmese de, Sartre, görüldüğü kadarıyla, deli olarak kabul etmeye devam ettiği kişiye daha dikkatli, daha dostça kulak verdi. İlişkilerinin bu geçici yatışmasının en iyi kanıtlarını Bataille'in 5 Mart 1944'te Marcel Moré'nin evinde verdiği "Günah Üzerine Tartışma" başlıklı konferansta görürüz. Bu konferans iki adam arasındaki ilişkiyi gerçekten değiştirmemiş, onların gerçek ve kesin bir anlaşma alanını aniden bulmalarını sağlamamış olsa da, yine de Sartre'in gözünde Bataille'in bazı kavramların kullanımında kasıtlı olarak beslediği bulanıklığı dağıtma imkânı sundu ve Sartre nihayet Bataille'in bu kavramlar altında "tamamen farklı şeyler"den¹ söz ettiğini, ahlak ve din mefhumlarına daha sonra bunları reddetmek için başvurduğunu fark

¹ A.g.e., 345.

etti. Sartre'ın kesin mantığının karşısına Bataille, tutkusal ve kirlenmiş, tereddütlü bir mantığı ustalıkla çıkardı ("bu durum tavrımı son derece zayıf, son derece kırılğan kıldı... Savunulamaz bir tutumdan söz ettim");¹ bu mantık her muhatabı kendi tavrını güçlendireceğini iddia edebileceği desteklerden yoksun bırakır. İroni, der Bataille, kendi konumunu yargılayarak; ironi ve kaygısızlık. Sartre, Bataille'ın, muarızlarının kapılabileceğini hayal etmediği bir ciddiyetin tuzağına düşmüştür:

"Kutsallığa saygısızlıkta bulunmaktan kendimi kurtarmak ve böylelikle, kutsallığa hakaret etmeden kavuşamayacağım ahlaki bir hayatı bularak, sonuçta, Hristiyan yörüngede kalmak için bu tutuma ihtiyacım olduğu yanılsamasının yanlış olduğunu düşünüyordum. [...] Kaygısızlık olarak adlandırabileceğim başka bir şeyin fark edilemeyeceğini özellikle öngörmedim. Eğer bunu yapıyorsam, kendime aldırmadığım için, kendimi hiçbir yere kapatmadığım içindir [...] üzerinde ısrarla durduğum tek şey, hiçbir mefhumla kendimi kapamamak, mefhumları sonsuzca aşmak ve bunları böyle aşabilmek ve bu kaygısızlığı kendime kanıtlayabilmek için [...] kapanmaya ya da benden önce başkalarını kapatan mefhumlardan yola çıkmaya ihtiyacım vardı."²

Bu tartışma, Sartre ile Bataille'ın herkesin önündeki ilk ve son tartışmasıdır.³ Gelecekte Bataille Sartre'ın yayımladığı kitaplara karşılık vermek ister; fakat Sartre Bataille'ın yayımlayacağı kitaplara bir daha asla tepki göstermez. Buna üzülebiliriz: Onların arasındaki durum, Descartes ile Pascal

¹ A.g.e., 349.

Bu tartışmada hazır bulunan ve katılanlar: Adamov, Blanchot, Burgelin, Camus, de Gandillac, Hyppolite, Klossowski, Leiris, Lescure, Madaule, Marcel, Massignon, Merleau-Ponty, Moré, Paulhan, Prévost, de Beauvoir ve R. P. Daniélou'lar, Dubarle, May-dieu...

Georges Bataille, *Figaro littéraire*, 17 Temmuz 1947.

arasındakine denktir. Bataille, Sartre'ın Pascal'ı mıydı? Bu olasılığın ihtimal dahilinde olmasına yol açan Sartre'ın kendisidir. Bataille'a kalsa, daha kaba, daha sert bir ifadeyle, Sartre'ın ağzındaki çürük diş olduğunu seve seve söylerdi. Diyalog her koşulda kısa kesilmiştir: Bataille'ı tek küçümseyen Sartre olmayacaktır. Bataille ise Alexandre Kojève'i alenen tercih edecektir: "yaşayan en büyük filozof."¹

“HEM SİSTEM GEREKİR HEM DE AŞIRILIK”

Bataille'ın söz dağarcığının görünür basitliği yanıltmamalı: Bataille'ın düşüncesi, Nietzsche'ninki gibi sadece görünüşte kolaydır. Konvansiyonel bir dil görünümü altında, Bataille sabırlı ve sapkın bir bozma çalışmasına girişir. Her fırsat çıktığında söylediği ve tekrarladığı gibi, o bir filozof değildir ve bu inkârın içine nezaket (genellikle insanları sıkmaktan korkar bir hali vardır), çekince (felsefe formasyonu yoktur ve Sartre gibi insanlar, gördüğümüz gibi, bunu ona hatırlatacaklardır) ve belli bir cilve payı girer (filozoflar yaşlı moruklardır, yokluklarında daha rahat eden bir tarihin boynuzlularıdır). Bataille'ın felsefe ve filozoflar karşısındaki alaycılığına nezaket, çekince ve cilve katılır. Bununla birlikte onlar karşısındaki tutumu, tıpkı –ya da görüldüğü kadarıyla– şiir karşısındaki tutumu gibi asla net olmayacaktır.

Yine de bir şey kesindi: Felsefeden ve hatta teolojiden, metinlerinin iletişimini denetim altına alan, üstelik bu mefhumlar genellikle kullanımlarından sapmış olarak kullanıldıklarından kendisini daha fazla denetim altına alan birçok mefhumu kendine mal edebilmişti. Bir şey daha kesindir: Bir Bataille sistemi vardır; düşüncesi iddia edildiği kadar systemsiz değildir. Gerçekten de kesin bir kargaşa görünümü vermeye ne kadar özen gösterse de, düşüncesi sağlam

¹ Georges Bataille, *Figaro littéraire*, 17 Temmuz 1947.

biçimde yapılanmıştır. (Bu sağlamlık olmasa bu düşünce dayanır mıydı? Sartre onun hakkından gelmek için sadece iki sayfaya ihtiyaç duymaz mıydı?) Bataille kargaşa ve aşırılık yaratmaktan haklı olarak gurur duyabilir. Fakat sistemlerin en sağlamını tasarlama kaygısı –onda– olmasaydı bunu başaramazdı.

Gerçekten de bütün ateolojik düşünce tamamen sistem mefhumuna dayanıyor olsa da, aynı zamanda bundan fazlasıdır. *Madam Edwarda*, *Ölü Adam*, *Küçük* gibi metinler bu aşırılığı hiç tartışmasız temsil ederler. *Suçlu*, *İç Deney* de bir anlamda böyledir. Bataille onlarda sistemi harap edecek kadar bu aşırılığı doğrulayan şeyi bilinçli olarak budamamış mıdır? Ama sistem vardır ve bu *toplamın* büyük kitaplarının sonuncusu olan *Nietzsche Üzerine* bunu açığa çıkarır (ama yine muğlak biçimde olduğunu kimse inkâr edemez); *Nietzsche Üzerine*'nin bütünü yayımlandığında, artık muğlaklık kalmayacaktır. Fakat önceki kitaplarda olduğu gibi, Bataille onu “hafifletti,” metnin temel yanlarını dışkı halinde bıraktı (bu eserin soykütüğünü bütünüyle kavramak için notlarına bakmak gerekir). *Nietzsche Üzerine*, tek başına, eksiksiz bile olsa, buna yetmezdi. Buna iki başka metni daha eklemek gerekir: *Nietzsche'nin Kahkahası*¹ ve *Günah Üzerine Tartışma*.² Bunlarda bir sözlükçenin yanı sıra bir düşüncenin bulunduğu da görülecektir; yani sadece mistik bir sistem değil, ateoloji olarak da olsa, bir teoloji görülecektir.³

“Hayatı (yani olasıyı) imkânsızın düzeyine yerleştirmek,” Bataille’ın *Nietzsche'nin Kahkahası*’nda manevi deneyim olarak tanımladığı görev budur. Fakat buradaki olası nedir, imkânsız nedir? Olası, organik hayat ve onun geli-

¹ 1942 yılında Brüksel’de *Exercice du Silence* dergisinde yayımlandı.

² Bkz. “HafifMeşrep’ Felsefe.”

“İnanan insanların bütünü için Tanrı’nın ne anlama geldiğini ve düşüncelerinde işgal ettiği yeri herkes bilir ve sanırım, Tanrı’nın varlığı buradan çıkarılsa bile yine de bir şey, boş bir yer kalır. Bu boş yerden söz etmek istiyorum” (Madeleine Chapsal ile söyleşi, a.g.e., 19).

şimidir; imkânsız, ölüm ve yok etme zorunluluğudur. İndirgenemez olan budur. Tanrı'nın varlığını hayal ettiğimiz sürece, her koşulda, imkânsız olası vardır (eğer geçiş olarak, sınav olarak değilse); imkânsız yoktur, çünkü ahiret kurtuluşu bundan bir kaçıştır. İmkânsızın olmadığı bir dünya, doğanın iyi varsayıldığı bir dünyadır. Eğer orada kötülük hüküm sürüyorsa, insan suçlu olduğundandır. Böylece bu dünyadan hem kötülüğü hem de onu yerleştiren insanı kovmayı hayal ederiz: İmkânsızı kovmak. Böyle hareket eden insan, paradoksal olarak, imkânsızla yüz yüze gelir. Kimileri geleceğe bel bağlamaya devam etmekteyken, kimileri ise -ödlekçe- Tanrı'ya geri dönerler... Ve bazıları, insanın ne olduğunu (kendilerinin ne olduğunu) bilenler, imkânsız için kolay bir av olarak, onu hiçbir şekilde ıskalamadan yaşamaya girişirler.

İmkânsızı hiç ıskalamamak, Tanrı öldüğünden, insanın bir hayvan gibi terk edildiğini kabul etmektir: Tanrı ölünce hayvanlar birbirlerini yerler. Bu, insana kimi rahatlıklar sağlasa da (gerçekten üzerinde yattığı ot yığını, ateş, mağara verilir...), nihayetinde, “en mutlular için de en bahtsızlar için de, temelde aynı, hiçbir şeyin ortadan kaldıramayacağı bir imkânsız”ın varlığını sürdürmesini kabul etmektir.¹

İmkânsızı yaşamak, ondaki hiçbir şeyi ıskalamamak; Bataille için manevi deneyim işte budur. Kuşkusuz eskimiş bir kelimedir bu; kekremesi kokar. Yine de bunu kullanıyorsa, ona ince ayar yapmaya, temizlemeye azaltmaya razı olmamız -kışkırtıcı- pahasınadır. Deneyim, olabilir; ama ahiret kurtuluşu yoktur (kaçamak sözlerin en iğrenç: İmkânsızın atlatılmasıdır bu ve deneyim bu imkânsızın ta kendisidir). Ahiret kurtuluşu, “manevi olanın kusursuz inkârıdır.” Bataille maneviyatın iki olumsuz tanımını verir (Bataille'in ateolojisi birçok konfigürasyonunu olumsuz teolojiden ödünç

¹ OC VI, 309. Bu saptamanın sadece metafizik olmadığı görülecektir. Aynı zamanda politiktir. Bataille'in savaştan sonraki tutumu bunu defalarca hatırlatacaktır.

almıştır): “Her imkânsız bir olasının var olmaya son vermesini sağlayan şeydir” ve “Her olası, gücünün son sınırında, imkânsıza özlem duyar.”¹

Nietzsche bunu söylemiyor muydu: “Teselli eden, selamete çıkaran ve iyileştiren her şeyi, her umudu, her inancı gizli bir uyum içinde kurban etmek gerekmez mi?” Yani: “Bizzat Tanrı’yı kurban etmek gerekmiyor mu?” Deneyim, olasının en güç olanına, en çıplağa, en çorağa gitmeyi gerektirir (bu, *biyografik olarak*, olasılığın Etna’sı olarak anlaşılabilir). Bu aşırılığa –Tanrı– erişmeyi istemeyi haklı çıkaran her şeyin yok oluşuna ihtiyatsızca kendini sunmayı gerektirir; imkânsıza *Evet* demeyi, ölüme, kötülüğe, yalnızlığa ve kaygıya *Evet* demeyi gerektirir... Sadece mutlu ve trajik bir *Evet* tanrısaldır: “İnsanın sınırı Tanrı değildir, olası olan değildir; imkânsızdır, Tanrı’nın yokluğudur.”²

İmkânsız, zirvedir ve bunu en yürek paralayıcı biçimde söylemek için Bataille paradoksal biçimde söyler: Bu zirve, ahlaktır. Sadece imkânsıza, kötülüğe, ölüme, yalnızlığa ve kaygıya razı olmak ahlakidir.³ Bataille bunu inatçı ve dışa vurulmamış kabalık türüyle, hep gösterdiği inatçılıkla ifade eder (Bataille’ın en uç şeyleri nazikçe söyleyen ve boyun eğmiş görünümünün altında “her şeyi ateşe atan” bir tarzı vardır; onun ifade tarzı genellikle bu sahte çehreyi takınır). Başkaları ise, kendi zirvelerinde, bağırırlar: “Tanrı! Tanrı bizim gerçekleştirdiğimiz şeye karşılık verir, Tanrı zirvedir!” (gözleri onay doludur), o zirvede, herkes, kendilerini neyin doğrulayabileceğini sormadan, şunu söyler: “İyilik ahlaktır, sadece iyilik ahlaktır ve bir tek iyilik ahlaktır” (prensip gereği, gerçeklik bu değil midir? Ama sonuçta bu hangi prensiptir?). Bataille, sanki şeyleri tersinden, herkeşe rağmen söylemesine karşı hiçbir şey yapılamazmış gibi, sakince ifade eder: Zirve, şehvet düşkünlüğüdür, zirve kö-

¹ A.g.e., 310.

A.g.e., 312.

OC VI, 390, *Nietzsche Üzerine*, notlar.

tülüktür, zirve suçtur. Bunu öfkelenerek söylemez, alayla da söylemez, –tanrısal olan, “kara” bile olsa, bir güldürü değildir– neredeyse oyunla bunu söyler. En azından, varlığın hakikatının onun ahiret kurtuluşu değil (yarın için verilen bu işler acısı pay bugün bizden esirgeme ister), yoğunluğu olduğunu unutan herkese hatırlatır. Ve bunu sadece o *im-kânsız* yoğun kılar, ânın ölçüsüzce şehvetli (şehvetli, çünkü ölümlü) olmasını sadece o sağlar.¹ “Şehvetliliği niteleyen şey, ahlakın taban tabana zıddı olmasıdır [...]. Ahlak gelecek kaygısı üzerinde temellenir [Bataille’ın biriktirmeden, kapitalistleşmeden, hesaptan, projeden, cimrilikten, ahiret kurtuluşundan nasıl nefret ettiğini biliyoruz], şehvet ise geleceğe ilgisizdir.” (Bu ilgisizlik, harcamayı, potlach’ı ve iletişimi kapsar.) “Varlık sürdürme isteği görkemli değildir,” fakat “hiçbir şeyi geride bırakmamak, umutsuzca yakmak” cehennemdir. Bir tarafta ödeklilik, kendine dair varsayılan ve atfedilen amaçları dert edinmiş bir insanın kendi yaşamına dair sağlıklı ve bilgece yargısı vardır; diğer tarafta ise, içimizde yanan ve “insanın bilgi arayışını en yıkıcı sınırlara taşıyan” “erotik kendinden geçme” vardır.² “Ahlaksızlık ile suçun belirttiği” bu parçalanmış bölgeler tam olarak birer zirve değilse, en azından bu zirvenin varlığını ve erişilebilirliğini belirtir. Bu zirve aynı zamanda iletişimin zirvesidir: “Zirve, yok olmadan mümkün olan parçalanmanın –iletişimin– en aşırı ucundan başka bir şey değildir.”³

Daha güç olan şey, Bataille’ın *iletişim* adı altında düşündüğü şeydir. Ona göre, varlığın ve hiçliğin ne olduğunun aydınlatılmasını gerektirir (fakat bu aydınlatma burada sadece ana hatlarıyla belirtilmiştir), çünkü Bataille kendini en iyi “klasik” metafizikçi olarak ifade etmiştir –bunu Sartre’la yapılmış entelektüel bir uzlaşma olarak görmek de mümkündür (bunu en geniş kapsamda açıklamıştır. Fakat

¹ A.g.e.

² A.g.e.

³ A.g.e., 395.

bu uzlaşma geçicidir: Metafiziğin kelimelerini kullansa da, sadece özet bir açıklama için buna başvurur).

Bataille bunu sertçe ifade eder: “Artık bana ait olmayana, ben olmaya son veren şey olarak algılananı [...] hiçlik diye adlandırıyorum.”¹ Hiçlik, varlığın ayrı olduğu, koptuğu ve bu haliyle, onu ölüme doğru iten şeydir. Böylece hiçlik varlığa nüfuz eder, onun varlığını tartışma konusu eder, varlığı ondan geri alabilecek nitelikte olan her şeyle onu tehdit eder. İçsel bir parçalanma meydana getirir ve bunun etkilerine karşı varlık hiçleştirici etkilerini hiç durmadan sınırlandırmayı isterken kendini yakalar (fakat *deneyim* kendini bu etkilere maruz bırakmaktır). Öteki de varlıktır, yoğun biçimde kendi içindir, (*ipse* diye adlandırdığı) “ben varım”ın “benim için varlık” olması kadar yoğun ama yetersiz bir şekilde... Fakat onun, olduğu varlığı benim onu tehdit ettiğim hiçlikle etkileşime sokma arzusu hariç, bu “ontolojik” ayrılığa karşı, hiçbir şey yapılamadan, öteki olduğu ve öteki kaldığı ölçüde, o benim için de hiçliktir.

Diğer yandan (çünkü sonuçta Bataille bu “ontoloji”yi asla kaydetmez; dalgalanmaya bırakır), hiçlik sadece varlığın sınırlarının ötesi değildir, fakat bu sınırların ötesinde, varlığı güçsüz bir hiçleşmeye indirgeyendir. Demek ki soru şudur: Ötekiyle varlık arasında (benim varlığım arasında; çünkü benim varlığım değil kendim vardır), varlığın bildiği ve rıza gösterdiği ve ötekinin onu kurtardığı bu kendi içinde tehdit edilme duygusu müdahale ederken, bu ötekinin niteliği nedir? *İletişim*’dir.

Varlık değil, hiçlik olma anlamında iletişimdir. Onları ayıran hiçliktir. Arzulanan ötekinin varlığa, yetersizliğini göstererek dayattığı hiçlik. Benim varlığımın benim için olduğu hiçlik. Nihayet, karşılıklı ve hayali yeterliliklerinin

¹ OC VI, 445. *Nietzsche Üzerine*’nin (ya da “Şans İstenci”) önsözü için notlar. Aynı sayfada Bataille şu diğer tanımı da verir. “Ben’in belirlenimi ben olmayanın inkârıdır. Ben’in konumu ben-olmayana olumsuz olarak, saf hiçlik olarak tanımlar.”

öğelerini başkasında elde etmenin imkânsızlığı olan hiçlik (birbirlerine sarılarak, sadece onları ayıran şeyi çıplak bırakırlar; asla onları birleştireni değil. Tersine, onları birleştiren şey bu ayrılığın ta kendisidir): “Yetersizlik, bir yeterlilik modelinden yola çıkarak çözümlenmez. Buna son verecek şeyi değil, daha ziyade, içi doldukça derinleşen bir eksikliğin aşırılığını arar.”¹

Birinden diğerine giderken, birbirlerinin üzerine atarken, ayrılıklarındaki radikalliği sonlandırmak için birbirlerini ödünleyerek ve ayrılıkları da bu ödünlemeyle büyüdüğünden, varlıklar aynı zamanda imkânsız bir birliğe göz dikerler ve birleşmelerinin hep yeniden başlayan imkânsızlığında birbirleri karşısında uyum içinde olurlar. Varlıklar, birbirlerine doğru giderken, ne varlığa doğru gitme iddialarını unuturlar ne de bunu yaparken hiçliğe gittikleri olasılığını kendilerinden gizlerler:

“Varlık sorunu, sözünü ettiğim ve ben ile ötekini karşı karşıya getiren diyalektik içinde oynanır ve ötekini benim her zaman bir arzu nesnesi olarak tahayyül ettiğim ve ben’in bir arzunun öznesi olduğu ve bu arzu öznesinin *a priori* olarak bir başkasının arzusu olduğundan kendinin bir itirazı olduğu doğrudur. Varlıkta bir dolulukla birlikte, bir boşluk duygusu da vardır, çünkü onu dışarı atan bu boşluk duygusudur.”²

İletişim oyununun bu *dış* ortamıdır.

Zirveye erişme, bu oyun ortamının mümkün olan en bulanık, en parçalanmış olınası anlamına gelir. Parçalanma iletişimin yasası olduğundan, iletişimin zirvesi bu parçalanmanın en büyük olasılık olınasını gerektirir. Hıristiyan terimlerle günah denen şey budur –ve bir an için açık seçik sanılan şeyi geçirimsizleştirme pahasına da olsa, Bataille

¹ Maurice Blanchot, *La communauté inavouable*, 20, Éditions de Minuit.

OC VI, 340, “Discussion sur le péché.”

bu terimleri kullanmaktan çekinmez. Bu kasıtlı bir provokasyon mudur (eğer böyleyse, böyle bir zirvenin *ahlaki* olduğunu söylemekten ibaret bir provokasyon olur)? İletişim günahsa, aynı zamanda kutsaldır. Madem ki bu terminoloji Hristiyan ve teolojiktir, Bataille kutsal metinlerden alınma bir yorumla kendi argümanını doğrulamakta tereddüt etmez: Çarmıha germe kesinlikle bir kötülüktü, hatta kötülüklerin en büyüğü (Hristiyanlar da buna inanır). Çarmıha gerilme, insanların kurtuluşu için rıza gösterilen bir kurban edilneydi: Günahlardan kurtaran bir kurban edilme. Bataille'in müminlerin benimsediği bu yoruma dahil ettiği paradoks, Tanrı'nın varlığına zarar veren bu infazın, Tanrı'nın yarattıkları arasında iletişimi yeniden oluşturduğudur; kurban etmeden önce bu iletişim onlarda yoktu. Teolojik yorumun tersine, oğlunu, elçisini öldürerek Tanrı'da açılan yara, yırtık, insanların suçluluk duygusunu güçlendirerek (silinmez bir suçluluk duygusudur bu), onları karşısında suçlu oldukları (çarmıha germe günahlardan arındırmaz, bizzat günahtır) Tanrı'ya sıkı sıkıya bağlamasaydı, her biri, yaratıcı ve yaratılanlar, Tanrı ve insanlar, bu iletişimsiz, karşılıklı ve ayrı bir bütünlük içinde tutulurlardı.

Tanrı'yla ilişkinin anahtarı nedir? İyilik mi? Hayır, kötülük... Ve radikal bir kötülük, bir suç. Bunun yokluğunda herkes tek başına varlık sürdürürdü. Suç iletişimi onardı. Bataille bir kez daha tereddüt eder: Suçların en iğrenci, Tanrı'nın oğluna karşı işlenen bile sadece bir suç mudur, yoksa bir Tanrı katli midir? Tanrı ölünce, insanların, bu cinayetin sonsuz anısı içinde *iletişim kurabilecekleri*, aralarında içkin bir iletişimin kurulabileceği hiç çekincesiz anlaşılır. Bataille sonuca bağlar: "Yokluğunda hiçbir şeyin olmayacağı 'iletişim'in garantisi suçtur. 'İletişim' aşktır ve aşk birleştirdiklerini kirletir... İnsanların 'iletişim'inin garantisinin kötülük olduğu açıktır."¹ Bataille, kendi görüşüne göre,

¹ OC VI, 43, *Nietzsche Üzerine*.

bunu söylerken, Hıristiyanların ışıtmek istemedikleri şeyi söylemektedir. Fakat onun hakikati başkadır. Haç sadece bir sembol olarak güce sahiptir ve efsanenin –vahyin– bağ- rında en aşırı utanç, en büyük kötülük meydana geldiğin- den burada buna başvurmak haklı gösterilmiştir. İnsanları Tanrı’yla birleştirmekten uzak olan İsa’nın kurban edilmesi (onları Tanrı’dan ayıran günahı ortadan kaldırarak), niha- yet birbirlerine mutlak anlamda (çaresizce) parçalanmış olarak bakmaya mecbur insanları kendi aralarında birleştiri- rir. Ve parçalanmış bu insanlar tanrısaldır: “Haç eziyeti bile Hıristiyan bilincini tanrısal düzenin bu korkunç karakteri- ne –körcesine de olsa– bağlar. Öncelikle, ilk prensip olan tüketme ve yok etme zorunluluğu karşılanmadan, tanrısal asla himaye edici olmaz.”¹

Kötülükten doğan iletişim kötü kalır (dilin bu ikili oyu- nu, kimi zaman ortak paylaşılan ahlakın –Hıristiyan ahlakı–, Bataille’in “düşüş ahlakı” diye adlandırdığı ahlakın ke- limelerine başvurur, kimi zaman da bir hiper-ahlaka, *zirve* ahlakına izin vererek, yine de muğlak kalmaz. Bu konuya tekrar döneceğim). İletişim kötülüktür (fakat burada ahlaki anlamda değil, kaygı anlamında anlamak gerekir), çünkü Tanrı yoktur. Ve Tanrı yoktur, çünkü Tanrı olsaydı olası bir iletişim olmazdı:

“‘İletişim’ tam ve dokunulmamış bir varlıkla [Hıristi- yanların Tanrı’sı muhakkak böyle olmalıdır] başkası arasında olamaz: Kendi içlerindeki ayrı varlıkları *risk altında* olan, ölümün, hiçliğin sınırına yerleştirilmiş varlıklar gerektirir; ahlaki zirve, *risk alma*, varlığın ken- disinin ötesinde, hiçliğin sınırında ertelenme anıdır.”²

Varlıkların eksikli olduğu da muhakkaktır: Onları ötekinin hiçliğine açan da onlardaki bu hiçlik payıdır, Tanrı’nın artık dolduramadığı hiçlik payı. İletişim budur; dayanıksız,

¹ *L’erotisme*, 200, 10/18.

² OC VI, 44, *Nietzsche Üzerine*.

umutsuz, kendilerini ayıran hiçliği aşmaya ve her birinde, başkasında, kendi ayrı, parçalanmış varlıklarını hayal ettikleri hiçliği doldurmaya çalışan iki ya da daha fazla varlık arasında kurulur. Erotizmin anlamı budur. Bir kadın, kendini sınırlı bilen bir varlığın acısını yatıştırmakta ona verilmiş yeteneğe orantılı olarak arzulanır ve sevilir. “[Varlık] *kendi başına yoktur*.”¹ Bu tamamlanmamışlık kötülüktür. Bu nedenle Tanrı müstehcendir ve *mutlak anlamda* müstehcendir. Onun hâlâ sahip olduğu tek mutlaklık budur. Varlıkların kendi aralarındaki iletişim onun mutlak yokluğuna tanıklık ettiğinden o iyice vardır.²

YAŞLILAR YURDUNDA FELSEFE

Bataille’ın aşına yerleri vardır. Duyguların sanki aniden daha hoyrat, daha çıplak hale geldiği yerler. Şehirlerde sanki kasabın bölüp parçaladığı yerler. Öyküler, birbiri ardına (*Ölü Adam* ve *Küçük* bunu daha önce yapmıştı), kendilerine bir tür kaba saba, keskin uzamsallık sunulmasını beklemiş gibi gidip buraya yerleşeceklerdir... Bataille öykülerinin bir topografyası vardır ki bu da zaten oldukça otobiyografiktir. Bataille’ın küçük bir Roma köyünde, kilise ile Porte des Boucheries [Katliam Kapısı] arasında doğduğunu hatırlatmaya gerek var mı?

Savaşla birlikte ve savaştan sonra, Bataille’ın öyküleri esasen kırsal kesimde geçecektir: Kimi zaman bir şato (ya da güçlü bir yapı; tercihen harabe halinde), çoğunlukla bir han (gecenin kendini bırakmışlığında kahkahalar ve çılgınlıklar), her zaman bir kilise. Kilisenin köyün zorunlu merkezi

¹ A.g.e., 46.

Nietzsche Üzerine, “Şans İstenci” Gallimard Yayınlarından 1945 yılında çıktı. Aynı yıl Bataille aynı yayınevinden Nietzsche’nin özdeyiş ve aforizmalarının bir derlemesini kendi sunuşuyla yayımladı: *Memorandum*: “Şu ana dek bir noktadan diğerine götüren ahlak bir eylem ahlakıydı, güzergâh ve hedef veriyordu.”

olmasından ziyade, “köyün merkezinde kutsal bir yer oluşturduğu” ve buranın eşliğinde din dışı faaliyetin son bulduğu ya da din dışı faaliyet ancak aldatmacayla bu eşliği aştığı içindir. Bataille, bir sosyolog olarak, savaştan önce,¹ kilisenin ve onu çevreleyen ölülerin (mezarlık genellikle kilisenin dibindedir) nasıl cezbedtiğini (ölülere sadakat, dualar, teselli...) ve ittiğini (kaygılı sessizlik, tiksinti, ağlamalar...) anlatır. Bu topografya, savaşıyla birlikte, Bataille’in kendi yaşamında bizzat yeniden keşfettiği şeydir.

Bataille Panilleuse’dan ayrılır. 1942’nin Aralık ayında Paris’te sadece birkaç ay kalacaktır. Tesadüf müdür bu, yoksa ironi mi? Yeni bir konuta yerleşmesi gerektiğinde bunu Paris’ten oldukça uzakta, turist broşürlerinin “kahramanca ve sert yüzüyle,” manevi bir direniş merkezi, bir inanç protestosu, mistik bir kale olarak tarif ettikleri bir köyde yapar:² Vézelay (Mecdelli Meryem’le efsanevi bir ilişki kurulan köy; ününü 1050 yılında Papa IX. Léon tarafından Martha ve Lazarus rahibesi günahkâr Mecdelli Meryem’in kutsal kalıntılarının hac yeri olarak tanınmasına borçluydu).³

Bataille etkileyici ve güzel Vézelay burnuna yarı mesafede bir ev buldu:⁴ Grand-Puits Meydanında, anayol olan Saint-Étienne Sokağı 59’da; tabii bu dar sokağın burayla oluşturduğu sapağa bir meydan denebilirse: her ikisi de bazilikaya götüren aynı diklikte iki küçük yolla devam eder.

Oraya tek başına yerleşmez: Denise Rollin (ve o dönemde dört yaşında olan oğlu Jean) onunla birlikte: “Paris’ten gelip eve girdiğimizde, siyah krep tüller güneş altındaki bahçenin ağaçlarında kuruyordu. Bu yas ifade eden

¹ Sosyoloji Koleji’ndeki 5 Şubat 1938 Cumartesi günkü konferansı, “Attraction et répulsion II. La structure sociale,” *a.g.e.*, 208-231. Aynı broşürde şu eklenir: “Orada asetik bir hava solunur; bir kavga atmosferi sizi sarar; orada ancak kesinlik ve netlik içinde yaşanır.” *Notre-Dame de Rheims*’i yazan genç Bataille’i hatırlatan bir üslup. Güzel günahkârın kalıntıları Vézelay’de midir? Saint-Maximin’de olmasın? Bu iki şehrin din adamları bunu uzun süredir tartışmaktadır.

Muhtemelen Ocak 1943’te, ilk geçiş sırasında.

'kehanet' yüreğimi sıkıştırdı (bahtsızlığımın habercileri olan I.'nin uzun siyah flamlarını bana hatırlatmıştı)."¹

"Evde yattığımız ilk gece, yemek yediğimiz mutfakta ışık yoktu. Gece olunca fırtına görülmemiş bir şiddete erişti, bahçedeki ağaçlar çaput gibi sallandı ve rüzgâr ulurken eğilip büküldü. Gece olmuştu, bütün evin ışıkları söndü. Karanlıkta bir Noel mumu ile kibritler buldum... Bir süre karanlıkta kaldıktan sonra ışık nihayet tekrar geldi.

"Bu küçük güçlükler beni rahatlatıyor, hatta baştan çıkartıyor. Fırtınanın içindeki sükunet, hayatımın en güçlü anlamıdır: Dışarıdaki ıstırap bana huzur veriyor. Sanırım derin depresyonumdan gelmeyen hiçbir şeyden çekinmiyorum."²

O dönemde yasadışı olan Michel Fardoulis-Lagrange de onlara katılacaktır. Jacques Lacan ile Sylvia Bataille için Bataille evinin birkaç adım ötesinde bazilika meydanında büyük bir ev tutmuştu. Onlar da oraya gelecekti, ama bu gerçekleşmedi. Sadece Georges ile Sylvia Bataille'in o dönemde on üç yaşında olan kızları Laurence babasının yanına gelecek ve onunla yaşayacaktı.³

¹ 1934 yılında Innsbruck'un afişleri. Bkz. "La foudre et les présages." OC V, 558, *Le coupable*, notlar.

Jacques Lacan ile Sylvia Bataille hakkında birkaç bilgi vermek gerekir: Lacan uzun yıllardan, 1933'ten, hiç kuşkusuz, belki de daha eskiden beri Bataille'in dostudur ve muhtemelen onun birçok girişiminde yakınında olmuştur ('örneğin *Acéphale*'de). Sylvia Bataille ise, 1943'te, Georges Bataille'dan dokuz yıldır ayrıydı; Jacques Lacan ile Sylvia Bataille'in aşkı, daha önceden tanışma fırsatı bulmuş olsalar da, 1939 tarihlidir. Bu buluşmadan 1940 yılında Judith adlı bir kız doğar ve tuhaf bir şekilde, annesinin evlilik soyadını taşır: Bataille.

Sylvia Bataille, ilk evliliğinin sonu ile Jacques Lacan'la karşılaşması arasında tanınmış bir oyuncu olmuştur. Renoir'la birlikte iki kez (*Le crime de M. Lange* ve *Une partie de campagne*), Carné'yle (*Jenny*), Rouleau'yla (*Rose*), L'Herbier'yle (*Forfaiture*), Feyder'le (*Les gens du voyage*), vb filmler çevirir. Toplam olarak, 1934-1940

Ev yoksul ve yıkık döküktür: Karanlık, dar bir koridor bir uçtan diğerine uzanmaktadır. Bir yemek salonu olan ilk odanın tamirini yapar, ardından taştan evyeli bir mutfak olan ikincisini tamir eder. Bu ikisinin arasında yüksek bir merdiven evin tek katı olan birinci kata çıkarmaktadır. Sahanlık onarılır, giriş katındaki odaların üzerinde, aynı boyutta iki oda vardır. Biri sokağa bakmaktadır, diğerini ise Bataille daha sonra çalışma odası yapacaktır; bu odanın manzarası muhteşemdir, sekilenmiş dar bir bahçeye (Vézelay, yer yokluğundan, katmanlar halinde inşa edilmiştir) ve ötesinde, vadiye tepeden bakmaktadır. Soba yoktur (sadece şömineler vardır), akarsu yoktur (bir pompa), banyo yoktur.

1943 yılında köyün halini hayal etmek zor olmaz. Kıs- men daha sadedir ("kahramanca ve sert"): Alman bayrakla- rıyla dolu kasvetli sokaklar, kapalı bazilika, hastalık bulaş- mış kuyu (işgalciler cesetleri oraya atmıştı)... Ölümün baş döndürücü varlığı (bahçedeki dallara asılı kuruyan siyah krep tüllere kadar), köy şaşırtıcı biçimde dar ve çok kısa sü- rede kat edilir (birkaç adım yeter) olduğundan, daha da baş döndürücüdür: surlar, devriye yolu, iki mezarlık, bazilika, yaşlılar yurdu...

Vézelay'da Bataille mart ayından ekim ayına dek kala- caktır. Ne kadar şaşırtıcı gelse de (en öngörülemez anlarda ve bir inziva ya da sürgün yerine *a priori* daha fazla benze- yen yerlerde –üçra bir köy– meydana gelmekte inat eden *şans*), Bataille'in hayatı burada yeniden değişecektir. Jacque- es Lacan ile Sylvia Bataille için ayırttığı eve uzun boylu, gü- zel, yirmi üç yaşında genç bir kadın, (üç yaşındaki) kızıyla

arasında 18 film. Savaş bu kariyere ara vermekten fazlasını ya- parak, sona erdirir. Sylvia Bataille Kurtuluş'tan sonra iki filmde oynayacaktır: Carné'nin *Les portes de la nuit* ve Manuel'in *Julie de Corneilhan*'ı (1946 ve 1949). Élisabeth Roudinesco (*Histoire de la psychanalyse en France 2*), Maklès ailesinin ve Sylvia Bataille'in Vichy görevlileri tarafından Yahudi kökenlerini "ihbar etmek"le sıkıştırıldıklarını hatırlatır. Sylvia Bataille o dönemde –Georges Bataille'la Drugeac'ta yaşadıkdan sonra– Cagnes-sur-Mer'de bu- lunuyordu.

birlikte gelip yerleşir: Diane Kotchoubey de Beauharnais. Bu genç kadın –hayatının sadece ilk on sekiz ayını geçireceği– Vancouvert’de, Eugène Kotchoubey de Beauharnais adlı Rus bir baba ile bir bankerin kızı olan İngiliz bir anneden doğmuştur. Ardından İngiltere’de (İngilizce anadilidir; ailesinin yanında Rusça konuşmamaktadır), sonra da Fransa’da yaşar. İlk evliliğinden bir kız çocuğu olur ve işte, onunla birlikte 1943 yılında Vézelay’dadır.¹

Diane Kotchoubey de Beauharnais’nin Vézelay’ye yerleşme ve Bataille’la karşılaşma şekli, *idealistçe*, Bataille efanesi diye adlandırılabilir. Şeye dahil olduğundan, ama daha kesin bir şekilde, Bataille’ın, kadere meydan okuma gibi –kadere güldüren, onu en gülünç, en az rasyonel hareketleri içinde yakalayan bir provokasyon gibi– *şans* diye adlandırmakta inat ettiği şeye dahil olduğundan, anlatılmaya değer.² 1943 yılında, Diane Kotchoubey, birkaç ay önce, Besançon yakınlarındaki bir toplama kampından serbest bırakılmıştır. Gidip dinlenmesini öğütleyen doktora ve kocasına, o dönemdeki kaprisli tarzıyla, önünde serili duran bir haritaya sapladığı bir iğne “tesadüfen” nereye denk gelirse oraya yerleşme kararında olduğu cevabını verir. İğne, o zamana dek varlığından habersiz olduğu Vézelay’yi gösterir. Dolay-

¹ Kotchoubey bir Güney Tatar adıdır. Büyük Rus aristokratı Eugène Kotchoubey de Beauharnais, Léon Kotchoubey’in Daria de Leuchtenberg’le evliliğinden doğmuştur. Daira’nın adını aldığı Bavyera köyü 1817 yılında Napoléon’un üvey oğlu ve Bavyera kralının damadı prens Eugène de Beauharnais için dükalığa yükseltilmiştir. Eugène Kotchoubey de Beauharnais önce Rusya’da (Saint-Petersburg’ta) eğitim görmüş, sonra, daha çocuk yaşta, Rusya’daki ilk devrimci isyanlar patlak verdiğinde Almanya’ya, Maximilien de Bade ile eşi, kraliçe Viktorya’nın kızı Louise’nın yanına gönderilmiş ve orada eğitimini sürdürmüştür (1867 doğumlu Alman prensi Maximilien de Bade 1918 yılında imparatorluğun şansölyesi olacaktır). 1914 savaşının ilanı ile birlikte Almanya’da yaşayan bir Rus olarak düşman olan Eugène Kotchoubey de Beauharnais kaçmak zorunda kalır. Atlantik’ten geçer ve Vancouver’e gider. Orada rastladığı kadından Diane Kotchoubey de Beauharnais doğacaktır.

Bataille bir süre sonra “şans”ı *kapris* olarak adlandıracaktır.

siyla Nisan 1943'te, bazilikanın karşısındaki büyük eve yerleşir (Bataille'in Lacan için yaptığı rezervasyon yerine getirilmediğinden, Diane Kotchoubey ev sahibinden evi kiralayabilir). Yine tesadüf sonucu, Vézelay'de Diane Kotchoubey tanıdığı bir Rus çiftte rastlar ve onlar Diane'a okuması için henüz çıkmış olan *İç Deney*'i verirler. Bataille'in adını kuşkusuz biliyordu, fakat bir komşu olarak. Bu Bataille ile bir çırpıda okuduğu ve anında hayran kaldığı *İç Deney*'in yazarı arasında hiç yakınlık kurmaz. Kendisi için muhakkak farklı olan bu iki kişi arasında yakınlık kurmadığı gibi, başında bir fötr şapkayla, hayranlık uyandıran bir genç kadının kolunda penceresinin önünden geçen bu üçüncü kişi arasında da yakınlık kurmaz. Dördüncü bir kişi elçilik edecektir: Bu genç kadının -Denise Rollin'in- oğlunu görmek için Vézelay'a uğrayan kocası. Georges Bataille ile Diane Kotchoubey'in karşılaşmasını sağlayan daveti o verecektir.

Dolayısıyla Bataille Vézelay'da yalnız değildir: Biri bitmekte olan, diğeri başlayan (ama aynı zamanda da birbirine karışan, iki genç kadının karşılıklı ayartmaları muhtemelen bir süre üçgen bir ilişki oluşturmuştur) iki aşk ilişkisi arasında bölünmüş olarak, dostlarını kabul eder: Ambrosino, Limbour, Eluard ve Nush (Fardoulis-Lagrange'a göre) defalarca gelirler, Jules Monnerot'da gelir.¹ Dahası, birkaç metre aşağıda, aynı sokakta, daha önceden arasında hiçbir bağ olmadığını hayal etmenin güç olduğu ünlü bir komşusu vardır: Romain Rolland. Bu bağ, politik olmasa bile her ikisinin de negatif teolojiye (diğerlerinin yanı sıra Ariopagos'lu Diyonisius'a) ve Hint mistiğine (Ramakrishna ve Vivekananda) yönelik ilgisidir, en azından.² Bataille, Uluslara-

¹ Limbour'un Vézelay'ye gerçekten geldiğini kanıtlayan bir şey yoktur. Yine de iki mektupla, bunu yapma niyetini 1 Ağustos 1943'ten itibaren açıkça belirtmiştir. Monnerot'nun gelişi de 1943 Haziran-Temmuz arasındaki birçok mektupla duyurulmuştur. Sonuncu mektup bu gelişi temmuz ayının sonu olarak belirtmektedir. Romain Rolland 1929 yılında Ramakrishna'nın ve 1930 yılında da Vivekananda'nın biyografisinin yazarıdır (*Essai sur la mystique et*

rası Antifaşist Komite'nin eski onursal başkanını ziyarete iki kez gidecektir.¹

Diane Kotchoubey Eylül 1943'te Vézelay'den ayrılıp Paris'e geri döner; Bataille da ekim ayında geri döner.² Denise Rollin de yanındadır ve Lille Sokağına geri döndüklerinde ayrılırlar.³

Bataille kendine yeni bir ev aramak zorunda kalacaktır. Pierre Klossowski'nin araya girmesiyle, 1943-1944 kışı boyunca Klossowski'nin kardeşi ressam Balthus'un (VI. Böl-

l'action de l'Inde vivante). Bataille bu biyografileri okumuş ve 1946 tarihli bir yazısında söz etmiştir: "Expérience mystique et littérature" (OC XI, 85). Yine kütüphanesinde Vivekananda'nın bir kitabı da bulunmaktadır; kendi eliyle çok sayıda not düşmüştür (bu çok ender bir durumdur ve ancak en eski kitaplarında görülen bir durumdur): *Raja Yoga ou conquête de la nature intérieure*, Éditions Adyen, 1930.

Michel Fardoulis-Lagrange, yazarla söyleşi. Romain Rolland 1938 yılında Vézelay'ye yerleşmişti. Aralık 1944'te yetmiş sekiz yaşında orada ölecekti.

Burada geçen günlerle ilgili olarak yine "Batailleci" birkaç anekdot aktarılabilir: Öz kızı Laurence papaz tarafından kiliseden kovulmuştu, çünkü kötü bir babanın çocuğuydu (savaş her şeyi affetmez: ayrılmış çiftler, farklı anne babaların çocukları, poligam ilişkiler bir köy papazını şoke edecek şeylerdir). (Laurence Bataille'la söyleşi.) Ayrıca, Bataille, belki de kütüphaneci olduğundan –yine de önceki söylenenlerle çelişir– tamamen kapalı olan bazilikanın anahtarları sadece onda olmalıydı. Vézelay bazilikasının anahtarları Gözüün Öyküsü'nün yazarının ellerinde! Jean Rollin'e gelince, Georges Bataille'in onu uyutmak için anlattığı hikâyeleri hâlâ hatırlamaktadır. Aslında tek bir hikâye oluşturan bu öyküler "papazın hikâyesi" şeklinde epizotlar halindeydi. Annesi ona daha sonra, komünyon törenine katılan kızlardan korkmasının nedeninin bu hikâyede Bataille'in onların peçelerinin altında kurt saklı olduğunu iddia etmesi olduğunu açıklamıştı (Jean Rollin, yazarla söyleşi, 1986).

Lille Sokağındaki 3 numaralı evi terk eden Denise Rollin orayı Jacques Lacan'a bırakacaktır. Lacan'a Lille Sokağındaki 5 numaradaki bir evin boş olduğunu belirten 1942 yılında Bataille'dır. Lacan burada ölümüne kadar oturacaktır. Denise Rollin Bataille'dan ayrıldıktan sonra 3 numarayı terk ettiğinde, Jacques Lacan orayı tekrar alacak ve orada Laurence Bataille'in annesi Sylvia Bataille ve Sylvia ile Jacques Lacan'ın kızları Judith Bataille yaşayacaklardır. Lacan psikanaliz yaptığı hastalarını buraya kabul edecek ve ilk seminerine burada başlayacaktır.

gede) Rohan avlusu 3 numarada bulunan atölyesinde kalır. Jean Piel bu atölyeyi şöyle tarif eder: “Tavanlıklı gotik bir yatak ve eski eşya yığınıyla dolu bir tür ambar.”¹ Bataille da bu tuhaf daireyi nitelemek için ambar kelimesini kullanır: “[...] Oturduğum ambar, eğer ömrümü orada tamamlayacaksam mutlu olurum, bu kadar uğursuz görünümlü bir yer.”² Bataille o dönemde ölüm olasılığından söz ediyorsa, ölmekten hiç çekinmiş gözükmeyen hastalığından ziyade, onu öldürmeye kesin kararlı kıskanç bir kocanın (Diane Kotchoubey’in kocası) tehditlerinden gizli yaşamaya (özellikle bu ambarda) çalıştığı içindir. Ve Bataille bu adamın tehditlerini çok ciddiye almak gerektiğini bilmiyor değildir. Telafisi imkânsız bir durum, Pétrarque Sokağında, bir akşam dostlarını ziyaret ederken, neredeyse meydana gelecektir. Yakışıklı ve güçlü bir erkek olan saldırgan, sonuçta, bariz bir şekilde hasta, beti benzi solmuş ve zayıflamış bir adamı öldürmekten rahatsız mı olmuştur? Bugün biliyoruz: Kısa bir kavgadan fazlası olmaz ve Bataille, zarar görmeden, ama allak bullak bir halde dışarı çıkar.³

Yine de Paris’te yalnız değildir. Örneğin Sartre’ı görmektedir (hatta iki adam en sık 1944’te görüşürler). Sartre ona, dostluk değilse de, saygı ve sempati gösterir. Demek ki, Sartre, “Yeni Bir Mistik” yazısındaki şiddetle polemik tavrını Bataille karşısında sürdürmemiştir. Ya Leiris’in evinde (“Sartre oradaydı, özlemiştim, görmek istiyordum [...] *Cogito* üzerine şaşırtıcı bir tartışma gelişti”) ya da Bataille’in yaşadığı atölyede:

“İçtiğim ve dans ettiğim geceyi hatırladığım için mutluyum – bir köylü gibi, bir hayvan gibi çiftlerin ortasında

¹ Jean Piel, *a.g.e.*, 241. Pierre Prévost’a göre Tristan Tzara bu evi bir süre Bataille’la paylaşmıştı. Monnerot da, Ocak 1944’te, “Abwher [III. Reich’in gizli servisi] [ona] can sıkıcı bir ilgi gösterdiğinden” orada kalır (J. Monnerot, *Sociologie du communisme*, 545).

OC VI, 397, *Nietzsche Üzerine*, notlar.

Bataille’in bu “olay”dan hiçbir yerde söz etmemesi kayda değerdir.

tek başıma dans ettim. Tek başıma mı? Doğrusu, filozof –Sartre– ve ben, karşı karşıya, bir saçmalık potlach'ı içinde dans ediyorduk. [...] Üçüncü kişi, bir at kafasından ve sarı ve mor çizgili geniş bir robdöşambrdan oluşmuş bir mankendi. Bu çılgın eğlencelerde, tavanlıklılık, kederli bir gotik yatak başı çekiyordu.”¹

Yahut, Sartre ile Bataille'in –gördüğümüz gibi– Bataille'in seçtiği ve soruşturduğu bir konuyu –günah– tartışmak üzere Marcel Moré'nin evinde bir araya geliyorlardı. Dolayısıyla Bataille Sartre'la görüşür, Simone de Beauvoir ile Camus'yü de görür. Bataille kendisini Sartre'a ve Camus'ye bağlayan bağın niteliği hakkında kısaca görüş belirtir: “Ortak yanımız, ahlaki kaygılarımızın keskinliğinden ve elbette masum ama çılgın bazı zevklerden aldığımız tattan başka bir şey pek değildi. Fikir düzleminde, düşman olmasak da, farklı yönere sürüklendik.” Eski dostlarını da görür: o sırada Paris'te olanları, Leiris ile Queneau'yu ya da Jules Monnerot gibi yeni dostları ve savaş sırasında muhtemelen sık gördüğü ve uzun uzun konuşmuş olduğu Peder Daniélou gibi beklenmedik dostları.

Genç birini de sık sık görür: Henri-François Rey. Onunla birlikte tuhaf bir fikre saplanır ki bu, Bataille'in gözünde, para bulma zorunluluğunu haklı gösteren bir fıkirdir (“Paris'te bu kış büyük bir muhtaçlık içinde yaşıyordu”):² Bir film senaryosu yazmak; bunun ticari bir film olmasında Bataille ısrar eder (yine de Bataille'in onu tasarlayışıyla say-

¹ OC VI, 90, *Nietzsche Üzerine*. Michel Leiris bu anekdotu bir söyleşide aktarır: “Simone de Beauvoir'ın sözünü ettiği 1943 İlkbaharındaki fiestalardan biri sırasında, Sartre ve Bataille'in birlikte bir tür dans icra ettiklerini hatırlıyorum. Bugün ayakta, karşı karşıya geçip yapılanlara benzer bir dans” (*Libération*, 18 Mayıs 1980). Leiris'in belirttiği tarih kuşkusuz doğru değildir: Balthus'un atölyesindeki tavanlıklılık yatak 1944 İlkbaharı olması gerektiğini kuşkuya yer bırakmayacak şekilde belirtmektedir. At kafatasına gelince, Bataille onu yanından hiç ayırmamıştır. En fazla bağlandığı “nesneler”den biridir.

Henri-François Rey, *Magazine littéraire*, no 44, Ocak 1979, 58.

gınlıktan yoksun olmayacaktır: hem ticari hem de ciddi). Aslında tuhaf olan bu fikre Bataille daha da tuhaf bir başka fikir ekler: Başrolü Fernandel'e vermek. Böylece ticari bir film yapma yönündeki haklı gösterilebilir kaygısı ile genellikle oynadığı rolün dışında hayal ettiği bu aktörden hoşlanışını birleştirir: "Fernandel'i Marsilya'nın banliyösündeki harap bir şatoda yaşayan afyonkeş şair olarak hayal etmekteyim."¹ Ne yazık ki daha sonra kaybolan ve Henri-François Rey'in sözünü ettiği senaryo böyle doğar:

"Bir sabun (Marsilya sabunu elbette) imalatçısı vardı, burjuva biri, şehrin saygın ve şerefli birisi, bir hayır cemiyetinin başkanı, saygıdeğer sosyete mensup biri; en hoşlandığı zaman geçirme tarzı, küçük ailesi tatile çıktığında, kendini Marquis de Sade'ın yerine koymaktır. Yani kılık değiştirip kaba saba fahişelerle *Sodom'un 120 Günü*'nde ya da *Yatak Odasında Felsefe*'de tasvir edilen çeşitli şeyleri uygulamak. Bütün bunların sonu kötü bitiyordu. (Marsilya) sabunu imalatçısı fahişelerden birini gerçekten öldürüyordu. Olay elbette gizleniyordu, ama sahte Sade ve gerçek pislik ahlakın zafer kazanması için intihar ediyordu."

Bu film asla çekilmez: Niyetini anlamaya çalıştıkları ilk yapımcının ağzının açık kalması iki acemi senaristin cesaretini kırmaya yeter.

Henri-François Rey'in Bataille'ın yaşamının o dönemi-ne dair çizdiği portre belki de daha ilginçtir:

"Çok güzel bir yüz, yumuşak bir ses, mekân içinde hem var hem de yok gibi, çok soyut bir şekilde hareket etme. En gündelik şeylerden söz ettiğinde, farkında olmadan son derece önemli bir mesaj verdiği izlenimi. [...] Çünkü gizemleriyle, muğlaklıkları ve çelişkileriyle, hiç rastlamadığım kadar büyüleyici biriydi. Sürekli aynı arayışı, yani mutlak [Bataille bu kelimeden hoşlanmaz-

¹ A.g.e.

dı] arayışını bunca sessiz bir tutkuyla, bunca ıstırap ve bahtsızlıkla, bunca umut ve kuşkuyla sürdüren birinin varlığını hiç görmemiştim.”¹

Gölge ve gerçeikle, herkese duyurulan ve ona da üç kez (savaş, hastalık ve kıskançlık) duyurulan bir ölümün hayaletiyle, sevinçle, şanslı sevinçle, ayakta ve hayatta olma nedenleriyle tamamen motive olan Bataille’in savaş sırasında yaşadıkları üzerine az sayıda başka tanıklığa sahibiz. Bunların hepsi de Mart 1944’te Marcel Moré’nin evinde verilen günah üzerine konferansın katılımcıları sayesindedir. Uzun süredir tanıdığı Arthur Adamov Bataille’in ses tonundan etkilendiğini söyler (“bana son derece sahici geliyor”),² Louis Massignon (“Bay Bataille’in sade üslubundan, dolaysız itiraf tarzından etkilendim”)³ ve de Maurice de Gandillac (“[...] üslubunuz hepimizi ikna etti”). Henri-François Rey’in yaptığı gibi, hepsi de Bataille’in parçalanmış itiraf özelliğini gözler önüne sermektedirler; tıpkı kırklı yıllarda Paris *intelligentsia*’sının en önemli temsilcileriyle yaptığı konuşmalar gibi (samimi... Bataille’in Sosyoloji Kolejindeki konferanslarının sonuncusunu burada hatırlatmak gerekir mi?) ya da Avallon’da bir kafede veya Vézelay’de bir köylüye (yahut bir genelevde bir fahişeye) anlattıkları: İfade edilen ve işitilen sözdeki aşırı ciddiyet (sözün şiirsel akışının tersi) duygusunun bir iç dökmeye ve özenle birleşmesi.

Nisan 1944’te, Rohan avlusundaki atölyeyi terk eden Bataille Paris’i de terk ederek, Fontainebleau yakınındaki Samois’ya, tam olarak Coin-Musard Sokağına, Diane Kotchoubey’in geçici olarak oturduğu Bois-le-Rois’daki evin birkaç kilometre uzağına yerleşir. O dönemde Paris’i eksen alan kavgalardan kaçmak ister (ama tersine, Fontainebleau bölgesi bu kavgaların defalarca merkezi olacaktır).

¹ A.g.e.

² OC VI, 331.
A.g.e., 334.

Bataille'ın hasta olduğunu ve Samois'da geçirdiği günlerin iki yıldır kendini göstermiş olan bir akciğer tüberkülozundan mustarip bir adamın yaşantısı olduğunu unutmamalı. Samois'dan her iki haftada bir, önce otobüsle, Amerikalıların gelişinden sonra ise Diane Kotchoubey'le birlikte bisikletle Fontainebleau'ya giderek akciğerinde toplanan gazı boşaltmak zorundadır. Hastalığı bu dönemde son bulacaktır: "Fontainebleau'nun ve Samois'nun kurtuluşundan kısa süre sonra, yeniden boşaltmak istedim: Doktor iğneyi kaburgalarımın yedi sekiz kez batırdı, ama boşuna. Her yeni üflemeden sonra yeniden dolan hava cebi tamamen boştu. Ölmüştü. İyileştiğimi bu şekilde öğrendim."¹

Samois'da Bataille genellikle yalnızdır. Kızını ve dostlarının emanet ettiği diğer iki çocuğu evinde tutan Diane Kotchoubey'i pek az görmektedir. Sayısız bombardıman ve Almanlarla Amerikalıların giriştikleri muharebeler nedeniyle de orada kalmak ister. Bataille'ın bisikletle, kimi zaman da yaya olarak Samois ile Bois-le-Roi arasında birkaç kez gidip gelişi hariç, çoğunlukla yalnızdır, inzivadadır ("Benim gerçek inzivam –odada, on gün daha– bu sabah başladı"),² Diane Kotchoubey'in ziyaretini bekler –yıkılmış bir haldedir:

"[...] Yaşlandım. Daha birkaç yıl önce, ilgi çekiciydim, cüretkârdım, oyunu sürdürmeyi biliyordum. Kuşkusuz bitti bu ve belki de yüzeyseldi. O dönemler eylemde, iddialı olmakta pek risk yoktu! [...] İçimden çıkan her güç bana parçalanmış gibi geliyor. [...] Hastalık beni eksiltti, daimi bir kaygı sonunda sınırlarımı altüst etti. [...] Eğer, hayatımın mevcut koşullarında, bir an kendimi bırakırsam, başım dönüyor. Sabahın saat beşinde, uşuyorum, cesaretim yok. Ancak uyumaya çalışıyorum."³

¹ OC VI, 363, *Nietzsche Üzerine*, notlar. Bataille bundan böyle akciğer tüberkülozu çekmeyecektir.

A.g.e., 411.

OC VI, 104, *Nietzsche Üzerine*.

Bir kitap, bu kez kurmaca bir kitap, bu sabırsız beklemeye, bu bıkın, güçsüz ve cesaretini yitirmiş beklentiye tanıklık eder. Bu, Bataille'ın 1944'te yazdığı *Julie*'dir.¹ *Julie* tuhaf bir kitaptır ve birçok nedenle onun en iyi kitaplarından biri değildir (öykü, bir anlamda *Madam Edwarda*'nın kine benzeyen trajedi ile güçlendirilmiş bir komedi arasında tereddüt eder). Öykünün ana kişisi Henri beklentiye bütün umutsuzlukların sonuncusu, en aşırısı, hiçbir şeyin haklı çıkarmayacağı beklenti olarak yaşar. Beklentinin, uzun ve şiddetli beklentinin ortaya koyduğu şey, sürdürdüğü umudun boşunalıdır: "Julie'yi bekliyordu! Bundan kuşku duyamazdı: Beklenti, beklenen şeyin boşunallığını ortaya koyuyordu."² Beklenti nafiledir, çünkü nesnesi ister istemez hayal kırıklığı yaratıcıdır: çünkü beklentide içerilen *her* nesne hayal kırıklığı yaratıcıdır (beklenti, bu noktada, arzusunun kendisidir). Arzu bir kez tatmin olduğunda, beklentinin anlamsız olduğu; ölümü beklemek olduğu ortaya çıkar: "Julie'nin önemsiz olduğunu tahmin ediyordum, der kendi kendine Henri. Asıl beklediğim şey kendi ölümüm."³ "Beklentinin nesnesi yoktur, ama ölüm gelir."⁴

Tuhaf bir şekilde, savaşın en fazla yer aldığı kitaptır bu. Bir anlamda –alışılmadık bir şekilde– *Göğün Mavis*'indeki gibidir. Beklenti, ölüm beklentisidir ya da savaşın sona ermesinin beklentisidir. Savaştan kurtulanlar ve bir daha geri dönmeyecek olanlar vardır. Birbirine karışmış bedenlerin özgürlüğünün

¹ Bataille'ın sağlığında yayımlanmamıştır. OC IV, 52'de yayımlanmıştır.

OC IV, 63, *Julie*.

A.g.e., 61.

A.g.e., 63. Gerçekten de Henri beklediği kişinin, yani Julie'nin gelişinden kısa süre önce kendini öldürmeye çalışır. Beklenti, bir yanlış anlama yüzünden şiddetlenmişti. Fakat bu geliş her şeyi yoluna koymadığı gibi (Henri sadece yaralanmıştır), yakınlarının titreyen, cimri tutumlarını komediye varıran dek bozar: Henri'nin kız kardeşi, yanlış anlamının kökeninde bulunan yaşlı bir kız, ödle ve inisiyatifsiz babaları, soğukkanlı ve iyi niyetli yaşlı bir hizmetçi kadın.

üzerine, titreyen, kovalanan bedenlerin köleliği bindiğinden, şehvetli göz kamaşması daha ağır, daha parçalayıcı olur:

“Bedenlerin –âşık ve çıplak bedenlerin– bu tatlı, ilahi ve yine de canavarca özgürlüğünden birçok insan yoksun kalır. Ve onlar için başlayacak olan bekleyiş sadece sınırsız değildir: Soğukta ve çamurda, sıcaklarda, toz ve açlık içinde bitmez bir çabadan oluşan ıstıraplarla, ölümle iki misline çıkar.”¹

ŞANS İLMİHALİ

Bataille’ın 1944 yılındaki edebi faaliyetinin en etkileyicisi (ve ender rastlanan bir yoğunluktur; bu yoğunluğun dengine ancak 1942-1943 yıllarında rastlanmıştır) şiirlerden oluşur; bu şiirlerin çoğu Samois’da yazılmıştır ve Bataille’ın şiirleri –gülünç olmadan böyle nitелеmek mümkünse– aşk şiirleridir. Bunlar, Bataille’ın o dönemde yazdığı metinlerin belki de en güzeliyle birlikte (*L’alleluijah*), onun Diane Kotechoubey’e olan yeni aşkının en açık seçik, en iç paralayan tanıklığıdır. Bu tanıklık, aşkın yanı sıra âşığın, sanki sadece şehvetin yoğunluğunda ölümün büyüleyici niteliği olduğunu keşfettiği gibi (aşkın *vahiy* gücü değil midir bu?), içine düştüğü güçsüzlük ve korkudan da oluşur:

Yokluğun
kederin
bulantı veriyor bana
benim için ölümü sevmeye zamanı
onun ellerini ısırma zamanı

¹ A.g.e., 113. Bataille, tuhaf bir şekilde –ve henüz oluşmamış– Bec-kettvari bir mizaha bile başvurur:

“Buzun içinde bir şişeyi çeviriyordu.

– On dakikada soğur.

– Uzun, dedi Henri.

– Evet, uzun.

– Savaş da uzayacak. Beklemekten kurtulamadık.”

Sevmek can çekişmektir
 Sevmek ölmeyi sevmektir
 Maymunlar kokar ölürken

[...]

Yeter, kaçık gibi seviyorum seni
 kendime gülüyorum mürekkep eşeği
 gökteki yıldızlara anıran

[...]

Sende ölmeyi arzuluyorum
 yok olmak istiyorum
 senin bütün marazi kaprislerin içinde.

Mistisizm şiirlere seslenir; teolojinin –ve teoloji gibi, ateolojinin– bir ilmihali vardır. Bu kitabı Bataille yazacaktır: Onun mutlak küstahlığı kelimeleri sofukullanımlarından saptırıp gülünç ve müstehcen niyetlerde kullanmaya devam etmektedir. Bu ilmihal bir *Aleluya* olacaktır: Nietzsche'nin yaşama söylemeyi buyurduğu başlangıçtaki *Evet*'in, ortak bir sevince varana dek süren yankısı; bu *Evet*'in Bataille'in tek gerçek ahlakı olduğu kesindir (*Evet*, ahlakın zirvesini temsil eder; Nietzsche'nin yaşadıkları dönemler gibi insanların da hasta olmakla suçladığı *Hayır*'lar ve *Belki*'ler çöküş ahlakının ifadesidir). Bu ilmihal burada bir erkek tarafından –sefiş ya da aziz olmasının bir önemi yoktur– genç bir kadına, kendisi için ve onu seven için temsil ettiği geceye giriş niyetine verilmiştir. Bu kitabı Bataille 1944 yılında Diane Kotchoubey'in ona sorduğu sorulara cevap olarak yazdı.¹ Bataille'in cevapları en ateşli *Evet*'in en dayanılmaz parlaklığına sahiptir; rıza göstermek yetmez, dünyayı, boşluğu, yıldızlı gökyüzünü, ölümü, imkânsızı yine kışkırtmak gerekir, yıkıma varana dek bunları kışkırtmak gerekir... Yakmak gerekir (haz *Evet* der, ama yakmaz); sadece arzu parçalar: Sevincin sakın ve budalaca alkışlanmasına düşmemesi için

¹ OC V, 391, *L'alleluia*.

onu en ateşli halde tutmak gerekir. Sevinç bizi ilgilendirmez: Ortak neşenin ve Aleluya'nın göz boyamasıdır. *Aleluya*, Batailleci erotizmin ilmihalıdır (başka yerde hiç böyle bir kapsamı, tamamen evrensel ve kozmogonik bir kapsamı olmuş mudur?); aynı zamanda Batailleci kutsalın da ilmihalıdır: Kadının *mile et tre* buyruğu, bir kadının –ve bütün kadınların– ne olması gerektiği; hatta imkânsız –“sonunda varlığın dehşetine” gömülmek için (varlık, burada, bir kez daha, benin öteki dünyası olarak, varoluşu değerli kılacak tek şeye –imkânsıza– erişmek için varlığın içinde erimesi gereken dünya olarak verilmiştir).

Bataille pis olandan başka bir şeyi asla sevmedi; onun sefihliğinin anlamı buydu. Sadece pis olan şey onu korkutabildi ve sarhoş edebildi: “Ne kadar çok korkarsam, bir fahişenin bedeninin bana utanç verici bir şekilde söylemesi gerekeni o kadar tanrısal bir biçimde öğreniyordum.”¹ Ve pislik, bir kadının açık olması gereken şeydir. “Kıllı bölümleri”nin cehennemine açılmalıdır: “[...] oradaki hakikat ağzının hakikatinden daha az değildir.”² Bu hakikat cehennemdir ve cehennem deliliktir. Her hakikatte deliliğin kendi tersini fark edebilmeyi bilmesi bu cehennemin kozudur. Aşk yükseltmemeli, alçaltmalıdır; hiçbir kadının asla gidebileceğini hayal etmediği kadar aşağı inmeyi öğrenmek gerekir; korkuyla ürpermek gerekir. Tanrı'nın yokluğunun mutlaklığına ve âşıklar üzerinde ağır gökyüzünün boşluğuna sadece bu çekince, bu titreme cevap verir: “Çıplak tırtıllar gibi cinsel organların birleşmesi (bu kellikler, şu pembe mağaralar, bu isyan uğultuları ve şu ölü gözler: bu kudurmuş uzun hıçkırıklar, göğün akul sır ermez çatlağına sende cevap veren anlardır).”³ Sadece bu çatlak öfkelenme kadar büyüktür; bütün öfkeler ve bütün felaketler kadar. Dianus azizeye kendini hiddete ve utanca dizginsizce bırakmayı buyurur:

¹ *A.g.e.*, 413.

² *A.g.e.*, 395.

³ *A.g.e.*, 405.

"[...] sen müstehcenliğin içine sınırsızca dahilsin."¹ Çünkü koz, bu müstehcenliktir (başka deyişle, arzu), yoksa haz değil. Haz arayışı ödlektir; haz istemekte, yatışma isteğinde ödleklilik vardır: "İkinci olarak bilmen gereken, şehvet arzusu dışında, hiçbir şehvet arzulanamaz."² Kişi böyle *var olmalıdır*, tamamen gerilmiş, tamamen kasılmış bir halde: En ufak gevşeklik "hazzın yavanlığı"na ve "sıkıntı"ya geri döner. İki varlığın birlikte yaşaması gereken şey, herhangi bir anda birbirlerini seçme nedenleri, birbirlerinin bütün olasılıklarının işin içine katılmasıdır: "Cinsel deniz kazası." Gerçekten de batmak gerekir: Hiçliğin içine ("hiçlik: sınırlı varlığın ötesi").³ Deniz kazası bütün sınırları aşar. Böyle bir deniz kazasında, böyle bir orjide artık tecrit olmuş varlık yoktur; bu, bir süreliğine, yerini "ölülerin dehşetli ilgisizliğine" bırakır. Bu dayanılmaz ve anlık yok oluşta keşfedilmesi gereken şey, varlığın imkânsız hakikati, onu sınırlanmalarından kurtarmayı vaat ediyor gözüken her şeye doğru yönelmiş olmanın, bundan ayrı olduğu oranda buna yönelmenin mahrem ve mide bulandırıcı anlamıdır. Erotizmin hakikati, orjinin hakikati, gizlenmenin hakikatleridir bunlar: "[...] nesnesini ondan sonsuzca gizleyen dünyaya bir tür meydan okuma."⁴ Arzunun hakikati elbette kurtuluş değildir, ama ahlakıdır.⁵ Ve Dianus uyarır: Bu ahlak ölümün ahlakıdır, "ezeli ölümün" ahlakıdır ve ancak "birkaç seçilmiş" buna erişebilir: "Seninle birlikte, bu seçilmişler insani

¹ A.g.e., 404.

² A.g.e., 396. Bataille bu tavrı sürdürecektir; hatta ahlaki olarak da sürdürecektir: "Tatmini bir ölüm olarak, sadece erdemın değil, varlığın en derininde hissedilir sır gibi kişisel olarak düşündüğümünden, beni genellikle mutluluğun düşmanı kabul ederler. Eğer 'mutluluk'tan tutkunun tersi anlaşılıyorsa bu doğrudur. Ama eğer 'mutluluk' arzusunun çağrısına bir cevapsa –ve eğer arzu, ortaya konduğu gibi, bizzat kapris ise–, mutluluğun ve sadece mutluluğun ahlaki değer olduğunu seve seve söylerim" ("Le bonheur, le malheur et la morale d'Albert Camus," *Critique*, no 33, Şubat 1959).

A.g.e., 409.

A.g.e., 396.

A.g.e., 416.

şeylerin yitirildiği gecenin içine girecektir.”¹ Fakat bu gece henüz en yüksek hakikatin olduğu zirve değildir: “Marazi kendinden geçişlerin ötesinde, ölümün gölgesine girerken, yine gülünelisin.”²

Georges Bataille Ekim 1944'te Samois'dan ayrılır ve yeniden Paris'e döner. Orada, Condé Sokağı 16 numarada yeni bir ev alır (savaşın başından beri oturacağı onuncu evdir). 1944-1945 kışını orada geçirir ve savaş kesin olarak son bulurken Paris'i terk edecektir. Kocasından ayrılmış olan Diane Kotchoubey'le birlikte yeniden –ve birkaç yıllığına– Vézelay'ye gidip yerleşir.

¹ A.g.e., 417.

A.g.e., *L'alleluia, catéchisme de Dianus*, Ocak 1947'de Bataille'ın adıyla, Jean Fautrier'nin litografileri ve bölüm başlarındaki süslü harfleriyle Paris'te Éditions Auguste Blaizot tarafından yayımlandı. 1947 Martında K. Éditeur tarafından yeniden yayımlandı.

V

“LEŞ KOKULU VE ÇARESİZ BİR ÖFKE OLASILIĞI”

1 945’ten sonra yazan birinin, Auschwitz ve Hiroşima mümkün olduğuna göre, bunun, bu olayların dönüş-türdüğü bir dünya ve zaman olduğunu anlaması gerekir. Bu dünya hâlâ bir dünya mıdır, bu zaman hâlâ bir zaman mıdır? Bunlar daha ziyade bir kaos değil midir, “her şeyin sorgulandığı bir kaos”¹ değil midir? Bu kaos ne kadar orantısız olsa da, düşünceyi *sorgulamayan* hiçbir şeyin olmadığı, düşüncenin –bu kaosta düşünceye benzeyen hiçbir şey olmaması mümkün olsa da– sorgulamadığı hiçbir şeyin olmadığı bir kaos değil midir? Bataille için olduğu kadar başkaları için de, dünya düşüncesinde bir *öncenin* ve bir *sonranın* olmamasını sağlayan hiçbir şey yoktur.

Bataille için de bu doğrudur: Daha 1928’de, “Kayıp Amerika” makalesinden itibaren Bataille dehşet karşısında nasıl büyülendiğini ifade etti. Fakat bu dehşet basit değildir. Bu dehşete büyük korkular kadar çekicilik de dahildi; çekiciliği bu büyük korkuyla orantılıydı. 1929-1939 arasında Bataille, çok güçlü bir şekilde, bu iki kutup arasında gidip gelecektir, kimi zaman kendini birini denemeye verirken, kimi zaman

¹ OC XI, 113, *Critique*.

de diğerine başvuracaktır... Her yıl bunları biraz daha birbirine yaklaştıracaktır. Onun tutumu 1930 yılında *Documents*'da ifade ettiği tavır olarak da kalabilirdi: "İnsan ve çürümesi arasındaki oyun en iç karartıcı koşullarda devam eder, biri diğerine karşı koyma cesaretini asla bulamaz."¹ Bu durumda bu tutum ancak ahlakın yumuşak bulutlarını düşüncenin terk etmesini ve düşünceyi en kötüye taşıyan şeyi kendiliğinden görmeye çabalamasını emreden bir anti-idealistin tavrı olabilirdi. Yani insanın *her şeyi* söylemesi ve *her şeyi* kabul etmesi gerekirdi ki en kötünden -faşizm- sadece bu bedelle kaçınılabilirdi. Bataille'in burada bir "hiper-ahlak"ın olasılık koşullarını tanımladığına -o dönemde bunu itiraftan kaçınsa da- pek kuşku yoktur. Daha doğrusu, Bataille her baştan çıkartmadaki aldaticılığa kendini kaptırmamış olsaydı ve düşüncesini faşist ve Nazi terörlerini şiddetle teşhir (ve 1933 yılında bunları tek teşhir edenin Bataille olduğu gerçektir) ile bütün arzusuyla çağırıldığı felaketten (ama bu felaketin yıkımını öncelikle kendi üzerine çağırmamış mıdır?) benzer şiddette büyülenmesi arasında asılı çetin doruk çizgisinde tutması gereken bir an gelmeseydi, bu durum hiç kuşkuya yer bırakmazdı. Simone Weil'in 1933 yılında Demokratik Komünist Çevre'ye girerken Bataille'a yönelttiği eleştirileri hatırlamak gerekir: Devrime dair sadece birbirine benzemez değil, düşman görüşü olan iki kişi birlikte ne yapabilir? Simone Weil'e göre devrim rasyonelin zaferidir; Bataille'a göre irrasyonelin. Simone Weil'e göre hesaplanmış ve yöntemli eylem; Bataille'a göre, genellikle patolojik görülenler de dahil, içgüdülerin serbest itkisi. Simone Weil'e göre, doğru ve üst düzey bir düzen; Bataille'a göre, şiddetli, aydınlatıcı kargaşa. Bataille bunu defalarca söyledi: Onu cezbeden, ilgilen-diren şey, devrimden ziyade isyanlardır... isyanların felaket çağrıştıran ölüm çılgılığıdır; bunu takip edecek bir iktidarın ele geçirilmesi Bataille'a göre bir anlam taşınmaz.

¹ OC I, 273, "L'esprit moderne et le jeu des transpositions."

Bataille, savaşın kaçınılmazlığını görene dek (kuşkusuz 1934 günlerine dek), proletarya devrimi ve köle güçlerin tarihte ortaya çıkışı perspektifinin oluşturduğu şiddetli olasılık karşısında büyülenmişti; ardından, –teşhiri zayıflamasa da– bu büyülenmenin yerini farklı ama eşi benzeri olmayan aydınlatıcılıkta bir şiddet ve felaket olasılığı aldı: Savaş. Şu ana dek anlam belirsizliğinden uzak durmak istedim: Faşistlerin ve Nazilerin hazırladığı savaştan ilk nefret eden Bataille'dır. Nefret eder, çünkü bu savaş aracılığıyla hangi şiddetli –“soluk alınamaz”– düzeni kurmaya kararlı olduklarını bilmiyor değildi –bu konuda birçoklarından daha haberdardı. Bataille bu savaşın, zaferlerini istediği dışlanmış ve köle güçlere yaradığını bir an bile düşünmedi. Savaş “efendilerin” kapalı dünyasına hazırlıyordu. Yine de yaşlı, sıkıcı, bunak dünyanın çöküşü onun için bir siyasal kargaşa olur ve –dünya aniden korkunç bir oyun halini alınca– bu siyasal kargaşayı haklı çıkarmakta eksik kalmayacak vasat politik hesapların yerine nihayet depremi kıskırtabilecek nitelikte daha kapsamlı ve öngörülemez niyetlerin geçebileceği fikri gelir aklına.

Nihayet savaş gelir ve kuşkusuz, bunun güzel olabileceğini ummak için deli olmak gerekir; savaş bir vahşettir.

Bataille, savaşın bütün ve dolaysız kapsamını hesaplayarak, herkes için olduğu gibi kendi için de şunu söyler: “İnsanın genellikle ağır ve mide bulandırıcı yanını aşmak şarttır. Fakat bu ağırlık ve bu tiksinti Auschwitz'den beri, hiç bu kadar yüklü hiç olmamıştır.” Savaş mide bulantısını azaltmadı. Vahşeti ölçüsünde bunu yaygınlaştırdı. Bu ağırlık hiç bu kadar yoğun ve bu kadar tiksinti verici olmamıştı, çünkü bu ağırlığın ve bu tiksintinin herkesin ağırlığı ve tiksintisi olmadığını bir an bile ileri sürmek mümkün değildir –sadece ödleler bunu söyleyebilir: “Sizin ve benim gibi, Auschwitz'in sorumlularının da insana özgü burun delikleri, bir ağzı, bir sesi, aklı var, onlar da ürüyor, çocuk-

ları olabiliyor: Piramitler ya da Akropol gibi, Auschwitz de bir olgudur, insanın imzasını taşır. İnsanın imgesi, bundan böyle gaz odasından ayrılamaz.”¹

Yavan, içten pazarlıklı ahlak, çöküşe razı olanların ahlakı, günahlarının bağışlanmasından başka kaygısı olmayan bu ahlak, “kökünü kazıma” sorumluları ile bu suçtan masum olan bizler arasında bir nitelik farkı olduğunu ileri sürmek mümkün olsaydı, hiç güçlük çekmeden duygularına hakim olabilirdi. Savaşın suçlu hoşnutluğa geri dönmeyi engellememesi için iki kelime yeter: En fazla, *anlık olarak*, bir yanda *canavarlar*, diğer yanda *insanlar* var olmuştu. Her zaman için ateşli bir anti-idealist, anti-transandantalist olmuş Bataille buna boyun eğmezdi. Ve bunu umutsuz terimlerle ifade etmesi (ve dayanılmaz yaraları deşmesi: Kurbanlar arasından kim onların *esasen* cellatlarından hiç farklı olmadığını kabul etmeye hazır olabilirdi?) gerekse de, Bataille tereddüt etmedi:

“[...] biz sadece cellatların olası kurbanları değiliz: cellatlar da bizim gibidir. Kendimizi daha da sorgulamamız gerekir: Bizim doğamızda bunca dehşeti imkânsız kılan ne vardır? Ve şu cevabı vermeliyiz: Gerçekte, hiçbir şey. İçimizdeki binlerce engel buna karşı koyuyor... Yine de bu imkânsız değil. Demek ki bizim olasılığımız sadece acı değil, işkence etme tutkusuna da uzanıyor.”²

Nihayet açık seçik görülüyor: Bataille’ın söylediği, ne kadar katlanılmaz görünse de, sadece umutsuzluk verici değildir, en sert ve en *inancını yitirmiş* ahlakın kaygısına cevap vermektedir. İnsanın yaptığı hiçbir şey *insanın* dışında değildir. Ve hepimizin sorumlu olmadığı hiçbir fiil işlenmemiştir. Auschwitz sadece insanlığın bundan böyle bağlı olduğunu

¹ OC XI, 226, *Critique*, Jean-Paul Sartre’in *Réflexions sur la question juive* (1947) üzerine not.

OC XI, 266, *Critique*, “Réflexions sur le bourreau et la victime. SS et Déportés.” David Rousset’in *Les jours de notre mort* (1947) kitabı hakkında.

bilnesi gereken olasılıkların en uzağı ve en tahayyül edilemezi değildir, aynı zamanda şu an *bizim* olasılığımızdır. Artık herkes bunu bilmelidir. Auschwitz'in izin veremeyeceği bir şey varsa, Auschwitz'in sonsuza dek engellediği bir şey varsa, onun bizim içimizde "leş kokulu ve çaresiz bir öfke olasılığı"nın *uyanışı* olduğunu gözardı etmeye devam etmemizi engellemiştir. Ne bu leş kokusu ne de bu azgın şiddet bizden ayrıdır. Bunları gözardı etmek istemek, şu ya da bu biçimde, bunların dirilmesine maruz kalmaktır. Bataille da zaten bundan çekindiğini gizlemez; onları olasılıklar ufkundan dışlayan bir anlamı onlara geri vermeye hangi ahlakın hazır olduğunu bildiği ölçüde bunu daha az gizler. Bu ahlak yine de tetikte olabilir; zaten daha önce de gaflete düşmemiş miydi? Savaş olasılığını reddetmek (ya da savaşa katılmayı aptalca reddetmek), vuku bulmasını engellemez. Savaşla birlikte meydana gelen dehşetin *insani* bir anlamı olduğunu reddetmek, koşullar ne olursa olsun, yeniden meydana gelmesini engelleyecek değildir:

"[...] ahlaki mahkûmiyetin verili biçiminde, fark edilmeyen bir inkâr tarzı vardır. Öz olarak, şunu söylerler: Canavarlar olmasaydı bu iğrençlik olmazdı. Bu keskin yargıda, canavarlar olası olandan koparılıp atılır. Tam da bunların aşırılıklarının bu sınırı tanımladığını görmek yerine, bunlar, olasılığın sınırını aşmakla zımnen suçlanırlar. Ve bu dilin kitlelere hitap etmesi ölçüsünde, bu çocukça inkâr kuşkusuz etkili görülebilir, fakat özünde hiçbir şeyi değiştirmez."¹

¹ A.g.e., 226. Bu makaleler Bataille açısından Yahudi severliğini yeniden göstermenin vesilesidir (ve ona yöneltildiğini gördüğümüz suçlamalar bunların bir bölümünü burada tekrar yayımlamamızı gereksiz kılmaz): "*İnsanlığın şansı belki de, en aşağılığı anti-semitizm olan ilk tepkilere hâkim olma gücüne bağlıdır. (Burada hatırlatmak gerekir ki, düzenli olarak, anti-semitizm nereye kırıp geçirmişse, orayı felaket vurmuştur: İspanya'nın çöküşü Yahudilerin ayrılışını takip etti, Rus pogromlarından sorumlu sınıf yok edildi ve eğer anti-semitizm berrak ve düzgün her bakışa önceden kapa-*

Cellatlar *canavar* değillerdi. Savaşın sorumlu insanlar kategorisine yeni bir canavar kategori eklemeye gerek yok: Katliam yapanlar insanlardır. Leş kokusunun ve azgın şiddetin sınırlarını en uzağa insanlar itmiştir. Bundan böyle insanlığın kendi hakkında *da* bilmesi gereken şeyin parçası olarak bize bunları miras bırakanlar da onlardır. Onların burun delikleri, bir ağzı, bir sesi vardı. Tek kelimeyle, insandılar; bizim de olduğumuzu iddia ettiğimizden ne daha fazla ne daha eksik. En ezici dehşet budur: Ahlak, kim olursa olsun, herkesin masum olduğunu iddia ediyorsa, iğrençlikten başka bir şey olamaz. Ahlak, daha az yüz kızartıcı da olamaz, çünkü dehşetin kaçınılmaz olarak yeniden belirişinden başka hiçbir şeye hazırlamaz.

Bataille, savaşla birlikte meydana gelen belli başlı dehşetlerin ikincisini de benzer terimlerle açıklar. Katliamın bir daha yaşanmayacağı son tahlilde ikna edilebilir (cinneti bunu yapabilirdi... Fakat Bataille böyle bir argümana ikna olmayacak kadar ihtiyatlıdır); Hiroşima patlamasının bir daha meydana gelmeyeceği çok daha az ikna edicidir (zaten modern savaşın doğal olasılıklarının parçası değil midir bu?). 1939-1945 savaşına son veren şeyin bundan böyle olması bütün savaşların işareti olması paradoksların en önemsizi değildir. Bataille bunun da devredilemez biçimde *insani* niteliğini teşhir eder. Çünkü bu özellik, her yıl elli milyon ölü olması “yazgısı”yla tezat içindedir (“Gerçekten de bundan kaçamayız –zaten eğer yapabilseydik, hiçbir şey yapmamak gerektiğini, bundan kaynaklanan bahtsızlıkların bin Hiroşima’dan daha ciddi olduğunu anında görecektik...”). Bu özellik örnek bir tezat oluşturur, çünkü başka insanların kitle olarak yaşamasına ya da ölmesine yol açmak insanların elindedir: “Atom bombası anlamını insani kökeninden alır: İnsan elinin kasıtlı olarak geleceğe ertelediği olasılıktır bu.”

tılmazsa, Almanya, yaratıcısı olduğu felaket karşısında, intihardan başka çıkış bulamaz.)”

Ve bu, ağlayıp sızlamayla karıştırmaktan kaçınıldığı ölçüde ahlaki ilgilendirir; tıpkı her bahtsızlığın onu ilgilendirmesi gibi. Kendi bahtsızlık payını kabul etmeye hazır olmayan kişi, ağlayıp sızlanmasını haklı göstermek için Hiroşima'yı bahane edecektir: "Aslında, ağlayıp sızlamak için Hiroşima'yı seçiyorsak, sadece savaşların kaçınılabılır şiddetlerinin etkisi olmayan, fakat insan hayatının bir bileşeni olan bahtsızlığın bu derin anlamsızlığına cepheden bakmaya cesaret edemediğimizdendir."¹ Hiroşima insani olarak mümkün olandan trajik biçimde ayrı değildir. O, insan trajedisine eklenmiş, fazladan bir trajedi olasılığıdır. Ve bunun *insani* olması, anlamını yatıştırmaktansa belirginleştirir.

Yeni insanın, kendi olasılıklarına Auschwitz ile Hiroşima'nın en azgın şiddetini dahil eden dünyaya uyum göstermesi gerekir. Bataille ömrü boyunca dehşete cepheden baktı ve bütün ömrü boyunca başkalarının da kendisiyle birlikte bu dehşete bakmasını istedi (eserinin verdiği büyük korku hissi, böyle bir talebin kimi zaman hoşgörülemez olmasına bağlıdır). Meydana gelen iki büyük dehşet Bataille'ı bundan vazgeçirmez. İnsan olmanın, en azından, *bütün* insani olasılıkların dengi olmaktan başka gerekçesi olamaz. Bataille'ın gerekçesi ve korkusu budur. Hiroşima'yla ilgili olarak, güçsüz olan şunu söyler: "Haydi, inkâr edelim" (Hiroşima'nın meydana gelmesini önleyecek nitelikte hiçbir ahlaki protesto olmamıştır); güçlü olan ise, "Onu yaşayalım" der; mademki, bir anlamda, meydana gelmesini sağlayacak şekilde hareket ettik, telafi edilemez haksızlığını biz üstlenmeliyiz (ona *Evet* demeliyiz). Bataille bize "ölüm düzeyinde yaşama"yı buyurmuştu. Savaşın ertesinde "Hiroşima düzeyinde yaşama"yı buyurur –ve bunu bir zirve ahlakının *politik* ifadesi olarak anlamak gerekir.

¹ OC XI, 181, *Critique*, "À propos de récits d'habitants d'Hiroshima," 1947.

FAŞİZMİN SON MABEDİ

“[...] faşizm insan yaratısıdır, fakat genellikle sorumluluğunun ve yıkıcılığının temel bir insani veçhe içerdiğini düşünmeme eğilimindeyizdir.”

Savaşla birlikte Bataille'ın siyasal bağlılığına ve her türlü siyasal yazıya son verdiği kesin olarak kabul edilmiş gözüktür. Bundan dolayı insanlar onu eleştirebilir ya da ona kızabilir; hatta kimileri bundan yararlanmıştır. Hatta onun siyasal faaliyetinin 1936 yılında Contre-Attaque'la birlikte son bulduğu bile ileri sürülür; Acéphale'in ve Sosyoloji Kolejinin, kendi tarzlarında, derinden, temelde ne kadar *politik* oldukları görülmek istenmez. 1945 yılında Bataille, gerçekten de siyasete ilgisiz biri olmaktan uzaktır; onun 1940-1944 arası sessizliğinin tek anlamı şudur: Savaş siyaset değildir, siyasetin abartılı, trajik tükenişidir, insan savaşmadığında, bakmaktan daha iyi yapacak bir şey yoktur.

Okumamış olanlar hariç, savaş sonrası en önemli kitaplarının –*Lanetli Pay*, *Egemenlik*– esasen politik olduklarından kimse kuşku duyamaz. Bu politika, Sartre'ın çoğunlukla ifade ettiği (ve Bataille'ın da, kimi zaman “angaje” bir yazar olduğu savaştan önce anladığı anlamda) “angaje” anlamdaki politikadan farklı olsa da bu böyledir. Üstelik, politik olan sadece kitapları değildi; makaleleri de politikti, en azından 1953'e kadar öyle oldu. 1944-1953 arasında Bataille, bütün önemli konular üzerinde, “rahatsız edici” tarzının imkân tanıdığı ölçüde, gerektikçe yazdı.¹ (Bataille'ın politikaya nispi ilgisizliğine bir tarih vermek kesin olarak

¹ Bataille'ın ahlakın (olayları –Marksistler de dahil– herkesin değerlendirdiği gibi, Bataille'ın gözünde idealistçe yargılamak) ya da angaje olmanın (Bataille hiçbir tarafa mensup değildir; dostları ağzından laf alabilmek için ne kadar çabalarlarsa çabalasınlar, artık kendini komünist olarak adlandırmayı bile reddedecektir) gelenek göreneklerine boyun eğmiş olsaydı çok daha fazla sayıda araca sahip olacağına kuşku yoktur. Bu durumun onu rahatsız etmesine pek kuşku yoktur.

gerekiyorsa, bu 1953 olur, yani genellikle belirtilenden on yedi yıl sonra).

Bataille'in politik tartışmayla Nietzsche aracılığıyla bağ kurması paradoksaldır. Bu paradoksaldır, çünkü yine onunla birlikte, bir şekilde beş yıl daha önce sessizliğe razı olur. *Acéphale*'in son sayıları Nietzsche'nin faşist olmadığını, olamayacağını kanıtlamaya çalışır... Bataille 1944 yılında bunu yeniden kanıtlamaya kalkışmışsa, savaş onun umduğu etkiyi göstermediğindendir: Berraklaştırıcı bir etki. Nietzsche'den kuşku duyulduğu müddetçe, Bataille'dan da kuşku duyulacaktır. Nietzsche'nin, olması gerektiği gibi, Nazi ideolojisine kölelikten kurtulacağı gün, Bataille'in da konuşma zamanı geri gelmiş olacaktır.

20 Ekim 1944'te *Combat*'ya verdiği makale bu anlamdadır ve Bataille yine yeterince açık seçik olamayacaktır. Almanya, Nietzsche zamanında, 19. yüzyıl sonunda, zaten anti-semitist eğilimler göstermiyor muydu? Ve Nietzsche bunlara karşı hiç çekincesiz isyan etmemiş miydi? Hatta (kız kardeşi Élisabeth Foerster-Nietzsche'nin iddiasına rağmen) Pan-Germen bir anti-semitist olmamanın da ötesine geçmemiş miydi?: "Almanlardan tiksintili bir küçümsemeyle söz ediyordu. (Yahudilere saygı duyuyordu, Fransız tarzına ve ruhuna yönelik başat bir zevki vardı.)"¹ Paul de Lagarde'ın sersemlemiş pan-Germenliğine, Richard Wagner'in "Gal düşmanı ve anti-semitist şovenizmi"ne isyan eden, kız kardeşinin berbat Foerster'le ödleğe evliliğinden şoke olan (Foerster'in bunun intikamını alacak kadar, kendisi öldüğünde, cesediyle hile çevirecek kadar serbest davranacağını öngörmüş müydü?)² Nietzsche'nin bu önsezisi, insanların onu kullanmaya çalışmasında daha baştan kusuru olmadığını gösteriyordu.

¹ OC XI, 10-11, *Combat*, "Nietzsche est-il fasciste?," 1944. Bu metnin bir hazırlık versiyonu vardır; OC VI, 420'de yayımlanmıştır. Bataille, önce deliren sonra ölen filozofların en özgürünün, gelenek göreneklerin en aşağılığına -milliyetçi, ırkçı bir Alman düşünür ...- köle edilmesinin ne anlama gelebileceğini düşünmemiş olamaz.

Nietzsche ancak kasıtlı olarak yanlış yorumlanarak (yanlış ya da kısmi alıntılarla) nasyonal-sosyalizm tarafından kullanılabilirdi; Nasyonal-Sosyalizmin propaganda amacıyla göze batırmaya çalıştığı ortak özelliklerle Nietzsche'nin alakası yoktu; dahası, aksine, bariz bir şekilde –diye ısrarla belirtir Bataille–, Nasyonal-Sosyalizmi açıkça niteleyen şeyi, Nietzsche, önceden, daha kötüye gideceğini hissederek ve sezerek reddetmişti. Bataille da bunu belirtir: “[...] anti-semitist pan-Germencilik onun açısından saldırgan bir düşmanlık konusuydu. [...] Teatral dekorlarına rağmen, Hitler'in Nietzsche'ye mesafesi polis merkezinin Alplerin doruklarına mesafesidir.”¹

Combat'da politikayla yeniden bağ kuran Bataille'ın (bu bağ *Combat*'da yeniden kurması önemsiz değildir) bunu Nietzsche'yle yapması anlamlıdır: yani felsefenin yollarını kullanır, üzerinde en az anlaşılmış, takip etmesi en güç ve yanlış yorumlara en açık olanıyla bunu yapar. Bataille bunu yaparken, sadece Nietzsche'yi masum göstermeye çalışmaz. Eğer politikadan söz edilecekse, ahlaka ya da çıkara hiçbir biçimde tabî kılması düşünülemeyen egemen bir düşüncenin gerekliliği ölçüsünde bundan söz eder gözükmektedir.

Gerçekten de Bataille, savaştan önceki aynı inatla iki yeni projeye girişir. Her iki durumda da bir dergi çıkarması söz konusu gözükmektedir. Ama sadece böyle gözükmektedir; çünkü iki dergiden biri çıkarken, ikincisi “defterler”e dönüştü, varlığı da zaten geçiciydi, çünkü bu defterlerin sadece biri yayımlandı (yarısı hazır olan bir ikincisi sonuçta çıkamadı).

Bu defterin adı *Actualité* ydi (bu ad da anlamlıdır) ve 1946 yılında Calmann-Lévy Yayınları'na basıldı. Maurice Blanchot ile Pierre Prévost da bu proje inisiyatifinde yer almış gözükseler de, Bataille yönetimini tek başına üstlenmişti.²

¹ OC XI, 10-11, “Nietzsche est-il fasciste?”

² Blanchot'nun *Actualité*'nin yönetimindeki aktif varlığı, Bataille'a hitaben yazılmış 1946 tarihli (daha fazla ibare yok) bir mektupla

Actualité'nin kısa yaşam koşulları, "Özgür İspanya" başlığıyla yayımlanan tek sayının içeriğinden daha az önemlidir. Ve bu içerik politiktir hem de terimin tam anlamıyla, ideolojik, kültürel, ekonomik dengeli bir soruşturma gerçekleştirilmiş gözükmektedir. Avrupa demokrasilerinin içlerinden en az uysal olanın çöküşünü engellemedeki güçsüzlüklerinin öncü anlamını şiddetle hatırlatmaktan geri kalmayan imzacılara (Camus ve Cassou'nun da bunların arasında olduğu görülecektir), İspanya'ya dair ideolojik olmaktan farklı bir bakış –ekonomik ve toplumsal bir bakış– geliştirmeye çabalayan başka imzacılar eklenir.¹

"Dokuz yıldır benim kuşağımdan insanların kalbinde İspanya var. Dokuz yıldır onu kötü bir yara gibi taşıyorlar."² Bu öyle kötü bir yaradır ki Camus'nün vicdanı (bu konuda Bataille'in vicdanına çok yakın olduğu görülecektir) Fransa'da bu halkın ve şairlerinin (Lorca, Machado) katlini

onaylanmış gözükmektedir. Blanchot, defterlerin asıl yöneticisi olan Bataille'dan göndermesi gereken bir makaleyi ister. Maurice Blanchot'nun "Özgür İspanya"ya ayrılmış bu defterdeki varlığı savaş sırasında gerçekleştirdiği politik dönüşüme dair bir fikir verir. Gerçekten de 1937'de, şiddetli bir şekilde İspanyol cumhuriyetçilerine karşıydı ve Léon Blum'ün İspanyol Kızılılarına yardım politikasına –yine de pasif bir yardımdı– şiddetle düşmüştü.

Actualité, "L'Espagne libre," Georges Bataille'in yönettiği dizi, Calmann-Lévy editörü, 1946. *Actualité*'nin bu defterinin içindekiler şunlardır: Albert Camus (Önsöz); Jean Camp ("İspanya'nın Geçmişi ve Özü"); Jean Cassou ("İspanya: Trajedimizin Yeri"); Cumhuriyetin ilanından iç savaşın sonuna dek olayların kronolojisi; İspanya Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı eski yardımcısı J. Quero-Morales ("Cumhuriyetçi İspanya'nın ve Francocu Hükümetin Büyük Devletlerle İlişkileri"); André Camp ("İspanya'nın Büyük Sorunları"); Robert Davée ("İspanya Ekonomisi ve Politik Krizler"); Roger Grenier ("Partiler ve İnsanlar"); Georges Bataille ("Picasso'nun Politik Resimleri"); Federico Garcia Lorca ("Don Cristobal'ın Mihrabı"); Albert Ollivier ("Düşlerin Gücü"); W. H. Auden ("İspanya 1937," Max-Pol Fouchet'nin giriş yazısı, Diane Kotchoubey'in tercümesi); Maurice Blanchot ("Andre Malraux'nun *Umut*'u"); Ernest Hemingway ("Ölüm Kokusu"); Georges Bataille (*Çanlar Kimin İçin Çalıyor* hakkında").

Albert Camus, *Actualité*, önsöz.

alkışlayanlardan kendini ayırmayı reddeder: “Elbette, o Vi-chy’ydi, biz değildik. Fakat bir ulusun ya kahramanlarıyla olduğu kadar hainleriyle de iç içe olduğu ya da hiçbir bağlantısı olmadığı fikrini bizden alamazsınız.”¹ İspanya’da açılan yara bütün Avrupa’da açılmıştır, çünkü bu aynı zamanda demokrasiyi savunmak için diğer ülkelerden önce kanını dökmüş olan bir ülkede Cadillo demokrasiyi inkâr ettiği sürece çözüldüğü iddia edilemeyecek olan Avrupa demokrasisi sorunudur (1936 yılında, birçok ülkenin bir diğer demokrasiyi kurtarmak için kendi demokrasilerini tehlikeye atmama ödekçe kaygısını göstermiş olduğu teşhir edilmedikçe de çözülmeyecektir). Demokrasi *tektir*, der Camus: “Bir yerde küçümsenirse, her yerde tehdit altındadır [...] Biz, özgür insanlar birbirlerine utanmadan bakabilsinler diye, her bir insan kendi mutluluğunun sorumlusu olsun diye ve nihayet, başkalarının aşağılanmasıyla yükünü taşımadan kendini yargılayabilsin diye dövüştük.”²

Jean Cassou da aynı şeyi, daha az ölçülü bir ifadeyle söyler. Avrupa’nın trajedisi İspanya’da başlamıştır. İspanya’da sona erecektir. Cassou’nun üslubu öfkeli: İspanyol generallerin (Mola ve Franco) isyanıyla “Fransız Naziler”in iblisleri uyanmıştır. Fransa’da, “bakanların, fedailerin ve sosyete orospularının, yazarların, pezevenklerin, para babalarının, sanayicilerin bu gudubet çetesi” İspanya dramıyla kendini gösterir. Madrid’te “Pétain ustası Franco’nun yanında, düzenbazlık ve ihanet dersleri almaya gitti. Bizim Nazileşmiş burjuvazimiz ve kiralık katilleri, günümüzdeki destanın birinci güftesinin kahramanları olan İspanyol askerler üzerinde idman yaptıktan sonra Fransız vatanseverlerine yöneldiler.”³

Bataille yönettiği bu deftere (politik sorumluluğu ondadır) iki metin verir. Biri, Pablo Picasso’ya –“yaşayan en

¹ A.g.e.

² A.g.e.

Jean Cassou, “L’Espagne, lieu de notre tragédie,” 13, a.g.e.

büyük ressam” – ve özellikle Guernica’nın Picasso’suna bir övgüdür. Bataille’a göre, “sanatların en özgürünün politik bir resimde zirvesine erişmesi” son derece anlamlıdır:

“İspanyol halkının özgürlük mücadelesi bir sanatçıyı esinin en üst düzeyine ilk kez taşıyor değildir elbette. Gözleri açık, büyük bir çılgınlıkla ölen, ‘Dos de Mayo’da kurşuna dizilen adam kuşkusuz Goya’nın başyapıtıdır. Prado Müzesindeki, tam da faşistlerin son ‘mabedi’ndeki bu tuval, bütün zamanların ve bütün ülkelerin ‘direnişi’ni yüceltmeye devam ediyor.”¹

Çünkü onun gözünde direnişçi sıfatını herhangi bir ülkeden daha fazla hak eden bir ülke varsa, bu elbette, ilk olarak “faşizmin saldırısına karşı koyan” ve “öncelikle inanılmaz yoksunluk koşullarında faşizme direnen” ülkedir. Paradoksal bir şekilde, Bataille, köleleştirilmiş bu ülke ve bu halk yanında özgürlük dersleri almaya davet eder: “Günümüzde özgür İspanya halkından ya da insanlarından daha sahici bir öğretiyi başkalarına aktarabilecek bir halkın ya da genel olarak insanların varlığından kuşkuluyum.”² Çünkü eğer özgürlük “temelde” politik anlamda anlaşılmalıysa (ve İspanyol özgürlüğünün kozu, on yıl önce olduğu gibi 1946’da da politiktir), egemenlik anlamında da anlaşılmalıdır. Ve egemenliğin tek politik adlandırılışı, politika ile egemenliği şans eseri uzlaştıran tek adlandırma, anarşidir (hangi halk İspanyollardan daha fazla anarşisttir?): “Anarşizm, özünde, inatçı bir imkânsız arzusunun en meşakkatli ifadesidir.” Özgürlük *imkânsız* olandır ve İspanya halkı imkânsızlık duygusuna tüm diğerlerinden daha fazla sahip olduğundan, özgürlüğün ne olduğunu herkesten daha iyi bilir.³ Bu halk

¹ OC XI, 24, *Actualité*, “Les peintures politiques de Picasso.”

² OC XI, 25, *Actualité*, “À propos de *Pour qui sonne le glas*.”

³ Kendi tarzına sadık olan Bataille bu makalede tarihsel olguları, edebi olguları (Ernest Hemingway) ve özel olayları birbirine katar. 1922 yılında Bataille’in Madrid’te kalışıyla ilgili bu makaleden (“La emoción” bölümünde) birçok alıntı yaptım.

tüm diğer halklardan daha oyuncudur, ölüme tüm diğerlerinden daha fazla aşınadır, aşırı ciddiyeti içinde daha tasasızdır ve bu tasasızlık ve ciddiyet içinde özgürdür; Bataille bu halkın –faşist ya da başka– bütün köleliklerden özgürleşmiş olduğunu bilmektedir. Bütün Franco’ların yüzüne karşı özgürlüğünü kanıtlamak için, bu halkın, Guernica’nın ihtilaç içindeki figürleri ve Goya’nın “Dos de Mayo”undaki gözleri açık kurşuna dizilen adamı vardır.

BATAILLE’IN “POLİTİKALARI”

“Düşüncenin boyun eğmesi, tabi kılınması, köleleştirilmesi istenmiyorsa, totaliter düzene karşı mücadele etmenin yeterli olacağı kesin değildir.”

“Politik” bir Bataille’dan söz etmek için inkâr edilemeyecek haklı gerekçelerimiz vardır. Savaş biter bitmez Sartre’ın politik olması gibi değil elbet. Bataille’in savaştan önce sıklıkla bağlandığı gibi bağlanmaya devam etmesi anlamında da değil (elbette herhangi bir partiye, hatta herhangi bir harekete kalıcı bir şekilde katılacak kadar asla bağlanmamıştı; onun tavırları daha ziyade başına buyruk hareket eden birinin tavrıydı).¹ Yine de Bataille politikti; kendisinin konuştuğu (ve başka şeylerin yanı sıra politikadan söz ettiği), keza başkalarının konuşmasını sağladığı kürsüler yaratmaya devam ediyordu; bu kürsülerde fikirler tartıştırılabiliyordu. Bu fikirler, terimin kısıtlayıcı, dar ve tarihlenebilir anlamında her zaman “politik” olmasalar da (yani bu metinleri bugün okumak, o dönemin olaylarının kroniğinin yerini tutmasa da), bunlar –benzersiz olduğundan– “Batailleci” diye nitelebilecek bir anlamda politiktir.²

¹ Bataille’in bağlanma karşısında bundan böyle göstereceği çekinceye geri döneceğim; bkz. “Ortak Gerekliklik.”

Bu anlam belirsizdir: *Hiçbir şeyin* politik olmadığı ya da her şeyin politik olduğu anlamına gelebilir. Olabilecek en uygun benzeşim,

Örneğin yeni bir dergi projesi terimin Batailleci anlamında politiktir: *Critique* dergisini Bataille 1945 sonu ile 1946 başında hazırlar (1946 Haziranında çıkacaktır); dolayısıyla *Actualité*'nin çıkmış tek defteriyle eşzamanlıdır. Zaten bu iki projenin kökeninde de aşağı yukarı aynı kişiler vardır: Pierre Prévost, Maurice Blanchot ve Georges Bataille. Maurice Girodias (önceki adıyla Maurice Kahane), kendi yönettiği yayınevinden (Éditions du Chêne) bir dergi çıkarmayı Pierre Prévost'a ve dostlarına önerir. Öneri Maurice Blanchot'dan Georges Bataille'a ulaşır ve başlangıçta *Critica* adı altında, Fransa'da ve yurtdışında çıkan yayın ve kitaplarla ilgili bir dergi projesi şeklini alır; yani fikirlerin aktarım ve dolaşımının eleştirisi aracılığıyla bu fikirlerin tartışıldığı bir zemin olma projesi (bu saptama önemlidir: *Critique* "saf" fikirlerin, yaratıların zemini değildir, fikir kitaplarının eleştirel yorumlarının yeri olacaktır. Dolayısıyla doğrudan bağlanma mefhumu *a priori* uzak tutulur).¹ Bataille'ın 17 Temmuz 1947'de *Figaro Littéraire*'de yaptığı *Critique* tanımı (bu söyleşi, gazetecilerin *Critique* dergisine verdiği en iyi dergi ödülünün ardından yapılmıştır) girişimine dair düşündüğü anlam konusunda kuşkuya yer bırakmaz: "İnsan bilinci kompartımanlara ayrılmış olmaktan çıkmalıdır. *Critique* politik ekonomi ile edebiyat arasında, felsefe ile politika arasında olabilecek ilişkilerin peşindedir." Ve bu ilk ve anlamlı tanımı açıklamak için (bu söyleşi yayımlandığında *Critique*'in 13-14. sayısı çıkmıştır), Alexandre Kojève'in bir makalesini örnek verir (laf arasında da, onu dönemin

Bataille'ın bizzat kendisinin "genel ekonomi" adı altında belirttiği şeyle benzerlik kurmaya davet eder: dolayısıyla böyle bir politika-yı "genel politika" diye adlandırmak uygun düşer.

Bataille 1947 yılında, *Figaro Littéraire*'deki bir söyleşide, "en iyi kitapların ortaya koyduğu şekliyle insan düşüncesinin temelini temsil eden bir dergi" fikrini en eski Fransız dergilerinden birinden aldığını söyleyecektir: 17. yüzyılda çıkmış *Le Journal des savants*. Bataille'ın bu referansı Boris Souvarine'i öfkeliendirir ve o, *Critique* ile *La Critique Sociale* arasında bir benzerlik belirtecektir -haksız da sayılmaz.

en büyük filozofu olarak niteler, bu kuşkusuz doğru olduğu kadar değerlidir de: o dönemde sadece birkaç kişi bunun farkındaydı):¹ “Bu makale, felsefenin, edebiyatın, dinin ve politik ekonominin kavşağı olmak isteyen *Critique*’in niyetlerini en iyi ifade etmektedir.” Bu kavşak, sadece fikirlerin buluşması anlamında anlaşılmalıdır: Her biri ayrı bir disipline ait bir yazılar kümesinden, birbirleriyle ilişkili, algılanabilir bir bağdaşıklık elde etmek değil, Bataille’ın bu vesileyle açık seçik ifade ettiği bir niyete baştan cevap vermek söz konusudur:

“Görüyorsunuz, bu dönemde insanlarda olayları gidecek daha bilinçli yaşama ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Amerika ile Rusya arasında olup bitenin bilincine Avrupa’da varılacağı kanısındayım. Bizim için çatışmaları keskinleştirmek asla söz konusu değildir. Fakat eğer insanlık içinde taşıdığı vaatleri gerçekleştirebilmek isterse ancak insanlığı parçalayan çatışmaların tamamen bilincine vararak bunu yapabilir.”

Bu tanımlar hem Bataillecıdır (“olayları en bilinçli tarzda yaşamak”) hem de *kuşkusuz* değildir (“çatışmaları keskinleştirmemiz asla söz konusu olamaz”). Hiç kuşku yok ki dün olduğu gibi bugün de gerçeklere karşı koymaya kararlı

¹ Hegel üzerine semineriyle bütün bir entelektüel kuşağı büyülemiş olan Alexandre Kojève savaşın sonunda felsefeyi terk edip (sadece pazar günleri felsefe yapar; bir “pazar günü filozofu” olmak Kojève’in ironisine uygun gözükür) bambaşka ve yine de tutarlı bir güzergâha girdiğinden bunu bilenler çok sayıda değildir: Tarih tamamlandığından, ona göre, bir filozofun devletin kölesi olma olanağı açılmıştı. Ve Kojève Fransız devletinin önemli yardımcılardan biri oldu. 1945’de dış ticaret bakanlığına tercüman olarak girdi. Fakat çok geçmeden maliye bakanlığının dış ekonomik ilişkiler yönetimine danışman oldu. Uluslararası ticaretin kurallarını değiştirmiş birçok fikir onundur: “ithalat vergisi” ve “genelleşmiş tercih” bunlardandır. “Bütün uluslararası ekonomik pazarlıklara hakimdik” diye hatırlar en yakın çalışma arkadaşlarından biri olan Bernard Clapier ve Kojève’in diyalektiğinin yabancı heyetleri dehşete düşürdüğünü ekler. Öte yandan Évien Antlaşmaları görüşmelerinde Fransa devletinin perde arkasındaki kişisidir.

olan, dün olduğu gibi bugün de düş görme arzusu pek az olan aynı kişidir. Ve dün kahrkâhalarla güldüğü (ve yarın da gülecek olan), geleceğe herhangi bir umut besleyen her şey karşısında (geleceğe dair cehalet konusunda –Nietzsche gibi– Bataille’ın sevgisi nerededir?), onun yerine, idealistlerin en yavanının yapacağı gibi, insanlığın vaat dolu olduğunu gören de bambaşka biridir.

Elbette koşulları dikkate almak gerekir: Hayatında ilk kez verdiği bu söyleşinin bağlamı, savaşın ertesinde ve Soğuk Savaşın başında herkese yönelik gözdağını ve de çevresindeki insanların onun üzerindeki olası etkisini dikkate alır: Kojève’e, Éric Weil’e ve Maurice Blanchot’ya gösterdiği saygı sadece biçimsel değildir. Bu insanların etkisi önemli olmalıdır. Albert Ollivier’nin ve Raymond Aron’un yazı kurulundaki varlığının da (Raymond Aron ile Georges Bataille kadar birbirine benzemez başka iki kişi olabilir mi?) benzer bir anlamı vardır. Bataille, *Critique*’le birlikte, çevresindeki ciddiyet ve durumun gerektirdiği düzeyde “ciddi” bir dergi yönetmektedir.

Critique’in başarısı –yine de sorunsuz değildi, *Critique* bir yıl boyunca çıkmadı ve ilk beş yılında üç editör değiştirdi– Bataille için yeni (yeni ya da geçici olarak farklı) bir şeye tanıktır. Bu onun yönettiği ya da çıkardığı ilk dergi değildir. *Documents* vardı, *Acéphale* vardı. Onun dehasının ilk ve kuşkusuz en anlamlı ifadesi değildir: *Documents* bambaşka türde daha ateşliydi, *Acéphale* hiç kıyassız en güzel ve en çılgınydı. *Critique* bir olgunluk projesidir: Ciddi, düşünülmüş ve insaflı. Bataille’ın *Critique*’i çıkartırken kazandığı saygınlığı (bir süre sonra en değer verilen dergilerden birinin başındadır), gösteriş içinde yitirdiğine kuşku yoktur. *Critique*, ömrüne varana dek onun karakterine aykırıdır.¹ Bataille o zamana dek kısa ve kaotik girişimlerin insanı olmuştur. Bu yeni derginin dengeli niteliği onun tu-

¹ “Süre uzadıkça sadece üzücü uzlaşmalar telkin ediliyor” (OC XI, 439).

haf yanlarından sadece biridir: oldukça mütevazı ölçülerde bir sağlamlık ve serinkanlılık içindeki bu adam, kendisine mümkün olduğunca az benzeyen insanlarla birlikte çalışacak ve onlarla birlikte görüş belirtme şeklindeki alışılmamış olasılığı sürdürecektir.

Başkaları ise *Critique*'in yöneticisinin, canavarca yüzü olan *Madam Edwarda*'nın ve *Ölü Adam*'ın yazarının uslanmış yüzü olduğunu; Bataille'in bütün ömrü boyunca gösterdiği aşırı saygınlık kaygısının bu dergide ustalıklı bir çifte-anlamlılık imkânı bulduğunu söyleme fırsatını kaçırmayacaklardır. Bu kuşkusuz hem doğru hem yanlıştır.

Yanlıştır, çünkü Bataille *Critique*'te sadece "saygın" görülmele kalmaz (orada gizli kalmayı dert edindiği gerçektir). Örneğin daha üçüncü sayıda, Henry Miller'ı saldırganca, yani yayılmacı *Documents*'dan çıkmış gözüken terimlerle savunmuştur: "Miller kendini eşi benzeri olmayan bir kabalıkla ifade ediyor, fakat kendilerini ahlak kurallarının bekçisi hayal edenler buna alışamayacaklarının farkındadırlar. [...] İnsanın günün birinde en berbat kabalıkla kendini ifade etmek istemesi, sonuçta nezaket ve bölnlük halini almış olan her ahlakın ihanetinin zorunlu telafisi olarak bile görülebilir."¹ Böylece yine, bilimsellik kisvesi altında, başlangıç yazısı olan "Kayıp Amerika"ya öncülük etmiş "yöntem"i hatırlatan bir şekilde, itiraf değilse de provokasyon nitelikli sözceler sokuşturur:² "Hayvanlığın bizde varlık sürdürmesini ve çoğu zaman bizi de aşmasını engelleyemeyiz"³ ya da "Şehvet insan için hayvanlıktır, ancak düşkünlüğünde tanrısal ve düşkünlük onun durumudur; öyle ki bizim tutumumuz her zaman haincedir ya gündüzleyin

¹ OC XI, 110, *Critique*, "L'inculpation d'Henry Miller."

² "Benim söylediğim bir itiraf değil bir provokasyondur." "Yöntem" kelimesi en belirsiz, yani en paradoksal anlamında anlaşılmalıdır; Bataille'in şu cümlede belirttiği anlamda: "Benim yöntemimin sonucu uzun vadede hoşgörülemez (özellikle benim için) bir kargaşadır" (OC VI, 113).

OC XI, 347, *Critique*, "La révolution sexuelle et le rapport Kinsey."

geceki hakikatimize ihanet ediyoruz ya da gündüzki anlaşılmayı ihbar etmeye sinsice özlem duyuyoruz.”¹ Dolayısıyla bu yanıltır; çünkü Bataille *Critique*’i sadece kendisinin gösterilemeyen veçhesini gizlemek için tasarlamış ve yaratmış değildir. Dergiye kesinlikle önemli bir zaman ve çalışma ayıracaktır (dergide 1947 yılında yirmi makale, 1948’de yirmi iki, 1949’da da yine yirmi iki makale yazar. Yani 1946’daki birkaç sayıyla birlikte, 1949 içinde yayının geçici olarak durmasına dek yetmiş dört makale ve beş yüz yetmiş sayfa).² Yanıltır, çünkü aynı dönemde, Bataille *kendi adı altında* üç kitap yazıp yayımlar (*Şiir Nefreti*, *Alleluja* ve *Rahip C.*). Bunlar yazdığı en az saygın kitaplar arasında yer alır (aksine, sadece bu üç “yakışıksız” kitaba kendi imzasını atmış olması önemlidir). Yanıltır, çünkü bu dönem, düşüncesinde bir sapmanın, entelektüel görgü kurallarına katılmanın kanıtı olmadığı gibi, tersine, *Lanetli Pay*’ın mutlak zirvesini oluşturan önemli metinlerinin (göreceğimiz gibi, üç cilt) doğduğu dönemdir. Son olarak, yanıltır, çünkü iyi niyetle, *tarihsel* bir ahlaki düşünce zorunluluğuna kapılan Bataille, o dönemde, çağdaşlarının çoğu gibi, ikili bir gözdağı altındaydı: İkinci Dünya Savaşının sonu ile Soğuk Savaşın başlangıcı. Her ikisini de anlamak ister. Bunları düşünmek isterken, bunları tek başına *düşünemeyeceğini* de elbette düşünür. Vahşi bir savaştan çıkan Avrupa yeni bir savaşa düşerken, herkesin üzerine çöken belirgin kaderi

¹ OC XI, 435, *Critique*, “Le bonheur, l’érotisme et la littérature.” Belirgin bir şekilde, hain figürü genellikle ikiz figürüyle *ikilenir* (üzerine biner).

Onun imzasını taşıyan ve Bütün Eserlerinde (cilt XI ve XII) toplanan metinlere Saint Melon Léon imzalı (parodi midir?) birkaç okuma notunu da eklemek gerekir (örneğin no 3-4’te İngiliz romantizmi üzerine, Alfred Jarry üzerine). Bu çalışma taslak halinde olsa da önemlidir; Bataille Diane Kotchoubey’in daktilo ettiği çalışma arkadaşlarının (Bataille’inkileri de daktilo ediyordu) birçok yazısını yeniden yazdı. Ayrıca, Paris’in uzaklığı (Vézelay’da yaşadığını hatırlatayım) derginin yöneticisi ile art arda gelen başyazarlarının –Pierre Prévost, Éric Weil ve Jean Piel– ilişkilerini kolaylaştırmıyordu.

tek başına düşünmek mümkün değildir (Bataille ne kadar yalnız görünse de, sadece kendi düşüncelerinin asla yeterli olmadığını farkındadır).

“Mevcut dünyadaki bir şey kökten değişmiştir: Bu dünya, görüldüğü kadarıyla, esnekliğini yitirdi. Ortaya çıkan yeni biçimler artık hiçbir şey oluşturmamaktadır; fikirler artık somutlaşmamaktadır, fikirlerin oyununun yarattığı sosyalist ya da faşist hareketlere benzer hiçbir şey artık vücut bulmamaktadır.”¹ 1946-1947 entelektüel macera dönemi değildi, yalancı pehlivanlık dönemi hiç değildi (Dadacı ve gerçeküstücü skandallar artık uzakta kalmış ve anlamı dağılmıştı): Bataille, burada, sakın bir üslupta, kısmen kederli bir entelektüel olarak söylediği şeyi, başka yerde, yazar olarak, boyun eğmeyen bir güçle, tersine, herhangi bir kişiye (burada hitap ettiği kişi, bilinen muhatabı, René Char’dır), “şimdi düşünceyi bile bir unutkanlığa, bir aptallığa, kilisede köpek havlamasına çeviren evrensel kargaşa”ya boyun eğmemeyi buyuran bir güçle söyler.²

Artık fikir oluşturmayan bu oyuna, fikirlerden geri çekilmiş olan bu esnekliğe, *Critique*, Bataille’in eleştirmek için yazmak isteyebileceği herhangi bir kitaptan, herhangi bir metinden daha iyi tanıklık eder. Savaşın önceki yapıları arasında, savaş öncesinin fikirlere imkân tanıdığı şeyler arasında, fikirlerin kendi oynadıkları oyundan başlarının dönmesi pahasına da olsa, *Documents*, *Acéphale*, başka hiçbir derginin rekabet edemediği ve onların da farklılıklarını iyice belirtmek için daha iyisini yapmak üzere diğerleriyle (örneğin gerçeküstücülükle) rekabet ettiği, ayrı bir yer işgal ettiler. Savaşın diğer sonuçları arasında şu da vardı: Düşünce itibarını yitirdi. Gerçeküstücülük telef olmuş bir gölge gibidir, komünizmin hakkından sonunda iç sarsıntıları gelmiştir, varoluşçuluk egemendir, ama Bataille’in doruktaki

¹ OC XII, 230, *Critique*, “L’affaire de L’homme révolté.”

² OC XII, 17, *Botteghe oscure*, “Lettre à René Char sur les incompatibilités de l’écrivain.”

gerçeküstücülüğe göstermediği kabulü buna göstermesi beklenemez; nihayet, genel olarak sol düşüncede, özel olarak Bataille'ın düşüncesinde birleştirici bir araç olmuş faşizmler bozguna uğramamıştı; bunlar uzun süre her türlü eleştirel düşüncenin dışında kalırlar, çünkü olası her türlü düşüncenin uzun süredir dışına çıkmışlardır. André Thirion'un deyişiyle, yavan bir komünizm, "iğrenç, sefil ve mide bulandırıcı bir konformizm" ve konformizmden daha az iğrenç, daha az sefil, daha az mide bulandırıcı olmayan ve de Gaullecülüğe en ikiyüzlü küçük-burjuva katılımın yürüttüğü "sinsi bir Paris'i ahlaklılaştırma girişimi" kalır geride.¹ Tehdit (yeniden başlayan bir savaş) ve bölünme (komünist olmak ya da olmamak) entelektüel hayatı ta göbeğinden parçalar ya da parçalamaya eğilim gösterir. O dönemde herhangi bir kişinin giriştiği ya da girişebileceği hiçbir şey bu etkilerden muaf değildir; böyle bir atmosfer ortak çalışmayı teşvik etmez.

Critique de bu durumun parçasıdır. Öncelikle de bu yüzden, *Critique* Bataille'ın önceden hayal ettiği, tasarladığı ve yarattığı dergilerin gücünde değildir. Ama yine bu yüzden, kendi tarzında, zayıflamış bir şekilde, ortak güçsüzlüğü açığa vuran *Critique*, doğduğu döneme (fikirlerin geri çekildiği bir dönem) –tıpkı *Documents*'ın, *Acéphale*'in kendi dönemlerine (yükseliş dönemi) tanıklık etmesi gibi– örnek bir şekilde tanıklık eder.

Öncelikle, *Critique*'in ilk sayısının içindekiler bölümünde yer alan tema ve metinlerin bariz dengesizliğinden etkilenmemek mümkün değildir. Muhakkak ki, *Acéphale*'in ince ince hazırlanmış homojenliğiyle *Critique*'in modası geçmiş ya da kasıtlı dağınıklığı arasında çok mesafe vardır.² Bu dengesizliğin üzerine ne daha az belirgin ne de daha az

¹ André Thirion, *a.g.e.*, 542-543.

Aynı sayıda Henry Miller, Paul Eluard, Franz Kafka, Sigmund Freud, René Guénon, Hitler, Martin Heidegger, Marksist diyalektik ile Taocu diyalektik, Fransa'nın ekonomisi, dalga mekaniği vb söz konusudur.

çarpıcı olan bir diğeri biner ki, özellikle bunun sonuçları ağır olacaktır. İlk kez olarak, bir dergi hayal eden, tasarlayan, yaratan Bataille, o zamana dek *ortaklık* sıfatı altında inatla düşündüğü ve denediği şeye uzaktan yakından benzeyecek herhangi bir şey hayal etmekten, tasarlamaktan, yaratmaktan kaçınır. Tersine, en şaşırtıcı farklılığın damgasını taşır. Haziran, Temmuz, Ağustos ve Eylül 1946'da çıkan ilk dört sayının içindekiler bölümünde (Ağustos ve Eylül sayıları bir arada tek sayı olarak çıkmıştır, no 3-4) Jean Maquet, Jacques Lemarchand, Alexandre Koyré, Éric Weil, Jean Chauveau, Georges Ambrosino, Georges Balandier, Théodore Fraenkel, Albert Ollivier, Maurice Blanchot, Aimé Patri, Alexandre Kojève, Jean Piel adları yer alır. Çoğu Bataille'in *dostudur*, ama hepsi değil. Çoğu prestijlidir (ya da öyle olacaklardır), ama hepsi benzer "ideolojik" tutumlarda değildir... Daha şaşırtıcısı, daha anlamlısı, yazı kurulu da Avrupa'nın üzerine düşen tehditle ikiye bölünmüştür. Yönetici olan ve kuşkusuz ne Marksist ne de Sovyet yanlısı olan, fakat Marksizme ve Sovyetler Birliği'ne –dağınık bir şekilde– karşı çıkan şeyden savaştan önce olduğu gibi savaştan sonra da hoşnut olmayan Bataille, aynı hoşnutsuzluk içinde bulunan ve benzer bir şekilde ara tutumlarda yer alan Blanchot'ya, filozof ve Marksist Éric Weil'e (dergi içinde onu çekiştirenlerin iddiasıyla Stalinci) yaslanırken, ilk on iki sayının başyazarı Pierre Prévost'un (o açıkça anti-Marksisttir) yakını de Gaullecü Albert Ollivier (*Combat*'nın yazarı ve *Les Temps Modernes*'den atılmış) olacaktır.¹

¹ Yazı kurulu üyesi Albert Ollivier ile başyazar Pierre Prévost savaştan önce Arnaud Dandieu ile Robert Aron'un kurduğu Ordre Nouveau hareketine mensuptular. İlk sayılarda yazan Jean Chauveau (savaştan önce, Xavier de Lignac) ile Alexandre Marc da (Alexandre Lipiansky) harekete dahildi. Blanchot, Weil, Ollivier *Critique*'in ilk yazı kurulu üyeleri arasındadır. Ayrıca, Bataille'in Ulusal Kütüphaneden eski meslektaşı Pierre Josserand (Prévost onun akademik çevreler için ikna edici unsur göründüğünü belirtir) ile Bataille'in sorun çıkartmasını beklediği Jules Monnerot

Derginin yazı kurulundaki eğilim ve yakınlıkların bu şekilde belirlenmesi sadece biçimsel değildir. Bu bölünme bir süre sonra gerçek bir ağırlık edinecektir. Gerçekten de *Critique*'te görülen ilk görüş ayrılığı komünizm sorunu etrafında ifade bulur. Albert Ollivier Koestler'in bir kitabını tanıtacakken, Bataille bunu -*Combat*'da yaptığı gibi- anti-komünistçe yapmasından çekinir; ve Prévost'a (bir mektupla), fiiliyatta her türden tavır *a priori* kabul edilebilir olsa da, derginin hak olarak bu türden hiçbir tutum geliştirmeyeceğine dair hemfikir olduklarını hatırlatır. Prévost, Bataille'in böyle yaparak, ödlekeçe davrandığını ima etti. Başka deyişle, Bataille'in kaygısının komünistlerin, özellikle de, savaş sırasında kendisini Kurtuluş'ta edebiyatın olası temizlikçisi olarak sunmuş Aragon'un tepkisini çekmemek olduğunu ima etti. Gerçek elbette bambaşka bir düzlemdeydi (Bataille'in, kuşkusuz katılmadığı fakat o dönemde burjuva diye nitelenen tarzda, yani kapitalizmin hiç itirazsız onaylanmasından kaynaklı ilkelerle eleştirmeye yatkın olmadığı komünizm üzerine yazacakları bunu daha sonradan kanıtlayacaktır); İkinci Dünya Savaşından çıkışta ve Soğuk Savaşın sınırında düşüncenin sıkıştığı tuzağı dikkate alan bir düzlemde, bu tuzağın hiçbir veçhesini küçümsemek istemez ve bilinen çözümlerin herhangi birinin (Amerikan-kapitalist, Sovyet-komünist, milliyetçi-de Gaullecü, vb) buna cevap verdiğine inanmaz. Hakikatin ortaya çıkma şansı

da kurula dahildir (gerçekten de ikinci yazı kurulunda yer almayacaktır. Caillois'nun ağızı aranmışsa da reddetmiştir). İkinci yazı kurulu belirgin bir şekilde genişleyecektir (çoğu yabancı otuz kadar üye); bunlar arasında, Marcel Arland, Raymond Aron, Louis de Broglie, Julien Cain, René Char, Georges Friedmann, Étienne Gilson, René Huyghe, Julian Huxley, Alan Pryce Jones, Alexandre Koyré, Lewis Mumford, Mario Praz, Louis Renou, Paul Rivet, Edmond Vermeil, Jean Wahl... yer alır. Prévost ve yakınları yer almamaktadır. İlk yazarlar arasında Daniel Halévy, Georges Dumézil, Jean Paulhan, Michel Fardoulis-Lagrange, Marcel Bisiaux, Jean Maquet bulunur (bu son üçü *Troisième convoi* dergisinde bir araya gelmiş genç yazarlardı); keza Max-Pol Fouchet, Henri Lefebvre gibi isimler de yer alır.

olması için, Bataille'a göre, bu bölünmeye tanıklık eden duyarlılıkların her birinin *Critique*'te yeri olmalıydı. Böylelikle, amaçlanan şey daha az bulanık bir şekilde ortaya çıkabilirdi. Pierre Prévost'a, derginin işgal etmesini istediği -ılımlı değilse de- ara konuma dair kuşkuya yer vermeyen terimlerle bunu yazdı: "[...] Weil kabul etse bile ben, Stalin-ci tutum tabuyken anti-Stalinciliğin serbest olmasını kabul edemem."¹

Bataille'ın tavrı bekle gör'cü olarak değerlendirilebilir. Aslında, net bir gözdağına tanıklık etmektedir; jeo-ideolojik -ve bir süre sonra da askeri- iki büyük bloktan ne birine ne de diğerine katılma kaygısı taşıyan herkesin sonuçta derhal hissettiği bir gözdağı. Ama aynı zamanda tutumu böyle değildir: Güç bir doruk çizgisine tutunmaya çalışır. Bataille bunu Pierre Prévost'a yazdığı bir başka mektupta, yanlış anlamaların ve görüş ayrılıklarının dökümünü buruk bir üslupla yaparak, "gergin halat" olarak niteleyecektir:

"Politik düzlemde sizden beklediğim bütün basireti göstermediğinizi gizleyemem. Bu belki de şu anlamda en ciddisidir ki, bu alanda yanlış anlamalar son derece zararlıdır ve her koşulda (Raymond Aron'un -şunu unutmayın ki, yansız olmayan bir noktada görevlendirdim- ve Ollivier'nin işbirliği bir yandan, Weil ile Friedmann'ınki diğer yandan) dergi gergin bir halat üzerinde ilerliyor."²

Halat her zaman aynı gerginlikte değildir. Ya olaylar aynı şekilde buyurucu değildir ya da Bataille bu buyruğa daha az

¹ Akt. Pierre Prévost, *a.g.e.*, 134. Bu ayarlamada, Bataille'ın, savaştan önceki anti-Marksizmlerini hiç bırakmamış Ordre Nouveau kökenli kişilerin bilerek ya da bilmeyerek çalıştığı derginin politik sapmasını "engelleme" zorunluluğunu hesaba katmak gerekir. Pierre Prévost, *a.g.e.*, 137. Georges Friedmann yirmili yılların sonuna doğru Lefebvre, Guterman, Politzer, Morhange'ın *Philosophies* dergisine katılmıştı... Bataille'ın Marksistler (Weil ve Friedmann) ile Marksist olmayanlar (Aron ile Ollivier) arasında kendince hakkaniyetli bir bölüşüm gerçekleştirdiği fark edilecektir.

boyun eğmekte ve dergiyi de daha az boyun eğdirmektedir; ne var ki ilk sayıların hissedilir gerilimi yavaş yavaş gevşemiştir. Belli belirsiz de olsa, *Critique* daha az politik (daha “edebi,” daha felsefi) olur. Bataille’in dergiyle başlangıçta ilgilendiği gibi ilgilenmediği muhtemeldir (ve bu kuşkusuz kaçınılmazdır). Bizzat kendisinin her yıl daha az metin vermesi de buna kanıttır; ve daha az önemli olmasa da, özel olarak bu dergi için yazılmamış (*Critique*’in başlangıçta ifade ettiğinden farklı kaygılara cevap veren: Lascaux, dünya tarihi...) metinler, ilk başta derginin sesini kattığı fikir tartışmalarından uzaklaşmıştır. Bataille’in başlangıçta dergide bir araya getirdiği imzaları –istisnalar hariç– bir daha bir araya getirmemesi de buna kanıttır. Nihayet, yeni bir dergi çıkarma yönündeki –göreceğimiz gibi, 1957-1958’e doğru– arzusunu ifade edişi de buna kanıttır. *Critique*, sürdükçe ister istemez mecbur bırakacağı “istenmeyen uzlaşmalar” a onu zorlamamışsa da, belki de bıktırmıştı, bir süre sonra kuşkusuz ilgisi zayıfladı.

IL SALTO MORTALE*

İttifaklar onları doğrulayan şeyden ender olarak daha uzun yaşar. Almanya yok edilince, İngiliz-Sovyet-Amerikan ittifakından geriye her an parçalanma riski içindeki –herkes bundan çekiniyordu– eğreti bir güçler ve çıkarlar dengesi kalmıştı. Savaş henüz sona ermişti ki, şaşılacak bir şekilde, bir diğer savaşın hayaleti belirmişti: Amerika Birleşik Devletleri’nin yeni başkanı (Roosevelt Nisan 1945’te ölmüştü) Truman ve yeni Amerikan idaresi Kremlin’in ideolojik hegemonya iradesine ikna olmuş gözüksüler (yoksa, Roosevelt’in yürüttüğü işbirliği politikasını parçalamak mı istiyorlardı?) ve Stalin, Sovyet bürokrasisinin tüm ağırlığıyla,

* Ölümcül olabilecek bir takla, salto; ya da çok cüretkâr bir konuşma –çn.

Yalta Anlaşmalarının nüfuzu altına yerleştirdiği Doğu Avrupa ülkelerinin üzerine çöktü (Stalin bu anlaşmaları Avrupa'nın kesin bir paylaşımı yönünde eğmek mi istiyordu?).

11 Mayıs 1947'de Truman Amerika Birleşik Devletleri'nin Yunanistan ve Türkiye'ye ekonomik ve askeri yardımına karar verdi. Bu, savaşın sona ermesinden beri ilk kez, Amerikan ordusu ile Sovyet ordusunu karşı karşıya getirdi (Sovyet ordusu Yunan aşırı solunun isyanını destekliyordu). Bu, tarihçilerin, başlangıcını genellikle bir yıl önceye, Mart 1946'ya yerleştirdikleri "Soğuk Savaş" diye adlandırdığı şeyin ilk doruk noktası oldu.

5 Haziran 1947'de, Harvard'da yaptığı ve Amerika'nın Yunanistan ve Türkiye'ye müdahalesinden çıkartılan dersleri genelleştiren bir konuşmada Amerikan Dışişleri Bakanı George Marshall, "açlık, yoksulluk, umutsuzluk ve kaosla" mücadeleye yönelik olarak Avrupa'ya ekonomik ve politik bir yardım planı önerdi. Böyle bir yardım planının hem cömert hem de çıkarıcı ilkesi, zıt ama tamamlayıcı gerekçelerle, Amerika Birleşik Devletleri'nin de Avrupa kadar acil ihtiyaç duyduğu uluslararası ticaretin yeniden kurulmasıydı. Sovyetler, bir an tereddüt ederek (gerçekte, Marshall'ın önerisi onları dışlamıyordu), sonunda bu teklifi reddettiler ve Çekoslovakya ile Polonya'yı da otoriter bir şekilde kendi retlerine dahil ettiler. Avrupa'nın ikinci paylaşımı –bu kez ekonomik bir paylaşım– vuku bulmuştu (bu plan iki yüzölçümü bir madalyondur; Avrupa'nın Batı ve Doğu bloğuna ayrılmasını hızlandırdığı kadar, en azından Batı Avrupa ülkelerini de yeniden zenginleştirip birleştirmişti).¹

Bataille, Avrupa'nın ekonomik, toplumsal ve askeri durumunun *rasyonel* bir analizine belki de hiç bu kadar yakın olmamıştı. Bataille, Marshall Planının ideolojik olarak yan-

¹ 1947 yazında Paris'te on altı Avrupa ülkesi toplandı. Bu toplantıdan 16 Nisan 1948'de OECD doğdu. Nisan 1948'den Aralık 1951'e dek Amerika Birleşik Devletleri Avrupa'ya on iki milyar dolar sağladı; bunun 5/6'sı bağış, 1/6'sı borç biçimindedir.

sız olduğuna inanma saflığını göstermese de, politik etkisini anında değerlendirse de, bunu net bir şekilde destekledi. Hatta desteklemekten fazlasını yaptı; öyle gözüküyor ki, bunu bütün arzusuyla çağıran ilk kişilerden biri oldu. *Critique*'in 1947 Ocak-Şubat yazısında (no 8-9), Marshall'ın 5 Haziran 1947'de açıkladığı bir yardım projesinin taslağını önseziyle ifade etti: "Böylece Amerikan faaliyetinin normal ve zorunlu hareketi, hiç çabasız, bir karşılık beklemeden, bütün dünyanın donanımına varmalıdır."¹

Plan, Sovyetlerin reddi yüzünden, bütün dünyayı donatamadı ve böyle bir yeniden zenginleşmenin yatıştırması gereken askeri gerilimler, tersine, iyice belirginleşti. Aşağı yukarı bütün Fransız entelektüellerinin karşı karşıya geldiği, iki bloktan birinden yana taraf olma sorunu Bataille'in da önüne konuldu. Ve *Critique*'in başındaki konumu açısından oldukça karakteristiktir ki, bu soruya cevap vermese de, hiçbir şekilde bunu es geçemedi.

Artık angaje olmayan, hiçbir partiye katılmayacak (yakın dostlarından çoğu yine de Komünist Partili olacaktır) ve oy kullanmayacak olan,² Marksist olmayan, Stalinci hiç olmayan –Stalin ile Hitler arasında nasıl benzerlikler olduğunu ilk söyleyenlerden biri o değil miydi?– bu adamın, 1947 yılında, hiç kimsenin (Sartre da dahil, hiç kimse) Stalin'i bağışlamadığı bir anda, bu şekilde davranan Sovyetler Birliği'nin –karanlık da olsa– hangi gereklilikle böyle davrandığını anlamaya çalışması da bir diğer tuhaftır. Herkes bir tarafa bağlanır, teşhir eder ya da alkışlar, kamplardan

¹ OC XI, 186, *Critique*, "À propos de récits d'habitants d'Hiroshima." Bataille bu cümlelerin hepsinin altını çizer. Başka bir yerde şöyle der: "Şu iki şeyden biri: Ya dünyanın henüz kötü donanımlı olan kısımları Sovyet planlarıyla sanayileştirilecek ya da Amerika'nın fazlası onların donanımına destek olacaktır" (OC VII, 163, *La part maudite*).

Bataille, ilkeden –anarşist– ziyade ihmalden dolayı, oylamaların ne zaman yapıldığını, nasıl kayıt olunduğunu bilmez. Bu onun karakterinin ana özelliklerinden biridir; zorunluluklar dünyasında, örneğin idari dünyada hiçbir şeye hâkim olamaz.

birinin yanında yer alır... Bataille Marshall Planı'nı teşvik ederken, aniden Sovyetler Birliği'ni "savunur." Bu, liberal burjuva iktidarına kesinlikle boyun eğmese de, devrimin (komünizmin) bundan kurtarabileceğine de inanmayan Bataille'in hissettiği umutsuzluğun politik formülasyonu olarak anlaşılabilir. Burjuvazi nefret edilesidir; bu onun için yeni bir şey değildir: "Demokratik birey fikrinin (burjuva fikrin) temelinde, elbette, bir tuzak, kolaycılık, cimrilik ve kaderin (var olanın evrensel oyununun) bir cilvesi olarak insanın inkârı vardır; modern burjuva kişiliği insanlığın üstlendiği en bayağı figür olarak belirir [...]."¹ Fakat Bataille gibi, bu burjuvazinin cimriliğini, hesap ve çıkarını teşhir etmeye hazır olanların değeri nedir? Bataille sert bir cümleyle cevap verir: "Komünistler ölüme atlamayı teklif ediyorlar." Böyle bir atlama öyle radikaldir ki, bunu yapmayan burjuvayla özdeşleştirilir. Bunu kabul etmek gerekir mi? "Eylemi felç etmeye yönelik ve tutucu etkisi kesinlikle belli olan 'anti-totaliter' bir görüş hareketi oluştu."² Bu, başka bir ifadeyle, şu anlama gelmektedir: "Bilinçli ya da bilinçsiz bu gizli anlaşma, Stalinci komünizmin sertliğinden kaçmak isteyen herkesin zaafına ve ataletine büyük ölçüde katkıda bulundu."³

Bataille burjuvaziye ve onun ayrıcalıklarına sarılma yönündeki cimri kaygısına katılmayı reddetti. Ve komünizmin "ölüm atlayışı"nı yapmayı da reddetti. Bu durumda geriye ne kalır? Anlamaya çalışmak. Ağır, bitkin düşmüş, baskıcı Sovyet dünyasının nasıl olup da bir kölelik dünyası olduğunu; çalışmadan başka imkânın olmadığını; kendiliğindenlik, harcama ve müsriflik olasılıklarının tam anlamda reddinden başka bir dünya nasıl olmadığını anlamak. Bu herkese öyle ağır bir şekilde dayatılan bir çalışmadır ki, onun ezici

¹ OC VII, 141, *La part maudite*. Üslup değilse de fikir *Documents*'daki "Figure humaine" yazısıyla aynıdır.

OC VII, 142.

A.g.e.

kaderinden kimsenin kaçması mümkün olamamıştır. Örneğin toprakların kolektifleştirilmesinin insanların hayatlarına mal olmasını Bataille doğru bulur mu (“[...] asla ılımlı olmayan bir girişimin en insanlık dışı anı olarak görülür.”)?¹ Ne yargılar ne de haklı gösterir. Kesin olan sadece şudur: Sovyetler Birliği’nin içinde bulunduğu son derece büyük zorunluluktaki bir tehdidi acımasız ve ahlaken kabul edilemez araçlarla karşılama kesin zorunluluğunu barış içindeki ülkeler anlamaz: Bireylere kötü muamele eden acımasız eylemler, uzak tutmaya çalıştıkları zararlar karşısında önemsiz görünür. Böyle bir kader karşısında ahlak ne yapabilir?

“Hakikat, bizim insanlık dışı bir acımasızlığa isyan ettiğimizdir. Ve terörü egemen kılmaktansa ölmeyi tercih ederiz; fakat tek bir insan ölebilirken, geniş toplulukların yaşamaktan başka şansı yoktur. Rus dünyası çarlık toplumunun gecikmişliğini yakalamalıydı ve bu kaçınılmaz olarak öyle güçtü, öyle büyük bir çaba istiyordu ki, –her anlamda en masraflı olan– çetin bir yol tek çıkış oldu. [...] Şiddetli bir itki olmadan Rusya yokuştan yukarı çıkamazdı.”²

Bataille yavan ahlaki protestoya bir kez daha isyan eder; böyle bir protesto savaştan önce etkisizdi, bugün de etkisizdir. Kremlin ne istiyor? Dünya tahakkümü. Buna öfkelenmek yetmez; bu perspektiften ürkenlerin tarafına katılmak da yetmez. Kremlin’in neden böyle bir özlemi olduğunu ve bunu nasıl geliştirmeye çalıştığını anlamak gerekir. Ve vakit kaybetmeden harekete geçmeli: Barış –eğer barış mümkünse– ancak silahlı olarak mümkündür: “Bu dünyaya dinginlik önermenin ne kadar boş olduğu anlaşılamıyor. Dinginlik ve uyku ancak savaşın ön belirtileri olabilir.”³

¹ A.g.e., 151.

A.g.e., 154-155; “vahşetin kaçınılmazlığı artık hayal edilmemektedir” (a.g.e., 152).

A.g.e., 176.

Bataille'ın savaştan önceki yıllarda söyledikleriyle tıpatıp aynısını söylediğine dikkat etmeliyiz. Dinginliğe ve barışa inanmak kör birinin yapacağı iştir. Silahsızlanmayı ancak budala ve idealist biri isteyebilir (Bataille hiç pasifist olmadı ve olmayacaktır). Bütün arzusuyla çağırdığı silahlı barış “ilerici bir barış” olmalıdır. Ve Sovyetler Birliği'nin Batı'nın üzerine onu felçten kurtaran bir kaygının ve tehdidin ağırlığıyla çökmesi Batı'nın paradoksal şansıdır. Devrimlerin en az ahlakisi (Bataille'a göre en “insanlık dışı,” “kötülüğün” ta kendisi) Batı'nın üzerine, köleleştirdiği kitleleri kendi arzusuyla özgürleştirmeye mecbur eden bir savaş tehdidini musallat eder. Veyahut, devrimle birlikte savaş da kaçınılmaz olur; yani “gizli polis,” “düşüncenin susturulması” ve “toplama kampları.”¹

TARİHİN LANETİ

“Tarihte baskıdan daha büyük
bir kötülüğü nasıl görmeyiz?”

Klasik ekonomi, bütün toplumların her zaman takasla yönetilmediğini dikkate almak istememiş gözükmektedir. Bataille bunu Mauss'u okuduğundan beri bilmektedir ve 1933'te, “İsraf Kavramı” makalesinde, bu keşfin önemli bir bölümünü ortaya sermiştir: Bataille *kendi* toplumunun ve onunla birlikte bütün modern toplumların bunu hatırlamasını istiyordu. Derin çöküşleri ilkel toplumlar gibi idare etmeyi bilmeyen toplumlarda tek başına servet birikimi felakete yöneltiyordu. Bu toplumlar bunu yapmamakta inat ettiklerinde, bu birikimin seçtiği bir çerçeve içinde ve bu birikimin kodlarına göre, bu çöküşler denetlenemez ve felakete yol açacak şekilde ortaya çıkıyordu.

¹ A.g.e., 176.

Bataille 1933 yılında, sadece üretimin önem taşıdığı-nın ve bir toplumun çıkarının sadece birikimde olduğunun doğru olmadığını söylüyordu. Klasik ekonomik faaliyetin ihmal ettiği, ama aynı ölçüde önemli, bambaşka türde bir faaliyetin de var olduğunu ya da var olması gerektiğini söy-lüyordu: Harcamaktan, gösterişli bir şekilde harcamaktan, gereksiz yere harcamaktan ibaret bir faaliyet. Önemli olan, sadece bir toplumun ihtiyaçlarını karşılamasına imkân ta-nıyan şey değildir; örnek olacak sarsıntılara, derin çöküş-lere, ani yıkımlara ve orjivari gelecek denli yoğun kaygı krizlerine, kendini oyunla, kasıtlı olarak maruz bırakmayı bilmek de gerekir. Bu, hiç kuşkusuz, Mauss'un gözlemlediği ve Bataille tarafından örnek gösterilen Amerikan yerlileri-nin toplumlarının gücüdür: Ölümlü olduklarını gayet iyi bildiklerinden, kendi yok oluşlarını taklit ettikleri gösteriyi oyun olarak icra ederler. Bataille'in ilkel dünyadan koru-mayı arzuladığı en önemli gösterilerden ikisi: kurban etme ve potlach.

1933'teki göz kamaştırıcı analizin arkası gelmiştir.¹ Bata-ille bu kısa metni daha sonra ilgilenmemek üzere yazmadı: Bu metin, büyük ihtimalle beş yıl önce başlamış ilk olgun-laşma çevrimini tamamlıyordu. İkinci bir olgunlaşma çevri-mi ise, gördüğümüz gibi, 1939-1942'de yazılmış *Yararlı'nın Sınırı* kitabıyla erken doğum yapacaktı.² Bu ikinci çevrimin tamamlanmasıyla da 1944-1949 arasında üçüncü bir düşün-me çevrimi başlayacak ve bunun sonucu da Bataille'in en önemli kitaplarından birinin yayımlanması olacaktır: *Lanetli Pay* (Şubat 1949'da). Hepsi bu mu? Hayır. Birinci cilt olarak kabul edilen bu kitaba Bataille ikinci ve üçüncü ciltle

¹ Bataille sadece kendisinin böyle bir araştırma yürütüyor olmasın-dan acı acı şikâyet edecektir: "Dünyayı yöneten ve bilinmemesi bizi bahtsızlık yollarına sürükleyen algılanmamış yasaları geçmi-şin deneyiminde araştırmakta kendimi çok yalnız hissediyorum." (OC VIII, *Histoire de l'érotisme*).

Toplumlarda ve tarihte ölümün etkilerini uzun uzun analiz eden *Yararlı'nın Sınırı*, *Lanetli Pay*'dan çok *Egemenlik*'e yakındır.

devam etmeyi defalarca ve çeşitli adlar altında düşündü.¹ Ve gerçekten de ikinci bir cilt –*Erotizmin Tarihi* (göreceğimiz gibi) sağlığında yayımlanmayacaktır– ve üçüncü bir cilt –*Egemenlik*; o da yayımlanmayacaktır– yazdı. Dahası: Bataille, ömrünün sonuna dek, birinci cilt olan *Lanetli Pay*'ı derinden –yeniden yazacak denli– elden geçirmeyi düşünecektir.² Bu ayrıntılar sadece akademik nitelikte değildir. Bunlar Bataille'in sosyolojiyi ve ekonomiyi ilgilendiren eleştirel bir düşünmenin ilkelerine ömrü boyunca gösterdiği ilgi ve aşırı öneme tanıklık etmektedir; bu öyle temel ve öyle merkezi bir ilgidir ki, bu düşünme hiç yanlışlığı riski olmadan politik diye nitelenebilir.

Zaten Bataille eserinin yakında çıkacağını kendisi bu ad altında duyurmuştur:

“Birkaç yıldır kimi zaman, ‘Ne hazırlıyorsunuz?’ sorusuna cevap vermek gerektiğinde, ‘Bir politik ekonomi eseri’ demek zorunda kalmaktan rahatsız olmuştum. Benden böyle bir girişim şaşkın bırakıyordu; en azından beni iyi tanımayanları (genellikle benim kitaplarıma gösterilen ilgi edebi türde olduğundan, bu kaçınılmazdı: Aslında bunları önceden tanımlı bir türde sınıflandıramazsınız.”³

Çünkü dikkatsizlikle indirgemeci olmaktan kaçınmak gerekir: “Politik ekonomi”den, kendisinin de belirttiği gibi, “genel ekonomi”yi, yani israfın üretim üzerinde baskın çıktığı,

¹ Bunların hepsini alıntılarla güçtür. Daha 1949'da ve *Lanetli Pay*'ın birinci cildi olan *Tükeniş* çıktığında, ikinci cilt *Cinsel Kaygıdan Hiroşima'nın Bahtsızlığına* söz konusu edilir. 1950 yılında Bataille birinci cilde iki başka kitapla devam etmeyi düşündü: *Cinsel Yaşam* ve *Savaş ve Politika*. Bu projelerin hiçbirisi gerçekleşmedi. Hatta hiçbirine başlanmamış olma ihtimali de vardır.

9 Aralık 1961 tarihli bir mektupla Minuit Yayınlarının yöneticisi Jérôme Lindon Georges Bataille'a, *Lanetli Pay*'ın birinci cildi olan *Tükeniş*'in çok elden geçirilmiş bir versiyonunu yayımlama projesine onay verir.

OC VIII, 19, *La part maudite*, önsöz.

bir kurbanın, bir kilise inşaatının ve bir mücevher bağışla-
manın buğday rayicinden daha önemli olduğu bir ekonomi-
yi anlamak gerekir. Bu ekonomi –genel bir ekonomi– soru-
su öyle önemlidir ki, Bataille onu, ondan bağımsız oldukları
iddia edilemeyecek olan (tıpkı idealizme düşmeden, sana-
tın, edebiyatın ve şiirin de bağımsız olamayacağı gibi) psi-
koloji ve felsefe sorunundan önceye yerleştirir. Bu, önemli
bir yeniden odaklanmayı gerektirir: Savaş döneminin mis-
tik Bataille’i, geriye dönüp bakıldığında ancak daha geniş
bir kaygının içinde mistik olarak görülebilir ve bu kaygı
kesinlikle rasyoneldir (Bataille’in *İç Deney*’le ve *Suçlu*’yla
aynı zamanda bu “genel ekonomi”nin ilk araştırılması olan
Yararlının Sınırı’nı yazmış olması bu durumu muğlaklığa
yer bırakmayacak şekilde kanıtlar), bu kaygı Bataille’in
1931-1939 arasındaki (yani *La Critique Sociale*’den Sosyoloji
Kolejine) yoğun sosyolojik faaliyetini unutmak isteyen ya
da ani olduğu kadar radikal de olan bir görüş değişikliğine
inanmak isteyen i şaşırtır ancak. Aslında bu kaygı sadece bir
yardımcı değildir; aksine, bulmacalar arasında bir bulmaca
olarak sunulması doğru görülmüştür –bizzat Bataille bu ba-
kış açısına davet eder:

“Gerçekten de yeniliği ve kapsamı beni coşturan sorun-
ların üstesinden geldim. Beklenmedik yörelere girerek,
gözlerin asla görmediği şeyi gördüm [...] Bu labirentin
içinde bile isteye kendimi yitirebilirim, kendimi büyük
bir sevince kaptırabilirim, fakat yolları da isteyerek
ayırt edebilir, belirgin bir manzarayı entelektüel ev-
relere hazırlayabilirim [...] Şu ana dek ya birbirine ya-
bancı ya da kabaca iç içe geçmiş iki tür bilgiyi *belli bir
noktada* birleştirme olanağı bu ontolojiye beklenmedik
bağdaşıklığını veriyordu [...] Ben bundan bir zafer his-
si duydum: belki gayrimeşru, belki vakitsiz doğmuş...
Bence böyle değil. Bana neyin yük geldiğini hızla his-
settim. Sınırlarımı sarsan şey, görevimi bitirmiş olmam

oldu [...] Her şey yıkılıyordu! Yeni bir bulmaca karşısında uyandım ve bunun çözümsüz olduğunu anında anladım..."¹

Dolayısıyla Bataille, biricik bulmacanın, en sonuncu bulmacanın keşfinde mümkün olduğunca uzağa gitmek için savaşın onu içine attığı yalnızlıktan yararlandı. Bir an, muzaffer bir halde, en sonuncusu da dahil bütün bulmacaları çözdüğünü düşündüyse de (böyle bir işi bitirmek nasıl bir bitkinlikti!), durumun böyle olmadığını, asla böyle olamayacağını (eğer Tanrı olsaydı sadece o bunu yapabilirdi) neredeyse anında fark etti. Ve bu cevabı elinden kaçırdığı için *Lanetli Pay*'ın ilk projesi (*Yararlılığın Sınırı*) düşük yaptı; yine bu aynı nedenle ikinci bir proje mümkün oldu (*Lanetli Pay I, Tüketme*), ki bu sonuçlandı. Bulmacaya bir cevap bulunmazdı (*Yararlılığın Sınırı*'nın hatası kuşkusuz buydu); bulmaca bizzat deneyimdir. Genel bir ekonominin ilkelerinin bu aranişi, *İç Deney*'in arayışından ayrı değildir; bu deneyimin kendisidir. Onun anlamsızlığının deneyimi (anlamsızlık ister istemez bu bulmacanın anlamıdır; daha geçirimsiz ve daha belirleyici, ama sonuncu olmayan –sonuncu imkânsızdır– bir anlamsızlık) onun yerini almalıydı.

Ne kadar naif görünse de, bu arayışa başlamak için çocuk masallarına başlarken yapıldığı gibi, "Bir varmış bir yokmuş" demek gerekir; fakat bu naiflik yapmacıktır: Bataille kökenler duygusuna pek az sahiptir, çünkü onda hiç son duygusu yoktur. Onun eserinde özlemi duyulacak köken yoktur, herhangi bir günahattan önce gelen bir dünya cenneti yoktur. Dolayısıyla köken bir varsayım halini alır; dünyanın saf bir içkinlik ilişkisi içinde insana verileceği bir zaman varsayımı. Bataille bunu başka terimlerle şöyle ifade eder: Bu durumda dünya insanın mahremiyetiydi. Mahrem ve dolaysız: Ölçsüzlük, sarhoşluk, tutku, insanın dünyadaki varlığının kökensel tarzıydı; Bataille bunu diyalektik olarak

¹ OC V, 11, *L'expérience intérieure*.

tanımlar: “*Mahrem dünya gerçek dünyanın karşıtıdır, tıpkı ölçsüzlüğü ölçünün, deliliğin aklın, sarhoşluğun berrak bilincin karşıtı olması gibi.*”¹ Dünyada ölçünün, aklın ve berrak bilincin ortaya çıkışını herkesin insanlığı barıştıracı etkilerin başlangıcı –yani insanın insanlığının başlangıcı– olarak gördüğü yerde, Bataille kutsalın çaresizce yitimini teşhir eder. Mahrem ve dolaysız dünya kutsaldır. Dolaylı ve aşkın dünya profan [din dışı] olacaktır. Günün birinde (bir gün, yani başlangıçtan bugüne her gün) çalışmanın köleleştirici işleminin keşfedilmesinden önceki dünya kutsaldır. Çalışmayla birlikte insan kendine amaçlar keşfeder. Çünkü çalışma bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilen bir işlemdir. Ve her amaç, geleceğin yararı üzerinde spekülasyonda bulunan bir hesaptır, her amaç mahrem zamanın dolaysızlığından kopar, her amaç insanı kendisinden *ayırır*, ona bir fazlalık vaat ederek, insanı (birbirlerine dolaysız olmayan) hemcinslerinden ayırır ve insanı dünyadan ayırır, dünya da aniden kullanıma, yani yararlılığa indirgenir. Çalışmayı icat eden insan amaçlar ve zamanı icat ediyordu. Çalışma etkin bir işlemdir.² Varsayımsal bir yarar uğruna üç yoldan köleleştirir: yükümlülükle, zamanla ve sonuçlanmayla. Ve hemcinsini köleleştirir: Eğer dünya yararlı hale geliyorsa, eğer insan yararlı hale geliyorsa, gerekli işi onun yerine getiren kişi ne kadar yararlı olabilir! İnsan, hemcinsini köleleştirerek, kendini aşkınlığa yabancılaştırmaktan fazlasını yaparak, kendi varlığına dair sahip olduğu fikirden ontolojik olarak ayrılıyordu (Bataille ilkel insanın, komşusu onun için neyse, varlığı da *aynı* imgeyle değerlendirdiğini ortaya koyar): Dolayısıyla kutsallık yitimi eksiksiz olurdu.

¹ OC VII, 63, *La part maudite*.

Bataille'in paradoksal Jansenciliği burada bir kez daha görülür. Sadece lütuf onu ilgilendirmektedir, çünkü onu sadece şans ilgilendirmektedir. Lütufu kıyaslandığında eser ona vasat, kölece, hatta müstehcen gelmektedir. Eserler, zamanın yararları üzerinde spekülasyonda bulunan, çalışkan ve dalavereci dünyayla bir ilişkiye yol açmaktadır. Sadece lütuf (kapis gibi, şans gibi) kutsaldır.

Bataille burada işin içine bir paradoks daha dahil eder (bununla birlikte Bataille'in heteroloji analizinde bu görü-lüyordu): içkin dünya özgürdür, mahremdir, dolaysızdır; aşkın dünya köleleştiricidir, ayrıdır, dolaylıdır. Bu para-doksu şu sonuca dek götürmek gerekir: içkin dünya elbet-te iletişimin dünyasıdır; aşkın dünya, insanı *yararlı şeyler* dizisine yabancılaştırarak, iletişimin kutsal bulaşıcılığını engelleyen dünyadır. Burada Bataille'in daha önce söyle-mediği hiçbir şey yoktur, kesinlikle sadık kalmadığı hiçbir şey yoktur. Aşkın dünya ölümü dahil ederken (ölümün tit-reyen kaygısı) zamanı ve ayrılığı da dahil eder. Ve de, vaat edilmiş amaçlarla birlikte, saçma bir ahiret kurtuluşu fikrini de dahil eder: Tanrı, bu anlamda, aşkınlık tarafındadır, hat-ta bu aşkınlığın ucundadır; Tanrı dünyanın profanlığının temelidir [hipostazıdır]. Çalışma, insanı mahremiyetten, dolaysızlıktan, arzularının derinliğinden ve yararlı işlemlerinin öncelenmiş sonucuna tabî olmak için bunların özgür-ce ifadesinden kopmaya mecbur eden kendisiyle ilişkisini dünyaya dahil etme yönündeki bu tarihsel, geri dönüşsüz etkiye sahip oldu ve hâlâ da sahiptir.

Bir şey, tek bir şey, bu kayıptan kopar ve insanı mahremiyeti içinde yeniden yakalar: potlach (*kurban etme* adı altında da okunabilir). İnsan, aşkınlığın profan dünyasına köle ettiği her şeyi tek bir hareketle, görkemli potlach işle-miyle içkinliğin kutsal dünyasına geri verir. Kayıp iletişim böylece yeniden kurulur. İnsanlar kendilerini son derece yoksul (israf edilen zenginlik ne kadar büyükse o ölçüde büyük olan bir ünle zenginleşmek potlach'ın paradoksudur) ve ölümlü (kurban etme işlemi, herkesin –kurban edenle-rin, kurban edilenlerin ve tanık olanların– kendini ölümlü bilmesidir; kurbanı öldüren darbenin günün birinde kendi üzerlerine inecek darbeye ayrı olduğunu abartılı bir şekil-de iletişimleridir) bildikleri için bir aradadırlar. İlkel top-lumlar bunu bildiklerinden, körcesine yok edici ve kurban

edici dünyada periyodik olarak çöküşleriyle aşkın dünyaya köleliklerinden *ritüel bir şekilde* kopmayı başardılar. İlkel-ler, varlıklarının kökeninde, bu yitimin sarsıcı, çökertici gösterisini kendilerine sunmayı bildiler. Birikimin ve sermayeye dönüşmenin gerçekten silebileceğinden başka bir şey yoktu: Dünya, bereketli bir şekilde düşman bir ilişki içinde insana verili kalmıştı.¹

Bu ilişki sanayi toplumlarında yok oldu.² Bataille şu ana dek etnolog olarak söylediğini, ikili bir teoremle ekonomist olarak da söylemektedir: “Bütün olarak bir toplum daima geçimi için gerekenden fazlasını üretir, bir fazlalığa sahip olur: Bir toplumun nasıl olduğunu tam da bu fazlayı nasıl kullandığı belirler”³ ve “Kendi oluşturduğu enerji sistemini hiçbir şekilde geliştiremeyen, (yeni teknikler ve savaşlar yardımıyla) bunun hacmini arttıramayan bir topluluk, üretmeye devam ettiği *bütün* artı-değeri saf israf olarak harcamak zorundadır.”⁴ Sanayi toplumları bu ritüel yıkıma kendilerini maruz bırakmayı bilmediklerinden ya da istemediklerinden (lüks savurganlık haksız ve ahlaksız görülür), Bataille’in, bu artığı tek yutabilecek olan şey savaş olduğundan lanetli diye belirttiği bu payı kendi içlerinde beslerler: “[...] savaşın dehşetleri ile bir toplumun kendi yarınlarını sağlayacağına inandığı faaliyetlerden birinin reddi arasında tercih yapmak gerektiğinde toplum savaşı seçer.”⁵ Bataille kötülüğün kaynağında aşırı bolluk kadar yoksunluğun da olduğunu söyler –ama savaşın ertesinde onu kim işitir? Ve bu kötülüğün sorumlusu –dikkatli bir okumayla– başlangıcından günümüze, aşkınlıktır.

¹ Potlach üzerine bkz “L’État: déchirement et malheur.” Tamamen yok olmamıştır: dinler (diğerleri arasında, Katolik din), çöküş kaygısının varlığını sürdürmesine yanlış ve budalaca bir cevap getirirler.
A.g.e., 105.
A.g.e., 106.
OC XI, 181, *Critique*, “À propos des récits d’habitants d’Hiroshima.”

Böyle bir kitabın amacı –ve bu konuda belki de tamamen delidir–, belki de daha önce kimsenin ortaya atmadığı amaç, genelleşmiş ve –dahası– *Hıristiyan olmayan* bir ekonominin unsurlarını ortaya koymaktır. Bunun devamı, daha kapsamlı açıklamaları hak eder (bunlar Bataille’ın 1930-1950 arası düşüncesinin kalıcılığının kısa işaretleri olarak görülebilir): Son iki yüzyılın bütün politik düşünceleri Augustinusçu tarih aksiyolojisini –daha fazla geliştirmeden– benimsedi. Belirgin biçimde eskatolojik olan 19. yüzyılın ikâmecisi –örneğin Marksist– ideolojilerine kadar bu böyledir. Bunların hepsi de, sekülerleşmiş (tinsel değil, dünyevi) biçimde olsa da bir uzlaşma umudu besliyordu. Başka deyişle, bütün bu düşüncelerin ortak özelliği teleolojik olmalarıydı; hepsi de soylu amaçların peşindeydi ve tarihin bu amaçlara erişebileceğinden kuşku duymuyorlardı. Örneğin Hıristiyanlık ve öğretisi –tarihin ilerleyişi ve mahşer günü, gizil kutsallık, vaat edilmiş eskatoloji– bunları inkâr ettiği varsayılan mitolojilerin altyapısını oluşturur. Bu amaçları inkâr etmek bir yana, aynı tür amaçlar varlık sürdürür ve hiç olmadığı kadar güçlüdürler (“mutlu yarınlara,” sınıfsız toplum, devletin yok oluşu...); tıpkı ahlak paradigması üzerinde meta birikiminin sürmesi, ahlakın kendisinin de skolastiğin aşkınları paradigması üzerinde varlık sürdürmesi gibi. Bataille’ın giriştiği iş –bizzat kendisi “Kopernik devrimi”nden söz etti– bütün bunları altüst etmektir (bu altüst ediş, çocuk Bataille’ın kendisine olmayı vaat ettiği şeyi şaşırtıcı biçimde yankılar: “Emindim ki, günün birinde ben –şanslı bir küstahlık beni desteklediğinden– her şeyi altüst edecektim, zorunlu olarak her şeyi altüst edecektim”); aşkınlığa karşı içkinliği, iyiliğe karşı kötülüğü, yararlıya karşı yararsızı, düzene karşı düzensizliği, bağışıklığa karşı bulasıcılığı, sermaye oluşturmaya karşı harcamayı, amaçlara karşı dolaysızı, geleceğe karşı şimdiki zamanı (ve zamana karşı anı), güce karşı şöhreti, hesaba karşı gelgeçliği, akla

karşı deliliği, cimriliğin köleliğine karşı sınırsız savurganlığı, nesneye karşı özneyi, günahlardan kurtulmaya karşı varlığı, ayrılığa karşı iletişimi tercih etti... Sonunda, iktidar üzerine, politika üzerine, büyüme üzerine, ekonomi ve metafizik üzerine tek ve basit (ama dahice) bir tefekkür olup olmadığını bilemediğimiz bunca çılgın bir kitabın kozu budur; kuşkusuz ki, bütün bunlar ve daha fazlası, bu ele avuca sığmaz bolluk, Bataille'in ömrü boyunca beslediği evrensel bir tarih yazma projesini hatırlatmaktadır. Bu projenin sadece bir taslağı söz konusu olsa da, kitapları arasında, bunun olabileceğini en iyi hayal ettireni bu kitaptır.

Bataille projesinin çılgınlığının bilincine varmış gözük-mektedir ki, bitirirken sayfa altındaki bir notla bundan dolayı özür diler: "Ben bu deliyim" der. Gerçekten de böyle bir kitabı şu şekilde noktalayan bir ekonomist "deli"dir:

"Bilincin *bir şeyin* bilinci olmaya son vereceği ana gelir. Başka deyişle, büyümenin (*bir şey edinmenin*) harcama şeklinde çözümleneceği bir anın kesin anlamının bilincine varmak, tam da *benlik bilincidir*, yani *nesne olarak hiçbir şeye sahip olan bir bilinç*."¹

¹ OC VII, 178. Bataille aynı zamanda kurban edici olan bir büyüme bilincinden yanadır. Sahip olmak yitirmeye denktir, biriktirmek iflas etmeye denktir. *Bir şeyin bilincine varmak*, hiçbir şeyin bilincine varmakla tıpatıp aynıdır. Kuşkusuz bu, negatif bir meta metafiziği oluşturma yönündeki ilk teşebbüstür.

Bu kitapta Georges Ambrosino'nun payının ne olduğu sorusu kimi zaman sorulmuştur. Kesin olan bir şey var: Georges Bataille, giriş sayfasının dibindeki bir notta, ona şöyle teşekkür eder: "Bu kitap, önemli bir bölümüyle Ambrosino'nun da eseridir." Bu ne demektir? Bataille'in bu kitabı tek başına yazdığına kuşku yoktur. Fakat tek başına *düşünmediği* de kuşkusuzdur. Bataille'a özgü olan bölüm kolayca saptanabilir: Kısaca belirtirsek, bütün sosyolojik bölüm, bütün politik bölüm ve Ambrosino'yla karşılaşmadan önceki metinlerde mevcut etnolojik bölümün büyük kısmı. Geriye bilimsel yanı ve daha özel olarak enerjik yanı kapsayan kısım kalır. Fizikçi olan Georges Ambrosino burada bir danışmandan daha fazlasıydı. 28 Kasım 1945 tarihli bir mektubun (Ulusal Kütüphane) kanıtladığı gibi bu bölümlerin esinleyicisi ve düzeltmeni ol-

İKİZ İMPARATORLUĞU

512

Elli yaşına gelirken nasıl bir Bataille portresi çizilebilir (1947'de ellisindedir)? Onun hakkında Leiris'in, Piel'in, Klossowski'nin ve Rey'nin art arda yaptığı tablodan pek farklı değildir. Keza 1948 yılında onunla karşılaşan François Perroux'nun çizdiği tablodan da farklı değildir: "Daha ilk bakışta, Georges Bataille'ın yüzü yüreğime işlemiştir; bizi gündelik bataklıklardan çekip kendi yolumuza yerleştiren ateşli araştırmacıların, aşırı şiddetli şahısların yüzü vardı onda."¹ Demek ki yüzündeki öfke ve taşkınlık belirgin biçimde varlığını koruduğundan, onunla ilk kez karşılaşan biri bunları da onun güzelliğine ekliyordu. Ondan etkilenmiş olan Perroux bu güzelliği "ürkütücü" diye nitelemişti.

Kuşkusuz yine de kişiliğinin belli belirsiz aydınlığını (bu giderek artacaktır) dikkate almak gerekecektir. Bataille bir "sefiş"ti (hâlâ da öyledir); hep olduğunu söylediği "deli" ve öfkeli biriydi; François Perroux'nun onda gördüğü gibi "taşkın" kişi, paradoksal bir şekilde, istikrarlı ve sabırlı biriydi; Bataille'da "heyecanlı" bir güzellik asla yoktu. Örneğin her zaman yavaş konuşuyordu, yavaş ve ölçülü, ayrıntıların titizliğini önemseyen biriydi. Yıllar içerisinde daha da etkili konuşan biri oldu; sesinin güzel olduğunu herkes söylüyordu: Sesinin hafifçe titrek tınısı çok özel konuşma tarzına eklenince, çoğu kişi için bu onun belirgin baştan çıkartıcı yönüydü. Herkes bunu söyler, ama kimse Maurice Blanchot'dan daha iyi söylemez: Belki de aslında sadece

muştur: "İşte sana önerdiğim düzeltmeler, çok değil...;" "Bu bakış açısından, benim önerilerimin sakıncası, şok değerini azaltmaktır. Benim rolüm verimsizdir, bir fren rolüdür. Bunu mümkün olduğunca az abartmaya çalışacağım, gerisinde, şeylere coşku ve neşeyi geri vermekte sana güveniyorum." 1945 ile kitabın çıktığı tarih olan 1949 arasında, bu işbirliği belki de iki adamın kitabı ortak imzalayacakları kadar artmıştı. Ne var ki, Bataille ile Ambrosino'nun arası 1950 yılında soğuktur. Fakat dargınlıklarında bambaşka ve tamamen kişisel gerekçeler olabilir.

François Perroux, "La part maudite et le silence," *L'Arc* no 44, 42.

Bataille gerçekten *konaştı*. Bu konuşma tarzı (ani işiltıların geçtiği uyuşma anlarına riayet etse de) bezginlikten ya da yapmacıklıktan yavaş değildi; yarattığı etkileri dert edinen bir hitabetin olması gerektiği gibi yavaştı. Yavaştı, çünkü belki de sadece Bataille konuşurken *arıyordu*. İnsanın ne söyleyeceğini bilerek konuşmaması enderdir; konuşmaya başlar başlamaz cümle –ve cümleyle birlikte, taşıdığı fikir– tamamen oluşmadan konuşmak enderdir. Bataille ise, tersine, kendi kendini keşfeden bir konuşma riskine kendini ve dinleyenleri maruz bırakıyordu. Söz böyle dile geliyordu; amaçlarında belirsiz, genellikle tereddütlü, kimi zaman göz kamaştırıcıydı; kendi yetersizliklerini kabul ederek uygun imgeyi ya da bunu destekleyen anıyı imdada çağırıyordu; kendisi için bile neredeyse her zaman öngörülemezdi. Kimi zaman böyle bir cümle bulmayı umduğu anlamın içinde bütünüyle ertelenmiş kaldığı gibi, bir amacının olmaması da mümkündü; o zaman bir el kol hareketi bu cümleyi tamamlıyordu, daha doğrusu, ertelenmiş bırakıyordu.¹ Diane Bataille, daha ilerde söyleyecektir: Bataille, gecenin geç vakti... genellikle Tanrı'dan –çünkü belli ki sohbetlerinin en değişmez konusu, en sıklıkla zihnini meşgul edeni buydu– konuşurken olduğundan hiç daha fazla göz kamaştırıcı olmamıştı.

¹ “[...] cümlelerini kasıtlı olarak bir el kol hareketiyle bitiriyor-du...” (J.-J. Pauvert); “Kimi zaman cümlesini tamamlamıyor, elinin ve bakışının bir hareketiyle onu sürdürüyordu” (Fernande Schulmann). Fernande Schulmann'ın yaptığı Bataille portresi de (kuşkusuz daha geç tarihlidir, 1955'e doğru) bütünüyle aktarılmasını hak eder: “Hastalığına rağmen, güzelliğiyle hâlâ şaşırtıyordu: bembeyaz ve yumuşacık saçlar, kesin ve kusursuz çizgiler ve her şeyin üzerinde, etkileyici bir zarafetle hareket ediş tarzı. Kediye andıran hareketleri, geniş ve yavaş, muhteşem bir yörünge çiziyordu. Bununla birlikte en büyüleyicisi boğuk sesi ve tuhaf bir şekilde bunu tamamlayan gülümseyişi; yok oluşun sınırındaki aynı ilgisizlik ve aynı yumuşaklık. Onun gösterişten ve kendini beğenmişlikten yoksun sesi ve gülümseyişi bir şeyi aşmış, bir yolu kat etmiş ve tam bir alicenaplık getirmişti” (Fernande Schulmann, “Une amitié, deux disparus,” *Esprit*, Kasım 1963).

Maurice Blanchot'nun da dediği gibi, belki sadece Bataille yazdığı gibi konuşma yeteneğine sahipti: "İşte, bu doğru sözün bize ilk bağı: Konuşma bir şanstır, konuşma şansı aramaktır, dolaysızca ölçsüz bir ilişki şansıdır."¹ Sadece bu konuşma ciddidir, çünkü her türlü kurnazlık bundan dışlanmıştır ve kurnazlığın yerinde oyun vardır, iki kişinin oynadığı oyun sözün özünün her birine eşit mesafeye erişmesini sağlar, her biri kendisiyle oynanmasını kabul eder, bu oyunda unutma ve silme, yani ölüm kuralıdır:

"Daha söylenir söylenmez silinir, çaresizce yitip gider. Kendi kendini unuttur. Unutma, bu sözün mahremiyetinde konuşur, sadece kısmi ve sınırlı unutma değil, üzerinde bütün belleğin yükseldiği derin unutma. Konuşan zaten unutulmuştur. Konuşan unutmaya güvenir, neredeyse taammüden; yani düşünme hareketini –Georges Bataille'ın kimi zaman adlandırdığı gibi, meditasyon hareketini– bu unutma zorunluluğuna bağlar. Unutma, oyunun kuralıdır."²

Bu konuşmanın ciddiyeti, ciddiyet kaygısından ya da bizzat aşkın olma arzusundan değildir. Bataille'ın bütün dostları, karşısındaki muhatap kim olursa olsun aynı şekilde konuştuğunu hatırlamaktadırlar. Alexandre Kojève'le (örneğin) ya da Vézelay ya da Avallon'daki bir kafe müşterisiyle konuşmasında fark yoktur.³ Jean Piel Bataille'ın "en mütevazı, görünüşte en önemsiz insanlarla söyleşirkenki özeninden" sıklıkla etkilendiğini hatırlamaktadır. "Onların sorunlarıyla ilgileniyordu, kaygılarını, gündelik hayatlarının akışını çok büyük önemde şeyler söz konusuymuş gibi soruşturuyordu."⁴ Hélène Cadou da bunu doğrular: "Çevresindekilerin

¹ Maurice Blanchot, "Le jeu de la pensée," *Critique*, Ağustos-Eylül 1963, no 195-196.

A.g.e., 737.

Vézelay'ye yakın şehir. Vézelay sakinleri onu sevgiyle "zavallı bay Bataille" diye adlandırarak, onun bitkin ve güçsüz halini, dünyayı omuzlarında taşıyan bir adamın güçsüzlüğünü belirtiyorlardı.

Jean Piel, *a.g.e.*, 134.

yaşadıklarına bu kadar özenli birini hiç tanımadım.”¹ Bataille bu tutuma gereken anlamı vermekte gecikmemiştir:

515

“*İnsani düzeyde olmayı temel kabul ediyorum... Bir işçinin düzeyinde olmazsam eğer, sözde yüksekliğini bir güçsüzlük olarak hissederim. Kafelerde, sokaklarda, kamusal alanlarda bunu hissediyorum... Bir araya geldiğim insanları fiziksel olarak yargılıyorum: Aşağıda ya da yukarıda olamazlar. Ben bir işçiden son derece farklıyım, ama onunla konuşurken sahip olduğum içkinlik hissi (eğer bizi birleştiren sempati ise), bu dünyada benim yerimi belirten işarettir: dalgalar arasındaki dalganın yeri.”*

Kasıtlı olarak kendini göstermeye ya da ayartmaya (kadınlar hariç; Bataille sözün onlar üzerindeki gücünü bilmiyor değildi) çalışmayan, ikna etmeye çalışmayan –Bataille bu konuda ısrarlıdır: Sokratesçi bir sözden, öğretmeyi açıkça dert edinen bir sözden Bataille’a daha uzak hiçbir şey yoktur– bu sözü başkaları bambaşka anladılar: onun aşırı nazik hali onları durdurdu. Ve Bataille gibi bir insandan kaynaklı bu aşırı nezaket (zaten inkâr edilecek bir şey değildir), yazılarını bilen birinin gözünde yapmacık, gerçek niyetini gizleyen, liberten ya da şeytani olamazdı. Hitabetindeki ne-

¹ Hélène Cadou, görüleceği gibi, 1951-1961 arasında Orléans Belediye Kütüphanesinde çalışma arkadaşı olmuş ve şair René-Guy Cadou’nun karısıydı. (yazarla söyleşi, 1986).

OC III, 548, *La scissiparité*. Yanılmamak gerekir: Bataille kendini işçi ya da köylünün aynısı olarak hissetse de, bu yine de tamamen kendi kalarak ve davranışlarında hiçbir şey değiştirmedendir. Ve bu aşırı ciddiyet hitabetinin karmaşıklığına eklendiğinde, kendi hariç, herkesin güldüğü birçok komik duruma yer verdi. Bütün çevresine güvendiği, gerçek dünyada hiçbir şeye hakim olamadığı bir şeydi. Bununla birlikte gerçek dünyanın her bir şeyi üzerinde, genellikle buna gayet iyi hâkim olandan kaçan açıklayıcı bir bakış açısı olduğu da başka bir şeydi. Ve açıklamaları bir şaşkınlık uçurumuna düşme meziyetine sahipti. Kızı çocukken babasının, elinde hiç süpürge görmemiş olduğu babasının, süpürgecinin nasıl tutulacağı ve dolayısıyla nasıl süpürüleceği üzerine, anlaşılmasında, uzun bir açıklama yapmış olduğunu hatırlar.

zaketin yanında, yavaşlık, ağırlık, davranışlarının ruhani görkemi de Bataille'da üst düzey din adamını, piskopos ya da kardinali çağrıştırmaktadır. Savaşın sonra onu iyi tanımış olan Jean-Jacques Pauvert'e (yayıncısı olur), kâh bir 18. yüzyıl kardinali olan Bernis kardinalini,¹ kâh Borgia'yı hatırlatır: "kaba biri olan Papa Alexandre'ı değil, eğitilmiş biri olan kardeşini."² Alexandre Kojève dostça bir lakapla ona "Monsenyör" diyerek bunu iyice belirginleştirir.³

Manuel Rainord daha ziyade Bataille'ın "musibet din adamı" yanını vurgular: "Soluk bir çehre, ateşli bakışlar, tekinsiz hal." Musibet bir din adamı ya da "en üst düzeyde karşı-din adamı." Rahatsızlık yaratmak ve bunun tadını çıkarmak için, "seyircilerin gösterisinden gizlice" haz almak için, kendi güçleriyle (bunları şeytansı kabul etmemiz istenir), varlığıyla, yeri ve sessizlikleriyle, bakışlarındaki kıvılcımla ve tekinsiz haliyle oynar (Manuel Rainord burada konferans veren Bataille'ı tarif etmektedir).

Görüldüğü gibi, portre "yön değiştirmektedir." Kimilerine göre taşkın ve şiddetli; başkalarına göre, yavaş, sabırlı ve dikkatli; yine başkalarına göre, şeytani değilse de, sapkın... Kimsenin onun derin, ihtilaçlı kahkahasından söz etmemesi dikkat çekicidir. Bataille güldüğünde, hiç çekincesiz, bütün benliğiyle güler. Keza kimsenin onun görünüşteki (görünüşteki ve gerçek) masumiyetinden, insanı çaresiz bırakan,

¹ Jean-Jacques Pauvert (yazarla söyleşi, 1986). Bernis kardinali François Joachim (1715-1794), hafif şiirlerin şairi, ardından, Madame de Pompadour'un himayesi sayesinde, dış işleri bakanı ve Roma'da büyükelçi. Diplomat, din adamı ve liberten şahsiyetler tek bir kişide.

Don Rodrigo Borgia'nın tek kardeşi olan Papa VI. Alexandre, Don Pedro Loys Borgia'ydı. Jean-Jacques Pauvert ekler: "*Bataille sakın konuşuyordu, dokunaklı bir şekilde, bir din adamı gibi ve cümlelerini bilerek bir el hareketiyle tamamlıyordu: Kardinal elleri vardı onda*" (*Le Magazine littéraire* no 45, Ekim 1970). Bataille'ın ellerinin bir kardinal ellerini çağrıştırdığı kişi çoktur; hepsi de bu ellerin güzel olduğunu ekler.

Bataille'a dostlarının taktığı lakaplar arasında Georges Limbour'un verdiği ironik adı anmak gerekir: "*Cıva*."

kafa karıştırıcı masumiyetinden söz etmemesi de dikkat çekicidir: Çocuksu bir masumiyet. Fakat Bataille'in güldüğü kadar –güçlü bir kahkaha, bir dev kahkahası, bir çocuk kahkahası– ağladığını da söylemezsek bu portre eksik kalır. Duygularına kapılma kapasitesi, bunları kontrol etmesi gerekmediğine inanması, onu bütün duygu sıçramalarına, bütün irkilmelere açık bırakıyordu.¹

1950'lere doğru (bu tarihten sonra pek değişmeyecektir; daha doğrusu, benzer şekilde “yön değiştirmeye” devam edecektir) Georges Bataille'in bu uzun ve çelişik portresinin ortaya çıkardığı bir şey varsa, savaştan sonra, en örnek oluşturacak, en anlamlı, hatta olası en otobiyografik tarzda iki kez ortaya koyduğu ikizleşmeye tuhaf biçimde benzer bir şeydir bu.²

Defalarca bunu söyleme fırsatı buldum: Bataille'in hiçbir öyküsü yoktur ki hayatından az çok ödünç alınmış olmasın. Dolayısıyla eğer bütün ayrıntılarını biliyorsak, hayatının izlerini bulmayacağımız hiçbir öykü yoktur. Her şeyin hayali bir okumaya imkân tanıdığı (ve elbette sonuçta hayalidir) *Madam Edwarda* Bataille'in en bağlandığı modellerden biri oldu. Sorun, hayatın eserin içine hangi ilkelerle dahil olduğu olmadığı gibi, bunun ölçülebilirliği de değildir. Yeterince sık belirttim: Bataille'in öykülerini kurmacadan farklı okumaya gerek yoktur, çünkü bunların ne ölçüde ve nasıl kurmaca olmadıklarını bize kesin olarak söyleyecek hiçbir şey yoktur.

Benzer bir şekilde, Bataille'in 1945 ile 1950 arasında yazdığı iki kitap, *İmkânsız*³ ve *Rahip C.* yazarın hayatıyla

¹ Sadece Pierre Klossowski'nin çizdiği portre görünüşte paradoksal bu kişiliğin bütün yanlarını kapsıyor gözüktür: Bunları aynı anda tek bir insanda saptamak ne kadar güç olsa da, onun “dev tarafı”nı “incelikli duyarlılığı”ndan ayırmaz.

“İkizleşme” kelimesi tamamen yeterli değildir. Bu ana dek Batailleci düşüncede bulunmasa da, görüleceği gibi, dikkate almak gereken üçüncü bir kişi ortaya çıkacaktır: çocuk.

İmkânsız'ın ilk adı *Şiir Nefreti*'ydi. Bu kitap 1947'de bu adla çıktı. Yine de bugün sadece *İmkânsız* adı altında var olduğundan, kolaylık olsun diye bu adla belirteceğim.

tuhaf bir şekilde yakın ve uzak bir ilişki sürdürmektedir ve kuşkuya yer vermeyen tek unsur, Bataille'ı tanıyanları etkilemiş olan bu ikiye bölünmedir. *İmkânsız*'da kişiler kardeşler; *Rahip C.*'de üstelik ikizdirler. İlkindeki kişilerden biri, Dianus, bir sefihtir; ikincisinde Charles da sefihtir. İlkinde, ikinci kardeş bir din adamıdır (kimi zaman A. diye adlandırılır, kimi zaman Monsenyör Alpha); ikincisinde, bir din adamı (Bataille ikiye bölünmeye tersine çevirmeyi de ekleyerek bir "hipra" der): Adı Robert'dir. İlkinde iki kardeşin ortak bir metresleri, sonra ortak bir ikincisi olur: B. ve E.; tıpkı adının Éponine olduğu ikinci öyküde olduğu gibi. Beş yıldan daha az zamanda yazılmış iki kitabı birbirine yakınlatacak epey fazla şey vardır.

İki sefih birbirinden pek farklı değildir. En fazla, Dianus (*İmkânsız*) belki daha mütereddit ve daha kaygılıdır, kendisini cezbeden kötülüğün tuzağına daha derinden düşmüştür. Tatmin olma arzusunun bütün olasılıklarının peşinden gitmektedir. Ateşlidir, zayıf düşmüştür, taşkın enerjisi her an sıfıra düşebilir... (Belki de Bataille'ın savaş dönemindeki haline en yakın olanıdır). Charles C. ise (*Rahip C.*) daha kararlıdır, en az bağışlanabilir sapmaların karşı konulmaz cazibesine daha yakındır. Hiç kuşku yok ki, Charles C.'de Dianus'te olmayan bir *kötülük iradesi* vardır.

Her iki din adamı da net bir şekilde farklıdır (öyle farklı ki, sadece arzuları ortak gözükür): Alpha tam bir kafa karışıklığıdır –bir Cizvit–, soğuktur, siniktir (en azından, başlangıçta böyle görünür) ve kardeşiyle paylaştığı kadınla, arzularının en azından aralarındaki mesafe kadar mesafeli olmasını sağlama iradesiyle ilişki kurar. (Dianus'tan farklı olarak) arzusun imkânsızlığını ya da arzusun her doygunluğun boşluğunda tatmin ettiği şeyi bir sorun haline getirmez. Çünkü o bir Cizvittir, bir filozoftur ve –bu her ikisi de olduğundan– o bir libertendir, asla bir sefih değil (sefihten farklı olarak, tensel kargaşanın parçaladığı pintinin keskin

* "Rahip" kelimesinin hecelerinin yer değiştirmesi –çn.

berraklıktaki bilincine sahiptir). Robert C. (*Rahip C.*'deki din adamı, rahibin kendisi) tam tersidir: Öncelikle kalles ve sahtedir, duygulu ve formalitecidir. Arzuları onu ürkütür. Fakat şiddetli arzu duyar. Cübbe giymiş olması, bu arzuların aşırılığını sadece Tanrı'nın engelleyeceğine inandığından dandır.

Dianus'e göre (*İmkânsız*) dünya (paylaşsa bile) arzuladığı kadına ve ona sahip olmanın çözeceğini hayal ettiği şeye indirgenir. Dünyayı, kadının yokluğunun yaraladığı şeye bütünüyle indirgenebilir olarak bakar. Kötü niyetle de olsa (kendisinin bir oyuncu olduğunu defalarca söyleyecektir), kadının bütün dünyası olduğunu iddia etmek isteyecektir; ölümü, sefahati, cinselliği, aşkı ve yalnızlığı kadın bir araya getirmektedir... Kötü niyet vardır, çünkü nihayetinde ona sahip olduğunda, bunun doğru olmadığını anlayacaktır. Kadın yanında olduğunda, kendi kendinden kaçma imkânına sahip olamayacaktır. Geriye, onun için, -bir başkasıyla- sefahat âlemleri ve ölüm kalır. (*İmkânsız*, Bataille'ın öykülerinin en az "edebi" olanıdır, teori ile kurmacanın, gerçek ile temsilin dar ve dayanılmaz ilişkisini en öteye itmiş olanıdır. Kuşkusuz, en tuhaf biçimde büyüleyicidir: Öykü kendi kendinin arkasına gizlenir, ikiye bölünme bir değil, çoklu ve tersinedir, sonunda çevrimselleşir. Ayrıca, kuşkusuz en az anlatılabilir olanıdır).

Rahip Robert C.'nin karşı karşıya olduğu şey bambaşkadır: Bizzat Tanrı olmaktır. Tanrı'nın erişmesine izin vermediği "zirve"yi ona bir kadın, bir fahişe, Éponine sağlayacaktır. Rahip (Tanrı'yı tercih ederek) onu görmezden gelip aşağılamaya son verene kadar uğraşır. Kadının kaprisi acımasızdır (çünkü *kaybetmek* üzerine kuruludur) ve tanrısal dır: kadın rahibi ister; ondan haz almak ister. Kadının soğuk öfkesi, karanlık kararlılığı, rahibin ardında gizlendiği (içgüdülerini cübbesinin altına gizlemesi gibi), umudunu bağladığı Tanrı'dan daha güçlü bir Tanrı olacaktır. Éponine'in zincirinden boşanmış "lütfuyla," iki kardeşin ilişkileri -se-

fih Charles'inki ve din adamı Robert'inki- tersine dönecektir. Rahibin sefahatinin başlatıcısı Charles olur, Éponine'in azgın arzusundan zevk alacak olan da odur, çünkü onun mizacı Éponine'inkine yakındı, ikisi de doğal olarak acımasızdı ve her ikisi de bu acımasızlıkta fazladan bir çılgınlık ve ürperti buluyordu. Fakat bir tersine dönme meydana gelecektir: Charles rahipten daha yavan, aşırılıklarda daha az kararlı, korkuya karşı koymaya daha az elverişli, edimlerinin en uç sonuçlarını üstlenmeye daha az yatkın biri olarak kendini gösterecektir: geri çekilecektir. Sadece Éponine ve rahip sonuna kadar gidecektir, her ikisi de eşit bir kendini yitirme arzusuyla hareket edecektir. Rahip arzularının onu fırlattığı kaosu kabul eder; en azından kendi bedenini inkâr ederken, en uç noktada, o zamana dek ahlaksızlıktan onu korumuş olan ahlaki reddeder. Bunun sadece bir dış görünüş olduğunu kuşkusuz biliyordur, fakat yalanı sürdüremeyeceğini anladığı gün, dehşeti seçer: "Suçlarından ıstırap çekiyorum; ama bunlardan daha derinden haz almak için bunu yapıyorum;" "Ben bu enkaz olmak istedim... Ne pahasına olursa olsun, zihnimi küçümsemekten sakınmak istemem." Hiçbir telafi, hiçbir bağışlama mümkün olamazdır. İğrençliği o noktaya vardırımalı ki bağışlanamaz olmalı. Ahlakı öyle şiddetle reddetmeli ki, onu yaratan Tanrı bile umudunu yitirsin; ahiret kurtuluşu umudu kalmasın. Çarmıha gerileni yok saymaktan başka bir şey değildir bu. İğrençliğin içerisinde, insanları kurtarmak için oğlu ölen bu Tanrı'nın dengi olmaktır. Böylesine bir kefaret eyleminin canlı örneği olduğunu herkese göstermek isteyen rahip, bir ihanet örneği, iğrenç bir ölümün örneği olacaktır. (Robert için Tanrı olmak söz konusu demiştim. İhanet ederek Tanrı olur, çünkü "Tanrı bize ihanet etti! Öyle kararlı bir acımasızlıkla ihanet etti ki, dualarımızı ona yöneltiyoruz.")¹

Bu hain, iğrenç ölüm şu saptamayı vazgeçilmez kılar: Bu öykü savaş sırasında geçmektedir. Rahip Direniş'e yardım

¹ OC III, *L'abbé C.*, 347.

etmiştir. Düşman tarafından tutuklanır; silah arkadaşlarına değil (onlar karşısında, maruz kaldığı işkenceyle ölçülemeyecek bir sadakat gösterir), ama Éponine'e ve kardeşine (ikizine),¹ sevdiklerine "ihamet eder": "[...] sevdiklerime ihamet etmekten haz aldım."²

Bu cinsel haz ve bu ihamet, beklenebileceği gibi kiliseyi değil (en azından, hoşnutsuzluk bildirmemiştir), fakat *Les Lettres Françaises*'in yazı kurulunu sinirlendirmişti. En az rahatsız edici şey bu olmasa da, cehennemlik ikizler Charles ile Robert'e üçüncü bir "kardeş" bulmuştur, ki bu, "gerçekten yaşamaktadır." Bataille –adı açıkça belirtilmese de– gerçekten bir "muhabirin" savunucusu olmakla ve yayıncısına leke sürmekle suçlanmış olur:

"Onu tanıyan, söz konusu kitapta direniş sorunlarının nasıl ele alındığını bilen, Minuit Yayınlarının nasıl doğduğunu ve karanlık yıllar boyunca ne yaptığını hatırlayan vatanseverler, böyle bir yayınevinin böyle bir kitap çıkarıp hem de adını koruyabilmesini hoşgörülemez kabul ettiler."³

¹ "[...] bu adamı [...] vaktiyle 'öteki ben'im olarak görmüştüm" (OC III, 255). İkizlenme üzerine notlar çoktur: "Beni kardeşime bağlamış ve hâlâ bağlayan bağ öyle sıkıydı ki, tam bir özdeşlik duygusuydu" (a.g.e., 236); "Robert Charles'ın tıpatıp benzeriydi" (a.g.e., 239); "[...] Charles'ın komik benzeri," vb.

A.g.e., 365.

Les Lettres françaises, 22 Haziran 1950. Yazının başlığı "Özgür İhamet. Yayıncılara leke süren bir kitap"tır. Ortak imzalanmıştır: "Les Lettres françaises." Üçlü ikizlik mi? Gerçekten de James Hogg'un romanı *Memoirs of a Justified Sinner*'ın *Rahip C.* üzerindeki etkisi düşünülebilir. Bu romanın Fransızcaya çevirisi üzerine (Dominique Aury tarafından *Confession du pécheur justifié* adıyla) Bataille *Critique*'in Haziran 1949 sayısında şiddetle öven ve hatta yer yer tamamen hayranlık ifade eden bir yazı yazdı. Dolayısıyla *Rahip C.*'yle bu kadar çok benzerlik taşıyorsa, buna şaşırılmaz (bu roman "hayranlık verici"dir der Bataille, çünkü "canavarca"dır). (Benzerliklerin en önemsizi, başkahramanının adıdır: Robert). Aynı ikiye bölünme, savunulamaz canavarlığa kadar uzanan aynı sofuluk, yasak ile ihlalin suça varan aynı oyunu, katlaşıp kararak kutsallaşan aynı yalnızlık... Anlatım tarzı bile onları tuhaf bir

Bataille Georges Lambrichs'e bir mektubunda (4 Temmuz 1950) direniş sorunlarını ele alma ve muhbirliği savunmalarına karşı kendini savunur; nihayet, Robert C.'ye model olmuş bir rahibi tanıdığını da reddeder: "Romanın canlandırdığı kişiyle ortak özellikleri olan biri olabilir. Fakat yazar benzer bir şeyden söz edildiğini asla işitmedi."¹

"Bataille'ın kadın kahramanları bazı aziz yaşantılarında anlatılanlarla kıyaslanan eylemlere giriştiler: Farklılık, onların ıstıraplarının Tanrı'ya dönük olmamasından ve vecd halindeki görüntülerle çözümlenememesinden kaynaklanır [...]. Bunlar yeni türde azizlerdir; ölümü takıntı etmiş insanlara bir kurtuluş vesilesi getirirler."² Bunlar Simone, Dirty, Edwarda ve Marie'ydi. Éponine de artık Batailleci azizeler efsanesinin parçasıdır. Onda Simone'un (*Gözün Öyküsü*) acımasızlığı vardır, daha az gençtir, daha fazla acımasızdır, daha fazla "hayvani"dir (hiçbiri bir diğerine benzemeyen, ama hepsi de yeni bir öykü olasılığını belirleyen bu kişilerin en büyük güçlerinden biri budur): "Bizim, Éponine ve benim [...] belirsiz bir kötülük gücümüz var; hem kaygılı hem alaycı bir güç" (Éponine kötülüğü seçen ilk kahramandır). Kötülüğü yepyeni bir tarzda ister ve bunu öyle yapar ki, herhangi bir ahlakın terimleriyle onu yargılamak mümkün olmaz (yine

şekilde birleştirir (bir ölünün sonradan bulunup yayımlanan günlüğü). Bunlar kuşkusuz çakışmadır; bizzat Bataille'in bu kelimeye (*Gözün Öyküsü'nün* sonunda) verdiği anlamda.

Bataille Minuit Yayınlarının cevabında ne adını ne de kitabının adını anmasının yararlı olduğunu ekler. Bu ayrıntı önemsiz değildir. *Şiir Nefreti* (İmkânsız) ve *Rahip C.* Bataille'in kendi adıyla çıkan ilk iki öyküdür. Bu, *Şiir Nefreti'nin* yayımlandığı 1947 yılında Bataille'in kütüphaneci olmamasıyla açıklanır. Keza *Rahip C.'nin* yayımına karar verdiğinde de kütüphanede çalışmıyordu (ama çıktığında tekrar oradaydı). Nihayet, *Éponine* başlıklı bölümün bu ad altında Minuit Yayınlarından ayrı çıktığını belirtmek gerek.

Sarane Alexandrian, "Georges Bataille et l'amour noir," *Les libérateur de l'amour*, Éditions du Seuil. Bataille'in kadın kahramanlarına, "azize"lerine ayrılmış bölüm, Georges Bataille'in kurmaca eseriyle ilgili yazılmış en doğru ve en güzel bölümlerden biridir.

de kötülük sorununu ortaya atan Batailleci kadın kahramanların ilkidir). Kötülük yapma tutkusu, yani kargaşanın en kaprislisine rıza gösterme tutkusu, azizelerin fedakârlıklarının iyiliğiyle Tanrı'yı onurlandırma tutkularından daha az talepkâr, daha az kesin, daha az "ihtiyatlı" değildir. Éponine arzularını tatmin etmek istese de, onun tanrısal kaprisinin dengi, dünyayı ne daha az ne de daha fazla haklı gösterilebilir bir kaprise tabî kılma yönündeki Tanrı iradesidir. Ve Éponine'in insanların gözünü açma gücü önemlidir. Robert'e sofuluğunun ne kadar ikiye bölünmüş, ne kadar yanlış olduğunu gösterecektir. Bir sahte sofunun iğrenç sahtekârlığının yere serilmesi için kararlı bir "fahişe"nin provokasyonlarının ne kadar yeterli olduğunu o gösterecektir (kutsanmış ekmeğin yükselişi sadece odur; onun kıcı, rahibin karşısında en azından samimiyetle eğildiği kutsal kadehtir).

Rahip C., nihayet, baştan çıkartanın sofu olduğunu, Tanrı'ya inanan olduğunu ortaya koyar; bu öylesine bön biridir ki, sefihliğe düşüşü Éponine'in iyice kötüleştirmiş kaprisine uygundur. Sefih birinden, esasen, hiçbir şey alınamaz; fakat erdemli ve namuslu her insandan Tanrı'yı çekip alabilirsiniz. Marazi arzuları sadece Tanrı coşturur: "Şaşkınlık içindeyken bile ahlaken birer canavar olduğumuzu biliyoruz! Bizim içimizde tutkularımızı kontrol edecek hiçbir şey yok: Biz cennette iblisler kadar karanlıyız."¹

VÉZELAY'DEN CARPENTAS'A

Bataille'ı homojen bir insan olarak görmek bir hata olur. Ona dair anıya kalıcı özellikler ekleyecek tek bir portre hiç inandırıcı olmaz. Kimse ondan daha karmaşık, ele avuca

¹ A.g.e., 261. Kitabın çıkışında yayımlanmış ender yazılardan birinde, 1925'e doğru *Clarté* dergisinin en dinamik unsurlarından biri olduğunu gördüğümüz Victor Crastre şunu yazdı: "Sanırım bu sonuncu kişi -Robert- gerçekten de yazarın düşüncesini taşıyan biridir."

sığmaz olmamıştır. Gençliğinden ölümüne dek yaşamı değişmeden kalmış bütünlüklü bir insan değildir. Her biri saptanabilir bir ya da birçok evreye denk düşen, art arda birçok insandan ibaret de değildir. O, hem biri hem de diğeridir ve aynı anda hepsidir (onun ne çok ikilik barındırdığı görülecektir). Yaşamının herhangi bir evresinde kimi özelliklerin diğerlerinin aleyhine öne çıkmasını sadece bazı koşullar sağlamıştır –örneğin savaştan hemen önceki koşullar, savaş sırasındaki geri çekilme ve kişisel deneyimleri–, sonra da yeni durumlar sayesinde dengeleri yeniden değiştirmiştir.

Dolayısıyla savaş bitince, farklı bir Bataille aramanın, daha önce var olmamış ya da ona hiç benzemeyecek kadar farklılaşmış bir Bataille aramanın anlamı yoktur.

Actualité, kısa sürmüş olsa da bunu kanıtlamıştı. Bataille –hiç değişmedi denemese de– pek az değiştirmiştir: En azından, politik sorunlara aynı kaygıyı gösteriyordu; yani yazmaya başladığından beri sahip olduğu düşünme tarzını defalarca yeniden ele alma yönünde hep aynı arzuyu göstermektedir.

Actualité'nin kısaca gösterebildiği şeyi *Critique* enine boyuna saptayacaktır: Kuruluşundan elli beş yıl sonra da var olan bu dergiyi ömrünün geri kalanında yönetmiştir.¹ Dolayısıyla savaştan ölümüne kadar, tam bir özgürlük içinde konuşma ve yazma imkânı bulduğu bir kürsüye sahip olur. Bu kürsüde, sürdürülmesi gerektiğine inandığı düşünme alanını çalışma arkadaşları sayesinde mümkün olduğunca genişletme imkânı bulur. Bu bakımdan Bataille değişmemiş gözükür. Fakat yine de böyle olmaması için birçok gerekçesi vardır. Yaşı bunlardan biridir: Bataille 1947 yılında elli yaşındadır. Her zamanki gibi “öfkeli” olsa da, biraz farklıydı, “öfkesi” daha az açıktı. 1946 yılında Henry Miller'i savunurken kullandığı kelimeler kuşkusuz bu

¹ Daha doğrusu, sağlığı izin verdiği müddetçe. Son yıllarında fiili bir yönetimi gerçekleştirmekte başyazarı ve dostu Jean Piel'den destek görecektir. Bataille'in ölümünden sonra ise o yönetecektir.

ateşli bağlılığını göstermektedir (1930'da *Documents*'taki üslubundan pek az farklıdır), bununla birlikte böyle bir üslubun artık kendini oldukça ender gösterdiğini göz ardı etmemeliyiz. Bataille artık ölümüne dek daha içsel ve daha iyi bastırılan bir öfkeyle yanıp tutuşacaktır. Aniden edinilen bu içsellikğin birçok nedeni olabilir. Durumun hissedilir biçimde değişmesi bunlardan biridir. İki savaş arası dönemdeki teorik tartışmaların inanılmaz bolluğu ve zenginliği, savaş biter bitmez yılgınlığın (savaş kimi yıldırmadı ki?) ve kuşkusuz suçluluk duygusunun (suçlu ya da masum, savaş öncesinin bütün düşünceleri savaşla kıyaslandığında son derece hafif kalmaz mı?) işin içine girdiği fikirlerin tuhaf bir silahlı barışına yerini bırakır. 1924'ten 1939'a dek genç entelektüellerin bağlandığı estetik ve politik ikili kozu –her biri kendi tarzında ve kimi zaman birlikte– temsil eden gerçeküstücülüğün ve komünizmin sadece gölgesi kalmıştır. Gerçeküstücülük Breton'un içine gömüldüğü “olağanüstü”nün patetik ağırlığını taşır; komünizm ise, onu ilk kez vaatlerinin dışına ve en uzağa taşıyan kişinin ezici ağırlığını taşır: Stalin. (Komünizm, savaştan önce olduğu gibi, savaştan sonra da güçlü bir meydan okumaydı, fakat farklı türdeydi. Sovyet komünizmi, Stalinci komünizm baskın çıkmıştı. Muhalif komünizmler, Troçkistler, Luxembourcular, Souvarineciler, vb az çok yok olmuştu.) Bataille'ın düşüncesi kuşkusuz esasen bu iki taraftan da farklı kabul edilebilir (ve fiiliyatta –saptırarak da olsa– onlardan bağımsız görülebilir); Bataille kamusal alanda var olduğu andan itibaren genellikle kendini bu iki tarafa göre ifade etmiştir. *Documents* ve *Contre-Attaque*'la birlikte gerçeküstücülüğe meydan okunmuştu (göreceğimiz gibi, Bataille'ı Breton'a yakınlaştıracak şekilde de böyle kalacaktır). *La Critique Sociale*, *Masses* ve *Contre-Attaque*'la birlikte (*Contre-Attaque* tek bir projeyi ikili bir koz yapmaya çalıştı) ise hedef komünizmdi. Negatif olarak da olsa, karşıtlıkla da olsa –ve Bataille genellikle gerçeküstücülüğün ve komünizmin içine

karşıtlık içinde, negatif olarak yerleşmiştir– Bataille kendi amaçlarını nispeten herkesinkine karşı olarak (bir anlamda karşı-koz biçiminde) belirlemiş ve hazırlamıştır.

Bataille'ın düşüncesinin savaştan önce genellikle bir şiddet düşüncesi ve amansızca inkârcı bir düşünce olduğuna kuşku yoktur. Bununla birlikte düşüncesinden, o dönemde muhtemelen sadece kendisinin benimsediği (yani tamamlayıcı ve heterodoks biçimde benimsediği) iki eksen varlığını sürdürür: Biri Marcel Mauss'un, diğeri Friedrich Nietzsche'nin verdiği eksendir. Bataille'ın, yitime, israfa ve o dönemde heteroloji adı altında kavramlaştırdığı şeye olan ilgisini Mauss'la birlikte keşfetmediğini artık biliyoruz. Fakat Mauss okuması (ve Métraux'yla sohbetleri) ona kavramsal bir etno-sosyolojik aygıt sağlamıştır ve “İsraf Kavramı” üzerine makaleden Sosyoloji Koleji'ne dek bundan önemli ölçüde yararlanmıştır. Bataille'ın tek başına düşünmüş olduğu ve (faşizm analizinden farklı olarak)¹ savaşın açıkça geçersiz kılmadığı bir şey varsa, bu, sosyolojinin bu yorumlama olanaklarıdır. Nietzsche de bu eksenlerden ikincisidir. Bataille'ın yoğun biçimde Nietzscheci olduğu iki dönem vardır kuşkusuz; ilki inanç yitimine ve dünyayı onaylamasına denk düşer. Şunu söyleyebilirim ki, eğer Bataille ömrü boyunca bir ahlaka ve tek bir ahlaka boyun eğmişse, bu, Nietzsche okumasından çıkardığı bir ahlaktır. Bataille 1923 yılında dünyaya *Evet* demeye karar verir. O dönemden itibaren bu *Evet*'e cevap vermeyen ve hem deneyimi hem de düşünceyi yargılamakta mihenk taşı olmayan hiçbir şeyi artık ne söyleyecek ne de yazacaktır. Bataille yine de bir süre Nietzsche'ye olan sevgisini yitirdiği –kimi zaman olumlanan– bir dönem yaşayacaktır. *Acéphale*'le birlikte Nietzscheci buyruğa yeniden bağlılık göstermesi

¹ Yanılmayalım: Bataille'ın 1933 yılında giriştiği faşizm analizinin en modern analizlerden biri kalmış olması çok muhtemeldir. “Geçersiz kalmış”ı tarihsel anlamda anlamak gerekir. Savaş sonrası koşullar bu düşüncenin “güncel” görünebileceği koşullar değildir.

için 1936'yı ve Contre-Attaque'ın başarısızlığının ertesini beklemek, her tarihsel umudun (*umut* onun açısından bir mesihçilik düşünmemize yol açabilir, ancak durumun hiç böyle olmadığını biliyoruz; bunun yerine "her tarihsel bağlanmanın" demek daha doğru olur) Bataille'da sona ermesini beklemek gerekecektir. Ve bu bağlılık bundan böyle artık inkâr edilmeyecektir. Biçimi değişse de, bir daha asla yalanlanmayacaktır. Bataille'ı gençliğindeki dinsel deneyimden çıkartan kuşkusuz Nietzsche'dir; kapanma arzusundan onu kurtarıp dünyanın canlılığını ona keşfettiren Nietzsche'dir. Fakat 1939 yılında, onu yeniden başka türde bir dinsel deneyime daldıran ve ona canlılığı mahkûm ettiren de yine Nietzsche'dir.

İç Deney'in başında, Bataille, kendi geçmişinin bir bilançosunu çıkartır. 1937 yılında Alexandre Kojève'e kendi hakkında söylediği sert eleştiriyi ("kesin bir anlamsızlık"), 1941'de daha yumuşak terimlerle ifade eder: Kendi faaliyeti "her şey olma" karanlık, bilinçdışı arzuya cevap veriyordu. *İç Deney*'in bir gerekçesi varsa, bu, sanılacağı gibi, *her şey* olmak değil, hiç olmamaktır; bu, aynı zamanda "yanlış düşüncelerden kurtulmuş olanın kabul ettiği ıstırap"tır. Ahlakın –örneğin Kantçı ahlakın– gösterişli ve uzak gereklilikleri, tek doğru olanla ve parçalayıcı olduğu ölçüde doğru olanla kıyaslandığında daha az anlam ve değer taşır: Varlığın sınırları birbirine yakındır. Ve ölümlü olduğu için de sınırları kısıdır. Bu aynı ve ikili hakikat açısından, yok olup giden (güçsüz kılıcı) bu hakikat açısından, Bataille'ın yaşadığı güven utanç vericiydi: "Çünkü şimdi görüyorum ki bu, uyumaktı." Onun için utanç verici olduğu kadar, onunla ve onun dönemiyle birlikte bu haklı gösterilemez "uyku"yu paylaşmış olanlar için de utanç vericidir: "[...] eski kaygılar [...] bu kaygılara sahip olanları ve bunları aşamayanları çürüttü."¹

¹ OC V, 424.

Bataille'ın burada kendi geri çekilme gerekçelerini verdiği açıktır ("yaşayan dünyadan tuhaf biçimde uzak" olduğunu kendisi söyler). Kendi geçmişini inkâr ettiği, burada nafile bir hareketlilikten başka bir şey görmek istemediği açıktır; bu hareketlilik vasat olduğu kadar her şey olma yönündeki saçma bir arzuya, başka deyişle saçma bir *kurtuluş* arzusuna da bilinçsizce bağlıdır. Bu kuşkusuz mantık dışıdır. Örneğin *Göğün Mavisini* (sadece tek bir örnek alırsak), Bataille'ın, her zaman geri çekilme, ertelenme, yadsınma noktasında olan bir enerjiden, vahşi bir enerjiden, ahlakın "görmekli gerekleriyle" ve bunları her an fırlatıp atmaya hazır olduğu alayla doğru dürüst uzlaşamayan öfkeli bir enerjiden daha fazla değeri eyleme asla vermediğini göstermeye yeter. Yine de gerçek şudur ki, savaştan önceki yıllarda, eylem onun hayatında öne çıkmıştır; ateşli ve kaotik bir eylem; buna son veren ise yalnızlık olmuştur, Bataille'ın savaştan muammalı bir şekilde uzak durması olmuştur.

Bataille bu dünyadan uzaklaşma, geri çekilme kesin tavırını sürdüremez. Savaşı yokluğunda ya da uzakta yaşamış olsa da, savaş onu yakalar. Daha doğrusu, savaş sona erdiğinde onu ele geçiren şey, katlanılmaz ahlaki sorun olur. Görmekinden soyunan bu sorun (zaten nasıl bir görkem söz konusu olabilir ki? Savaş, katlanılmaz bir ahlaki aldatmaca olduğundan, başka bir şey iddia edilemez) Bataille'ın karşısına güçlü biçimde çıkacaktır. Bataille artık her şey olmak istememektedir; daha basit terimlerle, artık bağlanmak istemediğini anlamak gerekir. Tek bir kişinin ve herkesin bağlanma, bağlanmanın varsaydığı bütünlük fikrine uyum sağlama olasılığına artık inanmaz (bağlanmadan ne anladığını kısaca belirteceğim). Buna karşılık, her şeyi *düşünmeye* çalışacaktır. Yaşamının bu son evresine hâkim olan bir yan varsa, dünyayı inceleme ve anlama yönündeki belirgin ıttır. Bir anlamda, savaş öncesinin öfkeye kapılmış ve taraf tutan aynı insanıdır (bağlanmasındaki aşırı şiddet buradan kaynaklanır); savaştan sonra, ondaki öfke pek az eksilir –olsa

olsa, yaşı ilerledikçe kısmen yatıştır-, fakat konuşan ve yazan başka biridir: Anlama yönündeki entelektüel (ve görüleceği gibi, kimi zaman ahlaki) kaygının egemen olduğu bir insan.¹

Elbette, her şey bu kadar kesin sınırlar içinde değildir. Öyle gözüküyor ki Bataille 1948 yılında henüz kurulmuş olan Demokratik Devrimci Grup'a David Rousset ve Jean-Paul Sartre'in yanında yeniden katılmak istemiştir.² Bir süre sonra, Camus ile Sartre arasında uzlaştırıcı rolü oynamak ister; *Başkaldıran İnsan*'ın yayımlandığı dönemde iki adamı uzlaştırmak için çabalamış gözükmektedir. Bununla birlikte egemen izlemin, paradoksal bir "bağlanmama" olgusu olarak kalır; bu, eleştirel ve yorumlayıcı bir anlayışa olduğu kadar politik çekimserliğe de bağlıdır. Bataille, nihayet, bu öfkeye çaresiz gözüyle bakmış olmalıdır; hayatının ileri bir döneminde bunu trajik biçimde ifade edecektir. Politik dünyada onu yatıştıran hiçbir şey olmaz. En fazla, savaştan, kölelikten kaçınılabildi: Bunlara yönelik öfkesi kuşkusuz yatışmıştır.³ Ama yine de yok olmamıştır.

Bu "bağlanmamanın" daha basitçe biyografik başka nedenleri vardır: Bataille 1945'ten ölümüne dek Paris dışında

¹ "Kardeşçe dostluğun ilk aylarından sonra, Georges Bataille'la ilişkilerime özünde hâkim olan şey, dünyayı anlama takıntısıydı. Evet, Bataille'in eserinin hemen hemen bütün yorumlarında, içsel dünyaya kısmen mistikçe geri çekilmesine verilen başat konum bilindiğinde bu tuhaf gelebilir..." (Jean Piel, *a.g.e.*, 121). Bunu engelleyen muhtemelen Sartre'dır. Bataille'in politik yaşamının bu dönemine gerçekten ışık tutmak mümkün gözükmemektedir. Onun açısından bu son bir bağlanma teşebbüsü olduğundan daha da üzücüdür. Ardından, başka hiçbir teşebbüste bulunmayacaktır. Sahip olduğumuz tek bilgi, *Politics* dergisinin bir sayısının (no 4, 1947) içindekiler bölümünde yer alır. Burada, Albert Camus, Simone de Beauvoir, David Rousset, Jean-Paul Sartre, Maurice Merleau-Ponty ve Georges Bataille adları yan yanadır (Bataille'in yazısının başlığı "Hiroşima Üzerine"dir). Bataille RDR'ye katılmış mıdır? Alt başlığı "French political writing" olan bir dergide yer alabilecek kadar belli başlı sorumlularına yakındı. Fakat Bataille olası politik dünyaların en az kötüsünden bile savaşın ve köleliğin yok olabileceğini hiç hayal etmiş midir? Bu sadece kuşku verici değil, komiktir de!

yaşayacaktır. Önce Vézelay’de, ardından Carpentas’ta. Son olarak da Orléans’da. Varoluşçuluğun ve *Les Temps Modernes*’in tartışmalarının onu, geçmişte, gerçeküstücülüğün ve muhalif komünist grupların ilgilendirdiği kadar güçlü cezbetmediği elbette düşünülebilir. Bununla birlikte kendi sesini Sartre’in, Camus’nün, Merleau-Ponty’nin seslerine katma ve taraf tutma (her zaman yaptığı gibi, örneğin yeni bir grup kurarak) arzusu olduğu söylenebilse de, aradaki uzaklık kuşkusuz onu engellemiştir.

Bataille gerçekten de 1945 yılında Vézelay’ye, 1943’te oturduğu aynı eve, ama bu kez Diane Kotchoubey’le birlikte yerleşir. Bir anlamda, onun için yeni bir yaşam başlar. Birçok bakımdan yenidir. Bundan böyle duygusal bakımdan istikrarlı bir yaşam olacaktır: Diane Kotchoubey ömrünün geri kalanını, 1951’e kadar kadın arkadaşı olarak, 1951’den sonra da ölümüne dek karısı olarak paylaşacaktır (bu istikrar “şans”a ve “kapris”e rıza göstermeyi dışlamaz). Şu bakımdan da yenidir: Bataille ilk kez –savaşın son üç yılı hariç– işsiz bulur kendini. Sağlık sorunları nedeniyle bırakmak zorunda kaldığı Ulusal Kütüphaneye 1942’den beri geri dönmemiştir. İşsiz olduğundan, maddi imkânları da yoktur. Bir an kitaplarıyla yaşamayı hayal eder (o zamana dek bunu hiç hayal etmemişti ve bir daha da asla hayal etmeyecekti); yayıncısına gönderdiği ve roman projesini –*Ölmüş Bir Din Adamının Giysisi*– duyurduğu bir mektup bunu ifade ediyor gibidir. Bu projenin ticari yanına vurgu yapmaya özen gösterir (*Farelerin Öyküsü*’nden her koşulda daha ticari diye belirtir), “içinde bulunduğum maddi güçlükten çıkmakta buna güveniyorum.”¹ 1946 yılında *Actualité* dizisinin ve aynı yıl *Critique* dergisinin kurulması benzer bir umudu doğrulamış olabilir. Fakat *Actualité* bir “defter”den daha

¹ Eylül 1945. Böyle bir kitap hiç ortaya çıkmayacaktır, fakat burada 1949 yılında yazacağı bir kitabın, *Rahip C.*’nin ilk projesini görmek gerekmez mi?

fazla yaşamadı ve *Critique* uzun süre para kaybettiğinden art arda gelen yayıncıları yöneticisine çok cüzi bir ücreti ancak verebildiler.¹ Bataille'ı iyi tanıyanların asla unutmadığı tek şey vardır: Bataille ömrü boyunca parasızlık çeker. Müsrif biri olduğuna elbette kuşku yoktur (tüketme ekonomisi teorisyeni cimri olamazdı!); annesinin bıraktığı mirasla 1930'da sahip olduğu gibi eline para geçtiği ender zamanlarda, bunu birkaç ay içinde gece kulüplerinde ve genelevlerde "yemiştir." Dolayısıyla o, paraya sahip olmamaya razı olan biri gibi parasız kalmaz: Parası olsa da olmasa da parasızdır. İş olsa da olmasa da, benzer bir şekilde ihtiyaç içindedir. Jean-Jacques Pauvert şunu hatırlar: "Para sorunları onun yaşamında gayet şaşırtıcı bir yer işgal ediyordu. Dostlarının ona yardım ettiği, ona yardım etmeleri gerektiğini bildikleri bir dönem oldu. Daimi bir ihtiyaç içindeydi. Herkes bunu biliyor ve herkes yardımına koşuyordu. Etrafındaki herkes Georges'un dilenmenin eşiğinde olduğunu biliyordu."²

Para sorunlarının Bataille için 1945-1948 arasında Vézelay'de olduğu kadar hiç ciddi olmadığına kuşku yoktur. Üstelik Diane Kotchoubey 1 Aralık 1948'de küçük bir kız –Ju-

¹ Bataille 1948'den itibaren Minuit Yayınlarından cüzi bir miktarı, kendi yarattığı ve yönettiği "L'usage des richesses" dizisi için almaktadır. Geçici bir süre varlık sürdüren bu dizinin ilk kitabı Jean Piel'in *La fortune américaine et son destin*'idir. İkinci ve son kitap ise Bataille'ın kendi kitabı olacaktır: *Lanetli Pay I, Tükeniş*. Birçok proje gün ışığına çıkmadı. Mircea Eliade'nin bir kitap projesi –*Le tantrisme*–, Max Weber'in kitabı *La morale protestante et la naissance du capitalisme* [Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Doğuşu] bunlardandır. Keza, Bataille'ın dostları Ambrosino'nun, Kojève'in, Métraux'nun, Perroux'nun kitap projelerinin ve Georges Dumézil'in bir kitap projesinin durumu da aynıdır. Minuit Yayınları bu tuhaf kitap azlığına (yaklaşık üç yılda iki kitap) şaşırmış ve bu durumun ne kadar zarar verdiğini Bataille'a belirterek serzenişte bulunmuştur.

Jean-Jacques Pauvert, yazarla söyleşi, 1986. Bataille'ın dostlarının cömertliği tek yanlı değildi. Birçokları Bataille'ın cömertliğini de hatırlamaktadır; örneğin Roger Caillois: "Bataille iyi kalpli, iyi niyetli biriydi. Çıkarını hiç düşünmeyen ve aşırı cömert biriydi" (*Quinzaine littéraire*, 17 Haziran 1970).

lie- doğurduğunda durum iyice ciddileşir. O zamana kadar mümkün olan şey, artık aniden mümkün değildir.¹ Bataille yeniden kütüphaneci olarak çalışma zorunluluğu hisseder. 17 Mayıs 1949'da Carpentras'taki Inguimbertaine Kütüphanesine konservatör olarak atanır. Haziran 1951'e kadar bu görevde kalacaktır. Kütüphaneci olarak yaptıklarını uzun uzadıya yorumlamaya gerek yoktur. Sadece yeteneğini değil (buna kuşku yoktur) işine bağlılığını da cömertçe ödüllendiren kişiler bulsa da, mesafeli bir ilgiden daha fazlasını asla göstermemiş olması muhtemeldir. Gerekli kitap alımlarına girişmekte (Carpentras Kütüphanesi, Orléans Kütüphanesi gibi, o dönemde ihmal edilmiş olmalıydı), eski kitapların değerlendirilmesinde ve özen gösterilmesinde özellikle titiz davrandığı doğrudur; keza, belediye kütüphanesiyle aynı dönemde sorumluluğunu üstlendiği Carpentras'taki iki müzenin de içeriğini ve erişim imkânlarını yenilemiştir. Yine de ilgisi buraya kadardır. Bataille yeni işinden söz ettiği ender anlarda, zorunluluk yanını belirtir. 28 Mart 1950'de yazdığı mektupları gönderdiği birçok kişiye düş kırıklığıyla itiraf edecektir: "Kütüphaneci olmak durumundayım;" "Kütüphaneci olmak zorunda kaldım..." 1945'e doğru kendini tamamen kitaplarına ve *Critique* dergisinin yönetimine

¹ Bataille 1948 yılında birçok ufak tefek yayıncılık faaliyeti yürüttü: Tamamlamadığı tercümelemler, ki, içlerinden biri, Margaret Mead'ın *South Seas*'i Gallimard içindi. Gallimard Yayınları adına Raymond Queneau'nun henüz çevirinin eline geçmemesinden kaygısını belirttiği 25 Temmuz 1948 tarihli bir mektupla Bataille'a bir erotik sözlük için Pierre Louÿs'in notlarını düzenlemesini önerir. Bataille 1948 yılında, Londra yayıncı Hamish Hamilton'un Fransa'daki edebiyat ajanı olarak da çalıştı. Görevi, İngilizce çeviriye Fransızca kitaplar önermektir. Önerdiklerinin hiçbirini (diğerlerinin arasında, Philippe Hériat, Élie Halévy: *Histoire du socialisme européen*, Émile Gaboriau ve Étienne Wolf: *Les changements de sexe*) sonunda yayıncı tarafından kabul görmedi. Aralık 1948'de işbirliklerine son verdi. 1948 yılında Gabriel Marcel Bataille'a, birçok jüri üyesinin talebi üzerine, Rivarol Ödülü jürisinde Gide, Schlumberger, Superville, Romain, Paulhan vb ile birlikte yer almayı önerir. Paris'ten uzakta yaşadığı gerekçesiyle öneriyi reddeder.

adamayı umduğundan bu kırıklık büyüktür; beş yıl sonra bu umudun ne kadar boşuna olduğunu acı acı fark eder. Bataille kendini sadece edebiyata, o da ancak istisnai olarak adayabildi; üstelik ancak savaş ya da hastalık gibi bahtsız koşullarda bunu yapabildi.

Yine de Carpentras'taki günlerinin Bataille'in hayatının en güç dönemlerinden birine denk düştüğü söylenebilir. Ne Diane Kotchoubey ne de kendisi orada mutluydu. Paris'ten uzaklığı ve en sadık dostlardan ayrı kalmak bunun nedeni olabilir. Vézelay başkentten dostlarının onları görmeye gelemeyeceği kadar uzak değildi: Ambrosino, Fraenkel, Kojève, Leiris birkaç kez ya da sık sık geldiler. Bataille da Paris'e *Critique*'in sayıları ve o dönemde verdiği konferanslar gerektirdikçe sık gitti.¹ Carpentras'ta dostları azdır. René Char, Pablo Picasso (Bataille onlarla boğa güreşlerine gitmiştir) ve Claude Lefort vardı. Burada kaldıkları dönemin ilk kısmı zaten hem Georges Bataille'ı hem de Diane Kotchoubey'i ele geçiren uzun bir depresyona denk düşer. Bataille hepsi de 28 Mart 1950 tarihli –aynı zamanda bu depresyonun sonunu da belirten– bir dizi (önceden sözünü ettiğimiz) mektupla buna özellikle imada bulunur: “Bütün bir süre çok kötüydüm;” “Aylarca süren depresyondan sonra;” ve daha ciddi olarak: “Yazmak bana hep çok güç gelmiştir, ama sonuçta durum iyice kötüleşti ve bir süre boyunca gerçek bir hastalık halini aldı. *Critique*'i bıraktıktan sonra, kendimi ayakta tutmamı sağlayan iç gücü yitirdim.”² Çünkü bu şehre alışmakta çektiği uyum güçlüklerine ve Parisli dostların uzaklığına, Bataille'in o dönemde kesin olarak

¹ Pierre Prévost ve ardından Jean Piel, Bataille'in katkısına çok önem vermiş gözükmektedirler. Bataille ise, Paris'te oturmadığından, onları aracı olarak kullanır. Bataille'in Vézelay'deki evinde telefonun olmaması ve art arda iki çalışma ortağıyla da telefon randevuları saptaması ilişkilerini iyice karmaşıklaştırır. Aynı gün yazılan başka mektuplar aşağı yukarı aynı şeyi söylemektedir: “Büyük bir uyumsuzluk döneminden çıkıyorum;” “Carpentras'ta ne Diane ne de ben iyiydik.”

bitmiş gözüyle baktığı *Critique*'in ertelenmesini de eklemek gerekir (ve kuşkusuz o dönemde geçirdiği depresyonun ciddi gerekçelerinden biri budur). Gerçekten de *Critique* Eylül 1949'da Calmann-Lévy Yayınları'ndan çıkmaya son verdi. Ekim 1950'de ise Minuit Yayınları yeniden çıkaracaktır. Fakat bu iki tarih arasında, Bataille aylarca Minuit Yayınları'nın *Critique*'i yeniden çıkaracağını bilmeyecek¹ ve kendisi de yeni bir yayıncı bulmaya çalışmayacaktır (belli ki onun yerine Jean Piel bununla ilgilenmiştir).

Critique ertelenince Bataille, *Rahip C.*'nin çıkışındaki –düşmanlığı değilse de– ilgisizliği hesaplamak zorunda kaldı. Bu kitaba dair, Georges Lambrichs'e gönderdiği bir mektuba bakılırsa, aşikâr olduğu kadar mütevazı umutlar da beslemişti: “Eğer Rahip C. kabul görmezse bunu anlayamam; her şeye rağmen, çağdaş edebiyat içinde genel kitaplarımın edindiği yer dikkate alındığında, asgari bir kabulden söz ediyorum.”² *Rahip C.* bu “asgari kabul”ü görmüşe benzemektedir ve şaşırtıcı bir şekilde, bu Bataille’ı etkiler. Kitabının ne kadar provoke edici olduğunu hesaplayabilir ve bu provokasyonun onun aleyhine olmasını bekleyebilirdi (hatta gerektiğinde bununla eğlenebilirdi bile); fakat karakteri gereği, –provokasyon onun için çok doğal olsa da– ancak masum bir şekilde, yürek temizliğiyle provoke edebiliyordu; ve provokasyonlarının sonuçlarına her seferinde masumca, yürek temizliğiyle şaşırdı (bu şaşkınlık yapmacık gelmezdi). Bataille’ın 1949-1951 arası yalnızlığı, sevmediği

¹ *Critique* dergisi ile “L’usage des richesses”in bir karışımını Minuit Yayınlarına Bataille önerir. Aslında, dizi bir süre sonra yok olacak, sadece dergi hayatta kalacaktır.

Kuşkusuz ki, Bataille, başkalarının arasında, Gérard Deledalle’ın *L’existentiel, philosophes et littératures de l’existence* kitabını da düşünür. “Varoluşçu denen belli başlı felsefelerin ve edebiyatın analitik panoraması” alt başlıklı bu kitapta, Heidegger, Jaspers ve Sartre gibi varoluşçu düşüncenin temsilcilerine karşıt olarak, Gabriel Marcel, Camus, Unamuno, Berdiaev, Kierkegaard, Nietzsche ve Dostoyevski’yle birlikte, varoluşçuluk-ötesi düşüncenin temsilcileri arasında iki sayfa da ona ayrılmıştır.

bir şehirde, etrafında bir tür *fiili* topluluk oluşturan dostlarından uzakta ve üstelik *Critique*'in ertelenmesinin denk düştüğü entelektüel bir "boşluğa" fırlatılmış, zorunluluk karşısında istemeye istemeye işine geri dönmek zorunda kalmış bir adanın yalnızlığıdır. Bu dönemde, Fransa Kütüphaneleri yöneticisi, dostu Julien Cain'den başka yere atanmasını talep eder ve iki konservatörün yer değişikliğiyle, 1951 yazında Orléans Kütüphanesinin başına atanır.¹

ORTAK GEREKLİLİK

"Komünizm sorunu başka yeredir,
başka türlü mahremdir."

Birkaç yıl sonra, 1957'de, komünist olduğunu söylemesi için ona baskı yapacak Marguerite Duras'ya (onun soruları gerçekten de ısrarcıdır) Bataille, sonunda, komünist *bile olmadığını* söyleyecektir.² Bu "bile olmamak" kulak tırmalar: Bir komünizm dışına (eleştirel bir komünizm, muhalif bir komünizm, mesela bir Troçkizm, vb) işaret etmemektedir; komünizm düşmanlığına (prensip olarak, bir anti-komünizm) hiç işaret etmemektedir. Hayır, Bataille komünist *bile* değilse, kuşkusuz olması gerektiği içindir; Duras'ın komünizmin karşılık verdiğini söylediği ortak gereklilik kuşkusuz Bataille'in *da* gerekliliği olacağı için böyledir; şu ihtiyat payıyla ki, ne kadar egemen olsa da ya da olmak istese de, komünizm umuda ve sorumluluğa çağrıdır. Oysa Bataille dünyaya hangisi olursa olsun bir umut yerleştirmeyi reddeder (bunu söyler) ve bu umudun onu dünyada hangisi olursa

¹ 23 Haziran 1951 tarihli bakanlık kararıyla.

Georges Bataille, Marguerite Duras'yla söyleşi, *France-observateur*, 12 Aralık 1957. Komünizmle ilgili soru şuydu: "Bundan böyle, komünizmin sizin için ortak gerekliliğe cevap verdiğini yazabilir miyim?" Bataille'in cevabı şudur: "Evet, yazabilirsiniz... Fakat bir kez daha belirtiyim, ben komünist bile değilim."

olsun herhangi bir sorumluluk altına almasını da reddeder: “[...] Kendini dünyadan sorumlu görenlerin eğilimi bende yoktur. Belli bir noktaya kadar, politik düzlemde, ben delilerin sorumsuzluğunu talep ediyorum... O kadar deli değilim, fakat ben, ne anlamda olursa olsun, dünyanın sorumluluğunu üstlenmiyorum.”¹ Bataille komünizm denen gereklilikten kendini kurtarmakla kalmaz, gelecek karşısında herhangi bir sorumluluk getiren her gereklilikten, dünyanın *ortak* olması için gerektirdiği her bağlanmadan da kendini kurtarır. Bu durum, yaşın getirdiği hayal kırıklıklarından mı kaynaklanır (ve daha derin bir erozyonun etkisi midir: Bataille, gerçekten hiç komünist olmamışsa da, istisnai olarak komünistti; *La Critique Sociale*’e katılımı, keza Demokratik Komünist Çevre’ye katılımı gibi –başka şeylerin yanında– bu konuda kuşkuya yer bırakmamaktadır)? Yoksa, komünizmin neden olduğu tarihsel hayal kırıklıklarının birikmiş etkisinden mi kuşkulunmalı (bununla birlikte Bataille komünizmi eleştirmekten uzak durur; örneğin Sartre’dan daha fazla eleştirmeye eğilim gösterse de, Camus’dan daha az eleştirir)? Burada, sadece görünüşte paradoksal görülebilecek ikili bir sav saptayabiliriz: Ömrü boyunca eylem ve bağlanma karşısında gösterdiği kuşku (özellikle de savaşın ertesinde güçlenen kuşku) ve komünizmin *başka yere* ait olduğu, *mahrem* olduğu –bunu bulmacamsı bir şekilde söyler– az rastlanır sav.²

Komünizmin mahremiyeti savı, genel olarak bağlanma başlığı altında ve özel olarak da komünizme bağlanma başlığı altında düşünülen şeyden kökten kopar. Bağlanma ve komünizm, aniden, ortak *gerekliliğe* (dünyaya yerleştirilen bu umuda) cevap vermek ve bu gerekliliği *karşılama* (bir sorumluluk üstlenmek anlamında) için hepimizin yapabileceğimiz gibi, edebiyatın ve düşüncenin *ötesine adım*’dan başka bir şey değildir. Böyle bir gereklilik kesinlikle politiktir ve bu haliyle Bataille bunu benimsemez; buna kar-

¹ A.g.e.

OC XI, 335, *Critique*, “Le mensonge politique.”

şılık kendisinin “sorumsuz” olduğunu söyler, yani delilere verilen sorumsuzluğun kendisine de verilmesini talep eder.

Bataille’in cevap vermeye kararlı olduğu tek gereklilik, onun gözünde cevap vermeyi haklı çıkaracak denli egemen tek gereklilik, öz olarak, oldukça sıra dışıdır. Komünizmin anladığı anlamda asla doğru değildir, ancak –ister dostların ortaklığı olsun, ister sevgililerin ortaklığı, isterse de Acép-hale komplocularının– sınırlı ve tesadüfi olabilecek bir ortaklığın verebileceği anlamda doğrudur.

Bağlanma, eylem gerektirir. Bataille ise eyleme ancak ölçülü bir önem verir: “[...] Eyleme en yüksek değeri atfetmek bana çok tartışmalı geliyor (sonradan ne söylenebilse de, eylem, tıpkı acı bir reçete ya da bir borcun ödenmesi gibi, bir anlamda, zorunluluktur).”¹

Bataille kimi zaman eyleme geçmek gerektiğini asla inkâr etmez: Yazar, bağlanmanın ve eylemin zaman zaman büründüğü yükümlülük niteliğinden, herhangi birinden daha fazla uzak durmaz. Fakat bu durumda, bunu yazar sıfatıyla mümkün olduğunca az yapmak durumundadır; çünkü ‘edebiyat ile “zorunluluk olan” bağlanmanın uyuşmazlığı, “zıtların uyuşmazlığı”dır; “Bağlanmış insan asla yalan olmayan bir şey yazmaz ya da bağlanmanın ötesine geçmez” (belki de bu metin, adını anmadan, Sartre’a işaret etmekteydi).² Eylem edebiyatı tabî kılar. Ona, kendi egemenliğiyle bağdaşmadığı açık olan amaçlar, *yararlı* amaçlar atfeder.

¹ A.g.e., 334.

OC XII, 23. *Botteghe oscure*, “Lettre à René Char sur les incompatibilités de l’écrivain,” 1950. Varsayım gerçeğe öylesine yakındır ki, Bataille Sartre’ın adını ancak istisnai olarak ansa da, *İç Deney*’in yayımlanmasıyla onları karşı karşıya getirmiş ve ayırmış olan polemigi dolaylı olarak sürdürecektir. Kelimeler bile alışıldık türdedir: Goetz hakkında (*Le Diable et le bon Dieu*, 1951) Sartre Bataille’in kendi yapamadığı şeyi ona yaptırdığını söyleyecektir: Entelektüel ile eylem insanı arasındaki çelişkiyi çözmek. 1948 yılında Sartre *Kirli Eller*’i, 1949’da *Politika Üzerine Söyleşiler*’i yayımladı. 1948 yılında, gördüğümüz gibi, Sartre David Rousset’in RDR’ sine katıldı ve bir politik parti kurmayı dener.

Bu uyuşmazlık açıkça ortadadır. Hiçbir şey onu ortadan kaldıramaz, fakat bunu gözardı etmeyi istemek, onu azaltmak olur. Kim ki bunu gözardı eder, farkına varmadan edebiyata zarar verir (bunun farkına varıldığında, en azından, bağlanma edebiyat için en temel saik olabilir; en uç noktada ise, bağlanma edebiyatı *doğrulamalıdır*). Bataille bunu çok ender sahip olduğu bir küçümsemeyle söyler: “Genellikle oyunu bozan şey, zayıf bir yazarın yararlı olma kaygısıdır.”¹ Bazı yazarların yararlı olma (ortak gerekliliğe eserlerinde bile cevap verirler) yönündeki kaygısı edebiyatı tahrif eder –*zayıflatır*. Bataille, bu *zayıflığı* (edebiyatın bir şeye –dava-ya, amaçlara– *hizmet etmesini* isteme zayıflığı) taşıyan yazarların ancak yararlı olmaya çalıştıklarını ve bağlandıklarını söylemeye eğilimlidir. Bunu söylemekten geri dursa da, yine de edebiyatın (oyun oynamayan *gerçek* edebiyatı ima etmektedir), tersine, ancak yararlılık kaygısını benimsediğinde, kendine bir amaç atfettiğinde, edebiyat *tabî olduğunda*, “edebiyatınkilere ters çıkarları üstlendiğinde” egemen olduğunu ileri sürer.²

Bataille kendi sözlerine çarpıp tökezler. Şunu da aynı şekilde diyebilir ki, yararlı olduğu için, sadece yararlı olabildiği için, yararlı olmaktan başka amacı olmadığından, eylem, –edebiyatın üstlenmediği– *çıkarları* üstlenir. Tersine, hiçbirini üstlenmemesi gerekirken bunu yapar, çünkü yükümlülüklerini, onu zorlamak isteyen herhangi bir şeye değil, kendi kendine borçludur. Bütünüyle *çıkarsız* olmayan bir edebiyatın sonuçları nedir? Yararlılığa tabî kıldığı bir edebiyatın sonuçları nedir? Yabancılaşmış bir edebiyat. Bu onu bu ilkeyi paradoks biçiminde dile getirmeye yöneltir: Bir yazarın ortak gerekliliğe cevap verme (bağlanma) yükümlülükleri olabileceğine kuşku olmasa da, bunu ancak

¹ OC XI, 12, *Critique*, “La littérature est-elle utile?” Bataille aynı terimleri bir süre sonra Camus için kullanacaktır: “*Veba'nın* yazarında yararlı olma kaygısı var.” “Zayıf” hariç, aynı terimler. OC XII, 23. Başka yerde, egemenliğin, “her türlü amaca ilgisizliği amaç edinmek” olduğunu söyleyecektir (OC XII, 106).

“olabilecek en az edebi biçimde” yapar.¹ Başka deyişle, eğer bir yazar bağlanmaya “kendi adının otoritesini” verirse, “yokluğunda bu adın bir anlam taşımayacağı ruhun” (bağlanmayı haklı çıkaran, izin veren anlam) onu *takip edemeyeceğini* unutmamalıdır. Takip edemez, çünkü “edebiyatın ruhu, yazar istese de istemese de, daima israfta, tanımlı hedef yokluğunda, kendinden başka amacı olmadan kemiren, kemirmekten başka amacı olmadan kemiren tutkudur.”²

Dizginsiz savurganlık, belirli amaç ve ahiret kurtuluşu yokluğu, kemirme tutkusundan başka amacı olmadan kemiren tutku; bunlar, Bataille tanımlamasa da, muammalı bir şekilde, komünizmin *başka yeri* diye adlandırdığı şeydir; Bataille’a göre, her zaman, devrime karşı isyanın,³ hiçbir devrimin temelini oluşturamayacak olan ve isyanın temsil ettiği gerilimin, sonsuz –ve sadece bu nedenle *mahrem* ve sadece bu anda tereddütsüz egemen olduğundan, edebiyat olmayan hiçbir şeyi işin içine katmayan– bir gerilimin biçiminde hayal edilebilecek bir “başka yer.”

MELEK VE HAYVAN (III)

Birbirine rakip olan André Breton ile Georges Bataille’ın, her ikisinin de, bugün iki savaş arası dönemin en önemli kozu (entelektüel, estetik, ideolojik, politik meydan okuma) olarak değerlendirilebilecek şeyi en üst düzeyde temsil ettikleri, bunu yıkıcı düzeyde temsil ettikleri (onları “bağlayan” şiddet bu kozun ve bu dönemin en üst düzeyine erişmişti) ortaya çıksa da, onların gerçeği asla sadece bu karşıtlığa indirgenemez. Çünkü bu karşıtlık mutlak anlamda etki-

¹ *A.g.e.*

A.g.e., 25. Bataille bunu başka yerde daha sert bir şekilde söyler: “Yazdığım şey tek bir koşulla sahici olur: Başkalarına aldırılmamak, nasihatleri ayaklar altında çiğnemek” (OC XI, 12).

“İsyan öncelikle olasılığın küçümsenmesi olmasaydı isyan olur muydu?” (OC XI, 246).

li olmasa da, zararlıdır. Meydan okuma ve dönem gerçeküstücülük açısından (*bütün gerçeküstücülük sadece Breton'a bağlı olmasa da*) ve gerçeküstücülüğe muhalefet açısından (Bataille bu muhalefetlerin en sertisi olsa da, bu muhalefette yalnız değildir) bu meydan okumanın en önemli olasılıklarını *tüketicidirler*. Bu denli yoğun etkili olan başka hareket, başka kimse yoktur (bu ortaya çıkış eşi benzeri olmayan bir savurganlıktadır). Bu karşıtlığın verdiği zarar, belli başlı iki oyuncusunu da zayıflatmasıdır. Onları mevcut haliyle zayıflatır. Elllerinde hiçbir şey kalmaz; her birinin kendisi için ve birbirleri için oldukları şeyden geriye hiçbir şey kalmaz. Onların az çok *oynadıkları* rollerin adamı ve de karşıtlıklarının etkili olmasını sağlayan şey olmalarını sağlayan hiçbir şey kalmaz.

Sorun, Rakipsiz Biriciğin (Breton; küçümseyici ifadeyle, Papa), ideolojik stratejilerin bilgiççe bir oyunuyla (ama aynı zamanda güçlü bir kışkırtıcı otoriteye sahip olduğunu kimse inkâr edemezdi), bu hareketin dışında kalan tek kişinin (Bataille) zararına başkalarını saflara katması değildir. Elbette, bu ikisi karşılaştırıldığında Bataille daha fazla ve daha sık yalnızdı. Bununla birlikte *İkinci Manifesto, Documents* ve *Ceset* (safları terk etme, sorumluluktan kurtulma, tasfiye olma...) Breton'un herkesin onu terk edeceğinden korkmasına yol açmıştır; ve Bataille da Breton'un artık olamayacağı konuma bundan böyle kendisinin geçebileceği umudunu beslemiştir. "Restore edilmiş," sonuna vardırılmış ve "canavarlaştırılmış" bir gerçeküstücülük için bunu yapabilir.

Sorun bambaşkaıydı: Gerçekten de Bataille'i gerçeküstücülüğün kıyısına yerleşmiş olarak, sadece leşçi bir konumunda ve gerçeküstücülüğün oraya buraya atıklarıyla (bunlar kişisel ya da ideolojik nitelikte de olsa) beslenir düşünmek yetmez. Tersine, Bataille, çok kesin olarak, gerçeküstücülüğün olmadığı şeydi (Breton'un olmadığı şey). Eksiklikten dolayı olmadığı şey (örneğin olamadığı için olmadığı her şey) değil, Bataille'in *kesinlikle* olmadığı şeydi.

Bataille'ın Breton karşısında kesin olarak içine yerleştiği mantık, gerçeküstücülüğün "leş"inden beslenen, ondan ele geçirebileceği şeyi ele geçirerek onun teşvik ettiği mantık, felaketçi bir çöküş mantığıdır (imkânsızın mantığı). Breton ya da onun bir bölümü, olağanüstülüğe inandı (ya da inanmaya çabaladı). Bataille böyle bir inancın ödleğe olduğunu söylemekle kalmadı (bunun belli bir noktada var olduğuna inanmak ödleğeydi; gerçeküstücülüğün desteklediği referanslara dek kaçmaktı: Sade, Lautréamont, tarifsiz devrim... ya da gerçeküstücülüğün kendi referanslarına baskın çıkmasını sağlamaktı), onun karşısına, önceden ve provokasyon yoluyla, güçsüzlüğe varana dek, imkânsıza varana dek, canavarca olanı çıkardı. Canavarca olan, diye gürledi Bataille (çekiç darbeleriyle felsefe yaptığından), "insanın ve kendi pisliğinin oyunu"dur ve bu oyunun "bir başkasına karşı koyacak cesareti bulamadan, en iç sıkıcı koşullarda sürmesi" ödleğecedir. Bu çürümeye dair (hiçbir düzeyin doğrultamadığı ya da restore edemediği; her doğrulmanın, her restorasyonun idealleştirdiği bu *en alt düzey*) oluşturduğu fikre cevap veren bir gerçeküstücülüğü Bataille severdi. "Utanç duyana dek" severdi, "dudakları köpürerek" severdi.

Savaş geçince, iki adamın ilişkileri aynı olmadı, aynı kelimeleri kullanmadılar. Onları ayıran şiddetin ve sövüp saymanın yerini, belli belirsiz ama derin bir anlaşma aldı. Fakat bu anlaşma ileri sürüldüğü kadar büyük değildi kuşkusuz.

Aralarında artık hiçbir polemik çıkmıyordu elbet (Camus hakkında çıkan ama çok kısa süren ve kıyas kabul etmeyecek polemik hariç). Görmüş olduğumuz şiddette hiçbir şeyin onları birbirlerinin karşısına çıkarmadığı da kesindir. Tersine, 1946-47'den itibaren, kolektif bir mit düşüncesi her ikisini de yeniden ilgilendirdi; üstelik bu kez birlikte ilgilendiler. Dolayısıyla savaşın korkunç temizliği sona erdiğinde hemfikir oldukları düşünülebilir. En azından, bu dönemin niteliklerini ve olasılıklarını tanımlamaya en elverişli kişi olarak birbirlerine karşılıklı değer vermekte

hemfikiridirler. Bataille o dönemde Breton hakkında şunu söyler: “Gelmekte olan dönemin işaretlerini okuyabilmek için ufku ve gökyüzünü kollayanlar arasında, sorgulamadaki ısrarı ve keşfetme açlığı André Breton kadar büyük olan pek az kişi vardır.”¹ Breton da Bataille hakkında şunu söyler: “Bilgisinin ve görüşlerinin çapı bakımından olduğu kadar, eğilimlerinin istisnai hakim olunamaz niteliği bakımından da, Bataille’in, bu mitin oluşturulmasıyla ilgili her bakımdan temel bir rol oynayacak nitelikte olduğunu kabul ediyorum.”²

Bataille bu temel rolü oynamayacaktır. Zaten Breton da oynamaz; o dönemde gerçeküstücülüğün yeni bir mite yol açma kapasitesinin geride kaldığını kuşkusuz biliyordu. Gecikmiş olsa da aniden gelen bu anlaşma, artık birbirlerine meydan okuma gücü kalmamış insanların anlaşması olabilir. Daha kötüsü, meydan okumanın artık gereksiz olduğunu bilen insanların. Ne biri ne de diğeri dünyayı değiştirebilmiştir, hatta öngörülebilir akışını bile bozamamışlardır. O halde! Mezar kazıcıların kucaklaşması mı? Hayır! Gerçeküstücülük dünyaya derinden *Hayır* diyordu ve onu günahlarından kurtarmak için bir gerçeküstüne çağrı yapıyordu. Bataille da aynı derinlikte, dünyaya, korkunç olana varana dek *Evet* diyordu. Tarih birini her bakımdan yalanlarken, diğerini trajik bir şekilde doğruladı.

Savaşın sonra iki adamın yakınlaştıkları konusunda kuşkuya yer olmasa da, Breton’un Bataille’a yaklaşmasından çok Bataille’in Breton’a yakınlaştığını belirtmek gerekir. Gerçekten de Bataille’in kasvetli bir şekilde hangi dünyayı işin içine kattığını anlama yönünde Breton’un çabasından çok, gerçeküstücülüğün hayal ettiği dünyayı anlama çabasını Bataille gösterdi. Bataille kendine özgü bir ısrarla –ayak direyerek– bu çaba üzerinde durur. Gerçeküs-

¹ OC XI, 70, *Critique*, “Le surréalisme et sa différence avec l’existentialisme.”

André Breton, *Entretiens*, 253-254.

tücülüğün ne olduğunu ya da ne olmak istediğini Bataille, sonradan, harekete katılmamış biri için mümkün olabilecek en yakın mesafeden düşünür. Yani ne kadar yakınlık gösterse de, sayısız çekinceyle ve uzun hazırlıklarla bunu yapar.

Nihayetinde, Bataille'in gerçeküstücülüğü dışından değil, polemik ayrılığın sağladığı bir dışarıdan hiç değil, *içeriden öğrendiğini* (bu kelimeyi ender kullandığından, daha fazla dikkat çekmektedir) söylemek mümkündür. Ancak belirttiğim gibi, nihayet harekete katılmış gibi içeride değildir: *düşman olarak* içeridedir. "İçerideki eski düşman" der, aniden ortaya çıkan bir tür şefkatle ve eski toprakları ele geçirir gibi:

"Ben talihsiz bir seçim olabilirim. Her fırsat bulduğumda gerçeküstücülüğe karşı çıktım. Şimdi de bunu, maruz kaldığım gereklilik ve içinde bulunduğum tatminsizlik olarak içerden ifade etmek istiyorum. Fakat şu oldukça açıktır: Gerçeküstücülük *içerdeki* eski düşmanı olan benim onu kesinlikle tanımlama olanağımla tanımlandı."¹

Bataille'in gerçeküstücülüğün "içinde" olduğunu söylemesine izin verir gözüken şey (aslında kimse onu gerçeküstücülüğe davet etmemiştir), gerçeküstücülüğü (gerekliliğine ve hayal kırıklığına maruz kalarak) kendisinden daha iyi anlamış olmasıdır. Kuşkusuz gerçeküstücülüğü tartışmanın ne yeri ne de zamanıdır (bu ona artık eserlerin tanıklık etmediği bir yaşam atfetmek olur), fakat gerçeküstücülüğün ne olduğu ve eğer *düşüncesi* gerekliliklerini desteklemişse, olmaya devam ettiği şeyi söylemenin yeri ve zamanıdır.

Bataille Breton'la aralarındaki temel ayrılık konusunda onunla kesinlikle anlaşmanın ötesinde, dahası, meydan okumanın da yerini değiştirerek ya da onu yenileyerek, gerçeküstücülüğü, Breton'un -farkında olmadan- temsil ettiği

¹ OC XI, 31, *Troisième convoi*, "À propos d'assoupissements."

düşünce olarak tanımlamasını ve o düzeye kötü bir şekilde yerleştirmesini daha iyi eleştirebilmek için över ve hayranlık gösterir. Gerçeküstücülük, ateşli ve gösterişli bir şekilde olduğu şeyi, kendini küçümseme pahasına olmuştur: Otoriteden çok düşünceye dayalı bir nüfuzu Breton'un gerçeküstücülük üzerinde sürdürmesi koşuluyla ancak coşku ve gösteriş geçince hayatta kalabileceğini fark edememiştir. Bataille, bundan böyle kendi stratejisi yapacağı tuhaf "sızma"nın anlamını bundan ayırmanın meşru olması için bunu defalarca ve oldukça net bir şekilde söyler: "Gerçeküstücülerin entelektüel yeteneğinin, inkâr edilemez altüst etme güçleri düzeyinde olmaması [...] üzücüdür."¹ (Başka yerde, Bataille Breton hakkında "derin bakış açılarına," "göze alınmış aydınlanmalara" muktedir olsa da, "analizden tiksindiğini," "bütünsel bakışa yükselme ihtiyacı" duymadığını söyler. "Sonuçta, kimi zaman bir kazazedenin hayran olunası sükunetine sahip görünse de, ölüm duygusunu hissedeceği geminin su alışının *farkına varmadan* bir dinginlik içinde yaşar.")²

Entelektüel bir yeteneksizliğin (bir yorgunluk mu? Kolay bir tatmin mi?) gerçeküstücülüğün gerçekten yükselmesini engellediği böyle bir altüst oluş gücü, yine de düşüncenin sarstığı bir güce sahipti: İnsanı kendinden söküp alma gücü. Ve Bataille bunu gerçeküstücülüğü (ya da onun olması gereken halini) gayet iyi niteleyen bir cümleyle ifade ettiğinden, bu cümle, bu söküp almayı başardığında, diğer her şeyi de gözden düşürür: "Bir gerçeküstücülük vardır, bir de hiçbir şey."³

¹ A.g.e., 33.

² OC XII, 169, *Critique*, "Le temps de la révolte." "Breton, düşüncenin kesin gelişiminin yerine sorunun kimi zaman incelikli güvencesini ve yer değiştirmesini koyma alışkanlığına ezelden beri sahiptir. Denetimsiz bir güçle söylediği şey duyarlılığa ya da tutkulara isabet eder. Bu utanmaz denetim yokluğu, ona hem geniş bir kitle vermekte hem de anlam yetersizliğine ve desteklerin dayanıksızlığına yol açmaktaydı" (OC XII, 153).

OC XI, 33, *agy.* Bataille, adı *Gerçeküstücü Felsefe ve Din* olan bir kitap projesi tasarlar.

İki tuzak Bataille'ı gerçeküstücülükten uzaklaştırmıştır. Biri gerçeküstücülüğün “*gecenin içine*” (örneğin *Docu-ments*'in olduğu gece) girmekten muaf kalabileceğine ve kaygıya (kişinin ölüm duygusunun farkında olmasını sağlayacak bu sızıntılarına) girebileceğine inanmaktır. 1945 yılında Bataille gerçeküstücülüğün baskın çıkabileceğini, iki dünya savaşı arasındaki dönemde olduğu gibi kışkırtma gücünün baskın çıkabileceğini ifade eder; yine de bunun koşulu, eğilim gösterdiği bütün zayıflıklardan soyunmasıdır, ürküten şeyden kaçmamasıdır, “sonunda kaygının onu renklendirmesi”dir.

Diğer tuzak –ama bu ilkinе bağlıdır, ondan ayrı değildir– gerçeküstücülüğün, farkına varmadan, onu yöneten ilkeyi, *eserlerinin* daha baştan itibaren onun üzerinde sahip olduğu çekime feda etmek istemesidir. Gerçeküstücülük –hep yaptığı gibi– bu kolay yola eğilim göstermek yerine, varlık tarafına “zahmetle” yönelmelidir: “Bu tarafta, eserlerin çekiciliğine artık pek fazla dikkat gösterilmez, bunun nedeni önemsiz olması değil, o dönemde açığa çıkartılmış olan ve güzelliği, çirkinliği artık ilgilendirmeyen şeyin, şeylerin özü olması ve gecenin içinde varlık tartışmasının bundan böyle başlamasıdır.”¹

Gecenin içinde varlık tartışması: Gerçeküstücülüğün bundan daha az “gerçeküstücü” pek az tanımı vardır. Ve elbette, Bataille'ın söylediğinin Breton'u hiçbir biçimde tatmin edemeyeceğini iddia edecek kadar Bataille'ı Breton'a yaklaştırmada inat etmek tutarsızlık olur (ne Bataille ne de Breton vaktiyle onları bu denli şiddetle karşı karşıya getirmiş olan şeyin, savaşın bahtsızlığı sayesinde aniden hiçe indirgenebileceğini kabul edecek kişilerdir). Kaygı, gecenin içinde olma, ölüm duygusuna uyanma, sonunda sessizlik; bütün bunlar, mevcut gerçeküstücülüğü tanımamakta inat eden Bataille'ın, ilkesi düzeyine yükselmesi için gerçeküstücülüğe buyurduğu şeylerdir. Özellikle de, gerçeküstü-

¹ A.g.e.

cülüğün rıza göstermeyi bilemediği, rıza gösteremeyeceği sessizlik: “susmak” yerine, “yüreği sıkıştıran, ne pahasına olursa olsun korumak gereken –*ama bunun mümkün olmadığı*– sessizliği çağıran bu metinlere, bu bildirilere kendini adamak, bunları kaleme almak zorunda kalırlar.”¹

Böyle bir imkânsızlık sadece mantıksal değildir (eserlerin, bu metinlerin, bu bildirilerin –yürek sıkıştırsalar da– olmadığı bir gerçeküstücülük nasıl bir sessizlik olabilir?); gerçeküstücülüğün ilkesiyle ilgilidir (en azından, Bataille’ın ona atfettiği –kesinlikle savunulamaz– ilkeyle. Bununla birlikte şiirin uyması gerektiğini söylediği ilkeyle aynıdır. Görüceğimiz gibi, resmin gizlice uyması gereken ilkeyle de aynıdır). Gerçeküstücülük “dilsizlik” idi ya da böyle olmalıydı: “Eğer konuşursa, istediği şey olmaya son verir.”² Gösterişe teslim olan gerçeküstücülük bu sessizlik olamaz (ama dilsizlikle gösteriş arasında bir uçurum vardır), eserlerin cazibesiyle sürüklenen gerçeküstücülük, çok tuhaf bir şekilde, Bataille’ın “gerçeküstücülüğün kabul ettiği ilk gereklilik: kişisellikten uzak bir otorite oluşturmak”tır dediği duruma uyamaz.³

Tuhaf bir şekilde, “kişisellikten uzak” kelimesinin Breton’un düşündükleriyle ve söyledikleriyle pek az ortak yanı vardır (daha ziyade, Maurice Blanchot’nun etkisini gösterir). Yine de yersiz ya da paradoksaldır: Gerçekten de eğer Breton’un hatası abartılı bir şekilde otoriter olmak olsa da; hiçbir gerçek düşüncenin desteklemediği ve “büyük bir çekince göstermeden, gerçek bir ihtiyatlılık sergilemeden” kullandığı bu otorite hareket olarak gerçeküstücülüğe zarar vermiş olsa da (onu olası bütün entropiler için kolay bir av yapmıştır), yine de bu otorite kaçınılmazdı. Gerçeküstücülüğün ilkesine, bunu tatmin edemese de, sadece bu otorite cevap vermeye çalışmıştır: “Breton’da tek bir egemen haki-

¹ OC XI, 374, *Critique*, “Le surréalisme et Dieu.”
 OC XI, 312, *Critique*, “Le surréalisme.”
 OC XI, 314, *a.g.e.*

katin ortak kutsanması arzusu vardır; dostlarının ifade etmesini istediği –yoksa dostu olmaktan çıkarlar– bu hakikat söz konusu olduğunda, her türlü uzlaşmadan nefret eder; ben de onunla aynı fikirdeyim.”¹ Oysa, herhangi bir egemen hakikatin ortak kutsanmasına karşı gururun, bireyciliğin yeniden oluşmasını engelleyecek denli güçlü, bu denli dolaysızca “istisnai” bir otorite yoktur. Breton’un hayal ettiği (ve onun ardından da Bataille’in hayal ettiği) bu ortaklık, demek ki, imkânsızdı; “gerçeküstücülüğe özgü temel özgürlükle yokluğunda sönükleşecek olan kesinliği [uzlaştırsa] ve herhangi bir yaşam tarzının yerine bağlılığını belirttiği egemen yaklaşımı geçirse de” bu haliyle imkânsızdı.²

Gerçeküstücülüğün parlamasını sağlamış isimler katılmış olmasaydı kuşkusuz gerçeküstücülük olmazdı; ve artık gerçeküstücülük yoktur, çünkü bu kişiler gerçeküstücülüğü ilkesinin çağrı yaptığı *kişisellikten uzak otorite* yapacak denli harekete dahil olmak yerine, eserleriyle gerçeküstücülükten uzaklaşmışlardır; çünkü bu eserler onları gerçeküstücülükten ayıran bir sav payını çekip almışlardır.

Yine de bu son kesin değildir.

Gerçeküstücülük eserlerin ağırlığı altına gömülü olduğundan (Bataille, net bir şekilde, gerçeküstücülükten doğmuş eserlerdense gerçeküstücülüğün ilkesinden yanadır), Bataille’in, muammalı bir şekilde, “büyük gerçeküstücülük” diye adlandırdığı şey başlayabilir. Öyle muammalı bir şekilde ki, bunun ne olduğunu kendimize sormaya hakkımız vardır. Gösterişin, abartmanın, gülünçlüğe varan yapmacıklığın, ağlayıp sızlanmanın biktırcılığından nihayet kurtulmuş yeni bir gerçeküstücülük mü? Kuşkusuz! İnsanın kendinden sökülüp alınmasının süssüz payına, temel itaatsizlik iradesine geri dönmüş bir gerçeküstücülük mü? Bu da doğru elbet. Fakat gerçeküstücülüğün böyle olması gerekiyorsa, eğer gösteriş onu yutmasaydı ve eğer kaygı sonunda onu “gecenin

¹ *Le Pont de l'Épée*, no 41.
A.g.e.

içinde varlık tartışması"na kadar yükseltseydi durumu ne olurdu, böyle bir gerçeküstücülük, büyümüş ve yenilenmiş bile olsa, André Breton'a hâlâ ne borçlu olurdu? Böyle bir gerçeküstücülüğün (bir dinden anlaşıldığı anlamda) kurucusu olarak kalır mıydı, yoksa, geriye dönüp, bu kuruluşu, Bataille'ın istediği ve olması gerektiğini söylediği şeyle mi paylaşırdı? Yoksa Bataille, elbette gerçeküstücülüğün şekillendirdiği bir tarihin, en azından, kendi üstlendiği şeyi André Breton'un daha başından itibaren istediğini ve hayal ettiğini varsayarak, Breton'un nihayet "Bataillecılığı" onayladığı bir tarihin yeniden başladığını mı hayal etmektedir? Tabii eğer "Bataillecilik" gibi anlamsız (Nietzsche'nin adıyla oluşturulan kelime kadar az anlamlı) bir kelimeyle, muzaffer gerçeküstücülüğün kıyılarında, *Documents*, *Contre-Attaque* ve *Acéphale*'in (özellikle *Acéphale*, Bataille'ın kişisellikten uzak otorite adı altında belirtmeye çalıştığı şeye en iyi tanıklık etmektedir) oynadığı rolü belirtmek ve bunlar gerçeküstücülükten ne kadar farklı olsa da, ne kadar şiddetle karşıt olsalar da, sonuçta müttefik olduklarını, belirtmek mümkünse...

"Ben çabalarımı gerçeküstücülüğün devamına, yanına yerleştiriyorum" der Bataille.¹ Yanında mı? Bu zaten gördüğümüz bir şeydir. Ama ya devamı? Gerçeküstücülüğün geçmişte kaldığını varsayarak mı? En azından, eserlerinin ve yazarlarının onu geride bıraktıkları anlamında böyledir (gerçeküstücülüğün üzerine çıktıkları da anlaşılır). Böyle bir gerçeküstücülüğü hiçbir şey kurtaramaz, hiçbir şeyin de kurtarması gerekmez ve Breton'un bunda ayak diremesi haksızlık olur. Bunun yerine, bu gerçeküstücülüğe karşı bir "büyük gerçeküstücülük"ün başlamasına çağrı yapmaktadır her şey ve sadece Breton ve Bataille sonuçta "kişisellikten uzak otorite" oluşturabilecek konumdadırlar.

1929 yılında *Documents* gerçeküstücülükten hayal kırıklığına uğramışları ve muhaliflerini kabul etti. 1930 yılın-

¹ OC V, 193. *Méthode de méditation*.

da Bataille –o dönemde dışardaki düşman olarak– onlarla birlikte (*Ceset*’le birlikte), André Breton’a en şiddetli zararı vermeye kalkıştı. Savaşın sonra ise, tersine, gerçeküstücülere karşı, içerden düşman olarak, Breton’u ve zamanın, insanların ve eserlerin önce tahrif edip sonra da ihanet ettiği bir ilkenin düşünüyü kurtarmaya girişti. André Breton (sanki gerçeküstücülük, olabildiği şeye göre değil de, olmasını istediği şeye göre yargılanmalıymış gibi; sanki gerçeküstücülük, ne kadar büyük olsa da, onun düşlediğinden daha az büyükmüş gibi) Bataille’ın ömrü boyunca sadece birkaç kişi için söylediği şu sözleri hak etmiştir: “Son yirmi, otuz yıl boyunca, en küçük eyleme bile insanın yazgısını işin içine katan bir anlam katma kaygısını André Breton’dan daha fazla gösteren kimsenin çıkmadığı gerçektir.”¹ Bu saygı ifadesi, *Arcane 17*’yle ilgili bir makalede yer alır ve Breton Bataille’a gönderdiği *Arcane 17* nüshasını şöyle ithaf etmiştir: “Georges Bataille’a, hayatta benim için tanıma zahmetine değen ender insanlardan biri.”

Bir tür mezar taşı yazısı.

KESİNTİYE UĞRAYAN KESİNTİSİZLİK

Vézelay yıllarında –1945-1949 arasında l’Yonne’da geçen dört yılı böyle adlandıralım– tuhaf bir şekilde yoğun bir “edebi” faaliyet görülmez. Bataille kuşkusuz çok yazar, ama çoğu *Critique* içindir (gördüğümüz gibi, 1946-1949 arasında yaklaşık 600 sayfa). Dar anlamda edebi yaratı bu kaydadeğer yekunda kendini gösterir. *Farelerin Öyküsü*’nü yazar ve bunu *Orestie*’ye ekleyerek, *Şiir Nefreti* adı altında bir araya getirdiği bütünü –her zaman olduğu gibi, aykırı bütünü oluşturur. 1949 ilkbaharında *Bölünme Yoluyla Üreme* adlı çok kısa bir metin yayımlar. Fakat şunu da hemen eklemek gerekir ki, bu metnin kısmen savaş sırasında Samois’da ka-

¹ OC XI, 70, agy.

leme alınmış notlardan oluşmaktadır; ayrıca, daha geniş bir metinden geride kalandır: 1946 yılında biteceğini Gallimard Yayınlarına 1945 Eylülünde duyurduğu bir “roman.” *Ölmüş Bir Papazın Giysisi* adını taşıyacak olan bu kitap sonuçta yazılmaz.¹ Ve bu, Bataille’in yayıncılarına duyurmasına rağmen sonuçlanmamış tek projesi değildir. Bu projelerden ikisi, yine Gallimard Yayınları’ndan çıkacakken ve 29 Aralık 1948 tarihli bir mektupla duyurulmuşken –*Maurice Blanchot ve Varoluşçuluk ile Gerçeküstücü Felsefe ve Din*– proje halinde kalacaktır.

Din Teorisi adlı bir kitabın durumu daha ilginçtir. Yazılmış olan ve bir iki sayfa eksiğiyle tamamlanmış olan bu metin yayıncı² tarafından 1949’da çıkacak diye duyurulur ama çıkmaz. Yine de Bataille’in bununla aniden ilgilenmemiş olması mümkün değildir. Bunun kanıtı, Bataille’in defalarca onu daha geniş yapıtlara katmayı düşünmesidir. Bu tereddüt ve ani geri dönüş Bataille’in kararsızlığına tanıklık edebilir; bunlar, daha gençken kendisi hakkında söylediğini yılların ötesinden hatırlatabilir: “Bir kitap yazmaya kalkıştığım neredeyse her seferde, daha bitmeden yorgunluk çöküyordu. Oluşturduğum projeye yavaş yavaş yabancılaşıyordum.”³ Bütün bunlar, daha kesin bir ifadeyle, tek tek kitaplardan yola çıkarak bağdaşık bütünler, toplamalar oluşturma yönünde onda yakın dönemde ortaya çıkmış kararlılığa tanıklık etmektedir. *Lanetli Pay’a* bir ya da birkaç bölüm eklemek istediğini defalarca gördük. Ve bu bütün var olmasa da, Bataille’a göre *Lanetli Pay*’ın potansiyel toplam adını daima taşıyacaktır. Gallimard Yayınları savaş döneminin önemli kitaplarını –*İç Deney, Suçlu ve*

¹ Bununla birlikte Quatre-Vents Yayınlarından çıkan Michelet’nin *Büyücü*’süne bir önsöz yazdı. Bu önsöz *Edebiyat ve Kötülük*’te yeniden yayımlanacaktır.

Au Masque d’Or Yayınları, “Miroirs” dizisi (Angers). 1974 yılında Gallimard Yayınları’nca ayrı olarak yayımlandı (“Idées” dizisi) ve Bütün Eserlerin VII. cildinde, sayfa 281’de yer alır.

OC V, 72, *L’expérience intérieure*.

Nietzsche Üzerine– yeniden yayımlamayı ona önerdiğinde de farklı davranmayacaktır. Bataille’ın onlar için bulduğu türsel ad da başlı başına anlamlıdır: *Ateolojik Derleme*. 29 Mart 1950 tarihinde Raymond Queneau’ya bu ad altında üç cildin yayımlanmasını önerecektir. Bu ciltlerin ilki, *İç Deney, Meditasyon Yöntemi ve Ateoloji İncelemeleri*’ni; ikincisi *Hiroşima’nın Nietzscheci Dünyası, Nietzsche Üzerine, Memorandum*’u; üçüncüsü *Suçlu, Aleluya ve Gizli Bir Cemiyetin Tarihi*’ni bir araya getirecektir.¹ Burada belirtilen başlıkların hiçbirinin gün ışığına çıkmayacağını belirtmeye gerek var mı? Bataille bunun yerine birçok başka plan tasarladı. Bu planların hepsi de yeni eserlerin (*Saf Mutluluk, Bilmemenin Tamamlanmamış Sistemi*) yayımlanmasını öngörmüştü ama bunlar da somutlaşmayacaktı.² *Din Teorisi*’nin durumu da farklı değildir. Kimi zaman onu *Lanetli Pay*’a katmayı, kimi zaman *Ateolojik Derleme*’ye katmayı düşündü, sonra da bu kısa kitap için, “bilmeme”nin etkileriyle ilgili metin ve konferansları bir araya getiren ayrı bir bütün yaratmayı hayal etti. Bu bütünün adı, *Gülmekten Ölmek ve Ölmekten Gülmek*’ti.³

Bu ayrıntılar salt biçimsel bir şey değildir; amacı olduğu gibi değiştirmektedir. Bataille uzun süre boyunca “gerçek” (yani büyük yayıncıları ilgilendirebilecek) kitaplar yazmadı ve bunları yazmaya ve yayımlamaya başladığında, bunların oluşturduğu şey onu tatmin etmedi. Kısa ve konudan sapan

¹ Görünüşte aynı projelerin bir bütünden diğerine geçtiğini saptamak gerekir. Örneğin Bataille *Lanetli Pay*’ın ikinci cildi için *Cinsel Kaygıdan Hiroşima Felaketine*’yi yazmayı öngörüyordu. *Ateolojik Derleme*’de *Hiroşima’nın Nietzscheci Dünyası*’nı yazmayı öngörür. Yazarın bu kitapların tekine bile başlamamış olması muhtemeldir. Sadece *İç Deney*’e eklenmiş ve *Post-scriptum 1953* başlıklı kısa bir metin 1954’teki yeni baskıyı zenginleştirmiştir. Bataille öykülerini bu şekilde derlemeyi istemez: *Annem*’in yazılışıyla bu görülecektir. Bu küme için öngördüğü başlık *Divinus Deus*’tur. Bu başlık sadece bir oyun değildir. Son açıklamalarından biri bunun bütün –trajik– anlamını vermektedir: “[...] ölün bana dünyadaki en gülünç şey gibi gelmektedir.”

biçimleri seven Bataille'a bunlar ancak kendi aralarında ilişki içinde, ortaklık halinde bir araya getirildiklerinde, bir anlamda "derlendiklerinde" anlamlı gözüksü (bu, öykülerden çok denemeler için doğrudur).

Bataille'ın ömrü boyunca –en azından, 1934'ten ölümüne dek¹ bir "Evrensel Tarih" yazmayı arzuladığını da ihmal etmemek gerekir. *Din Tarihi*, tıpkı *Lanetli Pay* gibi ve ardından gelen başkaları gibi (buna geri döneceğim), bu olasılığı açıkça belirgin biçimde hatırlatırken, aynı zamanda en kötü durumda bunun taslakları olarak, en iyi durumda fragmanları olarak belirir. Bu bir olasılıktır (ama bize bunu kanıtlayan hiçbir şey yoktur): Bataille 1950'den ölümüne dek bu imkânsız esere (arzulandığı ölçüde imkânsız olan esere) sadece hazırlık olarak yazacaktır; buna gayet belirgin bir şekilde yürekten bağlandığından zamanının çoğunu adadığı bunca projeyi ertelenmiş bırakması bu durumu anlaşılır kılacaktır. Bu dönemdeki kitaplarının en güzellerinden bazılarının, kuşkusuz daha az önemli kitaplar (*Lascaux*, *Eros'un Gözyaşları* vb) yayımlanırken yayımlanmamış olması da –eksiklikten mi?– böylece anlaşılır olur. Bataille, Nietzsche gibi, tek ve aynı, *ideal* (?) –çünkü hepsini bir araya getirmektedir; çünkü bunlar her bir kitapta ayrı ayrı yayımlandığında ancak kısmi ve geçici bir anlam edinmektedirler– bir kitabın malzemelerini biriktirmekte, bir araya getirmektedir. Bataille'ın, insanların ortaklığı olasılığına benzer bir şekilde, teorik bir *süreklilik* düşlemiş olması da kuşkuyla yer bırakmaz gözükmektedir.

Çünkü Bataille'ın düşüncesinin, savaşın bitiminden ölümüne dek, gücüyle (düşüncesi doruktadır; şu ana dek sabırla yerine yerleştirip de tekrar ele almadığı, geliştirmedığı ve en aşırı yoğunluğuna dek taşımadığı hiçbir şey yoktur) ve güçsüzlüğüyle etkilemiş olması paradokslarından biridir. Bataille'ın düşüncesini genel görünüme dair kısa biçimler

¹ 1934 yılı bu projeye ilgili sahip olduğumuz en eski tarihtir: Raymond Queneau'ya Roma'dan gönderilen bir mektupta görülür.

içine, aforizmanın ya da imgenin kısa biçimleri içine kapatıldığı sürece yazmayı başardığı da –geriye dönüp bakıldığında– bir kesinlik olarak görülür: *Critique Sociale*'deki yazılar öz itibarıyla Bataille'in savaştan sonra düşündüğünden farklı değildir, fakat bunlar kısa, ani farkındalıklar gibi ortaya çıkarlar –kendisi de kuşkusuz “püskürme”den söz ederdi–, bunlar daha eleştireldir, yapıcı olmaktan çok inkâr edicidirler, onlara anlam veren bütünsel (devrimci) bir hareket ve (özel) bir deneyim içinde kavranabilirler. Bu kısaltılmış, parçalanmış biçim, burada gelişen düşüncenin kendisiydi: bir harabe. Bataille hazırlamaya, sistemleştirmeye giriştiği anda,¹ imkânsız düşünme iradesi içinde önceden içerilmiş bir düşünme imkânsızlığının tuzağına düşmüş buldu kendini. Örneğin *Egemenlik* herhangi bir amaca erişmiş olsa da, bu hedef bizzat onun elinden kaçır (başka türlü olamazdı; bu kitabın anlamı budur) ve hedefle birlikte kitap da kaçır. Bataille, ölüm günün birinde kitaplarına –daha tamamlanmadan– bir son vereceğinden, ömrü boyunca, hiçbir şeyin ölümden başka bir sonunun olamayacağı fikrini savundu.

Bataille'in düşüncesi kendi kendini ortadan kaldırma sürecine boyun eğdi; bu süreç öyle belirgindir ki, ölümün her düşüncüyü nasıl ortadan kaldırdığını düşünme olasılığının sınırları bile geriletilmiş olur. Bataille, ikili ve paradoksal bir hareketle, düşüncenin yok oluşunu düşünmek istedi, aynı zamanda da o düşündükçe bu yok oluşun onu ele geçirmesini istedi. Böyle davranarak, bir güç aşırılığına ve bunun eksiksiz zarar verişine tabî oluş konumunu benimsedi. Bunun bilincinde miydi? Kuşkusuz. 8 ve 9 Mayıs 1952'de Paris'te “Ölüm Öğretisi”² başlıklı bir konferansta konuşarak, hem şiddetli hem de tevekkül içeren bir tür itirafta bulundu:

¹ “Sistematikleştirme” kelimesinin Bataille'la ilgili kullanımı şaşırabilir, fakat birkaç “kapris”le, cevap verdiği konu dışı birkaç şeyle, kelime var olmadan önce bile ne kadar çok disiplinli olsa da, sistematikleştirmek istediğine kuşku yoktur. Felsefe Koleji'nde.

“İki konferansımın adıyla uyum içinde konuşuyorum. Ölüm öğretileri. Gerçekten de benim zihnimde sadece sözde ölüm öğretileri değil, düşüncenin ölüm öğretileri de var. Doğru ya da yanlış... ilkinden, basit fiziksel ölümden ikincisine, ilkinin yok olup gittiği ikincisine bir tür diyalektikle geçtim. Doğrusu, düşünce ilkinin içinde de yok olup gider, fakat ikincide yok olup giden düşünce, düşüncenin içinde, yani yok olup gitmenin bilincinin varlık sürdürdüğü bir düşünce içinde –deyim yerindeyse– kendi deniz kazasını gerçekleştirir.”¹

Bataille sadece yok olup gitmeyi düşünmeye kalkışmaz, bu zaten *imkânsızdır*, bu yok oluşun bizzat etkilerinin ağırlığını da kendi düşüncesi üzerinde kalıcı bir şekilde taşır. Bu demektir ki, hiçlik sadece düşüncenin *sonlanma* hakikati değildir, bizzat bunun koşuludur ve kendi yok oluş vaadi içinde ele gelmiş ve bundan kurtulmuştur. Bu hem ürkütücü hem de “delice”dir. Bedenle birlikte düşüncenin de içine gömüleceği ölümün boşluğunu, Bataille, kendisi de zaten çökmüş bir düşünceden yola çıkarak düşünür. Çöküş (felaket) düşüncenin varlık tarzıdır, onun paradoksal ve imkânsız olasılık koşuludur. Bu o denli ürkütücü ve o denli delicedir ki, Bataille, ömrü boyunca yapmış olduğu gibi, bu çöküşün etkilerini kendi üzerinde (kuşkusuz kendi farkına varmadan) deneyimler (zaten istemeseydi de düşüncesi onu er ya da geç “çökertirdi;” yani fiziksel ölümden ayrı olarak, düşüncenin ölümü –Nietzsche’nin çöküşü– kendi ölümünün bilincinde olan bir bilincin içinde meydana gelir). 1954’ten sekiz yıl sonraki ölümüne dek, böyle bir düşüşün kaçınılmazlığını somut olarak ölçebilir: Bizzat kendi ölümü yok oluşun kademeli etkileriyle onu etkiler. Dolayısıyla dehşet bu büyülenmeye yabancı olamaz: büyülenmenin öteki yüzüdür. Kendini hiçe indir-

¹ OC VIII, 204, Conférences.

gemek dehşetli ve büyüleyicidir. Dehşetlidir, çünkü yok olma arzusuna son verir; büyüleyicidir, çünkü bunun aşırılığıdır. (Hiç kuşkuya yer vermeyecek şekilde tekrar söylemeye gerek var mı: Bataille'ın düşüncesi bir an bile hor görmez, eleştirmez, aşılamaz, çekiştirmez. Varoluşun aşırı bolluğuna cevap vermekte güçsüz bir insanın düşüncesi de değildir; Bataille varoluşa tapar ve ölümün onun üzerinde uyguladığı büyülenmeye cevap verse de, hayatın onun üzerinde uyguladığı büyülenmeye de aynı hareketle cevap verir: Bir aşırılık hareketiyle.) Ve her şey bizi bu arzudaki taşkın sınırı tanımaya yöneltir; sadece korku –bu cimrilik– bizi bundan men eder:

“Bizi sürükleyen hareket parçalanmamızı gerektirir. Fakat taşkın arzunun karşımızda duran nesnesi bizi arzunun aştığı hayata bağlar. Sonuna kadar gitmeden, adım atmadan, aşma arzusu içinde kalmak ne hoştur. Sonuna kadar giderek, arzunun aşırı şiddetine teslim olarak ölmek yerine, bu arzunun nesnesi karşısında uzun süre kalmak, arzunun içinde kendimizi hayatta tutmak ne hoştur. Şu iki şeyden biri: ya arzu bizi tüketecektir ya da arzunun nesnesi bizi tüketmeye son verecektir.”¹

Ölüm bir mengene değildir (ama arzu mengenedir), mengenin gevşemesidir. Ölmek pistir: “Sonunda, ölüme düşüş pistir” ve ölmek sevindiricidir: “Düşünürken ya da konuşurken farkına varmayız, fakat ölüm bizi kesintiye uğratacaktır. Köleleştirici doğruyu her zaman aramam. Her soru sonuçta cevapsız kalacaktır.”

Ve her kitap tamamlanmadan kalacaktır.

¹ *Erotizm*, 106.

NON SERVIAM*

556

“*Non serviam*’ın şeytanın sloganı olduğu söylenir. Bu durumda, edebiyat şeytanidir.”

“Yazarın kendini yazmak zorunda hissetmediği kitaplar bizi nasıl oyalayabilir?”

Bizler yazmaya mecbur değiliz. Hatta bir yazar da bu itkisel özellikle tanınır: o yazmaya mecburdur. Bununla birlikte bu mecburiyetin edebiyatı tanımlamaya yettiği de kesin değildir. *Göğün Mavisi*’nin önsözünde Bataille’in ifade ettiği ve ne kadar kesin olsa da doğrulamaktan vazgeçtiği (sadece birkaç önemli örnek vermeye tenezzül gösterir) bu ilke kuşkusuz abartılı bir şekilde “psikolojik”tir (bütün kitaplar buna denk ya da bariz bir güvence sunmaz). Ve bu mecburiyet başlangıçta ölçülebilir olmadığından, Bataille buna kuşkusuz daha yaygın ama kısmen daha doğrulanabilir değerlendirmelerle eşlik edecektir.

Böylece eğer bir eseri ya da yazarını reddederse (ki bu sonuçta oldukça enderdir), sonuçta bu eserin ya da yazarın edebiyata borçlu olduğunu düşündüğü ve hayatta kalabileceğini hayal ettiği haliyle roman sanatının en azından zımni bir ilkesi yapacağı bir *hakikat* adına bunu yapar.

Hakikat mı? Hakikat açısından, Giono yalan söylemektedir. Hatta *Le hussard sur le toit* “bariz yalan”dır. Temmuz 1940’taki *La Gerbe*’e yaptığı açıklamanın dürüstlükten uzaklığı kafa karıştırıyorsa, bu sadece Bataille’in “en azından karışık” olarak nitelediği bir tutumu ifade etmesinden değil, “bilinçsizliğin bütün gözüpekliğiyle dehşetin içinden geçen” kendisi gibi kaçak birinin “kaçak” görünümüne sahip olduğundandır.¹

* Kitabı Mukaddes’te “Hizmet Etmeyeceğim” manasında geçer –çn. Göğün Mavisi –çn.

OC XII, 254, *Critique*, “Hemingway à la lumière de Hegel.” Bas bas sahtelik bağırıyor, der Bataille Giono hakkında; onun karşısına çıkarttığı *İhtiyar Adam* ve *Deniz* ise ona göre “bas bas hakikat bağırıyor”dur.

Daha sıklıkla, yapmacık bir saflıkla, Bataille, kendi şiddetli kanaatlerine, bunların etkisini hafifletmektense genişleten imalı övgüler karıştırır. Örneğin sevmediği Julien Benda hakkında, onda “hayvanların kendinden hoşnut kursuzluğuna yükselmiş insan”ı görmenin haksızlık olmadığını söyleyerek, kendini beğenmişliğin (“kibirli yavanlığı”nın) onu mahkûm etmek yerine, bir meziyet olduğunu söyler ve oldukça teatral bir şekilde, “kesinlikle cezbedici” diye ısrarla belirtir; bu, “başkalarının gizlediği ya da düzelttiği tinin temel bir kusurunu” kavramayı sağlamaktadır.¹

Gide’e karşı da –*Günlük*’lerine hayran olsa da– farklı davranmaz. *Thésée* hakkında, “göz kamaştırıcı bir icraat” diye yazdıktan sonra, bu övgünün, ikna etmek yerine kara çaldığını belirtmek için ekler: fakat “belki de o çok yavan *Pastoral Senfoni*’yi yazdığında en uzağa gitmiştir.”² Övgü yerine –bunun fazla ironik bir övgü olduğuna kuşku yoktur–, şiddetli yargıyı yumuşatır (Benda’ya da bunu yapmıştır); Gide karşısında, övgüyü sulandıran ironidir. Sonunda, her iki durumda da, yargıyı ertelenmiş bırakır.

Bataille’in Isidore Isou’nun ilk kitabı *L’agrégation d’un nom et d’un messie* hakkındaki yargısı da ertelenmiş kalır. “Genellikle muhteşem” bu öykünün yazarı bir dahi midir? Her şey buna inandırmaya yöneliktir; görünürdeki bu dehada tek eksik olan şey yetenektir. Karar verilemediğinde (fakat her kitap karar vermeyi gerektirmez; çoğu kararın gerisinde kalır), Bataille, bu satırların yazıldığı derginin başlığının yine de çağrı yaptığı “eleştiri” tarzına ait olduğu kolay kolay hayal edilemeyen muhteşem bir cümle aracılığıyla (Isou’nun edebiyatıyla, genel olarak edebiyatla, üstüne üstlük kendisinininkiyle) *oynar*: “*L’Agrégation*, dokunaklı, korkunç, aptalca, ıskalanmış, çocuksu, dahice, çıplak bir kış kadar gülünesi ve rahatsız edici bir kitaptır.”³

¹ OC XI, 193, *Critique*.

OC XI, 126, *Critique*.

OC XI, 379, *Critique*, “La divinité d’Isou.” Bataille, işlevine uygun adlandırdığı bir dergide mümkün olduğunca az “eleştiri” yapmaktan ibaret aynı oyunu oynamaya devam etmektedir.

Arthur Adamov (*L'aveu*), son derece kararlı, kesinlikle daha kolay tanınabilir bir çelişkisinin bahanesi olur. Görünü-ş e bakılırsa Bataille'in Adamov'a yakın olduğu düşünülebilir. Bizzat kendisinin söylediği gibi, "itiraf yolunda bu kadar öte-ye giden," "bu denli alçalmış" birine yakın olmaması müm-kün değildir. Örneğin yakınlığını asla inkâr etmediği Dosto-yeveski'ye olduğu kadar yakındır: *Sonsuz* olmasını istediği bir utanç.¹ Oysa, bir şey (yani her şey) onları ayırmaya yeterlidir. Bu utanç iradesi sadece görünüşte sonsuzdur; aslında duygu-saldır; idealisttir. Bataille kesin bir şekilde çözümler: "Tenin gecesinin ata yadigarı büyüklüğü" demek sadece bir hata ola-rak görülemez: bu bir ruh tembelliğidir. Ne kadar tuhaf gelse de bu itirafta çıplaklık yoktur." Demek ki bu utanç, eğer yap-macık değilse, yanıltır; kendi çıkışını "bu dünyanın çirkin maddiyatında" düzenlemiştir. Dinselliğin kaçamak karakteri vardır onda. İtiraf, erişme iddiasında olduğu (çıplak bırakma iddiasında olduğu) hakikate zarar verir.²

¹ Şu cümleyi hatırlıyorum: "Kierkegaard Hristiyanın ucudur; Dos-toyevski (*Yeraltından Notlar*'da) utancın" (OC V, 56). OC XI, 162-163, *Critique*. Bu sertlik şaşırtıcıdır. Öncelikle, Batail-le'da alışıldık değildir (en azından, gerçeküstücülükle kavgası ya-tıştığından beri değildir). Ardından, burada utangaç, gizli herhan-gi bir duygusallığın ortaya çıkmasına izin verse de, bu kitap inkâr edilemez bir cesarettedir (ve Adamov'un bir yazar olduğu da inkâr edilemez). Dahası, 1946 yılında "cinsel ahlaksızlık" niteliğinde bir kitabı kendi adıyla yayımlayan Adamov, *Gözün Öyküsü*'nü, *Ma-dam Edwarda*'yı kabul etmekten (imzalamaktan) ve hatta *Göğün Mavis'i*'ni yayımlamaktan ihtiyatla uzak durmuş olan Bataille'in o zamana dek aldığından daha fazla risk alır (daha sert bir yargıya kendini maruz bırakır). *Aléluya*'nın ve *Şiir Nefreti*'nin kendi adına çıkması için ertesi yılı, 1947'yi beklemek gerekir. Mandiargues da, Adamov'un *L'Aveu*'yle birlikte Bataille'dan, en azından "mazoşist sapkınlık yolu"nda daha öteye gittiği hissi içindedir (*Troisième Belvédère*'de yeniden yayımlanan *La mort mithridatisée*). Bununla birlikte Adamov, daha sonra, bir anı kitabında, *L'homme et l'en-fant*'da, *L'Aveu*'yü böyle yorumladığı için Bataille'a hak verir: "Cinsel tutumumu haklı göstermek için bütün bu modası geçmiş metafiziği imdada çağırmak, amma aptallık!" Ve Bataille, 1952 yı-lında *La parodie*'nin -üzüldüğü- "kısmi" başarısına sevinerek bu aşırı sertlikteki haksızlığı kısmen telafi edecektir.

Bu maddilik, ne kadar çirkin olsa da, bunun karşısında titremeyen ve kaçmayan yazarlar vardır (kaçmak kelimesi, ister Giono için kullanılsın, ister Adamov –bunların hiçbir ortak yanı olmasa da– aynıdır); tersine, onlar büyülenir (bundan büyük zevk alıyor gözüdürler). Bataille kendini onlara yakın hisseder, onların *hakikatine*, savaştan önce olduğu gibi savaştan sonra da, sıkı sıkıya saygı gösterir. Savaştan önce, Louis-Ferdinand Céline'in durumu buydu. Bataille *Gecenin Sonuna Yolculuk*'a hayran kalmıştı; hem de *L'aveu*'ye hayran kalmamasıyla aynı nedenlerle ve aynı kelimelerle hayran kalmıştı:

"[...] *Gecenin Sonuna Yolculuk*'un büyüklüğü, Hıristiyan duyarlılığının sefalet bilincine bağladığı saçma merhamet duygusuna hiç çağrı yapmamasındandır: Günümüzde bu sefaletin bilincine varmak, –pislikten ölüme, bayağılıktan suça– en kötü küçük düşmelerini dışarda bırakmadan, yüksek bir güç karşısında insan varlıklarını aşağılama ihtiyacı anlamına gelmez."¹

Kendini aşağılamak mümkündür; fakat sadece aşağılanmanın kaygısı için yapılır bu. Dolayısıyla buna hak verecek hiçbir aşkınlık yoktur. Ancak aşağıda olan karşısında, en fazla aşağıda olan karşısında aşağı olma, *son derece* aşağı olma olasılığı vardır. Cinsel olarak kendini aşağılamak, insanı ancak kendi karşısında küçük düşürür. Eğer küçük düşerse, bu hiçbir yüksek güç karşısında değildir; düşkünlüğüyle kendini ayakları dibinde aşağıladığı fahişeler bu yüksekliği bütünüyle temsil edemezler.

Savaştan sonra da Samuel Beckett'in durumu budur. Bataille'in edebiyatın cevap vermesini buyurduğu hakikate, çıkmazsız çıplaklığa Beckett lafı dolandırmadan cevap verir. Bu hakikat savunulamazdır; Beckett'in yaklaşmaya çalıştığı hakikat savunulamazdır. Edebiyat savunulamaz olmalıdır; Beckett'in edebiyatı kendi tarzında savunulamazdır. Bata-

¹ OC XI, 321, *La critique sociale*.

ille onu ilk fark edenlerdendir ve ilk kitabı *Molloy* hakkında yazar. *Molloy*, der, “tiksinti verici olağanüstülüktedir” (Breton’un gerçeküstücülüğe dair tanımını, alaya alarak da olsa sürdüren bir tanım). Beckett Adamov’un kaçtığı şeyi tam olarak benimsediğinden önemlidir: “[...] Molloy’un sergilediği şey sadece gerçeklik değildir, kendini bize sürekli olarak sunan bu temel gerçekliktir, saf haldeki gerçekliktir. En yoksul ve en eksiksiz gerçekliktir, bize kendini hiç durmadan sunan, ama korkuyla hiç durmadan uzaklaştığımız temel gerçekliktir [...]. Molloy, nihayetinde, *ne yapacağını bilemez haldeki varlıktır*, hepimizin enkaz halinde olduğumuz bir girişimdir.”¹

Enkaz, edebiyatın yeni bir mecazı daha (yüzlerce başka maskeye eklenen bir maske) değildir. Daha ziyade, her mecazın silinmesidir. Hiçbir şey *enkazdan* daha derinlemesine ayrımsız, daha derinlemesine anonim değildir: “serseri,” “sefil” kelimeleri –Molloy da böyledir– buna ortaya serer (ona aşırı yük bindirir). Bu, fazla şeyi, yanlış biçimde söylemek demektir. Bataille burada olan *şeyin*, “*varlığın özü*” olduğunu şiddetle belirtir, öyle kesin, öyle derinden varlığın özüdür ki, buna “biz ad veremeyiz” (vermek zorunda da değiliz, diye eklenebilir; o *adlandırılmayandır*, diye öngöründe bulunur) ve “ölümünden daha sessiz değildir” –aynı *sessizlik* düzeyine erişir.

Gördüğümüz gibi, şiiri sessizliğe *doğru* taşıyan harekete (orada yok olamasa da, oraya erişmesi gerekir), edebiyat, hesaplaman edebiyat (parçalayan: Beckett ve –göreceğimiz gibi– Blanchot) da itaat eder. Açmazı gizlemeden itaat eder: “*Edebiyat*, en temelinde zaten sessizlikle aynı anlama sahip olabilir, fakat sessizliğin olabileceği son adım karşısında geriler.”² Ölüm nasıl ki bu enkaz ise (Molloy), bu “öteye adım”

¹ OCXII, 85, *Critique*, “Le silence de Molloy.”

² A.g.e. Bataille’ın resme *bakarken* de aynı şeyi söylediği görülecektir: Manet’yle birlikte resim modernleşir, çünkü *Olympia*’yla birlikte temsil sessizliğe erişmiştir.

bile onu insanlıktan çekip alır, onu temsil ettiği bu insanlık yokluğu olmasından korur; bu “öteye adım” bile onu bizzat edebiyatın olasılığından kurtarır.

“[...] sessizlik dilin bastırabileceği son şeydir ve bir tür suç işlemekten yine de onu kendi nesnesi olarak alamaz.

“Önce, dile karşı suç [...], sonra da bizzat sessizliğe karşı suç. Yazar skandalın içinden çıkılmaz yollarına bundan daha iyi nasıl girebilir, bütün insanların davranışlarını ve yargılarını yöneten yerçekimine karşı nasıl daha yükseğe çıkabilir bilmiyorum.”¹

Bataille’in burada ve bu terimlerle belirttiği edebiyatın bu nesnesi, *deneyime* verdiği tanım biçimindeki nesneyle benzerlikten yoksun değildir. Deneyim gibi edebiyat da otoritedir (sadece kendine itaat eder; sahip olduğu ihlal ve skandal niteliği buradan kaynaklanır); ve deneyim gibi, kefaretni öder (bu sessizlik bir suçtur).

Maurice Blanchot’nun büyüklüğü (“bu yüzyılın en büyük yazarlarından biri” diye belirtir Bataille), kaçmadan, bu suçu en yüksek –yani en suçlu– mertebeye yükseltmesindedir. Blanchot, suçluluğu desteklemek isteyen edebiyatın dürüst olmadığını bilir.² Kaçınılmaz olarak hile yapar ve tüketir (onu desteklemenin gerektirdiği çaba “olağanüstü ve korkunç”tur). Fakat böyle bir hile edebiyatın hakikatidir: Maurice Blanchot, sonunda, “gücünün sınırında” başarısız kalır (çünkü başarısız kalır; tıpkı Rimbaud’nun şiirin yenilgisi olması gibi o da edebiyatın yenilgisidir). Edebiyat ve deneyimde de durum aynıdır: Onları doğrulayan yenilgi gücü (otoritesi) sadece sınırdadır (bu anlamda, bir zaferdir).³

Bataille’in “utanç dolu” ve “muhteşem” iki roman hakkında –Pierre Klossowski’nin *Roberte, ce soir*’ı ve *Histoire*

¹ OC XII, 175, *Critique*, “Silence et littérature.”

Bataille, William Faulkner hakkında, “suçluluk duygusu üzerinde inşa edilmiş bir dünya kurduğundan, en önemli Amerikalı romancılarından” olduğunu söyler.

A.g.e.

d'O- kullandığı kelimeler de aynıdır.¹ O kadar aynıdır ki, bir "roman sanatı"nı tanımlamıyorlarsa da ("Bir romanın ne olabileceğini kendime sık sık sordum. Çoğu zaman, sorunun kendisi, daha sorulur sorulmaz, bana aptalca geliyordu: Kelimenin anlamını tam olarak bilmeden, *roman-ları* okumaya, hatta belki de yazmaya devam edemezdim"),² en azından, romanın hareketini tanımlar. Bir mecbur etme (yazarın kendini yazmak zorunda hissetmediği kitaplar bizi nasıl oyalayabilir?) ve yok etme hareketi: *Roberte, ce soir*, hiçbir şey onun dengi olmasa da, hiçbir şey onun dengi olmadığından, edebiyatın yenilenmesinin değil çıkmazının habercisidir. "Bir dehşetin sessizliğine özlem duyan" bir edebiyat "onu anlama gücüne tek sahip olandır."³

BİR HİPER-AHLAK: SADECE KAYGI SEVGİSİ ADINA

"Cinayet egemen hayata kavuşmanın tek yolu değildir, fakat egemenlik her zaman için ölümün buyurduğu duyguların inkârına bağlıdır."⁴ Burada yeni bir tersine çevir-

¹ Bataille'ın Pauline Réage'in *Histoire d'O'sunu Molloy'un, L'arrê de mort'un* [Ölüm Durağı], vb düzeyine çıkartırken haklı mıydı, yoksa bu kitabın yayınlanmasının şiddetli açınlayıcı etkisine mi boyun eğmişti, bunu burada yargılayacak değiliz. Yine de belirtelim ki, Pauvert'e göre Bataille, bu kitabın çıkışını selamlamak için Mandiargues'la birlikte yazan tek kişiydi ("Le paradoxe de l'érotisme," *NRF*, Mayıs 1955, yeni baskısı OC XII, 321).

OC XI, 519. *Critique*, "La souveraineté de la fête et le roman américain."

OC XII, 325, "Le paradoxe de l'érotisme." "Yenilenme" kelimesi *Göğün Mavis'i*'ne yazılan önsözü hatırlatır: "Romanın yenilenme, daha doğrusu varlığını sürdürme çabasını nasıl yönlendireceğimizi [...] tutkuyla araştırmamız gerekir." Daha fazla tanımda bulunmadan, Bataille, aynı önsözde, her kitabın kendi yazarı için olması gerektiğini söylediği *mecburiyet* niteliğine cevap veriyor gözükten bir kitap (roman?) listesi çıkartır: *Uğultulu Tepeler, Dava, Kayıp Zamanın İzinde, Kırmızı ve Siyah, Eugénie de Franval* (Sade), *Ölüm Durağı* (Blanchot), *Budala, Sarrazine* (Balzac).

OC VIII, 268, *La souveraineté*. Bataille için (ahlaki) doruğun ve ço-

meyle karşılaşırız: Bataille bir ahlak inşa etmektedir. Ya da Nietzsche'nin ardından, denemektedir. Ve anlamlı bir şekilde, *doruk* ve *çöküş* adını koyacağı bir ahlak. Bataille metazifiziği (bir dokunuşla) zaten tersine çevirmişti; şimdi de ahlakı tersine çevirir: Kötülük doruktadır, iyilik çöküşte (toplumsal uzlaşmanın tanımladığı ve kullandığı haliyle kötülük ve iyilik). Egemen ahlak için (her türlü yanlış yorumu önlemek için Bataille bunu *hiper-ahlak* diye adlandırır) iyilik kötülük olacaktır, kötülük de iyilik. Kötülük doruktur, ama iyiliktir; iyilik çöküştür ve kötülüktür. Ahlakın prensip olarak yasakladığı bu kötülük en üstün hangi iyiliktir, hangi egemen iyiliktir? Güçlerin aşırı bolluğu, savurganlık, israf, lüks, sapkınlık, cinsel kudurganlık, ahlaksızlık ve suç, şiddetli sarsıntı ve kendinden geçme, aşırı kaygı ve ölüm... Bu durumda, hangi kötülük herkesin ahlak olarak benimsediği ama Bataille'in çöküş kelimesi altında belirttiği iyiliktir? Bu kötülük, ödleke, güçsüzce varlık sürdürme arzusu mudur? Ölümün çağırdığı, en uzaktan çağırdığı, kaygı içindeki bütün arzulara en karşıt arzu. Eğer bu doruk arzusu tek bir buyruğa itaat etmeliyse, bu buyruk şudur: "Hiçbir şeyi ileride kullanmak üzere bir kenara ayırmayın!" Bu buyruğa, ahlak dünyasının zirvelerine çıkış imkânlarına sahip olmak için erotizmin arzuların aşırılığını bir araya getirme talebiyle karşılaşılır: "Duyumsallığı niteleyen şey, ahlakın taban tabana zıddı olmasıdır. Ahlak gelecek kaygısı üzerinde temellenir" (Bataille bunu başka bir yerde belirgin bir küçümsemeyle söyler: "Varlığını sürdürme isteği şerefli bir şey değildir"), "duyumsallık geleceğe ilgisizlik üzerinde temellenir."¹ Bu kahramanca, parçalanmış "ahlak" en kötüyü arar: cehennemdir o. "İnsanın sorgulamasını aşırı

küşün ne olduğundan daha önce (bkz. "Sisteme de, aşırılığa da gerek var" bölümü), *iletişim* adı altında kavramlaştırdığı şeyi ortaya çıkarmaya çalışmak için söz etmişim.

"Başına buyruk, hükümler" anlamında; "tahakküm unsuru" anlamında değil -çn.

OC VI, 390, *Nietzsche Üzerine*, notlar.

parçalanmalara” taşıyan cehennem. Ahlaksızlığın ve suçun yıkıma (aşırı kaygıya) olduğu kadar güce; gücün ve yıkımın da, kaygılı aşırılıklarıyla, sınırı tanıma arzusuna erişebilir kıldığı aşırı parçalanmalar. Çünkü böyle bir doruk hedefsizdir; kendisi başlı başına bir hedef değildir (hiçbir amacı ne belirler ne de tanır). En fazla, doruğu kendisi için arzular, yani onu “sadece kaygı sevgisiyle” arzular.¹

Kendinden geçme gibi, doruk da benimsenebilecek hiçbir şeye, kullanılabilecek (yararlı kılınacak) hiçbir şeye indirgenemez. Doruğa eriştiğini iddia eden biri (anlık bile olsa onun dengi olan) sürenin içine, yani çöküşün içine yeniden gömülür. Keza hakkında söylenebilecek hiçbir şeye de indirgenemez: “Sonuçlandırırken bir ilke ifade edeceğim: Doruktan ancak onu yanlış temsil yoluyla, çöküşün düzeyine indirerek söz ediyoruz.”² Doruğu sadece *imkânsız* yanlış temsil etmeden niteleyebilir; aynı addaki –olumsuz– teoloji modeli üzerinde tanımlanabilir bir *imkânsızdır* bu: Bütün olasılıklar daha baştan çöküşü oluşturur. Böyle bir egemen aşırılık ahlakının, bu hiper-ahlakın mantığı, her anda, hiç çekincesiz, yıkımın saf anıyla, ölüm anıyla tatmin bulur.³

AHLAKİ KÖTÜLÜK

Böyle bir tersine dönme, olası sonuçlarla dolu olduğundan, potansiyel müphemliğini belirtmemiz gerekir. Bataille herkesin içinde yaşadığı zamanın hangi tarihsel ahlaka (hangi düşüş ahlakına) katılmaya mecbur ettiğini asla unutmaz. Doruklara yönelmiş tek bir kişinin hiper-ahlakı egemendir; tarihin çöken zamanının hepimizi dahil olmaya mecbur ettiği ahlak görecedir.

Dolayısıyla sorun yeniden kötülük sorunudur. Bataille’in bunu bunca uzun süre es geçmesi şaşırtıcıdır. Sahip ol-

¹ A.g.e., 392.

² A.g.e.

A.g.e., 395.

duğu güçleri oyuna katan, ölümü kayıtsızca temsil eden, en azından savaşa kadar, kötülüğün tarafını tutan ve bunu sıradan (basitçe de diyebiliriz) bir ahlaki bakış açısıyla sorun-sallaştırmaktan kaçınarak yapan Bataille için bu şaşırtıcıdır.

Ve bu şaşırtıcılık kesin olarak yok olmaz; dahası, tamamen yok olacağı da asla kesin değildir. *Gözün Öyküsü*'nden *Acéphale*'e dek kitaplarının ve yazılarının bu sorundan kolayca muaf kaldıklarına da kuşku yoktur. Kuşkusuz, *Ateolojik Derleme* bunu ele alır, fakat yanıltıcı bir şekilde: Gerçekten de o dönemde Bataille daha ziyade "günah"la ilgilidir ve dahası, bunu da, Katolik anlamından saptırarak yapar ve yüksek bir ahlakla ya da *doruk* ahlakıyla meydan okuyarak (bu konuda Nietzschecidir), herkesin ahlakını, aşağı ya da çöküş ahlakını kışkırtır. Savaş sonrası eserleri ise –*Rahip C.*, *Gilles de Rais*–, ahlaki nitelikte bir düşüncenin başlangıcı olsalar da (en azından, böyle bir olasılığın habercisi gözükmektedirler), bu, daha ziyade, kötülük –ihlal– ile erotizmin beslediği ilişki sıfatıyladır; yoksa, yargı sıfatıyla değildir. *Lanetli Pay*'ın üç cildine gelince (*Erotizmin Tarihi* ve *Egemenlik*'in bundan nasıl etkilendiğini daha ilerde göreceğiz), bunlar ahlakı bir kez daha kendi üzerine döndürürler, savaşın sonuna dek Bataille için öne çıkan şeye geri dönerler: an, yoğunluk, israf, kurban etme ahlakı... Bu çözüm kuşkuyla yer vermeyebilir: Bataille egemen ve Diyonizyak bir ahlakı, bir hiper-ahlakı kesin olarak tercih etmiştir.

Bir cümlemin –belki de bir itiraf– kafa karıştırmayacağına kuşku yoktur:

"Başka birinden daha ahlaklı olmadığımın, hatta bu yolda kötülüğün cazibesine daima maruz kaldığımın, iyiliğin cazibesinin bana hakim olduğunu yine de erkenden anlamak durumunda kaldım. Geçtiğim bütün sınavlardan hiçbirini bana bu kadar güç gelmemiştir. Etrafımda, "mahkûm etmeli, mahkûm etmeli!" laflarından

başkasını iştirmiyordum. *Tiksinti verici, çirkin, pis* kelimelerini duyuyordum [...].”¹

Ne yazık ki, Bataille’ın burada neyi (ve kimi) ima ettiğini bilmiyoruz (yine de *İkinci Manifesto* dönemi gerçeküstücüleri akla gelebilir. Bataille’ın verdiği birkaç bilgi bunu düşündürmektedir. Yine de onların hiç bu kadar saldırgan, bu kadar hakaret edici bir tutumu olmamıştır).

Dolayısıyla ahlaki bir sorunsallaştırmaya girmesek de, bunu dikkate almamız gerekir: Bataille’ı, uzun süre boyunca, hem iyilik hem de kötülük, ikili ve çelişik olarak cezbetti; görünüşe rağmen, onun iyiliği tercih ettiğini düşünmemiz gerekir. (Geç dönemde yazılmış bu cümlelerin genel olarak verdiği izlenimi “görünüşe rağmen” ibaresi düzeltir; örneğin şöyle bir cümleyi hatırlayabiliriz: “Düşkünlük ve kötülük tarafından büyülenerek, bütün tekinsiz yanların –giyotin, kanalizasyon çukuru, fahişeler– beni baştan çıkarmasına izin verdim.”) Bu cümleyi anlamakta olabilecek güçlük, Bataille’ın, karşısına her fırsat çıktığında, herhangi bir olgu (örneğin 1934 olayları, faşizmin yükselişi) hakkında *ahlaki* hükümde bulunmaktan, onu ahlakçı olarak yargılamaktan, yani olmuş olan ile olması gerekenin (ama sonuçta, hangi ilkeler adına, diye soracaktır) bakış açısından –başkalarının yanı sıra gerçeküstücülerin de bakış açısından– yargılamaktan kaçınmasına bağlıdır. Gerçeküstücülüğün ahlaki hakikati politik olarak apaçık ortadaydı. Ve Breton’un, çevresindekiler adına, Bataille’ı mahkûm edişi (bunu hangi ifadelerle yaptığını okuduk), doğrulanmış olsa bile sonuçta pek de kabul edilebilir değildi, çünkü belki de Bataille’ın yargılanmasına hoşgörü gösterebileceği iyilikten, indirgenemez bir iyilikten kaynaklanmıyordu (kuşkusuz bir Katoliğin mahkûm etmesi –onun kendini haklı gösterme gerekçelerini benimsemese de– ona daha mantıklı gelirdi).

¹ OC VIII, 637, *La souveraineté*, notlar.

Ona göre, idealizm –indirgenemez bir iyilik olmadı-ğından– nispi bir iyiliğin olduğuna inanılmaktı. Her yargı (dinsel olmayan her yargı), kötülüğün iyilik adına dile getirilmiş bir yargı anlamına sahip olmadığı bir dünyadan kaynaklanır. Bunların ikili nispiliği onları aynı hareket içinde ortadan kaldırır: Sadece mutlak, indirgenemez bir iyilik, aynı şekilde indirgenemez, aynı şekilde mutlak bir kötülüğe anlam verir.

Bu durumda, savaşla birlikte ortaya çıkan, savaşın korkunç lütfuyla ortaya çıkan ve Bataille'ın kötülüğün köktenliği olarak ("*kötülüğün* belirleyici, tartışmasız, indirgenemez işareti") belirttiği Auschwitz ne anlama gelebilir? Bu köktenlik –gerçekten de mutlak gözükmektedir– egemen bir iyilik sorununu yeniden ortaya atmaya mecbur eder mi? Kötülük kendine özgü sonsuzluk niteliğini iyiliğin sonsuzluğundan alacak değildir, fakat kayıp bir indirgenemezliği yeniden bulmayı kötülüğün indirgenemezliğine borçlu olan iyiliktir. Bundan böyle, Bataille'ın büyülenmesini bu kökten kötülükten nasıl ayırabiliriz? İndirgenemezlik Bataille'ın bundan kademeli terimlerle, daha büyük ya da daha az kötülük, daha ötesine indirgenemez bir kötülük diye söz etmesini engeller. Kötülük ya bütünüyle indirgenemezdir ya da kötülük değildir. İyilik ya bütünüyle indirgenemezdir ya da iyilik değildir. İyilik ve kötülük, kutsal karaktere sahip hiçbir ahlakı yönetemez: "Ahlakın sefaleti, güçsüzlük yüzünden, *iyiliğin* bu baş döndürücü karakterinden vazgeçmiş olmağdır."¹

Bataille kötülüğü düşünmek istedi ve bunu –artık ileri sürebileceğimiz gibi– egemen değil ahlaki bir bakış açısıyla düşünmek istedi. Gerçekten de özgül bir kitap projesi vardı: bir "Ahlaklar Sistemi" (çoğul kullanıma dikkat edelim). Kitabın başlığı, daha baştan, önemli bir provokasyona ve paradoksa yol açmaktan geri kalmaz: *Kötülüğün Kutsallı-*

¹ OC XI, 547, *Critique*, "La victoire militaire et la banqueroute de la morale qui maudit."

ğı (Bataille'ın tersine çevirdiği kavramsallaştırmalara aşına olan için bildik bu provokasyon ve paradoks, burada, yeterince aydınlatılmamış olduğundan, şaşırtabilir). Oysa, aydınlatmalara ender rastlanır. Gerçekten de ancak birkaç satırılık bir taslak vardır ve addaki paradoks burada doğrudan doğruya karşımıza çıkar: “İyilik tabandır, kötülük tepe... İyilik yaparak kötülükle rekabet ederiz [...] ‘Aşağı’ ahlak egemenliği dışlar (bu, onun gözünde, kötülüktür), oysa egemen olmak isteyen gözünde, iyiliktir... Egemen olan dışında kim özgürdür? Dolayısıyla özgürlük kötülüğe aittir...”

Bu plan taslağından alınma birkaç cümle, paradoksu azaltmak bir yana, iyice yoğunlaştırır. İyilik nedir? “Kötülük için kurban etmek.” İyilik, “varlığın bütünüyle kötülüğe uyanışı”dır. Bu, “kötülük yapmak anlamına asla gelmez...” diye belirtir Bataille. Burada bizim görmediğimiz hiçbir şey yoktur; Bataille'ın egemen ahlak, “yüksek” ahlak ya da hiper-ahlak adları altında şu ana dek düşündüklerinden farklı hiçbir şey yoktur.

Muğlaklıktan gerçekten yoksun tek cümle, onun anti-i-dealist tutumunu sürdürmeye tanıklık eder:

“Kötülük adaletin zıddı olduğundan değil: Bu, özellikle, gölgenin asi kalacağı bir ışık varsayar, fakat ışık bir temel olarak kabul edilmeye son verdiğinden, akıl tanrısal olmaya son verdiğinden, geriye uyanış kalır, akla ya da akıl yokluğuna uyanış değil, bu daha eksiksiz gize-me, kendi kendisinin gecesi olan akla, akıl olarak, kendini akıl dışı olarak değil, ama akıl yokluğundan daha az karanlık olmayan akla uyanış kalır.”¹

Bu alıntıyı kesin kılıyor gözüken bir şey varsa, Bataille'ın bir “Ahlaklar Sistemi” oluşturmaya giriştiği sırada, o ana dek bunu temellendirecek hiçbir araca (Tanrı, adalet, akıl...) sahip olmadığını ileri sürmesidir.

¹ OC VIII, 637.

Bir sistem oluşturma yönündeki bu kaygıya bazı deneyimler de tanıklık etmektedir; fakat pek az açıklayıcı biçimde tanıklık etmektedirler. Yine de çıkış noktası aynıdır; yani aynı zımni otobiyografik niteliğe sahiptir (aynı bastırılmış itiraf görünümü): “(çeşitli ahlaki duygular altında gizlenen) korkuyla yatıştırılamadıklarından ‘kötülüğün’ ısrarına teslim olan ve teslim olmaktan başka bir şey yapamayanlar ‘hasta’ kabul edilir.”¹ Kötülüğün iyilik üzerindeki üstünlüğü, iyiliğin yapmakta güçsüz kaldığı şeyi kendine cezbetmek, bunu ısrarla istemektir. Ve bu ısrar öylesine bastırılmazdır ki, iyilik ve “ahlaki duygular” bunu reddedecek kadar yeterli korkuya sahip değildirler. Böylesi duyguların adlarından başka ahlaki yanları yoktur. *Ahlaksız* olan Bataille (kendisi böyle olduğunu asla söylememiştir) onlara küçümseyerek davranmakta haklıdır. Camus’nün aynı dönemde kendi ahlaki temsilini inşa ettiği *Veba*’nın sayfaları için böyle bir küçümseme duyduğunu gizlemez; ancak görünüşte ahlaki olumlama niteliği olan ve bir süre sonra, Bataille’in gözünde, olumsuz olarak, korkunun, *bahtsızlık korkusunun* anlaşılmasız etkileri olarak nitelemenin uygun düştüğü bu duyguları küçümser: “Bahtsızlık kaygısı bütün bir kindar ahlakın yaratıcısıdır.” Bu ahlaki aynı metinde bir “bahtsızlık ahlakı” olarak adlandırır;² başka yerde ise, “lanetleyen ahlak” der.³

Nefret eden, lanetleyen ve korkudan destek alan bu ahlak *boyun eğdirir*. Egemenlik bu ahlakın erişebileceği bir şey değildir, çünkü iyilik artık baş döndürücü bir uçurum değildir, kutsal değildir (bununla birlikte suç, hiç tartışmasız, kutsaldır).

Oysa Bataille her zaman için ahlaklı olmaktansa egemen olmayı istemiştir. Bir seçim söz konusu olduğundan –ve iyilik onun üzerinde nasıl bir çekim uygularsa uygu-

¹ OC XI, 157-158, *Critique*, “Marcel Proust et la mère profanée.”

² OC XI, 249, *Critique*, “La morale du malheur: La peste.”
OC XI, 532.

lasın–, Bataille *kendi* payına egemenliği seçer, yine de bizi *karar vermeye* mecbur eden bir paylaşımın varlık sürdürdüğü gün gözardı etmez:

“Derinlemesine bakıldığında, belirsizlik ahlakın konusu olarak kalır ve yine de İyilik ile Kötülüğü karşı karşıya getiren ve insanları ya birini ya da diğerini seçmeye mecbur bırakan belirleyici bir yaklaşımın önemini reddedemeyiz. Daha öteye gidebilir, ‘İyinin ve Kötünün ötesinde’ bir olasılığı tanımlayabiliriz: İnsanlığın bizim adımıza ayırım çizgisini hâlâ çizdiğini unutamayız. Aşma iradesi bile İyiliği bulma arzusunu değilse de, en azından, bizim içimizde en yetkin şekilde doyurulmuş bir tutku olan ahlaki bir hakikat kaygısını sürdürmektedir.”¹

Bu ahlaki hakikat kaygısı Nietzscheci İyinin ve Kötünün ötesinin “berisinde”dir.

Bataille’in en önemli kitaplarından biri olacağına pek kuşku duyulmayan bu kitap (kötülük –der– bütün felsefenin önüne çıkan beklenmedik engeldir) yazılmadı. Bu kitap hakkında bilinen pek az şey (bu projeye ya da ilişkili metinlere ait olan) bunu zahmetsizce anlamayı sağlar: Felsefenin imkânlarından kendini yoksun bırakan herhangi bir felsefe mümkün müdür? Kitabın adı bunu belirtmektedir (*Kötülüğün Kutsallığı*; fakat bu kitabı *Kötülüğün Egemenliği* ya da *Kötülüğün Tanrısallığı* diye adlandırması da mümkündür): Kötülüğü araştırmaya bir filozoftansa, yani mevcut durumda, bir ahlakçı olmaktansa, mistik olarak gireriz.

Bu kitabın yerine Bataille bir başkasını yazacaktır, *Edebiyat ve Kötülük*.² Filozof olarak söylemesi kuşkusuz müm-

¹ OC XI, 198, *Critique*, “Du rapport entre le divin et le mal.”

² *Edebiyat ve Kötülük* yazarlara ayrılmış bir incelemeler dizisidir. Bu incelemelerin hepsi *Critique* dergisinin sayılarında ayrı ayrı yayınlanmıştır: Emily Brontë, Baudelaire, Michelet, William Blake, Sade, Proust, Kafka, Genet. *Edebiyat ve Kötülük* Bataille’in kitaplarının en değer verileni değildir; en önemlisi de olmayabilir.

kün olamayan şeyi, yazar olarak söyleyecektir. Hepsini de onun gözünde ve her biri kendi tarzında, ondan önce ya da onunla *birlikte*, kötülüğün çocuksu ve acımasız masumiyetini tercih etmiş başka yazarlardan büyülenmiş bir yazar olarak konuşacaktır. Onunla birlikte mi? Gerçekten de onların tercihlerini paylaşp paylaşmadığı sorusunu sorabiliriz. *Kötülüğün Kutsallığı*'nın kesinlikle ya da baştan sona paradoksal olmayan bir şekilde bu tarafı tuttuğunu ileri sürmemizi sağlayacak hiçbir şey yoktur. *Edebiyat ve Kötülük*'ün giriş bölümü, çekincesiz bir görüş çekip çıkarmanın mümkün olamayacağı kadar paradoksaldır: "Onun [edebiyatın] ifade ettiği Kötülük -kötülüğün keskin bir biçimi- bizim için, sanırım, egemen değerdedir. Fakat bu anlayış ahlaki dışlamaz, bir 'hiper-ahlak' gerektirir."¹

Bu giriş yazısı şaşırtmaz; olsa olsa, Bataille'in ihtiyatsızca içine yerleştiği hiper-ahlak ile ahlak karşıtlığını aşmayı muhtemelen hiçbir şeyin sağlamadığını onaylar; keza (herkesin) ahlak(ın)a tarihin çöküş halindeki döneminin zorunlu kıldığı yeri vermek için egemen ahlaka öncelik vermesi de hiç mümkün gözükmemektedir. Bununla birlikte devamında, yeni bir kavram olan *değer* aracılığıyla bunu yapmayı dener:

"Benim *değer* diye adlandırdığım şey hem *İyilik*ten hem de *hazdan* farklıdır. Dolayısıyla *değer* kâh *İyilik*le ör-

Burada ikili bir kısıtlama hissedilir: konu (yazarları kendi seçmiş olsa da, seçilen yazarlar da bunu dayatır) ve koşullar; gerçekten de Bataille yorumları yorumlar, yani yazarı yorumlayan metinlerden yola çıkarak yazarlardan söz eder -Baudelaire ve Genet örneği böyledir; Sartre'ın Baudelaire ve Genet üzerine yorumlarını yorumlar. Yine de *Edebiyat ve Kötülük* Bataille'in "eleştirel yöntemi" üzerine çok ilginç bir bakış sunar: Başka yazarlardan söz eden ve onlarla birlikte, ortak olarak, *uğursuz* bir eserin sahibi bir yazarın yöntemi. Bu bakımdan, Nietzsche konusunda Sartre'dan ayrılır, tıpkı Camus'den ayrılacağı gibi. Nietzsche'yle oluşturduğu ortaklıktan *yola çıkarak* Nietzsche'den söz ettiğini vurgular; yoksa yorumcu olarak değil.

OC IX, 171, *La littérature et le mal*, önsöz.

tüşür, kâh örtüşmez. Kimi zaman Kötülükle örtüşür. Değer, *İyinin ve Kötünün Ötesine* yerleşir; fakat biri İyilik ilkesine, diğeri Kötülük ilkesine bağlı iki karşıt biçim altında. İyilik arzusu bizi değer aramaya yönelten hareketi sınırlandırır. Kötülüğe yönelik özgürlük ise, tersine, değer aşırı biçimlerine erişim yolu açar. Bununla birlikte bu verilerden yola çıkarak sahici değer Kötülük tarafında bulunduğu sonucu çıkartılabilir. Bizzat değer ilkesi ‘mümkün olduğunca uzağa’ gitmemizi istemektedir.”¹

İlk kez olarak ve “değer” gibi orta bir terimin yaklaşık imkânlarıyla, Bataille egemen nitelikteki ahlakı (dünyaya sıkı sıkıya bağlı olan ve aşırı yoğunluğa yol açan bir insanın tutkularının zincirinden serbestçe boşanması) toplumsal ahlaktan, politik ahlaktan ayırt eder. Bunu benim verdiğim alıntının hemen ardından yapar. *İyilik* vardır, ahlak ona cevap verir, tıpkı onun da ahlaka cevap vermesi gibi... Ve *değer* vardır, ki bu *Kötülük*’le –bunlar genellikle birbirlerine benzese de– tamamen aynı şey olamaz. Değer yoğunluktur, yani varoluşun bütün anlarının “olası en uzağı”dır. Ve “bu açıdan, İyilik ilkesiyle birleşme, toplumsal gövdenin ‘en uzak nokta’sını oluşturur (yerleşik düzenin ötesine geçmeyeceği uç nokta); Kötülük ilkesiyle birleşme ise, bireylerin –ya da azınlıkların– geçici olarak erişebileceği ‘en uzak nokta’yı oluşturur. Kimse ‘daha uzağa’ gidemez.”²

Bir birey için geçerli olan şey, herkes için, yani varlığını sürdürmeyi hedefleyen örgütlü bir toplum için geçerli olamaz. Tek bir kişinin (ya da birkaç kişinin) aşırı ve uyandırıcı bir yoğunluğu kışkırtma özgürlüğü, buna erişmek amacıyla, tümel ahlakın *Kötülük* olarak belirttiği şeye doğru sapma pahasına da olsa egemendir. Fakat örgütlü bir toplumun benzer bir sapmaya maruz kalma özgürlüğü sınırlıdır,

¹ A.g.e., 219.

A.g.e., 220.

sınırlı olmalıdır, çünkü bu toplumu birbirine bağlayan şey artık ölüm (kendi kendini yok etme) değil, güçtür, kökünü kazımadır. İlk sapma, ihlal ettiği yasağın içinde ilave bir yoğunluk ve titreme derecesiyle kavranır: Yasanın ne olduğunu bilir ve eriştiği Kötülük onun verdiği anlamı taşır. İkinci sapma, herkesin sapması, ihlal düzeninde değil, yeni ve çok üst düzeyde bir yasa düzenindedir. Auschwitz, herkes için bir ulus olmuş, Kötülük ulusu, Kökten Kötülük ulusu olmuş bu yasanın “belirleyici, tartışmasız, indirgenemez” işareti-dir. İki ahlak, iki ayrı ahlak vardır: Bireysel dehşet tutkunun zincirinden boşanması anlamındadır. Onun aradığı şey yok olma değil, bu yok olmaya *uyanıştır*, kolektif dehşet, *gücün* zincirinden boşanmasının anlamıdır. Bataille, gayet net bir şekilde, herhangi bir muğlaklık olmadan, Kökten Kötülüğü güce ve gücün en etkili diğer biçimleri arasında, devlete bağlar. Kökten Kötülük, “hayvanlığın” gücünün hizmetine, bir devlet gücünün hizmetine girdiği anda tarihe girer, tarihi yakıp yıkar:

“[...] kötülüğün güce bağlı olduğu kesin olarak söyle-nemez (güç olmadan kötülük olsaydı kaplanda olurdu): kötülük tutkunun köleleşmesindedir, yasal bir gücün hizmetine girmesindedir. [...] Saf tutku doğal olarak is-yan etmiştir, yasal gücü asla istemez: hatta genel olarak güç amaç değildir, fakat gücü hızla imha eden yıkım, israf amaçtır.”¹

Bataille kendi ahlaki tutumunu (hiper-ahlakını) uzun süre önce dile getirmişti. Fakat bunu dile getireli uzun zaman olsa da ya da buna uzun süredir itaat ediyor olsa da (bu

¹ OC XI, 410, *Critique*, “Le bonheur, le malheur et la morale d’Albert Camus.” Bataille bu yazıda kendisini Camus’ye bağlayan görüş ortaklıklarını ve ayrılıklarını belirtir: “Bu vesileyle, kendimi Albert Camus’ye ne ölçüde yakın hissettiğimi belirtmek isterim;” “Yine de *Veba* yazarı ile aramda derin bir karşıtlık görüyorum. Hatta hiçbir şeyin çözemeyeceği bir yanlış anlama da bundan kaynaklanabilir.”

hiper-ahlak gerçekten de egemendir ve egemenlikte onun lütuf niteliği vardır: verilidir ve asla sonradan edinilmiş değildir), kolektif bir ahlakın –toplumsal bir ahlakın, politik bir ahlakın– olasılık koşullarını ancak yakın dönemde düşünmeye başlamıştır: Savaşın ertesinde; daha kesin olarak, Auschwitz’in ve Hiroşima’nın ertesinde. Dolayısıyla *kendi* özgürlüğünü herkesin özgürlüğünden, *kendi* tutkularını zincirinden boşanmış olanlardan (ve bu ihtimali taşıyanlardan) ayırt etme sorunu da hemen ortaya konmuştur. Sorun, sarp ve egemen bir doruk çizgisinde (kötülükle ve ölümle oyun) tutmayı bildiği şeyin, kendilerini hiçbir şeye maruz bırakmadan bunları körce kullanmış olan daha az titiz olanlara bahane olarak hizmet etmemesidir. Ve bu andan itibaren, ayırım hiçbir karanlığın kurbanı olmaz: Ahlak tarihseldir, hiper-ahlak tarihsizdir. İlki zamana aittir (yararının zamanı, çalışma zamanı, çöküş zamanı); ikincisi an’a (yoğun an, bireysel an, ölüm anı) aittir.

Ahlak sorunu tarihselleştiğinde, aynı zamanda tarihin aşırılığı sorunu olur. Bataille, fikirlerin fışkırdığı bir kuşağa mensup olduğunu üzüntüyle hatırlar: Dada, gerçeküstçülük, komünizm, faşizm... Hepsi de tarih fikirleriydi (ya da tarihe ait fikirlerdi). Geriye dönüp bakıldığında bunların masumiyeti tartışma konusu edilmeyecekse, tarihin o dönemde fikirlere layık olduğu varsayılabilir (fikirlerin tarih *yaptığı* şeklinde yanlış bir izlenim bırakıyorsa, bu dönem naif ya da arkaik olmalıydı). Savaş böyle bir dönemden hiçbir şeyi bırakmadı: Fikirlerin genç “masumiyeti” sadece görünüşteydi. Komünizm, 1950’de, insanın “şeye” “indirgenme”sinin hükümrancılığını yayar ve bu nedenle insan onunla “ölümüne” mücadele eder. Faşizm insanın hayvana indirgenmesinin hükümrancılığını yaygınlaştırır. Savaşın ertesinde, (insanın hayvana indirgenmesinin doğduğu) Batı dünya ile (insanın şeye indirgenmesinin doğduğu) Sovyet dünyasının karşı karşıya gelmesi “insan soyunu gözünün yaşına bakmadan intihara sürükler.”

Tarih intihara yöneltse de, ahlaki kaygı, gerçekte, tarihin ölçüsüzlüğünün kışkırttığı kaygıdır. Ve bu kaygı sorusunu sorarak, aynı dönemde Camus'nün daha dağınık ve daha gürültücü bir şekilde sorduğu soruyu o da sorar. Şaşıracaklarız: Bataille, tarihsel bir ahlakın sorularıyla, Camus'yle birlikte, Camus'den yola çıkarak ve Camus'ye cevap olarak –kimi zaman kendini ona yakın, kimi zaman ise şiddetle uzak (gördüğümüz gibi) hissetmek için– hesaplaşmaya çalışmaktadır. Buna şaşıracaklarız (gerçekten de *Veba'nın* yazarı ile *Rahip C.*'nin yazarının ne ortaklığı olabilir?), fakat Camus Bataille'in gözünde, devrimci bir çözümü kabul etmezken *ahlakta* bir isyan bulmayı inatla isteyen tek kişidir. Bataille'in komünizm karşısındaki tutumu 1933'ten beri değişmemiştir. Burjuva liberalizminden de daha az –örneğin Sartre'dan daha az– nefret ediyor değildir; bununla birlikte Batı demokrasilerinin ahlakının yerine komünist ahlakı geçirmeyeceğinden de emindir. Camus'nün her ikisinden de ayrı bir tarihsel ahlak olasılığını oluşturma çabası aynı dönemde Bataille'in teşebbüsüne yakındır.

Bu teşebbüsün sonuçta bir yenilgi olduğuna, en azından Bataille'in gözünde kuşku yoktur. Kuşkusuz ki, Bataille Sartre ve *Les Temps Modernes*'den ziyade Camus'ye yakındır. Bununla birlikte daha 1934 yılında Simone Weil'in çekincelerini doğrulayan ve anlaşmazlıklarını besleyen temel karşıtlığı unutmış değildir. Bataille devrim istemiyorsa (ve devrimde 1950 yılında Sovyet modeli egemendir) devrim akıl olduğu içindir, oysaki isyan tutkudur. Camus'nün serinkanlı isyanı –serinkanlı ya da boyun eğmiş–, devrimi bekleme nedenleri kadar ona uzaktır. İsyen tutkudur ve tutku olduğu için egemendir. İsyen tutkuludur, egemendir ve ahlakidir, Bataille'in bunu itaatsizlik ilkelerinin ilki ve sonuncusu olarak ilan etmesini kimse engelleyemez: “*Var olana tabî olmak* edemem, yerleşik bir düzene hizmet etmeye karar veremem, benim için ahlaki soru, –kötü niyetle mi, dürüstlükle mi?– küçümseyici bir şekilde “kapris” diye-

bileceğimiz kesin sınırın olmadığı bir olasılığın üzerine asla bir şey yerleştirmemektir. Hayat, dünya, benim gözümde kapristen başka bir şey değildir.”¹

Camus Bataille’a, Bataille’ın Sartre’a yakın olduğundan kuşkusuz daha yakındır. Bununla birlikte Bataille Camus’nün isyanında egemen olmayan, ama *çökmüş* (dolayısıyla zirveye değil düşüşe ait olan: Dolayısıyla tavrını Camus’nün tarif ettiği ahlaka uygun belirlemek yerine, Camus’yü “hiper-ahlak”ına ait kavramlar adına yargılar) bir şeyin bulunduğunu fark etmeyi başaramamıştır. Bu, onun gözünde, Camus’nün tutumunu baştan sona ipotek altına almaya yeterlidir. Açıkça söylemese de anlaşılır: Camus’de isyan, düşlenen devrimin şanssız bir güçsüzlüğüken, Bataille’a göre isyan tarihsel dünyanın inkâr olasılığını ertelenmiş tutar; ideal olsun ya da olmasın, devrimin son vereceği bir inkâr ve kargaşadır:

“Bana göre, cevap vermenin tek yolu komünist olmaya çabalamaktı. Fakat kesin bir inatlaşmaya rağmen, ben bunu asla başaramadım. Burjuva uygarlığımızdan daha fazla nefret etmeyi asla başaramadım ve ‘devrim fikri sarhoş eder, peki ya sonra?’ diyen bir kuşkuculuktan da asla kurtulamadım. Dünya kendine çekidüzen verecek, bugün bizim üzerimize çöken şeye çare bularak, yarın bambaşka bir biçimde karşımıza çıkmasını sağlayacak.”²

İsyanı sonuçlarından başka bir şeye bağlayan tek tutum, tarihin üzerinde bir platformu gerektirir. Bizim yitirmemizde kararlı olan tarih karşısında, tarih karşısında ve tarihin içinde (düşünce “tamamen” tarihin içine “kapanmış”tır), “yeterince güçlü –özellikle yeterince bilinçli– [olmak], onun karşısına bir red çıkarmayı üstlenmek [gerekir]; tek keli-

¹ Bu metin 1950 tarihli. *Combat* dergisindeki komünizm üzerine bildirgenin bir bölümünü oluşturması mümkündür (OC VIII, 643). OC XII, 232, *Critique*, “L’affaire de L’homme révolté.”

meyle, isyan edebiliriz.”¹ Falanca ya da filanca iktidara ve onun yasalarının falancasına ya da filancasına karşı (adil bir iktidar için, meşru yasalar için) devrimi istemek gerekmiyor, bütün iktidarlara ve aklın yönettiği bütün yasalara karşı (iktidarlar ve yasalar sadece gayrimeşrudur) isyan etmeyi buyuran tutkudur. Boyun eğmememizi haklı gösteren şey, tarihin herhangi bir biçimi (burjuva, komünist...) değildir, kendi ilkesi içinde tarihle birlikte ahlak (bütün ahlak) bizi onun işini bitirmeye zorlar: “Bizzat tarihin içinde baskıdan daha büyük bir kötülüğü nasıl olur da anında görmeyiz?” Tuhaf bir şekilde ve Camus dolayısıyla Bataille, ahlaki ve hiper-ahlaki bu iki tutumu *in fine* yakınlaştırmayı ve tarihin baskıcı ve uğursuz zamanına karşı isyanı tarih-olmayanın egemen anından geçişinin yankısı yapmayı başarır.

EGEMEN İNSAN

“Ben enginliğin, en fazlanın, en taşkınının
bağrındayım. Evren bensiz kalabilir.
Benim gücüm, benim yüzüzlüğüm,
bu gereksiz özellikten kaynaklanıyor.”

Bataille’ın bütün “denemeleri” içinde *Egemenlik* belki de en ayrıksı olanı, belki de en “çılgın”ıdır. Adının açıkça belirttiği gibi, konusu, insana nihayet kendi özgür ve sınırsız egemenliğinin iade edilmesidir. Bunda gerçekten şaşırtıcı bir şey yoktur; bu konu, bu koz Nietzschecidir; öyle ki, “İsraf Kavramı”ndan *Lanetli Pay’a* dek (cilt I, *Tüketme*) Bataille, arkaik insandan sanayi toplumlarının insanına dek bu konunun gelişimini analiz etme fırsatı bulmuştu. Dolayısıyla modern insan hâlâ sahip olduğu (ve umutlarını tek tek boşa çıkarmış) bu arkaik özellikleri yeniden keşfederse bu özellikler egemen olacaktır: “İnsanın egemen değerinin *sadece*

¹ A.g.e.

kendisi olduğunu artık bugün kabul edebiliriz, fakat bu, her şeyden önce, insanın geçmişin egemen değerlerinin gerçek içeriği olduğu anlamına gelir. Öncelikle insanın içinde olmayan hiçbir şey ne Tanrı'da ne de krallarda vardır.”¹ Bu koz gerçekten de Nietzschecidir; sahte ya da ertelenmiş egemenliklerin gasp ettikleri şeyi insana geri vermekten ibarettir. Egemen insan ya Tanrı'nın icadından önceki insandır (arkaik insan) ya da Tanrı'nın ölümünün duyurulmasından sonraki insan (modern insan): kendisinin tek sahibi ve tek sorumlusudur.

İnsanı Tanrı'yla uzlaştırmak yeterli olsaydı bunun konusu ve kozu bu olurdu; fakat insanı Tanrı'yı icat etmesini haklı çıkarmış şeyden de özgürleştirmek gerekir. *Lanetli Pay*, insanın çalışmayı icat ederken zamanı da icat ettiğini ve zamanı icat ederken kendine en çılgınca vaatlerde bulunduğunu söylüyordu. *Egemenlik*, bu vaatler arasında ya da insanın kendine yaptığı olası bütün vaatler arasında en çılgıncasının Tanrı olduğunu –çünkü bütün diğerlerinden sorumlu olma iddiasında bulunduğunu– ilave etmektedir. Zamanın kaygılı ve teselli edici beklentisini icat eden insan, ölümün kaygılı beklentisini de icat etmiştir... (Ölüm zamana son verir, geleceğin muhtemel yarar beklentilerini parçalar.) Aynı hareketle, bizzat ölümün tesellisini de icat etmesi gerekiyordu: Ölümün bu yürek paralayıcı kopuşu nasıl yatıştırılır? Beklentinin sahip olduğu anlama ölüm de sahip olmalıydı; dahası, beklentinin olası bütün anlamlarına ve yüceliklerine de sahip olmalıydı. Ölümün beklentiye yıkıp atmasından uzak, ölümün yürek paralayıcı olmasından uzak Tanrı, bütün olası ve teselli edici beklentilerin ödül bulduğu aşkın anlamı ölüme verdi: Bundan böyle ölüm beklentiyi *doğrulamaktadır* (ölüm Tanrı olmuştur).

İnsanı Tanrı'yla uzlaştırmak isteyen Bataille, aynı zamanda zamanla da uzlaştırmaya çalışır. Daha doğrusu, insanı –Tanrı'yla ya da zamanla– uzlaştırmamanın araçları-

¹ OC VIII, 358, *La souveraineté*.

nı bulmaya girişmek yerine, bütün beklenti zamanlarının hiçe indirildiği *an* üzerine, ölüm anı üzerine büyülenmiş, ürkütücü bir meditasyona girer: “Ölüm hakkında, onun içinde, bir anlamda, bir mucizenin olumsuz benzerini keşfettiğimizi söyleyemez miyiz?...”¹ Bu saçma ve parçalanmış bir hakikattir: “Beklentinin Hiç içinde eriyip gittiği” an, beklentinin dışına atıldığımız an, bitişin köleleştirici beklentisi dışına çıktığımız an mucizevidir. İnsanı kendinden başkasına bağlayan, mevcut an’ı onun herhangi bir varsayımsal sonucuna bağlayan şeydir.² Düşüncesizce israf, zenginliklerin savurgan müsrifliği, kurban etme, aşkınlıkla uzlaşmanın bu ritüel ve toplumsal niteliğine sahipti; fakat bireysel ölüm, bütün bunlardan çok, en üst düzeyde, trajik bir derecede bu niteliğe sahiptir. Gelecek ne kadar ödlekeç olsa da, vaatleri ne kadar köleleştirici, ne kadar yanlış olsa da, tercih edilen bu sonsuzluk sadece an (yoğun, şanslı, taşkın an) değildir, hatta trajik andır, trajik anın mucizevi niteliğidir, egemen anlamı *Hiç* olan (ama *Hiç*’in ne olduğunu kim bilir? Hiçliğin “imkânsız” olarak anlamının anahtarı sadece trajik andadır)³ bu “imkânsız ama yine de mevcut özellik”tir; yarının cimrice sakladığı bütün *belki*’lere karşı dikilmiş, “korkunç, ama yine de bize rağmen olağanüstü”⁴ bir *evet* gibidir. “Anın hükümranlılığı içinde hakikate dönüşmüş imkânsız”⁵ ölümü talep eder, gerektirir.

Çünkü ölüm yok eder; sadece o *Hiç*’e indirger.

Artık var olmayanın, gölge, ikiz ya da ruh, hangi biçimi alırsa alsın, yine de *var olduğu, sahip olunan* varlığın, kendini sürdüreceği budalaca yanılsamayı besleyen şey, (şanslı ya da trajik) ânın kutsal anlamını yitirmesidir. Öncelikle, geleceğin “mutlu yarınlar” beklentisini doğrulayacağı var-

¹ A.g.e., 257.

² Sartreci ahlaktan daha uzak değildir.

Bu *Hiç*, hiçlikten farklıdır.

A.g.e., 260.

A.g.e., 261.

sayıldı; varlığı hiçe indirgeyen ölüm karşısında dehşete kapılmaya, varlığı inkâr ediyor gözüken şeyi aşma vaadiyle ölümü hiçe indirgeyerek, varlığın doğası gereği var olduğu öngörüsüne adım adım vardık.

Ölüm karşısında isyan ederiz. İçimizdeki her şey bizi ölüme mahkûm eder. İçimizdeki her şey sadece ölümü inkâr etmeyi, onun bir hiç olduğuna, bir geçiş olduğuna, hatta “daha iyi olma”ya, *var olmaktan fazlası*’na yükseliş olduğuna inanmamızı ister. Her şey bizi ölümün varlığı –ortadan kaldırmadığı gibi– çoğalttığına, kendine doğru yükselttiğine ve beklentisini gerçekleştirdiğine (tatmin ettiğine) inanmaya yöneltir. Ölüm sadece varlığın oluş hali değildir, onun uruç halidir, mucizedir. Beklenti, ona vaat edilen tatmin tesadüfî olsa da, tamlığa erişir; *doğrulanır*.

“İnsanlar, daha başından itibaren, ölüm bilincinin oluşturduğu engin bulanıklık sayesinde, öte dünyayı bu tanımsız tehdidin erişemeyeceği ve çok uzak yere yerleştirmeye çabaladılar, ama bu çaba boşunadır.”¹ Sadece boşuna değil, kaygı vericidir. Sadece anın içinde var olan, kendine uzlaştırmacı amaçlar vaat ederek kendinden uzaklaşmayan ege-men insan, ölümü hayal etmez; en azından, beklentisinin kaygı verici kesintisinin, kaygı verici yıkımın ölüm olduğunu hayal etmez. Sadece beklentiye tabî kılınmış insan gerçekten ölür (ve ölmenin kaygı verici bilincine sahiptir), çünkü “kendi başına erişmek için hiç durmadan çabaladığı perspektif içinde, ölüm olasılığı hep burdadır ve ölüm insanın kendine erişmesini engeller.”² Ölümün uzlaştırmacı temsili, dinsel temsili, insanın içine düştüğü (yuvarlandığı) zamandan doğan kaygıyı yatıştırmaya yeterli olmayabilir. Gerçekten de ölümün, dinsel bile olsa, “pratik dünyanın uygulamaya konmuş bir inkârı” olmamasını hiçbir şey sağlayamaz: “bu dünyanın ilkesi, tıpkı bir şehrin yükselen suların altında kalması gibi ölümün altında kalır. Bu, şe-

¹ A.g.e., 265.

A.g.e., 266.

yin, aletin dünyasıdır, zamanda özdeşliğin ve gelecek zamanı düzenleyen işlemin dünyasıdır, sınırların, yasaların ve yasağın dünyasıdır.”¹ Çalışmanın işlevi ve yararlarının varsayımı üzerinde inşa edilmiş olan dünya, her gün tehdit altında olan ve ölümün gerçek ve hayali etkilerinin yok etmeyle tehdit ettiği bir dünyadır. Bu etkileri uzak tutmaya çalışan sınır, yasa ve yasağın anlamı budur. Ve modern insanın egemenliğine sunulan kutsal anlam bunların ihlalidir. Ölüm bunları inkâr ettiğinden, cinayet de bunları ihlal eder ve egemen özneyi mahrem, dolaysız, mucizevi bir dünyaya taşır: “[...] egemenlik, esasen, bireylerin barış içinde yaşaması zahmetli bir çaba gerektirdiğinden, ölüm kaygısının saygı duymaya yönelttiği sınırların reddidir.”² Elbette, insanın yeniden egemen olmasını sağlayacak tek şey cinayet değildir. Fakat yasakları yöneten ölüm korkusuna, bu yasakları ihlal ederek karşılık veren cinayet, *mükemmel* bir karşılık vermiş olur; sadece cinayet değil, fakat “egemenlik ölümün yönettiği duyguların inkârına her zaman bağlıdır.”³

Böyle bir egemenlik elbette seçmelidir. Lütuf gibi, *verilidir*. Onu elde etmenin yolu yoktur. Egemenliği sahip olanın elinden almak imkânsızdır. Sahip olmayanın da erişmesi imkânsızdır. Zaten nasıl başka türlü olabilir ki? Sonradan edinilebilen bir egemenlik, yararlı eserlerin miktarına indirgenebilir. Bataille bu konuda hâlâ Jansenisttir: Ancak zahmetli bir çaba sayesinde hak edilir; egemen lütuf ise şansın, kaprisin ya da mucizenin sayesinde.⁴ Ve lütfun bu karakteri, onun anlık niteliği gibi, egemenliği tarihten kesin olarak ayırır –Bataille bunu ilk kez bu kadar açık seçik söyler. Yanlış anlaşılmaktan mı çekinmektedir? Bu kesinlikle

¹ A.g.e., 268.

² A.g.e., 269.

A.g.e.

Batailleci bir mefhumun nasıl serpilip geliştiğini görmenin bir vesilesidir bu. Önce “şans”tır, sonra “kapris,” nihayet “mucize.” Bataille’da pek az kavram vardır (hatta hiç yoktur), sadece değişken, tesadüfi *mefhumlar* görülür. Egemenlik de bir kavram değildir.

anlamsız olur. Ne var ki o egemenliği komünizmden açık seçik ayırt etmek için bunu belirtir: “[...] elbette egemenlik [...] tarihin amacı değildir. Hatta ben tersini ileri sürüyorum: Eğer tarihin bir amacı varsa, bu amaç egemenlik olmaz; egemenliğin bu hedefle hiç işi olamaz.”¹ Egemenliğin sadece tarihin hedefleriyle değil kendisiyle de işi yoktur. *Lanetli Pay*’da olduğu gibi, ama *Lanetli Pay*’dan daha belirgin bir şekilde, bir “Evrensel Tarih” hazırlığına hizmet edebilecek unsurların *Egemenlik*’te ortaya çıktığı görülecektir. Egemenlik, kendini egemen ilan eden için, tarihin var olmayışına çağrı yaparken, Bataille’in ömrü boyunca tarihin global yorumlanması projesini beslemiş olması önemsiz bir paradoks değildir.

“AZİZELER”İN İLMİHALİ

Bataille *Annem*’in son öykülerinden biri olacağını öngördüğü için mi, yoksa Simone’dan Éponine’e bir model, bir eğitmen ortaya koymak gerektiğini düşündüğü için mi? Her ne olursa olsun, Hélène, Bataille’in yaratacağı azizelerin sonuncusu, ondan önce gelen hepsinin bir tür arketipi olacaktır; bunun nedeni onlara tıpatıp benzemesi değil, kendisi ve davranış nedenleri hakkındaki birçok sırrı kendinde toplamasıdır, ki bu sırlar, adım adım, az da olsa, Bataille’in bütün kadın kahramanlarının sırrı olur.

Bu son öyküye bir akrabalık bulmak gerekiyorsa, bu, yine de ondan önceki öykülerden çok, *Ateolojik Derleme*’deki kitaplardan biri olan *Aleluya*’da aranmalıdır. Eğitmen Hélène (*anne*) erkeklere erotik bir ilmihal verir; tıpkı Dianus’un, bir kadın aracılığıyla, kadınlara verdiği gibi. *Aleluya*, bir kadının azize olması için ne olması gerektiğini bir ilmihal kanonu biçiminde buyuruyordu; *Annem*, bir kadının nasıl bir azize olduğu ve ona erişmek için erkeklerin nasıl

¹ A.g.e., 322.

mistik olmaları gerektiği konusunda erkekleri eğitir. (Fakat erkeklerin azizliğe erişmesi söz konusu değildir; Bataille'ın kitaplarında erkek azizler yoktur. Olsa olsa, onları katlanılmaz kadın ermişliği düzeyine taşımak söz konusudur.)

Anlatıcı Pierre genç bir erkektir ve sofu biridir. Onun gözünde annesi annelerin en saygınıdır ve babası da bir sefihtir. Derken, babası aniden öldüğünde, annesi ona aslında nasıl biri olduğunu açıklar: Azgın bir kadın. “[...] Benim tiksiniş biri olduğumu bilerek beni sevmeni isterim.”¹ Çirkefe batmış bu kadın bunu bilmenin ürkütmediği ve bunu bilecek onu yine de temiz görececek bir oğul tarafından sevilmek ister: “Ben sefih hayatımı seviyorum. Bugün artık kusacağım: Çok içtim, içim rahatlar. Senin önünde en berbat şeyi yapacağım ve senin gözünde yine temiz olacağım.”²

Bu kadına oğlunun bilmesi yetmez. Oğlunun da böyle bir bilgiye denk olmasını acımasızca ister. Annesinin dengi olabilmek için, hayvanlığın en son mertebesine dek inerek, utanç verici bir biçimde temiz olanı keşfe gitmelidir. Onu böyle eğitecektir. Önce, müstehcen fotoğrafları onun elinin altına bırakır; ellerini çoğunlukla dua edercesine kavuşturmaktadır (unutmamalı: bu eğitim sofu bir gencin gözünü açmaya yöneliktir). Fotoğrafları titreyerek eline alan Pierre, bunların öz babasıyla öz annesi olduğuna emin olamaz:

“Sevinç ve dehşet, içimde beni boğan bir bağı düğümledi. Soluğum kesiliyor ve şehvetten hırıldıyordum. Bu resimler karşısında dehşete düştüğüm ölçüde onlara bakmaktan haz duyuyordum [...] uzun süre boyunca, hayatın karşısına yalnızca acı çekmek kararını koymuştum, haz duyarken de kendimi alçaltmayı ve çöküşümü daha ileri götürmeyi sürdürüyordum. Kendimi mahvolmuş hissediyor ve babamın –belki de annemin– içinde debelendikleri bu açık saçık, pis şeylerin önünde

¹ OC IV, 185, *Ma mère*.

² *A.g.e.*, 186.

kendimi kirletiyordum. Bu tam da gelecekte dönüşeceğim pisliğe göreydi...”¹

Bu kadının oğluna yapamayacağı şeyi –*Annem* ensest üzerine bir roman değildir ya da eğer böyleyse, sadece kazaen böyledir– bir kadın arkadaşı, “dünyanın en çılgın kızı” olan Réa yapmaya kalkışır. Bu dolaylı öğretime verilmesi uygun olan anlamı müstakbel âşıklara belirtir: “Anladın mı? diye sözüne devam etti annem, zevk ancak kurt meyvenin içinde olduğu anda başlar ve mutluluğumuz zehirle yüklü olursa çok hoştur.”² Çünkü sefahatte ne mutluluk aramalı, ne de zevk: kötülük ve dehşet içinde kokuşmuş pisliktir bu; kişi kendi arzularına karşılık veremez hale gelene kadar ilerlemelidir; hiçbir şey karşısında geri çekilmemeli, her şeyi kabul etmeli ve iğrençliğin hayal edilebilir olduğu yere kadar, geri çekilmenin mümkün olamayacağı kadar uzağa bunları itmelidir ki, en pis çıkış ölüm olabilsin: “Pierre, tatmin olmamış tutkunun ne olduğunu bir süre sonra öğreneceksin: Başlangıçta bu zindandır, bir genelevin zevkleridir, yüz kızartıcı yalandır, sonra batağa saplanma ve bitmek bilmeyen ölümdür.”³ Orjinin amacı doygunluk değildir. Yemek yer gibi sefahat yapılmaz; hazımsızlık hariç, tıka basa yemek bile değildir. Orji eğer yarını yoksa gerçekten anlam bulur. Sadece ölüm böyle bir israfa denktir, sadece ölüm bu geri dönüşsüz kendini bırakış niteliğindedir: “... onu öyle esaslı bir orjiye sürüklemek istemişti ki, sadece ölüm son verebilirdi.”⁴ Böyle bir şehvetin dengi sadece ölümdür; bu kitabın sürekli Hıristiyan dilinde (provokasyon olarak Hıristiyan; muğlak, büyülenmiş bir provokasyon) Tanrı’ya seslenmesine de yer vardır: sefahate tek alternatif ölüm ya da aşırı sofuluktur. Alternatif mi, son mu? Réa muhtemelen bir Karmelit rahibesi olacaktır; Hélène –anne– intihar edecektir;

¹ *A.g.e.*, 194.

² *A.g.e.*, 216.

³ *A.g.e.*, 223.

A.g.e., 233.

keza, Pierre'in son metresi, tükenmiş, hasta olan Charlotte da ölecektir (bir genelevde ölmeyi arzu edecektir. Bataille ömrü boyunca genelev ile manastır arasında gidip gelecektir). "Tanrı mı? Benim fikirlerimin öte dünyaya özgü olduğu inkâr edilemez (ya da dünyanın sonuna özgüdür: kimi zaman pis sefahatin, özellikle de en pisinin tek çıkışının ölüm olduğunu düşünüyorum...)" diyecektir Pierre; annesinin erişmesini istediği uca varmıştır. Orada artık sadece boşluğa atlamak mümkündür.

(Beyaz cariyeye olmak isteyen Hélène'le birlikte Kahire'ye giden) Réa'nın yerini alacak olan Hansi, Pierre'e aşk, şehvet ve mutluluk verecektir (annesi bunlardan hiçbirini ona uygun görmemiştir). Hatta onu marazi eğilimlerinden bile tedavi etmeye çalışacaktır: "[...] mutluluğu seviyordu [...] o, ahlaksızlar gibi asla düşkünlük içinde aramayacaktı mutluluğu."¹ Pierre-Hansi ilişkisine ayrılmış sayfalar, mutluluğun okunabilir olduğu Bataille'ın tek aşk sayfalarıdır. Fakat Pierre, annesi gibi ("mutluluğun adından bile nefret ediyorum") sonunda mutluluğu mahkûm eder. Mutluluğa felaketi, çöküşü, annesinin dönüşündeki boşluğa atlamayı tercih edecektir. "[...] Ancak aşkımın parçalanmasını aşk diye kabul ederek, ancak bahtsızlığın tatmin edilme arzusu olan şeyi de arzu nesnesi diye kabul ederek sevdim ben."²

"Delilerin Tanrı hakkında söyledikleri şey, bu kadar çılgınca bir hakikatin bana attırdığı çılgılığın yanında hiçtir."³ *Annem* gönüllü olarak iradesini yitirmiş ve sefih, kendinden bıkmış, ama bu bıkkınlık karşısında ihtirash, kurtulamayacak kadar kendinden tiksinen (Tanrı'nın bağışlamasından daha güçlü olan şey –*Rahip C.*'de söylediği gibi– Tanrı'nın bağışlamamasıdır), en titreten yakınlığın peşinde koşan, çocukken, *hayvanken* gittiği ormanlardan onu ayırmış olanla giderdiği giderilemez susuzluğa bağlı bir kadının attığı

¹ A.g.e., 261.

² A.g.e., 275.

A.g.e., 239.

çığlıktır. Bu çığlık, annenin hakikati, anne ölünce oğulun hakikati olduğundan, oğulun da attığı çığlıktır: Oğul *bilir*, ondan önce Edwarda'nın da bildiği gibi; nihayet, Robert C.'nin bildiği gibi. Bataille öykülerinin bir hakikati vardır, öfkeli bir hakikat: Bilinecek hiçbir yanı olmayan bir boşluğun hakikati.¹ Fakat bilinmeyene denk olarak, şiddetle ve *boşuna* meydan okunmalıdır: "[...] annemin böyle davranmaya hakkı vardı, ondan daha enerjik, daha güçlü kimseyi hayal edemezdim; o, meydan okuduğu uçurumun bilinci ve cüretin ta kendisiydi."²

Annem tamamlanmamış olarak kaldı.³ Yine de kısa bir öykü onun devamını oluşturur: *Charlotte d'Ingerville* (Bataille, *Madam Edwarda*, *Annem* ve *Charlotte d'Ingerville*'le birlikte, *Divinus Deus* adı altında bir derleme yapmak istiyordu. Aslında bu öykülerden sadece biri, *Madam Edwarda* onun sağlığında yayımlanır). Charlotte d'Ingerville, Hélène'in yeğenidir. Hélène'in çılgınca sefihliği ona geçmiştir (zaten onu teyzesi "yetiştirmiştir"); ona "çürük kış" demektedirler. Fakat Hélène'den farklı olarak, sofudur ve Haçın dibinde saatlerce ibadet eder, ama günah çıkarmak için değil, çünkü o bir melektir, "ava çıkmış azgın" bir melek.

Pierre, annesi ölünce, annesi ile onun terk ettirdiği Tanrı'ya geri dönmek arasında tereddüt geçirir. Sonunda onun öğrettiği şeye sadık kalmayı seçecektir: Zaten o Tanrı değil miydi? Hélène'in başladığı eğitimi tamamlayan Charlotte'un ona öğrettiği şey budur: "[...] ben Tanrı'yı gördüğümde, annenin kalbinde tükenip giden ve hiçbir şeyin yatıştırılamayacağı tutku biçimindeydi. Ben Tanrı'yı bu biçimde

¹ Bunun hiç olmadığını bilmek hariç. Bataille 1952-1953'te bilmek ile bilmemenin karmaşık ilişkilerini sorunsallaştırmaya başladı. *A.g.e.*, 260.

Tamamlanmamış ve belirsiz. Bataille bütün kitap boyunca "edep-li" (yayımlanabilir?) bir versiyon ile çok açık saçık (yasadışı yayına yönelik mi?) bir versiyon arasında tereddüt eder. Metnin kaldığı hal onun açık seçik bir tercihi işaret etmemektedir.

sevdim ve onun için ölmeye hazır oldum.”¹ Zaten ölecektir ve Pierre de, onunla birlikte, mutlu ve ürkmüş bir halde, ikinci kez cehenneme inişi deneyimleyecektir. “Korku içindeydim, ama nihayet arzuladığı şey –tiksinti– olmaktan büyük zevk aldığını biliyordum.”²

Bir tiksinti ve bir azize. Bataille’ın kısa bir öyküsünü yazdığı bu azize (Bütün Eserler’deki *Divinus Deus* başlıklı derlemeye başkişisinin adıyla –Azize– eklenir). Onun “Azize”den başka bir adı olmayacaktır, fakat bu ad anonim ve namevcut bir addır. O bir fahişedir (Poissonnière Sokağındaki bir “masaj” evinde çalışmaktadır) ve rahibe olmak istemektedir: Tanrı’yı ve âlem yapmayı sever. Batailleci kadın kahramanların içinde sessizliğiyle, yokluğuyla (neşeliliğin ve coşkunun terk ettiği bir Edwarda’dır o), bunalmış kederiyle belki de en fazla eziyet eden odur. “Bitmek bilmez, cansız bir ürpertiyle kıvrılıp bükülen solucan parçalarına oldukça benzeyen”³ bedeni, esinlediği kararsızlık ve öfkeyle (baştan çıkartır ve ürkütür), yaşayan birinin gövdesi olsa da, bir orospunun gövdesi değildir. “Artık onu görmüyordum, ellerim cansızdı, sanki içimdeki dehşet beni kemiriyor, geceden ve ıstıraptan başka bir şeye açılmıyordum.”⁴ Hasta olana dek, kusana dek (yine de kusamadılar) içtiler; ertesi gün uyandıklarında, birbirlerine “karışmış” olup olmadıklarını bilmiyorlardı. Bataille’ın son erotik öyküsüdür bu: ve ilk kez onun bir öyküsü, ilave bir mide bulantısı gibi, marazi sevişmenin bilinçsizlik içinde yok olup gitmesini istemeye kadar varır. Son mide bulantısı ve bilinçsizlik; bunların ötesinde artık öykü ihtimali yoktur.⁵

¹ OC IV, 285, *Charlotte d’Ingerville*.

² A.g.e., 292. Sarane Alexandrian azizenin ürküttüğünü söylerken haklıdır; onun karşısında erkek korkup siner ve geri çekilme isteği duyar.

OC IV, 308, *Sainte*.

A.g.e.

Azize başlığı Bataille’ın değildir. *Charlotte d’Ingerville* gibi, daktilo edilmemiş kâğıtları arasında bulunan bu öykü *Charlott d’Ingervil-*

Orléans'da 1954-1955 arasında *Annem*, *Charlotte d'In-gerville* ve *Azize*'yi yazan Bataille son kez öyküye dönmüş-tü. Sonuç olarak pek az "edebiyat" yazdığını saptayabiliriz. *Gözün Öyküsü* 1927 tarihli; -yok edilmiş- W.C.'nin devamı olsa da, bu kitaplardan herhangi birini yazmak için Bataille'a birkaç ayın, en fazla bir yılın yettiğini düşünmemize imkân yoktur. *Göğün Mavis*i yedi yıl sonra, 1935'in ilk aylarında yazıldı. İkisinin arasında, hiç! Bataille'ın üçüncü öyküsünü -*Madam Edwarda*- yazması için altı yıl daha beklemek gerekir, hemen ardından *Ölü Adam*'ın ve *Küçük*'ün (bu kitabı da öyküler arasında sayabilirsek) geldiği doğrudur. 1945-1946'da *İmkânsız* takip eder (*Şiir Nefreti*; fakat bu arada *Julie* ve *Yanmış Ev* vardı); *Rahip C.*'yi yazması için 1949'u ve *Divinus Deus* için de altı yıl daha beklemek gerekir. Otuz yılda, az eser! Üstelik sadece *Rahip C.* ile *Annem* bir roman boyutlarındadır; diğer öyküler, tersine, kısalıklarıyla kendini gösterir. Şu nedenle de azdır ki, özellikle bu kitapların sadece altısı Bataille'ın sağlığında yayımlanmıştır (*Gözün Öyküsü*, *Madam Edwarda*, *Küçük*, *Göğün Mavis*i, *İmkânsız* ve *Rahip C.*) ve sadece üçü, son üçü, yasadışı olmayan bir şekilde, kendi adıyla yayımlandı (diğer üçü, gördüğümüz gibi, ancak el altından ve takma adlı baskılarla yayıldı). Bataille'ın öyküleri üzerinde etkisi olan bir lanet muhakkak vardır; onun edebiyatı üzerinde de lanet vardır.

le'in bir taslağı olabilir. Bambaşka bir öykünün de taslağı olabilir. Muhtemelen aynı yıllara -1954-1955- tarihlenmektedir.

Bu öykü dizisinin hiçbir otobiyografik nitelik taşımadığı açıktır. *Divinus Deus* kurmaca bir öyküdür ve belki de bütün Bataille öyküleri arasında (*Rahip C.*'yle birlikte) en kurmacasıdır. En fazla, *Azize* kişiliğinde, Bataille'ın otuzlu yıllarda vurulduğu ve boş yere "çıkarmaya" çalıştığı genç fahişe *Violette*'in -sulandırılmış, başkalarına karışmış- anısını tanımak mümkündür. Bu diyalog bu ihtimali çağrıştıracaktır:

"Gitmeyin."

Yavaşça cevap verdim:

'Gideceğim, ama sizinle birlikte,

Başını nefretle kaldırdı ve küçümseyerek tısladı:

'Beni burdan çıkarmak istiyorsunuz!'" (OC IV, 305, *Sainte*).

YARARLININ KÖLELİĞİ

16 Ocak 1951'de Ain'deki Nantua'da, karşılaşmalarından sekiz, kızları Julie'nin doğumundan iki yıl sonra Georges Bataille ile Diane Kotchoubey evlendi. Georges ile Diane Bataille'ın bütün ortak yaşamları boyunca idari gereklilikleri yerine getirmekte çektikleri güçlükler bu evliliğin olması için gereken işleri de güçleştirmişti. Evlenebilmek için gereken formaliteleri yerine getirmede her ikisinin de içinde bulunduğu güçlük, bu birlikteliğin geçerliliği konusunda, Vézelay'den beri yakın dostları olan Ain kaymakamı André Costa'nın Nantua Belediyesinde güvence vermesini gerektirdi. Georges Bataille'ın eski belgeler konusunda uzman bir eğitimi olsa da, ömrü boyunca her türden idari gerekliliği yerine getirmede güçlük çekmiştir: Bunlar ona yabancı olmakla kalmıyor, dahası kaygılandırıyordu da.

Bataille, bu dolaylı açıklamada, onun gözünde evliliğin taşıdığı anlamı belirtmiştir; bu anlam, yasak ile ihlal arasındaki bir tür uzlaşmadır:

“İki beden arasında ancak uzun sürede yerleşen mahrem bir anlayış olmadan, birleşme kaçamak ve yüzeyseldir, düzensizdir, neredeyse hayvanidir, çok hızlıdır ve genellikle beklenen hazza erişilmez. Değişim arzusu kuşkusuz marazidir ve kuşkusuz ancak bir hüsrandan diğerine yol açar. Alışkanlık ise, tersine, sabırsızlığın küçümsediği şeyi derinleştirme gücüne sahiptir;”
 “Alışkanlık, kargaşaya ve ihlale bağlı daha yoğun bir aşamaya yol açar. Böylece evliliğin hiçbir ölçüde felç etmediği derin aşka –aşka yasadan daha büyük bir güç verebilecek tek şey olan gayrimeşru aşklar bulaşmadan– erişilir.”¹

Georges Bataille ile Carpentras'ı terk etmelerinden birkaç ay önce Bayan Bataille olmuş Diane 1951 yazında Orléans'a

¹ OC X, *L'érotisme*, 112-113.

vardılar.¹ Orléans'a yerleşmeleri konusunda sahip olduğumuz tanıklık, belediye kütüphanesinde Bataille'ın yakın çalışma arkadaşı olacak, 1951 yılında ölen şair René-Guy Cadou'nun eşi Hélène Cadou'ya aittir. Onların karşılaşmaları, Hélène Cadou'nun tasviriyle, tam bir "saçmalık" şeklindedir (gördüğümüz gibi, ister Kojève'le konuşsun, ister Vézelay'deki bir kafenin müşterileriyle, Bataille, koşullara, konulara ve muhataplara bağlı olarak "saçma"ya yol açabilen bu aşırı ciddiyetten vazgeçmiyordu):

"Sanki başının ağırlığı heybeti üzerinde baskın çıkıyor-muş gibi hafif kambur, din adamı elleriyle havayı yumuşatan meçhul biri salonun dip tarafında görevliyle konuşuyordu. Somunlardan, cıvatalardan, takoz çivilerinden ve aksesuarlardan söz ediyordu ve sabırla, titizlikle, vaiz sesiyle, katalogluyor, tasnif ediyor, envanter çıkartıyordu; sanki en küçük örgütlenmenin evrenin resmi düzenine -bu düzen saçma bile olsa- karşılık verdiğini görmeyi dert edinmiş bir böcekbilim uzmanı gibiydi."

Hélène Cadou, bekleme salonunda tanık olduğu bu konuşmadan, ilerde herkese büyük zevk verecek bir ciddiyetle sonuç çıkarmıştı: "Eğer bu adam, sandığım gibi, bir hırdavatçıysa, dahi bir hırdavatçıdır."

Georges Bataille Orléans kütüphanesine müdür olarak atandığında, en azından onu okumuş olanların gözünde, şehre "şeytan" yerleşmişti.² Öyle bir "şeytan"dı ki, şehre kargaşa getirmemişse de, oraya vardığında rahatsızlık doruktaydı: Bu burjuva şehrin belediye başkanı (tutkunun aşırılığına daha fazla düşman bir şehir hayal edilemezdi) bir bakanlık görevine atanmasının ertesi günü eşi tarafından öldürülmüştü.

¹ Tam olarak 3 ve 4 Eylül 1951'de (Hélène Cadou, yazarla söyleşi, 1986).

² "Orléans'a şeytan gelmişti. Fakat insanlar karşılarında bambaşka birini görünce sakinleştiler" (Hélène Cadou, yazarla söyleşi, 1986).

Orléans'da Bataille "huzur" buldu (bu kelimenin onun durumuna uygun bir anlamı varsa tabii!). Hasta düşmeden önceki birkaç yılda orada kendini iyi hissetti. Paris'e yakınlık, başkente sık sık gidişi, çok sayıda dostun uğraması, bölgenin rahatlığı ve güzelliği (Bataille daha geniş -400 m²- ve daha zarif bir evde hiç oturmamıştı): Katedralin arka kısmına açılan güzel bir bahçeye bakan kütüphaneye bitişik eski bir piskoposluk.¹ Bataille'in kendi kendini nasıl sildiğini anlayabilmek için Orléans'a gitmek, Bataille'in o dönemde ve ömrünün son on yılında nereye yerleştiğini görmek gerekir: Bahçeye açılan giriş katındaki büroda geçen uzun yıllar, okuma salonunun sütunları arasında gezinen meçhul kütüphaneci (bu sütunlar ona bir kasap tezgâhını hatırlatıyordu),² *Lanetli Pay*'ın ana bölümünün (II. ve III. ciltler) uzun süren ve güç hazırlığı... Ergenlik döneminde özlem duyduğu inziva ve kapanmadan bir şeyler bulduğu hayal edilebilir.

Michel Leiris'in dediği gibi, "Bilge görünümü altında" Bataille'ı yakup kavuran şeyden geriye algılanabilen hiçbir şey kalmamıştı. 1925-1945 yıllarının aşırı hareketliliğinden geriye görünürde hiçbir şey kalmamıştı. Bataille yalnız bir insandı, çalışmak zorundaydı ("Sanırım o dönemde, karşılıksızlıktan aldığı hazzı onu sınırlandıran görevin hizmetine koydu, koyabilmek için çabaladı. Yükümlülüğün odağına bile oyunu yerleştirmişti" der Hélène Cadou) ve paradoksal bir biçimde, gerçek dünyanın köleliğini en şiddetli sarsıntılarla birleştirmeye ("dünyaların dibine" inmeye) onu mecbur eden yükümlülükten başına buyruk bir tarzda kendini uzak tutmuştu: "Onun kahkahası 'dünyaların dibini' açıyordu. Bir tür bilgece hoşlukla bu tuhaflıktan geri, aramıza

¹ Georges ve Diane Bataille piskoposluğun sağ taraftaki Renaissances kanadında oturuyorlardı (Dupanloup Sokağı 1 numara). A.g.e., Bataille'in "şeytan" tarafının Orléans kütüphanesinde bir dolabı bile vardı: *Cehennem*. Bataille buraya başka kitaplarla birlikte, incelenmesine izin verilmeyen kendi kitaplarını da kilitlemişti.

dönüyordu ve dikkatinin niteliği onu bir an gerçeklikten kurtaran bütün o siyah parıltılarla artmış gibi oluyordu.”¹

Bataille’ın “huzur bulma” olasılığı kuşkusuz yoktu. En ağır, en çetin –ve en “skandal yaratici”– kitaplarından bazıları Orléans’ta yazıldı. Ama en azından görünüşte, aldatıcı görünüşte huzura erişilmişti: sakın bir hayat. Orléans yılları, şimşeklerin çıktığı, mümkün olduğunca felakete sürüklenmiş, kaygıdan ve kötülükten başka düşüncesi olmayan, ama bunların başarıya erişmesine soluksuz kalana dek izin vermiş, başkalarının hesaba ve kâra kendini adaması gibi “şans”a ve “kapris”e kendini adanmış düzensiz, serbest bir yaşama, kargaşalı bir yaşama son vermiştir. Bataille bütün yaşamı boyunca kumar oynadı ve Orléans’a geldiğinde, oynadığı oyunları (aslında hep tek ve aynı oyunu oynadı) unutacak biri değildir, ama geriye dönüp baktığında, bunun kaygı verici aşırılığını ölçebilen biridir. Fakat bu, Bataille için geçmişten dersler çıkarma zamanının geldiği anlamına gelmez. Bir deneyimden bilanço çıkarmak ve bu bilanço-yu da bilgiye dönüştürmek kadar ona uzak bir şey yoktur. Yaşlanan ve hastalığın yakınlaştığı Bataille başka meydan okumalara girer ve kendini başka deneyimlere, kaygı verici başka aşırılıklara adar. Bunlar sadece ona özgü olmalarıyla ve başka kimsenin erişemeyeceği şeyler olmalarıyla o zamana kadar yaşadıklarından farklıydı. Bataille ölümle “oyun oynuyordu,” erotizmi daha yakıcı kılmak için de olsa, ölümü birçok kez provoke etti, birçok vesileyle kışkırttı... Şimdi ölümü yaşayacaktı, onu ölüm adına ve kendi üzerinde yaşayacaktı; tıpkı Çinliye işkence eden celladın yavaş yavaş ve sabırlı çalışmasının onu büyülemiş olduğu (ve hâlâ büyülediği) gibi, ölümün onun üzerindeki yavaş ve sabırlı

¹ Hélène Cadou. Kendisi de kütüphaneci olan Hélène Cadou Bataille’ın yaşamının ihmal edilen mesleki yanı üzerinde ısrarla durur: “Ben, genellikle pek sözü edilmeyen bir meslek insanını keşfetmiştim. Ondan meslek öğrenmek olağanüstüydü. Tamamen kendine özgü bir sınıflandırma yöntemi ve sistemi vardı” (söyleşi).

çalışması da onu büyüleyecekti. Ölümün trajik ve uyandırıcı boyutunun en önemli olduğu metinlerin bu döneme tarihlenmiş olduğuna kuşku yoktur: Bu *Erotizmin Tarihi*'dir, *Egemenlik*'tir; ayrıca da birçok konferanstır. Bataille Orléans'ta yaşının ve yalnızlığın nihayet imkân tanıdığı filozof olmamıştır; o, 1941-1944 arasındaki mistiğin aynısıdır; şu farkla ki, daha "karanlık" olmuştur, daha soğukkanlı olduğu için daha karanlık. O günlerde ölümü heyecan ve coşku içinde tasvir etmişti (savaş vardı ve Laure ölmüştü); artık beklenti içinde, silinmenin egemen anının sabırlı bekleyişi içinde yaşamaktadır. Ölüm hem başlangıç hem de sondur. Pencerenin karşısına yerleştirdiği masasında ölümü bahçeye ilkbaharın gelişini düşünerek yazar: "Egemen dünyada kuşkusuz bir ölüm kokusu vardır, fakat bu tabî kılınmış insan içindir; egemen insan için, bu, pratik dünyanın kötü kokusudur; eğer ölüm kokmuyorsa, kaygı kokar, kalabalık gölgelerin karşısında kaygıdan terler, ölüm orada baskılanmış halde varlık sürdürür, ama orayı doldurur."¹

¹ Bataille'ın bu çalışma odasında yazdığı eser toplamı (artık kafelede yazmamaktadır) önemlidir. *Erotizmin Tarihi*'nin sonunu, tamamlanmadan kalnuş olan *Günü Gününe Gerçeküstücülük*'ün ("Manyetik Alan" bölümünde bundan defalarca söz ettim) başlangıcını, tamamlanmamış kalan ve daha sonra *Gülmekten Ölmek ve Ölmekten Gülmek* adı altında birçok konferans metniyle birlikte birleştirmeyi öngördüğü *Din Teorisi*'ni, *İç Deney*'in 1954 tarihli yeni baskısına 1953 tarihli *Not*'u, (tamamlanmadan kalmış) *Lanetli Pay*'ın 3. cildi yapmayı düşündüğü *Egemenlik*'i, (üzerinde tekrar duracağım) *Lascaux* ile *Manet*'yi, *Annem*'i, *Charlotte d'Ingerville*'i ve *Azize*'yi, *Farksız İnsan Hiçtir*'i, birçok başka yazı da gönderdiği *Botteghe Oscure* dergisinde çıkan şiirleri, dahası, 1951-55 yılları arasında *Critique*'te çıkan bütün yazıları orada yazdığını belirtmek gerekir. Bataille hayatı boyunca hiç bu kadar çok yazmadı. Bununla karşılaştırıldığında yayımlananlar çok azdır: Sadece 1953 tarihli *Not*, *Lascaux* ve *Manet* çıkacaktır. *Gözün Üyküsü*'nün yeni baskısı (J.-J. Pauvert) ve *A Tale of a Satisfied Desire* adlı İngilizce çevirisi (Olympia Press Yayınları) takma adlar altında çıkacaktır.

LANETLİ BEDEN

594

Bataille'ın eserini bir muğlaklık uzun süredir hantallaştırmaktadır. Herkesin hemfikir olduğu üzere, Bataille'ın eseri en skandal yaratıcı eserlerden biri olduğundan, cinsel yasakların zayıflatılmasına katkıda bulunmuştur. Bataille'ın ölümünden kısa süre sonra ortaya çıkan (hatta daha önce başlamıştı bile) cinsel özgürlüğü alkışlayacağından kimse kuşku duymazdı. Hatta bunu, tüm gücüyle arzuladığı şeyin gerçekleşmesi olarak bile görebilirdi.

Aslında durum elbette böyle değildi. Bataille'ın erotizmi karadır, bahtsızdır, lanetlidir. Ne zaman ne de özgürlüklerin gelişimi buna deva olabilir. Esasen ve silinmez bir şekilde, bu erotizmden (cinsellik olarak değil, erotizm olarak) doğan şeye hiçbir şey çare bulamazdı, çünkü karanlık ve yaralayıcı göz kamaştırma niteliğini ölümden alıyordu. Bataille'ın bütün öyküleri, ölüme mahkûm oldukları için birbirlerini baştan çıkartan bedenlerin acımasız ve "kutsal" coşkusunu dile getirmektedir. Bunların hepsi, yüz kızartıcı entrikalarını –birbirlerinin üzerine atılmaları– sevmek için tek nedenin Tanrı'nın yokluğu olduğunu söylemektedir: Dolayısıyla ayrılıkları mutlaktır (Tanrı'nın var olmayan mutlaklığından geriye sadece bedenlerin ayrılığının mutlaklığı kalır).

Bataille, "cinsel faaliyetimiz sonunda bizi kaygılandırıcı ölüm imgesine perçinler..." dediğinde ya da tersine, aynı cümlede, "[...] ve ölümün bilgisi erotizmin uçurumunu derinleştirir,"¹ dediğinde, ölümü ve erotizmi kaygı içindeki ikili ve tersine ilişkinin içine yerleştirir: ölüm erotizmi yüceltir, erotizm ölümü arzu edilir kılar.

Şurası kesindir ki, Bataille, arzu ve erotizmin her türlü dinsel, ahlaki ve toplumsal yozlaşmadan önce geldiğini ilk ileri süren kişi olarak, sağlığında, kendisinden otuz yaş daha genç kişilerin saçma küçümsemesine katlanmak zorunda kalır. Örneğin 12 Şubat 1957'de verdiği, *Erotizm ve*

¹ OC VIII, 72, *Histoire de l'érotisme*.

*Ölümün Büyüleyiciliği*¹ adlı konferansta, erotizmin özgür ve mutlu olduğunu söylemesini konuşmacıdan bekleyenler, Bataille'ın, tersine, erotizmin esasen ve doğası gereği lanetli olduğunu, insanı ürpertecek denli lanetli olduğunu ciddi bir şekilde ileri sürdüğünü işitince, şaşkınlığa düştüler: Sevişmeyi (düşkünlüğe varana dek) parçalayan ve arzu edilen kılan bu lanettir; erotizm lanetli olduğu için daima dinin ve ahlakın dar sınırları içinde kapalı kalmıştır; bu sınırlar, insanın kendi ölüm korkusuna verme ihtiyacı duyduğu anlama sahiptir ve her zaman da sahip olacaktır ve bu nedenle, bu sınırları ortadan kaldırmaya çalışmak gereksiz ve imkânsızdır; bunları egemen biçimde –ama tek başına– ihlal etmekte özgür olmak isteyen kimse, bu lanetin ve bu korkunun karanlık, korkunç, cehennemi hazzını aramalıdır.

Bataille o dönemde yanlış anlaşılabilirliğini hissetmiş olmalıydı² (1957 yılında insanlar onu erotizmin teorisyeni ve

¹ Jacques Nantet'nin yönettiği "Cercle Ouvert" kapsamında gerçekleşen konferans. Rennes Sokağı 44 numarada toplanan bu grupta Bataille'ın verdiği tek konferans bu olmalıdır. Bununla birlikte grubun onur komitesinde, Adamov, Barrault, Cuny, Duvidnaud, Emmanuel, Guérin, Lefebvre, Leiris, Madaule, Mascolo, Morin, Claude Roy, Vilar, Wahl ile birlikte Bataille da yer alır. Birçok konuşma sözü edilmeyi hak etmektedir. Örneğin Ado Kyrou'nun konuşması: Yeryüzü yüzyıllardan beridir bir gözyaşı vadisi olarak kabul edilirken, "[...] erotizmin, isyanla birlikte, bizi bu engin sevince yöneltebilecek ender araçlardan biri olduğu kanısındayım." M. Héraud hatibin açıklamaları konusunda "genel olarak yabancılaşmanın ve özel olarak dinsel yabancılaşmanın kilit taşı"ndan söz eder. Erotizmi, kimilerinin "başkasına erişmelerini engelleyen zırhı parçalamaya" başladıkları bir lütuf olarak görerek sonunda Bataille hakkında şöyle der: "[...] çok kaygılı vurgularla, sonunda bir din adamı gibi konuşur." Bu konferans konusunda, Bataille'ın soğukkanlı provokasyonunu dikkate almak gerekir. Erotizmden konuşulmasını dinlemeye gelmiş bir dinleyici kitlesine kasıtlı olarak mistikten söz edecektir ve 1949 yılında Cambridge'deki bir kız lisesinde verdiği iki konferans vesilesiyle yaptığı gibi, dinden söz edildiğini işitmeye hazırlanmış bir kitleye de kasıtlı olarak erotizmden söz edecektir.

Az aydınlatılmış okurları için Bataille'ın tavrı gerçekten de muğlaklı. 1957 yılında *Erotizm, Edebiyat ve Kötülük ve Göğün Mavi-*

Sade okuru olarak tanıtmaya aceleci ya da hesapçı bir şekilde başlarlar); yeni erotizm teorisyenlerinin mutluluk verici yorumundan kaçınmak istedi: “Öncelikle, cinsel yasağın bir önyargı olduğunu, ondan kurtulma zamanının geldiğini ileri süren bu bayağı savların ne ölçüde boşuna olduğunu göstermeye çalışıyorum.”¹ *Şiir Nefreti*’nin yeni baskısı *İmkânsız* adıyla yapıldığında –1961– bunu daha ayrıntılı olarak tekrar söyleyecektir. Söylediği şeyin ise yaşlanmasıyla, hastalığıyla alakası yoktur, on beş yıl önce yayımlanan kitabı asla inkâr etmez. Bu kitabın sadece püritenleri değil, ahlaki reddedenleri de rahatsız edeceğini eğer o dönemde düşünebilseydi söyleyebileceği şeyi söylerdi (bütün yanlış anlamaların silinmesi için biraz uzun bir alıntı yapmak gerekir):

“Kitabın bu baskının ilk iki bölümüne damgasını vuran cinsel kargaşayı vurgularken kuşkusuz aynı ölçüde açık seçik davranıyorum. Bununla birlikte bu kargaşayı burada övecek değilim. Tersine. Bence cinsel kargaşa lanetlidir. Bu açıdan, görünüşe rağmen, bugün baskın çıktığı sanılan eğilime karşıyım. Cinsel yasakları yok saymanın çözüm olduğunu düşünenlerden değilim. Hatta insan potansiyelinin bu yasaklara dayandığını düşünüyorum: Bu yasaklar olmadan bu potansiyeli hayal edemeyiz [...]. Zaten bu kitabın yaşanamayacak bir cinsel özgürlük yönünde etkili olabileceğine inanmıyorum. Tersine: Soluk kesici cinsel delilik, bu kitaptan kaynaklanır.”²

si’ni –üçünü de kendi adıyla– yayımladı. Fakat kurmaca eserlerinin hepsinin –ya da hemen hemen hepsinin– gizli kaldığını unutmamak gerekir; takma adlarla çıkmış olan *Gözün Öyküsü* ve *Madam Edwarda*’nın durumu böyledir. *Ölü Adam* ve *Annem* yayımlanmamıştır. *Küçük* tükenmiştir. Pierre Angélique adıyla imzaladığı *Madam Edwarda*’nın 1956 tarihli yeni baskısına kendi adıyla önsöz yazarak muğlaklığı iyice arttırır.

OC III, 10, *Madame Edwarda*, önsöz.

OC III, 512, *L’impossible*, önsöz için notlar. Bu noktada Georges Bataille ile Jacques Lacan’ın gayet hemfikir olduklarını hayal ede-

Korkunç olan ölümdür. Kargaşa, ölümün kargaşasıdır. Arzunun kargaşasını mümkün kılan şey de ölümdür. Bu kargaşayı alkışlamak, bunu yürekten arzulamak, daha kötüsü, bu kargaşanın bir çıkış olduğuna inanmak, budala ve (yine!) idealist kişilerin işidir. Sağlıklı bir ten yoktur, çünkü ayrılmış ve ölümlü olmayan ten yoktur. Bir başkasının teni üzerinde kendini parçalayan tenin düştüğü uçurum, sonunda kendi düşeceği uçurumla aynıdır: Çürüme, tenin bu düşüşünün ve ten içine bu düşüşün anlamıdır. Bu, Bataille'in bu zamana dek pek az ifade ettiği bir şeyi, doğa karşısında hissettiği tiksintiyi belirtmesine yol açar. Bu tiksinti, uzun süre Toprak Ana'yla ilgilenmiş birinden gelince şaşırtabilir: "[...] Sanki çürüme, sonunda, içinden çıktığımız ve tekrar içine gireceğimiz bu dünyayı özetliyor gibidir; öyle ki, utanç -ve tiksinti- hem ölüme hem doğuma bağlanır."¹ Kadının hayvanlığının tiksindirmesi gibi doğa da tiksindirir, güzelliğinin "dehşeti" "hem tahammül edilebilir hem de büyüleyicidir," bu güzelliğin "müstehcenliği doğal hayvanlıktan başka bir şey değildir."² Bataille'in bu itirafı, hiç yapmadığı kadar çıplak itiraflarındandır (Edwarda'nın ya da *Ölü Adam*'daki Marie'nin zımnen yaptığından elbette temelde farklı değildir: Sadece daha kaba görülür, çünkü bu iki öykünün ortaya koyduğu duygudan kurtulmuştur. Bir anlamda, bu duygu onun anlamını farklılaştırır). Sanki ani bir kayıtsızlıkla kendisinden, onu ürküten ve büyüleyen şeyden -büyülenmeden çok korkudan- söz etmeye yönelmiş gibi, söz etmekte ısrar ettiğinden çıplaktır;³ ten eziyet

bilir miyiz? Bu konunun onlar arasında önemli bir sohbet mevzusu olması muhtemeldir. Gerçekten de başka yerlerin yanı sıra Guitrancourt'da, Jacques Lacan'ın evinde de düzenli olarak görüş-tüklerini unutmamak gerekir.

OC VIII, 70, *Histoire de l'érotisme*. Bataille "erotizm doğaya dönüş asla değildir, *tinin* utancın alanında olarak değerlendirdiği unsura geri dönüştür" (OC XII, 309) diye başka yerde belirtir.

A.g.e., 129.

Burada kuşkusuz yaşa ve hastalığa bağlı bir şey vardır; başka bir itiraf da bu konuda bir fikir verebilir:

çeker ve ona eziyet eden ölümdür. Fakat en korkunç, en kafa karıştırıcı şey eziyet değil, bundan *haz almasıdır*; tenin kendisini lanetleyen şeyden, çamurdan, acımasız kökenden zevk almasıdır ve bu onun acımasız sonudur:

“Varlıkta dehşet vardır: Bu dehşet, varlığın bütünlüğünün oluştuğu noktada varlığını keşfettiğim tiksindirici hayvanlıktır. Fakat hissettiğim dehşet beni geri püskürtmez, hissettiğim tiksinti midemi bulandırmaz [...] tersine, *ona susamış olabilirim*; kaçmak bir yana, bana yakından baskı yapan bu dehşetle, bana zevk veren bu tiksintiyle susuzluğumu kesin olarak giderebilirim. Bunun için, varlığın *hoşgörülemez* sırrına dokunma duygumu keskinleştiren *açık saçık* kelimelerim var elimin altında. Çıplak sırrı haykırmak için bu kelimeleri dile getirebilirim; bu sırrı tek bilen olmadığımı emin olmak isterim: O anda –yokluğunda kendimi *dışarda* bulacağım– bütünlüğü kucakladığımdan kuşku duymam: Haz alırım.”¹

Sevişmedeki hayvanlığın ne kadar dehşet verici olduğunu, sanki, bu hayvanlığın ötesinde, bütünüyle doğa varmış gibi, sanki kesinlikle tekrar içine düşmek için tesadüfen içinden çıkmış gibi, arzu edilen mide bulandırıcı bulaşıcılığını insanın hissetmesi gerekirmiş gibi (bundan kaçmaya gerek yoktur; tersine!), bu denli açık seçik ve sert hiçbir kitabında ifade etmez Bataille: “Çünkü sevişme sadece hayvani balçığa düşüş değildir; bunu takip eden ölümün ve çürümenin öngörüsüdür. Erotizm burada trajediye benzer [...].”² “Bü-

“Vaktiyle sevişirken, sevişmenin sona ereceği ve ben bu hazzı ya kalamadan öleceğim duygusu sevincimi gizlemezdi. Bugün mutlu taşkınlıklarında en yakıcı hazzın, bir düşte gibi, yok olduğunu görüyorum: Onu diriltebilecek imkânının olmadığını bir an kavırıyorum. Şenliğin taşkın zenginliği duygusu, kendimi Tanrı'ya denk gördüğüm saçma hinlik ve kahkaha yok artık bende!” (OC III, 552, *La scissiparité*, notlar).

A.g.e., 102.

A.g.e., 103.

yük” ölümün habercisi olan orgazmın “küçük ölüm” ânu Bataille’ın *Egemenlik*’te sözünü ettiği negatif mucizedir: Her şeyin anlık olarak hiçe indirgendiği, daha önemli bir yok oluşu öncelediği parçalayıcı an. Bu trajik anın dehşete geri dönüş vaadi, varlığın da sırrıdır.¹

Bu aynı zamanda *Erotizm*’in ilk cümlelerinin anlamıdır: “Erotizmin, yaşamın ölüme varana dek onaylanması olduğu söylenebilir.”² Sevişmeye *Evet* demek gerekir, ona evet demek ve bağışlanamaz ahlaksızlığa varana dek onu aramak gerekir; öyle ki, yoğunluk bakımından en büyük kargaşaya denk olan ölüme düşüş en derin kargaşa olmalıdır ve aşkın keskin acısı ise ölümünkine denk olmalıdır. (Hak eden kadının fahişeye) erotik başkalaşım(ı) ne kadar büyükse, teninin gizlediği şeye, dehşetine ve ölümüne düşüş de o denli baş döndürücüdür:

“Kişi aniden çıldırır. Bu çılgınlık bizim aşına olduğumuz bir şeydir, fakat böyle bir şeyi tanımayan ve farklılığıyla etkileyen bir kadının sevişmesine gizlice tanık olan birinin şaşkınlığını kolayca hayal ederiz. Kadının köpekler gibi azmış, hasta olduğunu düşünür. Sanki kudurmuş bazı fahişeler saygın bir kadının kişiliğine el koymuş gibidir... Hastalık demek bile yetmez. Şu an için, kişilik *ölüdür*. Şu an için, kişiliğin ölümü, fahişeye bütün ha-

¹ Bataille teni inkâr etmez. Onda aforoz yoktur. Dinin ve ahlakın yattığı haliyle yaşağı kabul edip savunsa da, kendisini bundan özgür ilan etmek için kabul eder: İhlal etmek için. Bataille gerçekten de erotik bakımdan çok özgür kalmıştır ve genelevler 13 Nisan 1946’da kapanmışsa da, onların sunduğu hazların yerine yenilerini geçirmeyi bilmiştir: Grup seks. Bunu Jean Piel’e şakayla karışık şöyle açıklar: “Jean, şunu anlamalısın, iki kişi ya da daha kalabalık sevişmek arasındaki fark, bir küvette ıslanmak ile denizde yüzmek arasındaki farktır” (J. Piel, *a.g.e.*, 135). Teni reddetmese de, tenin dehşet verici bir temsiliyle büyülenir; genç biriyken Remy de Gourmont’un *Le latin mystique* kitabını başucu kitabı yaptığında da tenden büyülenmiş olduğunu hatırlarız. *Bkz.* “Bedenler Okulunda.”

L’erotisme, 15. Ya da Bataille’ın 1924’ten beri kendisi için bir ahlaki öğüt haline getirdiği sav ölüme de bulaşır. Yaşama *Evet* diyen aynı hareketle ölüme de *Evet* demek gerekir.

reket serbestliğini verir ve o da sessizlikten, *ölmüş kadının yokluğundan* yararlanır. Fahişe bu sessizlikten ve bu yokluktan haz alır –gürültülü bir şekilde haz alır.”¹

MUTSUZLUĞUN ÖTESİNDE

“Kurucu türden felsefe bir yan faaliyetidir.”

Bunu, genellikle yapıldığı gibi, Bataille’ın yaşına ve uslanmasına mı bağlamalıyız? Okur (ve ün) kazanan eserinin karanlık sırrını yitirmesinden ve aşağılanmış ya da ürkmüş yargılara vesile olmasından aniden korku hissetmiş olmasına mı atfetmeliyiz? Durum şudur ki, eserine dair kendi yorumlarında o zamana dek görülmeyen bir ısrarla, Bataille eserinin “karanlılığını” azaltmaya çabalamasa da, en azından ona –kimi zaman geçici, kimi zaman yöntemsel– beklenmedik bir anlam vermeye çabalar. Eseri ve düşüncesi ancak görünüşte karanlık ve katlanılmazdır; bunlar ancak bu karanlığın, bu “katlanılmazlığın” ötesindeki bir şeyin olasılık koşullarıdır.

Bataille ilk kez kendini savunduğunda, görünüşü savunmak için bunu yapar; daha fazlası için değil:

“Geceyi seviyor muyum, bilmiyorum, seviyor olabilirim, çünkü insanın kırılğan güzelliği, ancak geldiği ve gittiği gecenin akıl sır almaz olduğunu bilmenin rahat-sızlığına dek sürükler beni. [...] Gece pislendiğinde, gecenin dehşeti varlıkları geniş bir çöplüğe çevirdiğinde, yavanlığı içinde gayet heyecan vericidir.

“Sanki kitaplarında bahtsızların yaptığı gibi yaralarını sergiliyormuşum gibi, benim “dayanılmaz” evrenimden bana söz ediyorlar. *Katlanmamıza* yardımcı olan sayısız çareyi reddetmeye, en azından ihmal etmeye ya da önemsiz görmeye bir eğilimim olduğu doğrudur.”²

¹ A.g.e., 116.

² OC XII, 20, *Botteghe oscure*, “Lettre à René Char sur les incompatibilités de l’écrivain.”

Her şey kargaşayı çağırır (pis gece, çöpün yavan dehşeti); her şey provokasyon gerektirir (sevmek, huzursuz olana dek sevmektir) – ve Bataille bu kadar gerekli bir provokasyondan kurtulabilir mi bilmiyoruz; fakat bu huzursuzluk bahtsızlık anlamına gelmez, “karanlık bir anlamına gelmez.”¹

Böyle bir kargaşa –büyük ve şiddetli olmalıdır– gerçekten de ürkütme amaçlı değildir: Felsefenin bir biçimidir yalnızca; her koşulda Bataille’ın yazdığı felsefenin (ve böyle bir felsefenin muhtemelen ender rastlanır olduğunu inkâr etmez, hatta Nietzsche olmasaydı, bu kadar “tutkulu” bir felsefe sonuçta pek az felsefi olurdu). Fakat kendini savunurken şunu da ileri sürer: Bu belirgin tutku olmasa, onun düşüncesinden geriye “kesinlikle bir şey kalmaz.”² Görünümün ötesinde bulunan şeye tek erişim koşulunun bu olduğunu nasıl kabul ettiğini daha fazla açıklamadan ve daha fazla kendini doğrulamadan, verdiği tanımı büker, ki bu da, bu görünümünün paradoksal etkisini, gizlemek bir yana, iyice artırır: “Ben mutlu bir filozof olduğumu söylemeyi tercih ederim.”³

Bunu nasıl anlamalıyız? Kuşkusuz, Hegelci anlamda bile olsa, nihayet bir “bilgeliğe” erişme olarak değil (onun düşüncesinin harekete geçirmeye çabaladığı şeye bundan daha ters bir şey olamaz. Bu düşünce kendi egemen “coşku”sunu so-

¹ Georges Bataille, radyo söyleşisi.

A.g.e.

Bu söyleşideki cümlelerin tamamı şöyledir:

“Elbette, öyle bir şey söylemem gerekiyor ki, bunun ifade tarzı benim için içerikten daha önemlidir. Genel olarak felsefe bir içerik sorunudur ve ben, kendi açımdan, zekâdan ziyade duyarlılığa çağrı yapıyorum ve bu noktadan itibaren, en fazla önem taşıyan şey, hissedilir niteliğiyle, bunun ifadesidir. Zaten, benim felsefem asla somut olmayan bir biçimde ifade edilemez; bundan geriye kesinlikle bir şey kalmaz. Ancak ona bir biçim verdiğimde tutkulu görülebilir, karanlık da görülebilir... Fakat ben mutlu bir filozof olduğumu söylemeyi tercih ederim, çünkü kendimi Nietzsche’den daha karanlık görmüyorum. Bununla birlikte belli bir noktadan itibaren, kargaşaya çağrı yapmak duygular için bir zorunluluk olur; kargaşa işin içinde olmadan insanlar harekete geçirilemez; fakat buna rağmen, kargaşa ne bahtsızlık anlamına gelir ne de karanlık.”

nuna dek ileri sürmüştür. Hiçbir umutsuzluk ona yeterince derinden erişemediğinden, “bilgeliğe” benzeyen herhangi bir şeye boyun eğmez).¹ Bunu, daha ziyade, bu tuhaf sav içinde, yöntemin ve (bahtsızlığın ötesine) geçişin birbirinden ayrılmaz olduğu anlamında anlamak gerekir. Bataille’in felsefesinin –ancak kargaşa yaratma pahasına– yapabileceği şeyi felsefe (genel olarak felsefe mi? Bataille Nietzsche’den ziyade Hegel’i düşünmekten kaçınmaz) yerine getiremez. Daha doğrusu, bunu yerine getiremez, çünkü varlıktan “sel, şimşek ve çığlık olasılığı, *yani olduğu hali*” kopartılıp alınmıştır; onu aşırı coşkusundan yoksun bırakarak, onun içindeki varlığın *zincirinden boşanması* (ve sadece bu zincirinden boşanma onun olmasını sağlar) engellediğinden beri artık var olamaz.² Artık felsefenin erişemediği her şey onda vardır: Genç ve güzel bir kadının baştan çıkarması, arzunun istisnai doğası, şatafat ve şehvet, *şans* (bu “derin” olamazdı; dolayısıyla felsefe onu gözardı eder); güçsüzlükten dolayı (“hırçın bir virtüözlükten dolayı hastadır”) artık erişemez. Fakat güçsüzlüğün onun erişmesini engellemesi yetmez, güçsüzlük bile onun için erişilmezdir: “Gerçekten de hiçbir şeyi çözemez. Hatta çözüm yokluğuna bile erişemez.”³

Bu sel, şimşek ve çığlık olasılığını varlıktan çekip alan felsefe *inkâr eder* ve inkâr ederken, “evren denen kusursuz bir bahtsızlık yokluğunun taban tabana zıddı” olan bahtsızlığa

¹ Dominique Auffret mükemmel eseri *Alexandre Kojève’de (La philosophie, l’État, la fin de l’Histoire*, Grasset, 1990) Bataille’in savaştan sonra Kojève’den uzak durmanın ötesinde, sürekli ona karşı görüşler belirttiğini ve kimi zaman Hegelci bilgelğe karşı Nietzscheci egemenlik tercihiyle onu sinirlendirmeye kadar vardığını çok haklı olarak belirtir.

OC XI, 168, *Formes et couleurs*, “L’amitié de l’homme et de la bête.” OC XI, 234. *Deucalion*, “Postulat initial.” Benzer bir şekilde, Bataille (felsefeye yüklediği bütün kötülüklerle suçladığı) varoluşçuluk hakkında da, erişme iddiasında olduğu yok oluşa erişemediğini söyler: “Varoluşçu düşünce daima kaçaktır, ama kendi içinde düşüncenin yok oluşunu asla tamamlamaz. Çişi gelen bir çocuğun olduğu yerde tepinip ne yapacağına karar verememesi gibi, hırçın bir virtüözlükten hasta bu düşünce ölmeden reddeder” (OC XI, 284).

tabî olur.¹ Nietzsche bile itaat etneme iradesi ne kadar güçlü olsa da, sel gibi akan ve çığlık atan varlığı kendi içinde yeni-den bulma arzusu ne kadar şiddetli olsa da, buna ancak vasat bir şekilde erişir: Eğer mutlu olmuşsa, olsa olsa, düşüncesini onu bunaltan bahtsızlığa bağlamayarak, “içindeki bahtsızlığın konuşmasına izin vermeyerek” mutlu olmuştur.

Felsefelerin, bahtsızlığın izin verdikleri yerde olmasına imkân tanıyarak, engellemedikleri şey, savın onların içinde imkânsız olması ve kendilerinin de *de facto* ahlaka dönüşmeleridir. Kabul edilmiş sıralamayı tersine çeviren Bataille, bahtsızlığın ahlakı (felsefeyi) üretmesinden ziyade, ahlakın bahtsızlığı ürettiğini ileri sürer. Öyle ki, ona göre, bu iki kelime birbirinden ayrılamaz; Camus konusunda, onu suçlayarak, bunu şiddetli bir şekilde ifade ettiğini gördük; gerçekten de Camus’ü *Veba*’nın kuru ve sert sayfalarında, isyana yol açabilecek bir ahlaktan mümkün olduğunca uzak olmakla suçlar. Bu *rıza gösteren* ahlak yerine (rıza göstererek gerçekten de mutlu olur, evren denen o kusursuz bahtsızlık yokluğuna denk olur), *inkâr* eder. Camus’nün de sırası geldiğinde benimsemiştiği bu inkârı Bataille “bahtsızlık ahlakı” diye adlandırır.² Sadece *bahtsız* bir ahlak olmakla kalmayan, aynı zamanda bu olguyla birlikte, “nefret dolu” da olan (“kavgada ihanet neyse, tutku için bu da odur”) bir bahtsızlık ahlakı.³

Bu suçlamanın sonuçları vardır; hatta bu sonuçlar önemlidir ve Bataille’in *pro domo* [kendi davasını] savunmasına beklenmedik bir *olumlayıcı* anlam verirler:

1. Benim eserim sadece görünüşte karanlık ve katlanılmazdır;
2. Bahtsızlık ne kadar büyük olsa da, benim ona ayırdığım pay ne kadar büyük olsa da, yine de bana boyun eğdirecek kadar büyük değildir;

¹ OC XII, 314, *Nouvelle NRF*, “L’au-delà du sérieux.”
 “Bahtsızlık kaygısı, bütün bir nefret ahlakının doğurucusudur” (OC XI, 248, *Critique*, “La morale du malheur: *La peste*”).
A.g.e., 249.

3. Eğer inkâr ediyorsam, herhangi bir kimsenin *katlanmasına* yardım etmek amacıyla değildir, kimseyi boyun eğmeye sürüklemek için değildir;
4. Ahlak, felsefeyi bahtsızlığa yöneltir;
5. Ahlak felsefesinin *Hayır*'ındaki kindarlığı "aşma" koşuluyla ancak egemenliğe erişilebilir;
6. Benim inkârım sadece ahlak felsefesinin *Hayır*'ını inkâr eder;
7. Bu nedenle benim felsefem, görünüşü ne olursa olsun, mutludur (evrenin bahtsızlık yokluğuna sahiptir), bu nedenle tek *egemen* odur.

Bataille, ne kadar trajik olsa da, her türlü yargıyı dünyadan uzaklaştırır (bu konuda, "trajik" kelimesinin anlamına çekince koyar; yani onun "bahtsızlık" kelimesinin anlamına indirgenmesini engeller), çünkü yargı korkuya nefreti (dünyadan duyulan nefreti) ekler. Nietzscheci rızadan çok uzak olmakla birlikte, Bataille, korkunun ötesindeki bir şeye (bu bakımdan, korkunun inkârı da bir geçiştir), ahlakın ötesindeki bir şeye (eğer isyan değilse ancak çöküş ya da bahtsızlık olabilir), belki de felsefenin ötesindeki bir şeye (herhangi bir şeye erişme güçsüzlüğünü temsil eden hakikate bile erişemez artık) erişmeye çağırır; şaşırtıcı bir basitlikle –incelikle– (bu inceliği, indirgenmesi gereken, yani daha "ince" kılınması gereken bir kavram olmadığı anlamında anlamak gerekir) *ciddiyetin* ötesine erişmeye çağırır. "Bahtsızlık kaçınılmaz biçimde ciddiyettir." Bu ciddiyetten ne kadar uzak olursa olsun, gerçeküstücülükten uzak olduğu kadar felsefeden de uzak olan belli bir nokta vardır ve bu, "hayatta, parçalara ayrılmamış hiçbir şeyin kalmadığı, olduğu şeyin tersi olmayan hiçbir şeyin olmadığı bir mezbaha ataleti gibi, dile getirilen düşünceden de" farklıdır. "Bu durumda, *olup biten* şey, sonucu ne olursa olsun, olmamış olandan, olandan, olmuş olandan ve olacak olandan farklılaşmaz."¹

¹ OC XII, 315, "L'au-delà du sérieux." "Filozof" Bataille üzerine Michel Foucault'nun şu cümlesi: "[...] belki de, –felsefi dilin bağdaşık-

FELIX CULPA

“Ruhların yıkıcı derinliğinin ortaya çıktığı İsa sevgisinin, bir işkencenin sarhoşluğu içinde verilmiş olmasaydı *olamayacağı* şeklindeki sinsi duygu *Felix culpa* deyiimiyle kurtulur.”

Kötülük konusu Bataille’in her yıl biraz daha ısrarla yazdığı bir konudur. Bataille’in eserlerine kötülük konusunun nasıl geç girdiğini gördük. Daha doğrusu, uzun süre bu eserde doğal denebilecek bir yer işgal eder. Simone (*Gözün Öyküsü*) zaten kötülük değil miydi? Yine de onun çileden çıkmasında yakıcı ve neşeli bir özellik vardır. Simone’u kendinden başka bir şeye indirgmeden ahlaken yargılamak mümkün değildir. Kötülük onu, o dönemde (yani yirmili yıllarda; ve *Gözün Öyküsü*’nün Bataille’in inancını terk ettikten sonraki ilk öyküsü, Simone’un da ilk kadın kahramanı olması şaşırtıcıdır) Bataille’i ilgilendirdiği kadar az ilgilendirir. Kötülük, Troppmann’ı (*Göğün Mavisi*), Edwarda’yı ve Marie’yi (*Ölü Adam*) de öykülerdeki herhangi biri kadar az ilgilendirir (hiç ilgilendirmedeği söylenemezse tabii). Savaşa kadar, Bataille’in kişilerini daha ziyade ölüm –sadece ölüm– ilgilendirir. *Rahip C*, bu kişiler arasında, kötülüğün ahlaki sorununu ortaya atıp düşünen ilk kişidir ve kendisinden öncekiler gibi, ölüm sorununu da ortaya attıysa, kötülüğün çekincesiz olumlanmasına olası tek cevap ölüm gibi geldiğindendir.

Kötülüğü anıştıran, onu kötülüğe dair yapılabilecek olumlamaların en aşırısına bağlayan bir kişilik –cinsi sapıkların en canavarı (bir anlamda, Sade’in edebiyattaki halinin gerçek dünyadaki karşılığı)– Bataille’in yoluna çıkmıştır:

lığı, hatta varlığı pahasına– felsefenin dil bilgisel işlevini öncelikle sürdürmeye çabalayan herkesin karşısına, felsefe yapan öznenin egemenliğini kendi içinde coşkuyla sürekli parçalayan Bataille’in örnek girişimi çıkartılabilir. Bu nedenle onun dili ve deneyimi işkencesi olmuştur” (“Préface à la transgression,” *Critique, Hommage à Georges Bataille*, no 195-196, Ağustos-Eylül 1963).

Bu, Gilles de Rais'dir. Kutsal egemenliğin en arkaik figürüne ve bütün dünyanın hemfikir olduğu üzere en iğrencine cevap vermeye kalkıştığında Georges Bataille altmış yaşındadır, hastadır.

Bataille yargılamaz (sadece, laf arasında, onun durumuna uygun cevap verir). Yargılamadığı gibi, bu canavarın varlığının ahlakçılar dünyasında yarattığı paradoksa, en az kabul edebilecekleri bir paradoksu da eklemekten çekinmez: Gilles de Rais bir canavar olabilir, fakat çocuk bir canavardır o. "Gerçekten de bir canavarlık söz konusudur. Esasen, bu canavarlık çocukçadır."¹ "Bu canavar bizim karşımızda bir çocuk gibidir. Çocukluğun canavarlığını inkâr edemeyiz. Çocuklar, ellerinden gelse, ne kadar çok Gilles de Rais olurlar!"² Yanılmayalım: Onu, "cinsel patoloji üzerine ender belgelerden biri"ni sağlayan biri olarak görmeye hazır olsa da, bunu asla psikanalizin olanaklarıyla yorumlamaya kalkışmaz.³ Eğer bir şey söylemek gerekiyorsa, soğuk bir şekilde, provokasyonu asla azaltmadan belirtir: "İsrar ediyorum: o bir çocuk."

Onda çocukluğun egemen mizacı vardır –büyüleyici olan da budur; tıpkı onun şiddetli ve korkutucu iştahına sunulmuş şiddet dünyasının egemen olması gibi: "İnsan soyu, Gilles'in gözünde, şehvetli bir kargaşa unsurundan daha fazlası değildi: Bu unsur bütünüyle onun egemen kullanımındadır, daha şiddetli bir haz olasılığından başka anlamı yoktur ve bu şiddet içinde kendini kaybetmeye devam eder."⁴

¹ OC X, 302. *Le procès de Gilles de Rais*.

² A.g.e.

Fransa'da en fazla okuduğu konu olan psikanalizden –ve uzman olmayıp da okuyan ilk kişilerden biridir– adım adım uzaklaşmasını bu alıntı ifade etmektedir: "[...] benim bakış açım psikanalizin bakış açısı değildir. Bu, psikanalizi bilmeyen birinin değil, bu anlayışı geride bıraktığından, deyim yerindeyse, unutmuş olan ve tasarımlarına pek alışkın olmayan birinin bakış açısıdır" ("L'érotisme et la fascination de la mort" konferansı, Cercle Ouvert, 12 Şubat 1957).

A.g.e., 311.

Bu insan –bedeli aynı şekilde canavar olmak olsa da– egemendi. “Hesabın asla hakın olamadığı” bu insan egemendir. Bu aşırı, gösterişçi savurganlık egemendir: “Bir çılgınlığın buyurduğu ihtiyaçları karşılamak için, devasa bir serveti hesapsızca israf eder.” Bu “akılsız müsrif,” “ne pahasına olursa olsun büyüleyici” bu çılgın adam egemendir.

O, hangi suçlarla suçlanırsa suçlansın, büyüler; tıpkı, “en fazla kan akıtan insan mezbahaları” olan Mexico’daki Azteklerin kanlı kurbanlarının otuz yıl önce Bataille’ı büyülemesi gibi. Öylesine büyülenmiştir ki, bir mahkeme kurmaya kadar varır. Fakat Gilles de Rais’yi değil, dönemini, feodaliteyi ve bir kez daha Hıristiyanlığı mahkemeye çıkarır: “Gilles de Rais’nin suçları bu suçları işlediği dünyanın suçlarıdır. Bu kesik gırtlaklar, bu dünyanın çırpınan titreyişlerini sergilemektedir. Bu dünya, bu gırtlakları savunmasız bırakan acımasız farklılıkları kabul etmişti. Bu trajik oyunları serbest bırakmıştı –ya da serbest bırakmasına ramak kalmıştı: Egemen gücünün sınırındaki zıvanadan çıkmış birinin oyunları.”¹ Bu “ölümcül görkem”in uyguladığı büyülenmeye karşı, ahlaki bir itirazın ani nüksedişi değilse, bu suçlamayı nasıl anlamalı? (Azteklerden söz ederken Bataille hiç çekincesiz büyülenmesini asla yumuşatmadı). Çünkü –Gilles de Rais karşısında olduğu kadar dönemi karşısında da– büyülenmenin ya da en azından, muğlaklığın egemen olduğundan nasıl kuşkuya düşülebilir (Bataille’ın daima ikincil anlamda kullandığı kelimeleri ilk anlamıyla anlamak dışında): Bu şiddetli dünyanın yıkıldığı savaşıyla duyulan büyülenme (“ürkütücü bir oyun, ama oyun”);² soyululuğun, her sınıftan daha fazla, çalışmayı küçümseyerek tattığı büyülenme (“Gilles de Rais, insan faaliyetlerini büyülenmeye, ayrıcalıkların oyunlarına terk etmeye yönelik hareketi saf halde temsil eder”).³ Bataille’a göre, ahlaki so-

¹ A.g.e.

² A.g.e., 305.

A.g.e., “Özgür insan düşmeden çalışamaz.”

run şöyle ifade edilir: Ya sevmeye yer vardır ya da yargılamaya. Ahlakının dışladığı bu dünyayı arzusu sevmektedir, ahlakın sevdiği dünyayı ise arzusu reddetmektedir. Bataille bunu özlü bir şekilde itiraf eder: “Şiddet, baştan çıkarma ile dehşet arasındaki muğlaklığı içerir.”¹

Dolayısıyla bizzat Gilles de Rais’ye saldırmak yerine (sistemin aşırılığını mahkûm eden ve aşırılığın sistemin bizzat anlamı –ama suçlanan anlamı– olduğunu kabul etmek istemeyen ahlak bunu yapacaktır), Bataille, feodali-teye, şiddetli kabalığına, feodallerin kültürsüz şiddetine saldırır. Gilles de Rais cinsel aşırılıklarından ziyade (Mac-hecoult senyörünün etkileyici serveti karşısında paçavralar içindeki birkaç ergenin değeri nedir ki?), dinsel düzene iki kez karşı çıktığı için mahkûm edilir: Bir din adamına karşı çıkmış ve şeytana başvurmuştur. Sistemin bu iki “aşırılığı” kendine karşı kabul etmesi ve onu mahkûm etmek için bunu kullanması, feodal sistemin hakikatinin ne olduğunu her türlü ahlaki yargıdan daha iyi dile getirmektedir. Fakat Gilles de Rais’nin suçları feodal sistemi teşhir ederken, aynı zamanda –ve esasen– bu sistemin temel taşı olan Hristiyanlığı da teşhir etmektedir. Bu Bataille için mutlu günah (*Felix culpa*) konusunda *Erotizm*’de söylediği şeye geri dönme vesilesidir. Günah Hristiyanlığa gerekmektedir, “hatta belki de Hristiyanlık suçu gerektirmektedir, bir anlamda, bağışlamak için dehşete ihtiyaç duyar.”² Suç ne kadar büyükse, insanlar karşısında işlenen suç o kadar az bağışlanabilir, Hristiyanların Tanrı’sının âlicenaplığı da o kadar aşikârdır. Dolayısıyla Tanrı’nın iyiliğinin engin, sonsuz, parlak ortaya çıkması için suçun mümkün olduğunca büyük olması gerekir. Tanrı sonsuzdur, günah sonsuzdur. Bataille’in bütün ömrü boyunca Tanrı’ya ihtiyacı olduğunu, çünkü sadece Tanrı’nın günahı sonsuz kıldığını söyleyebilirim (hata böyle sonsuz olamaz). İnsanın doğduğu günah

¹ A.g.e., 313.

² A.g.e.

sonsuzdur, İsa'nın çarmıha gerilmesinin günahı sonsuzdur (*Nietzsche Üzerine*'de bunu söylemektedir), dolayısıyla insanın Tanrı'yla ilişkisi sonsuzdur, bu bir suçluluk ilişkisidir. Tanrı'yla ilişkinin anahtarı iyilik değil, kötülüktür: Tanrı'ya denk, sonsuz bir kötülük (öyle büyük bir sonsuzluktur ki, bu geçici ve paradoksal yapımı tamamlamak için Bataille Tanrı'nın var olmadığını tekrar tekrar söylemeyi asla ihmal etmez). Suçluların en iğrenci büyüler, çünkü bu arkaik ve egemen sonsuzluk niteliğine sahiptir.¹

EVRENSEL TARİH

Georges Bataille'ın bunca uzun süre ve süreklilikle projesini beslediği bu "evrensel tarih" in ne olabileceği sorusunu sormazsak, hayatı üzerine bu düşünme hiç kuşkusuz eksik kalırdı. Bu fikrin ilk ortaya çıkışı (bizim bildiğimiz ilk elbette) 1934'e uzanır. O dönemde Raymond Queneau'dan yardım talep etmişti. 1960 yılında, yani yaklaşık otuz yıl kadar sonra, bu konudaki fikri değişmedi.² Olsa olsa, binlerce sayfanın altında değilse de, yüzlerce sayfanın altında kalmıştı. Bataille'ın 1950'den ölümüne dek bu projenin sürekli yeniden başlayan taslağı olarak okunmayacak ve okunmaması gereken pek az sayfa yazdığı kesindir. Üstelik, bu konuda olağanüstü olan şey, oluştukça siliniyor olmasıdır ya da tamamen silinmese de, erişilemeyecek biçimde yer değiştirir-

¹ *Gilles de Rais Davası* 1959 yılında "Clup du livre Français" tarafından yayımlandı, ardından 1965'te J.-J. Pauvert yeniden yayımladı. Georges Bataille'ın tanıtım metni yaklaşık 80 sayfadır. Bu bölümdeki unsurlar oradan alınmıştır. Ardından, yine Bataille imzalı, bir "Tarihsel Verilerin Analizi" gelir. "Ruhban Mahkemesinin Hükümü" ile "Seküler Mahkemenin Hükümü" de bunu izler. Gilles de Rais'nin iki davasının metinleri tutanaklardan oluşturulmuş ve bizzat Bataille tarafından notlandırılmıştır. Kilise mahkemesinin Latince tutanağı Pierre Klossowski tarafından tercüme edilmiştir. Eser bir bibliyografiyle noktalanır. Elbette şu farkla ki, Queneau buna katılmadı.

mesi veya sapmasıdır; öyle ki, *Egemenlik* kadar temel bir kitap bile (daha az önemli olsa da, örneğin *Din Teorisi* gibi) Bataille'a yayımlanmak zorunda değilmiş gibi gelir. Başka eserler de büyük ölçüde elden geçirilir. Örneğin *Erotizmin Tarihi*'nin durumu böyledir; ve büyük oranda kısaltılarak, tarihsizleştirilmiş bir adla, *Erotizm* diye yayımlanır.¹

Bu “evrensel tarih”ten, yine de biri 1955'te, diğeri 1961'de iki kitap yayımlanır, *Lascaux* ve *Eros'un Gözyaşları*. Bunların her biri, kendi tarzında, “yerel olarak” (bu kitapların ikisi de sanat tarihiyle ilgilidir) bu tarihe tanıklık edebilir. Bu “Tarih”in nasıl olacağını kimse bilmemektedir. *Lanetli Pay* genel adı altında yazılmış üç kitabı bir araya getirmek, bunlara *Din Teorisi*'ni, *Lascaux*'yu, *Eros'un Gözyaşları*'nı eklemek, nihayet, orada burada –çoğu da tesadüfen– verilmiş birkaç konferansı ya da basılmış yazıyı² eklemek, belirgin bir fikre sahip olmaya yetmeyecektir. Bataille'ın projelerinin, birbirlerini ortadan kaldırmadıklarında, nasıl “değiştikleri,” başkalaştıkları görüldü. Böyle bir projenin niteliğinin Bataille için imkânsız olduğuna kuşku yoktur. Bunu yapabilmenin entelektüel imkânlarına sahip olmadığından değil, onun için olası bir son, bir anahtar, çözülecek bir bulmaca olmadığındandır; tamamlanmamışlık kuraldır. Bataille, bir “Evrensel Tarih”i bütünüyle yazmış olsa bile daha sonra, sıfırdan yeniden başlamayı kesinlikle düşüncü: Gerçekten de olası bir son yoktur. Olası son yoktur, çünkü bir son olmayan, ama tamamlanmamışlığı mutlak kılmanın bir tarzı olan ölüm vardır.

Bununla birlikte böyle bir eserin bir planı vardır. Bu kitabın planı mıdır, yoksa (bütün diğerleriyle bir araya gelecek *bu* kitabın parçası olacak) bir başkasının mıdır? Elden geçirilmiş bir dizi yazı –aralarında “Vézère Vadisi” üzerine

¹ *Yararlılığın Sınırı* da beş yıl gecikmeyle baştan sona yeniden ele alınarak *Lanetli Pay* adıyla yeniden yazılmıştır.

1959 yılında yazılan yazıların muhtemelen en ilginç olan “İnsanlığın Beşiği: Vézère Vadisi” yayımlanmayacaktır.

olan da yer alır- ilk bölümün temelini oluşturabilir ve kuşkusuz yine elden geçirilecek olan *Egemenlik*'in en önemli sayfalarından birkaçıyla tamamlanabilirdi.¹ İkinci bölüm, "oyun olarak savaş" üzerine ve "krallık dini" üzerine geliştirilen temalardan oluşurdu. Üçüncü bölüm, çalışma ve kölelik, Hıristiyanlık ve krallığın ölçsüzlüğü, nihayet eşitlik (ölçü) üzerine; dördüncü ve son bir bölüm ise, devrim ve ölçsüzlük, Fransız, Rus ve Çin devrimlerinin ilişkileri ve nihayet egemenlik üzerinedir.² Kuşkusuz bu Bataille'in yaptığı tek plan değildir (Bataille her konu üzerinde her türden plan yapıyordu; hatta gündelik hayatını bile planlıyordu): Yine de bu imkânsız kitabın olası planlarından biri buydu ve herhangi bir başka plan da bunun yerine geçebilirdi.

Dört yıl önce (1955'te) *Lascaux ya da Sanatın Doğuşu*³ yayımlanmıştı. Bu eser, *Lanetli Pay*'ın ve *Egemenlik*'in hazırlığından ziyade, bir yeniden ifadesidir (bunun nedeni, hiç kuşkusuz, lüks eserin yayıncı tarafından geniş bir kitleye yönelik görülmesiydi). Yine de *Egemenlik*'teki suçlayıcı vurguyu korur: "[...] yasaklar çalışmanın örgütlediği dünyayı, ölümün ve cinselliğin hiç durmadan işin içine kattığı altüst oluşlardan korunaklı kılar -tabii olabilirse, olabildiği ölçüde: İçimizdeki bu hayvanlık, içinden çıktığımız çamura benzeyen çiğ hayatı ve doğayı topluluğun içine sürekli dahil eder."⁴ (Bununla birlikte burada ihlal söz konusu değildir).

Bataille'in sağlığında yayımlanmadan kalmış olan "İnsanlığın Beşiği" yazısı, hiç tartışmasız, bu "evrensel tarih"ın kökeni olarak görülebilecek şeye daha yakındır. Ve bu kökenin ölüm olması şaşırtıcı değildir (bu paradoksa Bataille

¹ Bütün Eserler'de yayımlanan sayfalardan (VIII, 262-271) yorumladım.

Plan OC IX, 485'te yayımlandı. 27 Temmuz 1959 tarihli dir.

Tam adı *Tarihöncesi Resim. Lascaux ya da Sanatın Doğuşu*'dur (Éditions d'art Albert Skira, 1955), Hans Hinz ile Claudio Emmer'in ürünü olan renkli, metin dışı 68 röprodüksiyonla birlikte, 30 Nisan 1955'te basımı tamamlanmıştır.

OC IX, 39.

hiçbir provokasyon dahil etmez): “Böylece çıkış noktası olarak, ölümün dehşetli alanını kavrayabiliriz.”¹

Lascaux’daki olağanüstü freskoların tanıklık ettiği (bu adla yayımlanan kitapta Bataille’ın söylemediği) şey, ilkel insanın dehşetinden kaçmadan ölümü kavrama ve onu, iyi kötü, aşma tarzıdır. Hayvan temsilleri, avcılarının onlara vaat ettiği ölümün anlamını taşınmaktadır:

“Duvarlara bu atları ve boğaları çizerlerken, büyüünün duygudaşlığı yoluyla, kendi geçimlerini sağlayacak bu unsurlara erişim yolunu açma umudu taşıdıklarına şüphe yoktur [bu, geleneksel olarak teskin edici ve agnostik yorumdur], fakat öldürdükleri hayvanları resmederek, tam olarak kendi çıkarlarından başka bir şeyi hedefliyorlardı: Çözmek istedikleri şey, onlara musallat olan ölüm sorunuydu. Kuşkusuz ki, ölüm onları korkutmaya devam ediyordu, fakat kurbanlarıyla *dinsel* bir duygudaşlık kurarak ölümle özdeşleşip onu aştılar.”²

Arkaik insan ölümü temsil ederek ve seyrederek, en büyük güçlerinden birini elde etmiştir. Bütün zamanların dinlerini yaratan budur: “Ölüm düzeyinde” yaşama gücü.³

Bu temsil, ölümün bu imkânsız ehlileştirilmesi kısa sürede daha gelişkin başka biçimler aldı. Örneğin ölümlere bir mezar vermek bunlardandır: Bataille burada insanlaşmanın ilk işaretlerini görür.⁴ Bu ilk işaretleri başka işaretler derhal izleyecektir: “[...] Bu farkındalıktan erotizm ortaya çıkarak, insanın cinsel yaşamını hayvanınkinden ayırdı.”⁵ Böylece

¹ OC IX, 370, “Le berceau de l’humanité: la vallée de la Vézère.”

² A.g.e., 373.

³ A.g.e., 375. Bu da yeni bir yer değiştirme mi? Bu güç, *Egemenlik*’te, dinler ona aşkın bir anlam verdiğinde bir düşünüş olarak görülmüştür.

O zamandan beri yapılan araştırmalar, ölümlerin konulduğu ilk mezarların ilk insansı izleri taşıdığını göstermektedir. Bununla birlikte bunların sistematik uygulamalar olduğundan kuşku duyulabilir. O dönemde mezarlar bir ayrıcalık statüsü olabilir.

Les larmes d’Éros, 20, J.-J. Pauvert.

Bataille kitaplarının sonuncusu olan *Eros'un Gözyaşları*'nda erotizmin tarihine (daha doğrusu, erotizm temsillerinin tarihine) girer. Asla yazılmamış olan bu "Evrensel Tarih" in ilk cümlelerini, *Egemenlik*'in tarih-karşıtı çağrılarını öncelleyen tarih-karşıtı kökenini hayal etmek mümkündür.

GEMİ AZIYA ALMA¹

"Esasen, sözünü ettiğim resim kaynaşmış duruyor,
canlı ... yanıyor yargının ve sınıflandırmanın
gerektirdiği soğuklukla söz edemem ondan."

Bataille'in eserinde sanat, örneğin (ressamların, yazarların, fotoğrafçıların gayet etkin bir şekilde bir araya gelmesini sağlayan) gerçeküstücülüğe elverişli koşullar gibi, sadece koşullarla açıklanabilecek tesadüfî bir yer işgal etmez. Tersine, sanat merkezî bir konumdadır. Bataille ("Kayıp Amerika" yazısından beri) *a priori* dışsal unsurları düşüncesinin merkezine yerleştirecek ve onu besleyecek tarzda davranmıştır (bu bakımdan, "heteroloji" adı altında teorileştirdiği şeye uygun davranmıştır). Abartılı da olsa, şöyle ifade edilebilir: Bataille deneyimlediği her şeyi anında kavrayıp benimsemiştir. Düşüncesinin tesadüf ettiği her şey, kendi süreçlerini –bir anlamda "geviş getirme" süreçlerini– ilgilendiren amaçlar için kullanılabilir.

Sanat Bataille'in eserine daha önce etnolojinin, antropolojinin, ekonominin, fiziğin, dinin, mistisizmin, vb nüfuz ettiği gibi, bir anlamda, "kanıt" sıfatıyla nüfuz eder. Çünkü bu nüfuz edişten önce, Bataille'in teorileştirme araçlarını hazırlaması gerekiyordu; ve bu teorileştirme bu nüfuz edişle birlikte hazırlanmıştır. Sanat bu eserin içinde onu belli belirsiz değişikliğe uğratabilecek şekilde ortaya çıkmaz; tersine, bu ortaya çıkış eseri güçlendirir, doğrular (örneğin *Eros'un*

¹ Goya hakkında Huysmans'ın sözü.

Gözyaşları, trajik erotizm *temsilleri* aracılığıyla evrensel tarih okumasının ilkelerinin açıklanmalı bir uygulamasıdır. Sanat Bataille'ın başka bir şeyi düşünmesine yol açmaz, fakat aynı şeyi yeni unsurlar aracılığıyla düşünmesini sağlar. Bunlar onun filozof olarak hep düşündüğü şeylerdir: kutsal, kurban etme, çalışma, erotizm, ihlal, ölüm, vb. Yazar olarak da üzerinde hiç durmadan oynadığı şeyler: korku, skandal ve uzlaşım gibi şeyler arasındaki belirsiz ilişkiler.

Resim basitçe verili değildir (bu durumda sadece *görünür* olurdu): Resim herkesin cevap vermesini beklediği uzlaşımaya denk (insanların ölümü daha geniş bir bağlamda görmeye kendilerini hazırlayarak kendi ölümlerini uzaklaştırdıkları bir şatafat), *hiç artan olmayan* bir şey değildir. Bataille'ın aradığı korku –bunu hâlâ “ateşlilik” diye adlandırır–, resmin aniden uzlaşımından kaçtığı, aniden onu aştığı şeydir. Resim sadece verili olan değildir: Tersine, kaçtığı şeydir, *kaçan* şeydir, sanki (türden, gerekçeden, uzlaşımından) paçayı sıyrır gibidir, bunları *düzeltilirken* ya da kendini onlardan *kurtarıırken* tesadüfen ortaya çıkar.

Bununla birlikte bu ortaya çıkışın ilkesinde –Bataille'a göre– korkudan daha fazlası vardır. Ürkemek ona yetmez, örneğin işkence gören, sabırla, titizlikle parçalanan, canlı canlı yüz kez parçalanan Çinli'nin ürkütmesi, bu ürküntü, bu dehşet, (titreyen, ürperen bir dikkat bile olsa) sadece dikkatimizi çekmekle kalmaz. Ayrıca, dayanılmaz biçimde bir mutluluk hali de olur; daha kötüsü, bu mutlulukta kendinden geçiren bir sevinç vardır (işkence sırasında çekilen fotoğraflardaki gülümseyiş elbette altüst edicidir). Bataille'ın düşlediği bu mutlulukta –ve bu dayanılmaz olduğundan (akla rağmen, buna dayanmamız istenir), resmin ortaya çıkmasını sağlayan *tarifsiz nitelik* vuku bulur. Her şey daha kötüye doğru gösterişli bir biçimde yönelmiştir ve bununla birlikte olası bütün korkulardan (aklın karşılık vereceği her korkudan) daha berbatı vardır: İşkence görenin hastalıklı aşırılığı, haz alışı ve tadını çıkarması. Kendinden geçme

akul için neyse tarifsizlik de tür için odur: Türün parçalayan mantığı.¹

Bir eser, bu kez bir resim (Gautier d'Agoty'nin *Anatomi* tablosu), Bataille tarafından *Eros'un Gözyaşları*'na yerleştirilerek, bu işkenceyi hatırlatır (birçok başka eser de bunu yapar: parçalama, kafa kesme, iğdiş etme sahneleri, çark ve askı işkenceleri, kolların ve bacakların ayrılıp yakılması, vb). Eser bu işkenceyi akla getirir, fakat tuhaf bir şekilde, onu *stilize eder*. Doğranarak, içi deşilerek, parçalanarak işkence gören Çinli sadece acımasız bir halde değildir, *üstelik* mutludur (en azından, onda bunu gören Bataille'in görülmesini istediği budur). Gautier d'Agoty'nin resmettiği iskeleti çıkmış, gövdesi açılmış, sırtı kıkına dek çıplak ve oyulmuş kadın sadece kuşku duyulmayan ve çıldırtıcı olmakla kalmaz, *üstelik* arzu da uyandırır. Bu öyle bir *aşırılıktır* ki, daha baştan her türlü uzlaşımın dışına atılmış olduğundan, bir eser daha baştan kendinin fazlası (ya da eksikliği) olur, kendi beklentisinden bile sıyırtır ve hatta "en kötü"yü bile her zaman doğurabilir. Bu "aşırılık," bu "sıyırtma," bu "en kötü," Bataille'in "üslupçuluk" diye adlandırdığı şeydir: "Bu kelime onu kullananların zihninde bir küçük düşürme ilanı değildir. Yokluğunda kendimizi uzlaşımından asla kurtarmayacağımız gergin şiddeti ifade etmek anlamında kullandım. [...] Üslupçuluk coşku arayışıdır."²

Hayatının sonunda -Bataille bitkindir, hastadır- ne bir yargı ne bir sınıflandırma anlamı taşıyan bir kelime kullanır. Az kullanılan ya da aşağılanan bu kelimeyi ne kullanımdaki sıklık ne de vurgu bozabilir. Hem gerçeküstücülüğü aşınmadan kurtarmak³ hem de bir sanattan çok bir sanat tavrını belirtmek için, gerçeküstücülüğün bir momentinden çok

¹ Louis Carpeaux'nun fotoğrafladığı "Yüz parça" denen Çin işkencesinin resmedilmiş bir versiyonu da mevcuttur: José Gutiérrez Solana, *Suplicio chino* (1886-1945).

OC X, 622, *Les larmes d'Eros*.

"Günümüzün üslupçuluğu olarak temsil edilen" gerçeküstücü resim (OC X, 622).

ondan kopuşları, bir zaman ve adlardan çok, bütün zaman ve bütün adları, –koparak– aşırılığa vardırılmış yoğunluğu belirtmek için, sadece bir kavram olarak ortaya atılmıştır (onun zihninde bunun bir kategori olmadığı kesindir): “Günümüzde hiç kimse gerçeküstücülük kelimesini, André Breton’un bu ad altına yerleştirdiği okulla sınırlamamaktadır. Bununla birlikte ben üslupçuluktan söz etmeyi tercih ettim; ateşliliği yorumlamayı dert edinmiş ressamaların temel birliğini belirtmek istiyorum: Ateşlilik, arzu, yakıcı tutku.”¹

Bataille, hayal edilebileceği gibi, sanatın uzlaşımından özgürleşebileceğini, yani mutlak anlamda özgürleşebileceğini düşünme saflığını asla göstermedi. Bir tarih Tarih’ine inanmakta teolojik olarak haklılık olması anlamında; isyanların orada burada bırakmış olabileceği izlere (politik, estetik ya da ikisi birden) bir devrimin sonuçta kesin bir anlam vermemeyi başarması anlamında, bir sanat tarihine asla inanmadı. Her dönemin kendi uzlaşmaları vardır, tıpkı her bir dönemin kendi düzeninin olması gibi; ve Bataille’ın –yargılamaktan ya da sınıflandırmaktan uzak durarak– resmi deşifre etmesini ve ondan etkilenmesini sağlayan “ateşliliğe,” “arzuya,” “yakıcı tutkuya” kıvılcımlarla, şimşeklerle de olsa erişmek için, sanat, her seferinde, bu ikisinden de özgürleşmek zorundadır.

Bir tarihçi de olan (sanatın ayrılmadığı bir tarihin tarihçisi olan) Bataille, düzenin hükmü zayıfladığında ve bütün *esinli* kitlelerin, insaflarına kalmış bir halde kendi ellerinde tutma imkânlarını ellerinden kaçırdıklarındaki kadar asla sert, bu kadar baskıcı, uzlaşmalarının da bu kadar *şişkin* olmadığını fark eder. Çünkü uzun süre boyunca düzenin inşaaı sanatın amacıydı, sanat köleleştirildi (kiliselerin ve sarayların basamaklarında diz çöktürüldü). Uzun süre boyunca, “gücüyü kitlelerin gözünü kamaştıracak görkemli bir *bütünün* parçası” oldu.² Resmin bu şekilde gösterdiği

¹ A.g.e., 623.
OC IX, 127, *Manet*.

dünya öncelikle kavranılırdır, sonra da bu kavranırlık, kendi ifade gücüyle kendini kışkırtarak, kendi kendini aşındırıp, bayat, bağlantısız bir hal alır.

Çünkü bu inşa gücünün yumuşaması, temsillerinin zaman aşımına uğraması gibi, aniden yeni bir yıkıcı anlam edinmesi de kaçınılmaz olarak meydana gelir:

“Temel bir noktada ısrar ediyorum: Bu büyük didaktik yapı –geçmişin defalarca tekrar tekrar yaptığı şato, kilise, tapınak ya da saray; ve kitleleri huşu içinde bırakması ve onları otorite boyunduruğuna bağlaması hesaplanan sanat eserleri– hükümranlık gücünü yitirdi. Paramparça oldu, onun mesajı sonunda tumturaklı boş laf oldu ve vaktiyle boyun eğmiş kitle artık ondan yüz çevirdi.”¹

Bataille resimden bile söz ederken tarihten söz etmektedir. Sanat tarihinden değil, bütün olarak tarihten ve esasen de tarihin geçişlerinden ve kopuşlarından. Sanat –resim– onu öncelikle tarihin orada oynadığı rolle ve tarihin orada gördüğüyle ilgilendirir. Goya onun bu konuda hiç olmayacağı kadar açık seçik olmasını sağlar: “Onun tarihi, ikincil olarak sanatın tarihine aittir.”² Van Gogh da Bataille’in aynı şeyi söylemesini sağlamıştı: “Vincent Van Gogh sanat tarihine ait değildir.” Bu paradoksu eleştirel biçimde açıklayarak yumuşatır: “Sanat eserlerinin sosyolojik analizinden daha fazla önem taşıyan pek az entelektüel girişim vardır.”³ Ve üzüler ekler: “Geleneksel eleştiri, bir eserin oluşum anında etkili olmuş toplumsal durumu, ekonomik koşulları ve sınıf karşıtıklarını pek az dikkate aldı.”

Resim nihayet “modern” bir hal alana dek, en büyük ressam, resmin gelişiminden sorumlu olanlar, kısıtlılık

¹ A.g.e.

² Bataille’in kesin bir şekilde ısrar ettiği gibi, Goya bireyselliğin tarihine aittir (OC XI, 309, “Goya”). Her türlü şiirsellikten –örneğin gerçeküstücü– uzak olarak, bu yazının başlığı, anlamlı bir şekilde, “Goya’nın Eseri ve Sınıf Mücadeleleri”dir (OC XI, 550).

altında resim yaptılar. Öncelikle, kudretlilerin (senyörler, din adamları), otoritelerinin iyice güçlenmesi için sanatlarından talep ettikleri şeyi çizmeleri için “sipariş alırlar,” ödüllendirilirler.¹ İmdi, resim Bataille’a herhangi bir sanattan daha fazla köleleştirilmiş gelmese de, *Guernica* konusunda (ama Goya hakkında da dolaylı olarak) muammalı bir ifadeyle konuşarak, onun en özgür sanat olduğunu söyler:

“Sanatların en özgürünün politik bir resimle zirveye erişmiş olması tuhaftır. [...] İspanyol halkının özgürlüğü için mücadelenin bir sanatçıyı esinin en üst derecesine ilk kez taşımadığı doğrudur. *Dos de Mayos*’ta kurşuna dizilenler, büyük bir çılgılık atarak gözleri açık ölenler, kuşkusuz ki Goya’nın başyapıtıdır. Ve Prado Müzesindeki bu tuval, son faşist ‘mabedin’ tam kalbinde, Madrid’te, bütün zamanların ve bütün ülkelerin ‘direnış’ini yüceltmeye devam ediyor.”²

Dolayısıyla görünüşün tersine, resmin özgür olmadığı –ya da özgür hale gelmediği– doğru değildir; bütün sanatlar içinde en özgürüdür. Ve onun özgürlüğü o niteliktedir ki, iki *politik* eserde zirveye erişmiştir.

Politik kelimesi durumu tam ifade etmez. Hem estetik uzlaşımı hem de yorumunu gözardı eder. Demek ki, resmin yol açtığı korku sadece teatral (sadece duygusal yakınlık etkilerinin meydana geldiği bir sahne) değildir; sadece metafizik de değildir (Tanrı, otoritesini sağladığı bu dünyadan pek o kadar da geri çekilmiş değildir; daha ziyade, kovulmuştur). Bataille’ın, işkence gören Çinli’nin öngörülemez kendinden geçişinden, Azteklerin mutluluk içinde ölmesin-

¹ Goya örneği de buna dahildir. Mengs tarafından 1775 yılında Madrid’e çağrılır ve İspanya kralı III. Charles’ın hizmetine girerek, Santa Barbara Kraliyet Manüfaktürünün halı desenlerini boyar; bu halılar kraliyet konutlarına gönderiliyordu. 1775-1792 arasında orada çalışan Goya Kraliyet Odasının ilk ressamı olur. 1946 yılında yazılan bu metnin adı “Picasso’nun Politik Resimleri”dir. *Actualité*’nin tek özel sayısı olan “L’Espagne Libre”de yayımlanmıştır.

den ya da Gilles de Rais'nin "masum" acımasızlığından, vb söz edişine benzer terimlerle, sevgi ve yakınlık dolu, büyülenmiş terimlerle Goya'dan (*Kapriçyo*'ların, *Savaşın Felaketleri*'nin, *Delilikler*'in Goya'sı; en ısrarla söz ettiği ressam, Goya) söz etmesine her şeyin uygun olması beklenmedik bir durum olmasa da, son derece önemlidir (böyle bir yakınlığın anlamını büyük ölçüde askıda bırakarak, Bataille Goya'nın Sade'in "neredeyse çağdaşı" olduğunu iki kez belirtir). Bu yine de Goya'nın eserlerinde neyin olduğunu yeterince ifade etmez. Özellikle, Goya'nın bunu eserine hangi bedelle koyduğunu da yeterince belirtmez: Akıl onu "nefret edilesi kilisenin kurduğu düzen"den¹ özgürleştirmiştir (şiddetli bir özgürleşme).

Akıl Goya'yı, "ezilen" halkın yanında yaşayan ateşli bir liberal yaptı. Şerefın diz çöktürebileceği Goya, kendini tecrit eder (sağırlığı da onu tecrit eder). Karşılaştığı korku, tıpkı büyüleyen resimde karşılaşılan korku gibi, özgürlüğe ve bir halkın özgürlüğüne temas eder ve razı olduğu kaygı, tam da, bunların *imkânsızlığının* kaygısıdır: "Bu çizimler tam da imkânsız temsil etme çabasıdadır; sefaletin, sakatlığın ve yaşlılığın düşkünlükleri, delilik, budalalık, cinayet; korkunç düş figürleri ve baskın bir takıntı gibi, engizisyon işkencelerinde peşine düşülen yaşam."²

Büyülemek için, işkence gören Çinlinin acımasız olması nasıl yetmiyorsa, üstelik mutlu olması da gerekiyorsa; Gautier d'Agoty'nin *Anatomi*'sinin de sanrılı olması yetmeyip, arzu edilir olması gerekiyorsa; Goya'nın çizdiği, takıntıya varana dek çizdiği düşkünlük de *büyüler*, çünkü bunu Goya'nın kendisinden ayrı bir şey olarak hissetmeyiz, çünkü tersine, suç ortaklığı, "celladın düşkünlüğüyle değilse de"

¹ OC XI, 310, agy. Başka şeylerin yanı sıra Goya'nın *Kapriçyo* 23'teki "Rahip ve keşiş takımı engizisyon şenlikleri yaşıyor" ya da *Kapriçyo* 13'teki: "Budala keşişler dünyanın geri kalanıyla alay edercesine yemekhanelerinde tıknıp duruyorlar; bundan sonra, kendini rahatlatmaktan başka ne yaparlar ki!" yorumu buna kanıttır. OC XI, 522.

en azından “kurbanın düşkünlüğüyle” suç ortaklığı bunu Goya’ya derinden bağlar.

Goya resim tarihinde ender bir yer işgal etmektedir. O sondur, hitabetin boğazlanmasıdır. Böyle bir son, böyle bir boğazlanma ancak sarsıntılı olur (tablolarındaki gece görünümü buradan gelir). Bununla birlikte Manet’nin terk ettiği bir hitabeti korurlar: *ilgisiz* değildir (teşhir ettikleri şiddet onlara da bulaşmıştır). Bu demektir ki, harabeye çevirmeye çalıştıkları dünyaya hâlâ mensupturlar. Resmin gerçekleştirdiği bütün kopmalar içinde kuşkusuz ki en sert bu olmuştur. Bununla birlikte mutlak bir etkisi yoktur. Goya’nın başladığı şeyi tamamlamak Manet’ye düşer. Bu tamamlamayı Bataille şöyle değerlendirir: “Doğrudur, Manet’nin resmi bir olay anlatmaktadır, tıpkı Goya’nınki gibi, fakat –önem taşıyan da budur– olaya en ufak bir ilgi göstermez.” İşin tuhafı Malraux da bunu daha önce –özellikle daha kuru bir üslupla– söylemiştir: “*Maximilien’in İdamı*, Goya’nın *Üç Mayıs*’ıdır, fakat anlamı bu tablonunkinden daha azdır.”

Malraux’nun kocaman gölgesinin Bataille’ı bu ilgi yokluğunu (kendi bakışına argüman olması için) öne çıkarmaya yönelttiğini *de* hayal edebilir miyiz (bununla birlikte Malraux’ya Bataille’dan daha uzak kimse yoktur)? Gerçekten de uzlaşma sadece görünüştedir. Şu anlamda görünüşte ki, Bataille Manet’nin resminin nihayet “modern” resim olduğunu inkâr etmese de, bakışının *öncelikle* yöneldiği (onu en fazla etkileyen şey) bu değildir. Çünkü Bataille’in bakışı öncelikle ne boş ifade gücüne, ne de Malraux’nun övdüğü saf anlamsızlığa (örneğin Manet’nin resmettiği kuşkonmaz) yönelir; fakat birinden diğerine sert ve yoğun salınım anında, resim kesin olarak birine erişmeden kesinlikle diğeri de olamaz. Bu anı Goya Manet’nin asla yapamayacağı gibi canlandırır: “Goya gecenin içinde bir hırsız gibi gelip tapınağı yakar; o akademikliğin öfkeli olumsuzudur ve bunun olumlu yanı yalnızca ölümdür: boşluk, çöküş

ve ölüm.”¹ Goya bir mantığın *hasta* aşırılığıdır: Kuşkusuz, “geçmişin tapınağını inşa edip süsleyenlere benziyordu, fakat bütün gücünü onun temellerini mayınlayacak şekilde geriyordu. Zamanına ayak uyduramayarak, yapının temsil ettiği her şeye şiddet uyguladı.”²

Goya’nın resminde, eski, tükenmiş bir dünyayı *anlamlandıramama* (inşa edememe) insanı kavrar ve rahatsız eder. Anlamlandırmayı istemeyerek ve de artık yapamayarak, düşkün ve parçalanmış sanatın en yüksek derecesine erişir. Bataille Manet’nin temsil edeceği devrimin (“Lekeler, renkler, hareket” der Malraux) Goya’nın temsil ettiği isyanı hayal kırıklığına uğrattığını söylemek ister gibidir. Bununla birlikte Manet Goya’nın temsil ettiği egemen âni (gecenin içinde tapınağı yakan hırsız) zamanın içine yerleştirerek (ve zaman tarafından tüketilerek) yumuşatsa da, burada kaçınılmaz bir şey vardır. Manet’nin resmi olması gerekene doğru, yani resmini yaptığı ve onu bekleyen dünyaya denk hale geri getirmesi için, bu katlanılmaz son geriliminden kurtarması, dinlendirmesi bir anlamda kaçınılmazdı: “Kendilerine çok itici gelen, fakat bir süre sonra, oyuk ruhlarının genişleyen boşluğunu dolduran resimleri *bekleyen* bu alaycı ve hakaret edici kimselerin onu anlamamaları sadece ressamın derdi değildir.”³

Bununla birlikte Manet, Goya’nın sadece aşındırma-ya başladığı şeyi yıktığı için önemlidir. Ruhban ve politik otoriteler bütün güçlerini kullandıklarından artık sadece *ifadeci* olan (metafizik) konuyu yıktı. Bataille, Manet’nin *Opera’daki Maskeli Balo’su* hakkında, “konunun yıkılışı”ndan güçlü bir şekilde söz eder: Konu temsilden özgürleştiğinden, sonunda *anlamsızlığa* gömülmek için düzen içinde kural olmuş gösteriş ve soyluluktan *kaçtığından*, resim aniden “modern” olur: “Eski” resmin özelliği olan anlamlı konu

¹ OC IX, 31, *Manet*.

² *A.g.e.*

A.g.e., 123.

yerine, “*var olduğu için var olana*” ait olan “her şeyin ve hiçbir şeyin görkemi”ne erişilir.¹

Genelde olduğu gibi, Bataille savını yumuşatır. Kuşkusuz, resmin Manet’yle birlikte gerçekleştirdiği “konunun yıkılışı”-nı över, fakat bizzat Manet’nin de kimi zaman bundan kaçındığını derhal ileri sürer. Tabloları anlattıkları şeye ne kadar “ilgisiz” olsa da, hangi anlamsızlığa erişirlerse erişsinler, içlerinden bazıları Goya’nın tablolarıyla birlikte *ölümün sessizliğini* paylaşırlar. Bataille’in gözünde, temsil sahnesinden “konu”nun yok oluşundan daha fazlasının olduğunu söylemek aynı şeydir. Daha doğrusu, önceden yok olmuş konudan fazlası, konunun *kayboluşu* vardır. Temsilde gerçekleşen kopmanın onu etkisinden daha fazla ilgilendirmesi gibi (gördüğümüz gibi, bu an, karşılaştırmamayacak denli daha yoğundur), konunun ölümünün ilan edilmesinden ziyade “öldürülmesi” onu daha fazla büyülemektedir. Bu anın bir “sonra”sı vardır ki bu onun sadece düşüştür (kaçınılmaz bir şekilde, resme dinlenebileceği bir yer verir). Konunun tasvir edildiği sahne- de, zayıflığın tarifsiz patlaması içinde yok olmasını sağlayan aynı hareket içinde yok olan konunun nasıl öne çıktığını (bu yok oluş içinde yeniden belirmediğini) sadece Goya, en azından ilk olarak Goya bilir:

“Bir çılgınlıkla kollarını ileri atarak ölmekte olan adamın görüntüsü, *Üç Mayıs* diye adlandırdığımız kurşuna dizme sahnesi, bizzat ölümün görüntüsüdür. İnsan bunu asla bilemez, çünkü ölüm, meydana gelirken, kendinin bilincini ortadan kaldırır. Goya *Üç Mayıs*’ta ölümün bu anlık ışıltısını yakalar, ki bunun şimşek gibi parlaması ışığın parıltısını aşar: Bu ışıltıda yoğunluk görüntüyü imha eder. Resmin ifade gücü, hitabeti hiç bu kadar öteye gitmiş midir? Fakat bu çılgınlığın buradaki etkisi mutlak bir sessizliktir, daha doğmadan boğulmuş bir feryattır.”²

¹ A.g.e., 147.

² A.g.e., 132. İzlenimcilerin ışığı ne kadar güzel, ne kadar yoğun olsa da, Bataille onlara bu durgunluktan ötürü kızar. Monet, Renoir,

Kuşkusuz Goya'nın eseri *hâlâ* hitap gücüne sahiptir. Fakat hitabeti ortadan kaldıran, sessizliğe benzeyen bir hitabettir bu. Manet'nin *Ölü Boğa Güreşçisi*, *Cenaze Töreni*, *İntihar*'la eriştiği bir sessizliktir bu. *Olympia*'nın *saf* varlığının örnek bir şekilde eriştiği sessizlik: "Bu kadın, provoke edici kesinliği içinde, hiçtir. Onun gerçek çıplaklığı (sadece bedenin çıplaklığı değil), batmış bir geminin sessizliği gibi, ondan yayılan sessizliktir. Tek sahip olduğumuz şey, varlığının "kutsal dehşeti"dir; katışıksız basitliği yoklukla eşdeğer olan bir varlık."¹ Temsil edilen ölümün dehşetinin dengi, saf ve çıplak bir varlık olan yokluktan başka bir şey değildir. Kutsal bir dehşettir bu.

Sonunda Malraux'yu düzelden Bataille'in ileri sürdüğü şey, bir eserin bu sessizliğe erişmesi için, *hiçe* erişmesi için artık bir *anlam taşımamasının* yetmediğidir. Kendi modernliğinin gereklerini yerine getirmek de yetmez. Malraux'nun bakış açısından (ve onunla birlikte, tarihyazımının geniş bir kesimi açısından) bu elbette yeterlidir; bu bakış açısı, açık yürekli olmasa da, açıkça "teleolojik"tir, yani Manet, Daumier vb aracılığıyla, Goya'yı Cézanne'ın habercisi olarak görür. Cézanne'ı ve onun kasıtlı "anlamsızlığını," Goya'nın, ardından Manet'nin, sonra Daumier'nin (vb) kasıtlı olarak sürdürdükleri bir *tamamlanma* olarak alan erekselci bir bakış açısı da buna uyar. Bataille'a göre ise, tersine, tamamlanmış bir zaman (ve bu zaman sadece sanatın zamanı değildir; aslında ikincil olarak sanatın zamanıdır), idealliğin sadece uzlaşımalsal bir çekim (korkunun zincirlerinden kurtardığı *hiçliğe* karşı çıkaracak hiçbir şey olmadığından, na-

Pissaro ve Sisley hakkında şöyle der: "Doğayla barışmayı bilen, olası olanla uyum sağlayan insanın düzeyine getirilmiş, bir zamanlar düşman bir doğanın bu barışık görünümünde bir tür lütuf vardır" (OC XII, 375, "L'impressionisme"). Monet'ye yönelttiği itiraz sadece daha nettir: "Bütün çalışması coşkusuz bir mutlulukla titreşmektedir." Bu cümle Bataille'in üslupçuluğa dair verdiği tanımı olumsuz anlamda tekrarlamaktadır.

A.g.e., 142.

zik ve ifadeci bir dünya özleminin hemen tükendiği bir çekim) uyguladığı tamamlanmış bir zaman ile henüz ağaran, beliren bir zaman arasında teleolojik olmayan felaketlere orada burada rastlanır. Bu felaketler aracılığıyla temsilin bütün yüzeyleri sonunda yok olmak üzere kayıp gider. Bu yok oluşlar, her ne kadar kahrkahaya (ama aynı zamanda da korkuya) yol açsa da, kimse bunları engelleyemez. Bir resim ancak bir sanatın kendini tükettiği, sessizce ertelediği, sonra da yerine meçhul ama yine de onunla dalga geçenlerin tanıyacakları bir başkasını koyduğu temsil zamanından vazgeçtiği o kısacık anda “modern”dir.¹

GÜLMekten ÖLMek VE ÖLMekten GÜLMek

Ölümün Bataille’in hayatında gerçek bir anlam taşıdığı gün gelir. 1954’ten itibaren şiddetli rahatsızlıklar hissetmiş gözükmektedir. Bunlar ara sıra kendini gösteren rahatsızlıklar değildir. Tersine, bunlar öyle bir önem kazanmaya başlamıştır ki, 1955 yılında, en eski dostlarından biri olan doktor Théodore Fraenkel, Lariboissière Hastanesinde birçok profesörü bir araya getirerek bir konsültasyon düzenler. Teşhis derhal konur: Georges Bataille beyin arteosklerozu çekiyordu ve hastalık son aşamadaydı (Diane Bataille bu durumdan haberdar edilir; Georges Bataille’a ise söylenmez; ama onun, hastalığının ne olduğunu tam olarak bilemese de, durumu daha sonra fark ettiği kesindir). 1955 yılında Bataille elli sekiz yaşındaydı ve yedi yıl ömrü kalmıştı.

Rasyonel ve soğuk bir şekilde şu söylenebilir (ölümle her zaman yüz yüze gelmeye teşvik etmiş olan Bataille

¹ Biyografik ve açıklamalı *Manet* incelemesi 1955 yılında Éditions d’art Albert Skira’dan “Le goût de notre temps” dizisinden yayımlandı. Bütün Eserlerin IX. cildinde yer alır. 1983 yılında Éditions Skira / Flammarion tarafından Françoise Cachin’in önsözüyle yeniden yayımlandı.

bizi bunu söylemeye mecbur eder): Beyin arteoskleroza erken evrelerde saldırgan değildir; neredeyse fark edilmeyen semptomlar yaratan hastalık sinsice başlar, o kadar belirsizdir ki hastada zaten mevcut (en azından Bataille'da böyleydi) bazı özellikleri biraz belirginleştirir: Aşırı heyecanlılık (Bataille hep böyleydi), benmerkezcilik ve çocuksuluk (nezaketsiz biri, Bataille'ın çocuksu ruhunun hasta olmadan önce de benmerkezci ve çocuksu olduğunu kabul edebilir) ve depresif anksiyete (tıp biliminin semptomatik kabul ettiği şeyi belirtmekte Bataille'ın başka –ve başka düzlemde ürkütücü kelimeleri vardır: *uçurum karşısında hissedilen ıstırap*).

Daha ciddi etkiler sonradan meydana gelir: entelektüel faaliyetin zayıflaması kısmi ve anlık da olsa moral bozucudur, çünkü tedrici dejenerasyonun kederli bilincini uzun süre sürdürür (Bataille, sanki bir önsezi gibi, batıp gittiğini bilen bir bilincin içindeki batan bilinçten söz etmemiş miydi?); otomatik işlevlere ve iç gözlemde bulunma araçlarına henüz sahip bir bilinçtir bu.

Georges Bataille, her geçen yıl daha çok acı çeker. Şiddetli bellek rahatsızlıkları, zamansal ve mekânsal yönelim bozuklukları yaşar (sonunda nerede oturduğunu bile bilemez olur); kendi kontrolünü tamamen yitirdiği kısa süreli ama şiddetli bilinç kayıpları da yaşar (önerilen tedavilerin hiçbirisi –örneğin damardan kanın sıvılaştırılması– durumunu belirgin biçimde düzeltmez, acısını azaltmaz). Yeteneklerini yavaş yavaş ve tek tek yitirir. Fakat en fazla acı çektiği şey, entelektüel yeteneklerinin tümüne sonuna kadar hakim olamamak olur (bu yeteneklerini tamamen yitirdiği doğru değildir. Görüleceği gibi, kendi ölümünü sonuna dek düşünür; hem de o zamana kadar asla düşünmediği yoğunlukta-ki terimlerle. Şikâyet edeceği şey, zihninin aniden şiddetli ve ani gerilemelere maruz kalması ve bunun da onu uzun ve ısrarlı araştırmalardan mahrum bırakmasıdır).

Hélène Cadou'ya zihninin "söküldüğünü" söyler. Alexandre Kojève'e yazdığı 2 Haziran 1961 tarihli bir mektupta kendi eksiklerini düşünmeye (gerçekten *düşünmeyi* hâlâ istediğinden, düşüncesinin araçlarının bozulması aracılığıyla düşünmeye) çabaladığını belirtir: "Kısmen, kafamın en azından nispi yıkılmışlığını düşünmeye mecbur kaldım: Vaktiyle sahip olduğum imkânlarla şimdi sahip olduğumdan emin değilim."¹ Dostu ve doktoru Théodore Fraenkel karşısında ve birçok başka dostu karşısında (örneğin Jean Piel), ancak aşırı güçlülük ve dayanılmaz bir yavaşlıkla yazabildiği için kaygı duyduğunu belirtir. Bu çok doğrudur: *Gilles de Rais*'ye giriş bölümünün seksen sayfasını yazması yaklaşık üç yılını alır. Ve *Eros'un Gözyaşları* yeteneklerinin hissedilir biçimde azalmasının ifadesidir (burada Bataille'in yazısı kimi zaman parçalıdır, ender olarak göz kamaştırıcıdır; bitkin, çökmüş sabahın hangi şiddetli gecenin ertesi olduğu hissedilir); bu kitap ondan kendini aşan bir çaba talep ettiğinden, bitimini her ay erteler (birkaç ayda bitirmeyi öngördüğü bir kitabı yazması iki buçuk yıl alır).²

¹ Alexandre Kojève'e 2 Haziran 1961 tarihli mektup müsveddesi.

² Bataille *Eros'un Gözyaşları*'nı ancak Mayıs 1961'de –yani başladıktan iki buçuk yıl sonra– tamamladı, kitaplarının sonuncusudur, düşüncesinin doruğa çıkmasını istediği kitaptır ("Onu daha önce yayımladığım kitapların olmadığı kadar dikkate değer bir kitap yapmak istiyorum," J.M. Lo Duca'ya 5 Mart 1960 tarihli mektup). Ne kadar arzulasa da kitap bu doruğa erişemez. Gerçekten de –kayda değer– engin bilgisi bu kitabın kısıtlı ve sonuçta engellenmiş halini güçlülükle gizler. Eserin aşırı karmaşıklığı tek bir erişim imkânı sunar ki bu, trajik erotizmdir. *Eros'un Gözyaşları* fazla iki boyutlu, özetleyici bir kitaptır; dolayısıyla tükenmiş, güçsüz Bataille'in, –ancak taşıdıkları gölgelerini fark etmek pahasına da olsa– ana temalarını emanet ettiği bir imge (bu arada, muhteşem imgelerdir) koleksiyonudur.

Bu noktada, kitabın Bataille'a değil (Bataille'a rağmen olan kısmı hariç), bitkinliğe, hastalığa, eli kulağında ölüme olan borcu da dahil, bu kitabın Bataille'a gerçekten ne borçlu olduğu sorusu sorulabilir. İki şey kesindir: 1959 yılında, Bataille'la ve düşüncesiyle ilgilenen pek az kişi vardır; dolayısıyla böyle bir kitabı arzulama ve teşvik etme rolü Pauvert'e düşer. İkincisi: Bataille da bu kita-

Bununla birlikte bu hastalıktan bambaşka bir şekilde söz edilebilir ve kuşkusuz bu da doğru olur: Bataille Tanrı'nın ölümünü ve ardında bıraktığı dünyanın can çekişmesini kendi üzerinde deneyimlemeyi sık sık arzuladı; Tanrısız bir dünyadaki insanın can çekişmesini kendi için bilmesine, *gerçekten bilmesine* hastalığı nazikçe izin vermedi. Tanrı'nın ölümünün açtığı uçuruma dünyanın aniden düşüşünün (bir insanın ölümüyle *bütün* dünya düşer) ikili ve suç ortağı etkisini hissetti. Suç ortağıydı, çünkü Bataille isyan etmedi. Bataille'ın olmak istediği şeydi bu: Ölümlü tenin içler acısı ve muzaffer hakikati. Ten, haz alırken (cinsel sarsıntı) ya da ölürken (yok edici sarsıntı) aynıdır. Hastalığı oluşturan anlar, erotizmin anları gibi, ikaz edici ve yakarıcıdır. Bataille, hastalığı içinde, göz kamaştırıcı ve hiçleştirici hakikatini düşünmek ve hissetmek istediği dünyadan biraz daha fazlasıydı. Maurice Blanchot bunu hayranlık verici biçimde ifade eder: "Uzun süredir hissettiğime bakılırsa, sizin çektiğiniz sinirsel sorunlar [...] bu hakikati sahici olarak yaşama tarzınızdır, dünyanın merkezi olan bu kişiselikten yoksun bahtsızlık düzeyine yerleşmenizdir."¹

Hastalık tereddütsüzdür ve bir süre sonra şiddetlenir; yine de hareket etmesini kesin olarak engelleyici değildir. Bu yıllar, tersine, asla erişemediği tek -ve mütevazı- üne kavuştuğu yıllardır. 1955 yılında *Lascaux ya da Sanatın Doğuşu*'nun yayımlanması, hâlâ entelektüel berraklığını

bı güçlü bir şekilde arzulanmıştır ve belli ki bu kitapta, üzerinde çalıştığı ya da birkaç yıldır çalışmak üzere kendine söz verdiği "Evrensel Tarih"ın olası bir ilk bölümünü hayal meyal sezmiştir. Fakat *Eros'un Gözyaşları* son derece karmaşık bir düşünceyi basitleştirmekle kalmaz, aynı zamanda onu yanlış sunar. Fazla karşılaştırma, fazla belirsizlik, fazla beceriksizlik (eklenmiş ya da bütün olarak yerleştirilmiş bölümler, tartışmalı bağlantılar, birkaç ufak değişikliklerle baştan sona tekrarlanan paragraflar, vb) bu kitabı bozarken, Bataille'ın bu kitabı bitirmeden ölme korkusunun açıklandığı ama asla bağışlanmayacak aşırı hızlı yayıncılığa üzülmeye imkân tanımaz.

Maurice Blanchot, Georges Bataille'a mektup.

koruduğunu kanıtlayan (“Vézère Vadisi” gibi) önemli yazılar aracılığıyla sürdürdüğü bir dizi konferansın kaynağı olacaktır.

Hastalığın hayatına girdiği andan itibaren hayatına bir tür “deliliğin” girmesi sorunu, Bataille söz konusu olduğunda kuşkusuz ikincildir. Çünkü öncelikle, beyin arteriosklerozun onu tehdit ettiği “kademeli bunama” süreci Bataille’in düşünme imkânlarından *tamamen* yoksun kalacağı bir dereceye erişecek zaman bulamamıştır (bu imkânları elbette azalmıştı, fakat sadece şiddetli kısa nöbet anlarında; kendi kontrolünü de kimi zaman yitirdiği doğrudur). İkinci olarak, “delilik,” en azından deneyimin sınırı olarak “delilik” olasılığı zaten Bataille’in düşüncesinin ve eserinin fazlasıyla kurucu unsuruydu, dolayısıyla bunların, kurtulmayı asla başaramayacağı yeti yitimiyle buluşmasını –şiddetli çarpışması– fazla abartma riski olamaz.

Azteklerin kanlı tuhaflıklarının ve *Yüz Parça*’nın imkânsız Çinli işkencesinin onu büyülemesi “delilik” midir? İnsanın kafasının tepesinde güneş ışığına gözünü kırpmadan meydan okuyabilen bir göze sahip olduğu inancı “delilik” midir? Acéphale Cemiyeti’nin kutsala erişmesi için Bataille’in insan kurban etme projesi tasarlaması “delilik” midir? ... Bataille’in düşüncesinde, kendisi hakkında bu hipotezi defalarca ortaya atmaması için fazlasıyla *neden* vardır. Bu hipotezi ancak kendini eleştirmek ve üzme için yayardı. Fakat kuşkusuz, son tahlilde irrasyoneli tercih ettiğini (bu kadar şiddetli bir irrasyonel, aklını yitirmeye çok yakın olsa da) doğrulamadığı için kendine yönelteceği eleştiri ve sitem daha büyük olurdu:

“Akla ve rasyonel düzene hiç karşı olmadım (açıkça her fırsat çıktığında ben de başkaları gibi akıldan ve rasyonel düzenden yana oldum). Bu dünyadaki herhangi bir şey, yararlılık ihtiyacını aşmadan, olmayan cazibesıyla bile insanı mahvedip kanını dondurmadan, artık katla-

nılamayacak hale getirmeden, *hoşlanılası* olmuş mudur bilmiyorum.”¹

Bu tercihi öyle güçlü ifade etmiştir ki, ihtiyaç ortaya çıktığında, üzerinde düşündüğü ve *oynadığı* aşırılığın, ihlalin ve kendinden geçmenin (bunların maruz bıraktığı, hatta yarattığı) benlikteki delilikle sıkı suç ortaklığından çekinmemiştir. Bunu gayet iyi bildiği gibi, kendinden de gizliyor değildir: “Deliliğin sınırına temas eden egemen benlik düzeni,” “mekanizmayı kırıp kırmayacağımızı” kesin olarak bilmeyi sağlamaz.²

Bataille bu mekanizmanın açıkça olumsuz bir tanımını önceden verir. Burada (belki de aklı sadece zihinsel sağlığa indirgemek için) akıl ile zihin sağlığını sakince bir araya getirmekle kalmaz, ayrıca bunu *tabî kılan* bir şey olarak da gösterir: “[...] zihinsel sağlık, etkin faaliyeti sonlanma olan, ama buna indirgememenin insani olduğu bir makinenin tatmin edici işleyişidir.”³ Sanat –genel olarak sanat, özellikle de onunki– itaat ettirmez. İtaatsizliği istemeyen (bunu istemesi gerekmeyen) ve kederli bir şekilde, trajik bir şekilde, ancak deliliğe (zihinsel patolojiye, der kendisi) erişerek zafer kazanmayan sanat yoktur. Delilik, sanatın koştuğu risktir; fakat kendisinde bulunmayan bir şey değildir (deliliğin bir eserin başarısızlığıyla sonuçlanması anlamında değildir), amacına erişmekte başarısız kalması değildir (sahip olabileceği tek amaç hiç amacının olmamasıdır), “kesinlik ve zorunlulukla” bir riske doğru koşar, bu başlı başına bir sondur: “Hölderlin’in, Van Gogh ya da Nietzsche’nin deliliğinin temsil ettiği ölçüsüz zaferin bunaltıcı, mahrem anlamı buradan doğar.”⁴

¹ OC XII, 20, *Botteghe oscure*, “Lettre à René Char sur les incompatibilités de l’écrivain.” Bu noktada Bataille Lev Shestov’a kelimesi kelimesine sadık kalır.

OC XI, 156, *Critique*, “Marcel Proust et la mère profané.”

A.g.e.

A.g.e.

Bu durumda, Bataille'ın hastalığa gömüldüğü andan itibaren kesintili olarak tanıdığı akıl yitiminin anlamı nedir? Bu anlamı eseriyle ve düşüncesiyle eşözlü (akıl sürçmesini, ardından aklın çöküşünü yaratan abartılı ya da ölçüsüzce kasvetli, güneşi bir düşünce) olarak kabul etmek gereksiz bir lirizm olur. Dahası, her türden edebi duygusallığı kısa kesmek için de olsa, bunu kaderin bir cilvesi diye düşünmek, oldukça etkili bir doğrulama diye hayal etmek daha doğru olur. Bu "delilik" eseri *doğrularken* aynı zamanda onu sürekli kıskırtıyordu. Bataille'ın Nietzsche'nin deliliğiyle hiç durmadan tebelleş olması boşuna değildi.¹ Bunun nedeni, bu deliliğin altüst oluşu uzağa taşıyan her düşüncenin gerektirdiği anlama sahip olması değil, her deliliğin temsil ettiği "ölçüsüz zafer"i, eğer itaatten kurtulmuşsa, yararlı akılların, etkili akılların ona ödettiği bedel olmasıydı.

İNSANLARI NE ÖLÇÜDE ÜRPERTİRSE ÜRPERTSİN HER ŞEYİ DÜŞÜNÜN

"Sinirleri buran ve varlığın sessiz hazzına çılgınca tanrısal ve gizemli bir hiddet veren bu şehvetli cinayetin haşın susuzluğu, hiç kuşkusuz, öncelikle utangaç ve kaygılı beklentiye, sonra da, doğrudan doğruya, erkeklerin ve kadınların şehveti olan, olasılığın haşın ve daima öfkeli parçalanmasına tek başına cevap verir."

1956 yılında, edebiyat tarihinin tuhaf bir özeti ve ikiliklerinin ilave bir etkisi olarak, birçok yasadışı kitabın bilinmeyen yazarı olan Bataille, D.A.F. de Sade'in dört kitabını yayımladığı için Jean-Jacques Pauvert'e açılan davada tanık oldu.²

¹ "Nietzsche'nin deliliği aklından çıkmıyordu. Gönüllü olarak delirme arzusundan bana defalarca söz etti," Pierre Prévost, *a.g.e.*, 87. Bunun kanıtlayıcı değerini azaltmak için, bu anının savaş dönemine uzandığını belirtmek yerinde olur.

Kovuşturulan dört kitap şunlardı: *Yatak Odasında Felsefe*, *Yeni Justine*, *Juliette* ve *Sodome'un Yüz Yirmi Günü*. Savunmanın adını

Tanıklığı, ikiyüzlü bir muğlaklık modelidir: Bastırılmış bir hayranlığı ve “bilimsel” doğrulamayı ortaya koyar (Bataille, bir *filozof* olarak, hiç beklenmedik bir tanıklıkta bulundu: Koşullar her gerektirdiğinde, kendisini uygun bir dille ifade etmeyi daima bilmıştır –gereklilik burada Pauvert’in rahatlığı ve suçlanan kitapların serbest dolaşımıydı):¹

“Günümüzde, bir tür dehşet uçurumuna Sade aracılığıyla inme olasılığını elimizde bulundurmamız gerekir; üstelik bunu öne çıkarmak, aydınlatmak ve tanıtmak özellikle felsefenin görevidir –benim burada temsil ettiğim felsefenin.² [...] İnsanın anlamının dibine dek inmek isteyen biri için Sade okumanın sadece tavsiye edilir değil, gayet gerekli olduğu kanısındayım.”³

verdiği diğer üç tanık Jean Cocteau, Jean Paulhan ve André Breton’dur. Sadece Paulhan ve Bataille 15 Aralık 1956’da Paris XVII. Asliye Ceza Mahkemesinde görülen davada tanıklık ettiler. Cocteau mahkemeye kısa bir mektup gönderdi ve savunma avukatı Maurice Garçon tarafından okundu. Paris’te bulunmayan André Breton ise bir metin yolladıysa da, şanssızlık sonucu kaybolduğundan mahkemede okunamadı. Yine de dört metin Jean-Jacques Pauvert’in *Sade Olayı* adıyla yayınladığı kitapta bir araya getirildi. Kitap, kamu bakanlığının Jean-Jacques Pauvert Yayınlarına açtığı davanın tam tutanağını, Maurice Garçon’un yaptığı savunmanın tam metnini kapsamaktadır (*L’affaire Sade*, J.-J. Pauvert editör, 1957). Bataille’in ifadesi OC XII, 453-456’da yeniden yayımlanmıştır.

Bataille’in Henry Miller’i *Critique*’teki savunması bambaşka niteliktedir: “[...] ahlaki kuralların bekçisi olduğunu hayal edenler, şununla boğuşmak zorunda kalacaklarını bilsinler ki, [...] günün birinde en kötü kabalıkla kendini ifade etmek zorunda olan insan sonunda nezaketin ve bönlüğün oluşturduğu her türlü ahlaka bu ihanetin zorunlu bir telafisi olarak ortaya çıkabilir.”

Bir başkasının eserleri için özgürce tanıklıkta bulunan bu yazarın (kendisi için de tanıklıkta bulunabilirdi: *Madam Edwarda* yeniden yayımlanmıştı) bunu “filozof” olarak yapması ilginçtir; oysa ki kendisi, abartarak, filozofluktan ne kadar uzak olduğunu hatırlatmayı asla ihmal etmemiştir. Bunu yapmak için bir mahkeme kürsüsünü seçmiş olması da kayda değerdir. Bu, dile ve işlevlerine sahip çıkmanın çok dolambaçlı bir bilgisine değil, fakat kuşkusuz eşit ölçüde, güçlü bir mizah duygusuna işaret eder.

OC XII, 455, “*L’affaire Sade*.”

Bataille'ın konumu sadece cesur olmakla kalmaz, sürekli talep ettiği şeye de sadıktır: Hiçbir şeyi es geçmeyin! Sade'in soğukkanlılıkla buyurduğu şeye sadıktır: "İnsanları ne ölçüde ürpertirse ürpertsin, her şeyi söyleyin."¹ Bataille bu buyruğu benimsemiş ve büyük ölçüde yaydı, çünkü bir filozof olarak insanın anlamının en derinlerine kadar gitmekle ilgiliydi: İnsanlar ne denli ürperirse ürpersin, *her şeyi düşünmek* gerekir. İnsan olarak en derinimizde, Sade okumamızı bizden talep etmeyen tek bir insani anlam yoktur (ya da düşüncenin insana geçici olarak ödünç vermediği tek bir anlam yoktur); Sade'ın yazdığı her şeyi (hiçbirini es geçmeden) okumalıyız. Bu durumda, Sade'ı okumak sadece tavsiye edilmekle kalınmaz, üstelik gayet zorunludur. Bu konuda da Bataille ömrü boyunca düşündüğü (ve kuşkusuz harekete geçirdiği) şeye sadıktır: Tenselliğin özgür hareketine ihanet etmek bir yana, aşırılık onun anlamına delalet eder. Yavan (ailevi) sevincin herhangi bir şekilde alkışlanmasından çok daha iyi yapar bunu. Bir yanda, hoş bir şehvetin tatmin ettikleri vardır ve bunlar çok sayıdadır, bunlar tutkunun baş döndürücülüğüne ilgisizdirler. Diğer yanda, olasılığın korkunç altüst oluşunu takınak etmiş olanlar –belki bunlar da çok sayıdadır, belki sadece tek bir kişidir–, imkânsıza erişene dek dur durak bilmeyenler vardır. İlk gruptan insanlık korkunun onlara daha önce öğretmiş olduğundan başka bir şey öğrenmedi. İkincilere (örneğin Sade'a) ise, olasılığın ötesine geçerek, bir anlamda imkânsız azaltmayı, onun bir daha kesinlikle imkânsız olmamasını borçludur.

Bu durumda adalet onların eylemine (olasılığın ötesine geçme eylemine), onların hatasını, olmak istedikleri hatayı aşkretmekte gecikmez ve böylece mahkûn eder (mevcut ha-

¹ Bataille Sade karakteri ile ahlaki gerekliliğin aykırı bir yaklaşımını gerçekleştirmekte tereddüt etmedi. Değer tutku olduğundan, saf tutku, yani itaatsizlik olduğundan, "aldatıcı görünümlere (ya da kasti muğlaklıklara) rağmen, ahlaki gerekliliğin Sade'la ilişkiden kazanacağı çok şey vardır." Bu cümle davadan on yıl öncesine aittir (OC XI, 249-250).

liyle, mahkûm etmezlik yapamazdı; onu mahkûm etmemek, bu hatayı, imkânsıza bu geçişi, aradığı anlamdan yoksun bırakmak olurdu). Bataille bunu tanıklık ettiği davadan üç yıl önce güçlü bir şekilde söyler:

“[...] suç, mahkûm eden yasalar olmadan, belki imkânsız olurdu, ama imkânsız kabul edilemez. Ve imkânsıza takınaklı kimse, takınağının nesnesinin gerçekten imkânsız olmasını ister [...] Genellikle, suçlu suçun karşılığının ölüm olmasını, nihayet onu cezalandırmasını ister, bu ceza olmadan suç, suçlunun istediği, olduğu şey olmak yerine, *olasılık* olur.”¹

Bu nedenle, XVII. Asliye Ceza Mahkemesinin başkanının ısrarlı sorusuna (Sade tehlikeli midir? Okunmasını yasaklamalı mıyız?) Bataille “dolambaçlı” cevap verir (başkan onu böyle suçlar). Kuşkusuz Bataille anlaşılmamaktan ya da yanlış anlaşılıp bulaşıcılığı teşvik etmekten çekindiği için değil, başkanın sorusu, tersine dönmesi dışında, pek az anlam taşıdığından böyle cevap verir. Kimse *Sade okuyarak* Sade ya da kişilerinden biri olmayacaktır. Onu okumak yetmez: Bu eserde, alışılmadık boyutlarda, baştan çıkartıcılık yoktur. Bununla birlikte bazıları Sade’ın kafasına taktığı şeye kafayı takabilir. Buna kafayı takabilirler, çünkü tutku oyununun mantığı budur, olasılığın ötesine geçerek imkânsızı ister. Ve öncelenmiş bu cevap (1953 tarihli) yine hukuku ilgilendirmektedir: Gerçekten de adaletin bu “korkunç altüst oluş” a uygun cevaplarının olmadığına inanmasına gerek yoktur. Genellikle, olasılıktan geçen kişi, böylece arzusunu sonuna dek taşıyarak, suçunun karşılığını ölümden bekler. Sadece ölüm –ve adalet bu ölümü ona vermekte güçsüz kalır– onu suça teşvik etmiş olan imkânsız niteliği bu suça verebilir.

¹ OC XII, 296, *Critique*, “Sade, 1740-1814.”

“TANRI: FEYDEAU TARZI BİR DURUM KOMEDİSİ”

1957 yılı Bataille’in gerçekten edebi varlığına tanıklık eden son yıldır. Zaten uzun süredir meçhul bir yazar yazgısı taşıdığından –idealist bakımdan, fakat gereksiz bir şekilde, “bir lanetlinin yazgısı” denebilir– ilk kez varlık gösterir. Üç kitap neredeyse eşzamanlı olarak üç farklı yayınevinden çıkar: *Edebiyat ve Kötülük* Gallimard Yayınlarından, *Erotizm* Minuit Yayınlarından ve *Göğün Mavisi* de Jean-Jacques Pauvert’den (Bataille’in uzun süre –yirmi iki yıl– kendine sakladığı bu kitabın kendi adıyla çıkmasını neden kabul ettiği sorusu sorulabilir). İlk kez, büyük basının dikkatini çekmiştir: *Le Figaro littéraire* “Edebiyat Kötülüğün Tarafında” başlığı altında Georges Bataille’in altmış yaşı için bir araya gelen üç yayıncının Pont-Royal’daki barda düzenledikleri resepsiyona kısa bir yazı ayırır.¹

Bataille’in 12 Aralık 1957’de *France Observateur*’de yayımlanan Marguerite Duras’yla söyleşisi,² Bataille’in söylenmiş ve anlaşılmış olduğunu düşündüğü şeyle yeni –ironik– ilişkisi bakımından önemli ve aydınlatıcıdır. Bataille’in en sıradan durumlarda bile ve muhatabı kim olursa olsun, ne kadar ciddiyetle konuştuğu bilindiğinden, bu ironi tuhaf ve anlamlıdır.³ Egemenliğe işaret eden bir “dışsal görünüm”

¹ *Figaro Littéraire*’deki yazı 12 Ekim 1957’de çıktı. Pierre Mazara imzalı yazı şöyle sonlanmaktadır: “Georges Bataille kötülükle –pardon! Edebiyatla– en verimli anlaşmalardan birine imzasını attı.” Bu doğum günü resepsiyonunun teşvikçisinin J.-J. Pauvert olması muhtemeldir. Georges Bataille’a ömrü boyunca verilmiş tek edebi “onur” budur. İki edebiyat ödülünün –Critiques Ödülü ve Mai Ödülü– üyesi olsa da, hiçbir kitabı için ödül almadığını hatırlatmak gerekir mi?

Bu söyleşiden alıntılar daha önce aktarma fırsatı buldum; bkz. “Ortak Gereklilik.” Bu, hepi topu, Bataille’in bir gazeteciyle yaptığı üçüncü söyleşidir. İlk on yıl öncedir. 1947 yılında, *Critique* dergisine verilen ödülün yol açtığı ilgiye *Le Figaro Littéraire*’e cevap vermişti.

Bataille’in mizahı belki de yeterince fark edilmemiş bir şeydir. Kahkahanın mizahla kuşkusuz ilişkisi azdır, ironiyle daha da az-

olup olamayacağını soran Marguerite Duras'ya, "çayırda inek" gayet uygun olur, cevabını verir. Duras, Tanrı'yı tarifi etmesini rica ettiğinde, "Feydeau tarzı bir durum komedisi"ne benzediğini söyler (buna gülebilmesi için, Tanrı'nın Feydeau'nun karakterleriyle aynı kaba şakaları göstermemesi gerektiğini belirtir). Daha ciddi olarak, genellikle yanlış anlaşılan şu noktayı belirtir: "Ben umut içinde yaşayan biri değilim. Umutsuzluktan insan nasıl kendini öldürür asla anlamadım" (umudun anlaşılması gelecek açısından daha önemlidir); diğer yandan, Tanrı hakkında ise, eğer varsa, hiçbir insanın hayal edebilecek güçte olmamasının onun için bir umutsuzluk olması gerektiğini söyler (bu umutsuzluk, intihar ederek doğrulanabilirdi): "Kendini Tanrı'nın yerine koymak öylesine güç bir durumdur ki, Tanrı olmak eziyet çekmeye denktir. Çünkü bu, var olan her şeye uyum göstermeyi gerektirir; en kötüye bile razı olmaktır" (Bu saptama sadece alaycı değildir: Bataille, ömrü boyunca, en kötü de dahil, *var olan her şeyle* uyum içinde olmaya, *Evet* demeye çabalamıştır. Onun çektiği işkence, zamanında ölmemiş olsaydı, Nietzsche Auschwitz'ten önce onu öldürmemiş olsaydı, Tanrı'nın çekeceği işkence olurdu).

21 Mayıs 1958'deki bir televizyon söyleşisi bu ilk ve mütevazı ünün doruğu ve sonu olur:¹ Pierre Dumayet'yle birlikte, *Lectures pour tous*'a katılır. Bataille söyleşide sakin ve yakışıklıdır; kesinlikle dingin görünümünün altında (o dönem için) skandal yaratıcıdır (sadece kendisine özgü masum havada en kötüyü söyleme tarzı). Edebiyattan ve edebiyattaki "çocuğa özgü" ve çocuksu olandan söz eder. Edebiyatın erotizmle ortak sahip olduğu çocuksuluk: "Bana öyle geliyor ki, erotizmin çocuksu niteliğini fark etmek çok

dır. Bununla birlikte sorulara verdiği cevaplarda soğuk hicvi kullandığını ileri sürmek pek yanıltıcı olmaz.

Ciguë dergisi 1958 yılında ilk ve tek sayısını Georges Bataille'a ayırdı. René Char, Marguerite Duras, Louis-René Des Forêts, Michel Leiris, Jean Fautrier, André Masson, André Malraux ve Jean Wahl bu saygı duruşuna katkıda bulundular.

önemlidir.” Bataille erotizmin, ahlakın anlamak istediği anlamda masum olduğunu kanıtlama derdinde elbette değildir. Erotizm çocukluğun acımasız, karanlık masumiyetine sahiptir. Bunu anlamak için, Bataille’in Gilles de Rais hakkında söylediğini düşünmek gerekir: “Çocukluğun canavarlığını inkâr edemeyiz. Çocuklar, ellerinden gelse, defalarca Gilles de Rais olurlar.” Bataille canavarca mutlu çocukluğu düşünmektedir; yasanın (otoritenin) koyduğundan başka sınırı olmayan çocukluk. Edebiyat ise çocukluğa bağlı olduğundan tehlikelidir; edebiyat bizim içimizde çocukluğa açılan taraf olduğu için bunun “tehlikesine meydan okumak” bizim için temeldir ve edebiyat dolayısıyla “en kötüyü fark etmek” temel önemdedir.

Bu Georges Bataille’in televizyona ilk çıkışıdır; aynı zamanda da sonuncusu olur. Ne söylediğini hatırlayamayacak kadar bitkindir (yine de zihni son derece berraktır); kayıt stüdyosundan çıkarken, poligamiden söz ettiğini hatırlıyordu sadece; bu da onu neşelendirmeye yeter. Yine de son bir büyük projeye kalkışmayacak kadar bitkin değildi: yeni bir dergi projesi. *Critique* dergisinin ilk yayıncısı Maurice Girodias, geçen zamanda *Erotizm*’in yazarı olmuş kişiye *erotik* bir dergi hazırlamayı teklif eder. Bu dergi projesi Bataille’in tamamlanmamış projeleri arasına yerleştirilebilir (bunlar hiç eksik olmuyordu), ama daha fazla da bir şey söylenemez. Yine de dikkat çekicidir. Dikkat çekicidir, çünkü Bataille’in son büyük projesi olduğu muhakkaktır: bir yıl boyunca buna çalışır; özellikle, ömrü boyunca sahip çıktığı çoğu temayı burada bir araya getirir. Bu temalar derginin ele alması öngörölmüş konuları belirten bir listede görülür: cinsel yasaklar, evlilik, ritüel orji, şabat törenleri, kutsal fahişelik ve din dışı fahişelik, erotizm ve ölüm; temizlik, kirlilik, güzellik, çıplaklık ve süslenme; psikopatoloji; erotizm ve “ölüm içgüdü,” vb. Bataille’in 1928 yılında *Gözün Öyküsü*’ne analitik bir sonsöz (*Örtüşmeler*) eklediğinden beri erotizm hakkında düşündüğü her şey

ile 1927'den 1930'a, *Üçüncü Göz* adı altında ve *Documents* dergisinde ortaya koyduğu her şey, burada, otuz yıl sonra, kısmen daha az güçlü olarak karşımıza çıkar. Bu projeyi sunmak için 1957'de yazılmış bu cümle *Documents*'da da yer alabilirdi; burada Bataille'in saldırgan ve karanlık kararlılığı vardır: "Beşikten ölüm döşğine dek cinsellik, idealizme bulanmış sıradan düşüncenin saflığının bilmediği bir huzursuzluğun temelidir."¹ İdealizmin tanımamakta inat ettiği, çünkü onun trajik ve kutsal niteliğini görmek istemediği bir huzursuzluk: "Erotizm bir uçurum açar. Bu uçurumun derinliğini aydınlatmak istemek, aynı zamanda büyük bir kararlılık ve dingin bir bilinç berraklığı, genel uyuşukluğa tamamen ters bir niyetin işin içine kattığı *her şeyin* bilincini gerektirir: Bu kuşkusuz en dehşetlisidir, aynı zamanda *en kutsalıdır*."²

Bu derginin bir adı vardır: *Genèse* (Tekvin) (düşünülen diğer adlar, *L'écharde*, *Innocence*, *Sphynx* ve *Transgression*'dur); üç ayda bir çıkacaktır (iki ayda bir çıkması da bir ara söz konusu edilmişti); hem Fransızca hem İngilizce çıkacaktır. Bir ekip ve -göreceğimiz gibi- içeriği saptanmış olduğundan, *Genèse*'in ne olacağını ve farklı insanlarla birlikte ve dahası belki "yetkili" (bilim insanları eksik değildi) kişilerle birlikte, *Genèse*'in -Bataille ile Leiris'in özlemini taşıdıklarını gizlemedikleri-³ *Documents*'ın bir devamı olabileceğini oldukça net hayal edebiliriz. Bu ekibin başında üç kişi yer alacaktı: Yayıncısı ve de mali destekçisi olacak (sonuçta bu pek gerekmeyecektir) Maurice Girodias; projenin

¹ "Erotizmin Anlamı." Yayımlanmamış bu yazı *Genèse* dergisinin bir dosyasıyla birlikte, Jean-Pierre Le Boulter ve Dominique Rabourdine tarafından sunuldu, *Revue de la Bibliothèque nationale*, no 17, Sonbahar 1985.

A.g.e. *Genèse*'in başında bir el yazısı bulunmaktadır; burada şöyle denir: "*Genèse*, üç aylık dergi, biyolojide, psikolojide, psikanalizde, etnolojide, görenekler tarihinde, dinler tarihinde, fikirler tarihinde, sanatta, şiirde ve edebiyatta cinsellik."

Documents gibi *Genèse* de birçok eski gerçeküstücüyü saflarına almıştı.

esinleyicisi olduğundan yönetecek olan Georges Bataille;¹ ve Bataille'ın savaştan önce birlikte olduğunu gördüğümüz, *Acéphale* topluluğuna katılarak, Saint-Germain-en-Laye'daki evde aylarca kalmış ve *Acéphale* dergisinin başyazarlığını yapmış olan Patrick Waldberg. Bataille 1957'ye kadar Orléans'da kaldığından, düşünülen içeriğin bazı unsurlarını ve tahmini katılımcıların adlarını Bataille ile Waldberg'in bolca yazışmasına borçluyuz: Robert Lebel ("Non-Figüratif Bir Tabloda Bilinçdışı İmgenin Deşifre Edilme Denemesi"), René Leibowitz ("Erotik Bir Müzik Var Mıdır?"), Man Ray (kadın çehresi üzerine bir yazı ile yayımlanmamış birkaç fotoğraf), Édouard Glissant, Pascal Pia, Alfred Métraux (müstehcenlik ve ölüm üzerine bir yazı), Gilbert Lely, Michel Leiris vb.²

Genèse'in hazırlığı bir yıl sürer; Maurice Girodias ile Georges Bataille arasındaki anlaşmazlıkların giderek şiddetlendiği bir yıl. Bu anlaşmazlıkların hepsi de derginin yöneliminden ziyade, derginin kimseyi ilgilendirmeyeceği ve yeterince okur bulamayacağı yönündeki Girodias'ın kaygısından kaynaklanıyordu. 11 Ağustos 1958 tarihli bir mektupta Girodias, derginin "ciddi" tarafı diye adlandırdığı şeyin sağlanmış olmasından memnundur, fakat "ortalama okur için cazibesi"ni (ortalamadan "vasat"ı anlamak gerektiğini belirtir) oluşturabilecek olanın "ciddi biçimde ihmal edilmiş" olması karşısında kaygı duymaktadır. Bir süre sonra Patrick Waldberg'in nezdinde daha açık olması muhtemeldir: *Genèse*'in daha fazla "heyecan yaratıcı görüntü" içermesini ve böylece "sapkınlar kitesini" baştan çıkartmasını

¹ Maurice Girodias'ın Georges Bataille'a 11 Ağustos 1958 tarihli mektubu yönetimi üzerindeki baskının ne kadar büyük olduğunu göstermektedir: "Derginin yönetimi size düşecektir, fakat derginin genel yönelimini ve belli başlı yazıların seçimini ilgilendiren her konuda hemfikir olarak karar vermemiz önemlidir." Artaud'nun yayınlanmamış mektupları (Paule Thévenin tarafından aktarılmıştır), Samuel Beckett'in yayımlanmamış bir metni (Pierre Leyris çevirisi), Yves Bonnefoy'nun *Rimbaud par lui-même*'inden bölümler de öngörülmüştü.

isteyecektir. Bu fikre Waldberg gibi Bataille da razı olmaz. 6 Aralık 1958'de Maurice Girodias Bataille'in son büyük projesine son verir. Bataille'in aynı dönemde yazmaya başladığı *Eros'un Gözyaşları* bu amacı bir anlamda üstlendiyse de, *tek başına* (yalnızlığın kaçınılmaz olduğu artık kesin gözüküyordu) üstesinden gelebileceği kadarına indirgenmişti.

Genèse dergisi –ve derginin çıkmamış olması neredeyse hiçbir şeyi değiştirmez– Bataille'in dergilere ömrü boyunca göstermiş olduğu ilgiye daha da anlam yükler; yani dergilerin oluşturduğu ya da oluşturmaya çalıştığı ve kitapların, doğası gereği, erişme iddiasında bulunmakta güçsüz kaldığı “düşünce ortaklığı”na ömrü boyunca gösterdiği aşırı ilgi. Onun yönettiği *Documents*, *Acéphale* ve *Critique* (*Critique*'i ölene dek yönetti) vardı; daha ziyade ara sıra katıldığı, tersine, iki savaş arası dönemde yazdığı önemli metinlerinden bazılarını verdiği *La Critique Sociale* vardı. Skira ile Tériade'in talebiyle, projesini André Masson'la birlikte oluşturmuş olsa da, gerçeküstücülerin uzaklaştırdığı *Minotaure* vardı. Nihayet, *Troisième Convoi*, *Vrille*, *Verve* ve *Botteghe Oscure* (ve daha başka) dergiler vardı: Savaştan sonra buralarda yayımladığı yazılar önemsiz değildir; tersine, bu dergiler Bataille'in “farklı” metinlerini, belki de *Critique*'te yayımlanabilir olduğunu düşünmediklerini kabul ettiler.¹

Genèse dergisi, çıkmadığından, çıkmamış olsa da, Bataille'in eserleri arasında hayaletimsi bir yer işgal eder. Yazmak istediği ve yazmadığı kitaplar gibi hayaletimsi (bunların sayısı çoktur; fakat *Fransa'da Faşizm* belki de bunların arasında en ağır anlama sahip olandır); yazmaya başladığı ama tamamlamadığı kitaplar gibi (*Yararlılığın Sınırı*, *Erotizmin Tarihi...*); tamamladığı –ya da kısmen tamamladığı– ama yayımlamadığı kitaplar gibi (*Egemenlik*, *Din Teorisi...*):

¹ Bataille'in Jean Duvignaud, Edgard Morin ve Kostas Axelos'un yönettiği *Arguments* dergisine katılım ihtimali defalarca sözü konusu oldu. Öngörüldüğü gibi bir yazı biçimini almayan bu işbirliği, Kasım 1956'da, isyanın yenilgisinin ardından Macaristan'daki durum üzerine önemli bir konferansla somutlaştı.

Kendisinin ya da koşulların terk ettiği boşluğun nitelemeye yetmediği; kaçınılmaz tamamlanmamışlığını önceleyerek, “tamamlanmış” eserin *excreta*’sı [dışkı] olarak kabul etmenin pek de kötü olmayacağı bir yer (“Düşünürken, konuşurken dikkate alma alışkanlığımız olmasa da, ölüm bizi kesin-tiye uğratacaktır”). Kurucu bir tamamlanmamışlık.

“GÜNÜN BİRİNDE BU CANLI DÜNYA BENİM ÖLÜ AĞZIMDA ÇOĞALACAK”

“Bedeniyle ve ruhuyla işkence çekerek, her sabah bize kendine en benzeyen ve en özenli yüzü sunan bu adamın cesaretini o zaman ölçebildik. [...] Yine de kendinden uzağa kaydıran bu yokluktan, sanki bir eksiklik ya da beceriksizlikmiş gibi, neredeyse özür dileyerek bizden yavaş yavaş uzaklaşıyordu.”¹ Georges Bataille nasıl öldüğünü görmek istedi. Bedenin nasıl çöktüğünü ve bir bedenin içinde bir bilincin nasıl çöktüğünü öğrenmek istedi. Düşüncenin, kendi içinde, “yani yok olup gitmenin bilincinin varlık sürdürdüğü bir düşüncenin içinde,” yok olup giden ve –imkânsız bu değil midir?– kendi yok oluşuna bakan bir düşüncenin içinde nasıl felakete uğradığını öğrenmek istedi. Georges Bataille ömrü boyunca ölüm düşüncesiyle coştı (her anı kendine indirgeyen bu an. Ölüm anı bütün anlar içinde tek mutlak olandır). Bugün onu düşüncenin ölümü coşturuyor –kara, trajik bir coşmadır bu. Ölüm düşüncesi, meditasyonların en zayıfına bu noktada vararak, bilmeme düşüncesinin en hoşgörülemez (ve en nihai) olanıdır. Bundan böyle, *bilmemekten* daha göz kamaştırıcı bir şey vardır, ölmekten daha göz kamaştırıcısı vardır: düşüncenin ölümüdür bu. Bu yeni bir paradoks daha değildir: Düşüncenin ölümü bilmeyi daha öteye taşır. Bir bilginin “*bilebileceği*” en fazla şey, onun *imkânsızı*, onun çöküşüdür. Basit fiziksel ölümle çakışan ani bir çöküş, ölü-

¹ Hélène Cadou.

mün *ne olduğunu* bilmeyi engeller. Ruhun Tanrı'yla yaptığı deneyimle karşılaştırılarak, düşünce, bir an önce imkânsız ve gizli olanı, ölüm deneyimini yapabilir.¹ Bataille gibi ölü mü seven biri için (tuhaf değil mi: *ölümü sevmek* mümkün müdür; hayatın sınırını –zayıflıktan değil, bitap düşmekten değil– hayat kadar sevecek denli hayat sevebilir mi?), yok olup gittiğini hissetmek de kendinden geçiricidir: “Düşünce'nin ölümü, artık ne umutsuz ne de kaygılı olacak denli *ölü düşünce* noktasına kadar itilmişse, düşüncenin ölümü ile kendinden geçme arasında fark yoktur.”²

Genellikle hasta insanlar hareketsiz kalır: Ölümün onları yataarken yakalamasını mı beklerler? Bataille ise, tersine, yaşamının son üç yılında fazlasıyla yer değiştirecektir. Kuşkusuz bunlar *hastalıklı* yer değiştirmelerdir; emin olmak için *anlamını*, bilincin bu çöküşündeki ara istasyonlar gibi, günü gününe ölçmek zorunda kalır; bir gün, durumunun iyileşmesi (bunu, belirgin bir şekilde, fikirlerini toparlayabilme ve yazma gücünü kendinde yeniden bulmakla değerlendirir) ölümcül bir durum olmadığına onu ikna edebildi. Bir başka gün, durumunun şiddetlenmesi onu yere serebildi (üzerinde çalıştığı metinler uzun süre öylece kaldı; daha kötüsü, bu metinleri düzeltmek durumunu iyice şiddetlendiriyordu); fakat bitkin düşse de düşmese de, kendi durumundan “büyüleniyordu”: Ölüm “kirli”dir, ama bu nedenle de tanrısaldır. Bir süre Sables-d'Olonne'da (Wilson rıhtımı), bir süre (geri dönmekten hoşlandığı) Vézelay'de kaldı. Ama çoğunlukla Fontenay-le-Comte'daydı; savaş sonrası dostlarının en az bilineni ve en nazik olanı, André Costa'nın yanında.³ 1960 Ağustosundaki son yolculuğunda Var'daki Seillans'da Patrick Waldberg'in evinde kaldı.

¹ Ölüm düşüncesi başkasının ölümünün temsiline dayanır; düşüncenin ölümü ise ne temsil edicidir ne dışsal. Bu, kesinlikle içsel ve kişisel bir deneydir.

OC VIII, 205, “L'enseignement de la mort,” konferans.

Georges ile Diane Bataille'ın kızı Julie, babasının durumu gereği uzaklaştırılınca, André Costa ile eşinin yanında kaldı.

Bu ziyaret yine de Bataille'in son yolculuğu olmadı. Bir diğer yolculuğa kalkıştı ve eğer hastalığından dolayı olmasaydı ve bu kadar ciddi olmasaydı, koşulların savaşın sonundan beri ona yaşattığı sürgünün (bizzat Bataille'in kullandığı kelimedir bu) sonu olabilirdi bu. 1 Şubat 1962'de kütüphaneler müdürü, aynı zamanda da dostu Julien Cain'den Ulusal Kütüphanede tekrar çalışma talebinde bulundu. Bu talep, Bataille'in sürdürmek zorunda kaldığı hayatın –kitaplarının her birinden daha fazla– sembolüdür: Altmış beş yaşında, ciddi biçimde hasta olan Bataille çalışmak zorundadır. O zamana kadar yazdıklarının hiçbirini onun eserlerine kendini adamasına imkân tanımamıştır.¹ Bu talep kabul edilince, Bataille Orléans'dan ayrıldı ve Saint-Sulpice Sokağında, yaşadığı evlerin sonuncusuna yerleşti.² Orada ancak birkaç ay yaşayacaktır. 8 Temmuz günü, sabahleyin, yanında bir dostu, Jacques Pimpanneau varken Georges Bataille ölür. Bir *anda*, son kez ve kesin olarak egemen.

En uzun süre yaşadığı ve en fazla sevdiği köyün küçük mezarlığında, Vézelay'de, ona sadece köylüler eşlik edecek-ti.³ Kasvetli, basit bir mermer; zar zor okunan şu ibareden başka yazı yok:

GEORGES BATAILLE

1897-1962

¹ 1961 yılında, *Suçlu*'nun yeni baskısı Gallimard Yayınlarından çıktı. *Alleluya*'nın son versiyonu da eklenmişti: *Suçlu*, “abartılı ihtirası kuşkusuz lanetin ta kendisi olan eser.”

Genel bir ilgisizlik içinde ölmekte olanı dostluk kurtardı: 17 Mart 1961'de Drouot Otelinde, Maurice Rheims'in yönetiminde düzenlenen açık arttırmada, sanatçıların resim, suluboya ve çizimleri Georges Bataille'in yararına satışa çıkarıldı. Eserlerini bağışlayanlar arasında Arp, Bazaine, Ernst, Fautrier, Giacometti, Masson, Michaux, Miró, Picasso, Vieira da Silva, Tanguy, vb bulunuyordu. Bu satışın kârı Paris'teki yeni dairenin alınmasını sağladı, “[...] neredeyse hep oturduğum semtte, Saint-Sulpice Sokağında ve benim için hayal edilemeyecek kadar güzel. Bir anlamda kendimi sürgün etmem gerektiğinde gittiğim Lille Sokağındaki ev kadar güzel olacak” (satışın yöneticisi Maurice Rheims'e mektup müsveddesi). Georges Bataille vasiyetname bırakmadan öldü. Sivil törenle gömüldü.

“Yumurtaların, tohumların ve kurtların kaynaştığı bu maddeler sadece yüreğimizi sıkıştırmakla kalmaz, midemizi de bulandırır. Ölüm varlığın acı yok oluşuna indirgenemez – benim olduğum her şey, hâlâ olmayı bekleyen şey, bunun anlamı, olmaktansa, olmayı bekleyen şey (sanki *varlığı* asla sahiden kabul edemezmişiz gibi, ama sadece varlığın var olacak ve olmayan varlığın beklentisi, sanki biz kendi olduğumuz mevcudiyet değil de, olacağımız ve olmadığımız gelecekmiz gibi): Yine mide bulandırıcılık içindeki bu deniz kazası. İğrenç doğaya ve ölüm denen, gece gibi uzanan, sonsuz, anonim hayatın cerahetlenmesine kavuşacağım. Günün birinde bu canlı dünya benim ölü ağzımda çoğalacak.”¹

SONDA TAMAMLANMAMIŞLIK VARDI

Bataille’ın durumunda, vasiyet gibi görülebilecek son yazılardan söz etmek boşuna olur. Boşunadır, çünkü Bataille’ın yazılarında (sadece ölümün onlara bir sınır olması anlamında) vasiyet niteliği taşımayan tek bir yazı olmadığı açıktır. Bataille ömrü boyunca, kaygıyı ve kendinden geçmeyi düşünerek, gözleri ölümüne açık yazdı; ölüm karşısında coşarak, büyülenerek yazdı. Hayatının ona kaçma imkânı sunduğu şeyi düşünmeye mecbur bırakan, ne hastalık ne de ölümünün eli kulağında olmasıydı: Kırk yaşında neyse altmış dört yaşındayken de oydu.

Şu diğer nedenle de boşunadır ki, Bataille yazıları hakkında kesin herhangi bir şey olabileceğini, herhangi bir şeyin tamamlanabileceğini düşünmez. Şu ya da bu şekilde değiştirmek, yeniden ele almak ya da yeniden yazmak istemediği tek bir kitap yazmadı... Dolayısıyla hastalık, düşüncesine bir son verme iddiasındaki hiçbir şeyi ona getiremez.² Ölüm hiçbir şeyi **tamamlamaz**: Tamamlanmamışlığı sürdürür.

¹ OC VIII, *L’histoire de l’érotisme*, 70.

“Ölüme düşünce birbirine öylesine yakın ki, düşünürken ölüyoruz, tabii eğer ölümlü düşünmekten kendimizi muaf tutuyorsak: her düşünce ölümlü olarak görülebilir; her düşünce, son düşüncedir” (Maurice Blanchot, *Le pas au-delà*, 7, Gallimard).

Bu tamamlanmamışlığın sonunu bulup bulmadığını düşünmek ondan sonra hayatta kalacaklara düşer. Sessizlik bir kez yerleşince, adlarını,¹ kâğıtlarını² ve dünyayı içinde bıraktığı kargaşayı hiçbir yeni kargaşa gelip değiştirmeyecektir (bunlara ne bir şey ekleyecek ne de bir şey alacaktır). (Bu ani körlük, “öteye adım” anından) hemen önce söylediği ve yazdığı şey, yok edici olduğu için saf anın bu aşırı yoğunluk haline taşınmış, yükseltilmiş, onun hakkında nihayet ve kesin olarak bilinmesi uygun düşen şeyin aldatıcı anlamını ediniyordu: uyanma ânı.

Ölümünden bir yıl önce, Mart 1961’de, Georges Bataille Madeleine Chapsal’a *L’Express* için uzun bir söyleşi verdi; bu vesileyle hayatının ve eserinin temalarının basitleştirilmiş bir bilançosunu yapma fırsatı buldu (sonuçta, hayatı ve eserleri onunkinden daha az ayrı pek az yazar vardır). Ve tuhaf bir şekilde, bu bilanço (fakat bu yersiz bir kelimedir: tamamlanmayı anıştırır; bunun yerine “envanter” demek daha doğru olur), kaçınılmaz basitleştirmesiyle, bu yaşamın ve bu eserin, çiğ bir ışığın altına konulur gibi, sürekli altına yerleştiği işaretleri en keskin akkor hallerine indirger.

Erotizmden söz ederken, bunun içsel bir deneyim olduğunu söylemesi bir sürpriz değildir. Bunu söylemekten hiç sakınmadı, her zaman açık seçik ifade etti. Erotizm içsel bir deneyimdir, çünkü “anın içine girmenin en güçlü yoludur.” Geleceğin etki edemeyeceği tek şey budur: harcar, israf eder, coşturur; fakat çılgınca birlikte olduğu neşenin ve keza, “son derece acı ve üzüntü verici olanın” da payını verir.

Neşe ile kaygı erotizmi parçaladıkları gibi (ne sadece arzu edilir, ne de sadece itici olan, ama ikisi birden olan bir erotizm hakkında ne düşünülür?) gülmeyi de parçalarlar: “Gülmede

¹ Şunu unutmamak gerekir: Georges Bataille ölürken, Pierre Angélique, Louis Trente ve Lord Auch da ölüyordu. Bataille onların sadece kendi maskeleri ya da ikizleri olduğunu açığa çıkararak onları “öldürmek”ten kaçınıyordu. Öldüğünde yazılarının aşağı yukarı yarısının yayınlanmamış olduğunu söylemek abartı olmaz.

öyle bir parıltı vardır ki bunun temeli özünde bir çöküştür.” Aynı kopuş, kahkaha tufanı halini ve erotik hali yaygınlaştırarak, işler; aynı kopuş, kendinden geçmeye (iletişim) ve çöküşe (gülmek, dünyaların dibidir) yol açar. Gülmek, dünyaların dibidir; Bataille daha 1920’de bunu söylüyordu, fakat bunu hiç bu kadar basit ve acımasız söylememiştir. Gülmek dünyaların dibidir, çünkü en derin muğlaklıktır: “[...] İnsanın muğlaklığı, ölüme ağlamasıdır, ama güldüğünde, ölüme mi gülüyor, bilinmez.” Onun acımasızlığı aşırıdır (öyle aşırıdır ki, tereddüt ediyor gibidir. Don Juan’ın “yaşlı âşığa” *HAYIR*’ıdır): “[...] belki kendimle övüneceğim, fakat ölüm dünyada bana en güç gelen şeydir.” Ondandır korkmadığından değil (konuştuğu sırada ölüm onun üzerindedir), fakat ölüm korkusundan sadece gülmek kurtarır, sadece gülmek onu hafif kılar, gülmek *Evet* der, çünkü erotizm gibi, hayatın –ölüme dek– en derin onaylanmasıdır: “Bana öyle geliyor ki, öncelikle, ölüme gülmeyecek kadar beni etkilemeden, ölümü en korkunç veçhesiyle yitip yutacak gibi davranmalıyım. Burada açıkça ateist bir şey söz konusudur, çünkü yargıç yerine geçen bir Tanrı’nın huzurunda kimse ölüme gülemez.” Ölüm başlı başına her şeydir. Tanrı’nın ölümüyle bıraktığı derin boşluktur. Bataille da ölürken, Tanrı’nın bıraktığı boşluğu doldurmaktan, ama kesin olarak doldurmaktan başka bir şey yapmaz: “Bu boş yerden söz etmek istedim.” Ölürken, bu kez de, bu boş yerden yola çıkarak susacaktır.

Bu söyleşideki her şeyi alıntılarla gerekir;¹ ve Bataille’in, bitirirken, kargaşadan (“en fazla gurur duyduğum şeyin, kartları karıştırmak olduğunu seve seve söyleyebilirim... Yani en altüst edici ve en şoke edici, en skandal yaratıcı gülme tarzını en derin dinsel anlayışla birleştirmek”),² coşku ve öfkeden söz edişini alıntılarla gerekir. Öfke derken özellikle

¹ Bu söyleşi Madeleine Chapsal’ın *Quinze écrivains* (Juillard, 1963) ve *Les écrivains en personne* (10/18, 1973) kitaplarında yeniden basılmıştır. Önceki bütün alıntılar oradan alınmadır.

A.g.e.

anlaşılması gereken, Bataille'ın politik olarak bütün düşünüp ettiklerini birleştiren şeydir; bu öfke hiçbir şeyin yatıştırma ya da ortadan kaldırma iddiasında bulunamayacağı bir şeydir, olayların mevcut haline, bizzat hayata karşı bir öfkedir: “Çok açıktır ki, içinde yaşadığımız toplum hangisi olursa olsun, nasıl olursa olsun, sonuçta, bu öfke her zaman karşımıza çıkacaktır, çünkü bu öfkenin haklından gelmeyi sağlayacak bir duruma erişilebileceğini sanmıyorum.”¹

Tek koz, Tanrı olmaktır: Düşünemediği şeyin onu öldürdüğüünü düşünmeyi istemektir. Şimdi Bataille da ölüyordu. Ölüm onu bütün ömrü boyunca coşturdu, ömrü boyunca öfkelenirdi. Don Juan'ın “yaşlı âşığa” *HAYIR* demesi gibi, Bataille da ölürken ölüme *Evet* dedi, bitkinliğe evet, sonunda Tanrı olmaya gücünün yetmemesine evet; ve evet demekle hayır demekten daha az öfke yoktur, sadece, *üstelik*, dünyanın parçalanmış, trajik düzenine muzaffer bir onay duygusu vardır:

“Bir yenilginin ardından gelen cesaret duygusu. Fakat bu yenilgi kaçınılmaz değildir. Yenilgimi sadece yaşlanmama bağlıyor değilim. Kuşkusuz daha temel bir şey vardır. Bir anlamda, aşırı bir ihtirasın sorumluluğunu üstlenemem. Bu üç şekilde yorumlanabilir. Ya benim buna yeteneğim yoktur ya da hiç kimsenin yoktur, veyahut vardı da artık yaşlandığım için yoktur –en azından, uğraşsaydım, olabilirdi... Fakat ölümü severim: Ölme fikrini yenilgi olarak görmüyorum.”

“Yenilgi yok ölüm var
ki bu yenilgi değil
ateşli bir ölüm ama
öfkeli değil mutlu, hatta yenilginin tersi.”²

¹ *A.g.e.*

Bu satırlar, bu notlar, Bataille'ın son yazdıkları arasındandır. Kendisinin *Eros'un Gözyaşlarının Dışı*, “Yeni Bir Aforizma Kitabının Unsurları” (OC X, 685-686) diye adlandırdığı bir defterden alınmadır.

SONSÖZ

Georges Bataille: “Bana öyle geliyor ki, dünyada eksik olan şeyi fark etmek önemlidir, bunun bir eksiklik olmadığı-nın söylenebileceğini biliyorum, çünkü bundan vazgeçilebilir, fakat bu herkes için doğru değildir: Bu insanlar için, Tanrı’nın temsil ettiği şeyin anısı vardır... Dikkat etmeliyim, burada saçmalayabilirim sanıyorum, yani çok ağır şeyler söyleyebilirim, fakat sonuçta, Nietzsche’nin Tanrı’nın ölümü deyişiyle ifade ettiği şeyi kavrayabiliriz sanırım. Nietzsche’ye göre, onun Tanrı’nın ölümü diye adlandırdığı şey korkunç bir boşluk bırakıyordu, neredeyse baş döndürücü ve dayanılması güç bir şey. Özünde, ölümün ne anlama geldiği, neyi içerdiği ilk kez anlaşıldığında olup biten aşağı yukarı budur: Her şeyimizin dayanıksız ve çürüyebilir olduğu ortaya çıkar, varoluşumuzun tüm hesaplarını üzerinde temellendirdiğimiz her şey bir tür dayanıksız pus içinde yok olup gitmeye mahkûmdur... Cümlem bitti mi?”

Madeleine Chapsal: “Sanırım, evet.”

Georges Bataille: “Eğer bitmediyse, söylemek istediğim şeyi oldukça iyi ifade etmiş demektir...”¹

¹ Madeleine Chapsal’la söyleşi, *a.g.e.*, 20.

EK

“Atalarım Köylü mü?”

18. yüzyılın ötesine uzanmadan, Georges Bataille’ı önceleyen üç kuşak, baba tarafından olduğu kadar anne tarafından da, akrabalık bağlarının çok özel bir şekilde iç içe geçmesiyle, kan bağı evliliklerinde az rastlanır bir ısrarı ortaya koymaktadır.

Baba tarafından iki büyük büyükbabası Jean-Pierre Bataille ile Jean Ribière’dir.¹ İlki 1762’de Ariège’de doğdu; hancıydı. Diğeri devrimle birlikte doğdu (1788’e doğru); duvarcı ustasıydı.

Jean-Pierre Bataille’in Jeanne-Marie Pons ile evliliğinden, Georges Bataille’in baba tarafından büyükbabası Jean-Martial Bataille 1 Temmuz 1815’te Prat-et-Bonrepaux’da (Ariège) doğdu. Jean Ribière ile Antoinette Constant’ın evliliğinden Puy-de-Dôme’daki La Garandie’de Louise Ribière doğdu (1826).

Birkaç saptama: Jean-Martial Bataille doğduğunda babası elli üç yaşındaydı (ikinci evlilikten mi?); annesinin yaşı bilin-

¹ Bazı belgelerde Ribière yerine Rebière yazmaktadır. Yine de daha yaygın olan Ribière’i tercih etmek gerekir gibi gelmektedir.

memektedir. Louise Ribière de otuz sekiz yaşındaki bir babadan doğdu; Antoinette Constant'ın yaşı bilinmemektedir. Jean-Martial Bataille'in meslekleri biliniyor: sağlık memuru, ilkokul öğretmeni ve edebiyatçı. Eşi Louise Ribière de ilkokul öğretmeni idi. Georges Bataille'in baba soyunun Auvergne'e yerleşmesi muhtemelen bu evliliğe tarihlenebilir (fakat görüleceği gibi, çocukların doğumundan sonradır); dolayısıyla geç bir yerleşmedir. Son saptama: Georges Bataille baba tarafından büyükbabasını az da olsa tanımıştır. O, 18 Ocak 1900'de, seksen beş yaşında ölmüştür. Büyükannesini de tanımış olmalıdır; fakat buna dair kesin bilgimiz yoktur.

Onların evliliğinden (en az) iki oğlan çocuğu doğdu: Michel-Alphonse Bataille 1851'de, Joseph-Aristide Bataille ise 16 Temmuz 1853'te. Her ikisi de Ariège'deki Gajan'da (yani aile Auvergne'e taşınmadan önce) doğdu. Joseph-Aristide Bataille Georges Bataille'in babası olacaktır; Georges doğduğunda otuz sekiz yaşındadır.

Anne tarafından soy zinciri ise daha karmaşıktır. Antoine Tournadre, Georges'un anne tarafından iki büyük büyükbabasından en yaşlısıdır. 1805'te doğmuştur. 1812 yılında doğmuş Anne-Marie Pons ile evliliğinden babasıyla aynı adı -Antoine Tournadre- taşıyan bir oğlu (en az bir oğul) 10 Mayıs 1841'de Caire'de (Riom-ès-Montagnes) doğmuştur. İlk saptama: Anne tarafından büyük büyükanne ve babası genç ölür. Antoine Tournadre elli üç yaşında 29 Eylül 1858'de, Anne-Marie Pons ise 2 Haziran 1841'de yirmi dokuz yaşında, Georges'un anne tarafından büyükbabası Antoine Tournadre'in doğumunun üzerinden bir ay geçmeden ölür. İkinci saptama: Anne tarafından büyük büyükanne Anne-Marie Pons ile baba tarafından büyük büyükanne Jeanne-Marie Pons'un tuhaf soyadı benzerliği. Yine de aralarında bir akrabalık olup olmadığı bilinmemektedir; bu durum soykütük bakımından pek alışılmadık bir anlam taşır.

Anne tarafından büyük büyük ebeveynlerinin oluşturduğu ikinci çift, 1816'da doğan Guillaume Basset ile 1821'e doğru doğmuş Antoinette Tournadre'dır. Anne-Marie Pons ile Jeanne-Marie Pons'un akrabalığı şüpheli olsa da, anne tarafından büyük büyükbabası Antoine Tournadre ile anne tarafından büyük büyükannesi Antoinette Tournadre'ı (kardeş? kuzin?) birleştiren bağ inkâr edilemez gözükmektedir. Bu kadar yakın bir akrabalığın sonuçları da, görüleceği gibi, az rastlanır bir durumdur. Guillaume Basset ile Antoinette Tournadre'ın evliliğinden doğan kız çocuk Anne Basset (25 Ocak 1844, Riom-ès-Montagnes), Antoine Tournadre'la evleneceği gün (böylece Georges'un anne tarafından büyükanne babasını oluştururlar) annesinin kızlık soyadını alacaktır ve amcası ya da kuzeni kayınpederi olacaktır: ender rastlanan bir kan bağı. Anne tarafından büyükanne babası uzun yaşar: Antoine Tournadre (10 Ocak 1923'te Riom-ès-Montagnes'da öldü) seksen iki yaşına dek, kızlık soyadı Basset olan Anne Tournadre da (15 Nisan 1916'da yine Riom'da öldü) altmış yedi yaşına dek. Demek ki, Georges Bataille'ın her ikisini de iyi tanıyacak zamanı olmuştur. Onların evliliğinden (en azından) iki kız doğar: Antoinette-Aglaré Tournadre 3 Nisan 1865'te, Marie-Antoinette Tournadre ise 7 Mart 1868'de, her ikisi de, anne babaları gibi Riom-ès-Montagnes'da: Georges Bataille'ın anne tarafından soyu neredeyse tamamen Riomludur.

Belki de özetlemek gereksiz olmaz: Georges'un baba tarafından büyük ebeveynlerinin iki oğulları olmuştur: Michel-Alphonse 1851'de, Joseph-Aristide 1853'te doğar. Anne tarafından büyük ebeveynlerinin ise, gördüğümüz gibi, iki kızları olur: Antoinette-Aglaré 1865, Marie-Antoinette ise 1868 doğumludur.

Kan bağından defalarca kuşku duyulan bu soy zincirinin özelliklerinden biri, Michel-Alphonse Bataille'ın Antoinette-Aglaré Tournadre'la (3 Şubat 1887) ve Joseph-Aristide

Bataille'ın Marie-Antoinette Tournadre'la (6 Kasım 1888) evlenmiş olmasıdır. Yani iki erkek kardeş iki kız kardeşe evlenmiştir. Bu iki evlilik de Riom-ès-Montagnes'da olmuştur. Öyle ki bu iki yakın evlilikten doğan çocuklar da kardeş çocuklarının en yakınları olmuştur –soylarının her iki tarafında da aynı büyük ebeveynlere sahiptirler.

Bu evliliklerin ilkinden 1887'de Victor (Antoine-Martial) Bataille (daha ilerde avukat, belediye başkanı –Creusot'da– ve vekil olacaktır) ile 1889 yılında Marie-Louise Bataille (daha ilerde çevirmen ve sanat eleştirmeni olacaktır) doğar (Georges Bataille'ın gençliğindeki sırdaşı olacağı görülecektir).¹

Bu iki evliliğin ikincisinden 1890 yılında Cunlhat'da (Puy-de-Dôme) Martial (Alphonse) Bataille, yani Georges'un yedi yaş büyük ağabeyi doğar.² Ve Georges (Albert-Maurice-Victor) Bataille 10 Eylül 1897'de Billom'da (Puy-de-Dôme), kilise ile La Porte des Boucheries arasında doğar.

Fark edileceği gibi, Michel-Alphonse Bataille evlendiğinde otuz altı yaşındaydı ve Joseph-Aristide ise otuz beşinde evlenmişti. Bir aile alışkanlığı olabileceği gibi, Georges Bataille doğduğunda da babasının kırk dört yaşında olduğu fark edilecektir.

Martial-Eugène Bataille'ın (1814-1878) adı anılmazsa bu soy zinciri eksik kalırdı. Muhtemelen Georges'un bu büyük amcası, 1848 yılında Clermont-Ferrand'da *Fransız Halkının Yeni Hükümete Birkaç Sözü* adıyla yayımlanan bir kitapçığının yazarıdır.³

Georges Bataille atalarının köylü olduğunu ima ederken⁴ kısmen haksızdır: “Delice kaygımı düşündüğümde,

¹ Evlenmeyecek ve çocuğu olmayacaktır.

² Daha sonra gazeteci olacaktır. Evli ama çocuksuzdur. Thibaud-Landriot Kardeşler matbaası.

Sonraki bölüm otobiyografik olarak verilmemiştir. Kurmaca bir metinden, *İmkânsız*'dan alınmadır. Fakat biyografiyi kurmacadan ayırmanın pek kolay olmadığını gördük, her ikisi de sürekli mas-

kaygılı olma zorunluluğumu, bu dünyada doğru dürüst soluk alamayan, tetikte duran biri olma zorunluluğumu düşündüğümde, açıktan, soğuktan, gecelerin seyrekleşmiş havasında titreyen köylü atalarımın dehşetini hayal edebiliyorum.”¹ Gördüğümüz gibi durum pek böyle değildi. Hancı ya da duvarcı ustası (zanaatkâr) ve memurdular (baba tarafından büyük ebeveynler ilkokul öğretmeni, amcası tahsildar idi); babası da memurdu; Georges’un baba tarafından soyunda toprağa bağlı pek az kimse vardı (hatta hiç kimse yoktu), esasen taşra küçük burjuvazisinin temsilcileriydiler. Anne soyunun, neredeyse tamamen Auvergneuli olmaları dışında, ne olduğu daha az bilinmektedir. O tarafta köylülerin daha kalabalık olması mümkündür; fakat buna dair hiçbir kesinlik elimizde yoktur.

keleme ve iç içe geçme oyunu oynamaktadır. Mevcut durumda, Georges Bataille’in kırsal dünyadan geldiğini sıklıkla belirtmiş olduğu da kesindir.

OC III, 119, *L'impossible*.

TEŞEKKÜR

Bu kitabın art arda çıkan versiyonlarının (Séguir, 1987; Gallimard, 1992) hazırlanmasında birçok kişinin katkısı oldu. Onlara teşekkür ederim.

Özellikle, cömertliği ve güveni önem taşımış olan Diane Bataille'a.

Ve Laurence Bataille'a.

Tanıklıkları, katkıları ya da öğütleriyle de teşekkürü borç bildiklerim: Éric Add, Julien Basch, Julie Bataille, Michel Bataille, Sylvia Bataille, Pierre Bourgeade, Claude Bourguignon, Catherine Brasier, Hélène Cadou, Madeleine Chapsal, Juliette Colin, Marguerite Duras, Michel Fardoulis-Lagrange, Marina Galletti, Michel Leiris, Jérôme Lindon, J.M. Lo Duca, Francis Marmande, André Masson, Jean-Jacques Pauvert, Jean Piel, Pierre Prévost, Jean Rollin, Isabelle Waldberg.

Georges Bataille politique adlı eserinin bir bölümünün adı olan *La mort à l'œuvre*'ü bu kitabın alt başlığı olarak kullanmama izin vermiş olan Francis Marmande'a da özellikle teşekkür ederim.

KAYNAKÇA

A. BATAILLE'IN ESERLERİNİN KAYNAKÇASI

1. Kitaplar*

Notre-Dame de Rheims, Saint-Flour, Courrier d'Auvergne matbaası.

Les Monnaies des Grands Mogols [Büyük Moğolların Paraları], Paris, J. Florange, 1928.

Histoire de l'œil [Gözün Öyküsü], Lord Auch takmaadıyla, isimsiz (André Masson) sekiz litografiyle birlikte, yayıncı adı yok (René Bonnel), Paris, 1928. Yeniden basım K. Éditeur, Hans Bellmer'in ofort ve oyma altı gravürüyle birlikte, Paris, 1944 (elden geçirilmiş bu baskıya Sevilla versiyonu denir, 1940). Yayıncı adı olmadan yeniden basılır (J.-J. Pauvert), Paris, 1952 ya da 1953 (buna Burgos baskısı denir, 1941). Georges Bataille adıyla yeni baskı, Paris, J.-J. Pauvert, 1967.

L'anus solaire [Güneşli Anüs], André Masson gravürleriyle resimlenmiş, Paris, Galerie Simon, 1931.

Sacrifices [Kurbanlar], André Masson'un beş kezzaplı gravürüyle birlikte, Paris, G.L.M., 1936.

Madame Edwarda, Pierre Angélique takmaadıyla, Paris, Éditions du Solitaire (Robert Chatte), 1941 (1937 baskısı denir). Aynı ad altında yeni baskı, Jean Perdu'nün (Jean Fautrier) gravürleriyle,

* Bataille'in kitapları metinde çok sık geçtiğinden, Türkçeye çevrilmiş olmasa da, Türkçe karşılıklarıyla belirtilmiştir -çn.

Paris, matbaa-yayınevi Éditions du Solitaire, 1945 (1942 baskısı denir). J.-J. Pauvert Yayınlarından aynı adla yapılan yeni baskı, ilaveten Georges Bataille'ın önsözü, Paris, 1956. Georges Bataille adıyla yeni baskı, Hans Bellmer'in dokuz levhası eşliğinde, Paris, J.-J. Pauvert, 1966.

L'expérience intérieure [İç Deney], Paris, Gallimard, 1943.

Le petit [Küçük], Louis Trente takmaadıyla, yayıncı adı belirtilmez (Robert Chatte), Paris, 1943 (1934 baskısı denir).

Le coupable [Suçlu], Paris, Gallimard, 1944.

L'archangélique [Başmelek], Paris, Messages, 1944.

Sur Nietzsche, volonté de chance [Nietzsche Üzerine, Şans İstenci], Paris, Gallimard, 1945.

L'Orestie [Oresteia], Paris, Éditions des Quatre-Vents, 1945. *Haine de la poésie* [Şiir Nefreti] içinde yeniden yayımlanır.

Dirty, Paris, Éditions Fontaine, 1945. *Le bleu du ciel* [Göğün Mavisi] içinde yeniden yayımlanır. *L'alleluia*, *catéchisme de Dianus* [Aleluya, Dianus'un İlmihali], Jean Fautrier'nin litografileri ve harfleri eşliğinde, Paris, Auguste Blaizot, Ocak 1947. Yeni baskı : K. Éditeur, Paris, Mart 1947. *Méthode de méditation* [Meditasyon Yöntemi], Paris, Éditions Fontaine, 1947.

Histoire de rats (journal de Dianus) [Farelerin Öyküsü (Dianus'un Günlüğü)], Alberto Giacometti'nin trois eaux-fortes gravürü eşliğinde, Paris, Éditions de Minuit, 1947.

Haine de la poésie [Şiir Nefreti], Paris, Éditions de Minuit, 1947.

La part maudite, essai d'économie générale, I. La consommation [Lanetli Pay, Genel Ekonomi Denemesi, I. Tüketme], Éditions de Minuit, 1949.

Éponine, Paris, Éditions de Minuit, 1949.

L'abbé C [Rahip C], Paris, Éditions de Minuit, 1950.

L'expérience intérieure [İç Deney], gözden geçirilmiş ve düzeltilmiş baskı, *Méthode de méditation et de Post-scriptum* [Meditasyon Yöntemi ve Haşiye] ile birlikte, Paris, Gallimard, 1954.

La peinture préhistorique. Lascaux ou la naissance de l'art [Tarihöncesi Resim. Lascaux ya da Sanatın Doğumu], Cenevre, Skira, 1955.

Manet, Cenevre, Skira, 1955.

La littérature et le mal [Edebiyat ve Kötülük], Paris, Gallimard, 1957.

Le bleu du ciel [Göğün Mavisi] (yazım tarihi 1935), Paris, J.-J. Pauvert, 1957.

- L'érotisme* [Erotizm], Paris, Éditions de Minuit, 1957.
- Les larmes d'Éros* [Eros'un Gözyaşları], Paris, J.-J. Pauvert, 1961.
- L'impossible* [İmkânsız] (*Haine de la poésie'nin yeni adı*, *Dianus* ve *Orestie* ile birlikte), Paris, Éditions de Minuit, 1962.
- Ma mère* [Annem], Paris, J.-J. Pauvert, 1966.
- Le mort* [Ölü Adam] (yazım tarihi: 1942), Paris, J.-J. Pauvert, 1967.

2. Önsözler

- Laure (Colette Peignot). *Le sacré*, Poèmes ve *Divers écrits* ile birlikte, Paris, piyasaya sunulmamıştır, 1939 (Michel Leiris'le birlikte yayıma hazırlandı).
- Laure (Colette Peignot). *Histoire d'une petite fille*, Paris, piyasaya sunulmamıştır, 1943 (Michel Leiris'le birlikte yayıma hazırlanmıştır).
- Nietzsche. *Mémoire*, G. Bataille'in seçtiği ve sunduğu metinler, Paris, Gallimard, 1945.
- Michelet. *La sorcière*, G. Bataille'in önsözü, Paris, Éditions des Quatre-Vents, 1946.
- Sade. *Justine ou les malheurs de la vertu*, G. Bataille'in önsözü. Hans Bellmer'in ön sayfası, Paris, Presses du livre français, 1950.
- Sade. *Justine ou les malheurs de la vertu*, G. Bataille'in önsözü, Paris, J.-J. Pauvert, 1955.
- Procès de Gilles de Rais*. G. Bataille'in önsözü. Gilles de Rais'in iki duruşmasının metinleri mahkeme tutanaklarından hazırlanmış ve G. Bataille tarafından notlandırılmıştır. Kilise mahkemesinin Latince tutanağı Pierre Klossowski tarafından çevrilmiştir. Paris, Club français du livre, 1959.
- Max Ernst. G. Bataille'in önsözü. Max Ernst'in metni, Paris, Gontier-Seghers, 1960.

3. Çeviri

- Shestov Lev. *L'idée de bien chez Tolstoï et Nietzsche (philosophie et prédication)*. Rusçadan çeviren T. Beresovski-Shestov ve G. Bataille, Paris, Éditions du Siècle, 1925.

4. *Œuvres complètes* [Bütün Eserler]*
Paris, Gallimard

CİLT I.

İlk yazılar: 1922-1940.

Histoire de l'œil ; *L'anus solaire* ; *Sacrifices*.

Çeşitli makale ve dergi yazıları: *Aréthuse*; *Documents*; *La Critique sociale*; *Acéphale*...

Contre-Attaque Grubunun bildiri ve açıklamaları.

Sosyoloji Koleji'nin makale ve konferansları.

Notre-Dame de Rheims.

Ekler.

Notlar.

CİLT II.

Ölümünden sonra yayımlanan yazılar 1922-1940.

I. Ciltte yayımlanan metin ve makalelere bağlı çeşitli dosyalar:

L'œil pinéal; «Polémique avec André Breton;» *Documents*, *La notion de dépense* ve *La structure psychologique du fascisme* (in *La Critique sociale*); «Hétérologie;» *Acéphale*, *Le Collège de sociologie*, vb.

Notlar.

CİLT III.

Edebi eserler.

Madame Edwarda; *Le petit*; *L'archangélique*; *L'impossible*; *Haine de la poésie*; *L'Orestie*; *La scissiparité*; *L'abbé C*; *L'être indifférencié n'est rien*; *Le bleu du ciel*.

Notlar.

CİLT IV.

Ölümünden sonra yayımlanan edebi eserler.

Şiirler; *Le mort*; *Julie*; *La maison brûlée*; *La tombe de Louis XXX*; *Divinus Deus (Ma mère*; *Charlotte d'Ingerville*; *Sainte*); Taslaklar.

Notlar.

CİLT V.

Ateolojik toplam (cilt I).

* Metin içindeki dipnotlarda OC diye belirtilmiştir -çn.

*L'expérience intérieure; Méthode de méditation; Post-scriptum 1953;
Le coupable; L'alleluia, catéchisme de Dianus.*

661

Notlar.

CİLT VI.

Ateolojik toplam (cilt 2).

Sur Nietzsche; Mémorandum.

Ekler.

Notlar.

CİLT VII.

La part maudite, I. La consommation (L'économie à la mesure de l'univers ile birlikte); La limite de l'utile; Théorie de la religion; konferanslar (1947-1948).

Ekler.

Notlar.

CİLT VIII.

L'histoire de l'érotisme, La part maudite, II; Le surréalisme au jour le jour, 1951-1953 konferansları; La souveraineté, La part maudite, III.

Ekler.

Notlar.

CİLT IX.

La peinture préhistorique. Lascaux ou la naissance de l'art; Manet; La littérature et le mal; «Lascaux» dosyası; William Blake dosyası.

Notlar.

CİLT X.

L'érotisme, Le procès de Gilles de Rais, Les larmes d'Éros; L'érotisme dosyası; Larmes d'Éros dosyası; Hors Les larmes d'Éros.

Notlar.

CİLT XI.

Makaleler 1, 1944-1949 yılı.

Notlar.

CİLT XII.

Makaleler 2, 1949-1961 yılı.

Notlar.

Georges Bataille, *Romans et récits*, Denis Hollier'nin önsözü. Jean-François Louette'in yönetiminde hazırlanan baskı, Gilles Ernst, Marina Galletti, Cécile Moscovitz, Gilles Philippe ve Emmanuel Tibloux'nun koleksiyonuyla birlikte. Paris, Gallimard, coll. «Bibliothèque de la Pléiade,» 2004.

5. Kolektif Eserler

Acéphale, religion-sociologie-philosophie, 1936-1939. *L'acéphalité ou la religion de la mort* (Michel Camus) ile birlikte. Yeni baskı Jean-Michel Place, 1980, Paris.

Le Collège de sociologie, 1937-1938. Bataille, Caillois, Guastalla, Klossowski, Kojève, Leiris, Lewitzky, Mayer, Paulhan, Wahl, vb. metinleri. Sunan Denis Hollier, Paris, Idées/Gallimard, 1979. *La Critique sociale*, revue des idées et des livres. Boris Souvarine'in giriş yazısı. Yeni baskı. Paris, Éditions de la Différence, 1983.

Documents, Georges Bataille'ın *Documents* dergisinde yayımlanan yazıları. Baskıya hazırlayan Bernard Noël, Paris, Mercure de France, 1968.

Documents, Doctrines - Archéologie - Beaux-Arts - Ethnographie, 1929 yılı, cilt I. Denis Hollier'nin önsözü; ve *Documents*, Archéologie - Beaux-Arts - Ethnographie - Variétés, 1930 yılı, cilt II, yeni baskı Jean-Michel Place, 1992, Paris.

L'Affaire Sade, compte rendu exact du procès intenté par le ministère public. Georges Bataille, André Breton, Jean Cocteau ve Jean Paulhan'ın tanıklıkları. Maurice Garçon'un savunma metni. Paris, Editör Jean-Jacques Pauvert, 1957.

6. Mektuplaşmalar

Georges Bataille, *Lettres à Roger Caillois*, 4 Ağustos 1935-4 Şubat 1959. Jean-Pierre Le Boulenger'in sunuşu ve notlandırması. Francis Marmande'in önsözü. Rennes, Éditions Folle Avoine, 1987.

Georges Bataille, *Choix de lettres*. 1917-1962. Yayına hazırlayan, notlayan ve sunan Michel Surya. Paris, Gallimard, coll. «Les cahiers de la NRF,» 1997.

Georges Bataille-Michel Leiris, *Échanges et correspondances*. Yayıma hazırlayıp notlayan Louis Yvert. Bernard Noël'in sonsözü. Paris, Gallimard, coll. «Les inédits de Doucet,» 2004.

663

7. Bataille'in yayımlanmamış metinleri

Georges Bataille, une liberté souveraine. Metinler, söyleşiler, tanıklıklar, ithaflar, belgeler. Yüzüncü Yıl Sergi Kataloğu, Orléans. Michel Surya'nın hazırlayıp sunduğu baskı. Ville d'Orléans/Fourbis, 1997.

GALLETTI, Marina, *Georges Bataille. L'apprenti sorcier*. Textes, lettres et documents (1933-1939) rassemblés, présentés et annotés par Marina Galletti, Paris, Éditions de la Différence, koleksiyon «Les essais», 1999.

B. GEORGES BATAILLE HAKKINDA YAZILAN ESERLERİN KAYNAKÇASI

1. Georges Bataille Hakkında Yazılan Kolektif Eserler

La Ciguë, *Georges Bataille*, sayı: 1, 1958. René Char, Marguerite Duras, Louis-René Des Forêts, Michel Leiris, Jean Fautrier, André Malraux, André Masson, Jean Wahl tarafından yazılan metinler.

Critique. Hommage à Georges Bataille, Ağustos-Eylül 1963, sayı : 195-196. Roland Barthes, Maurice Blanchot, Jean Bruno, Michel Foucault, Pierre Klossowski, Michel Leiris, André Masson, Alfred Métraux, Jean Piel, Raymond Queneau, Philippe Solers, Jean Wahl tarafından yazılan metinler.

L'Arc, *Georges Bataille*, sayı: 32. Michel Leiris, Marcel Lecomte, Jean-Michel Rey, Jacques Derrida, Thadée Klossowski, Michel Deguy, René de Solier, Denis Hollier, Jean Duvignaud, Manuel Rainford. Textes de Georges Bataille. Illustrations d'André Masson tarafından yazılan metinler.

L'Arc, *Bataille*, sayı: 44. Henri Ronse, Michel Leiris, Rodolphe Gasché, François Cuzin, Alexandre Kojève, François Perroux, Jean-Michel Rey, Jean Pfeiffer, Gilbert Lascault, Denis Hollier

tarafından yazılan metinler. André Masson tarafından resimlendirilmiştir.

Bataille, Philippe Sollers'in yönetiminde, Cerisy-la-Salle Uluslararası Kültür Merkezi tarafından «Vers une révolution culturelle: Artaud, Bataille » başlığı altında konferanslar düzenlenmiş (Temmuz 1972). Roland Barthes, Jean-Louis Baudry, Denis Hollier, Jean-Louis Houdebine, Julia Kristeva, Marcelin Pley-net, Philippe Sollers, François Wahl tarafından bildiri sunulmuştur. (10/18 UGE).

Écrits d'ailleurs, Georges Bataille et les ethnologues, Michel Blais, Alain Calame, Marie-Claire Dumas, Jean-Pierre Faye, Serge Ferreri, Maurice Godelier, Marc Guillaume, Frank Joostens, Marie-Christine Lala, Michel Lecamp, Dominique Lecoq, Eugénie Lemoine-Luccioni, Jean-Luc Lory, Francis Marmande, Marie Mauzé, Jacques Meunier, Martine Paoli-Elzingre, Bertrand Pulman, Isabelle Rieusset, Jacques Weber tarafından yazılan metinler.

Metinler Dominique Lecoq ve Jean-Luc Lory tarafından düzenlenmiştir, Paris, Éditions de la Maison des Sciences de l'Homme, 1987.

Georges Bataille, une autre histoire de l'œil, Didier Ottinger, Michel Surya, Chaké Matossian, Daniel Dobbels, Jean-Michel Albero-la, Jacques Henric, Jean-Louis Baudry, Bernard Marcadé, Sylvia Colle-Lorant tarafından yazılan metinler.

Cahiers de l'Abbaye Sainte-Croix, sayı: 69, 1991.

Georges Bataille. La Littérature, l'érotisme et la mort. Magazine littéraire, sayı: 243, Haziran 1987.

«Georges Bataille», *Revue des sciences humaines*, sayı: 206, Nisan-Haziran 1987. Jean-Louis Baudry, Denis Hollier, Marie-Christine Lala, Francis Marmande, Carlo Pasi, Rolland Pierre, Jean-Michel Rey, Jean-Luc Steinmetz tarafından yazılan metinler.

Georges Bataille et la pensée allemande, Dominique Lecoq'un yönetiminde, L'Association des Amis de Georges Bataille-Goethe Institut, Paris, 1991.

Georges Bataille et la fiction, Metinler Henk Hillenaar ve Jan Versteeg tarafından düzenlenmiştir. Laurens ten Kate, Yves Théveniau, Francis Marmande, Henk Hillenaar, Jan Versteeg, Elisabeth Bosch, Ger Groot, Ingrid Jurriens, Martin Rus tarafından yazılan metinler. Amsterdam, Rodopi B.V., 1992.

Masson & Bataille, Orléans Güzel Sanatlar Müzesi, Tossa de Mar Belediye Müzesi. Éric Moinet, André Masson, Bernard Noël, Gloria Bosch ve Teresa Grandas tarafından yazılan metinler, 1994.

«Bataille ve plastik sanatlar», *La Part de l'œil*, sayı: 10. Luc Richir, Véronique Bergen, José Barao da Cunha, Pierre Fédida, Denis Hollier, Jean Lancri, Roger Laporte, Roland Léthier, Jean Lombardi, Lucien Massaert, Chakè Matossian, Michel Surya, Jean-Luc Nancy ve François Martin tarafından yazılan metinler, Brüksel, 1994.

Georges Bataille après tout, Denis Hollier'in yönetiminde, Geoffrey Bennington, Martin Jay, Vincent Kaufmann, Hubert Damisch, Georges Didi-Huberman, Rosalind Krauss, Jacqueline Risset, Mario Perniola, Catherine Cusset, Élisabeth Roudinesco, Michel Surya, Sylvère Lotringer, Marina Galletti, Denis Hollier, Francis Marmande tarafından yazılan metinler, Paris, Belin, 1995.

«Exigence de Bataille, présence de Leiris», Paris, *Textuel*, sayı : 30. par Francis Marmande'un düzenlemesi ve sunumuyla. Francis Marmande, Jacqueline Risset, Michel Surya, Daniel Dobbels, Arnaldo Calveyra, Christophe Bident, Christophe Halsberghe, Hervé Lemarié, Emmanuel Tibloux, Sylvie Patron, Nathalie Berberger, Elske Miles, François Rouan tarafından yazılan metinler. Paris 7-Denis Diderot, 1996.

Bataille-Leiris. L'intenable assentiment au monde, Francis Marmande'in yönetiminde, Jean Jamin, Aliette Armel, Christophe Bident, Julia Kristeva, Bernard Sichère, Catherine Maubon, Marina Galletti, Pierre Vilar, Philippe Dagen, Marc Guillaume, Michel Surya, Jacqueline Risset, Guy Dandurand, Francis Marmande tarafından yazılan metinler, Paris, Belin, 1999.

«Georges Bataille», *Les Temps modernes*, sayı: 602, Aralık 1998, Ocak-Şubat 1999. Claude Lanzmann, Michel Deguy, Jean-François Louette, Cécile Moscovitz, Francis Marmande, Catherine Maubon, Didier Ottinger, Alexandra Makowiak, Jean-Christophe Marcel, Thierry Paquot, Emmanuel Tibloux, Jean-François Pradeau, Catherine Millot, Marina Galletti, Octave Debary, Arnaud Tellier, Sylvie Patron, Bernard Sichère, Christophe Bident, Laurence Bougault, Bernard Noël, Philippe Roger, Philippe Sollers, Christian Prigent, Jean-Christophe

Bailly, Michel Surya, Pierre Alferi tarafından yazılan metinler, Paris, Gallimard.

«Sartre-Bataille», *Lignes*, nouvelle série, sayı 1. Michel Surya, Francis Marmande, Jacqueline Risset, Carlo Pasi, Bernard Sichère, Jean-Luc Nancy, Rocco Ronchi, Gianfranco Rubino, Jean-Michel Besnier, Jean-Michel Rey, Véronique Bergen, Enzo Traverso, Claire Margat, Georges Didi-Huberman tarafından yazılan metinler, Paris, Éditions Léo Scheer, Mart 2000.

Collectif autour de Bataille, Michel Surya, Serge Valdinoci, Alain Pandolfo, tarafından yazılan metinler Reims, Éditions Le clou dans le fer, 2003.

«Nouvelles lectures de Bataille», *Lignes*, sayı : 17. Martin Crowley, Joseph Cohen, Osamu Nishitani, Boyan Manchev, Pierre-Olivier Capéran, Sylvain Santi, Sandrine Israël, Diogo Sardinha, Magali Tirel, Fausto de Petra, Marianne Esposito, Lina Franco, Sylvie Tréchère, Christophe Halsberghe, Laura Santone, Michel Surya tarafından yazılan metinler, Paris, Éditions Lignes & Manifeste, 2005.

Sexe et Texte – Autour de Georges Bataille, Françoise Rouffiat et Jean-François Louette'in yönetiminde, Georges Mathieu, Gilles Ernst, Marina Galletti, Gilles Philippe, Marc Kober, Anne Malaprade, Brigitte Combe, Nao Sawada, Claude Coste, Danielle Perrot-Corpet, Anick Brilliant-Annequin, Mireille Losco-Lena tarafından yazılan metinler, Pul, 2007.

Cahiers Bataille, sayı : 1. Michel Surya, Christian Prigent, Frédéric Aribit, Koichiro Hamano, Jean-Louis Cornille, Chiara di Marco, Jean Pierrot, Georges Sebbag, Muriel Pic, Dominic Marion, Felice Ciro Papparo, Vincent Teixeira, Kuniyoshi Kaneko, Georges Bataille tarafından yazılan metinler, Meurcourt, Éditions les Cahiers, 2011.

CLOUTIER Martin ve NAULT François (yönetiminde): *Georges Bataille, interdisciplinaire: autour de La Somme athéologique*. Marie-Pierre Boucher, Valérie Chevassus-Marchionni, Dominic Fontaine-Lasnier, François Gauthier, Jacques Julien, Emy Koopman, Pierre Jacques et Philippe Saint-Germain tarafından yazılan metinler, Montréal, Éditions Triptyque, 2009.

2. Georges Bataille

Hakkında Yazılan Fransızca Eserler

667

- Arnaud, Alain ve Excoffon-Lafage, Gisèle, *Bataille*, Paris, Éditions du Seuil (koleksiyon «Écrivains de toujours», 101), 1978.
- Arnould-Bloomfield, Élisabeth, *Georges Bataille, la terreur et les lettres*, Villeneuve-d'Ascq, Presses universitaires du Septentrion, 2009.
- Audoin, Philippe, *Sur Georges Bataille*, Paris, Actual/Le temps qu'il fait, 1989.
- Besnier, Jean-Michel, *La politique de l'impossible*, «L'intellectuel entre révolte et engagement». Paris, Éditions La Découverte, 1988.
- *Éloge de l'irrespect et autres écrits sur Georges Bataille*, Paris, Descartes & Cie, 1998.
- Bizet, François, *Une communication sans échange: Georges Bataille critique de Jean Genet*, Genève, Droz, 2007.
- Bosch, Élisabeth, L'abbé C. de *Georges Bataille, les structures masquées du double*, Netherland, 1983.
- Buvik, Per, *L'identité des contraires. Sur Georges Bataille et le christianisme*, Paris, Éditions du Sandre, 2010.
- Cels, Jacques, *L'exigence poétique de Georges Bataille*, Bruxelles, Éditions universitaires De Boeck, 1989.
- Chatain, Jacques, *Georges Bataille*, Paris, Seghers (Koleksiyon «Poètes d'aujourd'hui»), 1973.
- Cornille, Jean-Louis, *Bataille conservateur. Emprunts intimes d'un bibliothécaire*, Paris, L'Harmattan, 2004.
- Deluy, Henri, *Je ne suis pas un autre. Im memoriam Georges Bataille*, Paris, Fourbis, 1994.
- Didi-Huberman, Georges, *La ressemblance informe*, Paris, Macula, 1995.
- Durançon, Jean, *Georges Bataille*, Paris, Gallimard (Koleksiyon «Idées», 350), 1976.
- Ernst, Gilles, *Georges Bataille. Analyse du récit de mort*, Paris, PUF, 1993.
- Fardoulis-Laorange, Michel, *G. B. ou un ami présomptueux*, Paris, Éditions Le Soleil Noir, 1969.
- Fauchier, Vanessa, *La tauromachie comme expérience dionysiaque chez Georges Bataille et Michel Leiris*, Atlantica, 2002.

- Finas, Lucette, *La crue. Une lecture de Bataille: Madame Edwarda*. Paris, Gallimard, 1972.
- Franco, Lina, *Georges Bataille. Le corps fictionnel*, Paris, L'Harmattan, 2004.
- Gandon, Francis, *Sémiotique et négativité*. Paris, Éditions Didier Érudition, 1986.
- Gauthier, Mona, *La jouissance prise aux mots ou la sublimation chez Georges Bataille*, Paris, L'Harmattan, 1996.
- Hamano, Koichiro, *Georges Bataille. La perte, le don et l'écriture*, Dijon, Éditions universitaires de Dijon, 2004.
- Hawley, Daniel, *L'œuvre insolite de Georges Bataille. Une hiérophanie moderne*, Genève/Paris, Slatkine/Champion, 1978.
- Bibliographie annotée de la critique sur Georges Bataille de 1929 à 1975*, Genève/Paris, Slatkine/Champion, 1976.
- Heimonet, Jean-Michel, *Le mal à l'œuvre. Georges Bataille et l'écriture du sacrifice*, Éditions Parenthèses, 1987.
- *Le mal à l'œuvre. Georges Bataille et l'écriture du sacrifice*, Éditions Parenthèses, 1992.
- *Politique de l'écriture Bataille / Derrida*, Paris, Jean-Michel Place, 1997.
- *Pourquoi Bataille? Trajets intellectuels et politiques d'une négativité au chômage*, Kime, 2000.
- Hollier, Denis, *La prise de la Concorde. Essais sur Georges Bataille*, Paris, Gallimard, 1974.
- Hosogai, Kenji, *Totalité en excès. Georges Bataille, l'accord impossible entre le fini et l'infini*, Tokyo, Keio University Press, 2007.
- Joron, Philippe, *La vie improductive. Georges Bataille et l'hétérologie sociologique*, Montpellier, Presses universitaires de la Méditerranée, 2009.
- Labarthe, André S., *À perte de vue (le carnet)*, Limelight, les Éditions Niné-fils, les Films du bief, 1997.
- Lala, Marie-Christine, *Georges Bataille, poète du réel*, Oxford, Berne, Berlin, Bruxelles, Francfort-sur-le-Main, New York, Vienne, Peter Lang, 2010.
- Laporte, Roger, *À l'extrême pointe. Bataille et Blanchot, Fata Morgana*, 1994.
- Leiris, Michel, *À propos de Georges Bataille*, Paris, Fourbis, 1988.
- Lessana, Marie-Magdeleine, «De Borel à Blanchot, une joyeuse chance, Georges Bataille», *Gözün Hikâyesi ve Madame Edwarda*

- da'nun sumunu, André Masson tarafından resimlendirilmiştir, Hans Bellmer ve Jean Fautrier, Paris, Pauvert, 2001.
- Limousin, Christian, *Bataille*. Paris, Éditions universitaires (koleksiyon «Psychothèque»), 1974.
- Louvrier, Pascal, *Georges Bataille. La fascination du mal*, Paris, Éditions du Rocher, 2008.
- Manchev, Boyan, *L'altération du monde. Pour une esthétique radicale*, Paris, Lignes, 2009.
- Marmande, Francis, *L'indifférence des ruines* (Göğün Mavisi üzerine bir okuma). Paris, Éditions Parenthèses, 1985.
- *Georges Bataille politique*, Lyon, Presses universitaires de Lyon, 1985.
- *Le pur bonheur* (Georges Bataille), Paris, Lignes, 2011.
- Mayné, Gilles, *Pornographie, violence obscène, érotisme*, Paris, Descartes & Cie, 2001.
- *Georges Bataille, l'érotisme et l'écriture*, Paris, Descartes & Cie, 2003.
- *Les multiples péchés de Richard Ford, de Georges Bataille et de Jacques Derrida*, Roma, Aracne editrice, 2009.
- Papanikolaou, Andréas, *Georges Bataille. Érotisme, imaginaire politique et hétérologie*, Paris, Éditions Praelege, 2009.
- Perniola, Mario, *L'instant éternel, Bataille et la pensée de la marginalité*, Paris, Meridien/Anthropos, 1982.
- Prevost, Pierre, *Pierre Prévost rencontre Georges Bataille*, Paris, Éditions Jean-Michel Place, 1987.
- *Georges Bataille & René Guénon. L'expérience souveraine*, Paris, J.-M. Place, 1992.
- Relia, Franco, Mati, Susanna, *Georges Bataille, philosophe*, Paris, Mimesis, 2010.
- Renard, Jean-Claude, *L'«Expérience intérieure» de Georges Bataille sur la négation du Mystère*, Paris, Éditions du Seuil, 1987.
- Rollin, Jean, *Les dialogues sans fin. Précédés de quelques souvenirs sur Georges Bataille, Maurice Blanchot et Michel Fardoulis-Lagrange*, Pont-Saint-Esprit, Éditions Mirandole, 1998.
- Santi, Sylvain, *Georges Bataille, à l'extrémité fuyante de la poésie*, Amsterdam, Rodopi, 2007.
- Sasso, Robert, *Georges Bataille: le système du non-savoir. Une ontologie du jeu*, Paris, Éditions de Minuit (Koleksiyon «Arguments»), 1978.

- Teixeira, Vincent, *Georges Bataille. La part de l'art, la peinture du non-savoir*, Paris, L'Harmattan, 1997.
- Tibloux, Emmanuel, *Georges Bataille*, Paris, Adpf Publications, 1996.
- Warin, François, *Nietzsche et Bataille. La parodie à l'infini*, Paris, PUF, 1994.

3. Georges Bataille'in adının geçtiği

– Ek kaynakça

- Agamben, Giorgio, *Homo Sacer, le pouvoir souverain et la vie nue*, İtalyancadan çeviren Marilène Raiola, Paris, Éditions du Seuil, 1997.
- Alexandrian, Sarane, *Les libérateurs de l'amour*, Paris, Éditions du Seuil, 1977.
- Aron, Jean-Paul, *Les modernes*, Paris, Gallimard, 1984.
- Auffret, Dominique, *Alexandre Kojève*, «La philosophie, l'État, la fin de l'histoire». Paris, Grasset, koleksiyon «Figures», 1990.
- Banquart, Marie-Claire, *1924-1929: une année mentale. La Révolution surréaliste*'in ikinci baskısına sonsöz, Paris, Jean-Michel Place, 1975.
- Barthes, Roland, *Essais critiques*, Paris, Éditions du Seuil, 1964.
- Baudrillard, Jean, *L'échange symbolique et la mort*, Paris, Gallimard, 1976.
- *De la séduction*, Paris, Éditions Galilée, 1979.
- *Les stratégies fatales*, Paris, Grasset, 1982.
- Bellmer, Hans, *Œuvre gravé*, Paris, Denoël, 1969.
- Benayoun, Robert, *Érotique du surréalisme*, Paris, Éditions J.-J. Pauvert (Bibliothèque internationale d'érotologie), 1965.
- Bernier, Jean, *L'amour de Laure*, Dominique Rabourdin'in sunumuyla, Paris, Flammarion, 1978.
- Blanchot, Maurice, *Faux-pas*, Paris, Gallimard, 1943.
- *Le livre à venir*, Paris, Gallimard, 1959.
- *L'entretien infini*, Paris, Gallimard, 1969.
- *L'amitié*, Paris, Gallimard, 1971.
- *La communauté inavouable*, Paris, Éditions de Minuit, 1983.
- Brecourt-Villars, Claudine, *Écrire d'amour. Anthologie des textes érotiques féminins 1799-1984*, Paris, Ramsay, 1985.
- Breton, André, *Entretiens*, Paris, Gallimard, 1965.

- *Manifestes du surréalisme*, Paris, Gallimard, 1971.
- *Position politique du surréalisme*, Paris, J.-J. Pauvert, 1971.
- *Breton et le mouvement surréaliste*, Numéro spécial NRF, avril 1967.
- Caillois, Roger, *Le rocher de Sisyphe*, Paris, Gallimard, 1946.
- *L'homme et le sacré*, Paris, Gallimard, 1950.
- *Instincts et sociétés. Essais de sociologie contemporaine*, Genève, Gonthier, 1964.
- Cazeneuve, Jean, *Mauss*, Paris, PUF, 1968.
- Chapsal, Madeleine, *Quinze écrivains*, Paris, Gallimard, 1963.
- Chestov, Léon, *La nuit de Gethsémani. Essai sur la philosophie de Pascal*, Paris, Librairie Grasset, 1923.
- *La philosophie de la tragédie: Dostoïevski et Nietzsche*, Paris, Éditions de la Pléiade, 1926.
- Dardigna, Anne-Marie, *Les châteaux d'Éros ou l'Infortune du sexe des femmes*, Paris, Maspero, 1978.
- Deledalle, Gérard, *L'existential, philosophies et littératures de l'existence*, Paris, Éditions Renée Lacoste, 1949.
- Derrida, Jacques, *L'écriture et la différence*, Paris, Éditions du Seuil, 1967.
- Didi-Huberman, Georges, *Ce que nous voyons, ce qui nous regarde*, Paris, Les Éditions de Minuit, 1992.
- *Phasmes. Essais sur l'apparition*, Paris, Les Éditions de Minuit, 1998.
- Dubief, Henri, *Le déclin de la Troisième République*, Paris, Éditions du Seuil, 1976.
- Duras, Marguerite, *Outside*, Paris, Albin Michel, 1981.
- Eliade, Mircea, *Le sacré et le profane*, Paris, Gallimard, 1979.
- Ernst, Gilles (yönetiminde), *La mort dans le texte*, Cerisy, Lyon konferansları, Presses universitaires de Lyon, 1988.
- Frazer, James George, *Le rameau d'Or*, (1890), t. I (1981), t. II (1983), İngilizceden çeviren Pierre Sayn, Henri Peyre, Lady Frazer, Paris, Robert Laffont.
- Garçon, Maurice, *L'affaire Sade*, Paris, J.-J. Pauvert, 1957.
- Gauthier, Xavière, *Surréalisme et sexualité*, Paris, Gallimard, 1971.
- JASPERS, Karl: *Nietzsche, introduction à sa philosophie*, Almanacdan çeviren Henri Niel, Paris, Gallimard, 1950.
- Jouffroy, Alain, *L'incurable retard des mots*, Paris, J. J. Pauvert, 1972.

- 672 — *La vie réinventée*, Paris, Robert Laffont, 1982.
- Klossowski, Pierre, *Sade et mon prochain*, Paris, Éditions du Seuil, 1947.
- *Un si funeste désir*, Paris, Gallimard, 1963.
- *La Ressemblance*, Marseille, Ryôan-ji, 1984.
- *Le peintre et son démon*, (Jean-Maurice Monnoyer'le birlikte). Paris, Flammarion, 1985.
- Kojève, Alexandre, *Introduction à la lecture de Hegel*, Paris, Gallimard, 1947.
- Lacan, Jacques, *Livre XX. Encore*, Paris, Éditions du Seuil, 1975.
- Landrieux, Maurice, Mgr., *La cathédrale de Reims: un crime allemand*, Paris, H. Laurens, 1919.
- Laure (Peignot Colette), *Écrits*, Paris, J.-J. Pauvert (UGE), 1978.
- Le Brun, Annie: *Soudain un bloc d'abîme. Sade*, Paris, J.J. Pauvert, 1986.
- Leiris, Michel, *Fourbis*, Paris, Gallimard, 1955.
- *Brisées*, Paris, Mercure de France, 1966.
- *Frêle-bruit*, Paris, Gallimard, 1976.
- *Autour de Michel Leiris. L'Ire des vents*, n° 3-4, 1981.
- Lévy, Bernard-Henri, *Les aventures de la liberté*, Paris, Grasset, 1991.
- Lévy-Strauss, Claude, *La pensée sauvage*, Paris, Plon, 1962.
- Loubet Del Bayle, Jean-Louis, *Les non-conformistes des années 30*, Paris, Éditions du Seuil, 1969.
- Macherey, Pierre, *À quoi pense la littérature*, Paris, PUF, 1990.
- Marcel, Gabriel, *Homo viator*, Paris, Aubier, 1945.
- Masson, André, *Entretiens avec Georges Charbonnier*, Paris, Julliard, 1958.
- *André Masson et le théâtre*, Michel Leiris ve André Masson tarafından yazılan metinler... Paris, Éditions Frédéric Birr, 1983.
- *Les années surréalistes. Correspondance 1916-1942*, Paris, La Manufacture, 1990.
- Mattheus, Bernd, *Georges Bataille, eine Thanalographie* (I), Munich, Matthes ve Seitz Verlag, 1984.
- Mauss, Marcel, *Sociologie et anthropologie*, Paris, PUF, 1950.
- *Œuvre*, 1. Paris, Les Éditions de Minuit, 1968.
- Monnerot, Jules, *Sociologie de la Révolution*, Paris, Fayard, 1969.
- *Inquisitions*, Paris, José Corti, 1974.
- Moré, Marcel, *La foudre de Dieu*, Paris, Gallimard, 1969.

- Morin, Edgar, *L'homme et la mort*, Paris, Seuil, 1970.
- Nadeau, Maurice, *Histoire du surréalisme*, Paris, Éditions du Seuil, 1945.
- *Littérature présente*, Paris, Corrêa, 1952.
- *Le roman français depuis la guerre*, Paris, Gallimard, 1963.
- Nancy, Jean-Luc, *La communauté désœuvrée*, Paris, editör Christiaan Bourgois, 1986.
- *La communauté affrontée*, Paris, Galilée, 2001.
- *La pensée dérobée*, Paris, Galilée, 2001.
- Noël, Bernard, *Dictionnaire des œuvres érotiques*, Paris, Mercure de France, 1971.
- *L'enfer, dit-on.... dessins secrets 1919-1939*. Paris, Herscher, 1983.
- *André Masson*, Paris, Gallimard, 1993.
- *La maladie de la chair*, Toulouse, Éditions Ombres, 1998.
- «Le bien du mal», préface à Georges Bataille, *L'Archangélique et autres poèmes*, Paris, Poésie/Gallimard, 2008.
- Panné, Jean-Louis, *Boris Souvarine. Le premier désenchanté du communisme*, Paris, Robert Laffont, 1993.
- Patron, Sylvie, *Critique. Une encyclopédie de l'esprit moderne*, Paris, L'IMEC, 2000.
- Pauvert, Jean-Jacques, *Anthologie des lectures érotiques*, Paris, J.-J. Pauvert, 1981.
- Pétrément, Simone, *La vie de Simone Weil* (iki cilt), Paris, Fayard, 1978.
- Pierre, José, *Tracts et déclarations surréalistes*, Paris, Losfeld, 1980.
- Piel, Jean, *La rencontre et la différence*, Paris, Fayard, 1982.
- Pieyre de Mandiargues, André, *Troisième belvédère*, Paris, Gallimard, 1971.
- Queneau, Raymond, *Journal 1939-1940*, Paris, Gallimard, 1986.
- Revel, Jean-François, *Les idées de notre temps. Chroniques de L'Express 1966-1971*. Paris, Robert Laffont, 1972.
- Ronsac, Charles, *Trois noms pour une vie*, Paris, Éditions Robert Laffont, 1988.
- Roche, Anne (yönetiminde), *Boris Souvarine et la critique sociale*, Maurice Nadeau'nun önsözüyle. Éditions La Découverte, 1990.
- Roudinesco, Élisabeth, *Histoire de la psychanalyse en France*, 2. Paris, Éditions du Seuil, 1986.
- Sartre, Jean-Paul, *Situations I*, Paris, Gallimard, 1947.

MICHEL SURYA

674

— *Situations II*, Paris, Gallimard, 1948.

Sollers, Philippe, *Logiques*, Paris, Éditions du Seuil, 1968.

— *L'écriture et l'expérience des limites*, Paris, Éditions du Seuil, 1968.

Thirion, André, *Révolutionnaires sans révolution*, Paris, Robert Laffont, 1972.

Vuarnet, Jean-Noël, *Le discours impur*, Paris, Éditions Galilée, 1973.

Wahl, Jean, *Tableau de la philosophie française*, Paris, Fontaine, 1946.

— *Traité de métaphysique*, Paris, Payot, 1968.

Waldberg, Patrick & Waldberg, Isabelle, *Un amour acéphale. Correspondance 1940-1949*, Michel Waldberg tarafından sunulmuştur, Paris, Éditions de la Différence, 1992.

4. Kitap Kurdu

Catalogue Georges Bataille, Influences & Affinités. Librairie J.-F. Fourcade-Librairie Vignes, 1996.

Petite collection d'un libraire dilettante: Christophe d'Astier. Georges Bataille, Sotheby's, 2009.

DİZİN

- Adamov, Arthur 445, 465, 558,
559, 560, 595
- Adler, Alfred 440
- Adorno, Theodor 353
- d'Agoty, Gautier 615, 619
- Aimery, Pierre 288, 289, 325
- Aleksandr, II. 211
- Alexandrian, Sarane 139, 140,
522, 587
- Allendy, René 360
- Ambrosino, Georges 288, 289,
311, 325, 367, 460, 494, 511,
512, 531, 533
- Angélique, Pierre [Bataille'in
takma adı] 123, 126, 127,
405, 407, 596, 644, 657
- Angrémy (ailesi) 40
- Ao Han Ouan 129
- Aragon, Louis 96, 99, 100, 104,
112, 113, 115, 116, 117, 142,
155, 156, 198, 220, 262, 289,
295, 305, 440, 495
- Araxe, Claude. bkz. Peignot,
Colette
- Arland, Marcel 495
- Aron, Raymond 247, 489, 495,
496
- Aron, Robert 230, 352, 410, 494
- Arp, Hans 642
- Artaud, Antonin 104, 105, 106,
154, 155, 167, 172, 638
- Astorg, Bertrand d' 356
- Auch, Lord [Bataille'in takma
adı] 14, 15, 122, 123, 124,
125, 126, 137, 138, 141, 142,
146, 148, 195, 401, 404, 405,
644, 657
- Auden, W. H. 483
- Audiberti, Jacques 395
- Auffret, Dominique 247, 602
- Aury, Dominique 521
- Axelos, Kostas 639
- Babelon, Jean 157
- Balandier, Georges 494
- Balthus [Gerçek adı: Balthasar
Klossowski de Rola] 461,
463
- de Balzac, Honoré 562
- Baranoff-Şestov, Nathalie 91

- 676 Barbusse, Henri 96, 99, 100
 Baron, Jacques 105, 110, 159, 173, 178, 181, 217
 Basset, Anne 651
 Basset, Guillaume 651
 Bataille, Diane 71, 104, 207, 416, 459, 460, 461, 462, 465, 466, 468, 469, 472, 483, 491, 513, 530, 531, 533, 589, 591, 624, 641, 655
 Bataille, Jean-Pierre 649
 Bataille, Joseph-Aristide 15, 17, 18, 19, 21, 25, 27, 29, 34, 37, 38, 39, 53, 123, 124, 135, 650, 651, 652
 Bataille, Julie 531, 589, 641, 655
 Bataille, Laurence 198, 200, 204, 305, 372, 395, 420, 457, 461, 655
 Bataille, Marie-Antoinette 17, 24, 25, 29, 36, 200, 204, 651, 652
 Bataille, Marie-Louise 51, 55, 60, 61, 652
 Bataille, Martial-Eugène 652
 Bataille, Michel-Alphonse 650, 651, 652
 Bataille, Sylvia 197, 198, 199, 200, 204, 258, 259, 271, 273, 282, 285, 305, 333, 385, 395, 457, 458, 461, 655
 Bataille, Victor-Antoine 652
 Baudelaire, Charles 571
 Baudrillard, Jean 235
 Bazaine, Jean 642
 de Beauvoir, Simone 435, 445, 463, 529
 Beckett, Samuel 83, 559, 560, 638
 Bellec-Martini, Joëlle 79, 115
 Bellmer, Hans 146, 407, 657, 658, 659
 Benda, Julien 352, 557
 Bénichou, Paul 221, 241, 245
 Benjamin, Walter 346, 352, 353, 355, 390
 Berdiaev, Nicolas 534
 Bergmann, Ernst 315
 Bergson, Henri 57, 58, 85
 Bermudez 65
 Bernanos, Georges 142
 Bernard (Aziz) 47
 Bernier, Jean 96, 97, 98, 99, 100, 217, 219, 223, 241, 262, 264, 270, 294, 299
 Bernis (Cardinal de) 516
 Berth, Édouard 99
 Bertin, Dominique 414
 Bethléem (Abbé) 142
 Birot, Pierre-Albert 103
 Bisiaux, Marcel 31, 495
 Blake, William 267, 335, 344, 396, 401, 434, 570, 661
 Blanchard, Maurice 435
 Blanchot, Maurice 374, 389, 406, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 438, 445, 452, 482, 483, 487, 489, 494, 512, 514, 546, 550, 560, 561, 562, 627, 643
 Blin, Roger 288
 Bloch, Ernst 391
 Blond, Georges 294, 414
 Blum, Léon 96, 244, 293, 414, 483
 Boiffard, Jacques-André 100, 105, 154, 159, 178, 181, 288
 Bonnefoy, Yves 638

- Bonnel, René 142, 146, 657
 Boquet, Charles 435
 Borel, Adrien 129, 130, 132,
 134, 135, 136, 137, 147, 197,
 198, 217, 272, 360
 Borgia (Don Rodrigo) 516
 Borgia (Pedro Loys) 516
 Brancusi, Constantin 254
 Brauner, Victor 256
 Brécourt-Villars, Claudine 143,
 285
 Bréhier, Emile 248
 Bresson, Robert 132
 Breton, André 96, 97, 98, 99,
 100, 102, 103, 104, 105, 106,
 107, 108, 109, 110, 111, 112,
 113, 114, 115, 116, 117, 127,
 132, 144, 145, 146, 152, 153,
 154, 155, 156, 157, 165, 166,
 167, 168, 170, 171, 172, 173,
 174, 175, 176, 177, 178, 179,
 180, 181, 182, 183, 184, 185,
 186, 187, 189, 190, 192, 196,
 198, 204, 205, 216, 218, 220,
 221, 234, 242, 247, 250, 251,
 252, 253, 254, 255, 256, 257,
 266, 272, 288, 289, 292, 293,
 294, 295, 296, 299, 300, 301,
 302, 303, 304, 305, 306, 312,
 324, 333, 334, 337, 366, 372,
 377, 383, 386, 387, 413, 438,
 440, 442, 444, 525, 539, 540,
 541, 542, 543, 544, 545, 546,
 547, 548, 549, 560, 566, 616,
 631, 660, 662
 de Broglie, Louis 495
 Bruno, Jean 43, 131, 420, 436
 Buber, Martin 86
 Buñuel, Luis 176, 262
 Bureau, Jacques 435
 Burgelin, Pierre 445
 C., Matmazel 63, 67, 71, 75, 76,
 77, 78, 117, 197, 396
 Cadou, Hélène 590
 Cadou, René-Guy 515, 590
 Cadou, Hélène 514, 515, 590,
 591, 592, 626, 640, 655
 Cahun, Claude 288
 Caillouis, Roger 31, 247, 256,
 287, 288, 310, 312, 323, 324,
 325, 326, 333, 334, 346, 347,
 348, 349, 352, 354, 357, 358,
 369, 495, 531, 662
 Cain, Julien 495, 535, 642
 Camp, André 483
 Camp, Jean 483
 Camus, Albert 412, 435, 443,
 444, 445, 463, 471, 483, 484,
 529, 530, 534, 536, 538, 541,
 569, 571, 573, 575, 576, 577,
 603
 Camus, Michel 331, 662
 de Cantorbery, Anselme 48
 Carné, Marcel 457, 458
 Carpeaux, Louis 130, 615
 Carpentier, Alejo 181
 Carrive, Jean 172
 Cassou, Jean 483, 484
 Céline, Louis-Ferdinand 206,
 225, 313, 559
 Cels, Jacques 434
 de Cervantès, Miguel 317
 Cézanne, Paul 623
 Chabrun, François 435
 Chancel, Paul 435
 Chapsal, Madeleine 14, 136,
 447, 644, 645, 647, 655

- 678 Char, René 176, 430, 492, 495,
533, 537, 600, 629, 635
Charbonnier, Georges 107, 304
Chardon, Suzanne 269, 344
Charles, III [Roi d'Espagne]
618
Chatain, Jacques 236, 237
Chatté, Robert 407
Chautemps, André 233, 240
Chavy, Jacques 288, 289, 325,
362
Chenon, René 288, 289, 325
Chevalley, Claude 230
Chevalley, Jacques 352, 410
Chiappe, Jean 156
Chirico. *bkz.* De Chirico, Gior-
gio
Caudel, Paul 79, 435
Climaque (Aziz Jean) 47
de Cluny, Odon 47, 51
Cocteau, Jean 103, 253, 372,
435, 631, 662
Colette 435
Collinet, Millet 216, 245
Constant, Antoinette 649, 650
Cortés, Fernand 162
Costa, André 589, 641
Crastre, Victor 97, 523
Crevel, René 62, 177, 262
Croce, Benedetto 178, 248
de Cues, Nicolas 247, 248
Cuny, Alain 595

Daladier, Édouard 233, 241,
353
Dalí, Salvador 160, 176
Dandieu, Arnaud 230, 352, 410,
494
Daniélou, Jean 445, 463
Daniel-Rops 230
Daumal, René 31, 155
Daumier, Honoré 623
Dausse (Doktor) 133, 217
Dautry, Jean 245, 288, 289, 296,
297, 310, 322, 355
Davée, Robert 483
De Chirico, Giorgio 100
Delmas, Jean 288
Delteil, Georges 40, 41, 52, 53,
69, 117
Delteil, Joseph 96, 100, 156, 172
Delteil, Marie 51, 52, 76
Denis, Maurice 332
Derain, André 372
Descartes, René 149, 150, 445
Des Forêts, Louis-René 635
Desnos, Robert 100, 103, 110,
159, 170, 171, 177, 180, 181,
220
Despiau, Charles 254
de Diaghilev, Serge 178
Diyonisius, Ariopagos'lu 409,
460
Dolfuss, Şansölye 274, 275, 282
Dostoyevski, Fiodor 46, 68, 76,
84, 85, 86, 87, 88, 89, 93, 106,
107, 110, 305, 367, 534, 558
Dotremont, Christian 435
Doumer, Paul 233
Doumergue, Gaston 233
Drieu la Rochelle, Pierre 96, 99,
117, 352
Drumont, Édouard 414
Dubarle, Henri 445
Dubief, Henri 245, 288, 289,
291, 294, 295, 296, 298, 300,
310, 322, 325, 329, 389
Duchamp, Marcel 167, 173, 251

- Dugan, Pierre 289, 310, 322,
323, 325, 355
- Duhamel, Marcel 108
- Dumas, Georges 130, 131
- Dumayet, Pierre 435, 635
- Dumézil, Georges 495, 531
- Dunois, Amédée 216, 222
- Duras, Marguerite 127, 193,
286, 406, 535, 634, 635, 655
- Durkheim, Emile 233, 236, 358
- Dussat, Henri 325
- Duthuit, Georges 352, 360, 386,
387
- Duvignaud, Jean 595, 639
- Eastman, Max 216
- Eckhart, Meister 409
- Einstein, Albert 96
- Einstein, Carl 158
- Eliade, Mircea 531
- Eluard, Gala 113
- Eluard, Nush 384, 460
- Eluard, Paul 96, 113, 154, 220,
251, 253, 288, 289, 299, 460,
493
- Emmanuel, Pierre 595
- Emmer, Claude 611
- Enriquez, Eugène 235
- Epictetos 86
- Ernst, Max 100, 155, 642, 659
- Espézel, Pierre d' 157, 158, 159,
160, 195
- de Fabrègues, Jean 414
- Fardoulis-Lagrange, Michel
372, 373, 384, 417, 418, 457,
460, 461, 495, 655
- Faulkner, William 561
- Faure, Élie 254
- Faure, Paul 244
- Fautrier, Jean 407, 472, 635, 679
642, 658
- Faye, Jean-Pierre 390, 391
- Ferdière, Gaston 300
- Fernandel 464
- Fessard, Gaston 247
- Feydeau, Georges 634, 635
- Feyder, Jacques 457
- Fichbein, Jacques 288
- Flamand, Paul 411
- Flamel, Nicolas 174
- Florange, Charles 133
- Floriot, Marc 390
- Foerster-Nietzsche, Élisabeth
315, 481
- de Foligno, Angèle 403, 404,
408, 409
- Fort, Paul 31
- Foucault, Michel 604
- Fouchet, Max-Pol 483, 495
- Fourier, Charles 292, 310
- Fourrier, Marcel 96, 97, 99
- Fou Tchou Li 129, 162, 327, 398
- Fraenkel, Bianca 198
- Fraenkel, Théodore 93, 95, 103,
104, 198, 298, 494, 533, 624,
626
- France, Anatole 95, 96, 99, 100,
177
- Franco, Francisco 298, 389, 484,
486
- Freud, Sigmond 38, 180, 225,
236, 237, 440, 493
- Friedmann, Georges 173, 495,
496
- Gaboriau, Émile 532
- Gagnaire, Aline 435

- Galletti, Marina 244, 245, 326,
 329, 655, 662
 de Gandillac, Maurice 445, 465
 Garcia Lorca, Federico 483
 Garçon, Maurice 631, 662
 Garnett, Tay 342
 Gateau, Jean-Charles 253
 Genet, Jean 570, 571
 Géniat, Marcelle 299
 Gérard, Francis 105
 Giacometti, Alberto 160, 176,
 642, 658
 Gide, André 68, 78, 83, 84, 442,
 532, 557
 Gilbert-Lecomte, Roger 31, 155
 Gilson, Étienne 495
 Giono, Jean 556, 559
 Giraudoux, Jean 435
 Girodias, Maurice 410, 487,
 636, 637, 638, 639
 Glissant, Édouard 638
 Gorki, Maksim 96, 212
 de Gourmont, Remy 46, 47, 49,
 599
 Goya, Francesco 485, 486, 613,
 617, 618, 619, 620, 621, 622,
 623
 Grandville, Jean-Ignace 260
 Granero, Manolo 66, 70, 141
 Grémillon, Jean 341
 Grenier, Roger 293, 483
 Griaule, Marcel 158
 Guastalla, René M. 352, 662
 Guénon, René 493
 Guérin, Daniel 595
 Gurvitch, Georges 248
 Guterman, Nobert 173, 496
 Halévy, Daniel 364, 495
 Halévy, Élie 532
 Hardy, Thomas 96
 Harfaux, Arthur 288
 Hartmann, Nicolai 248
 Hartmann, Léo 211
 Hauer, Alfred 315
 Hegel, Friedrich 4, 39, 86, 178,
 225, 246, 247, 248, 249, 250,
 346, 385, 397, 488, 556, 602
 Heidegger, Martin 385, 493,
 534
 Heine, Heinrich 86
 Heine, Maurice 251, 254, 256,
 288, 289, 292, 293, 295, 296,
 341, 342, 367, 368, 393, 394
 Hello, Ernst 404, 409
 Hemingway, Ernst 106, 483,
 485, 556
 Henry, Maurice 288
 Herakleitos 86, 374, 377
 Hériat, Philippe 532
 Hinz, Hanz 611
 Hitler, Adolf 233, 243, 245, 297,
 315, 353, 354, 384, 386, 389,
 390, 482, 493, 499
 Hogg, James 521
 Hollier, Denis 44, 159, 345, 346,
 352, 662
 Holman, Valérie 251
 Horkheimer, Max 353
 Hoyaux, Jean 435
 Hölderlin, Friedrich 629
 Hugnet, Georges 288, 299, 300
 Hugo, Valentine 253
 Husserl, Edmond 247, 385
 Huxley, Julian 495
 Huyghe, René 495
 Huysmans, Joris-Karl 613

- Hyppolite, Jean 247, 445
 Ibsen, Henrik 86
 Iché, Laurence 435
 Isou, Isidore 557
 Isabel, I (Katolik) 64
 Jacob, Max 106, 142
 Jamin, Jean 255
 Janet, Pierre 130, 360
 Jardin, Jean 230
 Jaspers, Karl 247, 385, 534
 Jaurès, Jean 210
 Jean, Marcel 288, 293
 Jean de la Croix (Aziz) 409, 437
 Jeliabov, Andrei 211
 Jones, Alan Pryce 495
 Josserand, Pierre 494
 Jouve, Pierre Jean 142, 143
 Jung, Gustav 440
 Jury, Paul 360
 Jünger, Ernst 380, 381
 Kaan, Pierre 216, 222, 224, 241,
 245, 294
 Kafka, Franz 493, 570
 Kahane, Maurice. *bkz.* Girodi-
 as, Maurice
 Kaln, Simone 100, 245
 Kamenev, Lev 299
 Kant, Emmanuel 89, 527
 Kelemen, Imre. *bkz.* Aimery,
 Pierre
 Kessel, Joseph 142, 143
 Kierkegaard, Søren 86, 90, 126,
 128, 310, 438, 442, 534, 558
 Kink Ailesi 121
 Kisling, Moïse 372
 Klossowski, Pierre 94, 288, 289,
 292, 310, 311, 312, 323, 324,
 325, 331, 347, 349, 352, 353,
 355, 367, 383, 384, 411, 445,
 461, 512, 517, 561, 609, 659,
 662
 Koestler, Arthur 495
 Kojève, Alexandre 246, 247,
 248, 249, 250, 346, 367, 368,
 384, 385, 397, 401, 446, 487,
 488, 489, 494, 514, 516, 527,
 531, 533, 590, 602, 626, 662
 Korsch, Karl 216
 Kotchoubey de Beauharnais,
 Diane. *bkz.* Bataille, Diane
 Kotchoubey de Beauharnais,
 Eugène 459
 Kotchoubey de Beauharnais,
 Léon 459
 Koyré, Alexandre 247, 248,
 411, 494, 495
 Krafft-Ebing, Richard von 201
 Kun, Béla 212
 Kyrou, Ado 595
 de La Beucque, Jean 142
 Labin, Édouard 221
 Lacan, Jacques 246, 254, 311,
 332, 333, 457, 458, 460, 461,
 596, 597
 Lacan, Judith 457, 461
 Lagache, Daniel 360
 de Lagarde, Paul 481
 Lambert, Élie 63
 Lambrichs, Georges 522, 534
 Landrieux (Mgr) 33, 63
 Landsberg, Madeleine 340
 Landsberg, Paul-Louis 352,
 353, 355, 411

- 682 Laporte, Marie 269
 Lapouge, Gilles 324, 346
 La Rocque (Albay) 240, 291, 294
 Laurat, Lucian 216, 245
 Laure. *bkz* Peignot, Colette
 Laurens, Henri 64, 254
 Lautréamont (Comte de) 434, 541
 Lavaud, Jacques 100, 102, 169
 Lebel, Robert 638
 Le Boulter, Jean Pierre 63, 64, 79, 115, 248, 287, 637, 662
 Lefebvre, Henri 173, 495, 496, 595
 Lefebvre, Raymond 99
 Lefeuvre, René 245
 Lefort, Claude 533
 Legendre, Frédéric 289
 Legendre, Pierre 235
 Leibowitz, René 638
 Leiris, Michel 76, 78, 86, 87, 92, 93, 95, 100, 101, 102, 103, 106, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 117, 122, 123, 133, 134, 137, 141, 146, 158, 160, 161, 167, 169, 178, 180, 181, 194, 196, 197, 198, 205, 217, 221, 244, 245, 254, 257, 263, 264, 268, 269, 271, 283, 285, 288, 289, 303, 304, 311, 330, 337, 342, 343, 346, 347, 348, 349, 352, 357, 358, 360, 367, 388, 389, 417, 435, 440, 445, 462, 463, 512, 533, 591, 595, 635, 637, 638, 655, 659, 662, 663
 Lély, Gilbert 186, 368
 Lenin, Vladimir 97, 99, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 220, 306, 405
 Lescure, Pierre 445
 Leuchtenberg, Daria 459
 Lévy, Bernard-Henri 331, 389
 Lewitzky, Anatole 334, 352, 662
 Leyris, Pierre 638
 L'Herbier, Marcel 457
 Liénert, Édouard 220, 241, 245
 de Lignac, Xavier 411, 417, 494
 Limbour, Georges 105, 106, 158, 172, 173, 178, 181, 460, 516
 Lindon, Jérôme 504, 655
 Lipchitz, Jacques 254
 Lipianski, Alexandre. *bkz.* Marc, Alexandre
 Lo Duca, J. M. 626, 655
 Louis, XVI. 316, 330
 Louÿs, Pierre 142, 532
 Lozovski, Solomon 210
 Luçon, Carnidal 33
 Lunaçarski, Anatoli 213
 Luxemburg, Rosa 245
 Lübeck, Mathias 105
 Maar, Dora 288, 289
 Mabile, Pierre 251, 256
 Machado, Antonio 483
 Madaule, Jacques 445, 595
 Magritte, René 176, 435
 Maille, Félix 435
 Maillol, Aristide 254
 Maklès, Bianca. *bkz.* Fraenkel, Bianca
 Maklès, Rose. *bkz.* Masson, Rose
 Maklès, Simone. *bkz.* Piel, Simone

- Maklès, Sylvia. *bkz.* Bataille, Sylvia
- Mâle, Émile 44
- Malet, Léo 288, 300
- Malraux, André 305, 483, 620, 621, 623, 635
- Manet, Édouard 560, 620, 621, 622, 623
- Mann, Heinrich 96
- Manuel, J. V. 435, 458
- Maquet, Jean 494, 495
- Marc, Alexandre 230, 410, 494
- Marcel, Gabriel 230, 412, 437, 438, 532, 534
- Marcion 86
- Marjolin, Robert 247
- Marmande, Francis 98, 110, 121, 237, 280, 286, 655, 662
- Marshall, Georges 498, 499
- Martov, L. 210
- Marx, Karl 96, 180, 191, 209, 214, 215, 220, 225, 236, 280, 306
- Maschl, Otto. *bkz.* Laurat, Lucian
- Mascolo, Dionys 595
- Massignon, Louis 445, 465
- Massine, Léonide 305
- Masson, André 18, 43, 46, 47, 50, 78, 82, 93, 95, 100, 103, 106, 107, 108, 110, 117, 142, 146, 152, 153, 155, 169, 172, 173, 184, 187, 198, 252, 253, 254, 270, 282, 298, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 310, 311, 312, 324, 340, 341, 355, 367, 389, 390, 395, 635, 639, 642, 655, 657
- Masson, Rose 198, 395
- Mathiez, Albert 297
- Maulnier, Thierry 414
- Mauriac, François 142, 394
- Maurin, Joachim 216
- Maurras, Charles 96, 177, 290, 414
- Mauss, Marcel 83, 187, 228, 229, 230, 236, 327, 352, 358, 502, 503, 526
- Maxence, Jean-Pierre 414
- Maximilien de Bade 459
- Mayer, Hans 352, 355, 390, 391, 392, 662
- Mead, Margaret 532
- Mehlman, Jeffrey 414
- Merleau-Ponty, Maurice 247, 445, 529, 530
- Mesnil, Jacques 216
- Métraux, Alfred 66, 82, 83, 84, 86, 100, 103, 162, 228, 526, 531, 638
- Mezentsov 211
- Michael, Georges 99
- Michaux, Henri 642
- Michelet, Jules 550, 570, 659
- Miller, Henry 490, 493, 524, 631
- Millerand, Alexandre 212
- Minne, Pierre 435
- Miró, Juan 106, 155, 160, 642
- Missac, Pierre 353
- Monet, Claude 622, 623
- Monnerot, Jules 127, 310, 345, 346, 381, 435, 438, 460, 462, 463, 494
- Monnoyer, Jean-Maurice 94, 323, 325, 353, 383
- Moré, Marcel 336, 342, 343, 347, 411, 420, 444, 445, 463, 465

- Morhange, Pierre 173, 496
 Morin, Edgar 595, 639
 Morise, Max 100, 105, 110, 134, 181, 245
 Mouton, Georges 288, 293, 299, 300
 Mumford, Lewis 495
 Mussolini, Benito 233, 235, 240, 315

 Nancy, Jean-Luc 415
 Nantet, Jacques 595
 Napoléon 248, 459
 Naville, Jacques 230
 Naville, Pierre 173, 216, 220, 299
 Nietzsche, Friedrich 38, 46, 62, 68, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 107, 110, 121, 126, 129, 130, 185, 190, 194, 249, 252, 253, 275, 292, 305, 307, 308, 310, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 320, 323, 325, 327, 362, 364, 365, 367, 382, 385, 387, 388, 409, 419, 432, 438, 439, 440, 441, 442, 446, 447, 449, 455, 469, 481, 482, 489, 526, 527, 534, 548, 551, 552, 554, 563, 565, 570, 571, 577, 578, 601, 602, 603, 604, 629, 630, 635, 647, 658, 659, 661
 Nizan, Paul 173
 Noailles, Charles 159
 Noël, Bernard 302, 662, 663
 Noll, Marcel 100

 Oehler, Richard 315
 Ollivier, Albert 411, 483, 489, 494, 495, 496
 Ollivier, Louis 411, 417

 Pascal, Blaise 86, 88, 90, 91, 129, 367, 395, 409, 437, 438, 440, 441, 445, 446
 Pascal, Pierre 216
 Pastoureaux, Henri 288, 300, 389
 Patin, Marc 435
 Patri, Aimé 216, 245, 283, 284, 494
 Paulhan, Jean 352, 445, 495, 532, 631, 662
 Pauvert, Jean-Jacques 126, 127, 146, 368, 407, 425, 513, 516, 531, 562, 593, 609, 612, 626, 630, 631, 634, 655, 657, 658, 659, 662
 Peignot, André 269
 Peignot, Charles 263, 265
 Peignot, Colette 134, 217, 218, 219, 224, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 285, 299, 300, 310, 320, 332, 333, 336, 337, 342, 344, 412, 659
 Peignot, Georges 269, 344
 Peignot, Gustave 269
 Peignot, Jérôme 266, 285
 Peignot, Lucien 269
 Peignot, Marie (kızlık soyadı) 269
 Peignot, René 269
 Peignot, Robert 269
 Pelorson, Georges 410, 411
 Perdu, Jean. *bkz.* Fautrier, Jean
 Péret, Benjamin 100, 108, 145, 220, 288, 289, 293, 298, 299

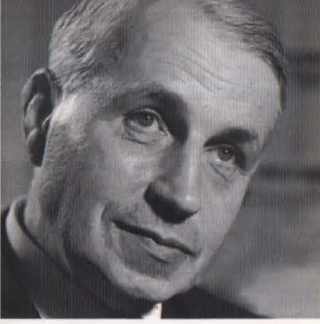
- Perovskaya, Sofya 211
 Perroux, François 512, 531
 Pétain, Philippe 411, 484
 Petitot, Romain 411, 417
 Pétrement, Simone 221, 283, 284
 Pia, Pascal 142, 146, 638
 Picabia, Francis 173
 Picasso, Pablo 100, 160, 253, 254, 262, 281, 483, 484, 485, 533, 618, 642
 Piel, Jean 82, 117, 146, 194, 196, 198, 217, 230, 245, 283, 290, 382, 383, 389, 462, 491, 494, 512, 514, 524, 529, 531, 533, 534, 599, 626, 655
 Piel, Simone 198
 Pierre, José 156, 172, 256
 Pieyre de Mandiargues, André 558, 562
 Pilniak, Boris 263, 264
 Pimpanneau, Jacques 642
 Pissaro, Camille 623
 Pivert, Marceau 297
 Platon 71, 92, 148
 Plotinus 86
 Poincaré, Paul 354
 Politzer, Georges 173, 496
 Pons, Anne-Marie 650, 651
 Pons, Jeanne-Marie 649, 650, 651
 Poujet, André 435
 Prader, Jean. *b.kz.* Labin, Édouard
 Praz, Mario 495
 Prévert, Jacques 108, 177, 181, 299, 372, 431, 433, 434
 Prévert, Pierre 372
 Prévost, Pierre 230, 350, 352, 353, 354, 355, 356, 387, 392, 410, 411, 414, 417, 418, 445, 462, 482, 487, 491, 494, 495, 496, 533, 630, 655
 Proust, Marcel 46, 68, 78, 79, 204, 442, 570
 Queneau, Raymond 110, 134, 137, 156, 181, 197, 217, 220, 221, 224, 245, 246, 273, 366, 382, 417, 463, 532, 551, 552, 609
 Quero-Morales, Juan 483
 Rabaut, Jean 221
 Rabourdin, Dominique 99
 Rainord, Manuel 516
 de Rais, Gilles 606, 607, 608, 609, 619, 636, 659
 Ramakrishna 460
 Ray, Man 100, 144, 638
 Réage, Pauline 562
 Reich, Wilhelm 237
 Reinach, Julien 360
 Renaudière, Jean 435
 Renoir, Jean 457
 Renoir, Pierre 622
 Renou, Louis 495
 Reventlow 315
 Reverdy, Pierre 100, 251
 Rey, Henri-François 463, 464, 465, 512
 Rheims, Maurice 642
 Riazanov, D. B. 214
 Ribemont-Dessaignes, Georges 173, 176, 178, 181
 Ribière, Louis 649, 650
 Ribière, Jean 649
 Richir, Marc 244, 313

- 686 Rigaut, Jacques 177, 178
- Rimbaud, Arthur 55, 108, 115,
116, 428, 429, 430, 431, 433,
434, 561
- Ristic, Marco 170, 301
- Rivet, Paul 495
- Rivière, Georges-Henri 157,
158, 159, 180
- Rivière, Marcel 217
- Roche, Anne 216
- Rolland, Romain 100, 460, 461
- Rollin, Jean 310, 372, 395, 461,
655
- Rollin-Le Gentil, Denise 372,
373, 374, 393, 394, 396, 417,
421, 456, 460, 461
- Romains, Jules 142, 143, 532
- Ronsac, Charles 216, 221, 241,
264, 265, 293, 297
- Roosevelt, Franklin 497
- Rosenberg, Alfred 315, 317
- Rosenthal, Gérard. *bkz.* Gérard,
Francis
- Roudinesco, Élisabeth 134, 135,
197, 458
- de Rougemont, Denis 352, 387
- Rouleau, Raymond 457
- Rousseau, Jean-Jacques 440
- Russet, David 476, 529, 537
- Roux, Gaston-Louis 160
- Roy, Claude 210, 595
- Rybak, Boris 435
- Sablé, Lucien 241
- Sade, D. A. F. 9, 41, 89, 96, 131,
181, 182, 183, 184, 185, 186,
187, 190, 195, 221, 222, 227,
254, 256, 279, 286, 289, 290,
292, 305, 310, 341, 342, 352,
367, 368, 383, 384, 440, 464,
541, 562, 570, 596, 605, 619,
630, 631, 632, 633, 659
- Sadoul, Georges 172, 312
- de Saint-Exupéry, Antoine 435
- Saint Melon Léon [Bataille'in
takma adi] 491
- Salacrou, Armand 106
- Sartre, Jean-Paul 127, 189, 192,
247, 377, 381, 383, 412, 435,
438, 439, 440, 441, 442, 443,
444, 445, 446, 447, 450, 462,
463, 476, 480, 486, 499, 529,
530, 534, 536, 537, 571, 575,
576, 579
- Sasso, Robert 400
- Schaeffer, Pierre 411
- Scheffner, Denise 360
- Schrenck-Notzing, Albert 186
- Schulmann, Fernande 82, 83,
84, 513
- Schuwert, Camille 360
- de Sède, Gérard 435
- Serge, Victor 245
- Shaw, Bernard 96
- Shestov, Lev 76, 85, 86, 87, 88,
89, 90, 91, 92, 93, 94, 108,
120, 121, 129, 133, 148, 197,
365, 367, 438, 439, 629, 659
- Silva, Vieira da 642
- Simonpoli, Jean 435
- Sisley, Alfred 623
- Skira, Albert 251, 252, 253, 611,
624, 639, 658
- Sokrates 247, 419
- Solana, Jose-Gutierrez 615
- Soljenitsyne, Alexandre 212
- Sollers, Philippe 281, 286
- Solov'yev, Alexandre 211

- Soupault, Philippe 96, 100, 154, 155, 156, 172
- Soudeille, Jean 216
- Soustelle, Jacques 245
- Souvarine, Boris 97, 98, 100, 185, 192, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 230, 237, 238, 245, 258, 259, 260, 263, 264, 265, 270, 271, 274, 289, 296, 297, 298, 310, 383, 384, 385, 386, 389, 435, 440, 487, 525, 662
- Spinoza, Baruch 443
- Stalin, Joseph 209, 213, 214, 215, 225, 226, 238, 247, 248, 315, 322, 384, 494, 496, 497, 498, 499, 500, 525
- Starobinski, Jean 255
- Stavisky, Alexandre 240
- Stein, Gertrude 106
- Stil, André 435
- Superville, Jules 532
- Taittinger, Pierre 240
- Tanguy, Yves 108, 288, 642
- Tardieu, André 389
- Tériade 251, 252, 253, 254, 639
- Tertullianus 86, 90
- Thévenin, Paule 356, 389, 638
- Thirion, André 109, 111, 144, 153, 154, 156, 172, 176, 179, 180, 205, 224, 241, 243, 300, 413, 493
- Tolstoy, Léon 86, 108
- Tournadre, Anne 25, 39, 651
- Tournadre, Antoine 39, 650, 651
- Tournadre, Antoinette 651
- Tournadre, Antoinette-Aglæe 651
- Tournadre, Marie-Antoinette. *bkz.* Bataille, Marie-Antoinette
- Trautner, Édouard 262, 265
- Trente, Louis [Bataille'in takma adı] 14, 15, 123, 125, 126, 202, 405, 407, 644, 658
- Triolet, Elsa 435
- Troçki, Lev 97, 99, 209, 210, 213, 215, 216, 221, 299, 525, 535
- Truman, Harry 497, 498
- Tual, Roland 106, 110, 244
- Turgenyev, Ivan 86
- Tzara, Tristan 220, 462
- de Unamuno, Miguel 534
- Vaché, Jacques 177, 178
- Vailland, Roger 156, 157
- Vaillant-Couturier, Paul 96, 99
- de Valdès-Leal, Juan 140
- Vallès, Jules 414
- Van Gogh, Vincent 169, 617, 629
- Vermeil, Edmond 495
- Vilar, Jean 595
- Vildé, Boris 352
- Violette 207, 588
- Vitrac, Roger 100, 155, 159, 172, 177, 181, 252
- Vivekananda 460, 461
- Vuarnet, Jean-Noël 126, 409
- Wagner, Richard 481
- Wahl, Jean 247, 310, 312, 346, 352, 495, 595, 635, 662

MICHEL SURYA

688	Waldberg, Isabelle	325, 332,	221, 222, 223, 224, 225, 226,
		333, 361, 655	229, 241, 243, 244, 245, 258,
	Waldberg, Patrick	311, 325,	260, 263, 267, 272, 283, 284,
		329, 332, 362, 389, 435, 638,	298, 364, 367, 385, 440, 474,
		639, 641	494, 496, 575
	Warnod, Janine	253	Wildenstein, Georges 157, 159
	Weber, Max	531	Wolf, Étienne 532
	Weil (doktor)	271	
	Weil, Éric	247, 489, 491, 494	Zinoviev, Gregori 213, 299
	Weil, Simone	185, 192, 220,	Zola, Émile 211

MICHEL
SURYA

ÖLÜM
UĞRAŞI

GEORGES BATAILLE

Fransız yazar, filozof Georges Bataille'ın çağdaş düşünce üzerindeki büyük etkisi yadsınamaz. Derrida'dan Foucault'ya, Barthes, Baudrillard, Sontag gibi daha birçok yazarı derinden etkilemiş; **Gözün Hikayesi, Madame Edwarda, İç Deney, İmkânsız** gibi birbirinden oldukça farklı eserlere imza atmıştır. Michel Foucault'nun dediği gibi, **"Bugün biliyoruz ki, Bataille bu çağın en önemli yazarlarından biridir."**

Michel Surya'nın bu biyografi çalışması Bataille'in çalışmaları ve hayatının perde arkası hakkında oldukça ayrıntılı bilgiler içeriyor. Bataille'ı kendi bütünlüğü içerisinde okumamıza imkân veren bu eser aynı zamanda Bataille'ı anlamak isteyenler için bir referans kitabı olarak görülebilir.

"Ciddi ve saygı uyandıran bir çalışma."—Guardian

"Bu kitap aynı zamanda son yüzyılın ilk yarısındaki Fransız entelektüel hayatını ayrıntılı bir şekilde gözler önüne seriyor." —Independent

ALFA®

www.alfakitap.com f /alfakitap t /alfakitap i /alfakitap

